

ב"ה

הגדה של פסח

עם פירוש ילקוט שמעוני (בעין המדרש שמואל עמ"ס אבות)
דברים יקרים וגפלאים שבעתים מזוקקים והמה ביאורים
ופרושים פשטים ודרושים כמעט מכל הנרות ומספרים
קדושים מגאוני וצדיקי עולם וממובהרי הדרשנים וגם מעט
מה שהוספתי נופך משלי בחמלת ה' עלי שמעון בצלאל
ניימאן מפק"ק קראקא יצ"ו מח"ס ילקוט הרועים ב"ח
וספרי משיב נפש ב"ח עמ"ס פסחים וס' פנינים יקרים ב"ח
באמור"ר הרב המופלג בתורה וביראה המפורסם בצדקתי
וחסידותו מו"ה מאיר צבי זצ"ל מנ"כ בירושלים עיה"ק
תובכ"א בן הרב הנאון הצדיק המפורסם מו"ה ישראל
ניימאן זצ"ל מכונה באנהייט הראב"ד קראקא
בעמ"ח ס' מתנה ישראל ב"ח וס' גבורי ישראל עה"ת
וס' בית יהודא וישראל אשר תח"י בכתובים :

קראקא

הוצאת בית מסחר ספרים א. פויסט (בעל המסחר שמעון ניימאן)
קראקא. קראקא חסא 13.

הסכמת הרב הגאון רבן של כבה"ג מרן שלום מרז' כי הכהן שליט"א האבד"ק ברעזאן.

בעזוהשי"ת, אור ליום ה' ג' טבת תרס"ו, ברעזאן.

הן שלח אלי הרב הגאון החריף ובקי מו"ה שמעון ניימאן נ"י מעיר טארנא
עלים נדפסים מחיבורו משיב נפש על כל מס' פסחים וחילה פני לשים עיני עליהם
ולהגיד לאדם מה שיחו ומה מצאתי בהם. ואחרי רואי פעם כה ופעם כה חזיתי איש
מהיר (עי' רש"י תהלים מ"ה) במלאכתו מלאכת שמים ועלה הרים ירד בקעות אוחו
בסנסני החידוד הולך נכחה לבאר כל חמירא בדברים ישרים למוצאי דעת ומפיקים נוגה
ותקותי רעננה אשר כל חכמי לב ישישו בפלפוליו החריפים ונחת ינחתי בו כל ישרי לב
פה פרח פה שושן משיב נפש עדינה וכל רואיו ישורון כי ברכה בו חריפית ובקיאות
יחדיו משולבים, לזאת יסלח לי על אשר התמהמהתי עד כה כי מרוב חבילות מכתבים
נחוצים לשעתן לא עלתה בידי לעיין בזה, וכאשר יגמור ספרו נא יכבדני בו.
והנני חותם בברכת בני אהרן ושימצא חיבורו חן בעיני אלקים ואדם, כנפש ידידו

הק' שלום מרדכי הכהן אבד"ק הנ"ל

הסכמת הרצ הגאון הגדול שר התורה מופת הדור והדור המפורסם
בחיבוריו היקרים והנחמדים מרן יצחק שמעלקים שליט"א
אזד"ק פרעמיסלא .

ה"ה הרצ המאוהב מוה' שמעון בצלאל גיימאן נ"י מטארנא. מוליד
לאור פה עירנו ספר ילקוט הרועים כולל צרכי דברי וחידושי
תורה מגדולי ישראל אשר האירו פני תכל דדצריהם היקרים צדורותינו
וצדורות אשר לפנינו ויקנץ כעמיר גורנה את דצריהם היקרים ושימם
צילהוטו עם חוספות נופך משלו והנה אומר לפעלא טצא יישר והספר
הזה הוא רצ התועלת כי ספרים רבים אשר המאסף טאצ מדצריהם
מעטי המליחות וגם היקל על המעיין כי ימלא מדגניחא טצא מצלי
יגיעה לחפש צספרים והרצ המחצר כ"י נודע לי לת"ח חריף וצקי
ומוצטחנא טספרו ימלא חן צעיני כל לומדי תורה ודורשי חושי
ותהי פעולתו אתו ושכרו לפניו יקוים צו נולד חלנה יאכל פרי
כעתירת המדצר לכבוד התורה ולומדי.

פרעמיסלא יוס ג' לסדר ואצרכה מצרכיך אחי' בטל לישראל לפ"ק.
יצחק שמעלקים האזדפ"ק והגליל .

**הסכמות הרב הגאון הלדיק הקדוש זולינא קדישא חו"פ לדיק יסוד
עולם חפארת ישראל מרן שלמה האלברשטאם שליט"א
האנד"ק ווישניצא .**

הן ידידי הרב החריף המופלג גדול צחורה ירא ושלם כש"ת
מוה' שמעון בצלאל כ"י מכוני ניימאן מק' טארנא יע"א
ציקט מעמדי ליתן הסכמתי על הדפסת ספרו ילקוט הרועים שמוציא
לאור אשר ליקט ואסף מלוא חפניו קטורת סמים סמי החורה חיים
הם למולאיהם חידושים מלח גאוני קדמאי וצחראי אשר המליאו ע"י
פלפולים נעימים והרב הכ"ל קיצן אוחס למחצרת אחת וסידרם צסדר
א' ז' ולפעמים הוסיף איזה נופך משלו דברים נכונים וראוים והספר
הזה יהי לחועלת גדול לפני הלומדים המוחילים ולפעמים גם לפני
הגדולים כי צקל למלוא צו דבר הנחוץ לשעתא בלי חיפוש ורצ
טרחתא וגם מלוא צו דברים יקרים ושנונים שלקט גם מספרים
ישנים אשר צמליאות אינם ע"כ אמרתי לעעלא מצא יישר כחו וחילו
והנה המחבר הכ"ל ניכר לי מכבד לת"ח מופלג ויראתו קודמת לחכמתו
ומהראוי לסייע לו ולהחזיק צידו לקבל מאתו חיצורו צכסך מלא
וזכות שקידת החורה הקדושה חנן על כל המסייעים צידו שיצטו להיות
חמיד מתמכין דאורייתא . כנפש המדבר לכבוד התוה"ק ולומדי' צשקידה
הק' שלמה האלברשטאם .

היום יום א' לסדר כי צרך אנכך ירחם בישועה לפיק פ"ק ווישניצא .

הסכמת הכה הגאון המריף ונקי טה"ם רבי העורכים מוה' יהושע ברוך ריינישן שלטי"ה האצ"רן פשעשעוויץ צמירנה הנר .

בעיה"י הנה יד שלומה שלי מכתב מהנר הנדול מריף ונקי מוה' שמעון בעלאל צייטאן רבי תהרן שאנדא יטא ליתן הסכמה על הספר אשר מיצר וקרא שמו ילקוט הדורות גם שלא לי מחברת לעיין צו ורלימי שהוא מיצר יקר צו המועלות כי צו קיצן על צו סוגי' הש"ס דנרי רנחמינו הראשונים ז"ל אשר משיהם אלו חיים גם אסף פנינים מנדולי אמרונים מורד הוסיף זה המהמר הכה המלומד"ה הי"ל צנל פטס מידועי מורה פרחי סופנים אשר נטעה ידו צפדי המכמה והמונה צו הכלהעולם ידו כי צמוד משמר על ילדותם כלים נצורמו למרש ח"ת המלומדים זו ומפיקים נובה . לכן לוסי מורה ומכנרי"י אשר יסוקו זרועו יצרכס ר' יענלם וינטאלס עד כי ינאל טילה ומחוי שרי נחמה כולה . כ"ד הגא טה"ם פה"ק פשעשעוויץ דההקרי' גאלטענש פ"ד מסרי סריטא .

הק' יהושע ברוך ריינישן צלאזעמיר רנ"ף ז"ל מוסיף הי"ל והגליל.

הבכמה

מכבוד אדמו"ר הרב הגאון המפורסם אבד"ק קראקא שליט"א

בעזה"ת

כבוד ידידי הרב הגדול החריף ובקי ור"ח מו"ה שמעון ניימאן נ"י מפק"ק יל"ו כבר אתמתי בחזריו שהוליד לאור המפיקים חן ושכל טוב בשמעתא והלכה. והן עתה ראיתי ושש לבי כי עשה לנו מעשים לליל פסח חיבור "ילקוט שמעוני" על סדר ההגדה בו לקט אורות ממדחז"ל בש"ס ומדרש וזה"ק דבר דיבור על אופניו כמעט שלא הניח דבר שלא קשר לו כתר של תורה משובן רב פנינים ואצני יקר מגדולי הגדולים וחכמי התורה ועטרת בנינים ופרחים נחמדים אשר גדלו על שדי תבונתו. את הכל עשה יפה בעטו להדר לפאר ולרוחם סדר ליל התקדש חג ואיש נלבב ילצב להוסיף כוונה במורה יקרה הבאה משנה לשנה. אשריו כי עמלו בתורה וקומרתא דאבהתי כ"ק זקינו הגה"ל מו"ה ישראל באגהיימר ז"ל אשר הרבין תורה וטהרה בישראל פה עירנו יל"ו רבות בשנים אהני לי לזכות את הרבים ואמינא לפעלא טבא ישר ומן השמים יסכימו על ידו שיקבלו דבריו לרנון ויתענגו בהם ישרי לב.

כעתירת הבעה"ח פ"ק קראקא יצ"ו טוב מרחשוון עזרתי לפ"ק יוסף נחמי' בהגה"צ מו"ה עקיבא זצ"ל אבדפ"ק קראקא יצ"ו.

הקדמה

ב"ה

אודרה ד' מאוד ובתוך רבים אהללנו על חסדו וטובו עלי לראות בהשלמת הגדה של פסח עם הפירוש אשר קראתיו בשם "ילקוט שמעוני" אשר טיפחתי ורבותי ולקטתי הטוב והמובחר ובקילור נמרח מן הרבה ספרים וסופרים כמעט מרוב הגדות הנמלאים שראו עיני למען שכליל יתקדש החג הפסח יהי לכל אחד לרווח למאוזו בו ולהשיב אמרים אמרי אמת לשואליו בטוב טעם ודעת ושכל טוב להיות בפייהם כדבש לחמוק והלכתי בעקבי בעל המדרש שמואל ז"ל עמ"ס אבות והלגתי על כל פסקא ופסקא כל הפירישים היקרים ואקוה להשי"ת שכל מי שיהנה בהם יטעם טעם כעיקר ושורש מותק לחך ותאורה לעינים וירוו בדשן נפשם כי לא הנחתי פסקא וכל שבה ותהילה מראשיתו ועד סופו אשר לא עטיתי אותו בדברים יקרים עומדים ברומו של עולם ובפנינים יקרים ודרכמונים כאשר יראה הרוואה כי לא נראה עד היום כבוסם הזה ואני תפילה לו י"ת כאשר עזרני עד כה וחפץ ה' בידי הלייח להוליד לאור חיבורים שנחקבלו לרנון לפני רבנן ותלמידיהם וזכיתי בהם את הרבים לא בחכמה די אחי בי ולא בזכותי אלא שזכות אבותי נ"ע מהייעהני כן יגמור עלי שיתקבל חיבורי זה ויראה פעלי ויפאז מעיינותי תולה ברחובות פלגי מים ולהיות תמיד ממלדיקי הרבים ואזכה להוליד לאור ס' משיב נפש על מס' בילה מרישא עד גמירא אשר ינעתי בה בכל כחי בעומקה של הלכה ות"ל עלתה במלודתי דברים נחמדים בפלפולים חריפים ערבים ומתוקים קרובים לאמיתיה של תורה כן יעזרו ללמוד וללמד לשמור ולעשות ועד זקנה ושיבה אל יעזבו וברוך שם כבודו ומרומו על כל ברכה ותהלה אמן ואמן:

לעלמו ויעשה בו כרלונז. ולריך להכניס כל החמץ מה שיש לו להחדר דוקא קודם שנותן לו הנכרי הכסף וקודם מסירת השטר. ויראנו הכל ויפרש לו כל מה שיש לו שם והכל במדה ובסכום דמים. גם חלילה לסגור במסגרת ושיהיה המפתח ביד ישראל או לחתום בחותמו ח"ו אפי' בדיעבד אסור. כי אם שימסור המפתח ביד הנכרי. או לחלוטו בסיכתא. ויתן רשות להנכרי ליקח לעלמו אימת שירלה וליילך שמה בלי שום מוחה כלל. וגם ימכור לנכרי הכלים שבהם החמץ דלא להוי ככליו של מוכר ברשות לוקח דלא קנה. והעיקר דלא להוי כחובל ואטלולא כי אם מכירה גמורה:

חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח אסור בהנאה אפי' הניחו שונג או אנוס. ואף שבטלו כנהוג עכשיו אסור. אם לא שזכרו קודם פסח לנכרי במכירה גמורה. ואפילו לנכרי שעמו בדימו. והנה יש מחלוקת בין הפוסקים אם כסף קונה חלל נכרי או משיכה. והעיקר דלכתחלה בעינן תרומייהו. או הקנאת מקום לכן לריך למכור לו החדר עלמו והחמץ אגב קרקע. (ואם החדר מושכר חללו ישכיר לו החדר ויקנה לו החמץ אגב קרקע). ורשאי ישראל להבטיח לנכרי שיחזור ויקנה מאתו אחר הפסח. ויתן לו ריוח אח"כ. ואם ירלה יכול להסנות עם הנכרי שלא ימכרו לשום אדם בעולם כי אם שיחזיק

נוסח שטר מכירת חמץ

חתימת ירי תעיד עלי כשני עדים כשרים. איך שאני הח"מ מכרתי לכן עם אחר (פלוני) מכירה גמורה וחלוטה (החדר או המרתף) שבביתי המסומן במצדיו מצד אחד וכו'. (ואם עושה מחיצה בחדר יכתוב חצי חדר מן המחיצה עד הכותל או עד המחיצה) מתהום ארעא ועד רום רקיע בעד סך (פלוני) ואגב קרקע הקניתי לו המטלטלין שבחוכו דהיינו י"ש סך (פלוני) טאפ. כל טאפ בעד סך (פלוני). כך וכך חביות שכר כל חבית בעד סך פלוני. וכל זה מכרתי לו עם הכלים עצמם וקבלתי ערבון שקורין (דוראטיק) סך (פלוני) והמותר כל המעות עד תשלום דמי המכירה זקפתי עליו במלוה וכל הנ"ל מכרתי לצמיתות מעכשיו. ובפירוש היתנה שיש לו לכן עם אחר (הזה (פלוני) דריסת רגל בתוך ביתי לילך שמה כאוות נפשו. ומסרתי לידו המפתח ורשות בידו לעשות עם החדר והמטלטלין הנ"ל כרצונו וכחפצו באדם העושה בשלו בלי שום מוחה בעולם. כל זה נעשה באופן היותר מועיל מכירה גמורה ושרירא וקיימא דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרא. ולהיות לראיה ביד הקונה בן עם אחר. באתי על החתום היום יום פלוני י"ג ניסן שנת פלוני לפ"ק נאום ב':

רמזי ביעור חמץ

בכח השאור לא יתמילו. חלל נקרא שאור לפי האמת. שכל האברים קרובים אליו וסרים אל משמעתו והוא מלך זקן וכסיל. ועל כן מי שהוא בעל נפש לריך לפקוח עיניו בעיני החמץ הזה ואלא יתחמץ בו. שאחר שיפתח הוא קשה להחזירו מלשם כאשר היה. ובעל שכל ח"ל להמתין עד ע"פ לעיין בדבר זה. חלל בכל יום ויום מרדכי מתהלך לדעת את שלום אסתר. היא הנפש הענומה הנסתרה בתוך הנוף נהוגה ביד זדים אכזרים. ולריך לידע בכל

ענין ביעור חמץ ע"פ רמז. אפי' שהיא מ"ע. אפי' הכוונה לדבר אחר גדול ממנו. והוא לבער החמץ המחמץ לבית בני האדם והוא היל"ר. אשר הוא שאור שבעיסה. שגופו של אדם הוא כמו עיסה מוגלגלת בדברים רבים. ויש בו רמ"ח איברים. ויל"ר הניתן בנזק האדם ברכין הש"י הוא להם כמו השאור. חלל שיש באברים הכנה מכה הנשמה הטובה שנתנה בלדם. שאם לא ירלה להסתחך

הוא היל"ט. (בחורין ובסדקין) בכל מצותי לבו ומחבול פנימיותו. ורמז עוד התחל במאמרו (בכל מקום שמכניסין בו חמץ) אבל מקום שאין דרך להכניס בו חמץ אין לריך בדיקה. והוא כי הנה עיפוש היל"ט נכנס בכל אברי האדם. כל אחד ואחד לפי סנינו. בראשו ללכת בקומה זקופה. במלחו בצעות מלח. בעין לראות רע. באוזן לקבל לשון הרע. בפיו בשפתיו ובלשונו ברכילות ולשון הרע ודבר סרס והפה דובר נבלה ואכילות אסורים. והלב לחשוב מחשבת און. וידים שופכות דם נקי. ורגלים ממחרות לרוץ לרעה. ומילה אשר באבר זה עושה פגם גדול למעלה ונמשכה ערלתו מחמת תאוות נשים של נשג"ז. ובפרט בעון ז"ל שהכתוב קראו רע אשר מכת זה נחקלקל לנור העליון להשפיע עלינו. ויולא השפץ לבטלה. וחוטפין הקליפות. ומה מאד גדלה עונו מנשוא. וההיקש בכל יתר האברים. והנה לא כל אדם חוטא בכל אבריו כ"א יש הורגל לחטוא במקלחם ולא בשאריהם. ויש חטא באשר לא חטא רעהו. ע"כ אמר כי בכל אבר אשר ידע שאין דרכו להכניס בו חמץ ולא חטא בו אין לריך בדיקה. (אלשיך הק' ושאר ספרים):

דיני הגעלה

ברי מחכות ושל עץ ושל אבן שנשתמש בהן חמץ בחמין לריכים הגעלה הן וידותיהן בכלי ראשון שהרחיח בו מים על האש ועודנו רותח. ואם נשתמש ע"י האור לריכים ליבון. כלי שיש בו טלאי וקדמה בליעת האיסור ישרפנה בגחלים ויגעילנו. מכינים לריך להשחיתם וללכך הגומות ולהגעיל. כלי חרס לא מהני הגעלה. כלי זכוכית טוב להשתמש בחדשים. כסוי מחכת של קדרה לריך הגעלה. נוהגים לשטוף במים קרים אחר הגעלה. אין להגעיל כלי בשר וכלי חלב ביחד אלא"כ אי מקן אינו בן יומו. בע"פ יוחר טוב להגעיל קודם שעה חמישים כי אח"ז לריך לדקדק בכמה דברים ושיהא

בכל יום את שלומה ומה יעשה בה. אבל מי שהוא ישן ומרדמת אלהים כפלה עליו ואינו חושש על נפשו להכיר את שלומה. ע"כ המרחס על הבריות ית' לנו בזאת המלוא של ביעור חמץ. ומתוך זה יהיה אופן וענין לנדרס לחפש אחר מעשיו. ויאמר מה ענין ביעור החמץ הזה. כל השנה אנו לריכים אליו ורודפים אחריו. ועכשיו אנו מחפשים לבערו ולרדוף אחריו כמו שרודף אחר אויב להשמירו ולהכחידו ולבערו מן העולם הלא דבר הוא ומתוך כך יתן אל לבו להתעורר. או אחרים יגידו לו הענין:

החמץ הוא היל"ט שהוא חמץ ופגום. וכן חמץ בגי' פגימה והוא המחמץ את האדם ומטריד אותו מעבוד אלהיו ית'. ולריך האדם להתגבר עליו. ולא יניחנו לשלוט עליו מכל וכל אלא ללורך המוכרת. ולשאר ענינים יחפש אחריו לרחק אותו מעליו. כי הוא אסור בהנאה בזמן שאינו הכרח. וא"ת למה התירוהו כל השנה וביערו אותו ז' ימים בלבד. ואדרבה היפך היה ראוי לעשות ליהנות בו זמן מועט. והשאר לרחק אותו ולעברו. זה אינו קושא. כי הלאי שזכר אדם להכלל ממנו זה המעט. ואין לך מלוא שאינו לוחס ועושה כל הבא בידו למנוע אותו מיד העושה. והיא עלמה כוונת הבורא ית' כדי להרבות לו שכר וגמול טוב על פועל ידיו. ומפני שהוא לורך הברירה בכל דבר וענין אין ראוי לבטלו. אבל רמז רמזו לבטל נפש ולבר שכל לבער אותו ובעל נפש יבין ויעשה השתדלותו כאשר ראוי לו:

ורמז זה רמזו בעלי המשנה (אור ל"ד בודקין את החמץ לאור הנר) שלא ייחל האדם בענין בעור היל"ט עד אשר יגדל או לעת זקנה חלילה כ"א אור ליום י"ד והוא בשלימות שנת הי"ג ויום א' שמחמיל שנת הי"ד כי אז ייחל היל"ט לפעמו. וזהו (לאור הנר) כי נר הוא הנשמה. ואור הנמשך מהנר אחר הי"ג

המים שאובים לא ידבר עם שום אדם כ"א בלה"ק. כי עבודת הקודש עליו בכהף ישאו. וקודם השאיבה ירחץ ידיו תחלה עכ"ל. ויחמר כל עת ההליכה בש"ע (הגני הולך לשאוב מים. היום כדי שיהיה לחמר מים שלנו לינת לילה למלת מלוא כפי שלנו חז"ל לקיים מ"ע ולית וללוש בהם מלת מלוא שלנו הבורא במ"ע לחבול בליל פסח) וגם בחזרת ההליכה יחמר כך. ואל יתראל בדבורו בענינים כאלה כי בכל דבור עושה ג"ר להבורא. ועושה בזה עבירה גדולה כמבואר בזה"ק כל מלה ומלה דנפיק מפומיה דבר נש בקעא רקייעין ואשלח לאחר דאעלת כו'. ומלורף להדבור היא השמחה שבלב. ודבר זה כחוב בחורה הקדושה תחת אשר לא עבדת וגו' בשמחה. וכוונת השמחה יהיה בלבו בכל הכל שבמלוא זו יזכה לקיים מלוא בוראו ית' באכילת מלה בלילה הראשונה:

וכתב הרמ"א נוהגים ליקח כלי חרס חדשים למלת מלוא ואין לשנות המנהג. אבל בשל עץ אין לרקפיד. וכשמולך המים תחת אויר הרקיע יש לכסותו עכ"ל. עיר כתב לתחלה יש לשאוב מן הנהרות ולא מן הבארות. אבל כשהנהרות גדולות מהפשרת שלגים וגשמים טוב יותר לשאוב מן הבארות. ואין לשפך מים שלנו מכת מל או תקופה הנופלת דשומר מלוא לא ידע דבר רע. וכתב הרמ"א מ"מ לתחלה טוב להשים במים ברזל (חדש או נקי ויתלה במשיחה חוץ המים. אבל לא ישים ידו חוץ המים שהיד מחמם המים). בשעת השאיבה יחמר (לשם מלת מלוא) מהרי"ל ומהרי"ו. נוהגים לסנן המים. מהרי"ל:

וכתב השליה הקדוש ד' קמ"א ח"ל וילך מחיל אל חיל ממלוא למלוא. דהיינו לאחר שישאב מים למלת מלוא יבדוק חמץ. כי שאיבת מים הוא סמוך לבהש"מ כמ"ש רמ"א בהג"ה סימן תנ"ה ולו חייב להבאח מים יבדוק עכ"ל. (וכתב הבח"ט שם דמן הדין לשאובן בה"ש ממש. ולפי שאין הכל יודעין לכין שיעור בה"ש. לכן שאובין אותו

ושיהא לאו בני יומן. כתב היסו"ה החרד לדבר ה' ישמחם בכלים חדשים אם אפשר לו:

הבאת מים למצת מצוה

בשרשה עשר לחודש ניסן אחר חפלת המנחה (ויבואר לפנך זמנה) ילך להביא מים למלת מלוא. וכשחל ע"פ בשנת ישאבו אור ליום ו' שהוא בין השמשות ליל י"ג:

וכתב הקה"י ס' פ"ט ובהג"ע השת לילך לשאוב מים של מלת מלוא אף שהוא רב או פרנס ונגיד בישראל לא יקפיד על כבודו מלמנוע לילך בעלמו. וכ"א מישראל יזרזו בשמחה של מלוא שיזכרו הקב"ה בחיים לשאיבת מים של מלת מלוא לשנה הבאה. ולשאוב מים בששון מחעיני הישועה כשזוכה לראות בעיניו מים חיים מבארה של מרים הנביאה. ויבחר כלים נקיים שלא יהיה בהם שום לכלוך לשאוב בהם מי מלוא. ויקח שני כלים לכל לילה מבי' לילות ש"פ כלי א' כמו שנהג מהרי"ל. וגם ראיתי להרבה גדולי ישראל כשהיו שאובים מים היו לוקחים כלי קטן והיו סיפורי' בכל פעם שיספוך כזה. א' ב' ג' ד' עד שהיו סופרים כל כ"ב אותיות שבחורה כדי להמשיך קדושת האותיות שבחורה אל חוץ המים. וכן יעשה בחוץ כלי שני מי מלוא השייך לליל שני. ואם הוא איש זקן או שיש לו איזה חולי ואינו יכול לילך בעלמו לשאוב מים אזי ימטין וישמור על פחת ביתו. כשרואה שנושאים המים של מי מלוא ירוץ לקראתם ויקחם ויביאם לביתו. וכן נהגו הרבה גאונים כשהיו רואים שמביאים לביתם מים של מלוא היו רלים לקראת המים הקדושים והיו נושאים על כתפיהם והכניסו לביתם. והיו נוהגים להעמיד המים במקום נקי שאין שם לכלוך וסרחון. וטוב מאד שלא חגע במים אשה נדה והיו המים מוכוסים במטפחת נקיה בלתי שום לכלוך. כי הגילוי אסור מלד הנחש והספ"א. ובהליכתו לשאוב המי מלוא ובחזירתו עם

אותו סמוך לבה"ש אחר שקיעת החמה. ועי' פ"ז שכתב שיותר טוב להקדים קלח משיאחר. ח"י):
אפי' לא יסמוך ע"ז. כי המזוה מוטלה עליו בליה הוה. והיא מזוה מדברי סופרים לבדוק הכל לכחלה כאלו לא נעשה דבר:

דיני והנהגת בדיקת המץ

כתב הקב"י פרק פ"ט וז"ל קבלה ביד מרבתי להניח חמץ ב' מקומות. נגד י' מכות שהביא הקב"ה על המזרים. וכנגד עשרה דמים שהקב"ה יעשה לעמיד להרשעים. וכנגד זה הקב"ה יקדש את א"י ב' קדושות. וכמו שהוא מחפש ומגדל חמץ מחורים וסדקים ע"י אור הנר של שטח שצדו. כן הקב"ה יבער כל זיהומה סט"א אשר הסט"א עמיד להטמן ולהחבא מפני אור השכינה אשר יופיע הקב"ה לחפש את ירושלים בנרות. ואז יחטטל ויתבער הילכ"ר וכל הסט"א מן העולם. ויטוהר כל הארץ בעשר קדושות העליונות במהרה בימינו אמן:

אור ליד בודקין את החמץ. וכשחל בשבת אור ל"ג. וחלי שעה קודם לה"כ אסור להתחיל במלאכה ולאכול וגם בלמוד ולרדף להפסיק ולבדוק חקף אחר לה"כ ויהיה לו נר של שעה לבדוק בו בחורין וסדקין. בעלמנו ובכבודו ולא יכח שים אחר מצני בית לבדוק. ויבדוק בכ"מ שיש בו חשש חמץ. ויקח בידו כלי א' שיש בו כל החמץ שימלא. כי מזוה ליחוד בפ"ע. ואל אחר הרי הנשים ובני הבית כבדו הכל י"ג ולא נשאר שום מקום שלא פנו ומה לורך לבדיקה זו כי לא אמלא דבר

י"קו"ט עניני שבת הגדול שמעוני

במזו"ח ס"י ח"ל דשבת שלפני הפסח קורין אותו שה"ג והטעם לפי שנעשה בו גם גדול דפסח מזרים מקחו מבעשיר דכתיב בעשור לחודש ויקחו להם איש שה לבית ופסח שללו ישראל ממזרים ה' ביום ה' כדא"י בס"ע וגמלא שו"ד בחודש ה' שבת ולקחו להם כח"א שה לפסחו וקשר אותו בכרעי מוטו ושאלום המזרים למה זה לכם והשיבו לשחוט לשם פסח במזלות ד' עלינו והיו שיניהם כהות על ששחטין את אליהן ול"ה רשאין לומר להם דבר ועי' אותו הנס קורין אותו שבת הגדול. ובס' בני יששכר משם שמן המור משום דיו"ט נמי אקרי שבת ובפרט יום טוב ראשון דפסח מפורש מומחרת השבת מספרו חמשים יום שמקובל פירוש מומחרת יו"ט והלזוקים ימ"ש אינם מורים בזה ולפרסם זה קורין שבת בראשית שלפניו שבת הגדול כמ"ש בשבת בר"פ כלל גדול משום דבעי למיחני כלל אחר חנא כלל גדול וה"כ להורות שזא אחריו שבת אחר קטן בערכו ע"ש ובקריאה הפטרת וערבה ז"ל רש"י בלקובי פרד"ם מובא בשלחן הקריאה למה הנהיגו בשה"ג כשחל ע"פ בשבת להפטיר וערבה ובטלו הפטורת עולותיכם שהיא הפטורת זו לפי שא"א להפטיר אשר לא לויית ולא עלתה על לבי (ע"ד עולה וזבח) ביום שחיתת פסחים משום דכתיב במועדו וא"א להפטיר נזי מורך שם בהפטורת עולותיכם בשבת שהוא ע"פ ולהפיל לבן של עולי רגלים עכ"ל. והריעב"ן דעתו לקרואה בכל שנה משום דבפסח נדונין על התבואה ומזיהרים להביא את המעשר כמ"ש בהפטורת וערבה וכ"נ בעיה"ק ברוב כלל ב"כ וב"מ ובשם הגר"א במע"ר להפטיר בשבת ע"פ הפטורת עולותיכם דאז א"א לקיים הביאו את כל המעשר בשבת ומ"מ לא נהגו כן בעיה"ק ומפטירין חמיר אס לא כשאינו שה"ג מפטירין לפי זו עולותיכם ומי יבוא אחר טעם רש"י עכ"ל חבלין למזוה ובמקם משה רי"ה פסח דלכך קורין שבת הגדול לפי שאנו קורין בהפטורה הנה אנכי שולח לכם את אלי' הנביא

הַנִּבְיָא לִפְנֵי בֹא יוֹם ד' הַגְּדוֹל וְהַגְּדוֹל לִכְן נִקְרָא שַׁבַּת הַגְּדוֹל מִשּׁוּם מַלְא הַגְּדוֹל שְׁמֵעוֹר בְּהַפְסוּרָה. וּבִדְבַר לִפְנֵי פ' בֹּא בִשְׁם גִּי'א לִפְנֵימָשׁ בְּעֵה"ט פ' וְאֵרָא דְכָל הַמּוֹת לֹא שְׁמֵעוֹ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וְהֵיכֵן בִּזְכוּת שְׁהֵי מוֹחֵין רְשׁוֹת לְיִשְׂרָאֵל לְמוֹת בְּיוֹם שַׁבַּת וְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁתַּחֲדֵן מִכּוֹת חֶסֶךְ הֵי בְּיוֹם עֲשִׂירֵי בְּנִסָּן דְּמִקְחוּ מִבְּעֶשְׂרֵי שַׁבַּת הֵי כְּמִשְׁלַל וּלְפִיז' אִשָּׁם קו' הַמּוֹפ' דְּלִפִּי טַעַם הַטּוֹר הַגִּיל הוֹלֵל לִקְרוֹתוֹ יוֹם הַגְּדוֹל לְכָל עֲשִׂירֵי בְּנִסָּן וְלִמָּה הָלֹו הַדְּבַר בְּיוֹם שַׁבַּת דּוֹקָא וְלִהְיֵל אִשָּׁם דְּעִיקַר הֵכָּה בְּשַׁבִּיל שַׁבַּת הֵי דְלֹוֹי שַׁבַּת הֵי מִשְׁתַּחֲמַשׁ הַחֶסֶךְ וְלִיָּה רָאוּ הַמַּלְאִיִּים זֹאת כָּלִל:

בִּירוּשָׁלַיִם הַחוּבֵל מִלֵּה בְּעִיפ' כְּאֵלֹו בְּעַל אֲרוֹסָתוֹ בְּבִית חַמּוֹ וּבְחִמְיָם דְּהַטַּעַם מִשּׁוּם דְּהַמָּלָה גַּם הִיא לְרִיכָה ז' בְּרִכּוֹת כְּמִשָּׁם מוֹהֲרִי'ו. בְּפִה"ג א' קִידוּשׁ ב' שְׁהִיִּינוּ לִיחַ דְּלֹוֹמָרוֹ אִפִּי בְּשׂוֹק וּבְרִכָּה דְּטַבּוֹל א' לֹא חֲשִׁיב דְּמִיּוֹבָא לְדַרְדְּקִי וְאִשָּׁר גִּאֵלָּנוּ ג' בְּפִה"ג ד' עֲנִי ה' הַמּוֹלִיא וְיִי אֲכִילָת מִלֵּה זִימָן עֲכִיל מַעֲמָם:

הַמַּעַם שְׁאֵנוּ קוֹרְאִים אֶת הַחַג בְּשֵׁם פֶּסַח וּבִכְהֵי'ת קוֹרָא אוֹתוֹ בְּשֵׁם חַג הַמּוֹתוֹת כִּי בְּחוֹמָה בְּשֵׁם הַקְּדוּשָׁה לֹו ז"ל עֲפִימָשׁ רַשִּׁי פ' בְּהַעֲלוֹתְךָ עֵה"פ וְיַעֲשֵׂו בְּנִי אֵה הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ וְז"ל וְלִמָּה לֹא פֶסַח בְּזוֹ מוֹפְנִי שְׁהוֹ גְּמוֹתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שְׁכָל מו' שָׁנָה שְׁהֵי יִשְׂרָאֵל בְּמַדְבַּר לִיָּה מוֹקְרִיבִין אֵלֹא פֶסַח זֶה בְּלִבְדַּר ע"כ וְעִיכ לֹא קִרְאוּ הַטּוֹרָה בְּשֵׁם פֶּסַח כִּי מוֹאֲהִבּוֹ לְבִנָּי לֹא רָלָה לְהַסֵּר בְּגִמּוֹתָן כִּי בְּמַדְבַּר שֶׁם פֶּסַח מוֹרָה גְּמוֹתָן שֶׁלֹא הִקְרִיבוּ וְהַטּוֹרָה נִתְּנָה בְּמַדְבַּר ע"כ קוֹרָא אוֹתוֹ חַג הַמּוֹתוֹת אֲבָל אַחֵר שְׁעִבְרוּ הַמִּי שָׁנָה וְהִקְרִיבוּ יִשְׂרָאֵל פֶּסַחֵיהֶן אֲזַנְּקִרָא גַּם הַחַג בְּשֵׁם פֶּסַח כִּי פֶסַח מוֹרָה ע"ש הַגַּם שְׁפֶסַח עַל בְּתִי בְּנִי וְזֶה הֵי בְּלִיל ט"ו. עִי"ל עֲפִימָשׁ רַשִּׁי בְּשֵׁה"ש שְׁהִקְבִּיָּה מוֹפֵאֵר אִשָּׁם בְּשַׁבַּת יִשְׂרָאֵל כְּמִזְזִיל דְּבַתְּפִילִין דְּהַשִּׁי"ת כְּתִיב וְיִי כַעֲמֹךְ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מוֹשְׁבָחִין עַלמָם בְּהַשֵּׁם ית' וְאוֹמְרִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל כו' ד' אֶחָד וּבְשֵׁם פֶּסַח הוּא שְׁבָחוּ שֶׁל הַקְּבִיָּה שְׁפֶסַח עַל בְּתִי בְּנִי וּבְשֵׁם חַג הַמּוֹתוֹת הוּא שַׁבַּת שֶׁל יִשְׂרָאֵל כְּמִשָּׁם הַפֶּסַח כִּי גּוֹרְשׁוּ מִמִּלְרִים וְלֹא יִכְלוּ לְהַתְמַהֲמַה וְגַם לִידָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם וְעַמָּשׁ בְּפִסְקָא לִיד:

וּבְמִשְׁה"ב זִכְרָתִי לָךְ חֶסֶךְ נַעֲוִירֵךְ כו' לִכְהַךְ אַחֲרֵי בְּמַדְבַּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה וְעִיכ הַמּוֹהִיק קִרְאָה אוֹתוֹ חַג הַמּוֹתוֹת לְשַׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל אֲבָל אֲנַחְנוּ קוֹרְאִין אוֹתוֹ חַג הַפֶּסַח לְשַׁבְחוּ ית':

בִּשְׁו"ע יֵשׁ ב' דִּיעוֹת אֵם נִקְבָּה בְּכֹרָה מַחֲוִיבָת לְהַתְעַמּוֹת וּמַסִּיִּים הַרְמִי'א וְאִין הַמְנַהֵג כֵּן וְלִצ' הֵי גַם הַנִּקְבוֹת נִלְוֹו וּבְמַעֲשֵׂה רּוֹקַח מוֹס' בְּכּוֹרוֹת דְּהַטַּעַם דּוֹזְכִירִים טַעֲוִיִן פְּדִיִין לִפִּי שִׁגְם הֵם הֵי חִיבִין כְּמִבּוֹאֵר בְּמַדְרָשִׁים שְׁטַעַן שֶׁר שֶׁל מַלְרִים הֵלֵל טַעֲוִי וְהֵלֵלוּ עַמָּז' וּבְכּוֹרֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָלִל אִיכ גַּם הַמָּה הֵי רָאוּים לְלִקּוֹת כְּמוֹ הַמַּלְאִיִּים לִכְךָ טַעֲוִיִן פְּדִיִין וְתַעֲנִית עַל שְׁהִלֵּל הַקְּבִיָּה אוֹתָם בְּחִסְדּוֹ מוֹשִׁיכ הַנִּקְבוֹת דְּאִי בְּכּוֹטָה בִּזְכוּת נָשִׁים דְּלִקְבוֹת שְׁבָאוֹתָהּ הַדּוֹר נִגְאָלוּ וְהִיכ הָדִין נוֹתָן שֶׁלֹא יִלְקוּ לִכְךָ אִיכ לֹא פְדִיִין וְלֹא תַעֲנִית וְי"ל שְׁזִיכ הַפֶּסְקִים פ' בֹּא וְכָל בְּכוֹר בְּנִיךְ תִּפְדֶּה וְהֵי כִי יִשְׁאָלְךָ בְּנִיךְ מָחָר לֵאמֹר מָה זֹאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֻזֶּק יָד הוֹלִיאָנוּ ה' מִמִּלְרִים דְּחוֹלֵל דְּרָשׁוּ כָל בְּכוֹר בְּנִיךְ תִּפְדֶּה וְלֹא בְּמוֹתִיךְ שְׁהִלֵּל פְּדִיִין וְהֵי כִי יִשְׁאָלְךָ בְּנִיךְ מָחָר לֵאמֹר מָה זֹאת הֵי בְּמַלְרִים גַּם בְּכּוֹרוֹת נִקְבוֹת מוֹתוֹ וְלִמָּה נִשְׁתַּחֲמוּ נִקְבוֹת יִשְׂרָאֵל מוֹזְכִירִים שְׁאִלֵּל פְּדִיִין וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֻזֶּק יָד הוֹלִיאָנוּ ה' מִמִּלְרִים שְׁלִכְךָ הֵי לְרִיךְ חוֹזֵק יָד מוֹפְנִי שִׁגְם יִשְׂרָאֵל לִיָּה זְכָאִין וּבִזָּה מַדְוִיק שְׁהֵאֵב מוֹשִׁיב לִבָּן כִּי בְּחֻזֶּק יָד הוֹלִיאָנוּ דִּיִּיקָא כְּלוֹמַר שְׁאֲנַחְנוּ הַזְכִּירִים הוֹלִרְכֵנוּ לְחוֹזֵק יָד אֲבָל הַנִּקְבוֹת לֹא הוֹלִרְכּוּ לְחוֹזֵק יָד שְׁעַפִּי הָדִין הֵי רָאוּיֹת לְגִאֵלָה דְּלִדְקָבוֹת הֵי לִכְךָ אִיכ פְּדִיִין:

דיני והנהגת בדיקת חמץ

יטול ידיו קודם הכרעה ויברך ברכת הבדיקה בש"ע ויאמר מקודם (הריני) וכו' :

הריני מוכן ומוזמן לקיים מצוה ול"ת של בדיקת חמץ לשם יחוד קירשא בריך הוא ושכינתיה על ידי ההוא מסיר ונעלם בשם כל ישראל :

ויהי נועם אדני אלהינו עלינו ומעשה ירינו כוננה עלינו ומעשה ירינו כוננהו :

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל בַּעֲוֵר חָמֶיץ :**

**כָּל חֲמִירָא וְחֲמִיעָא דְאַכָּא בְּרִשְׁוֵתֵי דְדָא חֲמִיתִיהּ וְדָא בְּעֵרְתִּיהּ
וְדָא יִדְעָנָא לִיָּה לְבַטֵּל וְלִהְיוּ הַפֶּקֶד בַּעֲפָרָא דְאַרְעָא :**

אחר שיברך על ביטול חמץ אין לו לדבר ולהסית דעמו עד שיגמור הבדיקה. ואח"כ ילוה לצי"ב שלא יתנו שום חמץ בשום מקום. אלא החמץ שיש להם לחכול אוחסה הלילה ולמחרת ויקשרנו במטפחת. ולעת האוכל יסירנו ויחזור ויקשור עד הבוקר :

קבלה בידי מרבותי מי שמיקל לחכול חמץ אחר ד' שעות לא יפטור מסיבה גדולה בזה השנה. ואפילו אם לא יעבור עליו שום סיבה בזה השנה אזי יש לו לראובן יוסר. כי בודאי מאספים עליו עונשים קשים להאבידו בפעם אחת מהעולם באיזה סיבה רעה. ע"כ כל איש הירא וחרד לדבר ה' ישכים בהשכמה כדי שלא יהיה נכשל ח"ו באכילת חמץ אחר ד' שעות על היום. טכ"ל בקליר :

ומתפללין בהשכמה. וא"א מזמור לחודה. ולא למנחת. ולא א"א :

הנהגות יום י"ד

מותר לחכול חמץ כל ד' שעות שהוא שליש היום. ומתחלת שעה

חמישית אסור לחכול ומוחר בהנאה. ומתחלת שעה ששית אסור ג"כ בהנאה. ובשנת העיבור שהיום ארוך מותר לחכול חמץ עד שליש היום אף שהוא יותר מד' שעות. וחושבים מעלות השחר עד לילה הכוכבים :

בסוף שעה חמישית קודם שתגיע שעה ששית יעשה לו מדורה בפ"ע

וישרפנו ויאמר (הריני) וכו' :

הריני

חייב השכמת הבוקר ביום י"ד

כתב הש"ס הק' (דף קמ"א) וז"ל בענין

אכילת חמץ וביטולו בע"פ ראה ראיתי ברוב המון עם שאינם נוהרים ואוכלים לאחר ד' שעות על היום. ועבירה נודרת עבירה שנמשכן בשריפת חמץ. ובא שש קודם שנשרף. ואז שמים רעות עושים אינם מקיימן מלות שריפה בחמץ שלהם. וגם הביטול שמבטלים אינו ביטול כי הוא לאחר זמן איסורו. ואז אין החמץ ברשותו. כי כבר נהגו שלא לבטל עד אחר שנשרף. ורע עלי המעשה לנהוג קולא בדבר כזה. ובפרט במלוה שאינה באה לארס אלא פעם אחת בשנה. ע"כ בני הזהרו מאד להשכים בבוקר בבוקר וזרחים מקרימין למלוה. ומכס יראו העולם וכן יעשו. ותהיו זוכים ומזכים את הרבים. עכ"ל :

וכן כתב הקה"י כנ"ל פרק ג'. וכתב

שם והתחלת היום הוא מעמוד השחר. ועמוד השחר הוא כשהרקיע מתחיל להאיר קו לבן מלך מזרח מתוח לארכו בין לפון לדרום. וזהו עמוד השחר. כ"ה ברמב"ם ובתנ"י. ורבים בעוה"ר מקילים מאד כו'. וזה כדוק ומנוסה והוא

הריני טיבן ומזומן לקיים מצות עשה ולא העשה של שריפת חמץ לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה על ידי ההוא שמיר ונעלם בשם כל ישראל :

כָּל הַמִּירָא וְהַמִּיעָא דְאָבָא בְרִשְׁוֹתֵי (דְּחֻזְתִּיהּ וּדְלָא חֻזְתִּיהּ) דְּחֻזְתִּיהּ וּדְלָא חֻזְתִּיהּ דְּבִעְרִיתִיהּ וּדְלָא בְעִרְתִּיהּ לְבִטֵּל וְלִהְיוּ הַפֶּקֶר בְּעַפְרָא דְאָרְעָא :

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי בשם שאני מבקר חמץ מביתי ומרשותי כך ה' אלהינו ואלהי אבותינו תבקר כל החיצונים ואת רוח הטומאה תבקר מן הארץ ואת יצרנו הרע תבערה מאתנו ותתן לנו לב בשר וכל הרשעה כעשן תכלה ותעביר וזין מן הארץ וכל המעיקים לשכינה תבערם ברוח בער וברוח משפט בשם שבערת את מצרים ואת אלהיהם בימים ההם ובזמן הזה אמן :

ויזהר לאפות מלח מלוח אחר חלות דוקא . שהוא בזמן הקרבנות קרבן

פסח . וכשחל בשבת אופן כך בערב שבת כדין הטור והש"ע וכמה פוסקים בשם הירושלמי שאין יולאים י"ח כלל במלח מלוח א"ל שנאפה דוקא בע"פ אחר חלות . ואף אם נאפה בע"פ קודם חלות אסרו רבונתו כמבואר בטור בס"י תניח . לכן ראוי להזהיר ולהוכיח ג"כ להמון עם על זה שלא יקלו בה ח"ו . כי חדשים מקרוב באו מכמה שנים שהקילו בזה ואופן מלח מלוח כמה ימים קודם פסח עם שאר המלות . וכתבו הספרים לומר הלל בצט לישא ועריכה ואפייה של מלח מלוח . ועכ"פ יהיה בשמחה . (יו"ט"ה) :

וכתב הארז"ל שאם עוסק עד שמוציא הוא חיקון גדול לקרי : בשעת

נתינת קמח וכן בהטלת מים לעיסה וכן בעריכת המלח יאמר (לשם מלח מלוח) : בשעת לישא יאמר כל פרורים שיפלו מעיסה זו בשעת לישא ועריכה והנדרבן ממנה בכלים יהיו הפקר . וינקא כלי הלישה היטב בין עיסה לעיסה . ולא ילוש פחות משיעור חלה . כי מלוח מן המוכתר להפריש חלה מן העיסה ויפריש שיעור כבילה ובשעת הפרשה יברך :

ברוך

אסור לאכול מלח כל היום . ומלח כפולה ופוחה ג"כ אין לאכלה כל היום דשמא מלח היא :

קודם חלות דוקא יספיד לכבוד יו"ט . ונהנו להספיד ע"י נכרי אחר חלות . אבל ע"י ישראל אסור . (באה"ט סס"ח ס"ק א'). וכחז מהרי"ו ומהר"ל דגם נטילת לפרינס אסור אחר חלות . וא"ו מתיר בנטילת לפרינס אם שכת ליטול קודם חלות . ונהנו שלא להקיז דם בשום ערב יום טוב :

ואחר חלות הוא יו"ט בשביל קדושת קרבן פסח . ולא יעסוק אלא בעניני החג . ילך למרחץ ויטבול עלמנו לכבוד הרגל . כי מה שאמרו חז"ל חייב אדם לטהר עלמנו ברגל אין הפירוש שיטהר עלמנו ברגל ממש דוקא אלא לריך לטהר עלמנו קודם כניסת הרגל כדי שיקבל הרגל בקדושה ובטהרה :

ואח"כ יעסוק בזהב רבה ובשמחה המקום ב"ה בעשיית המלות

בקדושה ובטהרה ובשמירה יתירה . ולא יסמוך על אנשי ביתו . רק בעיניו יראה בהסקה הסגור אם הנחלים הולכות בכל החמור . כי לא די בלהב ההולכת ויזהר בעסק המלות שלא יהיה רגע בלא עסק :

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַפְרִישׁ חֻלָּה מִן הָעֵסָה:

שגמשלו בהם ישראל כגון תפוחים תאנים
רמונים שקדים אגוזים. ומוחלים עליו עלי
בשמים קנה וקנמון הדומין לחבן שהיו
מגבילים בו את הטיט. ולא ידוכן הטיט.
ולכן עושין אותו עב זכר לטיט. ומוחלים
בו יין ארום זכר לדס. ויוכל ליתן בתוכו
אף ביו"ט. ויזמין חומץ או מי מלח להטיבול.
וכתב הגאון רי"ע מי מלח עזין היינו ב'
שלישים מלח אפילו מעט אסור לעשות
ביום טוב. אבל עושה הוא מי מלח חושטין
בלתי חזקים לאורך טיבול הלילה. ישים
כל הדברים אלו בקערה. ויסדרם כמו
שיבואר לקמן בשם האר"ל. ויכרך את
הנזיות במפה לכסות חרפת הפת
שמקדימין היין לפניו לקידוש. אח"כ ילך
להתפלל מנחה:

ער תפלת המנחה באנו להזהיר שיהיה
בעונתה. כי עינינו ראו רבים
עוברים זמן מנחה זו מחמת טרדת היום.
לכן ירז את עצמו להכין כל לרכו הכל
מקודם בכל מה דאפשר:

אחר תפלת המנחה יקרא בחומש הפרשה
בפ' בא (דברו אל כל עדת וגו'
ויקחו להם איש וגו' עד פסח הוא לה').
אח"כ יסדר סדר הקרבת הפסח. כמ"ש
הש"ס הק' (ד' קכ"ב) וז"ל כתיב וגשלמה
פרים שפתינו. ע"כ תקנו אנשי כנסת
הגדולה התפלה כנגד התמידין. ותפלת
המנחה היא נגד תמיד של בין הערבים.
והנה בזמן המקדש היה הפסח נשחט אחר
תמיד של בין הערבים. וכדי שגשלמה
פרים שפתינו ראוי לטוסק בסדר קרבן
פסח אחר תפלת המנחה. עכ"ל. לכן
הירא וחרד לדבר ה' יקרא אותו בזמנו
שחללה קריאתו במקום הקרבתו. יידאג
על חורבן בית המקדש. ויחשן לפני
הבורא שיצנה אותו במהרה בימינו אמן:
אחר

הזמנת הרברים הצריכים לסדר הפסח

אח"כ יעסוק בדברים הצריכים להסדר
הקדוש להכניס מצעור יום.
ויהיה שולחנו ערוך מצעור"י כדי להסב מיד
כשתחשך שמונה למחר ולאכול מפני
התינוקות שלא יישנו. גם לריך להקדים
עליו שגם הלל יקרא קודם חלות. ויבין
כרפס ומרור. על כרפס יזמין עלי כללים
כי על הפיט"ר זי"ל חי אין ראוי לבדך
בורא פרי האדמה. ועל מרור יזמין תמכא
שקורין חריין לגוררו על הראי"ב איין
דוקא. כי כללו הכי אפשר שלא יוכל
לאכול ממנו כזית מרור. וע"י גרירה בקל
יוכל לאכול ממנו כזית. דעך שעה אכילה
שעל הסדר יופג קלת המרידות. אך
למחר כליל שני של פסח מוכרח לגרור
שנית קודם הסדר. כי זה שנגרר אחריו
נפגם טעם מרידתו מכל וכל. ובספר
אליהו רבא מחיר לגרור תמכא ביו"ט
וראוי לסמוך על דעת המקלין לאורך
מלוא. ויזמין יין לר' כוסות. ויראה שיהיה
טוב ומשובח. כי גם בשאר המלות אין
ראוי לקמן מה גם במלוא זו שהפליגו בה
חז"ל אפי' עני כו'. לכן ראוי בכל מה
דאפשר שיהיה היין משובח ביותר. ויזמין
ב' חבשלין א' זכר לפסח וא' זכר לחגיגה
ונהגו בבשר מזרוע בהמה רמו לזרוע
נפווה. ובילה. ושניהם מבושלים דוקא
לדעת הש"ס. ואחר הכריכה יחלקם
לב"ב לזכר אכילת פסח וחגיגה. ויראה
שהיה הזרוע מעט בשר עליו. ולא מבושר
עוף. ואם שכת להזמין הבשר והבילה
מע"ט אין לבשל ולללות כלילה אם לא
שדעתו לאכול בלילה לילה ויום. גם
החרוסת יזמין מצעור יום ויעשו מפירות

סדר אמירת קרבן פסח מהגאון מוילנא זצ"ל ו' 11

אמר היום היה אומר פסוקי קרבן פסח סתמיך. היינו נפרשה כל מן ויאמר ה' אל משה ואל אהרן עד פסח הוא לה'. ומן ויקרא משה עד כן עשו. ומן ויאמר ה' אל משה זאת חוקת הפסח עד כן עשו. ונפ' אמור אלה מערי ה' עד פסח לה'. ונפ' נהגותך וידבר ה' אל משה במדבר סיני בשנה השנית עד ולאורח הארץ. ונפ' פנים ויחדש הראשון עד פסח לה'. ונפ' ראה שמור את חרש האביב עד לא תעשה מלאכה. וניהפ' ה' ויחנו בני ישראל בנגל עד עצם היום הזה. ונמליכס ב' כג ויצו המלך עד לה' בירושלים. ונפ' ב' ל' וישלח יחזקיהו על כל ישראל עד וירפא את העם. ונקפיעל ל"ה ויעש יאשיהו בירושלים עד נעשה הפסח הזה :

וקודם קריאת הפרשה יאמר זה :

רבונו של עולם אתה צויתנו להקריב קרבן הפסח בסעודת בארבעה עשר להודש הזה ולהיות כהנים בעבודתם וליום בדוכנם וישראל במעמדם קורין את ההלל. ועתה בעינינו חרב בית המקדש ובטל הקרבת הפסח ואין לנו לא בהן בעבודתו ולא לנו בדוכנו ולא ישראל במעמדו ואתה אמרת לשלם פדים שפתינו. לכן יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהינו אבותינו שיהא שיהא שפתינו חשוכים ומקובל לפניך באלו הקרבנו את הפסח במעמדו ועמדנו על מעמדו. ודברו היום בשיר ההלל והודות לה'. וביתן בית מקדשך על מכוננו ונקריב לפניך את הפסח בסעודתו. כמו שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך מפי כבודך כאמור :

ויאמר וכו' עד פסח הוא לה' וכו' וכו' :

הא לך סדר קרבן פסח בקצרה לפי מה שהעתיק בסדר היום והועתק ממנו לוח כלות :

קרבן פסח מביא מן הכבשים או מן העזים וזכר בן שנה ושוחטו בעזרה בכל מקום אחר חצות ארבעה עשר דוקא ואחר שחיטת המיד של בין הערבים ואחר הטבת נרות של בין הערבים. ואין שוחטין את הפסח על החמץ ואם שחט קידם לתמיד כשר ובלבד שיהא אחר ממרם בדם הפסח כרי שלא יקרוש עד שיוקדו דם התמיד ואחר כך יזרוק דם הפסח וזיקה אחת כנגד היסוד וכיצד עושין שחט השוחט וקבל הכהן הראשון שבראש השורה ונותן לחבירו וחבירו לחבירו והכהן הקרוב אצל המזבח זורק וזיקה אחת כנגד היסוד וחוזר הכלי ריקן לחבירו וחבירו לחבירו ומקבל כלי המלא תחלה ואח"כ מחזיר הריקן והיו שורות של בזיכי כסף ושורות של בזיכי זהב ולא היו לבזיכין שולים שמא יניחום ויקרוש הדם ואח"כ תולין את הפסח ומפשיטין אותו כולו וקורעין אותו וממחין את קרביו עד שיצא הפרש ומציאין את האימורין והם החלב שעל הקרב ויותרת הכבד ושתי כליות והחלב שעליהן והאליה לעומת העצה ונותנם בכלי שרת ומולחם ומקטירם הכהן עד נכי המזבח כל אחד לבדו. השחיטה והזריקה ומיחוי קרביו והקטר חלביו דוחין את השבת ושאר עניניו אינם דוחין את השבת וכן אין מוליכין את הפסח לבית כשחל בשבת אלא בת הראשונה הם מהעכבים עם פסחיהם בהר הבית והבת השניה יושבת לה בחיל והשלישית במקומה עומדת. חשיכה יצאו וצלו פסחיהם שבשלישה כתיב הפסח נשחט ואין בת פחתה משרשים אנשים. נכנסה בת האחת ונתמלאת העזרה נועלין אותה ובעוד שהם שוחטין ומקריבין את האימורים קורין את ההלל אם גמרו אותו קידם שיקריבו כולם שינין אותו ואם שני ישלשו על כל קריאה תוקעין ב' תקיעות תקיעה תריעה תקיעה. גמרו להקריב פותחין העזרה. יצאה בת ראשונה נכנסה בת שניה נועלין דלתות העזרה. גמרו פותחין העזרה. יצאה בת שניה נכנסה בת שלישית ומעשה כוון שיין. ואחר שיצאו כולן רוחצין העזרה ואפילו בשבת מפני לכלוך הדם שהיה בה. וכיצד היתה הרחיצה אמת המים היתה עוברת בעזרה והיה לה מקום לצאת ממנה. ובשחיצין להרחיץ

סדר אמירת קרבן פסח

להדיח את הרצפה סותמין מקום יציאתה והיא מהמלאות על כל גרותיה מפה ומפה עד שהמים עולים וצפים מכאן ומכאן ומתקבץ אליה כל דם וכל לכלוך שהיה בעזרה ואח"כ פותחין מקום יציאתה והכל יוצא עד שנשאר הרצפה מנוקה ומשופה. זה כבוד הכית. ואם הפסח נמצא טריפה לא עלה לו עד שמכניא אחר:

אֱלֹהֵינוּ ואלהי אבותינו מִיָּד רחמן רחם עלינו טוב ומטיב הדרש לנו שובה אלינו בהמון רחמין בגלל אבות שעשו רצונך בנה ביתך בכתחלה וכונן בית מקדשך על סכנו והראנו בבנינו ושמחנו בתקונו והשב שכינתך לחיכו והשב כהנים לעבודתם ולוים לשירם ולזמרם והשב ישראל לנזירותם ושם נעלה ונראה ונשתחוה לפניך בשלש פעמי רגלינו ונאכל שם סן הובחים ומן המספחים אשר יגיע דמם על קיר מזבחך לרצון. יהיו לרצון אמרי פי והנין לבי לפניך ה' צורי וגואלי:

דיני עירוב תבשילין

שבת. כגון מחית דג חשוב או בשר או חרנול מה שמנו ה' המוכן לו לסעודה שחרית של שבת או לסעודה שלישית. אבל אוחן האנשים הלוקחים עלם קטן ועל כל פנים מוכינים סעודהם לשבת א"כ בחנם עושים המלות בבזוי ואפשר שאח"כ משליכים אותו לכן ינהוג כ"ל:

גם ראוי שכל א' יעשה בשביל כל בני העיר ויזכה את העירוב ע"י אחר. כי אולי שחכה הוא לאחד מבני העיר או איזה אלמנית בר מין שאינם יודעים. וכבר ראיתי רבותי נוהגים ג"כ ככה בכל ע"ש בעירובי חלירות וכמו שעשה מהר"ל. ואשרי לאדם הזוכה ומוזה. עד כאן לשונו. ויברך:

אמרו חז"ל אין יו"ט מכין לשבת וע"י עירוב מותר. ולכן אם חל יו"ט בערב שבת מכריזין (עירוב תבשילין) להזכיר כל מי שלא הגיח עדיין:

בתב העומק ברכה (ד' ס"ח) ז"ל עירוב תבשילין ראיתי הרבה המוכינים לוקחים פת ולוקחים בשר עם עלם א' שפל ומשפל בודאי לענין דינא יולאין אבל חביבא מלוה בשעתה. ואל תהי מלוה זו קלה בעיניך. ולא לחנם אמרו רז"ל שקיים אברהם אבינו עירוב תבשילין. ובספר יוחסין כתב סוד בדבר זה. על כן כל איש השומח במלות יקח פת המוכן לסעודה שחרית של שבת או של סעודה שלישית. וגם תבשיל חשוב המוכן לו לסעודה של

פרוך אתה יי אֱלֹהֵינוּ מִיָּד הַעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת עִירוב:

בְּדִין יהא שרא לנא לאפויי ולעיווי מבית לבית. ומתצור לתצור. ומבית לבור. ומבור לבית. ומעליית לתחתית. ומתחתית לעליית. ומזוית לזוית. ומרשות לרשות. משבת זו לשבת אחרת. לנו ולכל ישראל הדרים בעיר הזאת:

בְּדִין יהא שרא לנא לאפויי ולעיווי מבית לבית. ומתצור לתצור. ומבית לבור. ומבור לבית. ומעליית לתחתית. ומתחתית לעליית. ומזוית לזוית. ומרשות לרשות. משבת זו לשבת אחרת. לנו ולכל ישראל הדרים בעיר הזאת:

דין ערב פסח שחל להיות בשבת

(א) **ארבעה** עשר שחל להיות בשבת כל חמורא כו' ומצברים הכל מלפני השבת בודקין ליל י"ג ולאחרים ומשיירין מזון ב' סעודות ללורך השבת וסעודה

חלה מן החמיכות שמשייר כמו שנתבאר
בדיני חלה וע"פ שחל בשבת איז לעשות
כן דא"ז לשיר דלריך לבשרו לכן אין
חקנה לאותו פת ואסור לאכלו (מ"א סי'
תק"ו ס"ק ח'): (ת) אותם הכלים החמולים
והשולחנות החמולים מותר לטלטל ולהוליאם
מביתו בשבת אבל לסדר השולחנות שרואה
לאכול עליהם בליה לא משום דהוי כמזבין
משבת ליו"ט אבל אם רואה לאכול סעודה
שלישית שאז אסור לאכול חמץ יכול להעריך
ולסדר אותם כדי לאכול עליהם וכן מותר
לסדר אותם כדי שלא יהא נראה הבית
כחורבה דהוי כמזבין לשבת עלמז (פ"מ סי'
תרס"ו): (ט) סעודה ג' בשבת ע"פ אינו
יכול לקיימה בפת כי אסור לאכול חמץ
וגם מלא אסור לאכול בע"פ אבל יכול
לקיימה בחשיל כגון (קנייל"ך) אבל
דבר שהוא מטונג בכלי כגון (מרעמול"ך)
אסור לאכול וגם (קנייל"ך) אסור לאכול
משעה י' ולמעלה ולכן אם רואה לאכל משעה
י' ולמעלה סעודה שלישית אינו יכול לקיימה
רק בפירות או בבשר ודגים (ס' תע"א):

דיני הסיבה וד' כווסות

(א) **יהא** שולחנו ערוך מצוויי שמואל
למחר ולאכול כדי שלא יישמו
הסניקות אבל קודם שחשך אסור אפי'
לומר הקידוש משום דהכוס של קידוש
הוא אחד מד' כווסות וכולן לריבין להיות
בליה (ס' תע"ב): (ב) יסדר שולחנו
בכלים נאים כפי כחו אף שבכל השנה
טוב למשע בכלים משום זכר למורבן חוץ
מליל פסח שמואל להרבות בכלים נאים
ויבין מקום מושבו שישב בהסיבה דרך
חירות ואפי' עני שאין לו כרים ישב על
הספסל וכן מותר לסמוך על ירך חבירו
אבל לא על ירך עלמז דמיחזי כדואג (שס):
(ג) כשהוא מיסב לא יטה על פניו ולא
על גביו ולא על ימיו אלא על שמאלו
ואין חילוק בין אימר לאחר (שס): (ד) נשים
נהגו שלא להסב כי סומכות על הראב"ה
שבזמן הזה אין להסב (שס): (ה) אבל

חוף

דסעודה ג' זמנה אחר המנחה ואז אינו
יכול לעשותה לא במלה ולא בחמץ ויקיים
סעודה ג' במיני פירות או בבשר ודגים
ואם אין לו יעסוק בחורה במקום סעודה
שלישית (ס' תמ"ד): (ז) ומבערין החמץ
בע"פ קודם חלות וחינו מבטל בשעת
שריפת החמץ רק בשבת אחר האכילה
יאמר כל חמירא כו' (שס): (ג) אין
מבטלין לשבת זו דייסא ושאר מוצי קומתם
מפני שדבב בקדירה וילטרך הדח: בשבת
ואם עבר וביטל ונדבב בקדירה וא"ז לקנחו
יש להדיחו מעט להעביר החמץ אבל אם
לא נדבב חמץ בקדירה אסור להדיחו בשבת
רק מוקנחו בחלצבו (שס): (ד) אחר שאכל
ביום השבת סעודת שחרית יעיר המפה
שאכלו בו ויקנה הקצרות בחלצבו ויטמינם
מן העין עם שאר כלי חמץ בחדר שאינו
בא שם ביו"ט ואם נשאר פת יכול ליתנו
לא"י בשבת במחנה (שס) ואם אין א"י
יכול לזרוק למים אם לא בעיר שאינה
מעורבת דאינו רשאי להוליא מביתו אזי
כופה עליו כלי עד אחר יו"ט ויבערנו דביו"ט
דכבר נאסר בהנאה אסור לטלטלו (עי'
בספרי מקור חיים) (שס): (ה) אם שבת
למחר החמץ בע"פ יתן החמץ במחנה
לא"י בשבת עם המחר במסירת מפתח
אם יודע שהא"י יחזיר לו אחר פסח ואם
לאו ימכור המחר עם החמץ בשבת ויקנה
לי עם מסירת המפתח והם אין מפתח
בחדר זה ימכור לו בלא מפתח ולא יכתוב
לו שטר רק יתן לו הא"י הכסף ויחנה עם
הא"י שבכסף בלא שטר יקנה המחר ולא
יקבל הכסף בידו רק יתן למיבתו ולא הוי
כמקח וממכר כיון דאין עושה רק להגלל
מאיסור חמץ (א"ר ופ"מ סי' תמ"ד):
(ו) אם מבטל לשבת זה בכלי פסח אין לערות
רוחה לחוף כלי חמץ אם לא שרואה שלא
לשמש בפסח בקדירה זו שעירה עד לאחר
פסח (פ"מ שס): (ז) אם שבת בע"פ להפריש
חלה מן הפת של שבת אין חקנה לאותו
פת. דבשאר שבתות אם שבת אוכל והילך
ומשייר מכל פת חתיכה ואחר שבת מפריש

הסיבה יהא דעתו לשמות צין הכוסות הראשונות ואם יטעה שיטה כוס ראשון בלא הסיבה יכול לשמות כוס אחר בהסיבה ובלא ברכה ולא יהא נראה כמוסיף (שם) מ"א ופרי מגדים: (ח) לריך לשמות ד' כוסות על הסדר דהיינו שיאמר ההגדה בנתיים ואם שתאן זה אחר זה שלא בסדר דהיינו שלא אמר הגדה בנתיים לא ילא וישתה עוד ג' כוסות על הסדר ויברך על כל כוס וכוס (שם פ"מ): (ט) שיטור הכוס רביעית וישתה ממנו רובו וכן אם הכוס מחזיק אפילו כמה רביעיות ילא שריך לשמות רוב הכוס ואם אין שותה ממנו רובו לא ילא לכן יקח כוס קטן של רביעית וישתה רובו (שם במ"א) ולריך לשמות שלא ישהה יותר משיטור רביעית ואם שהה יותר אז בשני כוסות ראשונות לריך לחזור ולשמות ובאחרונות א"ל ואם שהה יותר מכדי אכילת פרס אפי' ב' כוסות אחרונות לריך לחזור ולשמות (שם במ"א): (י) מי שאינו שותה יין מפני שמזיקו או שוגאו לריך לרחוק עלמנו ולשמות לקיים מצוה ד' כוסות (שם): (יא) מלוה לחזור אחר יין ארום אם אין הלכך משוכה ממנו (שם): (יב) אפי' עני המתפרנס מן הברקה ילוה או ישכיר עלמנו כדי שיהיה לו יין על ד' כוסות ומי שאין לו אלא על ד' כוסות ישתה כולם בלילה הראשונה ולא ישאיר ללילה שניה משום דבקיחין אנו בקביעה דירחא. גר בבית עדיף מד' כוסות משום שלום בית (מ"א): (ג) תינוקות שהגיעו לחינוך מלוה ליתן לכל אחר כוס לפניו. ואין ליקח כוס שפיו לר מפני שלא יוכל לשמות רביעית בב"א (שם): (יד) נשים חייבות ב' כוסות ובכל מצוה הנוהגות באותו לילה:

דין כוס א' וסדר הפסח עד כוס ב'

(א) אין ליטול ידיו קודם הקידוש רק אם אין ידיו נקיות יטול ידיו ואין מברך על נטילת ידים ומוזגין לו כוס ראשון

חך י"ב חודש על אביו ואמו או חך שלשים על שאר קרוביו כנון שלא נהג שבעה לפני הרגל אין מיסב על מטה כבודה וכלולה אבל לריך להסב בשינוי קלת דהיינו על מטה וכו' א' תחת מראשותיו או על ירך חבירו. וקיט"ל לא ילבש (פ"מ שם): (ו) בן א"ל אביו לריך הסיבה אפי' הוא רבו מובהק דמסתמא מוחל לו אבל תלמיד לפני רבו א"ל הסיבה אפי' אין רבו מובהק אלא יתן לו רבו רשות ות"ח מופלג בדורו אף שלא למד ממנו כלום תשוב כרבו וא"ל הסיבה ודוקא שאוכלין על שולחן אחד אבל אם אוכל על שולחן בפ"ע לריך להסב (שם): (ז) לכהלה יסב בכל הסעודה ובדיעבד ילא אם היסב בשעת אכילת כזה מלה וכן אם שתה כוס שלישי ורביעי בלא הסיבה אין לחזור ולשמות כוסות אחרים בהסיבה משום דלריך לברך בפ"ג אם ירצה לשמות כוס אחר והוי כמוסיף על הכוסות משום דשמא הלכה כראב"ה דבזמן הזה אין להסב וגמלא דילא כבר ומה ששותה עוד הוי כמוסיף אבל אם יש לו כוס גדול ולא שתה אותו כולו ונזכר ששתה אותו בלא הסיבה אם נזכר קודם שהתחיל לומר הלל או שאר הגדה דלא הסיח דעתו עדיין משתיית שאר הכוס יכול לשמות השאר בהסיבה ובלא ברכה דלא הוי כמוסיף משום דכוס א' יכול לשמות כמה פעמים ומסתמא הוי דעתו בשעת ברכה על הכוס אבל אם התחיל לומר הלל או שאר הגדה הוי כנחלק ואם ירצה לשמות הנשאר שבכוס יטעך לברך ואסור לשמותו דהוי כמוסיף על הכוסות ואם שתה כוס' ב' בלא הסיבה יכול לשמות כוס אחר בלא ברכת בפ"ג ובהסיבה דבין שני שלישי יכול לשמות יין בלא צניכה ולא נראה כמוסיף אבל אם שתה כוס ראשון בלא הסיבה ובין כוס ראשון לשני אין רגילין האידנא לשמות ואם ירצה לשמות כוס אחר הרי יטעך לברך עליו והוי כמוסיף על הכוסות ע"כ אין לשמות כוס אחר אבל טוב שבחלת

דין כוס א' וסדר הפסח עד כוס ב'

ח 15

אם הלכה כר' אלעזר בן עזריה או כר"ע (ועי' בתשובת הרשב"א סימן תמ"ה) לכן י"ל דלא יברך דפסק ברכות להקל (ועי' פ"מ בא"א סי' תע"ז ס"ק א'): (ד) אוקן צ"י לילות של פסח חייב בכל המלות הנוהגות בלילה חוץ מהסיבה ומדרך על אכילת מלה ומרור ושאר ברכות שמחוייב רק בהגדה ישמע מואחר ואי ליכא אחר יאמר ההגדה בעלמא ואין לריך לדגל המדרשים. וכן בכל יו"ט אוקן חייב בקידוש בליל יו"ט (פ"מ סימן ת"פ במ"ז):

דין מי שאין לו יין

(א) **מי** שאין לו יין בליל פסח יקח ב' מלות ובו"צ האמלעית לשנים ומלניע החזי' לאפיקומן ונטל ידי ומקדש על הפת ואומר קנה"ז על הפת אם חל במ"ש כמו בכל קידוש ואח"כ יקח הפרוסה ומדרך על אכילת מלה ואוכל הכרפס ומטבל במי מלה ואומר מה נשתנה עד גאל ישראל ומדרך על המרור ואח"כ אוכל הכריכות בלא ברכה. ובמקומות שנהגו ליקח מע"ד יכול לשחות מע"ד לר' כוס' אם אין יין מלוי (תפ"ג):

ראשון ומקדש עליו ואומר זמן. בשבט אומר ויכולו ואם חל במול"ש אומר יקנה"ז ואם שכת להבדיל ולא נזכר עד לאחר שהתחיל ההגדה ישלים ההגדה עד גאל ישראל ואומר הבדלה על כוס שני ויברך בפה"ג ושותה ואם נזכר באמלע סעודה אומר הבדלה על כוס ושותה בלא ברכת בפה"ג (דמסתמא דעתו לשחות יין בחוץ הסעודה וברכת כוס שני פוטרנו) ואם נזכר לאחר שהתחיל לברך בהמ"ז אומר על כוס רביעי הלל והבדלה (מ"א ח"י פ"מ ס'): (ב) אם שכת לומר שהחיינו בקידוש עיין בהלכות סוכה. ושם נחבאר דק ביום שמיני של פסח אין לו חסלומוין משום דבקי"אין אנו בקביעא דירחא והוי ברכה לבטלה (פ"מ סי' תע"ג): (ג) אם לא אומר ההגדה עד לאחר חלות יאכל מלה בלא ברכת על אכילת מלה ולא יברך בפה"ג על כל כוס רק על כוס ראשון ואחר הד' כוסות יברך ברכה אחרונה. וכן מרור יאכל בלא ברכה על אכילת מרור (פ"מ סי' תע"ג והע"ז) משום דהוא פלוגתא בין הרמב"ם ובין הסו"ם

סדר ליל פסח

(א) **אחר** ערבית יבא אל ביתו ויסדר הקערה. והחומץ לא יעשה אותו בקערה אלא מבחין. והחרוסת יעשה מפירות שנמשלו בהם ישראל כמו תפוחים תאנים תמרים אגוזים ושקדים ומוחלים עליהם קנה וקנחון הדומין לחבן שהיו מנגלין בהם העיט. והב' תבשילין אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה נהגו בבשר וביצה. ונאכלים בליל ב'. ומוחנין לכל אחד ואחד ממנו נטע ולריך להיות הקערה רחבה שיהיו מונחים בה על הסדר ואפי' אינו יודע סודו של דברים רחמנא ליבא בעי ואנחנו מכוונים שיהיו מעשינו מלורף עם היודעים ומכוונים כהוגן: (ב) ולא יאמר הקידוש אלא עד שתחשך שטיקר המלות האלה הם בלילה: (ג) מולה ליתן כוס לכל אחד מהמסובין לפניו גם לחינוקות כדי לחנכם במלות: (ד) ויזהר שלא יהיה הכוס פגום וימוזג היין לפי החזק שלו: (ה) יין למוקים מקדשין עליו והוא שיהי' בהלמוקים לחלומית קלת קודם שרייה (פ"מ):

ירבש הקיטיר לבן ונקי. וישים המצנפת על ראשו. ובאבנט בד יחגור

רבים סברו שכוונת הלכשת הקיטל הוא לזכרון בגד מתים. אבל הדבר רחוק מאד להזכיר עלבון הלז אשר זה סוף כל האדם ביו"ט הקדוש הזה. וכמס"כ הגאון ז"ל

ז"ל בענין אכילת הביצה שח"ו להזכיר אכילות ת"ב ביו"ט וכמו שיבא להלן. ומטעם זה כחב המג"א סימן תע"ב ס"ק ה' דאכל לא ילכשנו וכן המנהג דבלא"ה לבו נכנע. אמנם הט"ז מסיק שילכש וכן כתב ג"כ החק יעקב. ולטעם זה טעמם ונימוקם עמם כיון שהטעם שלא תזוז דעתו עליו מן השמחה א"כ אכל לריך פשיטא להזכר שלא ירבה וימטך בשמחה יותר מדאי שלא יסיח דעתו מן האכילות. אמנם הדבר ברור וידוע מכתם מקומות ומדברי הזכרונות שהקיטל אינו לזכרון המטים כלל. רק אדרבה מחלת עשייתו הינה להתנאות בהן בעת מטה יד ישראל ללביש מחללות ומך ידם מללבוש בגדים נאים. אז עשו להם בגד זה מפשטן רק לבן וגקי להתכבד בו. ולהתנאות לפניו יתברך במלות. והיה טמון ומכוסה מוזמן לזמן עד יום ההכרתי ללכשו. וע"כ לא לבשוו בלתי ביו"כ שמדינא דגמרא הוא קדשו בככות נקיה (שבת קי"ט א'). ובת"כ ברייתא היא מפורשת כיון שאינו יכול לקדשו באכילה קדשו בככות נקיה. ועי' ש"ע סי' תר"י בסופו וגם בליל א' של פסח שלריך להראות דרך שמחה ושררה. אז לבשוו ולא יותר. וכאשר כל המנהגים אס שבטל טעמם נשארו אללנו כמלות אנשים מלומדה. גם זה נשאר אללנו ללבוש הקיטל בשני זמנים אלו. והכל מטעם שמחה. וא"כ דברי הט"ז דחיים. ומנהגן של ישראל תורה הוא. כיון שהלבישה אינה אלא להתנאות. ואכל בלא"ה אסור ללבוש בגדי שבת ויו"ט כפי המנהג. ודאי גם בפסח ויו"כ אסור וכן המנהג. והמג"א לאשר ראה המנהג כן ראה לסמכו למעם שהוא כגדו:

מנהגי הגאון החסיד רבינו א"הו
מור"א ז"ל לסדר של פסח

סדר הקערה לפי מנהג
רבינו הקדוש האריז"ל

והא ד"ר סדר הקערה כפי
מנהג הגר"א ז"ל

מזגין את הכוס ומקדש ומוטלין לידים ומזכך על גטילת ידים וטובלין בחומץ ומזכך בורא פרי ומזכך האדמה ואוכלין כזית ואינו מזכך ברכה אחרונה. ואח"כ מביאין הקערה עם המלות מגולין. ומסודרות ב' מלות. מרור. וחרוסת. זרוע. וביצה. וזרוע ומטמין לאפיקומן וכאשר פרוסה ושלמה והפרוסה מלמעלה. ומניח הביצה והזרוע תחת השלימה והמלה מכסה אותם ומרור וחרוסת מלמעלה ומגביה הקערה בעלמו ואומר הא לחמא וכולם שומעין. וטובלין הקערה מעל השלחן ומוזגין הכוס. ושואלין מה נשתנה ואומר הגדה וכולן שומעין. ורשמיגע לעשר מכות מוחין לו כלי והוא שופך י' פעמים וכן לזל"ך כו' שופך שלשה פעמים. וכוס שלו מעוקר בכובית של ב"ב וכוסו באמלע. וכשמגיע למלה זו מביאין הקערה ואומר עד אשר אללנו

סדר השולחן
כיון שיהיה מסודר מצבור יום כדי שיעשה הסדרתיקפכשיבא מצית הכנסת ונכון שיהיה השולחן של ד' רגלים זולת עליו ומפה לבנה ועליו מפה פרוסה ואורך השולחן ורחבו כמו בשבת וישים אחוריו ללפון ופניו נגד פני הגרות ויכין מלח:

סדר הקערה יבא כסדר הזה. והוא שיקח שלש מלות שמורות ומניח הככן למעלה והתחין לוי והתחין ישראל. ויקח מרור וכרפס וחרוסת ושני מיני תבשיל זרוע וביצה מבושלים דוקא ומניח אלו החמשה דברים למעלה על השלש מלות דהיינו זרוע בימין שלו וביצה בשמאל שלו מרור באמלע בין הזרוע והביצה. וחרוסת יניח בקו הימין שלו. החזרת יניח למטה

והא ד"ר סדר הקערה כפי
מנהג הגר"א ז"ל

מזגין את הכוס ומקדש ומוטלין לידים ומזכך על גטילת ידים וטובלין בחומץ ומזכך בורא פרי ומזכך האדמה ואוכלין כזית ואינו מזכך ברכה אחרונה. ואח"כ מביאין הקערה עם המלות מגולין. ומסודרות ב' מלות. מרור. וחרוסת. זרוע. וביצה. וזרוע ומטמין לאפיקומן וכאשר פרוסה ושלמה והפרוסה מלמעלה. ומניח הביצה והזרוע תחת השלימה והמלה מכסה אותם ומרור וחרוסת מלמעלה ומגביה הקערה בעלמו ואומר הא לחמא וכולם שומעין. וטובלין הקערה מעל השלחן ומוזגין הכוס. ושואלין מה נשתנה ואומר הגדה וכולן שומעין. ורשמיגע לעשר מכות מוחין לו כלי והוא שופך י' פעמים וכן לזל"ך כו' שופך שלשה פעמים. וכוס שלו מעוקר בכובית של ב"ב וכוסו באמלע. וכשמגיע למלה זו מביאין הקערה ואומר עד אשר אללנו

גאלנו ומכסין הקערה ואומר אשר גאלנו. מן המרור בקו האמלעי והוא כדי לעשות ומצרך בפה"ג ושותה הכוס ואח"כ מוגלין אח"כ כריכה עם החזרת ואל ישנה פני הכלה לאחר ז' ברכות. יק"ז. ענטי"י.

בפה"א. אשר גאלנו היא ברכת שטשה

נסיס כו'. ובפה"ג על כוס ב'. ונוטלין לידים ומצרך ענטי"י והמוליא ואכילת מלה על הפרוסה וזולע שניהם ואוכלין מרור מרוסק בזית ושיערו (חלי) בילה שקועה בחרוסה. וכן הכריכה שוקעין בחרוסה. ואח"כ אוכלים הביצים. וטעם האכילה לא מאכילות ח"ו להזכיר אכילות ט"ב היום רק שהוא זכר לחגיגה שללי חין לאכול בפסח זכר לפסח רק בשר זכר לפסח וביצים זכר לחגיגה. ואח"כ אוכלין אפיקומן בזית ח'. ודוקא קודם חלות אבל הלל חין הקפד אס הוא לאחר חלות. הכוס שלו מעיטר לבחמ"ז. שפיך חמחק. הלל. ואינו אומר יהללך כלל רק הודו וגשמת וישתבח ומסיים בברכת ישתבח:

של"ה הק'. אחר התפלה יחזור לביתו ויתנהגו הוא ואשתו וי"ב כבני שרים. ויכינו כלי כסף וכלי זהב. בגדי משי ורקמה מכל מה שחגגו ה'. והכל כדי להראות לכל שמחת לבו בחסדו הגדול. קדושת לילה זו וכל הדברים הנוהגים הוא קדושה רבה בממד. כי אז בחר בנו השי"ת מכל העמים וקדשנו במלותיו ע"כ ראוי לאדם להיות נזהר שלא ידבר בלילה זו שום שיחה משחת חולין ויזהיר לבני ביתו ע"ז ולא יהיו נפרדים מדביקות השי"י רק יתעסקו במלות הלילה ובספורי נסי מלרים ולפרסמם לב"ב:

ילקוט עניני פסח והנהגותיו שמעוני

במדרש תכנסו על השנה הכוס"ו אהיה כוסות רמז לר' כוסות ובהגדה מרבה לספר דא"י במדרש ד' מלות ה"י בידם של ישראל שלא נחשדו על העדרות ולא נחשדו על לשון הרע ולא שינו. דיבורם ולשונם כדי שלא להתחבר עם המלריים ולה שינו את שמם ומשום זה זכו ישראל לר' לשונות של גאולה והולאתי והללתי וגאלתי ולקחתי וכנגדן חיקנו ד' כוסות כמו שפירש"י פע"פ נמלא ד' כיסות בשביל ד' דברים שזוהו במלרים וכרמז זה בפסוק תכנסו אותיות כוסות וזה תכנסו צ"ל ה'ס"ה ר"ת (משום שזוהו על אלו ד' דברים) 'עציות'. 'לשון הרע'. 'שום'. 'הדיבור'. ובדבש וחלב פ' בא הביא בשם הפללה טעם המנהג למזוג כוס מיוחד וקוראין אותו כוס אלי' הנביא דהוא עפ"מ"ש תחום פסחים (דק"ז ע"ב) ד"ה רביעי דיש גורסין חמישי וא"ב משתי חמרא משום אונס לומר בחמישי הלל הגדול ע"ש וא"כ הו"ל בספק וקאי בחיק"ו השבי יתכן קו' וספיקוה והוא כ' עפ"מ"ש צו"ד סי' רס"ד להכין כסא לאלי' שהוא מלאך הברית ולהיות לעד על ישראל שמוקיימין הברית והנה בק"פ כתוב וכל ערל לא יאכל בו ואכילת מילת ועבדיו מעבדין וע"כ בליל פסח הוכרח אלי' להיות עדות דכולם בני ברית ומוחרין בפסח וע"כ גם צוה"ז המנהג להכין הכוס לאלי':

ומ"ב עוד דבפסוק וזל יתן 'המשחית' לבוא אל כו' ר"ת אלי' שה"י שם נשמת אלי' הנביא ולכך המנהג בכל הפלות ישראל להכין בליל פסח כוס לאלי':

ובהגדה זרע יהודא בזה דיש גורסין חמישי גומר עליו ההלל והוא גירסת הרי"ף והרמב"ם אבל הגירסא שלפנינו רביעית היא עפ"מ"ש במ"ר וארח עה"פ והולאתי אחכס כו' ד' גאולות יש כאן והולאתי כו' כנגד ד' גזירות שגזר עליהם פרעה וכנגדן חיקנו ד' כוסות וכן ר"א ס"ל כדעת המדרש ע"כ ס"ל דכל מכה הייתה של ד' נוסות

מכות מדה כ"מ ור"ע ס"ל שה"י ה' גאולות לה' מיני עינוים שכיב הבה"ט פ' פקודי עה"פ כל הזהב ה' מיני זהב חת ומזם וכצעת וכימוז וכל כלי זהב כנגד העשוי להם ה' מיני עינוים פרך מרר ענוי לתך עבודה קשה ע"כ ס"ל דכל מכה היתה של ה' מכות וע"כ הגירסא חמישי גומר עליו ההלל אולא לפי מה דמוכין ה' מיני עינוין שהן ה' גזירות וע"כ לריבין ה' כוסות לה' גאולות :

ובהגדה מגיד משרים דאחז"ל דר' כוסות נגד ד' לשונות של גאולה והולאתי והללתי וגאלתי ולקחתי והקשו דא"כ לחשוב נמי והבאתי אתכם אל הארץ שבי' שם ב"פ וארא אף דנגד ד' לשונות של גאולה יש לשמות ד' כוסות אף בגלות יען דבכדור' חייב אדם לראות א"ע כאלו הוא ילא משם וכן ולקחתי אתכם לי לעם דהיינו שנתן לנו התורה שביה נעשינו לו לעם והוא לנו גם בגלותינו אבל כנגד והבאתי אתכם אל הארץ אין לנו כעת לשמות כוס ה' כי גלינו מארצנו אבל כשנזכר להגאל אז באמת נשתה כוס ה' כנגד והבאתי וע"כ נהגו להעמיד כוס של אלי' לזכרון אמונה זאת כשיבוא אלי' ויבשרנו על הגאולה העתידה אז נשתה כוס ה' נגד והבאתי אתכם אל הארץ :

טעם לב' הטבולין כ' המפוי' לפי שגלות מלרים נלמח ע"י טבילה כחונת יוסף כמ"ס ויעצלו את הכתונת בדם וכן הגאולה נומלרים ע"י טבול דם כמ"ס בפי' בא וטבלתם בדם אשר בצף והגעעתם אל המושקף :

ובהגדה אשל ברמה הטיבול שאנו עושין ב"פ בלילה זו בחרוסת ובמי מלח הוא טבול כי הוטבלו רגליו בגאולה הזאת בכללות נסי' שמים אחד בכלל עשרה ניסי' מלרים בימי עבדות בחומר ובלבנים שהיינו עובדים וע"ז יורה החרוסת זכר לניס' ב' בכללות י' ניסים על הים והים שמר ברית אלקי' אשר כרה עמו ברית מלח עולם בעת הבריה שישמור טבע הניגוד ולקרות לישראל בעת לרכס ואח"כ יחזור לניגוד לכסות המים על המלרים כמאז"ל וישב הים לאיתנו לתנאו הראשון וע"ז יורה הטיבול במי מלח. עוד ירמוז עפי"מ המפוי' כי הנס בלי"מ ה' יותר גדול מכל הנסים כי ה' ביה דין ורחמים דין לאוה"ע ורחמים לישראל הנס שטען שר של מלרים מה נשחנו אלו מאלו ובכלי יקר פ' ויקרא בפי' וכל קרבן מנחמד במלח חמלה להמליך הקב"ה על כל ההפכ"י הנראים בעולם והנה מלח יש בטבעו דבר והפכו כי י"ב כח האש והחמימות והולדות המים עד שאמרו חכמי הקבלה שהוא כנגד מדה"ד ומדה"ר ע"ס ולרמוז זאת בא הטיבול במי מלח להורות על הג"ל כי היו נגוף ורדוף במדה"ד ובמה"ר :

הטעם שחייבו חז"ל לאכול המלה ולשמות הכוכות בהסיבה דוקא ילא להם מקרא ואכלתם אותו בחפזון דל"ב איך ומה הוא אכילה בחפזון כל איש ואיש לפי דרכו הוא אוכל. אך דא"י בצרכות (דמ"א) הנכנס לבית המנוגע מיסב דרך הסיבה שהיא נאכלת מהר הרי כשאדם מיסב ואוכל אכילתו יותר מהר ממי שאין מיסב ואוכל ואחרי שראו חז"ל שאכילת פסח מלרים ה' ודאי בהסיבה כיון שנאמר ואכלתם אותו בחפזון שא"א בלי הסיבה ע"כ תקנו חז"ל שהי' נהוג לדורות לזכרון חירות. מפוי' ובהגדה זרע יבוא דתיקנו חז"ל הסיבה כנגד יד החזקה זו מדת הרחמים שגברה על השמאלית שהוא המדה"ד והיינו נמי טעמא למשאחז"ל הסיבה ימין ל"ש הסיבה כי לריך להסיב על שמאלו להורות שתקפו ימינו ית' על שמאלו וכמשה"כ שזאלו תחת לראשי וימינו תחבקי ובה"ר בשלח ויסב אלקי' כו' כמ"ס ואני אהי' לה חומת אש סביב כו' ד"א ויסב כו' אפי' עני' שבישראל לא יאכל עד שיסב ופירש"י בע"פ כדרך בני חורין. זכר לחירות במשה ועל השלחן והענין עפי"מ בעקידה הנס כי ענין התפשית נטוע בלב כל יאור מחדם עד בהמה ועד עוף השמים בכ"ז ההשתעבדות לנוי שראוי הוא החירות הגמור כמו מי ש"ל התענית אלל המלך כל אשר יגדל התענותו כן תגדל שרירותו ויחישתו מאת המלך

המלך ולא עבודת משה אעפ"כ אם ישהעבד אדם למוטהקב"ה ישיג החירות הגמור והגדולה והממשלה על כל כמשה"כ כל שמה תחת רגליו כי ערלש"מ כל הטבע משועבדת להם כענין שמש בגבעון דוס וצפ"ו דאבות ונוחם לו מלכות וממשלה וע"כ במלרים מעת שקבלו מלכותו עלינו ואנחנו עבדים לו ית' המלכה בהסב"ה דוקא להורות כי זה העבדות הוא החירות הגמור :

טעם שלוקחין בילה זכר לחגיגה כ' בכל צו שהוא זכר לאבילות זכר לחורבן ביהמ"ק ול"ב מה לנו להזכיר עתה בעת שמחמיו אבילות החורבן. אך לפי דעת ר' יהושע דבניסין נגאלו ובינסין עתידין לגאל והיינו בליל ט"ו כדמוכח מקרא שימורים לכל בני ישראל לדורותם לילה השמור לע"ל וא"כ לעולם אנו מלפין כשצבוא ליל ט"ו צבוא גאולתינו וכשכבד בא ליל ט"ו של שנה זו ולא בזה יש לנו להתאבל ובשם החת"ס מ"כ דטבע הבילה שכל מה שאתה מבשלו יותר הוא מחקקה ביותר משא"כ בשאר המאכלים וכן מלינו בישראל דכל מה שעינו אוהם כן ירבה יכן יפרוך וכן הוא מידתם בענין האמונה בכל מה שהמה נרדפים המה מחזקים ביותר בקושי ערפם נגד השואלים ועיין בפסקא י"ד והיא שעמדה. עוד שמעתי עפ"מ"ס במ"ר עה"פ גלתה יהודה מעוני בשביל שלא אכלו בפסח לחם עוני וע"כ מרמזין בלילה זו בבילה שהוא משום אבילות על חורבן ביהמ"ק דזה ה' על שלא היו נזהרין בלחם עוני בפסח ע"כ באו עלינו כל החרות ואם נזהר אנחנו במלות מלה בודאי נה"י נושעים בב"א. עוד משום דהרגום בילה ביעא דבעי רחמנא ופרקינן כדא"י בירושלמי והגר"א כ' דאבילות בל"ס המה זכר לחגיגה ומה שבחרו דוקא בבילה ולא בתבשיל אחר ראיתי בהגדה מלבי"ם משום דכל שהוא לזכרון מלוא ראוי לנו לעשותה מן המובחר וסמכוה מדכתיב מבחר נדריך וכתיב כל חלב לה' ואחז"ל (ברכות מ"ה) כל שהוא כבילה בילה טובה הימנה גם היא דומה יותר בענינה לבעלי חיים ר"ל חגיגה שהיא בזה לזכרון החגיגה שאין בה חפיסת יד אדם כבעלי חיים עיין ע"ז מ"ו דגם לענין להאסר צע"ג דין בילה כבע"ח :

טעם על המנהג ברוב חפילות ישראל להכין משקה הנקרא בארשע על חג הפסח דהוא להוליא חלב ומדעת הקראים שפירשו כל מחמלת לא תאכלו דהוא כל מיני דברים חמולים שבעולם ולא על הלחם לבדו קאי וע"כ מכינים אותו איזה שבועות מקודם כדי להחמילו ולשתותו בימי פסח. מ"כ :

טעם למה לריך לטבול פרוסת המוליא במלח ג' פעמים. בהגדה חכם לב בשם וילקט יוסף אוח מ' מלח רמז לג' דברים. תורה. עבודה. גמ"ח. לדקה ע"ד שאחז"ל מלח חמון חסר. תורה כמאחז"ל כך הוא דרכה של תורה פת במלח תאכל. עבודה שכן נחנה לאהרן בצריה מלח ע"כ אנו מטבילין ג"פ במלח לרמז דבזכות ג' דברים אלו אשר העולם עומד עליהם תורה ועבודה וגמ"ח בזכותם אנחנו זוכים לעו"ז ולעו"ב :

כזה שמסלקין האפיקומן מהשולחן הוא ע"ד שכתבו הפוסקים שמסכין הפת בשעת קידוש על היין שלא יראה בשתו שמיחין הפת ומקדשין על היין אף כאן מה שמברכין המוליא על פרוסה אחת ומניח האחרת יחשב לכושת להאחרת לכן מסלקין אותה מעל השולחן ומסכין אותה גם להחשיבה מטמינן אותה כדבר המשומר זכר לדבר ושמרם את המלות ירמזו גם ע"ז שהמלה תעשה לה שמירה וצרכות (דכ"ד) דבין כר לבסח הוי דרך שמירה ע"כ נוחגין מלה המשומרת תחת הכר. בהגדה מלבי"ם :

לבישת הקטל בליל פסח י"ל סמך מדרשת המכילתא ויהי שם לגוי מלמד שהיו ישראל מזויינים שם ומלינו בשבת (קמ"ה) שח"ח שבבבל מזויינים היינו בבגדי לבן כמ"ש בנדרים (כ') דרבנן נקראים מלאכי השרת משום דמליינו בנדיהם כמ"ס יבמלאכי השרת כתיב לבוש הבדים היינו לבן לזכר זאת מלטיינים גם אנחנו בבגדי לבן

לכן ואינו זכר לאצילות כמ"ס הגר"א כי חס להזכיר אצילות בפסח. הגדה הנ"ל:
קדש ורחץ. בהגדה מראה יחזקאל ע"ד המקוששו וקושו ורחץ"ל קשטו עלמך מחילה
 ואח"כ אחרים וזהו קדש עלמך מחילה ואח"כ ורחץ את אחרים להחזירם
 בשבועה. ובהגדה פר"ח להמניד מזלממאזו ז"ל עפ"י מ"ס האר"י ז"ל למה נקרא פסח לשון
 דילוג וקפילה שהי' אז גדלות קידמות לקטנות והענין דהארס לריך לתקן שבע מדותיו
 אהבה יראה והתפארת כו' וכל מדה ומדה בפרטותיו שהי' הכל רק לה' לבדו ית' ולא
 ישחמם בשום מדה להגלות הגוף וכל מדה כלול מו' מדות והמה מ"ט בפרטיות ואח"כ
 שורה עליו שער ה' חמשים שערי בינה וביל"מ באלו חסדך לשער ה' שערי בינה
 כמ"ס וחמושים עלו בניי מאח"ל וזה הי' הנס כמ"ס בזוה"ק ותיכף נומחרת הפסח
 נלקח מהם הארה זו ולויה אותם לספר ספירת העומר מ"ט יום כדי לתקן כל מדה
 ומדה בפרטיות ויבואו בטלית ל' שערי בינה ומלא הי' ביל"מ גדלות קודם לקטנות
 וז"ל קדש ורחץ משא"כ בעת אחר ל"ל הרחילה מקודם להקדושה וכמ"ס וטעמו וקדשו
 מעומאח בניי. ועיין בפסקא ב' מה נשתנה:

פסח. נודע דברי האר"י ז"ל פסח הוא פה סח והענין על פי מה שכתוב
 ומלאחיו אח"כ בהגדה ריח דודאים (דל"ח) דלכך ערל אסור בפסח יטן
 דיש דלח"מ וע"כ ע"ה אסור לאכול בשר שאינו בבחי' מדבר כמ"ס בשלה"ק ובבש"ח
 פ' שמיני והנה מי שלא נימול בודאי אינו בגדר מדבר כנודע דברית המעור מחוץ
 נגד ברית הלשון וכיון שאינו נימול אינו בבחי' מדבר ושבו אסור לו לאכול הפסח וע"כ
 מרומז בפסח פה סח ר"ל של"ל נימול ויהי' לו פה לדבר בבחי' מדבר וזה הענין
 במשאחז"ל בשב"ה (רק"ל) כל מלוא שקיבלו עליהם בשמחה כגון מילה דכתיב ב' שש אנכי
 על אחרתיך כמילא שלל רב עדיין עושין בשמחה ול"כ דמגיל דפסוק זה קאי על מילה
 אך לפי מ"ס המהרש"ל הטעם במשאחז"ל כד מסיים מסגלי יברך שעשה לי כל לרכי
 והיינו כאשר לובש המנעלים שהוא מבעל חי וכיון דמושל על הבע"ח שוב מושל על כל
 מה שבטולס דומם לומח חי וע"כ מברך שעשה לי כל לרכי דהכל משועבד להארס
 וע"כ שפיר אה"כ שש אנכי על אחרתיך דהוא המילה כמולא שלל רב דהרי עי"ז שנימול
 והוא בגדר בע"ח מדבר ועי"ז הוא מושל בכל מה שיש בטולס והכל יריבון אליו כמ"ס
 במקנה קדושין (דפ"ב) באריכות:

הטעם דימים טובים נקראים רגלים בתורה פ' משפטים ובפ' תשא כ' צברית
 שלום דרמזה התורה דהמטעם המה רגלי העולם ע"ד שאחז"ל על ג' דברים
 העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמ"ח. כנגד התורה הוא חג הסוכות דכתיב
 פ' וילן ויכהוב משה את התורה הזאת כו' וכתיב מקץ שבע שנים כו' בחג הסוכות
 חקרא התורה הזאת ומזה הטעם נתפשט מנהגן של ישראל לקבוע שמחת תורה בסוכות
 דרגל זה הוא נגד עמוד התורה. וכנגד עמוד העבודה הוא חג הפסח דכתיב ועזרתם
 את העבודה הזאת כו' והוא עבודת ק"פ. וכנגד עמוד גמ"ח הוא חג השבועות שהוא
 זמן הקציר והוא זמן לגנוול חסד עם העניים בלקט שכחה ופאה ומטעם זה קורין מנלת
 רוח בשבועות והרי לך דג' ימים טובים נגד ג' דברים שהעולם עומד עליהם ולכך
 קראן הכתוב רגלים:

ובפנים יפות פ' בא דבכל שנה ושנה מתעורר אור ההוא שהי' ביל"מ כמשה"כ
 והי' אמונת עתיך דקאי על המועדים חוסן ישועות הוא שכל שנה בימי
 הפסח הוא חוסן הישועות שהי' בעת ההוא חכמה ודעת הוא מ"ת שהוא בחג השבועות
 שכל שנה מתעורר האור ההוא שהי' בעת ההוא כמ"ס שחופיע חכמה ודעת א"ס יעשה
 הכנה

הכנה לזה כמו שהי' בשעת מ"ת ויראה ד' הוא אולרו הוא בימים הנוראים שכל שנה בחשרי מחשור האור שהי' ביוה"כ בדת משה מההר :

מַעַם לַד' כּוּסוֹת

הַמַּעַם שְׁחִיבִין בְּד' כּוּסוֹת וְאוֹפֵן הַמַּחֲלָקִים אֶחָד לְקִידוּשׁ הַיּוֹם ב' עַל הַהֲגָרָה ג' עַל בְּהַמִּז' ד' עַל הַלֵּל הַגָּדוֹל וְהַסְמִיכוֹ חֲזִ"ל עַל ד' לְשׁוֹמֵת שֶׁל גְּאוּלָּה . וְהוֹלָאחִי . וְהַלְלָתִי . וְגַלְתִּי . וְלִקְחָתִי . כ' בְּבִלְעַד דְּרוֹשׁ כִּי וְכֹאשֶׁר נִחְבֹּן בְּהַלְלוֹת שְׁעָבְרוֹ עַל יִשְׂרָאֵל בְּכָל גְּלוּיָתֵיהֶם נִמְלָאִים כְּלוּלִים בְּד' סִגִּים שֶׁהִשְׁתַּדְּלוּ הַשּׁוֹמְאִים לְהִרְעֵ עֲמָהֶם . הֲאִי לְחַסֵּר מִהֶם מִמּוֹסֶם וְלִהְיוֹת רַעֲבִים בְּעָרוֹם וּבְחוּסֶר כָּל כְּמִשׁ מִרְעִיָּה מִחַת אֲשֶׁר לֹא עָבְדָה אֶת דָּ"א בְּשִׂמְחָה כִּי וְעָבְדָה אֶת אֱלֹהֵיךְ אֲשֶׁר יִשְׁלַחְנוּ ה' בְּךָ בְּרַעַב וּבְלִמָּוָה וּבְחֶסֶר כָּל דְּרָל כִּי הֲאֵיבִיבֵה הֵאלוּ יִשְׁלַח ה' בְּךָ בְּרַעַב וְלִמָּוָה כִּי שִׁהְיוּ עֲנִיִּים מְרֻדִים רַעֲבִים וְלִמָּוִת וְיִחְסְרוּ כִּי בְּאוֹפֵן שִׂמְחָת רַעֲבִינִים וְחֶסְרוֹנִים יִלְטְרוּ לִחַת עוֹל בְּרָז עַל לִוְרָךְ שֶׁהוּא עוֹל הַמַּסִּים וְהֶאֱרֻנוּת לְמַלְאוֹת חֶסֶד סִפִּיק לְרִכְיָהֶם . הֲב' הוּא לְלַעֲרֵם בְּגוֹפֶם בִּסְרִירִים קָשִׁים וּמְרִים לְהַחֲלִים כּוֹחֵנוּ וּלְמַרֵּר חֲיֵינוּ . הֲג' הוּא הַבִּיזוֹ וְהַחֲרָפָה שֶׁמִּחְרָפִים אֵיהֶם לְהַשְׁפִּיל יְקֻרוֹתֵינוּ וְכַבּוּדֵינוּ . הֲדָה הִנֵּי חֶסֶד שְׁלִימוֹת הַנֶּפֶשׁ מְבַלְתִּי יִכּוֹלֵת לְשׁוֹמֵר סִיקֵי הָאֱלֹקִים וּמַלְאוֹתָיו כִּי לֹא יִמְנָנוּ הַשֶּׁבַע רוּחֵנוּ לְשׁוֹמֵר וְלַעֲשׂוֹת כָּל אֲשֶׁר לוֹנוּ דָּ"א וְכִי לְרוֹת אֵלּוּ לְקוֹ יִשְׂרָאֵל בְּמַלְרִים אֵם בְּחֶסֶד הַמִּמּוֹן כִּי שְׁמוֹ עֲלֵיהֶם שְׂרִי מַסִּים לְחַטֵּן עֲוֹנוֹתָם בְּסִבְלוֹתָם וְרָל שְׁעִי הַסִּבְלוֹת וּמַשְׁאוֹת הַעוֹלִים הַכְּבָדִים יִשְׁאֲרוּ יִשְׂרָאֵל עֲנִיִּים וְאֲבִיגִיִּים וּ"ש לְחַטֵּן עֲוֹנוֹתָיו כִּי וְאֵם בְּלַעֲרֵם הַגּוֹף בָּאֵה הַגְּזִירָה הָאֲחֵרָה וְיַעֲבִידוּ מַלְרִים אֶת בִּי בַּפֶּךְ וְיִמְרְרוּ אֶת חֲיֵיהֶם בְּעִבּוּדָה קָשָׁה לְמַרֵּר חֲיֵיהֶם לְהַחֲלִים גּוֹפֶם גַּם בִּיזוֹנֶם וְהַעֲרֵר כְּבוֹדָם הוּא מְבֹאֵר שֶׁאֵ"ל שְׁפִלוֹת גָּדוֹל מִזֶּה הַיּוֹסֵם נִקְרָאִים עֲבָדִים וּמִהֲנוּגָה לְשְׁפִלוֹת נֶפֶשׁ הַחֲזִ"ל גוֹ מְקַרֵּב גוֹ מִה הֵלֵל עַצְמוֹ כִּי וְכִיֵּן שְׁעָבְרוּ עֲלֵיהֶם ד' הַשְׁפָּטִים אֵלּוּ רָלָה הַשִּׁי"ת לְבָשֶׁרֶם כִּי מוֹכֹלֵם יִלְיָם ה' וּ"ש לֶכֶן אֲמֹר לְבָנִי כִי וְהוֹלָאחִי אֲחֵכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת מַלְרִים רָל הַעֲנִיּוֹת שֶׁבָּא לֵהֶם עִי כּוֹבֵד הַמַּסִּים כְּמִשׁ לְחַטֵּן עֲוֹנוֹתָם בְּסִבְלוֹתָם וּגְדָר לַעֲרֵם הַגּוֹפִים מִקִּשֵּׁי הַשְּׁעָבֹד אֲחֵר וְהַלְלָתִי אֲחֵכֶם מִשְׁבּוּדָתָם וְהַבִּיזוֹן לְהִיּוֹת בְּגֵד עֲבָדִים יִחוּקֵן בְּמִשׁ שֶׁאֲגַלֵּל אֲחֵכֶם בְּזָרוּעַ נְטוּי וְתִהְיוּ בִיח' (וְעִי"ן מִשׁ הַמַּעֲשֶׂה ה' בְּפֶסַח ג' וְאֵלּוּ לֹא הוֹלִיֵא כִי הִנֵּי אֲנוּ וְכִי מִשְׁעָבָדִים) וְיִהְיֶה גְלוֹי לְכָל הָעַמִּים וְיִתְיַקֵּר שְׁמוֹכֶם וּגְדוּלַּתְכֶם וְהַדְבָר הַעֲקָרִי הַמּוֹנֵעַ אֶל הַנֶּפֶשׁ בְּעִינֵן הָאֱלֹקִים וּבִקְבֻלַּת עוֹמֵם אֲחֵקֵן שֶׁאֲקַח אֲחֵכֶם לִי לַעֲסֵ וְהֵאֵל לְכֶם לְאֱלֹקִים וְלִזְכֹּר הַנֶּסִּים אֵלּוּ חֲקִינוּ לָנוּ ד' כּוּסוֹת וּבְגָדוֹל הַחַל מִפְּדִיִן נֶפֶשִׁינוּ וּבִקְבֻלַּת עוֹמֵם בָּא כּוֹס רֹאשׁוֹן שֶׁל קִידוּשׁ וְאוֹמְרִים אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ כִּי וְקִדְשָׁנוּ בְּמַלְאוֹתָיו כִּי זוּ הוּא מַעֲלִיתָנוּ עַל כָּל הָעַמִּים אֲחִיכֶם בָּא כּוֹס ב' עַל הַגָּדָה וּמַתְחִילִין בָּה עֲבָדִים הֵינּוּ וְחוֹתְמִין בְּגְאוּלָּה וְהַבִּיזוֹ וְהַקְלָן בְּכַבּוֹד וּבְגִדוּלָה הוֹמְרוּ אֲחִיכֶם בָּא כּוֹס ג' שֶׁל בְּהַמִּז' וּשְׁבַח לְהַשִּׁי"ת שֶׁהִשְׁבִּיעֵנוּ כִּיט וּמִלֵּא כָּל לְרַגְלֵנוּ הֵתָּה הַיּוֹתֵנוּ עֲנִיִּים בְּחוּסֶר מוֹזֵן רַעֲבִים גַּם לְמָחָד וְעַל הַלְלָתֵנוּ מִרְדִּיפוֹת הֲאֵיבִיבִים הַמַּעֲלֵרִים גּוֹפֵינוּ בָּא הַכּוֹס הִנֵּי עַל הַהֵלֵל וְאֲנוּ מַתְחִילִים שְׁפִיךְ חֲמֶךְ כִּי כִי אֵחָל אֶת יַעֲקֹב שֶׁהוּא בִקְשָׁה הַנִּקְמָה עַל אֲשֶׁר נִתְאָחֲזְרוּ עֲלֵינוּ לְכָלוּתֵנוּ :

וּבְבָנִי יִשְׁכַּר נִסָּן וְיִי עֲפִימִשׁ חֲזִ"ל בְּשִׁבִּיל ד' דְּבָרִים נִגְאָלוּ מִמַּלְרִים וּלְפִי"ן יֵל כּוֹס רֹאשׁוֹן זִכְרוֹן שֶׁלָּא שִׁינוּ שְׁמוֹתָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עָאֵלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִפְקוּ עִ"כ מְקַדְשֵׁן עַל כּוֹס זֶה וּמִבְרַכֵּין מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל . כּוֹס ב' זִכְרוֹן שֶׁלָּא שִׁינוּ לְשׁוֹנֶם הֵנָּה לְשׁוֹנֵינוּ נִגְבִּיר וּשְׁפָתֵינוּ אֲחֵנוּ לְהֵלֵל בְּפֶה וּלְשׁוֹן . כּוֹס ג' זִכְרוֹן שֶׁהָיוּ גְדוּרִים מִהַעֲרִיזוֹת מְבַרְכֵּין עֲלֵינוּ בְּהַמִּז' כְּמִשׁ חֲזִ"ל כִּיֵּא הַלַּחֵם אֲשֶׁר הוּא אֹכֵל לִישְׁנָה מַעֲלִי וְהַבָּא עַל אֲשֶׁה זִנְהָ

עד כּכר לחם ואנו מוצרכין בהמ"ז שהשפיע לנו השי"ת מזונות ואנחנו נקיים וטהורים
מזה כּים ר' זכרון של"ה בהם דילטורין ע"כ אומרים עליו לא לנו כו' למה יאמרו
הגוים ח"י נא אלהיהם והיינו דילטוריא ובלאמת אין בינינו דילטוריא כי יודעין אנחנו
אלקינו בשמים כל אשר חפץ עשה וע"כ ישראל בטח בה' ע"ש :

**קִדְשׁ. וְרַחֵץ. בְּרַפֶּס. יַחֵץ. מַגִּיד. רַחֲצָה. מוֹצִיא. מִצֵּה.
מְרוֹר. פּוֹרֶה. שֶׁלַחַן עוֹרֶה. צָפוֹן. בָּרֶה. הַלֵּל. נִרְצָה:**

עֲנֵף יוֹסֵף. קדש ורחץ בחמש עשרה תיבות הבאות לפניך בכלל כמו כל הסדר
של פסח כל א"י"א במקומה ואלו הן קדש ורחץ וכו' וכחז הקדוש בעל
יסוד ושוה"ע סימנא מלחא היא כהני חמש עשרה תיבות של הסדר קדש ורחץ וכו' כי
נרמז בהן סודות גדולים ונפלאים. וע"כ העבודה זו יאמר גם הסימנים בפה מלא
היינו קודם הקידוש יאמר בפה מלא קדש. וקודם הרחיצה יאמר ורחץ וכל כל הסדר
עד נרלה. ועד בכלל. ויזהר לאמר לפני כל דבר של הסדר לשם יחוד וכו' ופסוק
ויחי נופס. והעיקר שיכוון שכל דבר הוא עושה נחת רוח לבוראו ית"ש. ויעשה כל
דבר בשמחה. ורחמנא לבא בעי. ומ"ש הספרים לאמר ויהי נועם בכל פעם הוא
דבר יקר ומקורו בזוה"ק פ' יתרו. ועל כן חסידים הראשונים זה דרכם להקדים בכל
מעשה עבודתם עבודת הקודש לבטא בשפתים המלוה ההיא ולומר מקרא קודש זה :

קדש. בכום ראשון יעשה הקידוש מעומד ומוזנין לו דרך חירות וגוטל הכום בשתי
ידיו ומחזיקו בידו הימנית לבד. ואם חל במולאי שבת יאמר הבדלה קודם
שהחיינו. וסימנך יקנה"ז :

**הַרְיֵנִי מִנֶּבֶן וּמִזִּמְזוֹן לְקִיָּם מִצֵּת פֶּסַח רֹאשׁוֹן מֵאַרְבַּע פִּסְוֹת לָשֵׁם יְחִיד קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ
הוּא וּשְׁבִינְתִּיהָ עַל יְדֵי הַהוּא מְסִיר וְנַעֲדֵם בְּשֵׁם בָּר' יִשְׂרָאֵל :**

אם חל בשבת אומרים זה (וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד) ויהי ערב ויהי בקר
**יוֹם הַשְּׁשִׁי: וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם: וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים
בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת
יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בּוֹ שָׁבֹת מִכָּל מְלֹאכְתּוֹ
אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:**

בשחל בחול מתחילין כאן סברי מרנן ורננן ורבותי

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן :

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
עַם. וְרוֹמַמְנוּ מִכָּל לָשׁוֹן וְקִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו. וְהִתֵּן
לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה (בשבת שבתות לְמַנוּחָה ו) מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה
חֲגִים וְזִמְנִים לְשִׂשׁוֹן (אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה ו) אֶת יוֹם חַג הַמִּצּוֹת**

הזה

הָיָה. זְמַן חֲרוּתָנוּ (פֶּאֱבָדָה) מִקְרָא קֹדֶשׁ זָכָר לְיִצְיַאת מִצְרַיִם.
כִּי בָנוּ בַּחֲרֹת וְאוֹתָנוּ קִדְּשָׁתָּ מִכָּל הָעַמִּים (וְשִׁפְתָּ) וּמִזֵּדֵי
קֹדֶשֶׁךָ (פֶּאֱבָדָה וּבְרָצוֹן) בְּשִׁמְחָה וּבְשִׁשׁוֹן הִנַּחֲלָתָנוּ. בְּרוּךְ
אַתָּה יְיָ מִקְדָּשׁ (הַשִּׁפְתָּ וְ) יִשְׂרָאֵל וְהַזְמַנִּים: שֶׁהֵינִי
בְּשֹׁמֵר יוֹם כְּבוֹדֶיךָ בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא מֵאוּרֵי הָאֵשׁ:
וידקדק ליהנות מאור הגל, שיסחוט ידו ויפתחנו אח"ל לראות בו:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמְבָרֵךְ בֵּין קֹדֶשׁ
לְחֹל בֵּין אֹר לְחֹשֶׁךְ בֵּין יִשְׂרָאֵל לְעַמִּים. בֵּין יוֹם
הַשְּׂבִיעִי לְשִׁשִּׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה. בֵּין קִדְּשָׁתָּ שַׁבָּת לְקִדְּשָׁת
יוֹם טוֹב הַבְּרִילִת. וְאֵת יוֹם הַשְּׂבִיעִי מַשְׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה
קִדְּשָׁתָּ. הַבְּרִילִת וְקִדְּשָׁתָּ אֵת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּקִדְּשָׁתָךְ:
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְבָרֵךְ בֵּין קֹדֶשׁ לְקֹדֶשׁ:
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁהֵינִי וְקִבְּלֵנוּ וְהִנֵּי עָנִי לְנֶשֶׁן הָיָה:

יִרְקוּ עֲנִי קִדּוּשׁ וְהַבְרָכָה שְׂמֵעוּנִי

וישבות ביום השביעי כו'. בכו"ק פי' וישבות הוראתו ההפסק (אויף הערן) כמו
זקנים משער שבתו פי' פסק מומלכתו אע"פ שה' בכומו לעשות ככה יותר
גדול פסק מומלכתו ואין נכון לפרש וישבות לשון מנוחה (רוהען) כי אינו נאות לנו
שלא ייטף ולא יגע ורק בדבר ד' שמים נעשו אולם בברכת שמואל בשם הילקוט עה"פ
את שבת תי' תשעורו למה נאמר לפי שנאמר ל"ח כל מלאכה א"ל אלא דברים שהן
משום מלאכה דברים שהן משום שבות כגון אמירה לנכרי ת"ל את שבתותי תשמורו
ובשמי"ש קדושים בשם הגאון מו"ה שכנא ז"ל דה"פ כיון דהקב"ה ברא את העולם
במאמר פיו כמ"ס בדבר ד' שמים נעשו וא"כ מה דכתיב ששבת הקב"ה ביום השבת
היינו ששבת מן האמירה וא"כ מדכתיב את שבתותי דייקא היינו שבת שלו שהי' השבתה
מאמירה אף ההכ תשמרו את השבת אף באמירה ובת"י פסחים (רס"ז) דהכוונה על
מלאכת מח"ל דפירש"י בשבת (דקג"ד) דהוא רק דיבור והוא איסור מה"ס ועכ"פ
ישבות הוא מהאמירה:

ובירקו בראשית מכל מלאכתו לא בעמל ולא ביגיעה ברא הקב"ה את עולמו
אלא להפרע מהרשעים כו' אשר ברא אלקים ועשה אכ"כ אלא לעשות
מה שהי' עתיד לבראות כו' הקדים וברא אותו בשש"י:

ומתחיל יום הששי כדי לרמוז שם הוי' יום הששי ויכולו השמים ר"ת הוי' וי"א
כי מן ויכולו עד לעשות ל"ה תיבות וברכת אשר קדשנו במצוותיו שאומרים
בשבת ג"כ ל"ה תיבות ומלרפין ב' התיבות יום הששי שהוא ע"ב תיבות נגד שם ע"ב
וגהנו להקדים בלחש ויהי ערב ויהי בקר כדי שיהי המשך אל יום הששי ולא יהי
כמאמר

במאמר קטוע ויש שמקדימין עוד מן תחילת הפסוק וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד משום דכל פסוקא דלא פסקי' משה אן לא פסקין לי' :

אשר בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון וקדשנו במלותיו. בהגדה שמחת הרגל עימ'ד בפדיר'א והובא בפי'ד (דכ"ב) בשעה שהפיץ ד' את העמים בדור הפלגה הביא שבעים שרים של מעלה ונתן לכל שר ושר אומה אחת שחיה' תחת השם ישראל נפלו בחלקו של הקב"ה שנאמר בהנחל עליון גוים בהפרידו ב"א כו' כי חלק ה' עמו ע"כ ומאז כל נשמת ישראל נמוות באלוהי בפני עצמו וכמ"ס החוס' ע"ז (ד"ה) וז"ש אשר בחר בנו מכל העמים ורוממנו מכל לשון בלאת ישראל ממלרים ואח"כ קדשנו במלותיו במעמד ה"ס שנתן לנו התורה. ואומרים חג המלות ולי"א חג המלה כמ"ס חג הפסח הואיל דנוהג מלה זו כל שבעה וכן חג הסוכות וכן חג השבועות הוא סוף ז' של ספירה אבל פסח אין נוהג רק לילה אחת :

וביע"ד ח"א דרוש ח' דבאמת אם המזל גורם להרע ולהיטיב חי' אפוא שמירת התורה בכללה אמנם חז"ל אמרו אין מזל לישראל והטעם כי מחמת המזל ל"ה ראוי לאברהם להקם זרע בעולם ואברהם באלטגנינות שלו ראה כי אינו מוליד כי כל המזלות מתנגדים לו להקם זרע אבל ה' שדר המערכות להקים עם ישראל מאברהם מתנגד למזל ולכך אין מזל לישראל כי לא באו לעולם מפאת מזל ולכך יכולים המה לשמור התורה ולבחור בטוב ולמאוס ברע כי אין המזל מכריחן לשום דבר וזהו הטעם כי כל העמים מאז לקבל התורה כי הם תחת המזל ומזל גורם להרע ולהיטיב אמנם אנחנו עם ד' ראויים לקבל התורה ועכ"א אשר בחר בנו מכל העמים ולכאורה הרי השי"ת חזר על כל העמים ולא קבלוהו זולת אנחנו ומהו בחר בנו ולהג"ל יובן דזה הבחירה שבחר בנו שלא נתן לשלוט בנו המזל כ"א הגביה אותנו למעלה מהמזל וז"ש ורוממנו מכל לשון ובשביל זה קבלנו התורה משא"כ אלו הניח אותנו תחת מזל ל"ה לנו אפשר כמעט לקבל התורה מטעם הכרחיות המזל :

במעשה ה' ובהגדה תולדת משה בענין הזכרת יל"מ בקידוש דשבת דל"ב מה ענין יל"מ אלל שבת הרי מפורש בדברות הראשונות הטעם כי ששת ימים עשה ד' את השמים ואת הארץ ובדברות אחרונות כתב לנו הטעם וזכרת כי עבד היית בא"מ. והנה ידוע דזכור ושמור בד"א נאמרו והנה זכירה נאמר על זכירה בלב שזכור במחשבתו מן השבת כדפירש"י בחומש והשמירה מורה שינוי מפעולתו ועבודתו כמשאחז"ל כ"מ שנאמר השמר אינו אלא ל"ת ובאמת ל"ב כיון שכל עיקר מלות שבת הוא זכר לבריאות עולם כמ"ס בדברות הראשונות למה לא נלשו ג"כ העולם ע"ז ועוד מה הענין שליוה לנו ג"כ העבד והבהמה ומה שיך אללס זכירה. וגראה דע"כ ביאר לנו הטעם בדברות האחרונות לזמן ינוח עבדך ואמתך וזכרת כי עבד היית באמ"ל וסיים ע"כ ל"ך לעשות השבת דמפרש בזה דבאמת עיקר הטעם של יום השבת כמו שכתוב בדברות הראשונות כי ששת ימים כו' זכר לבריאת העולם אך מה של"ך ולא לשאר האומות בעבור שהוליתו ממלרים והיותנו עבדים לו ע"כ ל"נו שגם עבדך ואמתך ינוחו כמוך וזכרת כי גם אתה עבד היית באמ"ל ופדיתך וע"כ מסיים ע"כ ל"ך לעשות דייקא וז"ש בקידוש וש"ק באהבה וברגון הנחילנו זכרון למע"ב וחזר ואמר כי הוא יום תחילה למקראי קודש זכר ליל"מ. ומפרש מה טעם כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים וע"כ ושבת קדשך באהבה וברגון הנחלתנו ולא לשאר האומות ע"ס :

שבתות למנוחה ומועדים לשמחה. ראי' מזה למ"ס הבכור שור דשבת אין מחויב בשמחה כ"א עונג ועכ"א שבתות למנוחה ומועדים לשמחה דייקא ומ"ס ומועד

ומועד קדש בשמחה ובששון הנחלתנו יחבאר עפ"מ"ש בלור ישרים דשם שמחה הוגה על השמחה שיש בו הנאות הניף כמ"ש חז"ל בזה משמחן בכסות נקי' כו' וששון הוגה על השם במלותיו יח' כמ"ש שם אנכי על אמרהך ע"ש והנה קי"ל כר' יהושע דב"ר יצחק ל"ל חל"י לה' וחל"י לכם וז"ל ומועד קדש בשמחה ובששון הנחלתנו היינו חל"י לשמחה הנאות הניף וחל"י לששון לעבודת' והקדים השמחה דתכלית השמחה יהי' ג"כ לששון ללון השי"ת. עי"ל עפ"מ"ש המפורשים לפרש הפס' וישישו בשמחה. עפ"מ"ש חז"ל עה"פ ושבת חגי את השמחה וזה שמחה של מלוא דהנה אחרית שמחה חונה וז"ל בשמחה שאינה של מלוא ועכ"ל ושבת חגי את השמחה זה שמחה של מלוא שאין אחרי' חונה וז"ל וישישו בשמחה דשמחה של מלוא מביא עוד שמחה וששון ולא חונה חז"ל ועכ"ל בשמחה ובששון דהשמחה מביא ששון כמ"ש וישישו בשמחה ע"י השמחה ישישו עוד :

זמן חירותנו. יכין בזה גם על חירות נפשינו שהיינו משיקעים בעומקי הקליפות ומשועבדים תחת הסטי"א ויולאנו ה' והוא חירות הנפש :

בס' יין המשוחר לרכ"ש שלא נמלא בכל מגילת שה"ש פס"ק המחליל בלית וא"ו כ"א פסוק זה וחכך כ"ן הטוב וכן בתהלים מזמור ק"ד ח"ן שום פסוק מחליל בלית וי"ו כ"א פס"ק זה ויין ישמח לבב אנוש להורות על וא"ו זמנים שלריבין לקדש על היין וחלו הן שבת פסח שבועות ר"ה סוכות שמ"ע :

המבדיל בין קדש לחול בין אור לחשך. ל"ב דהבדלה בין אור לחשך ה' קודם להבדלה בין קדש לחול דביום הראשון לבריאה כתיב ויבדל אלקים בין האור ובין החשך והבדלה בין קדש לחול ה' ביום הראשון הבא אחר שבת בראשית וז"ל בשמחה הרגל עפ"מ"ש במ"ר שוח"ט ל"ב דשבת בראשית האיר הלילה כיום ול"ה חשך עד מולאי שבת והשחל לא מוירי משעת ימי בראשית אלא מיום בראש אלקים אדם על הארץ ומשנברא אדם ביום הששי ל"ה חושך עד מולאי שבת וא"כ לגבי אדם ליכא הבדלה בין אור לחושך קודם הבדלה בין קדש לחול דאף ליל שבת האיר כיום רק בלילה שבת מקדושתו ה' חשך ע"כ הקדמו בין קדש לחול ואחר בין ישראל לעמים בין יום ה' לששת ימי המעשה היינו לענין נשמה יתירה שניתנה לישראל ולא לאוה"ע וקאי בין יום ה' לששת ימי המעשה לומר שהבדיל בזה ישראל מאוה"ע. ובמטה אהרן מפרש בין ישראל לעמים בין יום ה' לששת ימי המעשה דאי' בגזירת דשאל טורנוסרופוס את ר"ע מה יום מיוחד והשיב ר"ע מה גבר בגזירין אי"ל דמרי לבי אף שבת מרי לבי לפי"ז איש בין ישראל לעמים וקשה מה גבר בגזירין ומתוך בין יום ה' לששת ימי המעשה למה שבת ולא יום אחר אלא מרי לבי אף כאן מרי לבי :

ובמ"ר ויקרא אלקים לאור יום ולחשך קרא לילה ולחשך קרא אלקים לילה אי"כ אלא ולחשך קרא לילה מכאן שאין הקב"ה מיוחד שמו על הרעה וכן השי"ת נקרא אלקי ישראל הגם שהוא אלקי כל הבריות רק על ישראל לבד יחד שמו ית' עליהם ועכ"ל בין אור לחשך ה' הבדלה גלא יחד שמו על החשך ככה הבדלה בין ישראל לעמים :

ובירקוט משפטים כ"ג אות ל' אלקים אני לכל בתי העולם אעפ"כ לא יחדתי שמי אלא על עמי ישראל :

ובהגדה כתיבה פס"ס דל"ב בין אור לחשך למה דוקא מזכירין בלילה הזה ההבדל יחד מובל הלילות וכ' דהפירוש עפ"מ"ש חז"ל אור זה מעשיהן של לריקים ומישר זה מעשיהן של רשעים וכן מלינו דעוה"ז נקרא חשך ועוה"ב נקרא אור כמו שרמז"ל

שדחז"ל עה"פ אחר שומר אחא צוקר וטודע דעוה"ז הוא שית אלפי שני כנגד ששת ימי החול ואלף השביעי הוא עוה"ב הנקרא אור הוא יום השבת וכנגד ב' חילוקים בין אור לחשך נגד זה אמר המבדיל בין קדש לחול בין אור לחשך ומה הוא האור והחשך לזה בין ישראל לעמים ר"ל מעשיהם של ישראל הוא האור ומעשיהם של האומות הוא החשך ובין יום השביעי הוא עוה"ב הנקרא אור ובין ששת ימי המעשה העוה"ז הנקרא חשך ונגד ב' החלוקים הללו אנו משבחים המבדיל בין קדש לחול והוא בין אור לחשך ע"ש. ועפ"י יובן הילקוט פ' וארא דע"כ הביא על המלריים חושך אחר הקב"ה יבוא חושך שהוא מובדל מן האור ויפרע ממלרים שבקשו לאבד אומה המובדלת מן האומות: **בין** אור לחשך ובין ישראל לעמים. י"ל עפ"י"ם במ"ר תש"א פמ"ז וז"ל המקרא אני מותן להם שבת והמסנה וההלמוד והגדה אני מותן להם בע"פ שאם יבואו אור"ה וישתעבדו בהם יהיו מובדלים מהם כי עפ"י הדברים האלה זו המסנה וההלמוד שהם מבדילים בין ישראל לעמים. ובמ"ת פ' נח וז"ל עפ"י הדברים זו הוא תורה שבע"פ שהוא קשה ללמוד וי"ב לער גדול שהיא משולה לחשך שנאמר העם ההולכים בחשך ראו אור גדול ע"כ וז"ש המבדיל בין אור לחשך ר"ל בין תורה שבכתב להושבע"פ שמשולה בחשך וזוה הבדיל בין ישראל לעמים כנ"ל:

בין קדושת שבת לקדושת יו"ט הבדלת ואח"כ יום השביעי מששת ימי המעשה קדשה וז"ב כפל הלשון. ובהגדה זכר לפסח עפ"י"ם הגר"א צפ"א אמר בפסוק אלה מועדי ד' ופתח ששת ימים העשה מלאכה וביום השביעי יהי לכם קודש דהקשה רש"י מה טעם שבת חלל מועדות וכי הכוונה דיש ז' ימים יום טוב ב' ימים של פסח א' דשבועות ה' ר"ה ב' סוכות א' יוהכ"פ ובכל ששה ימים עושים דפסח ושבועות וסוכות מותר מלאכת אוכל נפש אבל ביוהכ"פ אסור אף במלאכת אוכל נפש ולפי"ז גם כהן הכוונה ואח"כ יום השביעי מששת ימי המעשה ר"ל יוהכ"פ שהמור מששת ימי המעשה בענין אוכל נפש שאסור לעשות ביוהכ"פ:

ובפסחים (דס"ח) כתיב עלרת לה' אלקיך וכתוב אי"א עלרת לה' לכם הא כי"ז חל"י לה' וחל"י לכם. ובקול אל"י פ' ראה ביאר הלשון חלקהו חל"י לה' ר"ל חל"י התיבה לה' וחל"י התיבה לכם דחל"י התיבה דלה' בגימטרי' כ"ח וחל"י התיבה דלכם בגימטרי' מ"ה וכשהלטרף ב' ההספרים הללו עולה בגימטרי' ע"ג ותמצא במכוון בגימטרי' יו"ט טו"ב שעולה ג"כ במספר ע"ג וז"ש חלקהו חל"י לה' וחל"י לכם. ובצורה שלוש פ"י זוה הפסוק והיית אף שמה עפ"י"ד בפסחים (ד"ה) אימא מלפרא ומשני אף חלק ופירש"י אף הוא ח"ן בא"ת ב"ש וע"כ רק מחליה ע"ש וזה"ל ח"ן שמה פ"י חל"י היום תהי' שמה וחלקהו חל"י לה' וחל"י לכם:

ובדברי הגר"א דבמלת יום טוב מרומז חל"י לה' וחל"י לכם ביארתי דברי רש"י ז"ל בילה (ד"ד ע"א) על הגמרא דרב לא מוקי אמורא עילו' מיומא טבא לחברתי ופירש"י כלומר משעשה היום יו"ט דהיינו לאחר סעודה עד מחר ודברי רש"י ל"ב ולפי"ז יובן דר"ל משעשה יום טוב דהוא מרומז שקיים כבר חל"י לה' וחל"י לכם דהיינו לאחר סעודה:

ברכת שהחיינו וקיימנו והגיענו לזה"ז ל"ב ג' לשונות אלו גם מלת שהחיינו ולי"א שהחיינו וזה משמע שהשאר אותנו חיים כמעיקרא אבל שהחיינו משמע שנתן לנו חיים מחדש וכ"כ במדרש ויגש החייתנו מיתנו אכ"כ אלא החייתנו נתת לנו חיים בעוה"ז ובעוה"ב. ובהגדה מעשי י"י לרש"ק ז"ל דהנה אחד מג' פנים אפשר שתבטל האדם מוקדם מלית חובת היום אחד מלד מניעות החיים שאם מת מקודם אין צדו לקיים מלית היום והשני מלד ת"י הנפש שאם ילדו תקפו להיות נבדל מעדה השם הוא

הוא ג"כ מופרש מלות חובת היום ולכך לריך כל איש ישראל ליתן הודאה לו ית' על שנתן לו חיי הנפש להיות הנפש מתאווה לעבודתו ית' וגם חיי הגוף להיות ביד הנפש כח להוליא מחשבתה אל הפועל ע"י הגוף דרך ע"י הגוף מקיימת הסוה"ק והנה בחיי הנפש אחז"ל ילכו ש"א מחנכר עליו בכל יום ואילולי הקב"ה עוזרו ל"ה יכול לו ולכך בכל עת נחשב אדם כנוטה למות כיון שלולי עזר השי"ת ה' הילכ"ר ממיתו לכך נחשב בכל יום כאלו נותן לו חיים חדשים וזה בחיי הנפש אבל בחיי הגוף כ"ז שהוא חי ולא בא עליו שום חולי יאמר עליו שהוא חי וקיים דהיינו שהוא עומד וקיים ולא נפסק מן החיים שלו וזה שאנו מצרכין לו ית' על ב' ענינים אחד שהחיינו דהיינו נגד חיי הנפש שעזר לנו נגד הילכ"ר ונתן לנו חיים חדשים ולא נתן למות רגלינו ע"י ילכ"ר והב' וקיימנו שהשאר אותנו קיימים בחיי הגוף כמו שה' לנו עד היום והשלישיה הנה אף אם האדם חי בגוף ונפש בכ"ז אם אירע לו אונס שלא יהי' בידו לקיים מלות חובת היום כראוי ג"כ ל"ה לו שייכות ודבוקות עם הזמן הקדוש הזה דאם האדם מקיים מלות היום אז מתדבק הוא עם הזמן יחד כמ"ש הקב"ה להשבת ישראל יהי' בן זוג והכוונה ששבת וישראל המה דבוקין יחד וצ"ז בעין זכר עם זיווגו וכן נמי בשאר יו"ט המקודשין י"ל קישור ודבוקות עם הזמן הקדוש ולהזמן הקדוש עמהם אבל אם אין מקיימין חובת היום אז המה נפרדים ואין להם דבוקות וצ"ז ונחשבין כאלו לא הגיעו לזמן הזה שאין להם נגיעה בו וע"כ כשלא הגיע שום אונס מצרכין שהגיענו לזה"ז שסיפק הוא ית' בדינו לקיים מלות היום להגיע אל מדרגת הזמן להתדבק ולהתקשר איתו כראוי :

עניני יציאת מצרים

הנה ל"ב מי"מ אחר הקב"ה למרע"ה שיאמר לפרעה אלהי העבדים נקרא עלינו ועתה נלכה נא דרך ג' ימים במדבר שנראה שרלה לרמות אותנו שיבין שרולים ללכת דרך ג' ימים במדבר ואח"כ ישובו למצריםה כדי שבה יניחם ללכת לזכות לה' ועכ"ל לכו נא הגבירים ועברו את ה' כי איהם אתם מבקשים לזכות לה' ולמה לכם הטף כי אין דרך הטף לזכות וכי הקלור קלרה יד די מפרות ולאנור לפרעה בפירוש שישלח עמו לחירות ולהכריחו על ככה . וכי בצרכת אברהם פ' לך שכל כוונתו של הקב"ה הי' להגדיל עמו ישראל בעיני כל האומות ולהראות לרקתם ואמונתם בכל דבריהם ואשר ע"כ בג' ימי אפילה לא החיר להם הקב"ה לקחת המטמוניות שלהם משום שאחר כן כשישאלו מהם שישאלום כלי כסף וזהב ושמאלות וכשיאמרו אין לנו להשאל לכן היו ישראל אומרים להם ראינו אותנו במקום פלוני וכמ"ש חז"ל שהיו ישראל נותנים להם סימונים מכל הכלים שהי' להם שם וכדי שיהיו כולם יאמרו זל"ז אלו היו אלו רולים לשקר כנו היו נופלים אותם בימי החשך שהי' הם רואים אותנו ואת כל כלי בנינו ואנחנו לא ראינו אותם וג"כ היו אלו יכולים לעשות לנו לקחת את הסוסינו ואת כל חמורינו ולשאף את כל רכושנו על הגמלים והבוסים והחמורים ולברוח להם במדבר באותן שלשה ימי אפילה ומי הי' יכול להשיגם שאפילו אם היינו רולים לרדוף אחריהם לא הי' לנו לא סוס ולא חמור שכולם לקחו כבר עמם וראו אמונתם שלא עשו דבר מזה . וחזירו הי' אומר לו יותר מזה היו יכולים לעשות לנו שכין שהם זכו לראות אותנו ואנחנו ל"ה רואים אותם היו יכולים להרוג את כולנו ולבזו את כל רכושנו בצבור השעבוד שהשתעבדנו בהם בטעות פרך בחומר ובלכנים ולא די שלא נגעו בגופינו גם לא רלו לקחת חמורינו וע"ז אה"כ וה' נתן אה חן העם בעיני מלכים במה שראו אמונתם הגם שנחנו סימנים על כל כלי ביתם בכ"ז לא נגעו לא בגופם ולא בממונם ואשר

ואשר ע"כ וישאלו את מזרים אמנם כדי לתקן החילול ה' שלא יאמרו שלקחו את ממונם וברחו להם ע"כ אמר הקב"ה למשה ביום ג' ליליאתם כמשאחז"ל דבר אל בניי וישבו ויחזו לפני פי החירות ואמר פרעה לבניי נבוכים הם בארץ כו' וחזקתי את לב פרעה ורדף אחריהם שבמקום שה' מן הראוי שבראותו שהיו שבים למזרים כדי לקיים דבריהם שאמרו דרך ג' ימים נלך במדבר וגם כדי להחזיר להם ממונם. ללאת לקראתם ולקבלם בכבוד גדול אבל הוא לא יעשה ואני אחזק לבו לרדוף אחריהם בכלי זין ובכלי מלחמה אשר ע"כ כשישראל ינוסו מפניהם לא נחשב להם לשום חטא כיון שהם היו שבים לבוא למזרימה לקיים דבריהם ולהחזירם מה שהשאלו ולמה לו לרדוף אחריהם ברכבו ופרשיו וכל חילו בחרבות ובמחטים להרוג אותם ובדאי כשיראו זה ישראל ינוסו מפניהם מנוסת חרב וילכו להם וזה היתה כוונתו של הקב"ה להגדיל שמו ולדקתם בציני כל האומות שכולם יאמרו שאך פרעה הוא שהרשיע בזה שרדף אחריהם לעשות עמם מלחמה אחר שהיו חוזרין בעלמם להשתעבד להם כמאלו וכמקדם וזכה"כ פן יחם העם בראותם מלחמה ע"כ ישובו למזרימה כי קרוב הוא אותו הדרך שהוא בחוץ ג' ימים וע"כ ישובו למזרים בבטחונם שיקיימו חנאם וישיבו להם כל מה שהשאלו בדאי יקבלו אותם בכבוד גדול עש"כ. ובשכ"ר פ' בא דזכה"כ שלח חשך ויחשך ולא מרו את דברו כי אחר שה' חשך למזרים ואור לישראל הלא אז היו יכולים ישראל ללאת ביד רמה אלא משום דכל מעשי ישראל היו ע"י משה ואהרן והם לא ראו להמרות את דברו ית' עד שינוס על זה ומלת ולא מרו קאי על משה ואהרן הנזכרים מקודם שלח משה עבדו אהרן אשר נחר בו :

במס' סוטה (ד"א) בזכות נשים לדקניות שה' בואתו הדור נגאלו ממזרים בשעה שהולכיה לשאוב מים הקב"ה מוזמין להם דגים קטנים בכדיהן ושואבות מחלה מים ומחלה דגים ושופות ב' קדירות אחת של חמין ואחת של דגים ומוליכות אלל בעליהם לשדה ומאכילות אתן כו' ונזקקות להן בין שפתים כו'. ול"ב מה הלדקות של הנשים ההם שהיו מוליכות אוכל לבעליהם. ובקה"י בשלח דידוע דהאבות והשכנים קיימו כה"מ כולה עד שלא נתנה והזהירו בכשירות ובשחיטה וכדחז"ל עה"פ וטבות טבת והכן פרע להם בית השחיטה ומסתמא היו נוהגין כן ג"כ בניהם אחריהם כאשר ליוס אבותיהם אך פרעה הרשע כאשר התחיל לשעבדם בחומר ובלבנים ולא נתנם לבוא לבתיהם מסתמא האכילם שם במקום עבודתם מאכל טריפות וכל דבר איסור וע"ז הלעצרו מאור הנשים הלדקניות על שבעליהם היו אוכלים טריפות. מה עשה הקב"ה בשעה שהיו הולכות לשאוב מים הזמין להם דגים קטנים בכדיהן והיו מבשלין אותם ומוליכות אלל בעליהן לשדה להאכילם מאכל כשר דגים אלל שחיטה ומליחה ול"ש בהו טריפות והוא כשר בתכלית ההכשר וז"ש צפ' בהעלותך זכרנו את הדגה אשר נאכל במזרים חנם ודחז"ל חנם בלא מלות דהאפסוק התרעמו על עול המלות הכיחן להם על כל דבר ודבר ואמרו זכרנו את הדגה כו' דגם היא היתה של היתר והיתה חנם בלא מלות כי על אכילת דגים לא נלטו בשחיטה ולא בשום דבר :

בפ' בשלח בפסוק ויאמר משה אל העם אל תיראו תליצו וראו את ישועת ד' אשר יעשה לכם היום כי אשר ראייתם את מלכיהם היום לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם ד' ילחם לכם ואתם תחרישון. ובילקוט דוד בשם החת"ם כי זאת ה' לפלא בציני העם האמנם ידעו אשר השי"ת יושיעם ויראו נקמה בפרעה וחילו אך על מה עשה ד' ככה להוליאתו מאמ"ל ביד רמה ואח"כ יחריד אותנו בחרדת מות בדרפס אחריו הרי ה' יכול להאביד את מלכיהם קודם יליאתו משה ואם להטעינם במים אשר זדו גם במלכיהם ה' הנהר גילום ועל אומה אחת מביא הקב"ה מבול עכ"ל משה אליהם

שהי' הדבר מוכרח להביא המלריים להיס לא להטביעם באח"ל כי כל מה שברא הקב"ה לא ברא אלא לכבודו להללו ולשבחו ועל כל נס שעושה לעמו ישראל ראונו ית' אשר בכל עת שיבואו למקום הזה יברכו ויודו לשמו כמשאחז"ל צפ' הרואה. הרואה מקום שנעשו נסים לישראל אומר ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה אכן למלרים לוונו המקום לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד ואיך יוכלו לברכו ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה לכן החזיק את לב מלרים לרדוף אחרי בניי למקום ים סוף ולסע מותרים ישראל לבוא ואם יבוא איש ישראל למקום מעברות הים יודו ויברכו שמו ית"ש וכשאחז"ל הרואה מקום שנעשה נסים לישראל ופירש"י כגון מעברות ים וגחלי ארנון וז"ל להם משה אל תיראו מאומה ואל תתמהו ע"ז שהביא המלריים לכאן התייבשו וראו את ישועת ד' אשר יעשה לכם היום כי זאת ל"ה אפשר להיות אלא היום במקום זה ולא באח"ל כי אשר ראיתם את מלרים היום ל"ה לראותם עוד ע"ע ר"ל שאסור לכם לראות עוד פניהם ולשוב לארצם ד' ילחם לכם המלחמה הזאת אבוד מלרים ואתם תחרישון בתו' מלברכו ומלשבחו ברוך שעשה נסים במקום הזה וע"כ הטוב בעיניו להטביעם פה כדי שבכ"ז שחבואו פה לברכו על הנס שעשה לכם. ובשם בני הגרש"ם ז"ל כ' דילריק בלשון המקרא ד' ילחם לכם הנקודות האלה המה לשון נפעל והוא לומר ילחם לכם אך דהכתוב אומר צפ' יתרו ואשא אתכם על כנפי נשרים ופירש"י כנשר י"י הנושא את גזליו על כנפיו אמר מוטב יכנס החץ בי ולא בבני אף כאן ויסע מלאך חלקים כו' והיו מלרים זורקים חילים כו' והענן מקבלס דל"ב השי"ת אינו גוף ומה נ"מ בהחלים כו' שיאמר מוטב שיכנס החץ בי. אך אמיתת הדבר עפ"י שפירש"י בפסוק ויסע מלאך האלקים אין חלקים בב"מ אלא דין מלמד שהיו ישראל נחונים בדין באותה שעה אם להנלל או להאבד עם המלריים וכמאחז"ל שהי' השר של מלרים מקטרג מה נשחמו אלו מאלו הללו והללו ע"ז והשי"ת רצה לרחם עלינו אך אין רחמים בדין ומלך במשפט יעמיד ארץ וכיכול הי' המלחמה מהמקטרגים עליו כי מי שרואה להרע לבני המלך כאלו עומד על המלך ומרע"ה הי' רואה המלחמה הכבדה הזאת נגד כבודו של הקב"ה עכ"ל להם התייבשו וראו את ישועת ד' ר"ל שחראו שיושע השי"ת מהמלחמה ואין לכם כ"א לעשות תשובה לקבל ע"ע שלא לטעות עוד 'אחריגילוי' מלרים וז"ל אשר ראיתם את מלרים היום ר"ל מה שהוטב בעיניכם מעשי מלרים עד היום כמאמרים רואה אני את דברי אדמו"ר תקבלו עליכם שלא תוסיפון לראותם עוד ע"ע שלא יוטבו עוד דעיניכם עד עולם מעשיהם הרעים ועז"ל ד' ילחם לכם ר"ל ד' י"י נלחם בשבילכם ואתם תחרישון מלעשות תשובה והנה השי"ת כאשר שמע אזכרת "משה לישראל אמר למשה מה תלעק אלי ר"ל מה אתה לועק כעת אלי על כבודי וכי אפשר עתה בעת שנחונים בלילה גדולה יעשו תשובה וילעקו ע"ד כבודו ית"ש וא"א נחפס על לערו אך דבר אל בניי ויסעו וא"ל אלא ליסע שאין הים עומד בפניהם ואם המלרים זורקים חלים ר"ל המקטרגים חץ שחוט לשונם שאתנהג עמהם ג"כ במדע"ד מוטב יכנס החץ בי שיאמרו שאיני מתנהג כמדת מלך במשפט יעמיד ארץ ולא בבני שהמה יהיו ניזולים :

אי' במדרש מלרים מ' פתוחה בתחילה וסתומה לבסוף לרמוז דעבד הנכנס שם אינו יולא משם לעולם ובס' כרם הלבי דע"כ כתיב ויהי כאשר הקריב אברהם לבוא מלרימה כי אברהם כבש הדרך לבניו שילאו משם עי"ז הקריב את בניי לבוא מלרימה ולא למלרים שהי' המ"ם סתומה רק מלרימה צ"ה פתוחה בסוף שהי' להם פתח ללאה : **אחז"ל** צ"ה בטלה העבודה מאבותינו במלרים. ובמעשה רוקח מו"ס עדיות כ' הטעם עפ"ימ"ש במדרש שהתראה ראשונה בפרעה הי' צר"ת ניבן ואח"כ הי' משה נכסה

נכסה מהם ג' חדשים וביני לביני תכבד עליהם העבודה לקושש קש לתכן והיינו באייר כמ"ט המו"ט וחזר ונגלה להם בחודש תמוז והתחילו המכות להשחמש וכל מכה שמושה חודש ג' שבועות ה' התראה ובסוף חודש ה' המכה ומכות דל"ך שימשה בתמוז אב אלול וא' במיימוני שמכת חושך שימשה ג"פ ואלל כינים ושחין ה' ג"כ חושך והסימן לזה חש"ך נטריקון 'חשך' שחין 'כנים' והנה חשך הביא עליהם מב' טעמים אחד כדי שימותו הרשעים ויקברו אותן ולא יראו המלאכים שלא יאמרו שהמכות שולטין גם בהם והטעם ב' מפני כסף וחב ששהילום וכמובאר בפירש"י ולטעם הב' ה' די בחשך אחרון קידם יליאתם שאז ה' זמן השאלה אבל לטעם הא' יחא שח"י הרבה רשעים של"ה להם הקנה אלא קבורה ול"ה באפשרי לקבור כולם בחשך אחד ובכל פעם מתו ונקברו גמלא שבסוף אלול ה' חשך ראשון עם מכת כינים ומתו הרבה מרשעים הללו ואם ל"ה נחטל העבודה מיד בר"ה שלאחריו כשה' הנוגשים באים ליקח מתוכות הלבנים מכל אנשים אשר היו תחת כל אחד מהם היו רואים שהרבה מהם חסרים ועדיין יאמרו שהמכות שולט גם בהם ולכך עשה הקב"ה שמר"ה בטלה העבודה ולא יסודע הדבר כלל:

ורחץ. נוטל ידיו ללורך טיבול הראשון ולא יברך על הנטילה:

כרפס. (כר"פ ס'.) זכר לס' רבוא שנשתעבדו בפר"ך) יקח מהכרפס (שקורין פטרז"י"ל) פחות מכות ויטבול בחומץ או במי מלח ומברך בפה"א ויכין לפטור ג"כ המרור מברכת בורא פרי האדמה. וכדי ללאת ידי פלוגתא דרבוותא יש ליקח עם הכרפס דבר שידוע שנברכו בורא פה"א:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי האדמה:

יחץ. יקח המלה האמלעית (ולדעת הגר"א המלה העליונה) ויבלענה לשנים. בלי עללחים. החלק הגדול בין כר לככה חתה מראשותיו יעמין. למען תהיה שמורה לאפיקומן. ולריך אותה לקחה. ולכרוך במעפחת. והמדקדק מניחו על כהפיו לזכרון. כאשר עשו שבטי ישראל. ממלרים בעלותם. על שכמם לזרורות בשמלותם. ופרוסה הקטנה השבורה. ישים על מקומה בקערה:

מגיד. יגביה הקערה ואין להסיר הביצה והזרוע ויאמר הא לחמא וכו' בקול רם:

ירקוט עניני הגבהת הקערה שמעוני

טעם להגבהת הקערה באומרו הא לחמא עניא עפי"ד המדרש מאשפות ירים אביון אלו ישראל שהיו משוקעין במלרים והקב"ה הגביהן וזהו רמז שאומרים הא לחמא עניא שרומז על עניות במלרים ומגביה הקערה לרמז על מאשפות ירים אביון כ"ד המדרש:

קודם שימחיל הא לחמא יאמר זה:

הנני מוכן ומזומן לקיים המצוה לספר ביציאת מצרים לשם יתור קודש'א בריך הוא ושכנתיה על ידי ההוא ממיר ונעלם בשם פ"י ישראל:

הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים.
כל דכפין ייתי ויכול. כל דצריך ייתי ויפסח. השתא
הבא

הָבָא. לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּאֶרֶץ דִּישָׁרָאֵל. הַשְׁתָּא עֲבָדִי לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּנֵי חוֹרִין:

יִרְקוּם שְׁמֵעוּנִי

הַטַּעַם שנקרא המלה לחם עוני בזוה"ק פ' תלוה ובהגדה להט"פ דחמץ ושאוור הוא יל"ר דהכי הוא יל"ר לבינ כשאוור בעיסה אטיל במעוהי זעיר ולבחר אסני ב' עד דכל גופי אחערב בה"י ובס' ישכר דהמלה הוא סוד הקדושה יל"ט ולריך שמירה שלא יבוא ערל ומחל לגבול הקדושה ובפ"ג דנדרים עה"פ ומלא בה איש מסכן ומכס זה יל"ט הרי די"ט נקרא איש מסכן עני וע"כ נקראת המלה לחם עוני לפי שהוא רמז ליל"ט שנקרא עני וע"כ אי"ח במלה עשירה שכיון שהיא עשירה אינה רומז ליל"ט וע"כ כ' האר"י ז"ל להזהר ממשהו חמץ עפימ"ש בסוכה פ' החליל בתחילה דומה יל"ר לחוט ובסוף דומה לעבותות העגלה ולכן איסור החמץ במשהו לפי שאכילת חמץ בפסח גורם שילוט בו יל"ר ואפ"י משהו מיל"ר אס שולט בו מחנבר והולך עד שנעשה כעבותות העגלה. ע"ל הטעם שנקראת לחם עוני לפי שהמלה שפלה והחמולה עליה כי נחפחת ועולית למעלה א"כ המלה היא עני ושפל והחמץ כאיש גאה ומי שהוא עני אי"א להיות גאה כדאמרין בפרק ע"פ ד' אין הדעת סובלתן כל גאה וע"כ אין ביעור חמץ אלא שריפה כי כל המתגאה נידון באש:

ובמאור ושמש כ' דע"כ נקרא המלה לחם עוני מפני שהעני אין בידו לבחור מאכל אשר יתאוה ויחמוד ומוכרח לאכול מן הבא בידו אף הבלתי ערב לחכו כן אהנו אובלים מלה עיסה בלתי מתוקה שיהי' שיה לנו המתוק ואינו מחוק לקיום נפשינו לעבודתו ית' ולקדש עצמנו ע"י אכילת המלה:

ושמעתי מהה"ל ר' שם קלינגבערג נ"י הטעם דפתח המגיד בלשון כהא ומסיים גאל ישראל לרמז למ"ש הזוה"ק פ' אחרי ב' דרגין מתקשרין דא ברא קוב"ה אורייתא וישראל ע"ש וי"ל דמה"ט פתח השי"ת התורה בבראשית שהוא השי"ת שהוא ראשית לכל בראה וביום התוה"ק ישראל ובאמלע התוה"ק וכן עה"ד מתחיל אנכי ד' אלוקיך וסיים שהוא ישראל כמ"ש למען אחי ורעי ובאמלע המה הדיברות ואומרים דהרמ"א בתחילת אורח חיים מתחיל בג"ה ועוד פ"א בג"ה לרמז על השי"ת כמנין הוי' ב"ה שהוא גימטרי' כ"ו ב"פ הג"ה וע"כ גם המגיד פתח בלשון כה"א עולה כ"ו כמנין הוי' ב"ה וסיים ישראל ובאמלע התורה שבכתב ושבע"פ לרמז כי כולם מתאחדין זכ"ז:

ולפי הגירסא הא' לחמא עני' כ' בפרסומי ניסא הטעם דפתח בה' הוא כמ"ש במדרש ואתחנן מתוך ה' דברים נגאלו אבותינו ממלרים. מתוך זכות אבות. מתוך הקץ. מתוך הרחמים. מתוך לרה. מתוך האובה. או כמ"ש ביר' בזכות ה' דברים ילאו ישראל ממלרים בזכות פסח ומילה ד"א בזכות התורה ד"א בזכות המשכן ד"א בזכות חנני' מישאל ועזרי' ד"א בזכות דורו של ישעי' ע"כ. עוד לרמז דבשכיל שהיו גדורים מהעניות שיש לעריות ה' שמוח ניאוף זנות ערוה זמה חבל. והמפר' כ' לחמא עניא עולה גימטרי' רד"ו לרמז שהיו אוכלים במלרים לחם עוני רד"ו שנים:

ובהגדה קול דוד עפימ"ש במדרש איכה גלתה יהודה מעוני על שאכלו חמץ בפסח כד"א תאכל עליו מלות לחם עוני ד"א מעוני על שמצלו משכני עני בנוך

בתיך בתיכם כמ"ס ואם איש עני הוא לית בעצמו ח"ש המגיד אם הגלות
הי' בשביל שלא אכלו אבותיו לחם עוני הרי הא' לחמא עניא כו' שאחזני מקיימים
לתקן זאת ואם נושים שועת שניים אחת תשמוע פינו מלא לזמנם כל דכפין ייתי ויכול
וכל דלריך דהיינו משכמו לכסיה בו אע"פ שאינו לא כסות יום ולא כסות לילה כ"א
מפני שהוא מלבוש נאה לימי הפסח ייתי ויפסח בו ח"כ מהד"ן דגה" לשנה הבאה ב"ח
כו'. ובחז"ל חות ק' הטעם שפתח המגיד בלשון חנוכה לרמוז שלריך אדם לפרשה
כולה בלשון המורגל לגשם וע"ה שידעו ויבינו עניני הנסים ולזכרון לדבר בידרו
פסקא זאת בלשון ארמי לרמוז שכך לריך כולה לאומרה. ע"ל שמהרש"א שאלו עושין כמה
שנים כדי שישאלו הבנים והנשים ולהחליט לספר להם גם אלו משנים מלשון ללשון
שמחמילים בלשון חנוכה שמבינים ומשנים בלשון קידש כדי שיתעוררו על חילוף
הקריאה וישאלו:

ובמטה אהרן הביא בשם רבו משום דהא לחמא עניא קאי אלחם מלרים שהאכילום
בימי עניים ומרודים ובס' תוה"ב האריך כ' שהאכול פת עכ"ס אסור
לספר הימנו והנה בזוה"ק שמות כ' דענין סיפור יל"מ הוא כי מה"ש ישמעיו מה
שאלו מספרים מפלאות תמים דעים וילכו להגיד שבחם של ישראל קמי קוב"ה והילולם
והקב"ה משתעשע בהנהו עדיות וכיון שכן יפה עשה בהסדירו הא' לחמא עניא בלשון
ארמי שאין מה"ש מביין בלשון ארמי ולא ידעו מה"ש שהוכסלו בפת עכ"ס כי אז לא
היו מספרים שבחיו קמי קוב"ה:

ובהגדה חיים לראש דלכך פתח בה' הא' לחמא עניא עפ"מ"ש במ"ר שמות פכ"ד
דהו"אנו הקב"ה ממלרים בשביל ה' דברים אחד לתת לנו ביזת הים ב'
להרכיבנו על ענני הכבוד ג' לקרוע לנו את הים ד' להפ"ע לנו מהמלריים ה' לומר
לפניו שירה וכן פתח המגיד בה' לרמוז על ה' דברים אלו:

ובהגדה מעשי ידי יולר פי' דבזמן שביהמ"ק קיים דהפסח נאכל רק על השובע
וכבר הכין לרבי הסעודה לו ולחבורתו הנמנין עליו בפסחו ח"כ אסור לו
ליטון רשות לכל מי שירצה לאכול אף בשאר הסעודה דא"כ לא תהפיק לו הסעודה
ולחבורתו שיהיו שבעים בה ואז לא יהי' הפסח נאכל על השובע אבל כשחבר ביהמ"ק
אז יש לנו רשות כמו בשאר השנה להזמין לכל מי שירצה ואף שאפשר שיתרבו העניים
ולא תהי' סעודה המספקת ולא יהי' שבע מ"מ רשאי להרע"ב נפשו ולהאכיל לכל מי
שירצה ח"ש עכשיו כל דכפין ייתי ויכול כל דלריך ייתי ויפסח אף כדי שלא יבוא לטעות
כשיבנה ביהמ"ק יעשה ג"כ כן לז"א השתא הכא כו' אבל לשנה הבאה שנהי' בח"י
ונאכל מפסח אסור לעשות כן רק שיאכל הפסח על השובע:

ובס' לה"פ הטעם שפתח בבא הראשונה בלשון חנוכה והשאר בלה"ק לפימ"ש הב"י
והרמ"א אור"ח סי' תע"ג דל"ל בלשון לעז כל הגדה ובודאי לא הולחנו להיכא
דשואלים הנשים והטף דבזה מלתא דפשיטא דלריך לומר להם בלשון שיבינו כמ"ס
והי' כי ישאלך בנך כו' והגדה ובודאי בלשון שיבינו דא"כ אין כאן הגדה כלל אלא לא
הולחנו אלא לנשאים שואלים דבר אלא הוא קורא מעלמו כחומה ששנינו בפ"פ אם
אין דעת בנן אביו מלמדו בזה אמרו ש"ל בלשון שיבינו וללמדנו זה נקט בבא הראשונה
בלשון חנוכה שהי' לשונם אז לגלות ש"ל בלשון שמבינים והשאר אמר בלה"ק כי אין
לשון חנוכה מועיל לכל המקומות רק פתח בלשון חנוכה לגלות הדבר והשאר בלה"ק
וכאור"א יהי' לועז כלשוננו:

ובנח"ק כי דאחז"ל רווחא לבסומי שכיחא אבל לאכול לחם מי שכבר אכל לשובע
לא יומחק לו לחם וכ"ש ללחם גרוע וע"כ אחז"ל עה"פ ואכלתם לחמכם
לשובע

לשובע שהלחם יהי טוב כי כמעדני עולם שהאכלו אותו גיב לשובע כמו רוחא לבסומי דשכיח אבל כאן אמר הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא רק דכל דכפין ייתי ויכול אבל מי שליה רעב ליה יכול לאכול הלחם ההוא :

ובשמחת הרגל כי עפית'ם ברבינו בחיי דמה שנשתעבדו ישראל במלרים הי' בעבור דיד עני ואביון לא החזיקו ועי' ח' במדרש אבכיר כשילאו ישראל ממלרים כרתו ברית לעשות חסד זה עם זה יען דראו דסיבת שיעבודם על אשר מנעו לרקה וחסד ועד' כרתו ברית לגמול חסד זע"ז וז"ש הא לחמא עניא זכר לאבותינו שאכלו לחם עוני בא"מ על אשר לא נתנו לחם לעני והיו לרי עין ודין גרמא שבתם במלרים לזאת כל דכפין ייתי ויכול כדרך טוב עין וזוהי יומשך שניה' לשנה הבאה בא"י כי גדולה לרקה שמקרבת הגאולה :

עיר"פ עפית'ם במ"ר הובא בפרשת דרכים דרוש י"ח עה"פ אהי' אשר אהי' כשם שאחיה הוה עמי כך אחי הוה עמך אם פותחים את ידיהם ועושים לרקה אף אני אפתח את ידי ופ' מהר"ש יפה כי שאלת מרע"ה מה שמו היינו אם הגאולה במדע"ד או במדע"ר כלומר שאם הוא במדע"ר דוקא הנה חוששים חולי יחטאו וניתם ה' אבל אם הוא במדע"ר יודעים בוודאי שיגאלם כי רחמי ה' לעולם ועד ועמ"ש בנשמת כל מי עד הנה עזרנוי רחמיך כו' ואל תפשו ד"א לנלח ועי' הש"ב לו ה' דמה כי"מ אם במדע"ד או במדע"ר נ"מ אחי אהי' אשר אהי' ואם יפתחו ידיהם לעשות לרקה אף אני אפתח את ידי כלומר שבידו היא להפוך מדע"ד למדע"ר ע"י הלדקה שעושים וא"כ לעולם אני מתנגב עמהם במדת רחמים ע"ש ועכ"א כיון דאנו מקיימין מצות הלדקה שמהפכת מדע"ד למדע"ר וא"כ יכולין אנו לחיות על הגאולה אף אם אינם כדאי בכ"ז חסדי ד' לא כלו כנ"ל :

ובשמחת הרגל כי לפרש מ"ע הקדים הא לחמא עניא ערס אומרו כל דכפין ייתי ויכול הלא טוב קריא כל דכפין כו' כל דלריך כו' ושוב יסדר הא לחמא עניא כו' עפית'ם בב"מ פ' השוכר את הפועלים גבי ר' יוחנן בן חנניא שאמר לבנו לא ושכר לנו פועלים הלך ופסק להם מזונות וא"ל בני אפי' אם אחיה עושה להם כסעודת שלמה בשעתו לא ילאת ידי חובתם שהם בני איזי' אלא עד שלא יתחילו במלאכה לא ואמר להם ע"מ שאין לכם עלי אלא פת וקטניות בלבד וז"כ המגיד ערס קרוא איש מישראל כל דכפין ייתי ויכול יש לחוש כי איכנה יוכל להשים לפניכם לחם עוני ואין זה כבודם כי גדלה נפשם ואף כסעודת שלמה מלחא זוטרתא לגביהו עי' בא דברו פתח ואמר הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא במלרים ואנו עושים זכר ללחם ההוא ואדרבה מלך שאנחנו זרע איזי' יתיבי יחזיק בגלות בא"מ וזכר לגלות זו לחמנו לחם עוני ולא משום שנקל אללינו כבוד הנכנסים בני איזי' רק שמוכרחים אנחנו לערוך שולחן ערוך לחם עוני ואחרי שהודיע סיבת עשיית לחמא עניא קרא את הקריאה כל דכפין כו' :

ובהגדה חסד לאברהם כי עפית' החק יעקב סי' תע"ג בשם הראב"ן אשר מאמר כל דכפין כו' תקנו לבעה"ב שהוא קורא את בני ביתו להסב על השלחן עבור חובת המלכות שעליהם לאכול פסח מלה ומרור וא"י בזמיר (דכ"ז) ב' שללו פסחיהן אחד אכלו לשם מלכות נאמר עליו לריקים ילכו בס וזה שאכלו לשם אכילה גסה עהכ"א ופושעים יכשלו בס וכ' החוס' הא דהפסח נאכל על השובע היינו שהוא רעב קלם ומהאור עוד לאכול איזה דבר וגמר השביעה יהי' עתה עם אכילת ק"פ וגמולא ב' חנאים באכילת הפסח כי אותו שהוא רעב ולא אכל תחילה מאומה אין ראוי למנות ק"פ דבעין שיאכל על השובע וגם מי שהוא שבע ביותר עד שקן במוזו ואוכל הק"פ אכילה

אחילה נסה עז"כ ופושעים יכשלו בם ואין אופן לקיים המלוא רק כאשר אכל כבר איזה סעודה ואינו עוד רעב בלתי כ"א הוא לריך עוד לאכול מה לגמר שביעתו וזה שקורא הבציע לבצ"ב וכך הוא אומר כל דכפין ר"ל שהוא רעב לגמרי ייתי ויכול היינו לריך אחילה לאכול איזה סעודה שיאכל הפסח על השופע. וכל דלריך ר"ל שכבר אינו רעב אבל הוא לריך עוד איזה מאכל כדי לגמור שביעתו הנה הוא מוכשר מיד לבוא לאכול הפסח וזהו כל דלריך ייתי ויפסח:

ובגבול בנימין כ' בביאור השתא הכא כו' השתא עבדי כו' לעומת ב' סוגי גולים אשר באומתינו גולי חו"ל וגולי א"י ונגד גולי חו"ל אמר השתא הכא לשנה הבאה בא"י ונגד גולי א"י אמר השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין:

ובב"א מביא בשם ר"ר העשיל ז"ל עפ"י הידוע פלוגתא ר"א ור"י ברי"ה (ד"ה) ר"א ס"ל בניסן נגאלו ובתשרי עתידין להגאל ור"י ס"ל בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל וידוע דבריה בטלה עבודה מאבותינו במלרים הרי דשנה חדשים קודם הגמורה בטלה עבודה ומסתמא כמו שה' במלרים כן יהי' לעתיד שנה חדשים קודם הגמולה יתבטל השעבוד ולפי"ז י"ל דבעל הגדה מספקא ל' אי כר"א אי כר' יהושע משו"ה כפל הענין במלות שונות למר ולמר מחילה נקט אליבא דר' יהושע דבניסן עתידין להגאל משו"ה אמר השתא הכא ואנו מלפ"ס דלשנה הבאה בא"י בניסן גאולה גמורה ואח"כ נקט מלתי' אליבא דר"א דבתשרי עתידין להגאל וע"כ לא יתכן לומר שנה"י בא"י לשנה הבאה דמתי' תהי' הגאולה הגמורה אם בתשרי הבא א"כ הי' ראוי שיבטל השעבוד עכשיו בניסן והרי עדיין לא בטל וא"א לבקש רחמים שיהי' הגאולה הגמורה אלא על תשרי של שנה שני' שאחר תשרי הבא ואם יגאלו באותו תשרי או יתבטל השעבוד בניסן שלפניו דהיינו לשנה הבאה מניסן של עכשיו וא"כ ה"ק השתא עבדי ואנו מלפ"ס לשנה הבאה בניסן כהשתא נהי' בני חורין מהשעבוד והעבדות כי בתשרי שלאחריו תהי' הגאולה הגמורה וזהו אליבא דר"א דס"ל דבתשרי עתידין להגאל:

ובהגדת יעני' כ' לפי שהיה הכרזה לעניים שלא הכינו ליו"ט כי רבה וקשה הולאתו לפיכך היו נוהגין להכריז כן כח"ש אבודרהם בשם הגאונים וכלפי שחמז"ל מפרסין עניי עכו"ם עם עניי ישראל לז"א כל דכפין שהוא רעב ללחם לא לקיום המלוא שאינו מלווה עמו יבוא ויאכל מפני דרכי השלום אבל כל עני שבישראל לריך לקיים לקיים המלוא ואין לו יבוא ויפסח:

ובתשב"ץ כ' דזאת הפסקא לא נמלא בשום מקום מחדול לא בהלמוד ולא במדרש אמנם הוזכר בדברי המשו" שדבבל תקמו להיות כאשר ראו שנהפך לאכל חניהם ואין מקדש ואין מזבח כו' אמרו כהא כו' בלשון חרוט כדי שצ"ב יבינו ג"כ ויהיו אל לבם לשוב להשם ובס' מאמר מרדכי' כ' כי חכמי תלמוד הירושלמי חזרו בא"י כל נוסח הגדה לכן חזרו בלה"ק ובבבל חכמי תלמוד בבלי הוסיפו ב' אלה כהא לחמא כו' וחד גדיא שהבאים אחריהם ישחמומו ע"ז וכ"א יתן אל לבו לפרש שיחמו ועי"ז ירבו לספר בי"מ:

ובפי' אברבנאל כ' דמה שנהגו לומר בלשון ארמית לפי שכן הי' מנהג חביתיהם דליה סוגרים דלתותיהם והיו מגביהים שלחנם והיו קוראים אל העניים אשר בפתח הבית שיבואו להסב על שלחנם ולפי שהעניים לא הבינו לה"ק חקנו הכרזה בלשון ארמית שיבינו אותה כי אז היו בבבל שמדברים בלשון ארמי ומסיים לשנה הבאה ב"ח בלה"ק ולא בלשון ארמי כאשר המאמר שלא יבינו אותו הארמיים ויחשבו אותם מורדים במלכות שיעשו עניו בני חורין:

ובפסחים (דקט"ו) ס"ל לשמואל לחם עוני שעוקן עליו דברים הרבה ויל"פ עפ"מ"ש

עֲפִימָשׁ בְּנֵעָשִׂי ה' לִפְרֵשׁ הַפְּסוֹק פֶּה לָהֶם כִּי אֲזַיִם לָהֶם כִּי כְמוֹהֶם יִהְיוּ עוֹשִׂיהֶם
לְמַעַל אֵם נִשְׁאָל לַעֲזוֹג מְדוּעַ אֲחֵם עוֹבְדִים לַעֲקֹ וְאֵבֶן מִה יוֹשִׁיעֶכֶם זֶה הֵלֵא אֶתְּ לָהֶם
פֶּה לְהַסִּיב וְאֵם לֹא יִרְלוּ לְשִׁמּוֹעַ הַשְׁאֵלָה וְהִמָּה כְּתוּבָה אֵיךְ מִמֶּנּוּ כְמוֹהֶם יִהְיוּ עוֹשִׂיהֶם
אֶתְּ לָהֶם פֶּה לְהַסִּיב וְלֹא אֲזַיִם לְשִׁמּוֹעַ וְהִנֵּה הָאֲרָזִי זֶל כִּי פִתַּח הוּא פֶּה סָח וְהִיָּינוּ דְקוֹדֶם
שֶׁנִּגְאָלוּ מִמַּלְאָכִים וְהָיוּ עַצְמָם וְהָיוּ גִיכִּי בְּנִהְיָה זֶה פֶּה לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ אֲבָל עֲשָׂיו הָרִי
יֵשׁ לָנוּ פֶּה לְהַסִּיב לְכָל שׂוֹאֵל וְעִיכִי כָל הַמְדַבֵּר לְכַפֵּר בִּיָּיָם הִיז מְשׁוּבָה לְהִרְאוֹת דִּלְאִין
אֲנוּ כַעֲשִׂיו דָּפֶה לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ אֲבָל אֲנַחְנוּ יֵשׁ לָנוּ פֶּה לְהַסִּיב לְכָל שׂוֹאֵל וְעִיכִי בְּפִתַּח
הַמְּזוּזָה לְשִׁאֲוֹל וְלֹא כַעֲשִׂיו שֶׁאֵין רוֹלִין לְשִׁמּוֹעַ כֻּלָּל הַשְׁאֵלָה כִּי אִם בַּעֲבֹד אֲזַיִם לָהֶם וְלֹא
יִשְׁמָעוּ אֲבָל אֲלֵלֵינוּ לְהִסְפִּיד לְשִׁמּוֹעַ שְׁאֵלָת הַבֶּן וְיֵשׁ שְׁמוֹאֵל לָחֵם עוֹנִי שְׁעוֹנִין עֲלֵיו
דְּבָרִים הַרְבֵּה וּפִירְשִׁי הֵלֵל וְהִנֵּה שֵׁם לָנוּ הַרְבֵּה דְּבָרִים לְהַסִּיב לְכָל שׂוֹאֵל וְיֵשׁ דְּהַעֲבִי
אֲנִי ד' אֶלְקִיד הַמַּעֲלֵךְ מֵאִתּוֹ הַרְחֵב פִּיךָ וְאִמְלֵאכֹה רִמָּל לֹא כַעֲשִׂיו שֶׁפֶה לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ
אֲבָל בִּיָּיָם הַרְבֵּה הַשִּׁיטָה לָנוּ גִסִּים וּנְפִלְאוֹת לֵאמֹר מִסְפֵּר שְׁנוֹכַל לְהַרְחִיב פִּינוּ וּלְמַלְאוֹת
אוֹתוֹ בְּנִסֵּי יִלְיָם :

וּבְהִנְדָּה אֵשֶׁל בְּרַמָּה כִּי לְהִיֹּת כִּי מַלְוֶה לְהַזְמִין עֲנִיִּים עַל שׁוֹלַחְנוּ כֻּלָּל יוֹיָם וּבְפִרְט
בְּחַג הַפֶּסַח כְּמִשֶּׁ בְּזוֹהֵרָה תִּיחַ דְּלִי אֲכִיל בְּלַחְדִּי וְלֹא יִהְיֶה לְמַסְכֵּנָה עוֹנֶשׁוּ
בִּג דְּהֵא בְּלַחְדִּי חֲדִי וְלֹא יִהְיֶה חִידָא לְאַחֲרָא עֲלֵי כְּתִיב וְזִרְתִּי פִרְשׁ עַל חֲגִיכֶם וְאִי
אִיבִי בְּשִׁבְחָא חֲדִי אֲעִיגֵי דְלֵא יִהְיֶה חִידָא לְאַחֲרָא לֹא יִהְיֶבֶנָּה לִי עוֹנֶשׁא כְּשֶׁאֵר חֲגִין
וְחֲמִין (וְעִיז כִּי) בְּעוֹמָמִין לִפְרֵשׁ הַמַּשְׁנֶה אֶתְּ בֵּין יוֹיָם לְשִׁבְחָה אֵלֵא אֲכִיל נֶפֶשׁ בְּלִבָּד
דְּתִיבָה בְּלִבָּד מוֹיָרֵךְ רַק דְּהַכּוֹנֶה לְרַחוּ דְּבִיּוֹט אֲסוּר לְאֲכִיל לְבָדוּ בְּלִי אֲוֹרָחִים מִשְׁאֵכִי
בְּשִׁבְחָה) הָרִי דְּבִיּוֹט וְכִי בְּפִתַּח הַחַיּוֹב לְהַזְמִין עֲנִיִּים עַל שׁוֹלַחְנוּ וְהוּא גִיכִּי זָכַר כְּאֶשֶׁר
הוּא יְהִי רִיחַם עַל יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתוֹ הַעֵת כִּי הָיוּ עֲנִיִּים וּמְרודִים בְּמַלְאָכִים כְּמִשֶּׁ רִאִיתִי
אֶת עֲנִי עַמִּי אֲשֶׁר בְּמַלְאָכִים וּלְמַטֵּן לְפִיָּסוֹ לְהַעֲבִי בַּעַת הַסְּעוּדָה לְמַטֵּן לֹא יָבוֹשׁ כְּמִאֲחִיזִיל
זֶאֱמַן דְּאֲכִיל דְּלֵאֵוּ דִּידִי בְּהִיָּת לְאַסְהִכּוּלִי בְּאִפִּי וְהַמְפִּיִּסוּ לַעֲנִי יוֹתֵר מִתְּבָרֵךְ מִהֲנִיתָן
לְדָקָה עִיכִי נִחְקֶנָה זֹאת הַפֶּסַקָה בְּחִמְלָת הַסְּעוּדָה כִּהֵּא לְחִמּוֹא כִּי דִי אֲכִילוּ אֲבִהֶנְהָ
רִמָּל אֵל תַּעֲלִצוּ עַל עֲנִיִּיתֵכֶם כִּי גַם אֲבוֹתֵינוּ הָרַאשׁוֹנִים בְּמַלְאָכִים אֲכִילוּ לָחֵם עֲנִיָּא בְּעוֹנִי
וּמִהִירוֹת עִיכִי גַם אֲחֵם כָּל דְּכַפֵּין כִּי תֵאֲכְלוּ מִבְּלִי בּוֹשָׁה וְחִרְפָּה וְתִהְיֶה זֹאת נִחְמַתְכֶם כִּי
כְּאֶשֶׁר הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ בְּמַלְאָכִים רִאשִׁיהֶם מִלְּעַד וְאֲחֵיכֶם יֵלְאוּ בְּרִכּוּשׁ גָּדוֹל וְנַעֲשׂוּ אֲדוֹנִים כֵּן
אֲחֵם חֲקוּ לְהַשֵּׁם הַשְׁתָּא הֵכָּא לְשִׁנָּה הַבָּאָה בְּאִי בִירוּשָׁלַם אִישׁ תַּחַז נִפְטוּ וְלֹא תַשְׁבּוּ
עוֹד עַל שׁוֹלַחַן אֲחֵרִים בְּדֶרֶךְ תַּעֲלִצַּת וְאֲדַרְבֵּה אֲנִי מַחְזִיק לָכֵם תְּנוּה וְעוֹבָה כִּי עִי מוֹלֶה
לְדָקָה בֵּא הַגְּאוּלָּה כְּמִשֶּׁ וְשִׁבִּי בְּלִדְקָה וְעִיכִי בּוֹכּוֹת זֶה שְׁאֲחֵם אֲכִילִים עַל שׁוֹלַחְנִי נֹכַח
לְשִׁנָּה הַבָּאָה לְהִיֹּת בְּנֵי חוֹרִין :

וְהַמְפִּי כִּי דִזְכִּיָּה כִּי לֹא יִחְדַּל אֲבִיּוֹן מִקֶּרֶב הָאָרֶץ עִיכִי אֲנִי מִזִּיק לְאַחֵר רִמָּל
לְאַחֵר לְהַעֲבִי וּלְפִיָּסוֹ בְּדְבָרִים אֵלֵו פִּתּוּחַ חִפְתָּח אֶת יֶדְךָ רִמָּל שְׁעוֹר יִיָּע
עַת שְׁאֲחֵה גִיכִּי הַפֶּתַח יֶדְךָ בְּנִהְיָה לְדָקָה כְּאֶשֶׁר יַעֲזֹרֵךְ הַשִּׁיטָה :

וּמִכִּי הַעֲטֵם שֶׁהָיוּ מוֹהֲגִין בְּכִרְזוֹ זֶה בְּפִתַּח כָּל דְּכַפֵּין יִיָּתִי וְיִיכּוֹל כִּי יוֹתֵר מוֹשָׁא יוֹיָם
מוֹשֵׁם דְּבִפְתַּח נִידוּנִין עַל הַתְּבוּאָה וְלִכֵּן יֵשׁ לְהַדִּיר יוֹתֵר בְּאֲכִילַת הָעֲנִיִּים לְהֵנָּה
בְּיוֹם הַדִּין :

וּמִפִּי הָרֵב רִי מִנְחָם קִירְשִׁנְבוּיִם גִּי שְׁמַחֲתִי הַעֲטֵם שְׁנַחֲקֵן הֵא לְחִמּוֹא עֲנִיָּא בְּלִשׁוֹן
חֲרָמִי עֲפִיחִשְׁלִי דְּהֵא לְחִמּוֹא בְּכָל חֲקִיבּוֹ אֲחֵר חוֹרֵבֵן בִּיהִמָּק וְהָיוּ כְּמִקְוִנִים
(וּכְמַשְׁהִיכִי אֵם לֹא אַעֲלֶה אֶת יִירוּשָׁלַם עַל רֹאשׁ שְׁמַחֲתִי) עֲכִיָּא הֵא לְחִמּוֹא כִּי דִי אֲכִילוּ
אֲבִהֶנְהָ בְּמַלְאָכִים שְׂהִיָּה סְעוּדָה עֲנִיִּים כּוֹחַת אֲנַחְנוּ אֲכִילִים עַתָּה בְּגִלּוֹת וְעִכִּיָּא דֶּרֶךְ
קִינָה כִּי הִלִּילָה זֶה שְׁאֲכִילִים אֲפִיקוּמִן בְּמִקּוֹס קִיפִי כָּל דְּכַפֵּין יִיָּתִי וְיִיכּוֹל כִּי וְאִלֵּל לְהִיֹּת
מִן

מן המנוים כמו ק"פ דשנה אשתקד בירושלים. ובירושלמי סוטה פ"ז ד' לשונות נאים להשתמש בהם העולם לעז לומר כו' סורסי לאבולייא ובב"ק (דפ"ג) בתומ' ד"ה לשון סורסי פ"י לשון ארמית ע"ש וכיון דלשון סורסי שהוא ארמית מחוקן לאבולייא וע"ז נחקן הא לחמא עניא בלשון ארמית שהוא מחוקן לאבולייא ומה"ט גם הקדים נחקן בלשון ארמי כיון שאומרים על הכפטי בחרו בלשון ארמי שהוא יפה לאבולייא הסי"ה ישמחמו :

ובמעשה רוקח מס' פסחים פ"י דידוע דגאולת מלרים ה"י ע"י ר' ש"צ לכך הולך ילימ' ב' פזמים בחורה ובזוה"ק ובחקונים בסוד הפסוק וחמושים עלו בניי ממלרים אר"ש בגין דהבוא יובלא סליק לון ממלרים וע"ד וחמושים חסר והיינו דגאולת מלרים היתה ע"י מ"ט שערי בינה שהרי למשה לא נתגלה רק מ"ט שערי בינה ושער הא' לא נתגלה לו וז"כ הזוה"ק יובלא בגימטרי' מ"ט וזהו שמוסיים יע"ד וחמושים חסר והיינו שה' חסר אחד מחמושים ולכך ל"ה גאולה שלימה וז"פ ודרש הדרדקי במס' שבת א"כ אלף בינה ג"ד גמול דל"ס ומ"ט מיהדר אפי' דר' מן יימל דליחן ל"י בלנעא כי היכא דלא לכסוף והיינו דאם מרע"ה לא נתגלה לו שער אלף בבינה מי יזכה להחגלות לו אך אחז"ל גדול עושה לרקה בסתר יותר ממרע"ה א"כ אפשר מי שעושה לרקה בסתר זוכה שיחגלה לו שער א' בבינה וז"כ הדרדקי אלף בינה מי שירצה לזכות לשער אלף בבינה גמול דל"ס עד דליחן ל"י בלנעא והיינו לרקה בסתר וא"כ גם גאולה דלעתיד יהי' ע"י מלות לרקה בסתר ולכך יתגלה גם שער אלף שבבינה ויהי' גאולה שלימה והנה בכל השנה דרכו של פני לעמוד בחוץ ופושט ידו לפניו ליתן לו לרקה כמבואר במשנה פ"ק דשבת וא"כ הוי לרקה בפרהסי' לכך קאמר עכשיו כל דכפין ייתי ויכול כלומר יכנס לפניו והרי הוא כאחד מבני בית והוי לרקה בסתר מכח זה נזכה להיות לשנה הבאה בני תורין ע"י ר' שער' בינה א"ס :

מסלקין הקערה. וחזונו כוס שני. וכאן הכן שאל. והעטם דבכוס א' אין שינוי שכן היו רגילין לשמות יין קודם הסעודה כמ"ס חז"ל בירך על היין שלפני המזון כו' ע"ש אבל ככוס הכ' הוא שינוי שאין דרך לשמות ב' קודם האכילה כי היין ששמו קודם אכילה אינו אלא לפחות מעיו לכן אין סדר לשמות הרכה כי אם מעט :

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות. שבכל
הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה. הלילה
הזה פרו מצה: שבכל הלילות אנו אוכלין שאר
ירקות. הלילה הזה (פרו) מרור: שבכל הלילות
אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת. הלילה הזה
שתי פעמים: שבכל הלילות אנו אוכלין בין
יושבין ובין מסבין. הלילה הזה פלגנו מסבין:
שבכל

שבבר הלילות חנו אוכלין חמץ ומלה ולכאורה סולל חמץ או מלה כמ"ס בין יושבין ובין חס בין. עוד ל"ב דכולל חנו אוכלין חמץ כמ"ס במדבר שאל ירקוט ולי' לומר חמץ ומלה. ובבבין אריאל כ' לפימ"ס הפוסקים דהמלה של מלה זכר ללחמי תורה כו' דר' לריבין להודות ושימנס חיי"ס. מלה. יס. יא' מאסורים. מדבר. וישראל יאלו מביט עבדים וגם נת פ"י מחליים חולי הנפש והגוף בסיני ועבדו בים ובמדבר ולכך עושים ג' עשרונים וע"כ הבן שואל למה בשאר אכילת לחם למלה דכיינו לחמי תורה שאלו אוכלים בלילה א"י אוכלים חמץ ומלה שמלות אכילת תורה כך היא לאכול שניהם והלילה הזה שאלו אוכלי ג"כ זכר ללחמי תורה ולמה אין חנו אוכלין חמץ ומלה שניהם יחד אלא הלילה הזה כולו מלה והאז משיב כהלכה שא"י אפשר לאכול חמץ כי לא הספיק כו' לכך החמץ אסור בפסח וא"י לאכול אלא מלה לבד פ"ס. ועפ"י יובן הפסוק פ' ראה וזבחתי פסח לה"א כו' ל"ט עליו חמץ כו' תאכל עליו מלה לחם עוני כי בחפזון יאלת מאמ"ל ובפ' בא ל"ג כלל הטעם מדוע מלה ולא חמץ אך לפי שאמר כאן לחם עוני וכפירש"י לחם שמזכיר את העוני שנחשנו במלרים ולפי"ז טוב ה' ראוי לאכול ג"כ חמץ כמו לחמי תורה ועכ"א כי בחפזון יאלת מאמ"ל וכפירש"י ולא הספיק לך בלך להחמץ וא"י לאכול חמץ:

ומה שאמר הלילה הזה כלו מלה לשון כלו ובמדבר אמר הלילה הזה מדבר ראינו משום דבא לומר הלילה הזה מלה ולא חמץ משא"כ גבי מדבר דלאו דוקא מדבר דברי לאחר אכילת מדבר מותר לאכול ג"כ שאר ירקוט וע"כ ל"א כולו מדבר: **ובהגדה** מרבה לספר דקרק בתיבת מה ולי"א למה נשתנה וכו' כי החילוק שבין תיבת מה למילת למה כי תיבת למה הוא אם מובקש שלא תהי' דבר זה כמו למה יאמרו הגוים אבל מילת מה מורה שרואה בדבר ורק מובקש טעם לדבר חפני מה ואע"ג דשאלת הרשע נקט ג"כ מלת מה אגב גררא דג' בנים נקט. עוד ראיתי דרלה להזכיר ברמז בלילה ההוא נדרה שנת המלך ודחול מלכו ש"ע ותחילת מפתח המן ה' בליל פסח וזהו מה נשתנה הלילה ר"ס המן:

עוד ראיתי דלכך אמר כולו מלה ולי"א כן במדבר משום דמלות המלה הוא שכל פת שרואה לאכול ל"ל דוקא מלה ולא די לו באכילת כזית מלה והשאר חמץ אבל מדבר די באכילת כזית והשאר יוכל לאכול שאר ירקוט וע"כ ל"א כולו מדבר. ובהגדה שכתב דמארא כ' דהמגיד פסק כר"ע דהפסח ומלה נאכל כל הלילה וכולו מיסב על הלילה דכל הלילה מלה ונאכל עד פה"ס פ"ס ומכוון לדברי הב"א דפוסק כר"ע ע"כ שאל למה הלילה כלנו מסובין. ובהגד"א ויילקוט הרושים כי יום בנ"ח לשון זכר וליילה הוא לשון נקיבה וא"כ ה"ל לר"י לכתוב תמיד אלל לילה זאת כמשפטה לשון נקיבה כי ו"ת המה סימן נקבות וסימן זכריים נקיבות ולכן לא מצינו בכל מקום מלה לעשותה דוקא בלילה והיינו כמו שאשה פטורה מהמלות שהז"ג ורוב מלות הם לאנשים כך הם רוב המלות מלותן ביום דוקא ולא בלילה ועכשיו נחתיב הלילה דוקא במלות ולא ביום ופ"ס מה נשתנה הלילה הזה בדוגמת זכר מכל הלילות שהן נקיבות כלומר מ"מ דוקא הלילה הזה מחויבות במלות יותר מכל הלילות:

ונו"ר דזה שמחזק עבדים היינו לפימ"ס המפ"י לפרש קדש ורחץ היינו דלעולם ל"ל סור מרע ואח"כ עשה טוב וכמ"ס לפרש בסה"ק כל שאינו יודע בטיב גיטין וקדושין גיטין קודם לקידושין לגרש הרע ואח"כ לקדש עלמו וזה"ל שוא לך משכמי קום מאחרי שבת ר"ל שמקדימין לעשות מ"ע שהמה בקום ועשה ומאחרי שבת ר"ל הליט שהמה בשוא"ת ובאמת מקודם ל"ל מהר מליט ואח"כ להתקדש במ"ע אבל בל"י"מ שהיו משוקעים במ"ע ש"ט ולולי שהופיע עליהם השי"ת קדושה גדולה ואור גדול היו משוקעים

משוקעים חיו לעולם וע"כ ה' אז הקדושה קודם להרחילה חיש קדש ורחץ ועכ"ל
 בזה"ק דהיו מוכרחין אח"כ להמתין ז' שבועות לקבלת התורה דוגמת ז' ימי נדה כי
 לא התקדשו מיד ובתפארת יוגהן פי' הפסיק והי' לנו היום למלאכה והלילה למשמר
 היום למלאכה מלאכת המלות אבל והלילה למשמר להיות נקי מעבירות דכ"מ שנאמר
 שמירה חיה אלא ל"ט כי רוב המלות אין נוהגין רק ביום ולא בלילה חיש המגיד
 למרץ השאלה הנ"ל כי עבדים היינו כו' ויוליאנו ה' כו' ביד חזקה וכמ"ש האר"י דבע"כ
 הולך להוליאם דל"כ היו משוקעים במ"ט ש"ט והיינו דהופיע השי"ת עלינו הקדושה
 ומיוב מלות מילה ופסח בלילה הזה קודם שהוטרדנו מכל טומאה ונשתנה הלילה הזה
 להיות המ"ט קודם שח"ת להיפוך משאר הלילות כנ"ל :

שבבר הלילות אנו אוכלין בין יושבין ובין מסובין הלילה הזה כולנו מסובין . ל"ב
 למה לא הולכרה שאלה זאת דכולנו מסובין במשנתנו פע"פ . ובב"א משום
 דסתם לן חנא דמתניתין כר"ב"ע דאכילת מלה עד מלות ומטעם זה חוספין מלה בלילי
 פסחים כרי שלא יעבור זמן מלות וא"כ י"ל דלכך כולנו מסובים כדאי' במ"ס נגעים
 הנכנס לבית המנוגע מיסב ואוכל ופירש"י שצ"י הסיבה ממערין לאכול ויש טעם יפה
 להסיבה אבל מסדר הגדה ס"ל כר"ע דהמלה נאכל כל הלילה ושפיר שאל טעם למה
 כולנו מסובין שהרי א"ל למהר באכילת מלה ופסח :

וראיתי בשיר מעון ד"ל עוד דטעם הסיבה דהוא דרך חירות כדרך שהמלכים
 אוכלין דרך חירות והנה אכילת קדשים תמיד למשחה לגדולה כדרך
 שהמלכים אוכלין ובמשנה פע"פ (קט"ז) נקט השאלה הלילה הזה כולו ללי דמיירי בזמן
 שביהמ"ק קיים והיו מצויים על השלחן גופו של פסח כדאי' שם (דקי"ד) וליק' למה
 כולם מסובין כיון שכולם אוכלים מקדשי פסח שפיר המזנה בהסיבה אבל המגיד לא
 הזכיר שאלת ללי משום דמיירי בזה"ז וע"כ שוב מקשה שפיר למה כולנו מסובין :

ובס' זרע גד דל"ב במ"ס הלילה הזה כולנו מסובין הרי אשה א"ל הסיבה וכן תלמיד
 א"ל רבו א"ל הסיבה אך דידוע שענין הסיבה תלוי בהדל האקלימוס ובפליכים
 שנאריך עזיא ובבל וא"י ומלכות ישמעאל דרכן מעולם בהסיבה אבל תושבי ארץ אחרת
 וכל ארץ אירופא לא נהגו בהסיבה ועכ"ל כי בכל הלילות אנו אוכלין בין יושבין ובין
 מסובין ר"ל כי נמלאו קלחנו יושבין וקלחנו מסובין אבל הלילה הזה כולנו מסובין אף
 אלו שאין נוהגין בהסיבה בכל השנה :

עוד כתבו עפ"י"ש החוס' פע"פ (ד"ק) במשנה ואפ"י עני שבישראל לא יאכל עד שיסב
 דס"ד דהסיבה עני ל"ט הסיבה דאין לו על מה להסב ואין זה דרך חירות
 ח"כ השאלה שכל הלילות אין אנו מקפידין אהסיבה הלילה הזה כולנו מסובין כולנו
 דייקא ואף העני שמעולם לא הסיב והסיבה יד"י ל"ט הסיבה ובכ"ז צ"י הסיבה :
והאברבנאל פי' לפי שבלילה זו אנו עושים ענינים מורה על חירות ולהיפוך
 ענינים אחרים מורים על היומיו עבדים כי בכל הלילות אין

נוהגין לטבול קודם הסעודה אפ"י פ"א והלילה הזה ב"פ מורה על היומיו ב"ח שאנחנו
 אוכלים המאכל עם תיקוני הטבולים כי זהו ממעדי החשובים ומלך אחר יראה בהיפוך
 שכל הלילות אנו אוכלים חמץ או מלה כדא"ל כפי רגונו מבלי חיוב והלילה הזה כולו מלה
 זה מורה על עבדות שהמלה היא לחם עוני ומאכל העבדים וכן בכל הלילות אנו אוכלים
 שאר ירקות הלילה הזה מרור וזה ג"כ סימן עבדות ועניות גדול ועוד נעשה בהיפוך
 שכל הלילות כו' בין יושבין ובין מסובין והלילה הזה כולנו מסובין והוא סימן חירות
 וע"כ הביא ב' עדים על סימן עבדות וב' עדים על סימן חירות ומתוך עבדים היינו
 ויוליאנו כו' היינו מחמת שבלילה זו היינו מתחילתן עבדים ואחר מלות לילה זו
 כוליאנו

הולחנו ה' להיות ב"ח לכן אנו עושין דברים ההפכיים האלה לזכרון העצרות והחירות שהיינו בו בלילה הזה:

ובעוללת אפרים ב' כי השאלה היא מה נשקפה גלות הרביעי מכל הגלות הן מלך אריכות הגלות והן מלך שאין טרע קילו ורגלות כחל ללילה המ"ט שומר מה חלילה עד שבא לומר שד' מדות סיבת אריכות הגלות אחרון. אחר מלך העדר השלום ועז"א שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומזה הלילה הזה כולו מזה ר"ל מזה ומריבה כי בכל מקומות אין מקום פנוי ממשלוקה ובשביל שגת חגס נחשב הבית. ב' מלך הממון שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות של"ה לזכר אחר הממון ומסחפקים במיני ירקות ע"ד שמלינו בר' אבא בר מהגא דאמר ל' דביהו מה נעבד לזקא אחר איכא קורמי באגמא פ"י ירקות אמנס הלילה הזה כולו מרור רומז לאסיפת הממון הממרר חיי בעליו ומוסיף להם דאגה בכל יום שעבודת פרך ג"כ ה"י לבנות ערי מסכנות דהיינו אולרות ממון. ג' התאוות כי בכל הלילות אין אנו מטבילין כי הטיבול במשקה הוא רמז לדרך בעלי מיני התאוות כדי שיהיו תאבים אל אכילה הגסה ובגלות מזרים היו נלחצים בלחם לר' ומיס לחץ ובגלות בכל אכלו הלדקים זרעונים הלילה הזה ב' פעמים כי חסרה לנו מדת ההסתפקות רק תמיד נחאוה על תאוות המותרות. ד' הגאווה שבכל הלילות כו' הלילה הזה כולנו מסובים הסיבה סימן חירות וגאווה ובגלות זה לא חלי ולא מרגיש כל איש מישראל יושב בשררה בהיכלי מלך ומתהגג מלמו בגאווה וגדול לב ומפני הסיבות האלה ארכה ימי גלותנו וכלנ"א: ובהגדה פני משה כ' בלשון הלילה הזה כלנו מסובין כלנו ל"ב ויוכן עפימ"ד בשו"ע אור"ח ה"י קכ"ז דאם יושבין בלא הסיבה כיון שאין נקבעין יחד כל אחד מוכרך לעצמו וא"כ י"ל דמשו"ה לריך הסיבה שאחד יהי' י"ח כולם אך המג"א כ' ואם מקלחן מסובין אחד מוכרך לכולן אף שאינם מסובין וע"ז דייק כולנו מסובין דלא ליבעי כל אחד לבכך ה"י די שיהי' מקלחן ועז"א כולנו מסובין:

מחזירין הקערה ויגלה המצות בשעה שאומרים ההגדה, ופזז לפרש ההגדה לנשים וילדים:

עבדים היינו לפרעה במצרים. ויציאנו יי אל"הינו משם ביד חזקה ובזרוע נטויה. וא"ל לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו ממצרים. הרי אנו ובנינו ובני בנינו משעבדים היינו לפרעה במצרים. ואפילו בל"נו חכמים בל"נו נבונים בל"נו זקנים בל"נו יודעים את התורה מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים. וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משבח:

ירקוט שמעוני

וא"ל לא הולא הקב"ה כו' הרי אנו ובנינו וב"ב משועבדים היינו לפרעה במצרים. בבנין אריאל פ"י עפ"י הידוע שלג הקב"ה על הקץ ק"ל שנים קודם חשום ד' מאות שנה שגזר עליהם בין הצתרים וידוע דמספר שני דור אחד שבתים שנה כמלא דלפי גזירת בין הצתרים שהיו לריבין להיות במצרים עוד ק"ל שנים אז היו לריבים

לריכים להשתעבד הם וצניהם וצני צניהם כי הוה היו אז בני עשרים ניסף עליהם עוד חמשים שנה נשלים הדור שלהם ועוד ק"מ שנה הוא מוספר ב' דורות שכל דור ע' שנה הרי בין הכל ק"ל שנה ואולם אם היו משלימין כל המספר הקלוב ליה לריכין עבודה קשה אלא די בשעבוד בעלמא שהרי ע"י קישוי השעבוד מיהר הקב"ה הקץ קודם הזמן וז"ש הרי אנו וצנינו וב"ב משועבדים היינו ולי"א עבדים ואמר בלשון זה לפי שכל דו"ד לריך לראות עלמו כאלו הוא י"א ממלכים :

ובמעשי ה' כ' עפ"ק המפוי דלמה הולך ד' להכביר לב פרעה ועבדיו ולהוליאם ביד חזקה הרי לב מלכים ושרים ביד ד' והי' יוכל ליהן בלב מלך מלרים להוליאם מרלון טוב אך דיותר טוב לעבד היולא לחירות ביד חזקה מרשות רבו מאשר יולא ברלון טוב של רבו לחירות בב' דברים . האחד היולא שלא בטובתו של רבו לחירות אין עוד נכנע לרבו בשום פנים מאחר שהראה לו שברין אינו עבדו ומוכרח הי' ל וליאו חפשי משא"כ באם עומד ומלפא על רלון טוב של רבו להולאו עכ"פ הוא בוש ונכנע מפניו להיותו ראוי עוד להיות עבדו רק מרלונו הולאו לחירות . והשנית העבד שיולא מרבו לחירות ברלון טוב שלו אח"כ אם העבד הזה מגיע למעלות והתרחממות הוא בוש להזכיר מה לפניו שהי' עבד משא"כ אם בע"כ של רבו הולך מאתו אין בוש להזכיר ואדרבה מהפאר בו שהי' מוכנע בעבודת תחת רבו ובאותות ובמופתים וביד חזקה אשר הראה לו שמשמעבד בו שלא כדן י"א ממנו וכן הן דברי המגיד ויוליאנו ה' ממלרים ביד חזקה וכ"כ למה ואמאי לא נתן הקב"ה בלב פרעה לשלח את ישראל לז"א ואלו לא הוליא הקב"ה בידו הגדולה אותנו ממלרים אלא מרלוננו הטוב של פרעה היינו עכ"פ אנחנו וצנינו וב"ב משועבדים ר"ל משועבדים בחקלת הכנעה לפרעה על החסר שעשה עמנו והוליאנו לחירות משא"כ עתה אין עלינו שום השתעבדות ועוד שטעמיו כל המרבה לספר בי"מ ה"ז משובח משא"כ אלו הי' ברלון פרעה ליה הסיפור לשבח אלא לגנאי משויה הוליאנו ה' ביד חזקה למוען לא יחי' עלינו שום שעבוד וגם שוכל להפאר ולספר בי"מ :

ובבינת ישכר כ' במ"ש וכל המרבה כו' ה"ז משובח דקשה וכי בכל המלית אינו כן כל המוסיף שפיר מוסיף אך לפי"מ דהקשו המפוי כיון דאמירת הגדה בליל פסח הוא מ"ע כמ"ש והגדה לבדק ח"כ למה אין מברכין עלי' אך תי' משום דהוי' דבר שא"ל קלבה שנאמר למען תזכור את יום לאהך מא"מ כל ימי חיך ועל מלוא כזו אין מברכין דומיא דחפלה שאין מברכין בתחילה משום דא"ל קלבה והלואי שיתפלל עליו כל היום הכי' הבא קאמר המגיד מלוא עלינו לספר בי"מ וכ"כ למה אין מברכין ע"כ אמר משום דכל המרבה לספר בי"מ ה"ז משובח ול"ל קלבה דאפי' בלילה דרש ב"ז שמלוא לספר בי"מ משא"כ שארי מלות י"ל גבול וקלבה כמו תפילין וכיו"ב :

ובמעשי ידי יולד לרש"ק פי' במה דתתחיל בעבדים ומסיים במשועבדים אך דביטול העבודה הי' עוד קודם ו' חדשים מר"ה והיולא הי' בניסן ובשביל הגאון הוי' תשרי עיקר כי נתבטל לער הגוף ובשביל הגאון הנפש להחרק ב' הוי' ניסן עיקר ולכך עשה ד' ניסן ראש לכל החדשים לעשות זכר לפירון הנפש וההבדל בין משועבד לעבד כי משועבד ר"ל האומה למלכות ועבד נקרא עבד ממש וז"ש ואלו לא הוליא כו' היינו עכ"פ משועבדים לפרעה אף של"ה עובדים עבודה עבד ועכ"א כל המרבה לספר בי"מ ה"ז משובח דמזה מוכח דחשוב אללו חירות הנפש :

ורא דהמרבה לספר בי"מ ה"ז משובח אף דמעיקר הדין מחויב לספר בי"מ עד שתתקטפו

שחטפטנו שינה אך דהחייב מס'פור יל'י'ם ח'נה חלא בשעס שמלה ומרור מונח'ס לפניך ולר'אב'צ דס'ל דהפסח נאכל רק עד חלות ומלה חק'ק'ס לפסח ח'כ ס'פור יל'י'ם ג'כ ח'נו חלא עד חלות ואס מרבה לספר ג'כ אחר חלות מה שאינו מחייב עפ'י דין ועושה לפתושה'ד ה'ז משוכה וע'כ חב'א רח'י מר'אב'צ שהוא סובר דפסח נאכל רק עד חלות ואעפ'כ ה'י מספר בי'י'ם כל אותו הלילה. בשיר מעון להגדה כ'ס. ובהגדה עת לדבר משס ביד חזקה סו'ת ג'מטרי' מ'ט לרמו כשראה הקב'ה שנכנסו ישראל למ'ט שערי טומאה ח'יקף ומיר הול'אס ביד חזקה שלא יכנסו לשער ה'י ואז לא יה' להס תקומה ח'ו וכ' בלחח דוד לפרש הסמיכות מעשה בר'ע עפ'י'ס בזה'ק דטעס יל'י'ם לפני הזמן שאס היו שוה'ס עוד היו נכנס'ס בשער ה'י שפ'ט וח'ו ל'ה להס עוד תקומה ללאת משס לעולם והטעס כי מרע'ה לא השיג רק מ'ט שערי הקדושה ולעומתו ה'י לו כח להול'אס ממ'ט שערי טומאה אבל אס ח'ו היו נכנס'ס בשער ה'י וכ'ין שא'ן יד משה משגת לשער חמשים שבקדושה ל'ה שוב בכחו להול'אס מ'י שפ'ט והנה האר'י כ' דר'ע השיג שער ה'י שבקדושה ח'כ יוכל לומר מה לי בסיפור יל'י'ם כי אפ' היו נכנס'ס בשער ה'י בכ'ז יוכלו להגאל ע'י ר'ע שהשיג ג'כ שער ה'י דבקדושה ואפ'י'ה אחר דמלה עלינו לספר בי'י'ם ומעשה בגדולי ישראל ומכללס ר'ע שוכה לשער ה'י ואפ'י'ה היו מספר'ס בי'י'ם כל הלילה :

ובהגדה רש'ק כ' דע'כ פתח בעבדים ומסי'ס במשועבדים דבעבד שייך לומר דה'י עבד אף דה'י שלא כד'ן ולא בתורת חוב אבל משועבד ה'י רק מי שהוא משועבד כד'ן בתורת חוב כמו לזה המשועבד למלוה ולפמ'ס האר'י דלכך לא יכלו להתמחה דאז ה'י נופל'ן ב'י שפ'ט ולכך כל עוד של'ה נופל'ן בנש'ט ל'ה להטומאה קג'ן וזכות בהס וה'י רק עבדים שס שלא כד'ן אבל אס ל'ה יולא'ן משס ה'י נופל'ן בנש'ט ואז ה'י ח'ו הטומאה קג'ן וזכות בהס וה'י משועבדים להטומאה בתורת קג'ן וחוב :

ואמר אפ'י' כלנו חכמים כלנו נבונים כלנו זקנים כלנו יודעים כ'י דחלקי הסוה'ק הסה פרד'ס פשט רמו דרוש סוד ויש רמו לזה כי בא'ב במילואו י'ב ד' למדין ח'לף ג'מל דלת למד כנגד חלו ד'י שלריכ'ן לימוד חכס נקרא מה שמקבל הסורה מרבו בדרך פשט ונכון הוא המדין דבר מתוך דבר ברמו וזקן הוא הדורש לרבים כמאז'ל זקן ויושב בישיבה ויודעים את הסורה היינו ידיעה פנימיות וקאמר המגיד שלא יאמרו חלו מה לנו לספר בי'י'ם שזה אפ'י' חשב'ר יודע'ן אותו רק נפלפל בעשיות הפסח ודינו ורמזיו ודרשות גגלה וסודות הסורה אפ'י'ה אחר דלא כן הוא רק מלה עלינו לספר בי'י'ם ע'ד סיפור כאלו הוא ילא ממלרים וחב'בה מלה בשעתה. בהגדה מרבה לספר :

ובנש'י מ'ס פ'י עפ'י'ד בפ'ק דשבת מפסיק'ן לק'ש וא'ן מפסיק'ן לחפלה והיינו ברשב'י וחבריו שחורת'ן אומנת'ן וברש'י פ' וירא בפסוק כי ידעת'ו לשון חיבה כמו מודע לאשה וז'ס ואפ'י' כולנו יודעים את הסורה ומחבב'ן אותה עד לאחת והיא אומנת'נו בכ'ז מפסיק'ן לסיפור יל'י'ם :

ובמעשה דר'א דקדק במ'ס וחלו לא הול'א כ'י והיא פסקא שא'ל ומי לא ידע אס לא הול'אס ה'י נשאר'ס שס ועבד שלא נשתחרר הוא עבד די אומרו עבדים היינו ויול'אנו ד'א משס ביד חזקה. גס למה פתח בעבדים ומסי'ס במשועבדים ולא סייס מע'ן הפתיחה עבדים וגס ל'ב מ'ל' להמגיד דאנו ובנינו כ'י היינו עבדים הלא הרבה רווח והללה לפניו שהמה ישחררונו ברעונס הטוב או כמ'ס כי תקראנה מלחמה ומוסף גס הוא כ'י. ונראה ש'ס הפרש גדול ב'ן גאולת מלרים לגאולת

לגאולה יתר גליות כבדל ויון כי גאולות האלה ליה גאולת עולם כי אף שגאלו לפי השעה ויגאלו מארצות האלה לאחרי חזרו ובאו שמה כבדאשונה והיו בגלות כבדחלה ח"כ גם בעת הגאולה והיפועה היו משועבדים אל הגוים והממלכות האלה וליה גאולה מעליה משא"כ גאולת מלרים היתה גאולה שלימה ולכך הזהירה המורה בג' מקומות שלא לשבד מלרימה והיינו דאמר ר"ג מעבדות לחירות משעבוד לגאולה ואין זה כפול לשון כי גם בשאר הגליות ה"י מעבדות לחירות אבל לא ה"י משעבוד לגאולה כי נשאר שיעבוד עליהם שישבו שמה לאחר זמן אבל בגלות מלרים ה"י מפקיע שיעבודם לגמרי ונעמנו של דבר נראה כי במלרים נאמר ועברתי בא"מ אני כו' ולא מלאך אלא הקב"ה בכבודו ובשלמו גאל את אבותינו ולנו ולכך היתה גאולת עולם כי מה שנעשה ע"י השי"ת הוא נלחיות והיו שסדרו אדיר הוא יבנה ביתו בקרוב ר"ל שאדיר יבנה הקב"ה בכבודו ובשלמו וא"י כ"ן עדי עד משא"כ בשארי הגליות היתה הגאולה ע"י שליח ולא ע"י הקב"ה בעלמו בגלות ככל ע"י מרדכי ואסתר ובימי יונים ע"י כהנים שריר ולכך ליה גאולה שלימה ואמיתית וז"ש המגיד אלו לא הוליד הקב"ה ר"ל הוא בעלמו אלא ע"י שליחו של המקום ב"ה ע"י מלאך או ע"י שרף וה"י השעבוד נשאר לבוא עליהם עוד אחר זמן כי הגאולה שאינה ע"י השי"ת בעלמו איננה גאולה חלוסה :

ובשמחת הרגל פ"י וכל המרבה לספר בילי"מ ה"ז משובח עפ"י הראשונים דלכך אין אנו מצרכים על קריאת ההגדה דילי"מ אף שהוא מ"ע חשוב דכבר נפטרנו בקידוש שלנו מזכירין יל"מ וז"ש מלוא עלינו לספר בילי"מ וליל דא"כ אחרי אין אנו מצרכין עז"א וכל המרבה לספר בילי"מ ה"ז משובח משובח דייקא שהוא ענף מלוא אבל עיקר המלוא כבר יאלנו בקידוש :

ע"ר עפ"י דקיי"ל כר' יהושע דבבלי יו"ט חלקהו חליו לה' וחליו לכם היינו דחליו יהי' בסיפור יל"מ וחליו האחרת בלכם ע"כ בא ללמד דשניא דא דלר"ע כל המרבה לספר בילי"מ ה"ז משובח המרבה רוצא דרובא בסיפור יל"מ ומעט מהמעט באכילה ושת' ומייתי רא"י מהנהו חנאי ומכללס ר' יהושע דב"ל בעלמא חלקהו ולריך חליו לכם ואעפ"כ קבע לספר בילי"מ כל אותו הלילה ש"מ דהמרבה בכבוד שמים בלילה זה ה"ז משובח :

והראשונים פ"י עפ"י רבינו יונה במאחזיל סיימתינהו לשבחי דמאריך דליא אלא בתוארים כגון האי דאמר האמין הגבור העוז כו' אבל להזכיר נפלאותיו ית' שרי וכמ"ש הב"י אורח סי' קי"ג וז"ש וכל המרבה לספר בילי"מ ה"ז משובח זה משובח ואין אחר משובח והוא המרבה בתוארים . ע"ל וכל המרבה לספר בילי"מ לרבות כהנים ולוים וגרים וזרעם דקס"ד כיון דשבט לוי לא נשתעבדו לא עליהם החיוב לספר בילי"מ וכן גרים וזרעם לא נשתעבדו וליה מעיקרא אבותיהם בילי"מ ע"כ הביא מעשה בר"א ור' יהושע ור"ע והנהו חנאי רוצם כהנים ולוים כי ר' יהושע ב"ח ה' לוי וראב"ע ור' טרפון היו כהנים ור"ע בא מזרע גרים ואעפ"כ הרבו לספר בילי"מ ע"ש . וראויה בם' בית אברהם דפ"י הפסוק למען מזכור את יום לאחך מא"מ כל ימי חיך דר"ל דבשעת סיפור יל"מ יזכור ג"כ קירות כל ימי חייו והנשים והנפלאות שעשה השי"ת עמו מעודו ולהלל לשם ה' וז"ש למען מזכור את כו' ר"ל עם סיפור יל"מ חספר ג"כ כל ימי חיך ר"ל כל הקורות שעברו עליך בכל ימי חיך ע"ש . ובשם בג' ר"י אלחנן מקאוונא שמעתי דדקדק בלשון ה"ז משובח וליא ה"ז ראוי לשבח ומשובח לשון עבר משמע שכבר הוא משובח ואמר עפ"י משל פ"א ה"י ספינה מפורפת בים והיו האנשים בה בסכנה גדולה וה"י שם הרבה מיני אנשים עניים ועשירים גדולים ופחאוס שלח ה' ישועה גדולה והריו שקטה ופתחו באו"א פיהם והודו לה'

לֹא עַל הַיְשׁוּעָה שֶׁעָשָׂה עִמָּהֶם וְהִנֵּה הַעֲנִיִּים אֵף שֶׁגִּבּוֹ הִיָּדוּ לֹא עַל הַכּוֹב אֲשֶׁר נָמַל עִמָּהֶם בְּכִי אֵין דּוֹמָה כָּלָל לַהֲדוּחָהּ שֶׁל הַעֲשִׁירִים הַגְּדוּלִּים כִּי הַעֲנִיִּים הַמְדוּכָאִים שִׁנְתִּיהֶם קְרוֹיִם מֵתִים וְאֵין חִיִּיהֶם עֲרֵבָה לָהֶם מִשְׁאִיִּם הַעֲשִׁירִים אֲשֶׁר חִיִּיהֶם עֲרֵבָה לָהֶם מֵאוֹד וּכְמוֹ כֵּן יִשׁוּעַת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר נִיָּלוּ מִמֶּלְרִים הוּא עַל בִּי דְבָרִים אֹו עַל שַׁעֲבֹד אֹו עַל אֲשֶׁר שָׁזְכִינוּ עִי הַיִּצְיָה מִמֶּלְרִים לַהֲתוֹכֵק וְעִי הוֹדָהּ זֹו אֲנוּ מִבְּנִים מִיֵּהֶם כִּי הָאִישׁ פָּשׁוּט מוֹדֵה לֹא עַל גּוֹף הַיִּצְיָה מַעֲבָדוֹת לַחֲרוֹת מַשַּׁעֲבֹד הַגּוֹף מִשְׁאִיִּם אִם מִדְּבָר לַסֵּפֶר בִּיָּיִם מִזֶּה מוֹכַח גּוֹדֵל עָרְכוּ בְּתוֹרָה וּבַעֲבֹדָה הִי וּמוֹסָף הַהִילוּל עַל שִׁזְכָּה לִכְךָ עִי הוֹלָהּ זֹו וְעִי לֹא יוֹכֵל כִּיכ אִישׁ פָּשׁוּט לַהֲדוּת כִּי לִפִּי גְדוּלָתוֹ בְּתוֹרָה וּבַעֲבֹדָתוֹ יִתָּשׁ כֵּן יִתְרַבֵּה הַהִילוּל וְיֵשׁ כָּל הַמַּרְבֵּה לַסֵּפֶר בִּיָּיִם מִזֶּה מוֹכַח כִּי הוּא אִישׁ מְשִׁיבָה וְעִיִּי הַהוֹדָה אֲלָלוּ לֵאמֹר קָן :

וְכַס' לַחֲסִיִּי כִי הַחִירִיק עֲבָדִים הִיָּינוּ הוּא תְּשׁוּבָה לִשְׁאֵלַת הַסִּיבָה לִפִּי שְׁהִיָּינוּ עֲבָדִים וַיִּלְאֵנוּ מַעֲבָדוֹת לַחֲרוֹת לִכֵּן אֲנוּ מְסוּבִין וְאֵעִיִּי שׁוֹ שְׁאֵלָה הַאֲחֵרונהּ הַקָּדִים לַחֲרָן אֲחֵה לִפִּי שְׁהוּא עֵיקַר כּוֹלָלָת כָּל הַעֲנִין שְׁהוּא הַיִּצְיָה מַעֲבָדוֹת לַחֲרוֹת וְאֲחִיִּי שֶׁ לַחֲרָן אֲשֶׁר הַשְׁאֵלוֹת כִּי לִשְׁאֵלָה הַרְשָׁעוֹנָה שֶׁל הַטִּיבּוֹל אֲחֵר וְאִפִּילוֹ כּוֹלָנוּ חֲכָמִים כִּי מִלֵּיה עֲלִינוּ לַסֵּפֶר בִּיָּיִם וְכִיָּין שֶׁן נִרְיִיכֵן אֲנוּ לִטְבֹּל קוֹדֵם אֲכִילָה כִּי שִׁירָאוּ הַחִיטּוֹקִית שִׁיָּי וַיִּשְׁאֲלוּ לִמָּה מַטְבִּילִים קוֹדֵם אֲכִילָה וְעִיָּי נִבּוֹא לַסֵּפֶר בִּיָּיִם שְׁאֵל לִיָּה שִׁיָּי לִיָּה הַחִיטּוֹקִית שׁוֹאִלִים וְלִיָּה מַסְפָּדִים בִּיָּיִם לִפִּי שְׁאֵין טִבֵּעַ הָאָדָם לַסֵּפֶר הַדְּבָרִים שֶׁכָּבֵר יוֹדֵעַ וְלִשְׁאֵלָת אֲכִילָה כָּלָלִי אֲשֶׁר הִיא מוֹעֲבָרָה בְּמַשְׁנָה פַּעֲמָה וְהַשְׁמִיטּוֹהוּ מִכָּאֵן מִפְּנֵי שְׁאֵין מִהֲגַת הַיּוֹם וּמוֹמֵם הַתְּשׁוּבָה שֶׁעֲלִיו נִשְׁאָרָה בְּמִקּוּמָהּ וְהוּא מִיָּשׁ כִּנְגֵד ד' בְּנִים דְּבָרָה תּוֹרָה שֶׁכָּלֵלָם מִזְכָּר עֲנִיִּי הַפֶּסַח וְלִשְׁאֵלָת הַמִּרְדּוֹר אֲחֵר מִתְחִילָה עִיָּי הִיוּ אֲבוֹתֵינוּ כִּי אֵעִיִּי שֶׁהַתְּשׁוּבָה לִזֶּה הוּא מֵשִׁים שֶׁמִּרְדּוֹ הַמֶּלְרִים חִיִּי אֲבוֹתֵינוּ אֲבָל יִקְשֶׁה עִיָּי הוֹיָל לַהֲקַבֵּיָה לַהֲכִילָנוּ מַעֲיָקְרָא שֶׁלֹּא יִמְרְדּוּ לִזֶּה מוֹשִׁיב מִתְחִילָה עִיָּי הִיוּ אֲבוֹתֵינוּ כְּלוֹמַר שֶׁאֲנֵינוּ בְּעוֹנֵינוּ נִתְחַיִּיבֵנוּ בְּגִלוֹת הָמָר לִלְרָף וּלְלַבֵּן הַעוֹמֹת שֶׁעֲנִינוּ וְלִשְׁאֵלָת אֲכִילָה הַמִּלָּה אֲחֵר בְּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְּעֻחָהּ לְיִשְׂרָאֵל כִּי אֵעִיִּי שֶׁהַתְּשׁוּבָה לִזֶּה עִיָּי שֶׁלֹּא הַסִּפִּיק בְּלִיקָס לַהֲחַמֵּיִךְ כִּי יִקְשֶׁה עַל עַצֵּם זֶה וְהֵלֵךְ תַּנְחִיִּי הִי לַהֲוִיָּאֵנוּ מִמֶּלְרִים וְמָה לָנוּ לַעֲשׂוֹת זָכָר לִמָּה שֶׁלֹּא הַסִּפִּיק בְּלִיקָס לַהֲחַמֵּיִךְ לִיָּא בְּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְּעֻחָהּ לְיִשְׂרָאֵל וְהוּא עִיָּי זֶה אֲחִישָׁנָה לֹא זָכוּ בַּעֲתָהּ וְיִשְׂרָאֵל בְּמֶלְרִים לֹא זָכוּ וְעִיָּי יִלְאוּ קוֹדֵם זְמַנֵּם וְעִיָּי אֲבוֹלִים מִלָּה שְׁהוּא בִּלְק הַגְּאָפָה קוֹדֵם זְמַנֵּם דִּהִיָּינוּ טֵרַם יִתְמָךְ וְיֵשׁ בְּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְּעֻחָהּ כְּלִיָּמָר אֵעִיִּי שְׁאִינֵם רְאוּיִם אֵעִיִּיִּי הוֹיָאֵנוּ קוֹדֵם הַזֶּמֶן וְזֶה שֶׁהַקְּבָיָה חִשַּׁב אֵת הַקָּן שֶׁחֵשֶׁה כָּאֵלֹו בֹּא הַקָּן וְיֵשׁ אֲחִיִּיִּי וְהוּא שֶׁעֲמַדָּה לַאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ רִיל מוֹדָה זֹו שְׁהוּא שׁוֹמֵר הַבְּעֻחָהּ לְעוֹלָם אֲפִיִּי כְּשֶׁאִינֵם רְאוּיִים עֲמַדָּה לַאֲבוֹתֵינוּ בְּמֶלְרִים שְׁלוֹלִי זֹאת לִיָּה נִגְאָלִים כִּי לִיָּה רְאוּיִים וְגַם לָנוּ עוֹמֶדֶת מוֹדָה זֹו שְׁהִיָּי אֲנוּ חִיִּיבִים כְּלִיִּי כִּיִּיִּי וְהַקְּבָיָה מוֹלִילָנוּ מִיָּדִים מִפְּנֵי הַבְּעֻחָהּ שֶׁהַבְּעֻחָהּ לַאֲבוֹתֵינוּ וְחֵדֵעַ שְׁאֵנוּ חִיִּיבִים שְׁהִיָּי בְּכָל דּוֹרֵי עוֹמֶדֶת עֲלִינוּ לַכְּלוֹתֵינוּ וְאֵיִי שְׁאֵין אֲנוּ חִיִּיבִין לִמָּה מִנִּיחָם שִׁיעֲמָדוּ עֲלִינוּ לַכְּלוֹתֵינוּ הוֹיָל לַעֲשׂוֹת שֶׁלֹּא יַעֲמָדוּ עֲלִינוּ מַעֲיָקְרָא אֲלֵא עִיָּיִי אֲנוּ חִיִּיבִים וְאֵעִיִּיִּי הַקְּבָיָה מוֹלִילָנוּ בְּשִׁבִּיל הַבְּעֻחָהּ לַאֲבוֹתֵינוּ כְּכִילִיִּי אִיִּי אֲחִיִּי לַנְּחֻמִּי עַל הַגִּלוֹת הַזֶּה שְׁמַדָּה זֹו שֶׁעֲמַדָּה לַאֲבוֹתֵינוּ בְּמֶלְרִים עֲחִיד לַעֲמֹוד לָנוּ בְּגִלוֹת הַזֶּה וְאֵל תְּחִיָּאֵנוּ מִן הַגְּאָוֵלָה לּוֹמֵר שֶׁעֲזָנוּ וּשְׁכַחְנוּ שְׁהִיָּי בְּכָדוֹרֵי עוֹמֶדֶת עֲלִינוּ לַכְּלוֹתֵינוּ וְהַקְּבָיָה מוֹלִילָנוּ מִיָּדִים וְאֵיִיִּי שֶׁעֲזָנוּ וּשְׁכַחְנוּ אֲחֵנוּ לִמָּה מוֹלִילָנוּ מִיָּדִים עִיָּיִי דַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר עֲלִינוּ עוֹד אִישׁ :

וּבַפִּסְחִים (רִקְטָיו עִיָּי) מִתְחִיל בְּגִטָּה וּמִסִּיִּים בְּשַׁבָּת וְרַמְזוֹ גְּדוֹל רַמְזוֹ בְּזֶה דֹאִי בְּשַׁבָּת (רִעִיָּי) דְּשֶׁאֵל רִיָּז לִרִיָּי מִיָּשׁ עִיָּיִי מַהֲנִי בְּרִישָׁא וְהִדֵּר אֲיִמְרָא הִילִי כְּכַרְיִיתוֹ שִׁיָּע בְּרִישָׁא חֲשׁוֹכָה וְהִדֵּר נְהוֹרָה וְנִרְאֶה דְּרַבֵּר חֲכָמָה שְׁאֵל מִיָּיִי תַּחֲוִיר דְּבָרִים עוֹיָה

עוים וקשים בתחילה והדר אימרא דברים רבים כי (אימרא) אמירה לשון רכה כי מלינו בלדיקים מחילתן יסורים וסופן שלום ואה"כ והי' ראשיהך חזער ואחריהך ישגא מאוד והשיב כברייתו ש"ע דהמושך כבדא תחילה כי אין האור ניכר אלא מתוך החשך והי' הרומה מתוך הלרה ואין הנחילה ניכרת אלא מתוך השעבוד אי"כ בחכמה פותח עבדים היינו לפרעה שמתחיל בגנות וממנה חוכר השבח מועשה ברא' והנה שם פליגי דו"ש דשמואל אמר דמתחיל בגנות עבדים היינו ורב אמר מתחילה עצי' וקשה מה גנות שייך בזה שהיו עבדים שלא כדן וראיתי בהגדה אחת עפי' משל לבן יחיד של מלך ברי' שחטא בדבר שייך עונש מיטה או עונש חפיסת ברנל בחבלי ברזל רק שהמלך מרחם עליו מפני שהוא בנו יחידו אך זכר לעונש לריך תמיד לתלות בבגדו דבר קטן מזהב שעשוי כשלשלת ברזל שיהי' תמיד לו לגנאי. כך ישראל דאי' במדרש אחס מכרתם ליוסף לעבד חייכם בכל שנה תקראו עבדים היינו כו' לעונש שהי' החטא תמיד בזכרוננו וזאת הוא הגנות שמתחילין עבדים היינו לפרעה להגדיל גנות החטא מכירת יוסף

ובהגדה יפה נוף כ' בדברי המגיד ואפי' כולנו חכמים דאי' במדרש חזית אי"ר אבא אמר חזקי' תורה שאני עוסק מכפרת על השירה ר"ל אמר אמר חזקי' מה אנו לריכין לומר שירה נסיו וגבורותיו כבד מודעת בכל העולם ע"ש. הרי דטעם חזקי' שלי' שירה מז' טעמים האלו או משום דעסק התורה שלמד מכפרת על השירה או משום דעל דבר הידוע ומפורסם לכל אי"ל לומר שירה כי ל"ש בזה סיפור גם ולכן לחפוקי' מז' הסברות אמר המגיד ואפי' כולנו חכמים כולנו נבונים והוא כיון דמודעת זאת לכל אי"ל לומר שירה ולספר בנס קמ"ל דלא ואפי' כולנו יודעים את התורה והוא דעסק התורה מכפרת על השירה דזה סיפור הנס קמ"ל דלא אלא אעפ"כ מלוא עלינו לספר בי"מ:

אך דילדיק במ"ש מלוא עלינו חזית עלינו ל"ב הוליל מלואים אנו לספר. אך כ' בגבורות ד' למהר"ל דאיך מותר לנו להאריך בשבחו של הקב"ה הא אמרינ' במגילה (ד"ח) כל המאריך בשבחו של מקום יותר מדאי נעקר מן העולם ותי' שכל הסיפור אינו בשביל להאריך בשבחו של מקום שזה אילו פינו מלא שירה כים אי"א מספיקין אלא שאנו מספרים הטובות שעשה השי"ת עמנו כדי שלא נהי' כפוי טובה וזהו שרי ומלוא וחובה נמי איכא וז"ש מלוא עלינו כלומר שחל עלינו לתת הודאה לשמו ית' על כל הטוב אשר עשה עמנו בי"מ:

ובאיזור אלי' אות ק"ב דקדק דמלוא עלינו לספר בי"מ כו' פתח במלוא וסיים במשובח וכ' דהכוונה מלוא עלינו לספר בי"מ מלתא בטעמא ואעפ"כ שיפסק בענינים מבחין ללאת חזק מהמרכז כדי להביא רא"י לדבריו כדרך הדרשנים שמרבים בדרשות מבחין כדי לבוא לענין זה מלוא אמנם כל המרבה לספר בי"מ כלומר שגם הראיות שמביא לענין גם המה מעניני י"מ שאינו יולא מהמרכז הי' משובח בהיות בו כח חכמה שלא ללאת מהענין כי"א כל דבריו היוולאין מפיו המה מסיפורי הנפלאות מענין י"מ גם הראיות הלריכות להחזיק הדרשה:

עוד כ' במ"ש ואפילו כולנו חכמים כו' דקאי אדלעיל דאלו לא הוליא הקב"ה כו' עדיין אנו ובנינו וב"ב משועבדים היינו וא"ת שאפילו שלא הוליא הקב"ה את אבותינו אפשר שהבנים הבאים אחריהם יתחכמו ויתחבבו מחשבות בחכמהם והיו גיברין ויוולאין ובהיות כן אין עלינו חוב כי"כ להקב"ה ולכן לבטל מחשבה זאת אמר ואפילו כולנו חכמים כו' כולנו יודעים את התורה שקבלו מהאש"ה ל"ה מועיל לא חכמה ולא

ולא זכות של אלו ללכת משם בעלמם אם ליה הקב"ה הולחנו אי"כ מלוא וחיוב גדול עלינו לספר :

עוד כי בענין סיפור ילימ הוא כדי לזכור הנס הגדול אשר לא נעשה חתם כל השמים שבהיות אמה ישראל היו במלרים בג"ט ש"ט ואם היו ח"ו נכנסים לשער הג' היו נאבדים וליה להם תקומה עוד לטהרם מה עשה הקב"ה להושיעם בלבד המערכות וקרב זמנם וזהו טעם יליחס בחיפזון קודם שישובו לסדרם וזה לא הי' ולא יח' לשנות טבע סדרי מערכות השמים וכיון שילאו קודם הזמן וליה חתם כי ש"ט ולכן מלוא גדולה בחיוב לספר בילימ בענין היליאה דייקא איך הי' קודם הזמן בחסדו ית' ובלבד המערכות והזמן המאוחר הקדמיו בהציא המערכה המאוחרת אל מקום מערכת הקודם אליו ועם זה הולחנו משם ואחר והגדה לבדך בלשון הגדה לרמוז על סיפור הענין שהי' בחכמה ובלחות לשון באופן שיבין השומע הדבר על צוריו וזהו והגדה לבדך מלשון ויגד לך תעלומת חכמה ולכן מלוא סיפור בלילה בהיותה הלילה מוכנת לישוב הדעת שאין אדם פונה אנה ואנה ונותן לבו לשמוע לקול המדבר עמו ובהיות בלילה אדם פנוי מעסקיו יזדכך שכלו ומבין ביותר בדרך ולילה ללילה יתוה דעת: **ובהגדה** מגיד לך כי דהמגיד בא להגדיל הנס בכל מלה ומלה וז"ש עבדים היינו ושחא תאמר הרי גם עתה אחתי עבדי אכן ומשועבדים בשעבוד מלכיות לז"א לפרעה כי הי' מלך קשה וש"ת הלא היינו ביד כמה אדונים קשים ובכמה גליות ומה הרעש הזה ביציאת מלרים יותר מכל הגליות שהזכר בתורה עד חמשים פעמים ילימ לז"א במלרים שהיא היתה מקום טומאה ביותר בג' ש"ט וקשרו את ישראל בחרסיהו וכמעט שלא נשקצו שם לעולם . ויולחנו ד' פי' שהוליא אותנו הקב"ה בכבודו ובעלמנו מה של"ה בן בכל הגליות . משם ממקום טמא כזה ביד חזקה זה הדבר ובזרוע נטויה זו החרב והזכיר את אלו להיוחס קשים לפי שהיתה הסיבה זו קשה לפרעה מכל הסיבות שבו נפסלה אמונתו שהי' מאמין בטלה והוא הי' הכח והמזל שלהם ובמכת דבר כתיב הנה יד ד' הוי' במקנך כו' ובלאן דבר כבוד מאוד שהוא אלהי המלרים וזי"א ובכל אלהי מלרים אעשה שפטים כו' ואלו לא הוליא הקב"ה כו' בא כמתנלל עמ"ש ויולחנו פי' שהוליא אותנו וש"ת הלא לא הוליא אותנו רק את אבותינו עז"א ואלו לא הוליא הקב"ה את אבותינו הרי אנו ובנינו וב"ב משועבדים ושייך שפיר לומר ויולחנו או בא כמתנלל במה שאמר לעיל ויולחנו ד"א פי' בכבודו ובעלמנו וש"ת מאי גימ' אם הולחנו בעלמנו או ע"י שליח עז"א ואלו לא הוליא הקב"ה דייקא הרי אנו ובנינו וב"ב משועבדים היינו כי ליה יכול שום שר או מלאך ושליח להחיר הקשרים והכשפים ולשדר המזל של מלרים של"ה עבד יכול ללכת משם כנודע או בא כמתנלל אמ"ש מקודם ויולחנו ד"א משם פי' ממקום טמא כזה וש"ת מ"ל משם או ממקום אחר עז"א ואלו לא הוליא הקב"ה את אבותינו ממלרים ומלרים דייקא או משועבדים היינו כי הי' המקום גורם להשתקע שם לעולם ח"ו :

ובמעשה דר"א כי הנה כל דור ודור אומרים הנוסח זה אלו לא הוליא הקב"ה את אבותינו כו' הרי אנו ובנינו וב"ב ג' דורות כי זוהמת טומאת מלרים לא תופסק וטומאתה לא תלא עד ג' דורות כענין שאחז"ל במס' שבת לא פסקה זוהמת אבותינו עד ג' דורות כי זוהמת תרח לא פסקה עד זרעו של יעקב שכולס זרע אחת אבל עכשיו שהולחנו השי"ת ממלרים ממ"ט ש"ט וקרבנו לפני ה"ס ופסקה זוהמת מלרים לגמרי :

והנה המגיד החמיל לדרוש בפסוקי ילימ משועבדים היינו לפרעה כו' וסיים ואותנו הוליא משם למען הביא אותנו למת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו דהוא כסדר

ירקות שמעוני

כסדר האמור בתורה צ"י ואחזקן בתשובה לשאלת הכן ואחרת לבקש עבדים היינו לפרעה במלרים ויוליאו כו' ואותו הוליא משם למען הביא אותנו לתת לנו את הארץ הרי דממקום שהתחיל שם פסק וידמו עוד למ"ש בלפנת פענח כי הטעם שהוליאנו ה' ממלרים קודם הזמן מושים והדין דעבד שבת מחו"ל לארץ ילא לחירות מושים דמבטלו וממלות התלויה בארץ וז"ל עבדים היינו לפרעה במלרים ויוליאו כו' וכ"כ הרי לא בא עוד הזמן ללאת ועז"ה הכתוב דאותו הוליא משם למען הביא אותנו לתת לנו את הארץ והו"ל כעבד שבת מחו"ל לארץ. בהגדה חיים לראש. וידבריו שאל הגדה פ"י עפ"י משל בלחוד שה"י רש ונקלה וזיכרו ד' לעושר רב וכבוד וכשזכה לעושר קנה לו מלמדים להורות אותו דרכי התבונה ומושכלות ופתאום נגעה בו יד ד' וירד מנכסיו וכ"כ בכל שנה בעת בא היום שזכה לגדולה עשה זכר וז"ל ושאלו לו מה זה אתה עושה הרי כעת עני אתה והשיב אף שירד מנכסיו בכ"ז עי"ז שזכה לעושר זכה לחכמה והוא לו קצין עלמיות וכ"כ כשלאו ממלרים וה"י להם עושר וכבוד גם זכו לתורה ואף שבעת ירוד ירדו מ"מ לא מורדנו ממעלותינו בתורה ובחכמה וז"ל אפי' כולנו חכמים כו' וכל המרבה לספר ביל"מ ה"ז משיבא שזה מורה ששמחתו על שזכה לתורה ולעבודתו ית' :

ובהגדה של ברמה כ' דתפס המגיד ד' סיגי המדע. חכמים. נבונים. זקנים. יודעים את התורה. נגד ד' כחות שאמר מרע"ה הבו לכם אנשים (והם ר"ל לריקים כדפירש"י במרגלים בפסוק כולם אנשים כולם לריקים והם מוכנים בשם זקנים) חכמים נבונים ויודעים וחכם ונבון נקרא ג"כ אף אם הוא רק חכם בחכמות חילוניות אבל אנשים ויודעים המה אנשים לריקים הנקראים בשם זקנים ויודעים המה היודעים דיני התורה וביאור הענין דבכל הלימודים הדין אם הוא במקום שאין חכם גדול יותר ממנו אז רשאי לפתוח פיו ולדרוש כמאמר ב"ק באתר דלית גבר חמן תהוי גבר אבל במקום החכמים הגדולים כשיבוא איש קטן הערך אז הוא אפקרותא שהוא יתחיל בח"ה לימוד ובפרט נגד רבותיו ראוי לו לבלום פיו מלדבר אבל בזה הסיפור אפי' כולנו חכמים ונבונים ומה נדע אשר לא ידעו עכ"ז מזה עלינו לספר בי"מ עלינו דייקא נגד אפי' אם כל הד' כחות יושבים מול פנינו :

ובהגדה מר דרור הביא דיש יתרון לאדם החפשי על העבד המשוועבד תחת יד אדוניו בנ' דברים והם יחוס האבות יחוס החכמה יחוס הזקנה ר"ל אם יש להאדם יחס אבות מחלבתו קידש אז תפארת בניס אבותם אף אם המה בשפל המדרגה כבוד אבותם יתלו. והב' יחוס החכמה אם הוא איש גדול בחכמה אז רוזנים ישתחו לו ומלכים יעמדו מלפניו בעבור חכמתו ותבונתו. ג' יחס הזקנה אם הוא זקן ושבע ימים יעניקו כבוד ותפארת אך עבד הנמכר לאדוניו ג' היחסים האלה יעלו בתוהו ויאבדו מאתו יהי' בן מלך ושרים יהי' חכם ונבון וגם זקן בא בימים יעבוד לארצו וזין אומר השב. כן אכחנו בעת היינו עבדים למלרים כל ג' היחסים האלה לא הי' אחת כי כולנו היינו משועבדים באין הבדל אמנם כאשר גאלנו ונעשינו אומה חפשיה ג' היחסים האלה שבה אלינו וז"ל עבדים היינו כו' ומפרש מה הטובה הגדולה אשר עשה עמנו ואמר אלו לא הוליא הקב"ה כו' הרי אנו וננינו משועבדים היינו לפרעה במלרים והי' בטל ממנו יחס האבות מאחר שעבדים אכחנו אין לנו יחוס אבות כלל ואמר ואפי' כולנו חכמים כולנו נבונים אין לנו יחוס החכמה כלל ואפי' כולנו זקנים כולנו יודעים כו' כמאחז"ל זקן זה שקנה חכמה והוא יחוס הזקנה ג"כ הי' בטל מאתנו וע"כ מזה עלינו להספר בי"מ שביד חזקה השיב לנו ג' יחסים האלה :

ואמר וכל המרבה לספר בי"מ ה"ז משובח וקשה והרי בכל המלות כך הוא מי שמרבה בחלות ובמע"ט יותר הוא משובח ומה קמ"ל רק בזה אך דאחז"ל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול ד"א נמלא דכל מי שמקבל עליו יותר עול תורה הוא בן חורין יותר כמאחז"ל א"ל ב"ח אלא מי שעוסק בתורה אבל לא ב"ח אחת להבעל ממנו וכל הפורק ממנו עול תורה נוחנין עליו עול מלכות ועול ד"א ולפי"ז כל מי שמקבל עליו עומ"ש ביותר הוא יותר ב"ח משאי"כ מי שאין מקבל עליו עומ"ש כ"כ גם עכשיו הוא עבד כיון דנוחנין עליו עול מלכות ועול ד"א וע"כ כל המרבה לספר בי"מ מורה דפעל אלו היל"א דעכשיו הוא ב"ח ביותר וע"כ הוא משובח ועמ"ש פ' משפטים :

מַעֲשֵׂה בְּרָבִי אֱלִיעֶזֶר וְרָבִי יְהוֹשֻׁעַ וְרָבִי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְרָבִי עֲקִיבָא וְרָבִי מְרִפָּן שֶׁהָיוּ מְסַבִּין בְּבִנְי בֶרֶק וְהָיוּ מְסַפְּרִים בִּיצִיאַת מִצְרַיִם כֹּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה עַד שֶׁבָּאוּ תַלְמִידֵיהֶם וְאָמְרוּ לָהֶם רַבּוֹתֵינוּ הִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע יָשָׁל שַׁחֲרִית :

יִרְקוּט שְׁמַעוֹנִי

עד שבאו תלמידיהם וא"ל רבותינו הגיע זמן ק"ש של שחרית. במים יחזקאל פ' לו דל"ב וכי הם בעלמא לא ראו שהגיע זמן ק"ש אלא דר"א ור"י היו מחולקין אם כבר הגיע זמן ק"ש ולהפסיק מסיפור יל"מ או לא דתקן במשנה ב' דברכות מלימות קורין ק"ש בשחרית ר"א אומר משיכיר בין הכלת (ללבו) לכרתי וגומרה עד הכן החמה ור' יהושע אומר עד ג' שעות ור"ע סובר דזמנה אחר הכן החמה דברכות (ד"ד פ"ב) אחר דשכ"י משום ר"ע דאדם קורא ק"ש אחר הכן החמה ויולא ק"ש דיום והדין דאין מפסיקין מד"ת לק"ש כשהתחיל בהיתר אם לא כשהשעה עוברת וכלן שהתחילו בסיפור יל"מ היו מחולקים ר"א ור"י דר"א אומר נפסוק מסיפור יל"מ קודם שיצבור זמן ק"ש בהכך החמה ור"י אומר לא נפסוק דאין השעה עוברת דזמן ק"ש עד ג' שעות ביום וידוע מ"ם המרדכי דהיכא דהיכא פלוגתא דרבוותא הכרעת תלמיד הוי הכרעה וז"ש עד שבאו תלמידיהם והכריעו ואמרו הגיע זמן של ק"ש ע"ש :

ובהגדה מרבה לספר דקדק במ"ש והיו מספרים כל אותו הלילה אותו לשון זכר משום דעד חלות נקרא ליל לשון נקיבה ומחלות נקרא לילה לשון זכר והם היו מספרין מחלי הלילה השנ"י כי עד חלי הלילה היו עסוקין בעשיית המלות הנוהגות והפסד דה"י כח"א בביתו לסדר סידור פסח לב"ב ולאחר חלות התאכפו לספר בי"מ. או י"ל דסיפור יל"מ יתחלק לב' חלקים אחד סיפור יל"מ מה שנעשה באותו לילה במכות בכורות וכדומה ואחד קריעת י"ם הנעשה צו' ש"פ והו קבעוהו באמת ויליג ובאמת ואמונה והנה חכמים אלו היו מספרים בי"מ כל אותו הלילה בלבד ולא מקיים דש"פ ובאו תלמידיהם וא"ל רבותינו הגיע זמן ק"ש של שחרית ולריכין להזכיר יל"מ בקי"ם כדא"י בברכות (ק"א) ק"ש דרבנן אחת ויליג דאורי" :

ובפרסומי ניחא כ' מספרים גימטרי' ת"ל שהיו עוסקים בענין ת"ל שנה שהיו ישראל במלרים. ובהגדה מעשי ה' דבשחרית שאז ה"י זמן היל"א ממנרים

מחללים לנו מספרין עיקר השבח והגם ממה שנעשה לנו ביום וז"ש מחללים גאלחנו ומצית עבדים פדיתנו ובכורך וי"ס כו' האריך לספר מהנסים שנעשה לנו ביום ובזכריהם הרגה נקט הגב גררר מה שנעשה לנו כלילה ע"ד אחז"ל להזכיר מדת יום כלילה ומדת לילה ביום אבל בערבית לנו אומרים עיקר מה שנעשה לנו כלילה העושה לנו נסים ונקמה בפרעה המכה בעברתו כל בכורי מלרים אותות ומופתים כו' הרי שעושה עיקר הסיפור מהמכות והנקמות שעשה הקב"ה לפרעה בשבילנו שזה נחסיים העיקר כלילה במכות בזכרות שער אותה המכה ההוא לא הרגיש פרעה ומ"ש ויוליא ישראל מחוכם הוא דרך הגב כג"ל ולכך הנהו תנאים שהיו מספרים בי"מ היו הכל מספרין מאותן הנסים שנעשו לישראל אז כלילה בשעת מכת בכורות וזוהי האריכו הרבה וזה אומרי בי"מ כל אותו הלילה כלומר הלילה ש"לאו מחללים מה שאירע להם עשו התנאים הנ"ל עיקר הסיפור עד שבאו תלמידיהם והרגישו בזה ולא רלו להורות בפני רבן וח"ל רבוינו דרך רמז הגיע זמן ק"ש של שחרית וראוי לספר מעיקר הגם שנעשה ביום גאלחנו מעלייתא ל"ה עד לפרא וראוי להתחיל ולספר מהנסים שנעשו ביום :

ובהגדה שבחא דמרא הביא שלשון בני ברק הוא מלשון הרואה אומר ברקאי שהוא לשון אור וזוהר מלשון ברקים ואלו הלדקים היו מסובים בבני ברק ר"ל באור פני מלך חיים ונכנים מזיו השכינה עד אשר הלילה האירה להם כאור ולא בחנו בין שכת לילה לאור יום מזיו השכינה אשר הופיעה למו וע"כ באו תלמידיהם לעוררם בהגיע זמן ק"ש לקרוא את שמע :

ובהגדה נטפי מים במ"ש כל אותו הלילה לילה היא לשון נקיבה ואותו הוא לשון זכר אך דבאמת רוב מלות אין נוהגין כלילה כי יום הוא לשון זכר ולילה לשון נקיבה וכמו דאשה פקורה מכמה מלות כן הלילה פקורה מרוב המלות אבל לפי"מ ש בזה"ק פ' בא דהלילה הזאת ה' נהיר כימחא דתקופת חמזו אי"כ משונה לילה זו להקרא בשם זכר דהיא מכונה בשם יום :

ובהגדה אברבנאל במ"ש והיו מספרים בי"מ כל אותו הלילה לפי שבני ישראל כש"לאו מחללים לא ראו שינה בעיניהם כל הלילה כי חלק הראשון מהלילה טסקו במלות פסח וחלק האחרון נתעסקו ביציאה ולפי שחייב אדם לראות אי"ע כאלו הוא יאל מחללים לכן ראו החכמים האלה לעשות כמעשים :

ובמעשה דר"א בדברי המגיד והיו מספרים בי"מ כל אותו הלילה וכי אין מספיק לומר כל הלילה רק דברי המגיד ישירים שהיו מספרים ממכת בכורות ויתר נסים ודברים מאותו הלילה בלאחס ולא ממכות הקדומות לאותו הלילה ולא ממעשים אשר נעשו אחר אותו הלילה ובכ"ז לא הספיק כל הלילה אל חכלית ספורי נפלאות האלה :

ובהגדה מעשה בר"א דקדק בלשונם הגיע זמן ק"ש של שחרית הנהו מילי של שחרית המה לומר אחרי שהיו מספרים בי"מ כל הלילה ודאי על ק"ש של שחרית כוונתו אך דבריהם מדויקדים וצלישנא דחכמתא דברו הנהו תלמידים וחיקים דבמס' ברכות (ד"ח ע"ב) צ" לישנא ל"ק משמ"י דרשב פעמים שאדם קורא ק"ש ב"פ כלילה אחת קודם שיצלה עה"ש ואחת אחר שיצלה עה"ש וי"מ אחת של יום ואחת של לילה ולישנא תנינא רשב"י משמ"י דר"ע פעמים שאדם קורא ק"ש ב"פ ביום אחת קודם הנך החמה ואחת לאחר הנך החמה וי"מ אחת של יום ואחת של לילה ע"ש עכ"פ בין למד ובין למד אחר הנך החמה שוב אי"א לקרות ק"ש של ערבית וזהו שאמרו רבותינו הגיע זמן ק"ש של שחרית דייקא כלומר שכעת אחר הנך החמה דכבר חלף הלך לו זמן ק"ש של ערבית לגמרי והגיע זמן ק"ש של שחרית לבדו :

ובחמד לאברהם כ' דהך מעשה בריא כו' הוא לחזק דבריו שאמר אפילו כולנו חכמים כו' והביא ראוי מריא וריי וריט שהיו מספרים בימינו כל אותו הלילה עד שבאו תלמידיהם ולכאורה עד שבאו תלמידיהם כשפת יתר אך בא לומר לכל יתעקש אדם לומר כי אין מלוא בסיפור זה דילימ רק שיספר היודע אל אותו שאין יודע אבל היודע מכמה שנים מה לורך לו לספר וגם כי התנאים האלו היו מספרים יאמר כי ודאי ר' אליעזר לא סיפר אל ריי וריט כי יודעים היו כמו ריא וריא ידע כמו חבריו רק הסיפור אשר ספרו החכמים ההם הי' בפני אותן הבלתי יודעים כל כך והי' הסיפור רק בעבור התלמידים להודיע אותם מה שלא ידעו ע"ז הוכיח כי ליכ הדברים רק אפי' כולנו חכמים כו' מלוא עלינו לספר (עלינו דייקא שהמלוא עלינו בעבורינו לספר ולא בעד התלמידים לבד כנ"ל) והראי מעשה בריא וריי כו' והיו מספרים בימינו כל אותו הלילה עד שבאו תלמידיהם וא"כ בע"כ כי ריא סיפר לריי וריי לריא וריט כולם סיפרו זה לזה כי בעת הסיפור עדיין ליהם התלמידים לפניהם וא"כ מוכח יפה דאפילו כולנו חכמים כו' עכ"ז מלוא לספר :

אמר רבי אלעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא שנאמר למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך. ימי חייך הימים. כל ימי חייך הלילות. וחכמים אומרים ימי חייך העולם הזה. כל ימי חייך להביא לימות המשיח:

ירקוט שמעוני

וחכ"א ימי חייך העוה"ז כל ימי חייך להביא לימות המשיח. והקשו המפוי דלמס הביא דברי החכמים אם הלכה כראב"ע וכב"ז. ובהגדה זכר לפסח דהמגיד מלחא חגב אורחא קמ"ל בזה וקאי אדלעיל שאמר אפי' כולנו חכמים כולנו נבונים כולנו זקנים והביא ראוי ע"ז מחכמים שמרבים גם לימות המשיח שאז יהי דור דעה כמ"ס ומלחא הארץ דעה את ד' כו' ואפי"ה יהיו מספרים בימינו כ"ס פחה אף דאנו חכמים ונבונים :

ובהגדה ד"ס כ' דבילימ י"ב ב' עינים אחת מה שילאו משעבוד לגאולה ואחת מה שלא נשחקצו בטומאה והג"מ דאם הסיפור בשביל הגאולה מהשעבוד אי"כ ליה לנו להזכיר י"מ בלילות כי בלילה בלילה ליה משועבדים דעבד אין עובד אלא ביום אבל משום שלא נשחקצו בטומאת חללים גם בלילה יש להזכיר י"מ וז"ס עד שדרשה ב"ז כו' וחכ"א כו' להביא לימות המשיח והרי בימות המשיח לא יזכרו עוד הגלויות ופי"כ משום דהנכס של י"מ הוא שלא השחקצו בטומאה וע"כ גם בימות המשיח מזכירין דגם לימות המשיח הי' טובה שאל"כ ליה זוכים לימות המשיח ממילא מוכח דמזכירין י"מ בלילה. עוד ראיתי בשם ג"א עפ"י דאחז"ל דלכך זכו ב"ה לקבוע הלכה כמותן משום שהיו עמים וכשהיו מזכירין דבריהם היו מזכירין גם דברי בעל מחלוקתם ב"ס ולכך גם ראב"ע הי' יודע דרש"א דב"ז רק שליה יודע אם הלכה כמותו רק כששמע דרש"א ב"ז שהי' מזכיר ג"כ וחכ"א כו' אי"כ הוא עמוה גדולה שמזכיר דברי

דברי בעלי מחלוקתו וע"כ קבע ראב"ע הלכתא כוותי' וז"ש עד שדרשה ב"ז כו' וחכ"א כו' פ"י שהי' מזכיר בדרשתו גם דברי חכמים מזה מוכח מזה ענותנותו דהלכה כמותו: **ובנמטי** מ"ס כ' בלשון להביא לימות המשיח דחיבת להביא מיותר אך לפימ"ש הקדמונים דכמו שהשי"ת נלחמי כן פעולותיו המה נלחיים וגאולת מלרים הוא מקור לכל הגאולות אשר אנחנו מחכים וזשה"כ הודו לה' כ"ט בל"ח היינו כאשר השי"ת עושה חסד חסדו לעולם ועד כמ"ש עשית עמם גם להתנוסס וזה דמרמו לנו הסמא להביא לימות המשיח דגאולת מלרים יהי' מקור נפתח להביא ימי המשיח:

ובשב"ר פ' קדושים דב"ז וחכמים פליגי רק בזה דב"ז סובר ימי חי"ך הוא רק הימים וכל מרבה הלילות אבל חכמים ס"ל דימי כולל ימים ולילות וע"כ כל מרבה לימות המשיח אבל גם רבנן ס"ל דמזכירין יל"מ בלילות:

ובשב"ר האזינו מביא הא דקבלו מב"ז ולא מראב"ע דאחז"ל דבאותו יום שמינו את ראב"ע לנשיא הי' רק בן י"ח שנים וכדי שיהיו דבריו מקובלים ולא יבזוהו נעשה לו גם שהלבינו שערותיו והי' דומה לאיש זקן וז"ש ראב"ע הרי אני כבן פ' שנה ומ"מ לא זכיתי כו' יען כי כולם ידעו האמת שאני רק בשנים ולא שמעו לדברי עד שדרשה ב"ז באבות פ"ד איזהו חכם הלומד מכל אדם אפי' מקטן ושפל ואז שמעו לי וקבלו דברי:

וביע"ד ח"ב דק"ד דפלוגתא דחכמים וב"ז הוא דב"ז ס"ל דמלות אין בטילות לע"ל וא"כ ל"ל קרא לרבות ימות המשיח דהוי כמו כל המלות ומשום דרש כל לרבות הלילות אבל חכמים סוברים דמלות בטילות לע"ל ואפי"ה קמ"ל דמ"מ יזכירו אז יל"מ ע"ש והנה הא דס"ד דבליה לא יזכירו יל"מ לפי שרוב המלות אין נוהגין בליה כ"א ביום כמ"ס (בפסקא) בפסקא ב' מה נשחנה הלילה כו' שרוב המלות אין נוהגין בליה ועכשיו המלוא רק בליה ולא ביום וממילא לחכמים דס"ל דמרבין גם ימות המשיח להזכרת יל"מ ואף שבטילות לע"ל כל המלות בכ"ז מזכירין אז יל"מ הי"ה וכ"ש דמזכירין יל"מ בלילות אף דרוב המלות אין נוהגין בלילות מכ"ש דלע"ל דאין המלות נוהגין כלל ובכ"ז מזכירין יל"מ:

ובשם הגר"ע איגר ראיתי במ"ס להביא לימות המשיח ויל"א כ"י חי"ך לימות המשיח עפימ"ד בגמרא דהקשו לחכמים וכי מזכירין יל"מ לימות המשיח והא כתיב ולא יאחר עוד חי' ד' אשר העלה את בני מא"מ כו' ומשני לא שתיקך יל"מ כל עיקר אלא שעבוד גליות עיקר ויל"מ טפל לו ולכן קאמר בלשון להביא לימות המשיח דהיינו שהי' נזכר ג"כ ולא שהי' עיקר רק דעיקר יהי' שעבוד גליות ויל"מ טפל: **ובמחזה** אברהם כ' עפימ"ד בב"מ (דפ"ז) עד אברהם ליה זקנה עד שבה א"א והתפלל ע"ז שנאמר ואברהם זקן לפי שאמר אני ובני באין כאחד אין אדם יודע למי שיכבד לך התפלל על זקנה ולבאורה הרי א"א הי' עניו ולי"ה רודף אחר הכבוד. אך הענין שבדרכי ה' יש לשמוע רק למי שהוא זקן על שהוא קנה דעת וכמ"ס שאל אביך כו' זקניך ויאמרו לך וכן אה"כ מוקנים אסתובן ובקהלת י' אי לך ארץ שמלכך נער כו' וע"כ התפלל על הזקנה שיהיו דבריו נשמעין וז"ש ראב"ע הרי אני כבן ע' שנה שהלבינו שערותיו א"כ מסתמא רולה הקב"ה שיהיו דברי נשמעין ועכ"ז לא זכיתי שיחקבלו דברי לאחרים בזה שתאמר יל"מ בלילות:

ובהגדה שומח הגלגל כ' הטעם דלריך להזכיר יל"מ בלילות יען דבאמת היו לריבין להיות במלרים ד' מלות שנה רק יען דעבדו בהם בימים ובלילות והיו הלילות משלימין הזמן וז"ש ולי' שתאמר יל"מ בלילות מלשון את ד' האמרת היום שהי' גען שנה וקילום ר"ל שהשתנה יל"מ בעבוד הלילות כי הן הן הגורמים לילא בחלי

בחלי הזמן וז"ש ולא זכיתי ר"ל מלשין נלחון שבעבור זה יסכימו לשבח יל"מ בעצור הלילות כי החכמים ה' להם טעמים אחרים במה שנשלים מקודם הזמן עד שדרשה ב"ז למטן מזכור לרבות הלילות ומה טעם אע"כ משום דהלילות נחשבו כימים ומשו"ה חיובא רמו בהו לספר גם בלילות :

וראיתי באגדת יעקב במ"ש ב"ז לחכמים וכי מזכירין יל"מ לימות המשיח הא כתיב כו' אשר העלה את בני מא"מ כמש"ל א"ל לא שחיעקר יל"מ ממקומו כו' ויל"מ טפל כיו"ב ולא יקרא עוד שמך יעקב לא שחיעקר יעקב ממקומו אלא שהי' ישראל עיקר ויעקב טפל דפלוגתחם עפ"מ"ד בבהגדרין (דק"א ע"ב) בעיר הנידחת דכתיב ולא חבנה עוד ס"ל דריוה"ג דלא תעשה חף גנות ופרדסים ור"ע חולק לא חבנה עוד לכמות שהי' איננה נכנית אבל נעשית גנים ופרדסים וא"י שס (דק"ג) דפליגי דריוה"ג סובר עוד לגמרי משמע ור"ע ס"ל עוד לכוון שהיתה משמע וי"ל דב"ז וחכמים ג"כ פליגי בזה דב"ז ס"ל דריוה"ג דתיבת עוד הוא ענין החלטי דלגמרי משמע ולא הקשה לחכמים מוכתיב אשר לא יאמר עוד כו' אשר העלה בני מא"מ הרי לגמרי משמע שלא תזכר יל"מ כלל אחוץ חכמים ס"ל כר"ע דעוד לכמות שהיתה משמע וע"כ השיבו דכוונת הכתיב של"מ הזכרת יל"מ לעיקר כמו שהיתה רק לטפל וע"ז יורה מלת עוד וחוקי דבריהם מיטקב ולא יקרא עוד שמך יעקב והרי הדר אהדרי' לשם יעקב וע"כ דמלט עוד מורה לא כמו שהי' תחילה רק שהי' ישראל עיקר ויעקב טפל ע"ס. ובהגדה מרובה לספר כ' דא"י בברכות (דכ"ז) דיום שמוניהו לראב"ע לנשיא ה' בר תמניא סרי וליה לו זקן ונעשה לו נס דבאיתו לילה גדלו לו תמניא סרי דרא חורא ומה שתלה הדבר בנס זה משום די"ל דלכך נעשה לו הנס דא"י בקדושין (דל"ב) דת"ק ס"ל והדרת פני זקן שלריך להיות זקן וחכם כמשמעות מקרא דדברים ככתבן אבל יניק וחכים לא וריוה"ג ס"ל אפי' ליניק וחכים מחויב לעשות קימה והידור ולפיכך נעשה לו נס דיהי' נראה כזקן נמצא מכת הנס מוכח דדברים ככתבן והנה סתמא דקרא ימי חיך אם אמרינן משמעות קרא דברים ככתבן משמע דוקא ימים ולא לילות אבל אם לי"ג דברים ככתבן ש"ל דימי כולל גם לילות וז"כ באומרו הרי אני כבן ע' שנה ש"מ דברים ככתבן ומפני זה לא (ר"ה) זכה להנלח לחכמים שחאמר יל"מ בלילות דימי חיך משמע דוקא ימים עד שבה ב"ז ודריש לילות מריבוי דכל :

עוד כי בדרשא דחכמים דכל להביא לימות המשיח דאיך יפרשו הקרא בעצבון תאכלנה כל ימי חיך ואיך שיך לימות המשיח הא לע"ל תוליא הארץ גלוסקאות כדא"י סוף כחובות וטכ"ל דחכמים ס"ל כשמואל דאין בין עוה"ז לימות המשיח אלא שבעבור מלכיות בלבד אבל ראב"ע וב"ז ס"ל כאידך מ"ד ובילקוט פ' שופטים והיתה עמו כל ימי חייו ימי חייו אלו הימים כל ימי לרבות הלילות :

ובהגדה ברכת השיר בדרשא דחכמים כל ימי חיך לימות המשיח ימי חיך העוה"ז שאין החיות באמיתיות כי בכל יום מתקרב למות ונחשר חלק מן החיות אבל לימות המשיח שיבולע המות לנלח אז תהי' החיות בשלימות מבלי מגרעה וזהו כל ימי חיך בשלימות להביא לימות המשיח :

ובשם מנ"ע ראיתי דמבואר בכתבי האר"י ז"ל שראב"ע ה"י בו נשמת שמואל הנביא וידוע כי שמואל הנביא ליה חי כ"א ר"ב שנים ויום שנחמנה ראב"ע לנשיא ה' בן י"ח שנים לז"א הרי אני כבן ע' שנים היינו בלירוף ר"ב שנים של שמואל הנביא :

ובהגדה זרע יהוד' דקדק דל"ב למה קבלוהו מנן זומא להזכיר יל"מ בלילות ולא מראב"ע

מראב"ע דודאי ידע ראב"ע מדרשא דב"ז דאליכ מהיכן ידע להזכיר יליאת מלרים
 בלילה ואם לא דרש להם דרשא דב"ז מה זה שאמר ולא זכיתי מהיכן יזכה
 ועוד ל"ב במלת שדרשה למה ל"א שדרש בלא ה' ומדליא עד שדרש ב"ז משמע כאלו
 הדרשה מודעה גם לזולתו אלא שכן זומא לבדו הגון אלי' שהתקבל ממנו וכי עפ"מ"ש
 בנמרא אל ב"ז לחכמים וכי מזכירין ילי"מ לימות המשיח והלא כבר כ' ולא יאמרו עוד
 חי ה' אשר העלה את בני מאמ"ל כו' אמרו לו לא שתיקרו ילי"מ ממקומה אלא
 שיהי' שיעבוד מלכויות עיקר וילי"מ טפלה לו ובמכילתא פ' ב"א דרש ראב"ע הפסוק
 ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני מאמ"ל כו' למה"ד לאחד שהי' מתאווה
 לבנים נולדה לו בת והי' נודר בחיי הבת נולד לו בן והי' נודר בחיי הבן רשבי' אומר
 למה"ד לאחד שהי' מהלך בדרך ופגע בו הזאב כו' והי' מספר והולך מעשה זאב
 פגע בו ארי וניזול ממנו הי' מספר ממעשה ארי כדאי' סופ"ק דברכות הרי דראב"ע
 ורשבי' ב' לר"א נחכונו דיהי' ילי"מ טפל כמו בכן ובה שמשמח עם הבן יותר בהיותו
 בן ומ"מ הבן והבת שניהם בניו ואינו משנה ביניהם ולפי"ז איש דראב"ע נמי לא דרש
 להזכיר ילי"מ בלילות כ"א מדרשת ב"ז כל ימי חייו לרבות הלילות ובכ"ז ליה יכול
 להכריח זה לאחרים כי יתלקו עליו ויאמרו לו דלמא כל ימי חיך לרבות לימות המשיח
 כיון שאסה ראב"ע סובר כחכמים דילי"מ טפל ושעבוד מלכויות עיקר וע"כ חשב שגם
 מבלי ראי' יקבלו דרשתו דהוא לרבות הלילות מכה שנעשה לו כס לאות שראוי' לנשיאות
 ועכ"ז לא זכה שחאמר ילי"מ בלילות כי מלך הראי' ליה יכול לנלחם כי יאמרו שכל
 ימי חיך לרבות לימות המשיח כיון שאני בעלמי ס"ל שלא תעקר ילי"מ ממקומה וזה
 לא זכיתי ר"ל לנלחם כי אין לי במה לנלחם עד שדרשה בן זומא כי הוא מפרש חי
 ד' אשר לא יאמרו עוד אשר העלה את בני ישראל ממלרים כפשוטו באופן שאי
 אפשר לדידי' לדרוש על ימות המשיח כ"א לרבות הלילות להזכיר גם בהם יליאת
 מלרים :

ובתפוחי זה פ' ב' להסמיך דרשות דב"ז וחכמים להמשיך הכתובים שאמר
 חתילה ששח ימים כו' כי בחפזון יליאת כו' למטן תזכור כל ימי חיך
 דהנה שעבוד הרוחני מה שהיו שקועים בטומאה ונכנסו תחת רשותו של הקב"ה וזה
 הגאולה היתה בלילה אבל משעבוד הגוף שגאלו הי' ביום כשילאו לעיניהם ביד רמה
 והי"מ דאם זכרון ילי"מ עבור גאולת הגוף עיקרה ביום שהיליאה היתה ביום משא"כ
 אם הזכרון על גאולה הרוחנית הוא בלילה וזה הטעם דמזכירין ילי"מ בלילה אף דרוב
 מלות אין זמנם בלילה משום דהגאולה היתה בלילה . עוד כ"מ שאם הזכרה על פדיון
 משעבוד הגוף י"ל שלאחר ששהי' גאולה האחרונה יותר שלימה ואין אחרי' עוד שום
 שעבוד אין עוד מקום להזכיר ילי"מ כ"א הזכרת גאולה האחרונה אבל אם ההזכרה
 על פדיון הנפש שלא נשתקעו בטומאה וזה הי' רק בי"מ יותר מגאולה האחרונה
 שעתה אין השקיעות כ"כ אי"כ גם לימות המשיח יש להזכיר ילי"מ שהוא העיקר שלא
 נשתקעו בטומאה לעולם ואמנם מי יאמר לנו שנשתקעו אז כ"כ בטומאה ואולי ליה
 רק פדיון הגוף אמנם הראי' ממ"ש התורה כי בחפזון יליאת מאמ"ל כמ"ש הארי' ז"ל
 ואי' במדרש שוח"ט שנתכנסו מכל מלרים לרעמסס ק"כ מילין ולמה באמת נעשו כל
 הנסים האלה ומה מקום לחפזון זה וע"כ שהחפזון היו שאל"כ היו נשקעים לגמרי
 ושהי"כ כי בחפזון יליאת מאמ"ל אי"כ מוכח שהיית שקוע כ"כ במ"ט ש"ט וגם מזה
 נגאלת ע"כ תזכור כל ימי חיך ולב"ז קאי הריבוי על הלילה שמחפזון זה נחתיבה
 הלילה בזכרון משא"כ אם ליה רק חירות הגוף ליה מחויב בלילה בזכרון ולחכמים
 מהי"ט מחויב הזכרון גם לימות המשיח כי גאולת הנפש לא תהי' אז כאשר במלרים ע"ש :

**בְּרוּךְ הַמָּקוֹם. בְּרוּךְ הוּא. בְּרוּךְ שֶׁנָּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ
יִשְׂרָאֵל. בְּרוּךְ הוּא. כִּנְגֵד אֲרֻכָּעָה בָּנִים דְּבָרָה
תּוֹרָה. אֶחָד חֲכָם. וְאֶחָד רָשָׁע. וְאֶחָד תָּם. וְאֶחָד שְׂאִינוּ
יֹדָע לְשֹׂאוֹר:**

יִרְקוּט שְׂמֵעוּנִי

בְּרוּךְ שֶׁנָּתַן תּוֹרָה רַ"ח שֶׁכֵּת לִרְמוֹ דְּכַשְׁתָּ נִיתְּנָה תּוֹרָה וְהַטַּעַם דְּעִי מֵלוֹת שֶׁכֵּת מוֹכַח דְּלֹאנוּ בָּנִים לְמָקוֹם וּבֵן מִשְׁתַּמּוֹשׁ בְּשֶׁרְבִיעֵנוּ שֶׁל מֶלֶךְ וְעִיכ בִּי שֶׁכֵּת חַיִּיב מִיתָה וְלֹכֵן שֶׁלֹּא יְהִי פֶתַחֲנוּ פֶה לְמַהֲשׁ לְמַה לֹּא יִתֵּן לְהַם הַתּוֹרָה מִכָּת דִּינָה דְּבַר מִלְּרָא לֵכֵן יִתְּנָה הַתּוֹרָה בְּשֶׁכֵּת דִּינָה שֶׁלֹּאנוּ בָּנִים לְמָקוֹם וְלִגְבִי בֵן לִישׁ דִּינָה דְּבִימ כְּנוּדַע בְּהַגְדָּה פֶּרְסוּמִי נִיסָא. וּבִהַגְדָּה מִטְעָמִי הַמֶּלֶךְ הִבִּיא בְּשֶׁם רַ"ר יְהוֹנָתָן לְקַשֵּׁר זֶה הַמֵּאמֶר לְהַקְדוּם דִּישׁ בִּי תִירוּלִים עַל מַה שֶׁלֹּא נִשְׁתַּעֲבְדוּ בְּמִלְרִים כִּיֹּא רַדְיוֹ שָׁנָה אִלּוּ דִּהְלִילוֹת הַשְּׁלִימוֹ שֶׁעֲבָדוּ גַם בְּלִילוֹת אִלּוּ דִּהַמְלָאכִים הַשְּׁלִימוֹ כְּדֹאִי בְּזוּהִיק עֵהֲפִי אֱלֹהֵי שְׁמוֹת בִּי הַבָּאִים מִלְרִימָה וְעִבְדוֹת הַמְלָאכִים שֶׁעֲבָדוּ בְּמִלְרִים עִם יִשְׂרָאֵל הֵיחַ הַשְּׁלִימָה ת' שָׁנָה וְאִי דְּעִבְדוֹת לִילָה הַשְּׁלִימָה אִיכָּנָה נִתְחַיִּבְנוּ לְסַפֵּר יִימֵי בְּלִילוֹת אַחֲרֵי שֶׁנִּפְדּוּ גַם מִעֲבֹדָת לִילָה אִיכָּנָה דְּלֹא עֲבָדוּ בְּלִילוֹת אִין לֵנוּ לְהַזְכִּיר יִימֵי כִיֹּא בְיוֹם וְאִי גַם מִעֲבֹדָת לִילָה אִיכָּנָה דְּלֹא עֲבָדוּ תָּנָה הַדּוֹךְ עַל הַשָּׁמַיִם כְּלוֹם לְמִלְרִים בְּמַס' שֶׁכֵּת דְּטַעֵן מִרְעֵה נִגְד מַהֲשׁ שֶׁאֲמָרוּ תָּנָה הַדּוֹךְ עַל הַשָּׁמַיִם כְּלוֹם לְמִלְרִים יִרְדָּתָם לְפִרְעָה הַשְּׁתַּעֲבָדָתָם וְאִיכָּנָה דִּהַמְלָאכִים עֲבָדוּ עִם יִשְׂרָאֵל אִיכָּנָה שְׁפִיר יִרְדּוּ לְמִלְרִים וְנִשְׁתַּעֲבָדוּ לְמִלְרִים וְנִסְתַּר טַעֲנָה מִרְעֵה וְלִפְיִי אַחֲרֵי שֶׁאֲמָר וְחִכָּא כָּל יְמֵי חַיִּיךְ לְהִבִּיא לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ וּמוֹכַח דְּלִיכָא חַיּוֹב סִפּוּר יִימֵי בְּלִילָה וְעִיכ דִּהַמְלָאכִים הַשְּׁלִימוֹ וְעִיכָּנָה בְּרוּךְ הַמָּקוֹם שֶׁנָּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל אַעֲפִי שֶׁהִי יוֹכֵל לְתַתֵּן לְהַמְלָאכִים. עִיכָּנָה דְּמִקְשָׁר לְמֵאמֶר בֵּן זֻמָּא דְּמוֹכִירִין יִימֵי בְּלִילוֹת בְּעִיכָּנָה דְּלִילוֹת הַשְּׁלִימוֹ כְּמַשׁ הַמְּפִי וְכַמְשָׁל דְּגַם לְרִבְנָן דְּמִרְבּוֹ לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ גַּם לִילוֹת בְּכָלל וְשׁוֹב לִיֹּא דִּשְׁעֲבָדוּ הַמְּלָאכִים מַעֲתָה בְּרוּךְ הַמָּקוֹם שֶׁנָּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ בִּי וְאִין לִפְנֵינוּ לֹא עוֹלָה כְּטַעֲנָה מִרְעֵה:

וּבְאִיזוֹר אֱלִי אֹת קִיָּה דְּלִיב לְמַה תֵּאָר לְהַקְבִּיָּה כֹּאן בְּשֶׁם מָקוֹם דְּבִהוּת שְׁמוֹכִיר עֵינִן נִתְּנָה הַתּוֹרָה הוֹכֵרָה לְמוֹר בְּרוּךְ הַמָּקוֹם מִפְּנֵי שֶׁנִּתְּנָה הַתּוֹרָה אֲמֹר וְיִרְדֵּי עַל הַר סִינַי שֶׁנִּרְאָה חָיִי שִׁישׁ לוֹ מָקוֹם יוֹכֵל לְסַבְּלוֹ לִכְךָ הוֹכִירָו בְּשֶׁם מָקוֹם לְמוֹר שֶׁהוּא מָקוֹמוֹ שֶׁל עוֹלָם וְאִין הַעוֹלָם מָקוֹמוֹ וְאִיכָּנָה אִל נִטְעָה חָיִי כְּמַשׁ רַבִּינוּ בְּחַיִּי בְּפִסּוֹק ד' מִסִּינַי בֹּא וְלִיֹּא בְּסִינַי בֹּא לְרַמּוֹ שֶׁאִין לוֹ מָקוֹם שֶׁבִּאֲמָרוּ בְּסִינַי בֹּא מִשְׁמַע שִׁיכֵל סִינַי לְסַבְּלוֹ חֲלִילָה לֵכֵן שִׁינָה לְמוֹר מִסִּינַי וְעִיכָּנָה כֹּאן שְׁמוֹכִיר בְּפִסְקָא זֹאת עֵינִן נִתְּנָה הַתּוֹרָה הוֹכִירָה בְּשֶׁם מָקוֹם לְרַמּוֹ לֵךְ שֶׁהוּא מָקוֹמוֹ שֶׁל עוֹלָם וְאִל חֲטָעָה שֶׁבֹּא בְּסִינַי כְּלוֹמַר שֶׁסִּינַי מָקוֹם מוֹגֵבֵל חָיִי וְכֵן בְּפִסְקָא קִרְבְּנוּ הַמָּקוֹם לְעִבְדוֹתָהּ שֶׁהוּא מַעֲנִין נִתְּנָה הַתּוֹרָה הוֹכִירָה גַּם שֶׁם בְּשֶׁם מָקוֹם וְכֵן בְּפִסְקָא כְּמַה מַעֲלוֹת טוֹבוֹת לְמָקוֹם עֲלִינוּ הוֹכִירָה בְּשֶׁם מָקוֹם לְפִי שֶׁנִּסְתַּר שֶׁם מוֹכִיר עֵינִן נִתְּנָה הַתּוֹרָה. כָּלל הָעוֹלָה שְׂכִימָה שְׂרוּמָה עֵינִן נִתְּנָה הַתּוֹרָה יִתְּנָה לְמוֹתָה בְּשֶׁם מָקוֹם כְּדִי שֶׁלֹּא תַּעֲתָה:

וּבְמִנְחָם לִיּוֹן כ' כְּנִגְדֵּי ד' בָּנִים דְּבִרָה תּוֹרָה דְּכַתִּיב מֵלוֹת ה' בְּרָה מִלְרִית עֵינִיכ אֲפִי רָשָׁע גְּמוּר וְעוֹבֵק בְּחֹרָה הַמֵּאמֹר שֶׁכֵּת מַחֲזִירוֹ לְמוֹטָה וְאֲפִי חַס וְאֲפִי שֶׁאִי לְשֹׂאוֹל אֲשֶׁר קָלָר מֵלַע שְׁכָלוֹ לְהַבְחִין שִׁינּוּ עֲבֹדוֹת שֶׁל לִילָה הַזֶּה מֵהַאֲחֵרָה אַעֲפִיכָּנָה הַתּוֹרָה תְּלַמְּדוּהָ דַּעַת וְחִבּוּנָה. וּבִהַגְדָּה מַעֲשֵׂה בְרִיאָה דְּרִימָל לֹא תֵאמֶר בְּלִבְכֵךְ מַה

מה לי להרבות בשבחים ובהילולים על הנסים שנעשו לאבותינו ואני בחיך הגולה בארץ
אחרת בדרך רחוקה מא"י אשר עלי' נאמר ארץ אשר ד"א דורש אותה ולא אוכל לעשות
הפסח במועדו ככל משפטו וכל חוקותיו להשיב על טענה זו אמר ברוך המקום הוא
י' מקומו ש"ע ומלא כל הארץ כבודו זה כלל גדול בחורה וכתיב בכל מקום אשר
אזכיר את שמי אבא אליך וברכתך ואמר ב"ה שנתן תורה לעמו ישראל וכל הפסיק
בתורה כאלו מקריב הפסח במועדו ולכן נאמר ואמרהם זאת פסח אף שהבית יהי'
חרוב האמירה תהי' חשובה והאזהרה לפני המקום ומקובלת ברלון כזבח פסח בזמנו:
ובחסד לאברהם כ' עפי"מ"ס הרשב"א פ"ו בדברות טעם על נוסח הדברות שאנו
מזכירים שהמה נוכח ונבחר ברוך אתה הוא לנוכח המוליד לחם כו' הוא
לשון נבחר יפן כי מהראוי לסדר השבח לפי מהות המשובח והקב"ה הוא נבחר מלד
עלמנו ונגלה מלד פעולותיו ולכן יתכן בשבחיו ג"כ נוכח ונבחר ומתחיל בלשון אתה
לנוכח וביום הברכה בלשון נבחר כי הוא נבחר מלד עלמנו וז"ש ברוך המקום ברוך
הוא לכלול נוכח ונבחר ואמר עוד ברוך שנתן תורה כי גם התוס'ק בבחי' זאת
נגלה ונבחר:

ובאשר ברמה בשם רי"ע דס"ד"ר השבח להשי"ת בד' לשונות ברוך כנגד ד' בנים
ואומר ברוך המקום כנגד בן החכם כי ד' בחכמה יסד ארץ ובסוד
הנה מקום אחי שהוא מקומו של עולם ברוך הוא לשון נבחר כלפי רשע כי אין אלהים
לנגד עיניו והוא ית' חס עליו ללמדו תורה ברוך שנתן תורה כו' הוא נגד החס כי
נער ישראל והוא יעקב איש חס ברוך הוא ג"כ לשון נבחר וגם שא"י לשאול והחכמה
נבחר ממנו. והגרי"א מו"ללא פ"י כי העולם הוא מחודש ב' פעמים בכללות ובפרטיות
אחד בתחילת הבריאה נחחדש העולם בכלל ב' בשעת מ"ת נחחדש בפרט (ר"ל שהטבע
תהי' משועבד וכפוף לעוסקי התורה וכל הדברים נגלה ונעלם נגלה בשעה שיואל
מבט אל הפועל ובשעת מעשה ונעלם במחשבה קודם המעשה וז"ש ברוך המקום הוא
על בריאת עולם שברא מקומו ש"ע ברוך הוא על המחשבה קודם דר"ע ברוך שנתן
תורה הוא על הבריאה השני' שהי' בשעה מ"ת שהיתה בריאה מחודשת ברוך הוא על
מחשבת הנעלם קודם מ"ת:

ומ"ב דע"כ מתחיל ברוך המקום מפני שעתה הוא מתחיל לדרוש הפסיקים עכ"א
ברוך המקום כו' כאדם שרולה לדרוש ואומר בשם ה' אל עליין ואח"כ מתחיל
הדרשה ואמר אחד חכם אע"פ דסדר המקראות אינו כתוב כך כי של חכם הוא בסדר
ואח"כ ושל רשע וחס ושא"י לשאול כתובים בפי' בא וגם שא"י לשאול הוא קודם
לשל חס ובי' לו לתפוס סדר המקראות אך דרלה להזכירם בסדר חכמתם בתחילה
חכם ואחריו רשע שגם הוא חכם להרע ואחריו חס שאינו חכם ממש אלא י"ב קלת
חכמה לשאול ואח"כ שא"י לשאול שא"כ חכמה כלל:

ובפנים יפות פ' בא דענין ארבעה בנים הוא ע"ד שאמר דהע"ה מגיד דבריו
ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל ל"ע כן לכל גוי דהענין שהקב"ה רולה
לקרב ישראל לעבודתו וחיון אותם דעה לפ"ע יכלתם והזמנתם לקדושה והנה בין בחורה
ובין בעבודה אי"א להעלות השגתו כ"א ע"י קושי' שנחשבה בו ומחוך כך נותן בלבו
להבין יותר וכי' שא"י להשיג עומק הלכה מעלים ממנו הקושי' לכך אמרו כי יפלא
לאדם איזה דבר בלימודו ידע שרלון השי"ת להיות יגע בעומק הלכה כי לולי זאת ל"ה
נודע לו הקושי' וז"ש מגיד דבריו ליעקב שהוא איש הפשוט שאינו משיג דבריו עמוקים
השי"ת מגיד אליו דברים בלי שום קושי' אבל לישראל שהם החכמים מגיד חוקיו
ומשפטיו דחוקיו המה דברים הנפלאים והקושי' שיפלו בלב האדם ומחוך כך מתבונן
הקטנים

הַשְׁמָעִים הַמְשַׁפְּטִים שֶׁהוּא בִּשְׁכַל מִשְׁאִיכְ אֹהֵי־עַ שֶׁהִקְצִיָּה רוּלָה לְהַרְחִיקוֹן עִיב־
הַקְצִיָּה מִחוֹן בְּלִבָּם קוֹשִׁיּוֹת שֶׁהֵם חוֹקִים בְּלִי טַעַם וְאֵין מוֹדִיעַ לָהֶם הַמְשַׁפְּטִים וְזֶה
לִי־עַ כֵּן לְכָל גּוֹי וּמְשַׁפְּטִים בָּל יִדְעוּם זֶה עֵינִין ד' בְּנִים כִּי הַחֲכָם וְהַחֵסֶד הֵמָּה בְּחִי
יִשְׂרָאֵל אֲלָא שֶׁהַחֲכָם מוּפְלָא יוֹתֵר בְּחִכְמָה וְיֻכַּל לְהַבִּין הַחוֹקִים וּמְשַׁפְּטִים וְזֶה מֵה הַחוֹקִים
וְהַמְשַׁפְּטִים שֶׁאֵף שֶׁהוּא רוּלָה בִּשְׁכָּלֹ אֵינֶנּוּ מְבִינִים הֵיטֵב וְהָאֵב מְבִינֵנּוּ וְעִיזֵי הוּא מְבִין
יוֹתֵר מִדַּעְתּוֹ וְהַחֵסֶד שֶׁאֵינֶנּוּ מְבִין כִּי־כ וְשׂוֹאֵל מֵה זֹאת מְבִינֵנּוּ בְּכִלְלוֹת וְשִׁאִי לְשֹׂאֵל הוּא
בְּבִחִי יַעֲקֹב שֶׁאֵין מְבִין לְהַקְשׁוֹת וְעֵלְיוֹ נֶאֱמַר וְהַגְדַּת לְבָבְךָ כַּעֲנִין שֶׁנֶּאֱמַר מְגִיד דְּבָרָיו
לִיעֲקֹב שֶׁהֵם הַגְדַּת בְּדֶרֶךְ הַפְּשׁוּט אֲבָל הַרְשַׁע שֶׁהוּלִיא אִי־עַ מִן הַכָּלֵל אֵל יִשְׁבְּנוּ עַל
שִׁאלָתוֹ כִּי הִשְׁמִית רוּלָה בְּהַרְחָקָתוֹ כִּמְיָשׁ לִי־עַ כֵּן לְכָל גּוֹי וְהִיָּינוּ דֹאֲמֵר הַקָּהָה שִׁינִי :

וְבַם' פֹּרֵת יוֹכֵץ מִחֲבֵר הַמֶּאֱמָר בְּרוּךְ שֶׁנֶּחֱן תוֹרָה כו' כִּנְגַד ד' בְּנִים דְּבִרְהָ תוֹרָה
ד'א' בְּחַס' שֶׁנֶּחֱן דְּרִישׁ הוּא גִלְיָלַי בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דִּיהִיב לֵן אֲוִרִיָּתָא תְּלִיתָא
בִּירְחָא תְּלִיתָא וְהַטַּעַם כִּי נִודַע שֶׁהַחֲלוּנִים מִתְקַנְיִים עַל הַזּוּגוֹת וְאִפִּי בְּדִבְרֵי מְלֹאֵה לֵכֵן
נֶחֱן הַקְצִיָּה תוֹרָה נְבִיאִים כְּתוּבִים וְגַם עִי מֹשֶׁה אֲהֲבֵן מֵרִים וּבִירְחָא תְּלִיתָא שֶׁלֹּא
יְהִי בְּדֶרֶךְ זּוּגוֹת וְאִי בְּגִמְרָא פְּסָחִים פַּעֲמָא הִכִּי תִקְנוּ רַבָּנִין דְּבִר דֹּאֲמִי לִידִי סַכְנָה
וְהַתִּנִּיא לֹא יִשְׁתַּה אֲדָם תְּרִי כו' וְנִשְׁנִי ד' כּוֹסוֹת תִּקְנוּ רַבָּנִין דְּרֶךְ חִירוֹת כָּל חֲדָא וְחֲדָא
מִלִּיה בְּפִי עֲלָמָה הִיא וְאִי בְּשִׁלְהִיָּק חָלוֹ ד' כּוֹסוֹת הֵמָּה כִּנְגַד ד' בְּנִים שְׂדִיבְרָה הַתוֹרָה
וְזֶה בְּרוּךְ שֶׁנֶּחֱן תוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהֵמָּה כְּהִנִּים לְיוֹם וְיִשְׂרָאֵלִי וְהַתוֹרָה גִּב־כַּ תְּלִיתָא שֶׁלֹּא
יְהִי זּוּגוֹת שֶׁלֹּא יִתְקַנְאוּ בָּהֶם הַחֲלוּנִים וְקָשָׁה לְפִיזֵי שִׁאִפִּי בְּדִבְרֵי מְלֹאֵה יֵשׁ סַכְנָה בְּזוּגוֹת
הַאִיךְ תִּקְנוּ רַבָּנִין ד' כּוֹסוֹת שֶׁנֶּחֱן זּוּגוֹת עוֹלָא אַחֲרֵיוֹ כִּנְגַד ד' בְּנִים דְּבִרְהָ תוֹרָה רִל־אֵלֹ
ד' כּוֹסוֹת כִּנְגַד ד' בְּנִים וְכִיּוֹן שֶׁנֶּחֱן אִיכַּ כָּל חֲדָא וְחֲדָא הוּא מְלֹאֵה בְּפִיעַ לֵכֵן אִיכַּ
מִשּׁוֹם זּוּגוֹת :

**הַכֶּם מָה הוּא אֹמֵר . מָה הָעֵדוּת וְהַחֲקִים וְהַמְשַׁפְּטִים
אֲשֶׁר צִוָּה יי אֱלֹהֵינוּ אֲתָכֶם . וְאֵת אֲתָה אֹמֵר לוֹ
בְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח אֵינִן מִפְּטִירִין אַחֲרֵי הַפֶּסַח אֲפִיקוֹמָן :**

יִרְקוֹט שְׁמַעוֹנִי

צ"ב כְּמוֹ דְּבִרְשַׁע כִּיּוֹן שֶׁנֶּאֱמַר לָכֵס הוּלִיא אִי־עַ מִהַכָּלֵל וְאִיךְ אֲמַר הַחֲכָם אֲשֶׁר לִיזֶה
דִּיא אַחֲכֶם וְלִיא לָנוּ לְכָלֹל אִי־עַ עֲמַהֶם וְכו' בְּאִיזוֹר אֲלִי אֹת קִיז דִּלָּא מִפְּנֵי
אֲוִמְרוּ אַחֲכֶם הוּא כְּמוֹ וְאַחֲכֶם יְהִי כו' וְהַכּוּנָה שֶׁנֶּחֱן הַחֲכָם הַמְשׁוֹרֵר הַשִּׁאלוֹת בְּהִיּוֹת
שֶׁלֹּא נִודַע לוֹ עֵינִין הָעֵדוּת וְהַחוֹקִים וְהַמְשַׁפְּטִים הַנִּעֲשִׂים לֵכֵן שׂוֹאֵל עֲלֵיהֶם וְאֲוִמְרֵם מֵה
הָעֵדוּת וְהַחוֹקִים כו' אֲשֶׁר לֹא דִיא אַחֲכֶם כְּלֹמֵר אַחֲכֶם הֵם לְפִי שְׁגָלוּם לָכֵס וְלֹא לִי
וּבְהִיּוֹחַס נַעֲלָמִים מִמֶּנִּי וּמִפּוֹרְסָמִים לָכֵס הִרִי כֹאֵלֹ לִיזֶה אַחֲכֶם וְלֹא לִי עַד שִׁתְּפִסְמוּ
לִי טַעַם וְנִמְלָא שֶׁלֹּא הוּלִיא אִי־עַ מִהַכָּלֵל אֲלָא אֲדִרְבֵּה רוּלָה לְהַבִּין תוֹרָה תְּמִימָה כַּשֵּׁם
שְׁנוּדַע אֲלֵלֶם וּבְנוֹדַע שֶׁשׂוֹאֵל אֲבוֹת פִּיב בְּמִאֲחֻזִּיל וְאֵל תְּפִרוּשׁ מִן הַלִּיבּוֹר וְזִיל וְכִי
מִפְּנֵי שֶׁהוּלִיא אִי־עַ מִהַכָּלֵל כִּפֵּר בְּעִיקֵר הִרִי אֲפִי שֶׁהוּלִיא אִי־עַ מִהַקִּיפֵּי אֲפִשֵׁר שֶׁהוּא
מִאֲמִין בְּעִיקֵר אֲלִקּוּתוֹ יֵת' וְהוּא מוֹמֵר לְדַבֵּר אֶחָד מֵהֵם . אֲנוּסַם עַם מֵה שֶׁאֲמַרְנוּ יוֹבֵן
שְׂבִאוֹמְרוֹ לָכֵס וְלֹא לוֹ וּפִירֵשׁ עֲלָמָה מִן הַלִּיבּוֹר וְהוּלִיא עֲלָמָה מִהַכָּלֵל מִפְּנֵי זֶה כִּפֵּר
בְּעִיקֵר לְפִי שֶׁאֲחֵדוֹת כָּל בְּנֵי הוּא לְפִי שֶׁהֵמָּה עוֹבְדִים לֵאלֹל אֶחָד וְכָל נִפְשָׁם הֵמָּה נִפְשָׁ
אֶחָת

ובשם הח"ם ראיתי דקשה חוקים ומשפטים מלינו בק"פ חכוקת הפסח וכמשפטו אבל לשון עדות לא מלינו ופי' דבכל אכילת קדשים יש היכר שזכו משלחן **גבוה** שנותן ממנו חזה ושוק לכהנים והנופתם לפני ה' והנשאר לבצלים אבל בק"פ אין שום היכר וסימן מובהק שהוא אכילת קדשים שהרי כל הגדי לפנינו וכלום חסר ממנו אחסם יש סימן אחד באכילתו כמה שהוא נאכל לשובע שכ' התוס' סו"פ ע"פ שהטעם שלא ילא משולחן רבו כשהוא רעב וזהו סימן מובהק שהוא אכילת גבוה וזהו שאלת החכם מה העדות שיצירו על אותן החוקים ומשפטים שליוה אותם ה' כי אין כאן סימן כלל ומשיבין אין מפטירין והוא הסימן שנאכל לשובע כ"ל. ובהגדה אור ישראל כ' הטעם שבחר המגיד להשיב לו הלכה דאין מפטירין אהה"פ עפ"י דבפסחים (דק"ח) אר"י וכי מה תועלת יש ביין אלא מחלקין להם קליות ואגוזים בע"פ כדי שלא ישנו אמרו עליו על ר"ע שהי' מחלק לתינוקות קליות ואגוזים ופי' רשבים שדרכם הי' לאכול קליות ואגוזים בקניות סעודה וכ' הטור דה"י שינוי בסעודה וישאלו והשינוי הי' שדרכם הי' לאכול פירות קליות ואגוזים אחר הסעודה ועכשיו מחלקים להם קודם הסעודה ורואה התינוק השינוי הזה ומעוררו לשאול על כל השינויים והטעם שבחרו בעשינוי הזה לחלק קליות ואגוזים קודם הסעודה הוא מיסוד הדין דאין מפטירין אה"פ אפי' קומן והיינו שאין אוכלין אחר הפסח תמרים וקליות ואגוזים לכן התינוקות הם יקחו חלקם קודם הסעודה וז"ש אף אתה אמור לו דבר לענינו שימורר אותו לשאול והיינו הקליות ואגוזים שנחתו לו קודם הסעודה הוא כהלכות הפסח אין מפטירין אהה"פ אפי' קומן ואסור לאוכלן אחר הסעודה סדר הפסח לכך ניתנו לו עתה. והג' יענן כ' כי מה שאמר החכם מלת אחכס לא נאמר עליו שאל מן הכלל כי זה עפ"י שחללנו ביהושע כתיב אותכם ופי' חז"ל מה אותכם אותי ואחכס נמלא תסבול מלת אחכס הדרכה זו מכל מקום אע"פ שהיא חסרה וזו יש אט למסורת ומקראנה בחולם הוא יורה גם על המדבר בעד עצמו בכלל המדוברים מה שאין צדק מלת לכם לעולם.

ובס' עשרה מאמרות כ' דלע"ל יעשה הקב"ה סעודה ללדיקים ויזכנו גופם להיות כמח"ש עד שיבואו למדרגה זו דא"י בנרכות (ד"י) העוה"ב ח"ב לא אכילה ולא שמי' כו' אלא לדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנין מזיו השכינה שהוא סוד המן העליון וכמ"ש הרמב"ן פ' בשלח ולכ"א אין מפטירין אחה"פ אפיקומן לרמוז בזה שלאחר הסעודה דלעמיד יהי' העוה"ב שא"ב אכילה ושמי' כ"א זו השכינה שהיא המן דלע"ל וכ"כ בהגדה מגיד משרים ד"כ:

ובשורת רש"י בן המשב"ץ דמה ענין הלכה זו דאין מפטירין אחה"פ אפיקומן על שאלת החכם וכ' דר"ל שיאמר לו כל הלכות הפסח עד גמירא דהיינו עד המשנה הזאת דאין מפטירין כו' שהיא משנה אחרונה בסדר המשנה דמס' פסחים עכ"ל:

רשע מה הוא אומר. מה העבדה הזאת לכם לכם ולא לו. ולפי שהוציא את עצמו מן הפלל פפר בעקרו. ואף אתה הקהה את שניו ואמר לו בעבור זה עשה יי' לי בצאתי ממצרים. לי ולא לו. אלו היה שם לא היה נגאל:

ירקוט שמעוני

ואף אחה הקהה את שניו כו'. בכל זו כ' דילפינן מדכתיב והגדת לבנך לאחר בעבור זה עשה ד' לי והגדת מלשון קשה כגידין ולי"א ואמרת לו שהיא אמירה רכס רק והגדת לו כנגדו אלו הי' שם ל"ה נגאל דרק לי ולא לו ובמעשה דר"א כי הרשע בגובה אפו מלעיג על עבדות ק"פ ואומר מה העבודה הזאת לכם שאין ממש בעבודה כ"א אוכלים ושותים וחוגגים כמשפטי הרשעים שמזלזלים בכל המלות והחוקים ואמרתם שהוא ראוי מהימנא שזהו פסח לה' והמופת כי פסח ד' על בתי בניי כנגפו את מלרים ואת בתינו היל' הרי כל שהיו עוסקים במעשה קרבן הזה היו ניזולים מהנגף ומלרים של"ה עוסקים בפסח נגופו ומתו ואלו היית שם והיית כאחד המלריים כנגפה שהוא כי גם הם היו מוכיין את ישראל ואמרו מה המלוא הזאת ומה טעם י"ב כחאמר חז"ל כאשר קשרו בניי את הטלה בכרעי המטה היו שני מלרים קהות לפי שהיו מלעיגים על מלוא זאת וז"ש המגיד לתשובת בן הרשע הפסוק בעבור זה עשה ד' לי בלאתי ממלרים לי ולא לו כי גם שם הפירוש בעבור זה הפסח עשה ד' לי בלאתי ממלרים והלילנו מהנגף מחילא נשמע כי לי ולא לו כי אלו הי' שם ודאי ל"ה עוסק במעשה הפסח והי' בו הנגף למשחית כנגפו את מלרים:

ובכ"ס פ"י כי הבן שואל לאביו למה האבות בעלמן מפרחין בעבודה זו לשחוט הפסח ולללותו וז"א ראוי להם אלא לעבדים ולמה אחס בעלמיתם מתעסקים זה ודאי האכילה עלמה אי"א באחר אבל העבודה שיש בה למה הוא לכם בעלמיתם וע"ז התי' בחוה"ק ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בניי הוא בעלמו הגם שהי' אפשר ג"כ ע"י אחר ולא עשה רק כבודו ובעלמו קן אגחנו עושין כל העבדות בעלמינו:

ובמנהגם לין ראיתי עפ"י מאחז"ל חליו לה' וחליו לכם הרי דאכילה ושתי' מכוה
 בשם לכם וז"ש הרשע מה העבודה הזאת לכם ר"ל מה עבודה להשי"ה
 באכילה ושתי' ואמר המגיד בלשון תימה לכם ולא לו האם אין בלכם ג"כ עבודה
 להשי"ה וז"ש ולפי שהוליא את עלמו מן הכלל פי' שהוליא את השי"ה מן הכלל שאין בזה
 עובדה להשי"ה. אי' ולפי שהוליא את עלמו דחיבה עלמו הוא להנאחו כמ"ש באבות פ"ב
 משנה ז' קנה לעלמו ופי' החו"ט להנאחו בעוה"ז וכמ"ש שהכנים דורשין זה לעלמן
 ופי' הרב להנאחו והיינו שכל הנאות עוה"ז לריך לשעבר תאות לבו והנאחו להשי"ה :
ובפנים יפות פי' ואחמקן ההפרש שבין החכם להרשע עפ"ימ"ש במדרש עה"פ
 נעשה וכשחמץ מי גילה רז זה לבני דעבר הנאמן לא ישאל לרבו בזה
 שמלווהו מה טעם יש בזה אלא יעשהו מיד ואח"כ יבקש טעם משא"כ העבר שאין
 הנון לא ירלה לעבוד עד שיאמרו לו הטיעם כן הוא בן החכם שלאחר קיום המלות
 שואל לאביו החוקים מושא"כ הנון הרשע שואל הדבר טרם עשית העבודה (וזהו שא"כ
 שמור ואח"כ ושמוע) או בשעת העבודה אם יהי' לפי דעתו ושכלו שפיר משא"כ זולת
 זה וז"ש מה העבודה הזאת הזאת דייקא או קודם המעשה או בשעת המעשה :

והגר"א פי' הענין מה שמשיב בעל הגדה החי' של שא"י לשאלו ואין משיב החי'
 הכתוב בתורה על שאלת הרשע וכמ"ש פי' בא וכו' יאמרו אליכם בניכם
 מה העבודה כו' ואמרתם זבח פסח דהיינו שדקדק בעל הגדה פסוקי התורה שכל
 החי' של ג' בניס בתיבו הגדה לבקד ואמרת חליו ואמרת לבקד וכאן אלל שאלת הרשע
 ל"כ לא לבקד ולא חליו רק (והגדתם זבח) ואמרתם זבח פסח וכמ"ש לקמן פסח שהיו
 אבותינו אוכלים כו' שנא' ואמרתם זבח פסח וע"כ אמר לתשובת הרשע אף אתה הקהה את
 שיניו כלומר בזה שלא תשיב לו כלל ולא תדבר עמו רק עם האחר היושב אהך בעבור
 זה עשה ד' לי ולא לו בלשון נסתר כלומר על הרשע כ"א הי' מדבר עם הרשע הי'
 ל"ל לו ולא לך אלו הי' שם ל"ה נגאל כי הי' מת בג' ימי אפילה :

ובמור והאלות (דע"ז) בזה דיתסו השאלה הנזכר פי' בא והי' כי יאמרו אליכם
 בניכם כו' להבין רשע דהנה ההבדל בין מאמר כי ישאלך בקד כו' ובין
 מאמר והי' כי יאמרו אליכם בניכם (עפ"ימ"ד ביומא דלי"ח אר"א לדיק מעלמו רשע
 מחבריו דאחז"ל במקום שאין אנשים השתדל להיות איש כי להחנהג במשרים בביהמ"ד
 וביהכ"ז בין אנשים הרואים אותו אין חידוש אבל אם יתהלך בהם לבדו בקרב ביתו
 במקום שאין ב"א רואים אותו אז האמת כי יתהלך במשרים אמנם הרשע לא יוכל
 לבחור לו התבודדות כי לכל מעשי רשע לריך להתחבר עם עושי זימה ולהתלוץ ולריך
 בהכרח אל מאין ומקשיב דבריו וז"ש לדיק מעלמו כמ"ש והלנע לכת עם ד"א כי
 גם צפ"ע הוא מתחבר עם קונו ועכ"א שהע"ה זכר לדיק לצרכה בלשון יחיד והרשע
 הזכיר בלשון רבים ושם רשעים ירקב כי אי"א לו להשלים רשעו ע"י עלמו רק ע"י
 אחרים) והנה דרך איש חס וישר בהזדמן לפניו דבר פליאה בחוה"ק אשר הוא צע"י
 דבר מזהיל ובהיותו חס על כבוד התורה לא ישמע זאת לרבים ובכ"ז כשרולה להבין
 באמת ישאל מהגדול ממנו ויבחר לו שעה אשר הגדול לבדו צדיק ואין איש אחר וידבר
 מפה לאוזן להבינהו עומק הדבר אשר הוא זר ממונו כמו רבצ"ח במס' ב"ב וזהו כי
 ישאלך בקד השואל יהי' אחד והנשאל יהי' אחד ושואל מה העדות והחוקים ל"כ מזה
 הרשע מוחם בתורה ובמלות ובהזדמן לפניו דבר שהוא זר אל שכל האדם יקבן עליו
 חכמת הנון ל"ס ויתן בקילו כקיל הסירים תחת הסיר וגם כי יסכימו אח"כ לדרוש
 את פי החכם בדבר זה הלא יבחרו להם עת אשר גם אלל החכם יושבים המוני
 אנשים רבים לזמן ידעו גם הם את דיתסם רעה וזה כי יאמרו אליכם השואלים יהי' רבים

גם הנשאלים יהיו רבים וזהו כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה ע"כ יתכו את השאלה לרשע כמ"ש רשע מחזירו :

ובהגדה לר"ש קלוגר ז"ל עפ"י"ש בירושלמי פ"ו דפסחים בשאלת הרשע מה הטורח הזה שאתם מטריחין עליו בכל שנה ושנה וכיון שהוליא א"ע מהכלל כו' ונקט ב' טעמים משום טורח ומשום שהוליא א"ע מהכלל ול"ל תרווייהו ועל"ל דבשביל שאמר דהוי טירחא ליה כדאי לבזיון זה לומר עליו שלמה נגאל וכן להיפוך בשביל שאמר לכם ולא לו אין ראוי ד"ל אולי כוונתו בהיפוך דרך ענוה שהוא ליה כדאי להיות נעשה עבדו נסים הללו או ללוות לו דינים הללו רק הם כדאים לכך ולא הוא וא"ש אלל החכם שאמר ג"כ אתכם אך דהתכם באמת אומר דרך ענוה שהוא ליה כדאי כלל שיבקש הוא ית' ממנו מעשה ועבודה רק המה כדאין לכך אך בתרי טעמא יחד מוכח רשעתו דהנה כל מה דהוי דרך כבוד לא נחשב עבודה אם המלך יעשה לאחד שר לבא אף דהוי עבודה גדולה ויגיעה רבה מ"מ כיון דהוי כבוד גדול לא נחשב לו לטירחא כלל רק לכבוד ולכך הרשע שאומר מה העבודה הזאת לכם דהוי טירחא ואומר לכם הוי לו ממ"נ דאם כוונתו לכם דהוא אין ראוי לכך א"כ הוי זה כבוד ואיך אומר דהוי טירחא ואם הוי טירחא א"כ אינו כבוד ואיך אמר לכם ומוליא א"ע מהכלל ומזה מוכח דהוא לא חפץ כלל ללאת וגוף יל"מ ליה ניחא לו :

ובהגדה יפה נוף מ"כ דהנה ישראל היו לריבין להיות במלרים ס"ל שנה ול"ה כ"א רד"ו גם עוד ה' שנים קודם שירד יעקב למלרים והיינו רט"ו שנים וכיון ששעבדו בישראל גם בלילות נחשב לח"ל שנים דדין עבד עברי לעבד רק ביום דכתיב כי טוב לו עמך שינוח בלילה כמו הבעה"ב אבל בעבד כנעני נאמר והיו לכם לאחוזתו ומותר לשעבדו גם בלילות וא"כ א"כ דישאל במלרים ה"י להם דין ב"נ א"כ אין היללות נחשבין וא"כ ילאו קודם זמנם וזהו שאלת הרשע מה העבודה הזאת לכם ר"ל היכן הוא העבודה שאתם חייבין עדיין מחמת שילאתם ממלרים קודם זמנם הרי כתיב לכם וזה שדייק תיבת לכם ואמר המגיד לכם ולא לו הרי דין ישראל כעבד עברי דכתיב כי טוב לו עמך לו דייקא וא"כ נחשבים גם היללות אבל לפ"ד הרשע אלו ה"י שם ל"ה נגאל כי לפי דעתו לא הביע עוד הזמן. ומה שאמר דוקא הקהה את שיניו הוא עפ"י"ש חז"ל נחש ארס בין שיניו הוא עומד דלחז"ל אין הנחש ממות אלא החטא ממות השטן הוא הילול"ר המסית ארס לחטא והנה שטן אוח טי"ת הוא בין אופיות ש"ן נחש אוח ח' בין אופיות ש"ן שהוא ח"ט וזהו ארס נחש היינו שאין הנחש ממות אלא חט ממות ואופיות חט עומד בין שיניו היינו בין אופיות ש"ן ולז"ל המגיד לרשע וחוטא שבין אופיות ש"ן היא חט של הרשע הקהה שיניו :

ובהגדה עת לדבר כ' רידוע דקבע הארס כשיפולו שיניו יהיו דבריו משא על בני אדם ואף דבריו יהיו בלעג ובזיון שדבריו כבדים ואינם נשמעים שאין הברת הקול נשמעת כ"כ מחמת נפילת השיניים ויפה שתיקחו לפיכך אחר שאמר הרשע בלשון מודברת גדולות אמר ואף אתה הקהה את שיניו שיהי' נמאס בדיבורו ועוד כשרשע שרולה ללגלג על דברי חכמים חורק שיניו כמ"ש חרקו ויחרקו שן וכמ"ש דהע"ה חרוק עלי שיניו עכ"ל הקהה את שיניו ותפס לשון המקרא שיני רשעים חקיהנה :

ובהגדה אגדה יעקב עפ"י"ד בב"ה (ר"כ) דאמר ל"י חברי' מלחא לא ליהדר ל"י מלחא עפי ממה דא"ל חברי' והנה הרשע שואל בערמה מלחא דמשחמעי לב' אפי כי בשאלתו מה העבודה הזאת לכם י"ל ששואל רק בדרך שאלה לדעת מה אנו מלווין במחזה זאת אבל באמרו תיבת לכם שבוה הוליא עלמנו מהכלל והסתיר רשעת כוונתו באמרו שאל לנו לעשות כלל זכר לזי"מ לחוסר אמונתו בתוקף

הנם ועד"ז ראוי לנו להשיבו ג"כ וזה שהשיב בעבור זה עשה ד' לי כו' והיינו כי השומע יבין שחשיבו הטעם שלטונו במלואו זו ע"ש שילאנו ממלרים אבל יש בזה ג"כ עומק כוונה שיבין הרשע שאלו מרגישים מחשבות לבו בשאלתו כי הוליא עלמו מהכלל והתשובה ג"כ בהסתר בעבור זה עשה ד' לי ולא לו וע"כ תפסו המלילה הקהה שינוי כי האוכל עניים קהות למראה עינים לא יכר רעתו ורק האוכלן בעלמו יודע טעמן כי ברע המה ועד"ז המה השאלה והתשובה :

ובהגדה מרבה לספר דא"י במדרש שהי' רשעים במלרים שלי"ה רולים למנות על הפסח והיו מצוים אוכליו ולי"ה רולים להיות ככלל חכום על השה מה עשה הקב"ה בליל ט"ו הוליא ריח בשמים מג"ע והי' בו כל מטעמים בללייתו והי' אותן רשעים מתחנכים לטעום ממנו ולא שמעו להרשעים עד שנחתמם שניהם וקהו וז"כ המגיד שכבר הי' קיהה שיניים לרשע במלרים ואף אתה הקהה את שיניו עכשיו וא"ל כו'. ושמעתי כי יש לישראל שן אחד יותר מנכרי ט"ז למעלה וט"ז למטה נגד ל"ב מדות שהתורה נדרשת בהן נמלא הרשע הכופר שהוא כע"ז לריך אתה להפיל ממנו שן כנכרי ע"ש. ובהגדה חיים לראש עפימ"ש רש"י בחוקתי עה"פ ותם לריק כוחכם דאדם שלא עמל כו' אבל אדם שעמל וחרש וזרע ובא שדפון והלקה הרי שינוי של זה קהות דמשמע מזה דמי ש"ל טורח באיזה דבר וא"ל שום הנאה מזה שינוי כהות וכיון שהרשע אומר מה העבודה כו' כפ"י הירושלמי מה הטורח הזה לכם כלומר שאל שום הנאה וא"כ הוא רולה בשאלתו להקהות שיניים ועכ"א ואף אתה הקהה את שיניו בזה דאלו הוא הי' שם לי"ה נגאל :

ובהגדה ברכת השיר דלפי מחשבת הרשע שהדבר השלם בתחילה טוב יותר ממי שמשגיג שלימותו בהמשך הזמן ואנו רואין להיפך שכל מה שהדבר יותר שלם בא בחסרון קדום יותר ממי שיעדר השלימות כי העפר שהוא יסוד השפל כל שלימותו מיד ולא יתקדך חיקון ולא ישיג שלימות יותר ועפרות זהב וכסף ויתר המתכות לריך טורח רב להשיג שלימותו להוליא יקר מוזלל וכן בנ"א שגולדים בלי שלימות עיר פרא אדם יולד והבהמה נולדת עם כל שלימיתה כמ"ש חז"ל שור בן יומו קרוי שור כמ"ש שור או כשב או עז כי יולד מיד המה בשלימותם ראינו שכל דבר שי"ב שלימות לא יושג שלימותו בחולדתו כ"א בהמשך הזמן וכל מה שהוא יקר הערך לריך טורח והמשך זמן יותר לשלימותו ובה יובן ומותר האדם מן הבהמה אין היינו מה שהוא ריק ונעדר יותר מהשלימות ובה שהוא אין מחולדתו ופרא אדם יולד עי"ז יגדל יותר שלימותו בסוף וזהו לאות שהבהמה נולדה עם שיניים אם נשלמה ילריחה והאדם נולד בלי שיניים וזהו למה ששיניים רומזים לי"ב כמנין לי"ב נתיבות החכמה לכן לא יושלמו כ"א בהמשך הזמן אבל הרשע לפי סברתו ששלימות הבא לאדם בתחילה הוא טוב יותר משלימות אשר בהמשך הזמן אי"כ הקהה את שיניו שהרי נולד בלי שיניים ולסברתו היא השלימות אשר הי' בבוואו לעולם בלא שיניים ועמ"ש בפסקא יוד :

והמפורשים כתבו דהחילוק בין שאלת הרשע לשאלת החכם דהחכם מזכיר השם ואומר ד' אלקיני משא"כ הרשע אין מזכיר השם כלל וז"ש שהע"ה ויתרון לחכמה מן הסכלות כיחרון האור מן החשך דאחז"ל במ"ר ויקרא חלקים לחשך לילה אח"כ אלא ולחשך קרא לילה מלמד שאין הקב"ה מיוחד שמו על הרעה וז"ש ויתרון לחכמה מן הסכלות ר"ל דההפך בין החכם להרשע כיחרון האור מן החשך דעל האור כתיב ויקרא חלקים לאור יום בן החכם מזכיר השם משא"כ הרשע שאין מזכיר השם ובגיטין פ"ד חלל טיטום הרשע דגידר את הפדוכת וילא ממנה דם וקסבר רג

הרג את עלמו ופירש'י ז"ל כינוי כלפי מעלה וז"ש ולפי שהוליד את עלמו עלמו דיקא ר"ל את השי"ת שלא הזכירו כלל כו' :

וברבש לפי כ' דשאלת הרשע על הק"פ בעבור שפסח כו' אי"כ לא יתחייבו בק"פ כי"א הזכורים דמכות זכורי"ה' במלרים וניולו זכורים של ישראל ועכ"א ולפי שהוליד אי"ע מהכלל כפר בעיקר דעיקר הק"פ הוא לפרוש מע"ז כמ"ש משכו וקחו לכם ורחז"ל משכו ידיכם מע"ז יקחו לאן ש"מ אלא שנתינת הדם על המשקוף לעורר רחמי השי"ת ופסח על בני בני' וז"ש בעבור זה הק"פ שפרשתי מע"ז ומסרתי עלמי על קה"ש בלקיחת הפסח מבעשור עשה ד' לי בלאתי ממלרים :

ומ"כ דמה שהוכיח בעל הגדה דתשובה בעבור זה כו' הוא תשובה גם לרשע משום דקשה כקו' השלח"ק כיון דאין מחויב לספר יי"מ אלא בלילה כדכתיב בעבור זה ל"א אלא בשעה ש"ש מלה ומרור מונחים אי"כ למה בלאת נכתב ביום ההוא דמשמע ביום וע"כ דמזה נלמד תשובה לבן הרשע והרשע שואל בשעת עשיית הפסח דהיינו ביום :

ובפי' הכ"ס בשאלת הרשע מה העבודה הזאת לכם אחס בעלמכם מטריחין בעבודה הק"פ ולא ע"י משרתכם ואמרתי שז"כ המגיד בעבור זה עשה ד' לי עפי"מ"ש חז"ל מה שעשה אי"א בעלמו ואקחה פת לחם שילם הקב"ה בעלמו הנני מחסיר לכם אבל מה שליוה אי"א ע"י שליח יוקח נא מעט מים שילם הקב"ה לבניו ע"י שליח ע"כ ועכ"א משיבין להרשע בעבור זה שטרחתי בעלמי בעשיית הק"פ עשה ד' לי ר"ל בעלמי כמ"ש אני ולא מלאך כו'. ע"ל בשאלת הרשע לפימס"ל בפסקא ג' על וכל המרבה לספר בילי"מ ה"ז משובח דכל המקבל עול מ"ש מעבירין ממנו עול מלכות ועול ד"א וכל הפורק מעליו עמ"ש נותנין עליו עול מלכות ועול ד"א וכיון דהרשע אומר מה העבודה הזאת לכם ואומר דלכם הוא עבודה אבל לו אינו עבודה והוא בן חורין והרי הדבר ממש להיפך דכל הפורק ממנו עמ"ש זה הוא עבד מלך בוד לאפוקי מי שמקבל עליו עומ"ש מעבירין ממנו עול מלכות וע"כ דכופר בכ"ז ועכ"א ואף אחס אמור לו עכ"פ מוכרת העבדות להשי"ת דאלו ל"ה שם ל"ה נגאל וה"י מת בג' ימי אפילה וטוב לו לעבוד השי"ת ולהיות חוסה תחס ידו :

ובמכילתא פ' בא בפסוק וה"י כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה כו'. בשורה קובה נחשברו ישראל באותה שעה שכן עתידים לראות בניס וב"צ לכן ומלת לכן שסיים המכילתא ל"צ ויוצן עפי"מ"ש הבניי ניסן מאמר ה' אות י"ד רק דקשה דכתיב וה"י והוא לשון שמחה ולשמחה מה זו עושה הלא מה העבודה הוא שאלה בן הרשע אך לפימ"ש שאחז"ל ל"ת בעבורי אחסנאת אפי' מברא בישא לברא טבא דילמא יפוק מיני' זרעא מעליא וכאן שמשיבין לבן הרשע אלו ה"י שם ל"ה נגאל והרי הרשע ישנו אחסו והוא נגאל אלא ע"כ משום דר"צ ניליך קדוש ועי"ז יפוק מיני' זרעא מעליא ועכ"א תורה וה"י כי ישאלך כו' ה"י לך שמחה אפי' מכן הרשע ע"כ כיון שיטנו בקרבינו והנה נגאל ע"כ דיפוק מיני' זרעא מעליא ונחשברו בשורה קובה שיה"י להם ובני בניס וז"ש המכילתא שיהיו עתידין לראות בניס ובני בניס להם להם דיקא לאלו הרשעים שאומרי' ושואלים מה העבודה כו' :

תם מזה הוא אומר . מזה זאת . ואמרת אליו בְּחֻק יְד הוֹצִיאָנוּ יְיָ מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים :

יִרְקוּט שְׁמַעוֹנִי

תם אומר כו'. בהגדה שבת פסח דשאלת התם דמ"ש נם של ילימ משאר הנסים והרי נם של פורים עדיף יותר כי הוא ממות לחיים אבל התשובה הוא דנם של ילימ ה' גאולת הנפש שאלו לא טיהר השי"ת אותנו מטומאת גלות מזרים עדיין היינו משועבדים חמת יד הקליפות בגלות הנפש וז"ש ואמרת אליו בחזק יד הוליאנו . הוליאנו דייקא כלומר שלא את אבותינו בלבד גאל אלא אף אותנו גאל והוליאנו מגלות זה מבית עבדים דהיינו עבדות הנפש מיד הקליפות וע"כ אין ערך לה גאולת הגוף :

ובאיזור אלי' אות ק"ז כי עפי' מאחז"ל במדרש בשעה שילאו ישראל מזמרים מסר הקב"ה לאיוב ביד המקטרג כדי שלא יקטרג על ישראל משל לזאב שנפל על עדר שהרועה חסרו שם להליל כל העדר והנה איוב נקרא חס שנאמר איש ה' כו' איש חס וישר לז"א חס אומר ר"ל דאיוב שהוא איש חס אומר מה זאת המכות האלו שבאו עלי בפתע פתאום והתשובה שאמרת אליו בחזק יד הוליאנו ה' מזמרים חזית עבדי' וכיון שהי' בחזק יד על בלתי היותם הגונים כטענת המקטרג מה אלו עובדי עבודה זרה אף אלו כו' לכן מפני הקטרוג מסר את איוב ביד השטן עד שיטעברו ישראל כדי שיטעסק עמו ולא יקטרג על ישראל , ובבית פרץ כי דשאלת התם היא מה זאת חידוש אלל הקב"ה נם ילימ משאר הנסים שעשה ושעושה השי"ת בכל יום וכי הוא חידוש אלל השי"ת שעושה נם הרי הקב"ה הכל יכול כמ"ש המפ' בפסוק מאת ה' הייתה זאת היא רק הוי' בעלמא והוא נפלאת רק בעינינו אבל אלל השי"ת ל"ש פלא כלל כמ"ש נירא תהלות לונור עליו כי הוא עושה פלא ועי' תאמר לו כי בחזק יד הוליאנו ה' מזמרים כי ה' באמת פלא אחרי של"ה כדאיס להגאל כמ"ש גוי מקרב גוי שהיו ישראל ג"כ עעי' וזה היא החידוש שהי' בחזק יד בכח גדול נגד המקטרגים :

ובהגדה תולדות משה בפתיחה כ' שמה שליוה לנו הקב"ה לספר לבניו אף כשהם קטנים ואף לתם ושא"י לשאלו בערם ידע הנער להבחין בין טוב לביש הוא מחמת שכאשר נראה מן המקראות ומן מדרשי חז"ל שרוב הגזירות ה' על הבנים וחוקק הנם בשבילם האחד פרישת ד"א למעט הנולדים כאומרו פן ירבה והשנית ואם בן הוא והמיתן אוחו והג' כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו והד' מהם מיעבו בזבין לכל אשר יחסר מהכונת הלבנים והחמישי מהם שחטו לרפואת לרעתו של פרעה מדמם והששית מהם נתנו בכור הבכור כמבואר במדרש ומהם מה שהפילו הנשים כאשר עזרו לבעליהם לרמוס החומר ולזה דרש ריב"ג (בוסה ל') כי לך אמרו שירה עולל מוטל על זכרי אמו ותינוק יונק משדי אמו כיון שראו את השכינה עולל הבביה לוארו ותינוק שמע דד מפיו ואמרו זה אלי ואנוהו שנאמר מפי עוללים ויונקים יסדת עוז רמ"א מכין שאפי' עוברין שבמעי אדם אמרו שירה שנאמר במקלות זכרו אלקים ד' ממקור ישראל והוא מחמת שהגאולה ה' רב מאוד לאלה כי עליהם ה' חוקק הגזירה ואפשר שמה שהי' עליהם הגזירה כ"כ הוא מחמת הדילטורין שהי' בהם כמ"ש אל תחן את פיך למטוא את בשרך כו' למה יקלף האלקים על קולך וחבל את מעשי ידיך ואחז"ל מה הם מעשי ידיו של אדם בניו ובנותיו לזה ליוה הקב"ה לספר לבניו ולהסבירם חוקק הנם והגאולה אשר ה' נם להם ויתנו שבת והודי' לשמו ית' :

ושאינו יודע לשאול את פתח לו . שנאמר והגדת

לִבְנֵךְ בַּיּוֹם הַזֶּה הָיָה לְאִמֶּר בְּעֶבֶר זֶה עָשָׂה יי לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם:

יִרְקוּ שְׁמַעוֹנִי

וְשִׂא י לשאול את פתח לו. הא דקאמר בלשון נקיבה את וליא בלשון זכר אתה כי חשש כמו של אב נקיבה שהי' ראוי לו ללמדו בהיותו נער לחנכו כמו שפירשי' פ' האזינו עה"פ לור ילדך חשי והמלוה על האב ללמד לבנו תורה ולהיות בבחי' זכר בבחינת משפיע. בהגדה מרבה דברים:

ובהגדה פרי חיים להמגיד מולאטשאו זל"ל במה שהקשו המפוי' דהתשובה לשאי' לשאול הוא התשובה להרשע דרש"י פ' בא כ' וז"ל והגדת לבנך בן שאי' לשאול והכתוב מלמדך שתפתח לו אתה בדברי אגדה המושכת את הלב דהי' ק"ל לרש"י למה כתיב והגדת לבנך וליא ואמרת לבנך כו' ונראה לפ"ד רש"י ז"ל וכן לבעל המגיד בפסוק הזה שמכאן רמז תשובה להבין הרשע לי ולא לו אלו הי' שם ל"ה גאול לפי שלשון הגדה משמעותו ב' ענינים הפכיים לשון רך אגדה המושכת את הלב וכן דברים קשים כגידין כמו שפירשי' פ' יתרו עה"פ ותגיד לבני ישראל וע"כ ככאן כתיב והגדת סובל משמעותו דברים רכים ודברים קשים לבן שאי' לשאול תאמר לו בלשון רכה כאגדה המושכת את הלב של אדם ויש ג"כ רמז להבין הרשע שתאמר לו דברים קשים כגידין אלו הי' שם ל"ה גאול ועכ"כ לשון והגדת:

והמפוי' כ' בלשון את פתח לו דהיל"ל אמור לו אלא ר"ל עשה דברים שיגרמו שישאול ומוכת לה מדכתיב והגדת לבנך וליא כי ישאלך דש"מ שאפי' אינו שואל לריך להגיד לו וכיון שכן למה אמר בשאר כי ישאלך כיון דבלא שאלה לריך להגיד אפי"כ גם זה ע"י שאלה והיינו ע"י גרמא שיעשה דבר הגורם לו שישאול ולז"ל את פתח לו וליא אמור לו ומכאן ילא לחז"ל להקן שינוים בליל פסח כדי שישאלו התניוקות ועמ"ש בפסקא הסמוך אי ביום ההוא יכול מצע"י:

ובשמחת הרגל כ' דהטעם שהלריכו שאלה וחשובה בליל פסח (ועמ"ש"ל בפסקא א') עפ"ימ"ד בירושלמי פ"ג דביכורים אהא דחנן שמקרינ' פ' ביכורים דיליף לה מדכתיב וענית ואמרת אין עני' אלא מפי אחר וכ"כ הרע"ב שם והכא כתיב לחם עוני שטוין עליו דברים הרבה והיינו מפי אחרים לכך לריך שישאלו וישיבו וז"ש ושאי' לשאול את פתח לו שגאמר והגדת לבנך דסד"א לריך שישאל כדי שיענהו כדמוכת מלחם עוני ואין עני' אלא ע"י אחר והבן הזה שאי' לשאול לא יספל בו כלל כאלו לא הי' לז"ל את פתח לו בלי שאלה כיון דאיא בשאלה מדכתיב והגדת לבנך ול"כ שאלה כדכתיב במקום אחר שמעינ' דאי לאו בר הכי הוא לשאול אתה תדבר לו בלי שאלה ועפ"י מוכן מה דבג' בנים חכם רשע חס נקט המגיד חכם מה הוא אומר כו' והכא אמר ושאינו יודע כו' בזי"ו הול"ל שאינו יודע לשאול את פתח לו אלא בא לרמוז דאף אם יש לו נן אחר דשואל ומקיים ב' מלות עניה עכ"ז ידבר גם עס שאי' לשאול ולז"ל ושאינו בזי"ו מוסיף ומייתי מקרא והגדת לבנך דהרי הפסוק מיירי בכל ענין אף אם י"ל עוד בנים:

ובהגדה כ"ס כ' דלכך המלוה דוקא בשאלה ותשובה כי ידוע דליל הפסח הוא חסידל לנטות בלב הבן אמונה טהורה וקבלת התורה ויסוד לזה הוא יל"מ והנה דבר שאדם חושק ומתאוה לידע טעמו אז הענין והטעם נכנס וקיים וחרות על לוח

לוח לבו יותר משמועה שארי ספורי המעשיות לכן אנו עושין פעולות שיתמיה הבן וישאל ויהי חושק ותואב לידע התשובה ויהי חרות על לבו כל הימים :

ובם שבח פסח כי עפיתם בפעם דחקנו כמה שינוים כדי שישאלו כמו ב' סבולים ועקירת שלחן ומוציא כוס ב' קודם הסעודה וליל דנפק'ל לרבנן כי מדרבנן והגדה לבנך ביום ההוא לאחר דמיו לאמר אלא ר"ל שיהי רובב שפתי יסנים ע"י השינוים כדי שישאלו וז"ש ושאי לשאיל את פתח לו ר"ל ע"י שינוים כדי לפתוח פיו לאלם הזה שישאל הטעם שנאמר והגדת לבנך כו' :

ופהגדה תולדת אדם לבטל חיי אדם בשם חניא רבתי דכיוונס עשה לו פתח כדי שיבין וישאל כד"א פתח פיך לאלם וגראה שילא להם דרש זה מדליכ ומגיד לבנך שהוא לשון פעול וכתיב והגדת שהוא לשון התפעל שר"ל שעתשה כענין שפיה מוכרח להגיד לבנך ור"ל שחגגרום שישאל לך כדי שיערך להשיב לו ובזה א"ש מ"ש מחלקים קליות ואנוסים כדי שישאלו ואמרו עוד אפי' בינו לבני שואל ומגיד כי בזה א"ש כיון דכתיב והגדת ול"כ ותגד ש"מ שליוותה הסוכה"ק שיהי דוקא שאלה בכדי שישב ולכך חקנו רבנן ג"כ שאפי' בינו לבין עמלו שואל :

ובבר"ע דרוש כ"ג פ"י כי לאשר בן זה הוא פתי יאמין לכל דבר הנאמר מבלי שום הסתכלות אחר כי אפי' לשאול אינו יודע לא רלחה הסורה לאחר לו שהולא הקב"ה את ישראל ממלרים עם היוחס בלתי ראויים על סמך מה שיקבלו הסורה אח"כ כי לחוסר דעתו לא יעמיק בדברים אלא יחשוב דעביר קוב"ה ניסח לשקרא ואל יעבב שום עון מלקבל חסדים טובים ממנו ית' ע"כ להסיר מלבו זה למען יזדור בעשיות המלות ויתרחק מן העבירה אמר ית' מלות תאכל ז' ימים ולא יראה לך חמץ כו' שכללה בזה שמירות מ"ע באכילת מלה והאזהרה מל"ת מענין חמץ והגדה לבנך יראה בהיותך עוסק במלות אלו אז תגיד לבנך שא"י לשאול ותאמר לו בעבור זה דהיינו בעבור הדברים שאנו עושים בשמירות מלוותיו ית' לפיכך עשה ד' למעני ובזכותי הוליאנו ה' ממלרים שאלמלא כן ל"ה מוליאנו משם ובזה יתחקה בשכלו שלריך להתעסק במלות להשיג חסד מהש"ת וישתדל בשמירתן :

ובהגדה זרע יהודה במ"ש את פתח לו הול"ל אתה אמור לו וגם למה אמר לבן זה מלת לי לדיוקא לי ולא לו והא אין בידו חטא ועון כלל וגראה שזה נורם שאומר לשון את פתח לו כלומר אל יקשה בעיניך שתאמר לבנך בעבור זה עשה ד' לי כאלו הכוונה לשלול אותו מהכלל לי ולא לו והוא אין ברוחו רמ"י כי אמנם את פתח לו והוא יענה אחר כך בעבור זה עשה ד' לי וזהו והגדת לבנך לאחר שאתה תגיד לבנך ותלמדו שיהא הוא ג"כ בעבור זה עשה ד' לי וכיון שכן עלמו עונה ואומר לאביו כן א"א שיובן לי שאמר האב לדיוקא ולא לך שא"כ ישולל גם הוא בעניות הבן :

ובם באר שמואל בפתיחה כי במ"ש את פתח לו כי בטרם ידע הנער מאוס ברע ובחור בטוב מכת הבנתו חלושה לקבל ד"ת אשר אביו חייב ללמדו בעת ההוא החובה על אמו למעט בלבבו י"ד ולגלור אותו מכל קומאה ולעורר בלבו חשקית והתרגשות לכ"ד שבקדושה ודברי אמו יעשו רושם חזק בלב הילד הנקי מכל סוג לעשותו כלי מוכשר לקבל טהרה לזאת ד"ה כנגד בית יעקב אלו הנשים ושאינו יודע לשאול את פתח לו :

ובפנים יפות פ' בא דלשין את פתח לו הוא שאף הבן שאינו יודע מעלמו כשמתחילין לו קלת נותן בו דעה לשאול מעלמו. וז"ש את פתח לו ר"ל פתיחה

פתיחה בלבד וממילא יגמור הכן וזה דקאמר והגדה לבנך לאמר שתחיל להגיד לו
עד שיאמר בעלמו :

יְכוֹל מֵרָאשׁ חֲדָשׁ תִּלְמוּד לֹמַר בַּיּוֹם הַהוּא. אִי בַּיּוֹם
הַהוּא יְכוֹל מִבְּעוֹד יוֹם. תִּלְמוּד לֹמַר בְּעֶבֶר זֶה.
בְּעֶבֶר זֶה לֹא אָמַרְתִּי אֲדָא בְּשַׁעֲהָ שֵׁישׁ מִצָּה וּמָרוֹר
מִנְחִים לְפָנֶיךָ :

יִדְקוּשׁ שְׁמַעוֹנִי

יְכוֹל מר"ח ת"ל ביום ההוא אי ביום ההוא יכול מבעוד יום ת"ל בעבור זה בשעה
שיש מלש ומרור מונחים לפניך. בדברי שאלו הגדה הביא בשם חכ"א לפרש
שזה קאי על מ"ש מקודם ושאינו לשאל את פתח לו והיינו דאם ה"י מר"ח או מבעוד
יום ל"ה ראי' שאינו יודע לשאל דלמא בשביל שלא ראה שינוי לא נתעורר לשאל
אבל כיון שנאמר בעבור זה והיינו בשעה שיש מלש ומרור ואעפ"כ לא נתעורר לשאל
ע"כ אחת פתח לו. עוד מ"כ דהא דאמר יכול מבעוד יום ונקט דוקא במי שא"י לשאל
מפני שזה קטן ביותר ודרך קטן לישן בלילה מיד כשתחשך לכך קס"ד שיגיד לו
מבעוד יום קודם שי"ן ל"א בעבור זה דוקא בלילה ומפני חשש שלא יישן מחלקים
קליות ואגוזים :

וכ"כ בפני משה עפ"מ"ש בפע"פ (רק"ט) אמרו עליו על ר"ע מימיו לא הניע
עת לעמוד מביהמ"ד חוץ מע"פ בשביל התינוקות כדי שלא ישנו וברש"ב
כשתחשכבין עד הלילה לאחר שתחשך ישנים התינוקות ולפי"ז לפי"מ מקודם ושאינו
לשאל את פתח לו מלשון פתח פ"ך לאלם ר"ל שתעשה שינויים למען שיאכלו התינוקות
ועז"א המגיד יכול מבעו"י כדי שיאכלו ת"ל כו' :

ובשמחת הרגל בשר"ד אגודתהם זה בגימטרי' י"ב מלות שאדם עושה בליל פסח
ואלו הן ד' כוסות חרוסת כרפס ב' נטילות ידים. המול"א. מלש. מרור.
כריכה. וכ' דז"ד לשיטה זו דמזכרין על נטילת ידים על נטילה הראשונה ולמ"ד דלא
מזכרין אפיק נטילה ראשונה ומעיל סיפור יל"מ והאגודתהם לא רלה למנות מלות
סיפור יל"מ דהוא מונה מלות מעשיית ולא מלות שהם דביבור. ומ"כ הנה באמת
אף אם התינוק שואל את האב שאלה זו בשאר ימות השנה יכול האב ג"כ להשיב לבנו
כפי הכתוב בתהי"ק אך דהתהי"ק מורה לנו דכל ימות השנה אף אם יאמר להבן סיפור
יל"מ לא יהיו אז מתיישבים הדברים ויכנסו באוזניו כ"כ כי זה תלוי באמונת הלב
וז"ש בעבור זה ל"א אלא בשעה שיש מלש ומרור מונחין לפניך ר"ל בליל פסח אז מחגלין
הארות המוחין אשר רומזין להם המלש ומרור ובזו הלילה מחגלה אור השכל והאמת
והאמונה חופף בלילה זו על זרע ישראל ואז כשתשיב לבנך תשובה זו ותגיד לפניו כל
הסיפור הלז אז בודאי יכנסו דברי האב באזניו הדין ויחמין ביל"מ :

ובמחזה אברהם כ' דעיקר גאולת מלכים הוא מאשר צחר בנו לו לעם ונתן
לנו התהי"ק ומלוותיו ואז מר"ח אמר להם המלות והחיוב להתחיל לדרוש
אז בה' הפסח כח"ש רש"ב בפ"ק דפסחים וקס"ד דמר"ח החיוב להתחיל לספר
ביל"מ ת"ל בעבור זה טעה ד' לי והוא עפ"מ"ש שם ב' דברים אינו ברשותו של אדם
ועשאן הכתוב להיות ברשותו ואחד מהן חמץ בפסח וז"ש בעבור זה הלאו של כל יראה
ובל

ובל ימלא עשה ד' כאלו הוא שלי וברשותי וזה בשעה שיש מלה ומרור מונחין לפניך
אבל מקודם שיעבור בכל יראה אין החיוב לפתוח בלי"מ :

ובהגדה תוספת בנימין דקיי"ל הרואה מקום שנעשה בו נסים לישראל מחויב
לברך ושי' הרי"ף דאפילו על נס דייחיד מחויב הוא ובני ובי"ב לברך וי"א
דסה"ד לכל יולאי יריבו שמכרכין בריך שעשה גם לאבותינו בימים ההם כמ"ס בטו"ח
סי' ר"ח והיינו כשבא לאותו מקום שנעשה בו הנסים ולכן כשיש פסח ומלה ומרור
מונחין לפניך הוי כאלו בא להמקום שנעשה בו הנס שהרי מלות אלו מורים הנסים
ולכן חייב אז לברך וזה דיוק לשון המגיד בשעה כו' מונחים לפניך ה"ה כאלו באתם
למקום הנס :

ובשלה"ק הקשה באומרו אי ביום כו' יכול מצע"י ח"ל כו' בשעה שיש מלה כו'
דאי"כ ל"ל ביום ההוא אך דלכאורה תיבת לאמר מיותר מאחר שאמר
והגדת לבנך כו' אך דהענין דמצעוד יום היינו ע"פ ה"י עסק גדול בק"פ חס"פ
גדולה בישראל כיתות ותרבות עוסקין ויהי' הכן מתמיה ושואל לאביו מה זה
ומחמת טרדת העוסקים אין פנאי להאזי להשיב לבנו על נכון ע"כ אמרה מורה והגדת
לבנך ביום ההוא כלומר מצעוד יום כששואלך מה זה תגיד לו שתאמר לו הענין כלילה
כשיהי' מונחים לפניך מלה ומרור ואז כה"י פגום מהעסקים אני אומר לך כל הענינים
אף מק"פ וז"כ המגיד דודאי מר"ח ניסן חל חצות ביעור חמץ אף לרשב"ג דאומר ב'
שבתות וכל אדם מישראל מחמיל מר"ח לתקן לעניני פסח וא"כ ישאל הכן מה זה
ואמרת אליו לאמר ביום ההוא המתן ליום ההוא אני אומר לך וביום ההוא בע"פ
כשיראה ביעור חמץ ואפיות מלות שמורים ישאלך מה זה תגיד לו לאמר לו הענין
כלילה שאז כה"י פגום מהעסקים אני אומר לך כל הדברים . בהגדה יסוד האהבה :

עוד מ"כ עפ"מ"ש השלה"ק (דקע"ה) כמה שזכר בכל סדר הבראה שם חלקים לחוד
ולא שם הוי' והוא דיש ב' הנהגות הנהגת הטבע והנהגת הניס"י ונגד
ב' הנהגות נקרא השי"ת בדי' שמות והיינו חלקים נגד הנהגת הטבע שהוא בגימטרי'
חלקים ואין חלקים בדי' אלא דין כי הוא מנהיג ומסדר אלו הנהגות בשורת הדין
הטבעי המנהיג העולם במנהג אחד תמיד בלתי שינוי דע"כ הוקבע ר"ח תשרי התשלה
למליאות הנהגה הטבעיות ור"ח ניסן הוא ראשון למליאות הנהגה השג"חית שהוא שם
הוי' ב"ה היינו השגחת שינוי הטבע כי שם הוי' הוא ישנה וישרד הכח הטבעי הנברא
בשם חלקים וז"ש רש"י ז"ל פ' בראשית ראה שאין העולם מחקיים במדה"ד היינו
בהנהגת הטבע לבד ע"כ שיקף עמו מדה"ר כמ"ס ביום עשות ה' חלקים שהוא הנהגה
הניס"ית אלא שהנהגה שהוא למעלה מהטבע נתייחד אל האומה הישראלית וע"כ נאמר
החודש הזה לכם דייקא הנהגה הניס"ית משא"כ לשאר ב"א עולם שהמה תחת הטבע
דאללס ר"ח תשרי להם ראש חדשים לפי שהמה תחת הנהגת הטבע ונדע דע"י סיפור
ילי"מ נחשורר כח הניס"י לישראל וכמ"ס הר"ן והקדמונים דביום שנעשה בו הנס
הוקבע הנס לדורות וע"כ קס"ד דמר"ח ניסן דאז התחלת הנהגת הניס"י יהי' אז החיוב
לספר בלי"מ לעורר כח הנהגה שהוא למעלה מהטבע כו' ח"ל כו' ל"א אלא בשעה
שמלה ומרור מונחין לפניך וע"י כח המלות אלו מחשיכין הנהגה הניס"ית :

ובכתנות אור פ' בשלח כ' לפרש הסמיכות פסקא יכול מר"ח כו' למ"ס מקודם
ושא"י לשאל את פסח לו כו' בעבור זה כו' דאי' בשבת (דפ"ו) דכ"ע
בר"ח אחר למדבר סיני כתיב הכא ביום הזה באו מדבר סיני וכתיב התם החודש הזה
ראש חדשים ע"ש ולפי"ז כיון דמסיים בעבור זה עשה ד' לי כו' אי"כ שפיר קס"ד
דהוא

דהוא מר"ח מגז"ש דהכא כתיב בעבור זה ושם כתיב החודש הזה ע"כ ל"ק ביום ההוא וע"כ דהזה אחי לשעה שיש מלה ומרור מונחים לפניך :

ובהגדה זרע יהודא במ"ש יכול מבע"י ת"ל בעבור זה דל"ב דלא לכחוב ביום ההוא ואי משום דהו"א מר"ח הא כתיב בעבור זה אך דכוונת הכ' ללוות על האב שילמד לבנו בכדי שידע לומר בזמנו בעבור זה ואי ל"ב ביום ההוא הו"א שח' על האב ללמדו מר"ח לכך נאמר ביום ההוא להורות שהגדה תהי' ביום ההוא ועדיין י"ל מבעוד יום ביום י"ר מחויב האב ללמדו שיאמר בלילה בעבור זה כו' ומושגי ת"ל בעבור זה והיינו כשחלה ומרור מונחין על השלחן ושליט שזה דוקא על הכן שיאמר בלילה ובכ"ז אפשר שחלות הגדה על האב מבע"י ע"כ אמר המגיד ת"ל בעבור זה לא אמרתי ולא לויתי כלל שיאמר בין האב המלמד בין הכן המלמד אלא בשעה שחלה ומרור כו' שאז חלה הגדה על שניהם והיינו מדל"ב והגדת ביום ההוא לבקך לאמר שאז ל"ה במשמע כ"א שהגדת האב לבנו תהי' ביום ההוא מבע"י אבל הכן יאמר בלילה כדכתיב בעבור זה אבל השתא דכתיב והגדת לבקך ביום ההוא לאמר נדרש ביום ההוא לפניו ולאחריו שהאב יגיד לבנו ביום ההוא ושגם ביום ההוא יאמר הכן בעבור זה וזהו ביום ההוא לאמר כו' וכיון שכן ע"כ ביום ההוא אין פירושו מבעוד יום שהרי הכן אינו אומר אלא בלילה בשעת מעשה המלות וש"מ שהגדת האב לבנו נמי אינה מבעוד יום וד"ז כפתור ופרח ע"כ :

מתחלה עובדי כוכבים היו אבותינו ועבשו קרבנו המקום לעבודתו. שנאמר ויאמר יהושע אל כל העם כה אומר יי אלהי ישראל בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם תרח אבי אברהם ואבי נחור ויעבדו אלהים אחרים: ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר ואולך אותו בכל ארץ כנען וארבה את זרעו ואתן לו את יצחק ואתן ליצחק את יעקב ואת עשו ואתן לעשו את הר שער לרשת אותו ויעקב ובניו ירדו מצרים:

י"קוש שמעוני

מתחילה עמ"ז היו אבותינו ועבשו קרבנו המקום לעבודתו בהגדה פני משה דאי' בקדושין (ר"ע) אמר רבה בר ר"פ זו מעלה יסירה יש בין ישראל לגרים דאלו בישראל כתיב בכו והייתי להם לאלקים והמה יהיו לי לעם ואלו בגרים כתיב והייתם לי לעם ואנכי אהי' להם לאלקים ופירש"י בישראל והייתי להם לאלקים אע"פ שאינם לי לעם ומחוק שאני מקרבן הם יהיו לי לעם אבל גרים אין מקרבין אותם מן השמים אלא"כ הם מקרבין עצמם מחילה להיות טובים וע"ז אומר המגיד בחסד שהס"ת עשה עמנו מחילה עמ"ז היו אבותינו כו' וא"כ לכאורה הולך להחנהג עמם

עמם כמו הגרים דאין מקרבין אותם מה"ש אח"כ המה מקרבין עלמם מחילה להיות טובים בכ"ז אללינו אינו כן אלא קרבנו המקום לעבודתו. והגר"א מפרש מחילה עע"ז כו' פי' שה' ב' עניני גלות הנפש וגלות הגוף ומפרש מחילה גלות הנפש מחילה עע"ז היו כו' ואח"כ מפרש גלות הגוף. ובאמת ליעקב פי' מחילה עע"ז היו אבותינו כי קודם נ"ת היינו נקראים בני נח ואחר נ"ת אין קורין אבות אלא לשלשה ואין אהנו נקראים בנים כ"א לאבותינו אי"י ולא מהם ולמעלה כי ערם קבלנו עלינו החוה"ק היו נחשבים לנו לאבות גם מאברהם ולמעלה הנם שהיו עובדי ע"ז משא"כ אחר שקבלנו החוה"ק נפסק חבל היחוס מהם להקרא עוד אבות כמאה"כ (ישעי' נ"א) הביטו אל לור חלבתם הביטו אל אברהם אביכם ולא ממנו ולמעלה (ומה"ט י"ל מה דא"י במ"ר לך דאמר השי"ת לאברהם לך אני פועריך מכבוד אב והיינו דנפסק ממנו חלק אביו להקרא בשם אביו ויורה לפמ"ש המפ' מה"ט דאביו מסרו לנמרוד להשליכו לבבשן אח"כ אביו בעלמו ויתר על חלקו) וז"ל מחילה ערם שקבלנו עלינו אלקותו ית' גם עובדי ע"ז היו נחשבים אבותינו והי' יחוס נמשך אללינו גם מהרת. ולמעלה ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו כו' ואין להם עוד שום שייכות עמנו שנאמר בעבר הגהר ישבו אבותיכם מעולם ר"ל אשר מימות עולם ולפנים היו אבותיכם גם תרת אבי אברהם אבל לא בתרתי בהם להיות לכס לאבות רק ואקח את אביכם את אברהם שבוהא יח"י לכם לאב :

ובהגדה מחזה אברהם במה דמסיים ואחן לעשו את הר שער כו' דמה כ"מ מהסיפור מעשו אך הענין דהקב"ה אחר אל הנחש ועפר תאכל כל ימי חיך ול"ב מה קללה היא זה אם זה היא אכילתו וחי מזה וכל מקום פרנסתו מוזמנת לו כמשאחז"ל פסחים (דק"ב) עולה לגג מוזנותיו אמו אך במורה ח"ג פ"ח כ' שהשגחה אלהיית בפרטות לא תחול בכל מיני הנמלאים וכל הקרב במדרגה היותר גדולה להפיל עלמו תחת השגחתו ית' הוא יותר בהשגחה העליונה ולזה ברא את האדם להיותו חסר וגלך תמיד בכדי לצוא תמיד להשגחתו ית' ולזכות מעשיו לכך אבל להנחש נחן לו בכ"מ מה שלריך לו ולא ילערך להתפלל אליו להיותו מייחל תמיד להשגחתו הפרטיית וזה לקללה תחשב לו כהא דשמואל בתענית (דכ"ה) משל למך שאמר תנו לו ולא אשמע קולו וזהו ואחן לעשו את הר שער לרשת אותו וא"ל להשגחתו ית' בפרטות ויעקב ובניו ירדו מלרימה בגלות להיות חסר מירות בכדי שיושפע השגחתו עליהם :

ובהגדה אמרי אש עפימ"ש במ"ר חלוה עה"פ ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך ושה"כ אשרי חבחר וחקרב כו' אשרי מי שזכרו הקב"ה אע"פ שלא קירבו ואשרי מי שקרבו אע"פ שלא זכרו איזהו שזכרו זה אברהם שנאמר אשר בחרת באהרם כו' אע"פ שלא קרבו ויעקב זכרו הקב"ה אע"פ שלא קרבו כו' אשריין של אלו שזכרון הקב"ה אע"פ שלא קרבן ור"ל כי לשון בחירה יפול במי שזכרו לו הטוב ויפה ואם יבחר בזכר מזולתו יורה כי לו יחרון מזולתו אבל לשון קירוב יפול על כל מה שיקריב אליו ורק מרגלין המקרב קרבו אע"פ שמלך עלמו אינו מתקון לכך וע"כ בא"א יאמר כי זכרו ה' כי ביחנו ביוד נכונות וכן ביאע"ה זכר ד' בו מלך שלימותו והנה ישראל במלרים ל"ה ראויים לגאולה כי הללו עע"ז והללו עע"ז רק מלך שקירב אותנו השי"ת אע"פ שלא זכרו וז"ש ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו בחדשו ית' והביא ע"ז רא"י מיהושע שאמר בעבר הגהר כו' ויעבדו אלהים אחרים ולא בחרתם ולא קרבתם ואקח את אביכם כו' ואברהם את זרעו כתיב ואברהם חסר ה' ודח"ל ברבה קיבות רבתי עמו עד שנחתי לו את ילחק הרי זבח ונסה השי"ת אותו ולא קרבו אבל קירב

קירב את עלמנו וכן יעקב ובניו ירדו מלרים ולא קרבן כאשר קרב יולאי מלרים אבל הם קרבו את עלמן ועתה ברוך שומר הבטחתו לישראל שאע"פ של"ה הנוגים קרבים המקום כמ"ש בחזקת יד שטיקל חזקה ה"ד מפני של"ה ראויים להגאל :

ובאחרית לשלום פ"ה המאמר בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם ויעבדו אלהים

אחרים ואקח את אביכם את אברהם כו' ואקח לעשו את הר שער כי מה שניתנה ארץ כנען לאברהם ולא ניתנה לאבותיו של אברהם הסיבה לזה כי ארץ כנען ארץ אשר עיני ה' אלהים ויהי הארץ מוהגים עפ"י המערכה בראון ה' לכן אבותיו של אברהם שהיו עובדי ע"ז אין להם שום התייחסות לארץ כנען אך ח"א שהכיר את בוראו ומאם בגילולי ע"ז לו התייחסה ח"י וז"ש בעבר הנהר ישבו אבותיכם לא בארץ כנען והסיבה לזה יען ויעבדו אלהים אחרים ואקח את אביכם אברהם שהכיר בוראו ואלוץ אותו בכל ארץ כנען יען דזה יתרון שלו על תכונת אבותיו וכאשר ילא ממנו עשו ע"ז ובלתי מתייחס אל ארץ כנען הרחקתו אותו ממנה ונחתו לו את הר שער כמו עבר הנהר. ובתולדת אדם לחיי אדם דקדק דבחילה אחר ואקח לעשו את כו' שהוא לשון מחנה ותיכף אחר לרשת אותו לשון ירושה ואמנם החילוק בין ירושה למחנה הוא כי במחנה אפשר לומר הנני נותן לך שאחריך יהי' לפלוגי משא"כ בירושה שאל הפסק עולמית וז"ש ואקח לעשו את הר שער לרשת אותו ולי"א מורשה ואמנם ר"ל לעשו נחתו אותו רק בתורה מחנה והתניתי עמו שלעתיד יהי' לרשת אותו ר"ל שישראל ירשו אותו כדפירש"י כי הוא מכלל קיני קניזי קדמוני ואמנם יעקב ובניו שלקחתי אותם לסגולתי ירדו למלרים כדי ללרפס שם עד שיהיו כולם זרע אחת :

ובירכה"ג פ' תולדת פ"ה הפסוק מתחילה עפ"ז היו אבותינו כו' למשל אם יאמרו לאיש

בן ע"ה וגרוע מדוע אינך לדיק וי"ש כמו בן הרב הלא יענה הוא ה"י נו אז נאמן ולדיק וה"י לו חינוך טוב מנעוריו ל"כ אני ממי ה"י לי ללמוד אך מאברהם אבינו יש לנו לימוד שכולם יהיו לריכין להיות יראי שמים כי תרח ה"י עפ"ז ועכ"ז מעלמו הכיר לדעת את ד' ועצב דרכי אבותיו וז"ש יכול ה"י חותמין בכולם ת"ל וה"י ברכה מחך חותמין דר"ל דרך מא"א יש לנו לימוד גדול לדעת את ד' משא"כ מילחק ומיעקב שה"י להם אבות לדיקים וזשה"כ מתחילה עפ"ז היו אבותינו ר"ל ה"י לנו תירון ואמתלא כי עובדי ע"ז היו אבותינו ואין אנו יכולים להיות טוב יותר מאבותינו אבל עכשיו קרבנו המקום לעבודתו וא"ל שום אמתלא בלי לעבוד את ה' וכמ"ש בעבר הנהר כו' תרח אבי אברהם ויעבדו אלהים אחרים עכ"ז ואקח את אביכם את אברהם :

ובמה שאמר ואקח את אביכם כו' וארבה את זרעו ואקח לו את ילחק והול"ל בהיפוך

ואקח לו את ילחק וארבה את זרעו וא"ת דתיבת וארבה את זרעו קאי על אברהם לא יולדק לומר עליו וארבה כו' מאחר שלא ה"י לו לאברהם בן אחד וגם כולו למוהר ובנפתי ש"ר פ' וארא כ' עפ"י"ש המהרש"א הגם דבני חיי ומוזני במזל תלי' מלחא בכ"ז בזכות הרבים משחנה המול וע"כ הגם שאברהם ראה במזלו שאינו מוליד אבל כיון דרבים קאמי מיני' דינו כרבים שישחנה מזלו כדאי' בריה (דכ"ט) גבי שרה דפקדונות דשרה הוי כזכרונות כיון דרבים קאמי מינה וז"כ הכתוב במ"ש ואקח לו את ילחק הרי מזלו ה"י שלא להיות לו בנים לכ"א הכתוב וארבה את זרעו ע"י דרבים קאמי מיני' ה"י יכול לשדר המערכה ועכ"א ואקח לו את ילחק ר"ל ע"ז זכה להוליד את ילחק :

ואמר ואקח לי ילחק את יעקב ואת עשו ל"כ מה שבת מספר הכ' שה"י לו את

עשו אך שג"ז הוא הוכחה שנחתו לאברהם את ילחק עפ"י"ש המפ"י הטעם

שלא מילחק לדיק ורשע משום שילחק ה' בן לדיק הוליד הוא מלידו יעקב שהוא ג"כ לדיק משא"כ רבקה שהי' בת רשע הולידה מלידה את עשו שהוא ג"כ רשע וטעמו של דבר דלינני הדור הוליוו ש"ר על שרה לאמר דמאבימלך נחעברה שרה משום שראו מזלו של אברהם שאינו מוליד ולפי דבריהם ילא ילחק מאבימלך וא"כ הי' ראוי לרבקה להוליד ב' רשעים האחד מלידה והאחד מחמת ילחק שהוא מ"ו בן רשע אבימלך ומאחר שהולידה לדיק אחד הוא יעקב מזה מוכח שילחק הוא בנו של אברהם וי"ט ואחן לו את ילחק והראי' ממה שנחתי לילחק את יעקב ואת עשו והוא הוכחה דאברהם הוליד את ילחק:

בְּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְּטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל. בְּרוּךְ הוּא. שֶׁהִקְדִּישׁ בְּרוּךְ הוּא חֵשֶׁב אֶת הַקֶּץ לַעֲשׂוֹת כְּמָה שֶׁאָמַר לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בְּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יְדֹעַ תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זְרַעְךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וְעַבְדּוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ בָּן אֲנֹכִי וְאַחֲרָיו בֵּן יֵצֵאוּ בְּרַכְּשׁ גָּדוֹל:

יִרְכּוּם שְׂמֵעוֹנִי

בְּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְּטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל ב"ה שהקב"ה חישב את הקץ לעשות. מלת לעשות ל"ב וגם בסמוך והוא שעמדה לאבותינו ולנו וסיים רק בנו שה"ל לומר שלא אחד בלבד עמד על אבותינו ועלינו כו' והקב"ה הליל אבותינו ואותנו. ובארץ לבי עיר קלה הנבול אות מ"ו דהפירש בימי אבותינו הי' גם ושבו אל ה' ויגילו מהלכה וגם הרגו בשונאיהם אבל עתה אם תבוא עלינו לרה חיו אין תשובה אלא מיראה ודי לנו שנלא מלרה למרחב אבל אין תנחנו יכולים לפעול שנלא לגמרי לחירות ולהרוג בשונאיהם וי"ט שבימי קדם כאשר תטאו אבותינו ושבו אל ר' וחישוב את הקץ להלכה ל"ה קץ להלכה בלבד אלא עוד לעשות שאבותינו עשו מלחמה והרגו בשונאיהם ואמר והוא שעמדה לאבותינו ולנו ר"ל אבל לנו (שיש וי"ו המשמשת כמו וחושך שפחיו משכיל) שלא אחד בלבד עמד עלינו לבלותינו אלא שבכדו"ד כו' והקב"ה תלילו מידם דייקא ולא שאנחנו נהי' המושלים בקרב הארץ:

ובהגדה זכר לפסח עפ"י"ש האלשיך בפסוק וינחם ד' על הרעה אשר דיבר לעשות לעמו ר"ל למשל אב שכתם על בנו ובחור כעסו אל להרגו ולסמיחו ר"ל וזה נח מרגווי' וי"ט הכ' וינחם ד' על הרעה בזה שדיבר לעשות לעמו וי"ט המגיד שהקב"ה חישוב את הקץ ר"ל ק"ל שנים שחסרו מן ד' מאות שנה של"ה רק רד"ו וחשב השי"ת את הקץ לעשות כאלו הי' ממש בפועל בזה שאמר לאברהם ידוע תדע ועבדום וענו אותם כו' דאמירה לגבי קב"ה הוי כאלו עשה:

ואמר כי גר יהי' זרעך בארץ לא להם פי' בפנים יפות דקאי גם על גירות ילחק ויעקב דאחז"ל אי' מוחזקת היא לנו מאבותינו אי"כ הי' כבד ארץ ישראל בחזקה ילחק ויעקב וכנענים תפסו בו שלא כד"ן כדפירש"י עה"פ גר ותושב אנכי עמכם והיינו דאמר שיהיו גרים גם בארץ כנען שאין הארץ שלהם:

ובמ"נ ובא"י פי' בפי' לך דא"ח ל"ה מסהפק מ"ו בהבטחתו ית' אך דמדע דג' מתנות

מחנות טובות נתן הקב"ה לישראל אי וסורה ועו"פ וכולם רק ע"י יסורין ע"כ שאל כמה אדע ומלח ידוע יל"פ ג"כ על יסורין כמ"ש וידע דאנשי טובות וזאת היתה שאלת אי"ה כמה אחי"הר כי אירשנה והראה לו הקב"ה שעבוד מלכיות וז"ש ידוע מדע. ובנח"ק כן ילאו ברכוש גדול סו"ת לשין דזה טעם מהטעמים שנגאלו ישראל בשביל שלא שינו לשונם:

ובהגדה אשל ברמה דמ"ס והוא שעמדה כ"ו הוא חסובה להחכם כי יתמה כי הלא העדות והחוקים הוא בשביל גדול גבורותיו ופלאיו אשר עשה בי"מ אבל קשה הלא אם הוא ית' ה' שולח מכה אחת כדי להמית הלא ממילא ה' משלחם ולמה לו ית' לחזק את לבבו עד כי עשר פעמים שינה הקב"ה הפעם והוא מלאכה שאל' לגופה ונודע כי הפעם יקר מאוד בעיני השי"ת וא"כ ממילא ל"ה לריך להעדות והחוקים ע"ז משיב כי ה' מלאכה לריך לגופה תועלת כלליות והוא שעמדה לאבותינו ולנו לתועלת והוא כי אבותינו השכילו מאלו "מכות ג' עקרים. מליאותו. ויכלתו. והשגחתו. אשר פרעה מסחילה כפר בכולם וע"י אלה "מכות הורה ונתברר לכל כי ה' הוא האלקים. וגם ולנו אשר כבר נודע לנו מהחורה וממעמד ה"ס אלה ג' עקרים ג"כ רב התועלת כי מחמת זה נפל פחדו ית' על כל האומות וכן עשה גבורות מלרים רועם לדורות הבאים כי בכדו"ד עומדים עלינו לכלותינו אך כאשר ישימו על לב את מעשי ה' אשר עשה לפרעה ומילו אז נרפה ידם להרע לנו ובהו והקב"ה מזילנו מידם כי יראו פן יגיע עליהם כעונם מלרים. וביסוד האמונה כ' אומרו חישב הקץ לעשות אל הפיסה כלל וכל עפ"מ"ש חז"ל דשר של מלרים טען שהקב"ה הבטיחו שיהיו ד' מאות שנה בגלות ולא היו אלא רד"ו שנים והשיב הקב"ה וכי אמרתי כי גר יהיו זרעך באמ"ל בארץ לא להם אמרתי וגלוי לפני שמשנולד ילחק היו גרים בארץ לא להם וזכרתי כי גר יהי' זרעך כלומר משעה שיהי' לך זרע דהיינו ילחק כדכתיב כי בילחק יקרא לך זרע יהי' בארץ לא להם וז"ל המגיד שהקב"ה חישב את הקץ ר"ל ק"ל שנים שלא שיעבדו במלרים חישב הוא אותן ק"ץ שנים משנולד ילחק וזהו חישב את הקץ לעשות כמו שאמר לאברהם כ"ו כי גר יהי' זרעך פי' משיהי' לך זרע היינו משנולד ילחק בארץ לא להם ולא דוקא במלרים ע"ס:

בהגדה פי המדבר פי' משה"כ בארץ לא להם ולי"ה בארץ אויביהם יפן דאדם חשוב ולדיק אין כבודו לישב ולכנום במקום גרוע ופחות ששוכנים בו אנשים ריקים והרי מלרים ערות הארץ ומלאה גילולים כנודע וא"כ הארץ הזו היא זרה שיכנסו בה ישראל ולכן אמר בארץ לא להם ר"ל שלא שייכה להם ולבחינתם ומינות בארץ לא להם סו"ת ארץ מלאה ללמים:

ובמד"ש פי' כי אחז"ל ללך העביר יוסף את העם לערים כדי שלא יאמרו על ישראל שהם גרים לכן טלטלם לערים כדי שגם המה יהיו גרים כמוהם וז"ש בארץ לא להם שאינה של אותם המחזיקים בה וא"כ אין זו חרפה כי גר יהי' זרעך והתים' הקשו בפ"ק דאמרין התם בשביל משקל ב' סלעים שהוסיף יאע"ה ליוסף ירדו אבותינו למלרים והרי מקרא מלא בשביל שאמר כמה אדע אי"ה הקב"ה ידוע מדע. ובזרע ברוך ח"י דלכאורה קשה מאי מכ"מ הוא זה בשביל שאמר כמה אדע יקנסו ישראל גלות ד' מאות שנה אלא דהאמת דגלות הזה ל"ה בשביל אברהם עק בשביל טעמים אחרים הנגלים לו ית' אך דא"י בברכות (ד"ט) דא"ל הקב"ה לישראל אמור לישראל אני הייתי עמהם בשעבוד זה אה"י עמם בשעבוד אחר אמר לפניו רבש"ע ד"י ללרה בשעתו ע"ס נחמ"ה הגם דהגלות ה"י מטעם אחר בכ"ז ל"ה הקב"ה חננה זאת לאאע"ה לער בניו בגלות דד"י ללרה בשעתה אבל עכשיו אחר

שאלמר כמה אדע כידון בידוע חדע מדה כ"מ וגילה לו הקב"ה כי גר יהי זרעו והוי שפיר מכ"מ יען שאלמר כמה אדע כידון שידע חלרות בניו:

ואמר וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי דבאמת אף שנחייבו ישראל בגזירת העינוי כמ"ש השי"ת לא"א ועינו אותם כו' אי"כ לכאורה ל"ה לנו להתרעס על המלריים כיון דקך היתה גזירתו ית' אך באמת המלריים הוסיפו על העינוי יותר ממה שהיתה הגזירה ופי' הרמב"ן דזשה"כ וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי הכוונה כי הוא ית' ישקול בפלס עד כמה היתה הגזירה וכמה הוסיפו המלריים מדעתם:

ובסמא דח"י בסופו פי' הסמיכות מאמר זה למ"ש בסמוך והוא שעמדה לאבותינו ולנו דהנה המלריים חבשו לישראל שיחזרו להם הב"ה והם השיבו שיחזרו להם שגר העבודה של ד' מאות שנה ול"כ הא' ה"ה הגזירה בין הבתרים שיעבדו ישראל ד' מאות שנים וגם הרמב"ם תמה למה נענש פרעה ואי משום שלא רצה לשלחם הא' ה' הכביד לבו אך האמת שזה ה' לקיום נלחיי' של אומה הישראלית שכל דור חושבים רשעי עכו"ם לעקור עדת ישראל אך מחמת שפרעה נענש חוץ מהיקש הטבעי נסוגו אחור כנודע וז"ש ידוע חדע כו' ויש לפרעה קלח התגללות ואעפ"כ וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי במכות וגם ילאו ברכוש גדול בשכר עבודה ונחן טעם לזה והוא שעמדה לאבותינו ולנו כלומר זה אשר נענשו המלריים יען כי בכל דור עומדים עלינו לכלותינו וע"י שנענשו המלריים הקב"ה חלילנו מידם:

ובהגדה מולדת משה עפי"מ"ד לקמן וירא את ענינו זהו פרישות ד"א וכ"ה ברבה שמות דגזר פרעה שלא ילינו בבתיהם והוא חשב כדי למעטן מפו"ר מחוץ שאינם ישינים בבתיהם אינם מולידין וזשה"כ וישימו עלינו כו' למען ענותו בסבלותם ר"ל כי מה ששם עליהם הסבל ל"ה רק למען ענותו והוא חשמיש שקרוי עינוי כדא"י בפ"ז דיומא ויליף מאם תענה את בנותי וע"כ אה"כ וכאשר יענו אותם למעטן מפו"ר כן ירבה וכן יפרוץ והגזירה הזאת עיני מתה"מ כבר הגיד הקב"ה לא"א באמרו ועבדום וענו אותם ועבדום הוא עבדות דיום ועינו אותם הוא הגזירה שלא ישנו בבתיהם בלילה כדי שלא יולידו וע"כ שפיר השלימו הלילות הזמן דד' מאות שנה:

ובמחזה אברהם פי' הפסוק וגם את הגוי כו' לשון גס ל"כ וכ' ע"פ קו' המפוי' דלמה נענשו המלריים כמה ששעבדו בישראל הא נגזר על ישראל שיהיו משועבדים אך דמסתמא אם ה' פרעה סיבה לזה ע"כ ה' רשע שמגלגלין חובה ע"י חייב ועוד שהרי פרעה לא רצה לשלח את ישראל ואם היו משועבדים לישראל מחמת גזירת המקום למה לא עשה מה שגזר ה' שישלח אותם וז"ש וגם את הגוי אשר יעבדו לא מיבעי' אותן שהיו בעלה שלא לשלחם שבודאי ידן אותם אלא אפי' הגוי אשר יעבדו לבד ג"כ דן אנכי כיון שלא נגזר עליהם שהם ישעבדו אותו ע"כ מטעם דמגלגלין חובה ע"י חייב. ומ"כ בהגדה דל"ה עד"מ בשם חכ"א וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי ר"ל אף שנגזר מאתו ית' שעבדו מלרים בתחילה ד' מאות שנים בזרעו של אי"י לא נגזר בפרט על כמות העובדים והדעת נותן שיש לחשוב בזה גם כמות העובדים למרביהם יומעט השעבוד ולמי'עוטם ירבה וזאת היתה כוונת השי"ת להפרותם ולהרבותם במלרים למען קרב את גאולתם עי"ז וזה הוראת הכתוב באומרו כי גם את הגוי אשר יעבדו ר"ל (כמות העובדים כי מלת יעבדו ישמש מפעיל גם פועל) גם זה ארון פי' אחשוב ואוכל לקרב הגאולה בהרבות העובדים. ובפרשת דרכים סוף דרוש ה' דהנה קשה איך דן הקב"ה את המלריים בעשר מכות ובדיני ממון ביזת מלרים הא קי"ל אין אדם מת ומשלם ואין לוקה ומשלם דקלב"מ אך דקי"ל דלא נאמר כלל זה אלא במיתה בידי אדם אבל במיתה בידי שמים אדם מת ומשלם כדא"י בכתובות (ד"ל) וזשה"כ ואת

ואת הגוי אשר יעבדו דן אנכי וכיון שאני הוא הדין והמעשים אותם ע"כ ואח"כ יאלו ברכוש גדול דבר"ש מה ומשלים :

ובשמחת הרגל כ' עפ"י מחז"ל בפסוק יפקוד ד' על לבא מרום במרום ואח"כ על מלכי האדמה וממילא כשהשר של האומה נופל במרום בקל אח"כ להפילו בארץ במלחמת האויבים אבל כאן הגם דהשר של מלרים נפל בגזירת השי"ת ובכ"ז וגם את הגוי אשר יעבדו ג"כ דן אנכי ולא ע"י מלחמת בני אדם :

ובשב"ר פ' מקץ להבין איך נחשב ד' מאות שנה מצרים בין הכתרים הא ל"ש בכו ועבדום וענו אותם כו' אך ידוע ידיעת הטובה הוא טובה וידיעת הרעה הוא רעה למשל אם תודיע לאדם הנה למחר יעשרך המלך עושר גדול צודאי ישמח בידיעת הטובה גם בטרם יבוא הדבר בפועל ולהיפוך אם תודיע לאדם הנה למחר ילקה אותך השופט מאה מלקות בגזירת המלך ע"י יבהל ויחרד ויכאב לבו וירגיש בלער גדול כמו המעשה הרעה ביודעו שהדבר לא ישתנה. כ"כ כשנתוודע לאברהם ד"ז שיהיו בניו אחריו משועבדים ומעונים ה' לערו גדול מאוד וכן ילחק כשנודע לו מפי אביו וכן יעקב היו כל ימיהם בלער גדול וכאב לב כאלו גם הם עלמם היו בגלות מלרים לכן ה' היודע מחשבות וידע כמה נתפעלו מזה האבות חשב גלות מלרים מומן ידיעת אברהם :

והגר"א פ' בפסוק וימררו את חייהם דהגנייה הוא קדמא ואולא ר"ל דבא למרן דהרי הגזירה ה' על ד' מאות שנים ול"ה בה כ"א רד"ו אך דקושי השעבוד השלים הזמן וזה שרמזה הגנייה דלכך קדמא ואולא יאלו ממלרים קודם הזמן יען מררו חייהם וה' קושי השעבוד וע"כ יאלו קודם הזמן ק"ל שנים כמין קדמא ואולא שעולה ק"ל :

ובמ"ש ואח"כ יאלו ברכוש גדול אח"ל בברכות (ד"ט) דבר נא בלזני העם וישאלו אין נא אלא לשון בקשה כו' כדי שלא יאמרו אותו לדיק ועבדום וענו אותם קיים בהם ואח"כ יאלו ברכוש גדול לא קיים בהם ול"ב וכי אם לא יאמר אותו לדיק אין הקב"ה מחויב לקיים הבטחתו בתמ"י וגם בל"ה ה' להם רכוש גדול בבית מלרים. ובבנין אריאל כ' עפ"י"ד בשבת פ' כלל גדול כל היכא דבעי למחני כלל אחר שאינו כולל הרבה כזה תנא כלל גדול אבל היכא דל"ב למחני כלל אחר הקטן ממנו לא קתני כלל גדול ולפי"ז אי"ש דאמר הקב"ה ואח"כ יאלו ברכוש גדול דלכאורה מי איכא גדלות לפני הקב"ה שהכל כאין לפניו אבל נראה דשפיר קאמר ברכוש גדול על בית הים שהיתה יתירה וגדולה הרבה מבית מלרים נמלא דאח"כ יאלו ברכוש גדול קאי על בית הים ואי לאו בית מלרים ל"ה בית הים קרי רכוש גדול ולפי"ז אי"ש דקאמר הקב"ה בבקשה שישאלו ממלרים דאם לא יעלו בלאתם שום רכוש יאמר אותו לדיק ואח"כ יאלו ברכוש גדול לא קיים בהם אע"פ שנטלו בית הים מ"מ לא יתכן לקרותו גדול אח"כ יעלו גם בית מלרים :

ובאמת ליעקב דקדק עוד בלשון קיים בהם דבהם מיותר והל"ל ואח"כ יאלו ברכוש גדול לא קיים אלא דבאמת מ"ש הקב"ה ואח"כ יאלו ברכוש גדול קאי זמן קיומה אחר תשלום ד' מאות שנה כמ"ש מקודם ועבדום וענו אותם ד' מאות שנה אך אם אמנם לא הגיע עדין זמן הבטחת רכוש גדול ליוצאי מלרים בלתי לאותם שיושלים הגלות על ידם עכ"ז ה' מקום לבער"ד לומר הנה גולי מלרים יאכלו המרורים קושי השעבוד ודור האחרון יקחם חלקם ברכוש וזהו שדייקו ואמרו ועבדום וענו אותם קיים בהם מורה על הגולים ההם אשר כבר שבעה נפשם מן המרורים ואח"כ יאלו ברכוש גדול לא קיים בהם כלומר בלתי בדור אחר אשר לא עמל בו כעמל הדור ההוא : ובאמת

ובאמת ליעקב פי' עפ"י משל ב' מלכים עשו מלחמה ימים רבים ואח"כ הסכימו ביניהם רק לבחור איש אחד איש אחד ללכוד ובי' אלה ילחמו זה את זה ועל פיהם יקום דבר ואותו שינלח הנה מלכו יעלה ויתפוש ממלכת השני ויבחרו שנים ויכרו בור עמוק להטנוסם מי בהם יוכל לשאת הב' להפילו הבורה ויעמדו שני המלכים לראות בהאבקם יחד ומי ינלח וילך האחד ויחזק ירו בהשני וישאסו על שכמו להפיל אותו הבורה ויהי כי הקריבו אל שפתו ויחזק השני על נושאו עד כי השליך אותו אל הבורה ויעל מלכו ויתפוש המלחמה אח"כ ענה המלך אל בחירו זה לא אכזב כך כי איש חיל אתה עכ"ז תדע את הטאחך מה שנתת לו להחזיק כך ולשאת אותך על כחפו עד שפת הבור כי בראותי כי הסכנת לרדת אל ירכתי בור הכני לבי אז באמרי נואש אבד מנוס ממני ואני וממלכתי חטאים. הנמשל הקב"ה הבטיח לאנשיה כי גר יהי זרעך ואח"כ ילאו ברכוש גדול ועמשל כי ביזת מזרים ליה נחשב נגד ביזת הים ואח"כ בעבור קיום הבטחה ליה מהלורך למהר שלל ביזת מזרים כי יקחו שללם על הים בטח אבל מדאגה שלא יאמר אותו לדיק לעת עתה בראותו כי ילאו ממזרים ריקס ועבדום וענו אותם קיים בהם ואח"כ ילאו ברכוש גדול לא קיים בהם ע"כ ה" מהלורך ללוות דבר נא כו' וישאלו כרי שלא יאמר אותו לדיק נואש על ההבטחה ערם בראותו קיומה :

והנה אח"כ דכתיב ואח"כ ילאו ברכוש גדול כתיב ויתן ד' את חן העם בעיני מזרים וישאליו גם האיש משה גדול מאוד ול"כ למה תיאר אותם הכתוב בשם עם שהוא מדרגה קטנה כנודע וכמשאחז"ל עה"פ ויחל העם לזנות כו' ונראה דכסף זהב שלקחו ישראל ממזרים ה" חלק עבודתם אשר עבדו בהם לפי"ז שצטו של לוי של"ה בכלל השעבוד ילאו מזה הכלל ג"כ והטעם של"ה שצט לוי בכלל השעבוד עפ"י מדרש ב"ר וילך לו ארלה קדם מפני יעקב אחיו מפני שט"ח כי גר יהי זרעך כי הזוכה בארץ עליו מוטל פרעון החוב ולכך הלך עשו ארץ קדם שלא לפרוע החוב של שעבוד וא"כ שצט לוי שלא נטלו חלק בארץ לא הוטל עליהם פרעון החוב ול"ה בכלל החן וא"י במס' סוטה עה"פ חכם לב יקח מלות זה משה שכל העם נתעסקו בבזיה והוא נתעסק בעלמות יוסף ולהכיל אין שבת למשה כ"כ כי כל שצט לוי ל"ה בכלל ואפשר של"ה משאילים לו לזה בא הכתוב לרקדק ולומר וה' נתן את חן העם. העם דייקא למעט שצט לוי שאינם בכלל עם וכדא"י במס' חולין דמה"ט פטורין ממחנות זרוע והלחיים כו' דמאת העם כתיב ולוים לא מקרי עם וכ"כ אי"כ אין כאן שבת למשה במה שלא נתעסק בבזיה לזה בא כמחרץ גם האיש משה גדול מאוד ובראותו ה" משאילים לו רק שהי' חביבה המלוה בעיניו. בפרשת דרכים :

ובבני אריאל כי לפרש ד' הש"ס הנ"ל דבאמת אי" דקושי השעבוד השלים הזמן או לשארי הטעמים נמלא שלא ילאו קודם הזמן שפיר מגיע להם הבטחה שהבטיח הקב"ה לא"ה ואח"כ ילאו ברכוש גדול אבל אי" כמ"ס המפ"י דהקב"ה אמר סתם לאברהם בארץ לא להם ולא פרט לו סתם איזה אומה ישתעבדו ובאמת נגלו עוד וכשתעבדו למלכות אחרות וזה השלים אותן הק"ץ שנים ולפי"ז אין מגיע להם הרכוש גדול עד השלוש ד' מאות שנה אלל מלכות ואומה אחרת והכנה רש"י בפי' שמות בפסוק אה"י שלחני אליכם דלא רלה הקב"ה לאמר להם משאר שעבוד מלכות דד" ללנה בשעמה ולפי"ז אי"ש דאמר דבר נא בלשון בקשה דמלך הבטחה אין מגיע להם פדין רכוש גדול שלא נשלם ד' מאות שנה אך כרי שלא יאמר אותו לדיק ואברהם לא ידע באותו פעם שבניו עתידין לחטוא ויגלו למקומות אחרים וע"כ יסבור דכבר שלם

נשלים הזמן ורואים להוליאם ברכוש גדול ואין רצונו להשיב לו דבר זה שישתעבדו עוד ולא נשלים הזמן משום דר' ללרע בשעתה ע"כ יהי' להם פתח רכוש גדול :

ובהגדה אשל ברמה ביאר הענין דבאמת העיניו הנאמר לאברהם ועבדו ועינו אוחס וגם הבטחה שילאו ברכוש גדול לא פורש עד היכן יגיע לעד העיניו ועד כמה יעלה שכר הרכוש כי הכל לפ"ע האדם לדוגמא אם המלך יגזור גזירת עיניו על אחד משרי הפרתמים הלא אם יוסר החרב ממנו ולמנוע מוזיקא ממנו הוא עיניו גדול לפ"ע חשיבת השר ומכ"ש אם יאסר אותו בבית הכלא על לחם לר' ומים לחץ כבר הגיע לו העיניו שאין למעלה ממנו וכן להפוך אם יבטיח לו המלך ליתן לו רכוש גדול הלא לפ"ע מעלתו לא יספיקו לו עדי אלק' חלפים דיגרי זהב חולם אם גזירת העיניו ילא על עני האם יספיק לו לעיניו כי יתנו לו בכל יום לחם ומים כי זאת ברכה הוא לו כי בביתו אין לחם ומים רק יקיימו העיניו לעבוד עבודה פרך וכן אם נבטיחוהו להעני להעניקו רכוש גדול יספיק לו כי יתן לו מאה דיגרים כי לפ"ע שפלותו רכוש גדול יחשב לו . כן הוא ית' הבטיח ועינו אוחס ואח"כ ילאו ברכוש גדול הגה אם נערוך אוחס מול אברהם נשיא חלקים ולפ"ע גודל חשיבתו הי' מספיק לו העיניו דבר מועט חולם הרכוש יהי' דבר רב אבל כשנערוך אוחס לערך הבנים אחרי בואם מלרימה וכבר באו בתכלית השפלות אחרי מות יוסף אז ראו להיות העיניו גדול לרמוס חומר ולעבודות קשות והרכוש גדול לפ"ע מלער הוא וזו יהי' תלונה אברהם כי ועבדו ועינו אוחס קיים בהם ר"ל לא קיים כפי ערך חשיבות אברהם בעיניו מועט אבל בהם וכפי ערכם הי' העיניו וא"כ הרכוש גדול מחילא לא יקיים בהם כי לפי ערכם רכוש המעט לגדול יחשב וב"כ וב"כ יהי' לקחה מדה"ד כפלים לזאת היתה העלה מהשי"ת וישאלו איש מאת רעהו כלי כסף וכלי זהב ובגדים ובא האזהרה ושמתם על בניהם ועל בנותיהם ר"ל שיהיו מלובשים בהם ואז יעלה זכרונם לטוב לפניו ית' כי הם ראוים לאחוז חלקם כי זרע אברהם המה ראש החשובים ואז מחילא ונללחם את מלרים כי יהי' לכם התגלות ליעול כל הביוה של מלרים ושל הים העולה לאין מספר כי יהי' נערך הרכוש גדול לפ"ע מעלת אברהם :

ומ"כ בשם המגיד מדובנא ז"ל עפ"י משל נער אחד השכיר עלמו למשרת אלל בעה"ב ואחר כלות הזמן נתן לו הבעה"ב בשכרו מטבע אחת שהיתה קלת מקולקלת ומ"מ היתה שזה למדינים והנער לא הבין ולא רלה לקבל זה במטבע מה עשה בעה"ב שלח לקרוא אבי הנער ואמר לו ראה נא אחת האם מטבע זו אינה טובה וכאשר הסתכל בה אבי הנער אמר לבעה"ב הן אחת כי מטבע זו שזה כמו אחרת למדין ואם אני הייתי משרת אללך ולקחתי המעות עבורי ודאי שהייתי מקבלה אבל עתה שזה הנער עבד אללך ובא בשכרו מן הראוי שתתן לו מטבע שהוא עלמו יבין שהיה טובה וזה כי באמת הרכוש גדול נאמר על דברים רוחניים תורה ומצוות אמנם אותו לדיק יאמר ועינו אוחס קיים בהם ר"ל בישראל ואח"כ ילאו ברכוש גדול לא קיים בהם דייקא כלומר ודאי אני מבין הבטחת רכוש גדול שאינו דוקא ממון אבל הם שעידין לא נודעו כי לא יבין זאת :

ובמראה קטרת כי דכאשר ראה א"א שבניו יהיו בגלות אריכות ימים אימה גדולה נפלה עליו מי יעוררם שיחזיקו באמונתם ולא יתעבדו בנוים ויהיו כאזרח הארץ ע"כ א"ל השי"ת כי גר יהי' זרעך בארץ לא להם והבטיחו דבע"כ יהיו בנים גרים ולא כאז"ח הארץ אם יהיו בארץ לא להם לא יהיו נחשבים כחושבי ארץ כי ועבדו וענו אוחס מחוץ כך ידעו שגרים הם עלי ארץ נכרי' :

כתב האריז"ל כשאומר והיא שעמדה יגביה הכוס ואמר בהרמת קול ולכוין על רוממות שכינת עוזנו בהחזיק הכוס בידו הרומז עליה הנקראת כוס ישועות:

נריך להגביה הכוס ולכסות המצות. כ"כ האריז"ל:

**וְהִיא שֶׁעָמְדָה לְאַבּוֹתֵינוּ וְלָנוּ. שְׁלֹא אֶחָד
בְּלִבָּד עָמַד עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ. אֶלָּא
שָׁבָבָל דּוֹר וָדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ.
וְהַקְדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַצִּילֵנוּ מִיָּדָם:**

יִרְקוּם שְׂמֵעוֹנִי

וְהִיא שעמדה לאבותינו ולנו שלא אחד בלבד עמד עלינו לבלותינו אלא שבכדור עומדים עלינו לבלותינו והקב"ה מלילנו מידם. ר"ל שלא האחד היחיד ומיוחד עומד עלינו לבלותינו אלא שבכדור עומדים עלינו לבלותינו שלא ברצונו ית' וכיון שהקב"ה אין רולה בזה ע"כ מלילנו מידם. בשם הה"ל ר"ל כהן מרימונו ז"ל. ובחולדות אדם להחיי אדם פי' דר"ל ההבטחה שהבטיח לא"ה כי אז כרת עמו ברית והראה לו ד' גליות ועל כולם אחר ואח"כ ילאו ברכוש גדול והבטיח לו אז ליתן לבניו ארץ יי עממים וזה לא נחקיים עדיין שלא הי' לנו רק ז' עממים וזהו הבטחה עומדת לנו להלילנו מידם ולקיים לנו הבטחתו ית' ויל"פ דקאי אח"ש מקודם ואח"כ ילאו ברכוש גדול עז"ה והיא שעמדה לאבותינו כו' שלא אחד בלבד עמד עלינו לבלותינו ר"ל לבלות ממונינו אלא שבכל דור מפקשים תחבולות לבלות ממון ישראל ועי"ז יוכלו אח"כ חיו ולא יהי' להם עמידה אבל יטן דהשית הבטיח לא"ה ואח"כ ילאו ברכוש גדול עי"ז נחקיים העשירות בישראל ובפסוק והיקים אשר ברגליהם פירש"י זה ממונו של אדם שמעמיד אותו על רגליו וז"ש והיא שעמדה לאבותינו ולנו ר"ל שנשארונו עומדים על רגליו ובמ"ר עה"פ כי ד"ה מתהלך בקרב מחניך להלילך כו' לרוקן נכסי האו"ם ולתת לך כד"ה ונללתם את מלרים וז"ש והקב"ה מלילנו מידם ר"ל ממעשי ידם מוריק הקב"ה ומותן לנו. ולפי"ז יתפרש הסמיכות לא ולמד מה ביקש לבן הארמי ול"ב וכי מה למדנו מפרעה ללכך ומלכך לפרעה וכ' בהגדת אור יתחק דר"ל כמו דלכך ביקש ליקח מעקב את כל הנו ורכשו כמ"ס לולי כו' כי עתה ריקס שלחתי ולי"ה חס על עבודתו עשרים שנה וכן פרטה ר"ה שישראל יעבדו אותו לעולם ולבלי ליתן להם שכר טרחה ועבודה ועז"ה הכתוב לופה רשע ללדק ומבקש המיתו כי עני חשוב כמה אבל ד' לא יעזבו בידו ואין עזיבה אלא פרנסה שנאמר כי לא אעזוב כמ"ס במ"ר ויל"א:

וּשְׂמַעְתִּי לפרש המאמר והיא שעמדה כו' דהענין דכל קיום אומה הישראלית בגליות הוא בשביל הרדיפות שרודפין אותנו האו"ם ועי"ז מתפללין ישראל להשית ועי"ז מתחזקים באמונתם ופירשו הפסוק והי' במקום אשר יאמר להם ר"ל שימאמר להם מפי המלכיות לא עמי אחס שאין להם חירות כשאר או"ם בארצותם אז יאמר להם ר"ל נאמר עליהם בני אל חי דאז משעבדים לבס לעבודתו ית' וכעין דא"י ביומא (דע"ז) דלכך ירד המן לישראל בכל יום וגא פ"ה לשנה שיטעבדו לבס

לכם למקום וז"ש המגיד והיא שעמדה לאנחנו ולנו ר"ל זאת עומדת לנו שיש לנו קיום בגלות ולהשתעבד לבנו לעבודתו ית' הוא משום שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותינו אלא שבכדור עומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מלילנו מידם ועי"ז אנו משתעבדים לבנו אליו כח"ש חז"ל גדולה הסרת טבעת יותר ממ"ח כביאים ע"ש במגילה פ"ק: **ובהגדה** אור ישרים עפימ"ד במגילה (ד"ה) ללכותם בימי המן והמן אמר שוטה ה"י פרעה שגזר על הזכרים לבד וגשארו הנקיבות וגמלא עדיין האומה קיימת דגם עכ"ס הבא על צה ישראל הולך כמותה אלא אני אכלה את הכל ולא הוא לבד גילה מחשבתו הרעה אלא כן מחשבות כל המענים אותנו שבתחילה יעטנו ולבסוף יכלונו כמלא שעמידת כל מתקוממיו הוא לכלותינו אבל הבטחתו ית' לאברהם עומדת לנו כי יותר מעיני לא יעשו והקב"ה מלילנו מידם כי מחשבתם הרעה לא חסון לפועל ידם:

ובהגדה פרי חיים להמגיד מולאטשאו ז"ל כי לפרש לפימ"ש רש"י באיכה עה"פ כל אויבי שמצו רעתי ששו כי אחת עשית אחת גרמת לנו שיהיו האומות שונאין אותנו שהזהרתנו מלהתערב ומלהתחתן בהם והב"ת שבתחילת הכיבה משתמשת לשון בעבור לשון בשביל כמו שפירש"י פ' בראשית בשביל החורה שנקרא ראשית וזהו שלא אחד בלבד ר"ל שלא עמד עלינו רק פרעה במלרים לכלותינו בשביל שהיו ישראל במלרים בלבד ול"ה מתערבין ומתחתנין במלריים כמשחז"ל עה"פ תלמד שהיו ישראל מליינין שם וע"כ שונאין אותנו אלא שבכל דו"ד עומדים עלינו לכלותינו ואפי' דוד שאין מופרשין מהם ועז"ל לא ולמד מה ביקש לכן הארמי לעשות ליעקב אבינו הגם שהי' תמיו ולקח שני בנותיו ובכ"ז ביקש לעקור את הכל ע"כ דלא תלוי בזה:

וביפה נ"ך כ' דא"י בפסחים פ' האשה דא"ל האי מינא לר"ח כו' והשיב לו משום דלא ידעיתון היכא תעבירו תכלינהו לכולהו ליחא גבייכו תכלו מה דאיכא גבייכו קריין לנו מלכותא קטיעא וז"ש שלא אחד בלבד היינו שאנחנו אינם תחת מלכות אחד אלא רבים עומדים עלינו שאנחנו תחת רבים וכא"ל אין יודע מחבירו ולכן ירא שלא יקרא מלכותא קטיעא ולזה והקב"ה מלילנו מידם. או באופן זה שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותינו דאלו אחד בלבד עמד עלינו אין זה רבואת מה שלא כילה אותנו מפני שירא שלא יקרא לו מלכות קטיעא אלא אפי' רבים עומדים עלינו לכלותינו וא"כ אין מתייראין מזה שלא יקרא מלכות קטיעא אפי"ה אין יכולין לכלותינו כי הקב"ה מלילנו מידם:

והנה הטעם שמגביהין הכוס כשומרין והיא שעמדה כו' שמעתי מרוב גדול מליטא עפימ"ש חז"ל גזרו על יינן משום בנותיהן וע"כ כשומרים והיא שעמדה לאבותינו ולנו אנחנו בית ישראל ואין אנחנו מתערבין בשום אומה ולשון מזולתנו ורק אנו דומין לאבותינו וזה הוא בשביל הכוס יין שנאסור לנו מאו"ס"ע שלא נבוא להתחתן בהם וע"כ מגביהין אז הכוס שזה הוא הגורם לנו שאין אנו מתערבין בשום אומה ולשון:

ובחיים לראש כ' עפימ"ש המפ"י במחז"ל עה"פ לולי ה' שהי' לנו בקום עלינו חרם ולא מלך דהנה לב מלך ביד ד' ואין לו שום בחירה להרע לנו אבל כאשר קם עלינו חרם ולא מלך ויש לו בחירה להרע לנו זה גם מהשי"ת שא"י להרע לנו וע"כ מחז"ל כל המיירא לישראל נעשה ראש וכיון שנעשה ראש ניטל הבחירה ממנו לבד יוכל להרע לנו כח"ש לב מלך ושרים ביד ה' ורש"י בחומש פ' חולדות עה"פ כמעט שכב אחד העם את אשהך כו' המיוחד בעם זה המלך וזה שמגדיל הנוגיד הגם ואומר שלא אחד בלבד ר"ל המלך המיוחד בעם עמד עלינו לכלותינו

זה אין כי חידוש שלא יוכל להרע לנו כי הוא ביד ה' וא"ל בחירה אבל בכל דו"ד עומדים עלינו לכלותינו ר"ל הרבה אשר אינם מלכים ושרים וי"ל בחירה ואעפ"כ הקב"ה מלילנו מידם :

ומ"כ במאמר עומדים עלינו מליצה עומדים עפ"מ"ש חז"ל רכות בעמידה וקשות מיושב ובעיני האויבים נחשב דבר קל בעיניהם לכלותינו עד שעומדים עלינו שנחכונת עמידה חפלים לכלותינו על נקלה ולי"ה אללם דבר קשה שילטרכו בה ישיבה . באחרית לשלום :

ובגבור בנימין פ"י במ"ש והקב"ה מלילנו מידם ר"ל מידם בעלמם נהגלגל לנו הישועה כשם שה' במלרים שנחגלגל משה בבית פרעה והי' אח"כ מושיען של ישראל וכן הן שנתן העלה לאחשורוש ומלכותה יתן המלך לרעותה הטובה ממנה ונשמע עלתו והרג את וסתי ותלקח אסתר אל בית מלכותו וזוה גרם שנחלה ונושעו ישראל וכן בכל דו"ד מהם עלמם ומידם יגלגל השי"ת הישועה לישראל וי"ל לפמ"ש במדרש שמואל אבות במאחז"ל ואל תחזכר לרשע במשה"כ לופה רשע ללדיק כו' ד' לא יעזבו בידו ר"ל שהשי"ת עוזר להלדיק אף שכבר הוא ביד הרשע אפי"ה לא יוכל לעשות לו מאומה ע"פ חז"ל והקב"ה מלילנו מידם אף שאנחנו הננו בידם ממש אפי"ה הקב"ה מלילנו מהם :

ובהגדה שפת הים דקדק במאמרו שלא אחד בלבד דמאי בלבד הול"ל שלא אחד עמד עלינו כו' וכ' דרש"י פ"י בזכר' וי"ו בשם המ"ר כי ד' מלכיות שנשתעבדו בישראל כפולות היו . בכל וכשדיים . מדי ופרס . יון ומוקן . ארום וישמעאלים . וי"ש שלא אחד בלבד עמד עלינו ר"ל כי בכל עת כשעומד עלינו איזה אומה לשבט מושל לא אומה אחד ושר אחד עומד עלינו כי בכל דו"ד עומדים עלינו ר"ל ב' שרים עומדי' עלינו כו' . ומש"ל דפרעה ר"ל דיעבדו אותו ישראל ולא יתן להם שכר שעבדום דחשב דכל עשרם של ישראל ותקפס רק ממנו הוא ועכ"ל הגה עם בני" רב ועלום ממנו כל חגבורות עשרם אך משלנו הוא ובאמת ה"י להיפוך כי ע"י יוסף נתעשר אמ"ל חז"ל ויקס מלך חדש על מלרים אשר לא ידע את יוסף כי הוא הללית את מלרים . בלקוטים יקרים . ובמלאה קטרת הביא בשם שפי"ת לפרש ההמשך ברוך שומר הכטחתו כו' ויאמר לאברם כו' ועבדום וענו אחס ד' מאות שנה כו' והיא שעמדה לאבותינו כו' עפ"מ"ש במ"ר משל למלך שכשבע לזרוק על בנו אבן כבד מאוד כו' מה עשה שלא לעבור על השבועה הכה האבן הגדולה לחתיכות קטנות כדי שיוכל בנו לסבול ולא ימות . כן עשה השי"ת כי בימי הראשונים כחם חזק לסבול עול גליות של ד' מאות שנה והיא עמדה לאבותינו שיכולים לסבול ד' מאות שנה אבל ולנו עמנו כוהג השי"ת בחדש שלא אחד בלבד כו' בפ"א ח"ו שרשע יעמוד להשמיד אלא בכל דור ודור לאט לאט פעם ופעם שיהי' כח לסבול :

ובמ"ש פ"י מאחז"ל באבות והעמידו תלמידים הרבה דא"י במ"ר עה"פ ארור אשר לא יקם את דה"ת הזאת אשר לא ילמד אכ"כ אלא אשר לא יקם שלא יחזיק ידי לומדי תורה וזשאחז"ל והעמידו כו' ר"ל להעמיד אחס על רגליהם בממין כדי ספוקס שיוכלו לעמוד בה . וכמ"ש והיקום אשר ברגליהם כנ"ל . ובפ"י פ"י בא במ"ש שכל דו"ד עומדים עלינו כו' והקב"ה מלילנו מידם ענינו הוא ימן שהוא נסתר מעינינו הוא חסד גדול יותר שאין אחנו יודע מהלעז כמו בעת שהוא במלרים וכשאחז"ל אין בעל הנם מכיר בניהם .

צא ולמד מה בקש לכן הארמי לעשות ליעקב אבינו
 שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ולכן בקש
 לעקור את הכל שנאמר ארמי אבד אבי וירד מצרימה
 ויגר שם במתי מעט ויהי שם לגוי גדול עצום ורב:
 וירד מצרימה אנוס על פי הדבור. ויגר שם מלמד
 שלא ירד יעקב אבינו להשתקע במצרים אלא לגור
 שם. שנאמר ויאמרו אל פרעה לגור בארץ באנו פי
 אין מרעה לצאן אשר לעבדיך פי כבד הרעב בארץ
 בנענ ועתה ישובו נא עבדיך בארץ גשן:

ירקום שמעוני

צא ולמד מה ביקש לכן הארמי לעשות ליעקב אבינו שפרעה ליג אלא על הזכרים
 ולכן ביקש לעקור את הכל שנא' ארמי אבד אבי וירד מצרימה. ולכאורה ליג
 כיון שבאחת בכורד עומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מילנו מידם למה אין זכר לנו
 רק ילי"מ ואדרבה הוא מקטין זכות ילי"מ באומרו שפרעה לא גזר אלא על הזכרים.
 ובמרגניתא דרב כי דמלינו דבלק שאמר דבלעס לך נא אחי אל מקום אחר כי אפס
 קלנו תראה וכלו לא תראה וקבנו לי משס והכוונה דבלק הבין מחשבותו של דלעס
 שאמר מה אקוב לא קבה אל כי מראש לזרים אראנו כי אי"ל לכלות כללות ישראל
 אחרי שכבר כרת הקב"ה ברית עם אי"ל דברית בין הבתרים דכתיב ואת הלפור לא
 בחר שיהיו ישראל קיימין לעולם וברית זה קיים לעד שלא תחול כליון בכל ישראל
 אבל על מקלת ישראל תוכל לחול עליו הקללה כי על זה לא הי' כריתות דברית לכך
 אחר אפס קלנו תראה וקבנו לי משס שיחול עכ"פ הקללה על מקלת ישראל ויולא
 לנו דמניעת חלות כליון גמור חיו אינו בגדר נס אחרי שכבר כרת הקב"ה ברית ע"ז
 ומזה הטעם לא נחשב לנו מה שהליל הקב"ה את יעקב מלבן כי לכן בא לעקור את
 הכל ולנגד זה יש מנן ומחסה דברית בין הבתרים אבל פרעה שלא גזר אלא על הזכרים
 וליה בלא"ה כליון לישראל כי אפי' נכרי הבא על בת ישראל הולך ישראל כמותם
 וגם לא רלה אלא לשעבדם ולענוחם וליה המניע מלד כריתות דברית ובכ"ז הילנו
 הקב"ה ברחמיו וזה הוא נס גדול:

ובח"ם גיטין (ד"י) עפ"י הגמרא שם חלקים הבין דרכה והוא ידע את מקומו ידע
 הקב"ה בישראל שאין יכולים לקבל גזירת אמוריים עמד והגלה אותם לבבל
 ע"ש והנה יאע"ה הי' יכול להחטוב דברית לכן רד"ו שנים והי' מחקיים שם בארץ
 לא להם וליה לריך לירד למלרים אלא גלוי לפניו ית' שלבן ביקש לעקור את הכל
 ע"כ הגלים למלרים שאין גזירת פרעה קשה כ"כ וזה שאמר לא ולמד שפרעה ליג
 אלא על הזכרים ולכן ביקש לעקור שנאמר ארמי אבד אבי וביקש לעקור הכל ע"כ
 וירד מצרימה:

ובחנוכת החורה כ' עפ"מ"ש בגליא רזיא וז"ל בשביל שהביא יעקב אבינו לשון הרגום במורה לבן קראו יגר שהדוחא ויעקב קראו גלעד בשביל כך באו ישראל בגלות מלרימה דוקא וזה"כ בפ' וישב וישאו עיניהם ויראו והנה אורחת ישמעאלים בזה מגלעד להוריד מלרימה ר"ל שראו שבאו מגלעד הואיל שיעקב הביא גלעד לשון הרגום במורה ולכך הוכרח יוסף להוריד מלרימה וזה"כ ארמי אובד אבי ארמי דייקא וירד מלרימה ר"ל בשביל שהביא אבי לשון ארמי במורה זאת גרם שהוכרח לירד מלרימה. ויל"פ ג"כ דברי בעל הגדה וירד מלרימה מלמד שה' אנוס עפ"י הדיבור דייקא ר"ל בשביל שדיבר יעקב אבינו לשון ארמי עם לבן ה' אנוס לירד מלרימה: **ובהגדה** פרי חיים להמגיד מזלשטאו ז"ל עפ"מ"ש הכ' בפ' וילא כי משעת את כל כלי מה מלאת מכל כלי ביתך דהנה הקליפה אי"ל לדבק לאדם להרע לו ח"ו וא"כ יש באדם מדות רעות שורש הקליפות אז יש לו ח"ו אחיזה באדם להרע לו אבל אם הוא תמים במעשיו לה' ואין בו שום דבר רע אז אי"ל להרע לו כלל וז"ש ללבן שדרך אחריו להרע לו כי משעת את כל כלי ר"ל את כל מדותי משעת ובדקה אותם אם תמלא בהם שום דבר רע שיהי' לך אחיזה להרע לי ח"ו מה מלאת מכל כלי ביתך ר"ל מכל מדות רעות שלך אללי שתוכל ח"ו לאחוז בי ולהרע לי וא"כ למה רדפת אחרי והנה מילת ביקש לשון חיפוש כמ"ס ויבוקש הדבר במגילת אסתר וז"ש ולבן ביקש לעקור את הכל ר"ל שהי' מחפש ובודק את כל מדת יעקב למלוא איזה מקום שיהי' לו אחיזה לשלוט בו ולהרע לו ולא הניחו השי"ת יען של"ה בו שום רע והי' תמים במעשיו:

ובתוספת בנימין עפ"מ"ש באוה"ח שרעה גדולה עשה לבן בזה שהטעמו ליעקב בנשואי לאה תחת רחל ונחלש כח הקדושה בעבור זה שהרי אח"כ נטל הבכורה מראובן ונחנה ליוסף וגרם קנאת השבטים ביוסף וזה הי' סיבה לירידת מלרים ונחלגלגל החיוב ע"י לבן ולכן תלה הכחוב ירידת יעקב למלרים ברמאותו של לבן וע"כ לעקור את הכל ר"ל לאה וגרמו להגיל:

ובהגדה משעה בר"ח לא ולמד כו' סנויך וגררה לח"ש למעלה בכל דו"ד עומדים עלינו לכלותינו כו' ושמה תאמר גם נקנאתם גם שנאתם הוא עפ"י השכל לא מפאת פירוד האמונות וכמ"ס רש"י באיכה עה"פ כל אויבי שמעו רעתי ששו כי אתה עשית שהבדלתני ממאכלם כו' ומלהתחנן בהם ואם נתחתנתי בהם היו מרחמים עלי ולכך אמר לא ולמד מה ביקש לבן הארמי לעשות ליעקב והי' אותו עמו בבית והתחנן עמו ועכ"ז ביקש לעקור כו' ע"כ כי כל שנאתו הי' מפאת פירוד האמונה ועו"ז לשון אובד אבי כמ"ס ובאו האובדים בארץ אשור:

ובתולדת אדם להחיי אדם לי"א ולבן ביקש לבלות את הכל (אלא לעקור) כמ"ס שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותינו ור"ל המגיד להורות לנו כוונת לבן שכוונתו הי' לפחות את יעקב לעבוד ע"ז כמ"ס ונמכר כו' או לעקר משפחת גר ואח"ל בקדושין זה הנמכר לע"ז עלמה ונקראת ע"ז עקר כי אין לה שורש והיא עקורה משורש ועקף וכ"כ בגליא רזיא שכן הי' כוונת לבן להכניס אותו לקליפה ולעקור אותו מן השורש שנשרש בקדושה:

ובאחרית לשלום דמילית לא ולמד יתכן דתכונת רעת לבן הי' מלד רמאות שהי' מראה ח"ע כאובד ושנאה תחת אהבתו ד"לן א"ל הי' השמר לך מדבר עם יעקב מטוב עד רע שלא תדבר עמו טוב ויהי' לוטה בזה רעה ואח"ל מלוא לפרסם את ההנפים לבן אומר לא ולמד בפירסום מה ביקש לבן כו':

והגר"א פ"י לא ולמד אש"פ שאין אנו מרגישים בנשים אשר השי"ת עושה עמנו תמיד

תמיד ואעפ"כ השי"ת עושה עמנו נפלאות גדולות לבדו ואין לנו מרגישין כלל לא ולמד מלבן הארמי כלומר שבהשקפה הראשונה לא נראה הרעות אשר עשה לבן ליעקב ואעפ"כ העיד הכ' ארמי אובד אבי וע"כ הוא ביקש לעקור את הכל והקציה הפך לטובה כן הקציה עושה עמנו נסים תמיד אע"פ שאין לנו מרגישים :

ואמר ויגר שם במתי מעט ויהי שם לגוי גדול מ"כ אחר ויגר ולי"א וישב ר"ל שמוזה נראה החסדים שעושה עמנו השי"ת שגלוי וידוע הוא שהאדם שהוא יושב בפחד תמיד יאבד כח ההולדה או הבנים שיוליד יהיו קטני הקומה אין אונים וחלשים או אם זה האיש ראוי להוליד פשרה בנים לא יוליד אלא אחד או ב' מפני רפיון כוחו ואנו ואנו אף שהיינו בפחד ומגור גדול לא קרה לנו אחד מאלו המקריים אלא אף כי ויגר שם שהוא כמו ויגר מאוד דפירש"י לשון פחד ומורא עכ"ז ויהי שם לגוי גדול עלום ורב שר"ל גדולי הקומה ועלום שהיו עלומים וגיבורים שליה חלשים ורב שליה מועטים אלא ורב ריבוי רב שר"ל כ"ז ה"י גם בתוך גם :

ובהגדה זרע יהודא בכוונת המגיד לומר לכל נחשב מה של"ג פרעה אלא על הזכרים לבד ה"י ע"ל רחמנות שנרחם וחשש מלהרוג הכל אלא דבאמת מחשבתו ה"י לעקור את הכל אלא שעזב מחשבתו מפני שראה שגם לבן ביקש לעקור את הכל כשרדף אחר יעקב ומנעו ה' מזה ולזה לבד ידבר עם יעקב מעוב עד רע וע"כ נחמס פרעה ולי"ג אלא על הזכרים וחשש שמה מחקיים הגזירה במקלת וז"ש המגיד לא ולמד מה ביקש לבן הארמי כו' ואז תשכיל מחשבת פרעה מה של"ג אלא על הזכרים לא תריגוהו לכך זכות שליה אכזרי כ"כ להרוג הנקיבות אבל טעמו ה"י יטן שלבן כבר ביקש לעקור את הכל ולא עלתה בידו וע"כ נחרסלו ידי פרעה ללא על הכלל כולם והביא המגיד ראי' לזה שנאמר ארמי אובד אבי וירד מלרימה דקשה למה מזכיר כלל ענין לבן הארמי והא"ך נמשך מזה שירד אבינו למצרים אלא דאמר כי הנה ארמי אובד אבי אבל לא נחנו חלקים להרע עמדו וזהו שגרס לנו ג"כ אח"כ כשירד יעקב למצרים לא בקשו המלריים לבלותינו לגמרי אלא וירעו אחתו המלריים כפי שיכלו ויענינו כו' . ושי"ך למ"ש מקודם והיא שעמדה כו' והקציה מלילנו מידם :

ובשב"ר הבוא דמשמע שם שלבן ראה להרוג רק את יעקב לבד ולא נשיו ובניו והמגיד אחר דלבן ביקש לעקור את הכל אך דפרעה ועשו ה"י להם לאויבים והעבירו רק את הגופים אבל לבן כאשר רדף אחר יעקב ובניו ה"י כוונתו להחזירם כולם חיים לביתו ושם יכריחם שיחזיקו כולם באמונתו לע"ז אך לבן ידע שיעקב לא ישתמד בשו"א וימסור נפשו על קדו"ש ועי"ז גם נשיו ובניו ימסרו עצמם על קדו"ש לכן כשהשיג לבן ליעקב ראה להרוג את יעקב ואז יחזור נשיו ובניו לביתו וידריכם באמונתו וז"ש ארמי אובד אבי ראה להרוג ולאבד רק את אבי יעקב לבד ועי"ז ביקש לעקור את הכל ר"ל עקירת שנשיו ובניו כולם ישתמדו ר"ל ואחז"ל הנחמט"א לחזירו יותר מההורגו כמ"ש רש"י תל"א ע"כ וירד מלרימה ה"י הגלות במלרים ולא בארם :

וירד מלרימה אנוס עפ"י הדיבור ויגר שם מלמד שלא ירד יעקב אבינו להשחקע במלרים אלא לגור שם כו' . ובהגדה זרע יהודא דל"ג מג"ל אנוס עפ"י הדיבור דלמא וירד מלרימה מרלנו הטוב וי"ל שהוקשה להמגיד מ"ש הכוזב בסתם וירד מלרימה ולא פירש מי הוא שירד שהגם שידוע הוא ממילא מחוץ הענין דר"ל וירד אבי מלרימה מ"מ אין זה עולה יפה לפי משפט ודקדוק הלשון יטן לפניו אחר ארמי אובד אבי הרי ארמי הפועל ואובד הפעל ולפי סוגית הלשון ימשך ארמי עמו גם הפעל וירד הבא אחריו ככל הפעלים הנרדפים הבאים אחר פועל אחד שכולם נחשכים אחר

אחר הפועל הוא וידמה כאן כאלו ארמי ירד למלרים נגד האמת וע"כ ה' ראוי מפאת משפט השון לכפול מלת אבי ולפרש ולומר וירד אבי מלרימה יען מלת אבי הנזכר תחילה אינו מושך עלמו לפעל וירד כלל כי שם אבי הוא הפעול וכאן יהא הפועל ולכך ראוי להזכירו שנית בפירוש ולכך אמר המגיד שהטעם שאינו מזכיר הפסוק מלת אבי שנית בפירוש גבי וירד הוא להורות שירד שלא ברצון כ"א אנוס עפ"י הדיבור ובשביל זה מסתירו הפסוק בלשון כאלו הוא אינו כיורד וסוף שם"מ יובן קן מלד הענין והוא פלא ואמת ע"כ. ובהגדה זכר לפסח עפ"מ"ש בלוי"ה בפסוק וילך חרנה ואחז"ל דה"ל קפ"ת הארץ דהיינו דלפי פשוטו יתפרש וילך חרנה דהלך לחרן והיינו עפ"י הכלל דכ"מ דלר"ך למ"ד בתחילתו הט"ל לה הכחוש ה"א בסופו אך קשה ל"ל כל זה יותר הול"ל וילך לחרן א"י גם לדרשא הוא בא דהול"ל קפ"ת הארץ ומיד שנשא יעקב רגליו ללכת אז מיד הלך חרנה לנגדו וכן כאן ג"כ הול"ל (וילך) וירד למלרים וע"כ וירד מלרימה דר"ל דמלרים הלך לנגדם לקבלם וא"כ ע"כ דה"ל מהשם וז"ש אנוס עפ"י הדיבור:

ובמגיד זרק פי' אנוס עפ"י הדיבור ר"ל עפ"י דיבור של לה"ר שקיבל מיוסף על אחיו ובדבר הזה נתגלגל וירדו אבותינו למלרים. ובמ"ש ויגר שם מלמד שלא ירד כו' אלא לגור וקשה הא"ך רמזו בפסוק זה של"ה הכוונה מתחילה אלא לגור וכ' צורע יהודא שהוקשה להמגיד בפסוק ויגר שם במתי מעט דהול"ל וירד מלרימה במתי מעט ויגר שם קהרי הכוונה בכלל להזכיר הפלא הגדול שאבותינו שהיו בתחילה צרדסם למלרים במתי מעט נעשו אח"כ לגוי גדול וא"כ ל"ה להפסוק לסמוך במתי מעט לויגר שם כי צודאי נחוספו בני יעקב משך אוחן השנים שה"ל יעקב גר במלרים וביותר קשה לפ"ד המדרשים שתיקף שם יעקב למלרים התחילה הברכה והיו פרין ורבין שלא כדרך הארץ וא"ך יאמר ויגר שם במתי מעט לכך בא המגיד ואמר מה שהכנים הפסוק ויגר שם בין הדברים דהיינו בין וירד מלרימה לבמתי מעט והטעם הוא ללמד שלא ירד להשתקע כו' וזהו וירד ויגר שמתחילה ל"ה כוונה ירידתו אלא לגור ואמת. וביעלת חן פי' מ"ש המגיד שלא ירד יעקב להשתקע ל"ב הלא ידע יאע"ה שיה"י שם זמן רב ודאג על זה עד שהבטיחו השי"ת אל תירא מרדה מלרימה אנכי אעלך כו' אבל הכוונה בזה שכל ימי מושך ישיבתם שם יתנהגו עלמם כגרים שלא יתערבו עמם בלשוניהם כו' לז"א שלא ירד יעקב כו' אלא לגור שם וכ"כ פי' עה"פ במה ארע כו' שא"א שאל באיזה זכות יאכלו והשיב לו השי"ת ידוע תדע כי גר כו' שיתנהגו עלמם כגרים ככ"ל ועי"ז יהיו נגאלין:

ובחמר להצרכים כ' עפ"י הכלי יקר פי' בהעלותך על מאמר משה לחותמו נוסעים אנחנו אל המקום כו' לכה אחנו כו' כי ההבדל בין מלת נסע למלת הליכה כי מאמר נסע יתכן לומר על אותו שנוסע ממקומו בהחלט שאין דעתו עוד לחזור למקום ההוא ומאמר הלך יתכן בהולך לאיזה מקום ע"ד מקרה ולא לעקור דירתו כ"א דעתו לחזור והנה בני ישראל בכל המסעות אשר נסעו היתה לקבוע דירה בא"י בהחלט ולא כדרך ההולך ודעתו לחזור ל"כ יתרו כי מרע"ה לא ציקש ממנו כ"כ שיפוזב ארץ אחוזתו לכן אמר נוסעים אנחנו כו' כלומר בהחלט אבל אחת לכה"פ לך אחנו ואח"כ תשיב כאשר תחפץ וע"כ ה"ל קשה להמגיד לשון וירד מלרימה ול"א ויסע מלרימה כי הוא לא שב עוד אל א"י וע"כ כי לא בא למלרים ע"ד המוסע בהחלט וסיק דירתו ממקום שה"י שם אבל ירד למלרים וברצונו ה"ל לשב ולא בא שם כ"א אנוס עפ"י הדיבור ואמר ויגר שם כו' כי מאמר ויגר מורה אשר כל ימי ישיבתו במלרים ה"ל בעיני עמלו כגד ולא ירד להשתקע כו'.

**בְּמַתִּי מֵעַם כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבוֹתֶיךָ
 מִצְרֵימָה וְעַתָּה שְׁמֶךָ יי אֱלֹהֶיךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם
 לָרֹב: וַיְהִי שֵׁם לְגוֹי מִלְּמַד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְצִיגִים שָׁם:
 גְּדוֹל עֲצוּם. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ
 וַיִּרְבוּ וַיַּעֲצֻמוּ בְּמֵאד מְאֹד וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ אֹתָם:**

יִדְקוּשׁ שְׁמֵעוֹנִי

בְּמַתִּי מעט כמ"ט בשבעים נפש ירדו אבותיך מלרימה ועתה שמך ד"א ככוכבי השמים לרוב. ויהי שם לגוי מלמד שהיו ישראל מלוייך שם. גדול עלום כמ"ט ובני פרו וישראלו וירבו ויעלמו במלמד מאור ותמלא הארץ אורח. והמפ' כ' עפ"ד השכליים אשר העמיקו כי כל דבר היוקר במליאות ימלא על המעט כמו מליאות האבנים טובים ומרגליות מתי מעט הם נגד עלי יער ציפר וכ"ח מדוע פועל חכם שם בטבע הבריאה להיות המרגליות מעט ועלי היער רבים הם הוא כ"א המרגליות מעט המה בכמות רבים המה באיכות ומרוז אחד מרגליות רב דמיו ביותר מעשרת אלפים עלי היער וכן הוא בעת החל להתנונץ האומה הישראלית רלה הוא ית' שהמה יהיו ממלכת של כל שרי האומות של מעלה וכמו שיש ע' אומות ועליהם שבעים שרים כן לעומתם ה' שבעים נפש ונפש אחד מהאומה יעלה במעלה כנגד כל האומה מאוה"ע והשר שלו הוא שנאמר ילך גבולות עמים לחספר בני וכו' מחמת גדול יקר הלורה אשר בהאומה ישראלית כי שם ה' נקרא עליהם לכך כל נפש הבאה מלרימה שבעים נפש אולם אחר כי התחכמו פרעה ויועליו להשפילם ולהכניעם ולהסיר ממעלת הלורה מעליהם ולהיות רומסי חומר ומלאת לבנים כאחד הגוים חזר הדין להיותם גם הם רב בחכמת הריבוי וזה"ש וכאשר יענו אותו כן ירבו כפי ההתחכמות להשפילם בחכמת השפלות שוב ניתן הדין שהיו ריבוי בחכמת הריבוי כדרך דברים השפלים כחול ועפר והמה רבים מאוד והנה לפעמים נאמר באומה הישראלית דמיון לכוכבי השמים כמ"ט הבט וספור הכוכבים כו' וגם נאמר ושמי את זרעך כחול הים והוא יורה בזמן שהאומה חשובה במעלת הלורה מאוד המה דומים לכוכבים אולם כאשר לילם סר מעליהם והמה משפלים בשפלות אז הם דומים כעפר הארץ ולחול הים וז"ש משה רבינו ע"ה בשבעים נפש ירדו אבותיך כו' והטעם כי כל דבר היוקר ימלא על המעט ועסה ראו חסדי ד' כי שמך ככוכבי השמים לרוב כי נמלא בכס ב' המעלות שאתם במעלת היוקר והחשוב כמעלת הכוכבים אולם דבר היוקר מדרבו להמלא על המעט ואתם ככוכבי כו' לרוב נמלא בכס ג"כ הריבוי. ובשמחת הרגל כ' במ"ט ויהי שם לגוי גדול מלמד שהיו ישראל מלוייך שם ר"ל דהיו לגוי גדול באיכות וגדול בכמות בל"ה שמעיך מדכתיב עלום כמ"ט בסמוך. ע"ל דהשכיח לישראל דגם שם בארץ לא מטיהרה ערות הארץ היו גדורים בעריות וז"ש ויהי שם דייקא גם במלרים ערות הארץ ג"כ ה' גוי גדול שכבשו ילרם וגדרו עלמם מהערוה:

ובשם רמז"ח כ' כוונת הכתוב ובני פרו וישראלו כו' וכ"ח זה הלצר מוסף על כל רעמם דנגלותם ודלותם בארץ שביים ריבוי כזה מוליא האדם מדעתו כי מאין להם ליתן לחם לפי ריבוי הבנים ובנות עכ"ל ויעלמו במלמד מאוד. מאוד זה ממון כמ"ט חז"ל ע"פ ככל מאדך בכל ממוןך וכיון שהיו עשירי בודאי היו שמחים ביולאי חלליהם: ובגדה

ובהגדה רלעי' כ' לדעת הגר"א הענין לפי שכל אומה נחלקת מחציתה דר' דברים. לשון. ארץ. ממשלה. ונימוסים. כהוראות הכתוב. ללשוניהם. בארלותם. למשפחותם. בגוייהם. וכל אומה נקראת גוי ע"ש שהיא ניכרת בנימוסה וז"ש כאן מדכתיב ויהי שם לגוי מלמד שהיו ישראל מזויינים שם והיו ניכרים בנימוסיהם וכן אחז"ל בשביל ד' דברים נגאלו:

ובהגדה פרסומי ניסא דאחז"ל דלואי"ע אמרו חס בגופן שלטו בנשותיהם לכ"ס אך הוכחה לזה שהיו גדורין מהעריות דלא עבדי קוב"ה ניסא לשקרא כיון דמערבו ישראל שלא כדרך הטבע ויולדות ששה בדרם אחד והרשב"ץ כ' שהיו ישראל מזויינין שם ר"ל שהיו גדורין מעריות וז"כ המגיד ויהי שם לגוי גדול מלמד ר"ל דלמדנו ממה שה' לגוי גדול דהיו מזויינין שם והיו גדורין מעריות:

ובהגדה מרבה דברים עפ"מ"ש בס' יונה אלם שהבטיחו הקב"ה ליאע"ה שלא ימות עד שיראה ס' רבוא מיואל' חלליו דכתיב אל תירא מרדה מזרימה כי לגוי גדול אשימך שם אשימך דייקא שמהי' ענין רואות וזשה"כ וירד מזרימה ויגר שם במתי מעט ולמה לא החפלה יעקב שלא ירד למלרים לזה מפרש הקרא ויהי שם לגוי גדול מדייק ויהי ולי"א ויהיו שם אלם דקאי על יעקב שראה בעיניו ס"ר:

ובהגדה ברכת השיר דקדק דלמה לא נאמר ויהי שם לגוי גדול רב ועלום כמ"ס וירבו ויעלמו אך לפימ"ס חז"ל בבילה פא"ל לא נתנה תורה לישראל אלא מפני שהן עזין שאלמלא לא נתנה תורה לישראל אין כל ברי' יכולה לעמוד מפניהם ועכ"ל פרעה הן עם בנ"י רב ועלום ממנו הבה נתחכמה לו פן ירבה היינו שפ"עה הבין שאין כל ברי' יכול לעמוד מפניהם כי עדיין לא נתנה התורה להם להתיש כחם וע"כ ירא פן ירבה כי העולם מבלעדי הריבוי לא יזיק וכן הריבוי מבלעדי העולם לא יזיק אבל ירא פן ירבה וילקרך הריבוי לעולם. והנה פרשת בכורים נאמרה אחר מ"ת א"כ נחבטל העולם שהי' קודם מ"ת אבל הריבוי נשאר להם כמ"ס ועשה שמך ה"א ככוכבי השמים לרוב וגשאר הריבוי ביתר שאת אבל העולם ל"ה כמו שהי' קודם מ"ת כמאחז"ל אלל ר"ל דמיד שקיבל עליו עול תורה נחלש וע"כ סיים ברוב ויהי שם לגוי גדול עלום ורב כי העולם לא נשאר כ"כ כחילתו לכן סיים ברב שעדיין הריבוי נשאר כעת:

ובהגדה חיים לראש עפ"מ"ש רש"י פ' נח עה"פ ויקטן ילד דע"י שהי' מקטין עלמו זכה להעמיד תולדות הרבה וזהו שאמר במתי מעט ע"ד שאה"כ כי אחס המעט מכל העמים ודחז"ל בחולין פ"ו שאחס מומטין עלמיהם לפני ע"כ זכיהם ששמך ד"א לרוב וזשה"כ וירבו ויעלמו במאד מאד ע"ד שאחז"ל מאד מאד הוי שפל דוח דע"י הענוה זכו לכל זה וכנגד דהי' כאו"א נחשב בעיניו כמו שאינו וכסריים ע"כ זכו ותמלא הארץ אוהם:

ובהגדה דברי שאל דמוע בטבע הגולדים חלומים המה חלשים מאס היו גולדים כל אחד לבד ואה"כ וירבו שהיו יולדות ששה בדרם אחד אעפ"כ ויעלמו והיו ג"כ גיבורים:

ובחסד לאברהם ביאר ד' המגיד מלמד שהיו ישראל מזויינים שם ע"ד משל חס יבואו אנשים אחדים מלרפת ויבחרו לשבת בארץ אשכנז הנה במדך שנים ידועות יהיו נזכרים ע"ש לרפתים אומנם כאשר יארכו הימים ויתערבו ויתחמנו בין האשכנזים וישאו בניהם מזנות האשכנזים הנה ברבות הימים יהי' נשכח מהם שם לרפתים לגמרי ולא יקרא שמו כ"א ע"ש האשכנזים כמשה"כ והיינו לעם אחד. כן ממש ישראל באו למלרים במתי מעט ואם היו מתערבים ומתחמנים בגויי הארץ הי' המעט הזה

הזה נבלע בריבויים וליה להם עוד חומר עם צפ"ע רק היו מוצלעים בין המלריים וזהו ויגר שם במתי מעט ועכ"ז ויהי שם לגוי גדול מלמד אשר מתחילת בואם במלריים היו מלויינים צפ"ע שלא לשנות מהגיהם מאבותיהם וע"כ נשאלו דבוקים איש ברעהו וכאשר פרו ורבו היו לגוי צפ"ע :

ובהגדה זרע יהודה צמ"ש ויהי שם לגוי מלמד שהיו ישראל מלויינים שם ל"צ מה מלויינים אם היו בלבושיהם ואם הכרת פניהם עמיהם גם וגם ל"צ מה קו' בפסוק שאמר מלמד כו' וגם היכן רמזו הלימוד הזה בפסוק ויהי שם כו' אך דהוקסה להמגיד אומרו מלת שם דהוא מיותר דמי לא ידע דבמודם ישראל במלריים היו גוי גדול שהרי מוסב למ"ש תחילה ויגר שם במתי מעט ועכ"ל דכוונת הפסוק לומר שהיו ישראל מלויינים וגיכרים בין המלריים ע"י גדלם וגבהם וע"י תקפס שהיו גבוהים ודמי הקומה וחשנים כאלונים הרבה יותר מהמלריים ואומרו לגוי גדול ועלום אינו מורה על הריבוי כי ע"ז אמר אח"כ ורב אבל פירושו גדול בגובה ועלום בכח ומלת שם מלמד שאפי' שם אלל המלריים היו ישראל גבוהים ועלומים יותר מהם עד שהיו מלויינין ונכריין ב"ב המעלות האלו בין המלריים ומציא ראי' ע"ז מ"ש ובג"י פרו וישרלו כו' כדאי' במדרש פרו מה רבותיהו ת"ל וישרלו ו' בכרם אחד יכול נמוכים כשרלים ת"ל וירבו בעלי קומה יכול חלשים ת"ל ויעלמו במאוד מאוד וכוונת הכפל מאוד לומר שהיו בעלי קומה וכח יותר מהמלריים שלא די שלא גרמה הפלגת הריבוי שיהיו לעומת זה פחותים מהמלריים במעלת הגידול והכח אלא גם באלו נחוספה מעלת ישראל עליהן :

ובזבח השלמים פ' שמות צמ"ש חז"ל שהיו יולדות ששה בכרם אחד כונצ עמשה"כ וכאשר יענו אותן כן ירבה וכן יפרוץ הנה מלריים הוליד את לודים ואת ענמים ואת להבים ואת נפתוחים ואת פתרוסים וכסלוחים הרי המה ויו אומות כי פתרוסים וכסלוחים היו מחליפין נשותיהן וילאו מהם פלשתיים שהם אומה אחת נמלח כי מלריים הוליד ששה אומות וכולם היו משעבדין את ישראל והכתוב אומר וכאשר יענו אותן כו' דס"ל דמ"ש כאשר הוא למנין האומות שהן מענין אותן שהן ששה כן ירבה שיהיו יולדות ששה בכרם אחד אי"נ הוא כנגד העבודות שהיו עובדין בהם ומ"ש וכאשר יענו ר"ל כפי מנין הענויים כן ירבה כו' והענויים הם ששה ואלו הן ויעבדו מלריים את בג"י בפרך כו' וימרו את חייהם בעבודה קשה הרי צ' בחומר ג' ובלבנים ד' ובכל עבודה בשדה ה' את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך הרי ששה וכנגדן כן ירבה כל אשה מישראל :

ובלקושים יקרים כ' ובג"י פרו וישרלו וירבו ויעלמו כו' . פרו שליה בהם עקר ועקרה . וישרלו שילדו הרבה וולדות כאחד . וירבו שהולידו הרבה פעמים . ויעלמו שהאריכו הרבה ימים וגם היו חזקים ובעלי כח :

ורב כמה שנאמר רבבה בצמח השדה נתתיה ותרבי
ותגדלי ותבואי בעדי עדיים שדים נכוננו ושערך
צמח ואת ערום ועריה ואעבור עליך ואראך מתבוססת
בדמך ואומר לך בדמך חיי ואומר לך בדמך חיי :
ורב

יִרְקוֹם שְׁמַעוֹנִי

ורב כמ"ש רבבה כלמח השדה נחמך ותרבי ותגדלי ותבואי בעדי עדיים שדים נכונ וסערך למח ואת ערוס וערי'. כ' הרד"א שהיו גדלים מאליהם כלמח השדה בלי שום לער ועמל בלי מניקות והיו באין לבית בעדרי עדרים שזה חובת ורב דהיינו מעלמו וכן מה למח השדה כל מה שגוזזין אותו יותר לומח כך ישראל כל מה שהיו מענים אותו היו יותר פרים ורבים וכמ"ש וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוך:

והמפ' דקדקו דלמה הביא מקרא זה כלמח השדה הרי כבר נאמר וירבו ויעלמו. ובהגדה סולדת משה עפימ"ד במדרש עה"פ ותמוסים עלו בני מא"מ א' מחמשה ד"א אחד מחמשים וי"א אחד מחמש מאות ר' נהוראי אומר העבודה לא אחד מחמש מאות עלו שנאמר רבבה כלמח השדה ע"כ. הרי לנו רואים מודברי ר"ג כי הריבוי אחד מה' מאות אינו מספיק לו להריבוי זה של למח השדה לזה מביא בעל הגדה המקרא הזה של רבבה כלמח השדה נחמך אשר הוא ריבוי מופלג:

ומ"ב עוד לפימ"ש במ"ר שמות דכשישראל המה בדיוטא התחטוה אז הוא עלייתם כמ"ש ועלה מן הארץ וכן פ' במחז"ל ברכות נפלה ולא חוסיף קום בחולת ישראל דכשישראל המה כ"כ במדרגת נפילה עד שנפלה ולא חוסיף אז קום בחולת ישראל וכמ"ש כי שמה לעפר נפשינו דבקה לארץ בטנינו אז קומה עזרתה לנו. וז"ש הקב"ה ליעקב והי' זרעך כעפר הארץ בדיוטא התחטוה אז ופרלת ימה וקדמה כו' ודומים לגרעין הנזרע בארץ שאחר שנקב אז מתחיל ללמוח והוא בכל דבר שמשמחה מזורה אל לורה לריך שתקדם לו ההעדר כמ"ש חכמי הטבע והוא מ"ש רבבה כלמח השדה נחמך ועי' ותרבי ותגדלי כלמח השדה שהלמיתה אחר ההעדר וכ"ה במלרים שאחרי הגיעם לאפיסה גמורה אז כלמח ישועהם וכמ"ש וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוך:

וירד"ק דפתח בעדי עדיים משמע מעלה גדולה בעדי ותפארת וסיים ואת ערוס וערי' בשפל המלכ ויתבאר עפי"ד הש"ס חולין (ד"ס) בשעה שאמר הקב"ה למינהו באילנות נשאו דשאים קר"ח בעלמן מה אילנות שאין דרכן ללאת בערבוזיא אחר הקב"ה למינהו אנו אעכו"כ מיד ילאו כאר"א למינו. ובסוטה (ד"ב) בשכר נשים לרקניות נגאלו וע"ש במהרש"א בשביל שליח פרולין בעריות וכ"א במ"ר דנגאלו בשביל שהיו גדורים מעריות ונמלא חס ל"ה גדורים מעריות והיו יכולים להתרבות גם מאוה"ע היינו ישראל מחמרים מנכריות ולהיפוך ישראלית למלרים והיו הוולדים כמותה אבל בלמח ריבוי ישראל הי' בישראל עלמן כמחז"ל עה"פ שבעי י"ה עדות לישראל שלא שלטו המלריים בנשותיהם וז"ש המגיד ורב כמ"ש רבבה כלמח השדה נחמך כי הריבוי שנערבו שמה הי' כלמח השדה ש'לאו נחמך ולא נערבו אלו באלו כ"א למינס וז"ש ותרבי ותגדלי ותבואי בעדי עדיים כי הי' להם זאת לעדי ותפארת שלא נדווגו עם אוה"ע וע"כ זכו לגאולה אף שהיו ערוס וערי' בלי מלות. בשם הרה"ג בעל חיי ארי' ושוב מלאמי כן בהגדה זרע יהודא:

ובהגדה נמפי חיס פ' כלמח השדה שאינו יונק אלא מהקרקע וא"ל לינק מהנקיבה כמו בעלי חיים ככה השם יתברך הזמין להם ב' הרים כב' דדן והיו יונקין כמ"ש ויניקוהו דבש חסלע ושמן מחלמים לור והיו יונקים מהקרקע כמו למח השדה וזה הי' סיבה כי ותרבי ותגדלי יען כשהעיבור יונק אין אמו מהעכרת

עד שיגמול הנער אמנם כיון שהיו יונקים מהקרקע כלמה השדה זה הי' סיבה ותרבי ותגדלי:

ובהגדה מלבי"ם במ"ט ואת ערוס וערי' ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיון כו' בדמיון חיי בדמיון חיי ודחיל זה דס פסח ודס מילה ולי"ב במליות ערוס וערי' כו' איך יפול מלית הכפל על דבר העדריו כי הערוס ענינו שהוא נעדר מצלי לבוש ואין אחרי ההעדר כלום וא"א ערוס על ערומים ויתבאר עפ"י חז"ל במנחות בשעה שנכנס דוד לבית המרחץ וראה עלמו ערוס אמר אוי לי שאני ערוס בלי מלות כיון שמכר במילה שבבשרו נתישבה דעתו והענין כי כל המלות המה נפרדות ומובדלות מן הגוף ומטרתן לו מן החוץ. למזוזה לריבין בית ללית לריבין טלית ופתילים ללדקה לריבין עני וכסף וכל המלות אינן אפשרות להגוף עלמו בלתי אם ע"י לירוף וע"כ כשנכנס דוד לבית המרחץ ונחפש מכל ענינים מילונים ונשאר ערוס ממילא הי' ערוס בלי מלות כי חסרו לו כל מה שאפשר לעשות בו מלות ולא מלא רק מלות מילה שהיא לבדה קבועה וטבועה בגוף עלמו. ומעשה מבואר בפסוק מה שתיאר הכתוב חסרון המלות בחסרון הבגדים ואת ערוס כי הערוס חסרים לו כל הלידופים לעשות בו איזה דבר והוא מחוסר מלות בפועל אבל אין מרומז בתואר ואת ערוס שליה להם מלות מילה הקבוע בגוף ובאמת במלרים ליה להם ג"כ מלות מילה לכך מוסף הכתוב גם ועריה שהוא תואר להערה כמו עריה בושט ערי' תעור קשחק ר"ל שחסרה להם גם מלות מילה וע"ז מרמו הכי' וא"ל בדמיון חיי כו' שזיכה אותם אח"כ בדם פסח ודם מילה:

ובס' דברי אמת מהה"ק מלובלין דכתיב דוס להי' והתחולל לו והכוונה דא"י בגמרא כל המעביר על מדותיו מעבירין ממנו כל פשעיו וזה דוס להי' ר"ל שתשכב בדר ותרדום ולא תתקוטט ותשוב על מה שמחרפין אותך וזהו והתחולל לו לשון לידה כמו יחולל אילות ר"ל שהי' מעבירין ממך כל פשעך ותהי' כקטן שגולד וז"ש ואראך מתבוססת בדמיון לשון דומי' ושחיקה וא"ל בדמיון חיי בעוה"ז בדמיון חיי בעוה"ב:

ובשמחת הרגל כי לפימ"ש האלשיך כי כל מלות אשר יעשה אותה האדם מתקדש באבר ההוא אשר בו יעשה המלוא או האבר אשר רומזת עליו המלוא כי רמ"ח מ"ע נגד רמ"ח איברי האדם אבל המוסר נפשו על קדושת השם מתקדש בכל גופו כי במסירת נפשו מתקדש כל גופו בבת אחת וישראל במלרים עצדו ע"ז ופגמו בכל הגוף ונקראו בחייהם מתים כי העפ"ז כופר בכל התורה כולה וכיון שנפגמו כל גופם ור"ה הקב"ה לזכות את ישראל ונתן להם דס פסח ודם מילה והיו מוסרים נפשם על קדושתם כמבואר במ"ר וכמשה"כ הן נזבח תועבת מלרים ולא יסקלנו ועי"ז מתקדש כל גופם בבי"א וחיו ולא מחו וז"ש ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיון חיי בדמיון חיי שהמה דס פסח ודם מילה חיי תמורת שהיו נחשבים קודם למתים ועי"ז חיו ותקמו כל גופם:

ובאמת ליעקב עפ"ימ"ד בשבת (דנ"ה) דא"ל הקב"ה להמלאכים לרשום על מלחיהם של רשעים תיו של דס כדי שישלחו בה המשחית הרי כי סימן הדס הוא לתת להמשחית ופה הי' להיפוך כי הדס הי' לאות שלא יבוא המשחית אל בתיכם לנגוף והטעם כי המה שפכו דס עלמן בבית מילה וכן בק"פ ומסרו אי"ע ע"ד שמו ית' נגד מלרים כמ"ש מרע"ה הן נזבח תועבת מלרים כו' ל"כ הרשעים המגואלים בדם אחרים כמ"ש ידיכם דמים מלאו ע"כ אות הדס מעורר עליהם דין וז"ש והי' הדס לכם לאות ולא לאחרים לאות כמ"ש חז"ל כי המלרים היו מעמינים בכוריהם בבתי ישראל ושלט בהם המשחית כי אל המלריים הי' אות הדס להעיר עליהם המשחית

וזה ואעבור עליך ואראך מתבוססה בדמיון כלומר כי תשפוך דם עלמך לקיים מלות
השירה והי' זה שכרך ואומר לך בדמיון חיי רק כך יהי' סימן אות הדם לקובה וחיים
משאלה בחתמים המתבוססים בדם אחרים :

ובלקוטי שושנים לרש' אומסריפאלער ז"ל סי' י"ט ביאר הענין עפ"י שם צפליאה
אין ישראלין גנאלין אלא בזכות ל"א מלות דהיינו יחוד ה' . ביכורים .
אהבת הקב"ה . תשובה . ברכה . עומר . דין . יבוס . משנה . לדיקה . מגילה . חלה .
כיבוד אב ואם . עשירית האופה . מעשר . עירוב . שחר שחר . נטילת ידים . כלאים .
שטענו . מלות רא"י . ואהבת . ועדתם . וידוי . דמעות . יראה . ידיעות שם המיוחד .
דס נדה . יין נסך . נתינת העני . והי' אס שמוע . הן ל"א מלות מחבולים להוליא
בני מעבדות לחירות ואילו ל"א ליה לישראל במלרים ונגאלו לחטן שמו הגדול וזהו
סוד הפסוק הנאמר על ישראל שילאו ממלרים ותבואו בעדי עדיים שדים נכחו ושערך
למח ואם ערום וערי' נוסריקין ותבא"י . וידוי . תשובה . ברכה . אהבה . יראה . בעדי .
ביכורים . עומר . דין . יבוס . עדיים . עשירית האפה . דס . ידיעת השם . יחוד . משנה .
שדים . שחר שחר . דמעות . יין נסך . מגילה . נכחי . נטילה . כיבוד . והי' אס שמוע .
נתינת העני . ואהבת . ושערך . ועדתם . שטענו . עירוב . רא"י . כלאים . למ"ח . לדיקה .
מעשר . חלה . הרי . הפסוק מרומז עד וי של ואם אלו ל"א מלות שהיו ערומים
מהם וזהו סוד נז"ל ואם ערום וערי' בלי מלות ר"ל בלי מלות המזכרים :

ובחסד לאברהם ביאר מ"ש רבבה כלמח השדה נחתך דמשפט הטבע אשר הילדים
הנולדים תאומים עפ"י רוב המה חלשים חכרי כח ובמלרים הי' גם שנולדו
ששה בכרם אחד וכולם עלומים ובריאים מאוד וע"כ ממשיך הנביא רבויים כלמח השדה
כי זה תמלא כלמח השדה אשר יש שדה כחושה מאוד אשר ילמח מעט ובשדה שחנה
ילמח הרבה אשר כחשט אין ריווח בין השבילים ובשדה כחושה חלבה אשר מושטים
המה השבילים עוד זאת כי מעט השבילים הנמלאים המה לגומות דקות שדירות קדים
ליכ בשדה שמינה כי השבילים יהיו רבים מאוד וגם עלומים ובריאים נמלא כי שם
במקום הריבוי יהי' ג"כ הפלגת העולם וכן הי' במלרים עם גודל רבויים הי' ג"כ
מופלגים בעולם וזהו רבבה כלמח השדה נחתך אשר במקום שהלמחים רבים המה
ג"כ עלומים . וזהו ותרבי ותגדלי גם רבים גם גדולי הקומה :

ובס' נופך משלי (דכ"ט) כ' עפ"י שם רש"י פ' בא עה"פ ראו כי רעה נגר פניכם
שמעתי כוכב אחד יש ששמו רעה כו' אותו כוכב עולה לקראתכם במדבר והוא
סימן דס והריגה והיינו כוכב מאדים דאחז"ל בשבת הא"י מאן דבמאדים יהי'
גבר אשיר דמא או גבא או מוהלא ר"ל דיוכל לבחור במזלו או לרעה להיות רולח או
להיות מוהל או טבחא שהוא של מלוח והקב"ה הפך אותו כוכב שהוא סימן דס שהי'
למדה שימולו א"ע וישחטו הפסח ובה יקיים מזל מאדים שהורה עליהם וזה"כ
וטבלחם בדם אשר בסף והגעתם אל המשקוף כו' וראה את הדם כו' ולא יתן המשחית
לבוא אל בתיכם כו' להורות שכבר עבר אותו סימן של דס שהוא להריגה ועי"ז לא
יתן המשחית היינו כוכב מאדים ששמו רעה לבוא אל בתיכם כי כבר הדם לכם
לאזה על הבתים וזה"כ ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיון שחיו עומדים להריגה
ע"י כוכב מאדים אך נהפך לכם הסימן לדם פסח ומילה וזהו ואומר לך בדמיון חיי
ע"י דס פסח ודם מילה עי"ז יהי' לך חיים :

וירעו אותנו המצרים ויענונו ויתנו עלינו עבדה קשה.
וירעו אותנו המצרים כמה שנאמר הבה נתחכמה

**לו פֶּן יִרְבֶּה וְהָיָה כִּי תִקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסֵף גַּם הוּא
עַל שְׁנֵאֵינוּ וְנִלְחָם בָּם וְעָלָה מִן הָאָרֶץ:**

יִלְחָמוּ שְׂמֵעוֹנִי

וירעו אוחנו המלרים כו' כמ"ש הבה נחממה לו פן ירבה והי' כי תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שנא' וגלחם בנז ועלה מן הארץ. פי' שהחזיקו המלרים אוחנו לרעים שרלוגינו להוסיף עלמינו על שנא' ונלחם עמם כ"כ היינו רעים ורשעים צענייהם ועוד פי' שהחממו מלרים לעשות את ישראל רעים וגשחחים בטבעם ומנו נוגשים וסוטרים מישראל שהאחד ייסר לחמיו ויושרש בלבו רוע הטבע וכמ"ש בעמוס (א' י"א) על רדפו בחרב אחיו ושיחת רחמיו וכוונת הכתוב למערת החממות האויב צמינו הנוגש וסוטר לייסר איש ישראל את האחד מעמו לשים בידו חרב לרדות איש באחיו ולייסר איש מהם את רעו עפ"י פקודת מוסלים ועי"ז נקלט באלו רוע לבב וכשחת רחמיו של האיש הישראלי. בהגדה רל"ה עדלמאן. ובמאמר אסתר דרוש ה' במאחז"ל נחממה לו לחושיטן של ישראל בדדרך הטבע בהיות אחדות בין אומה אחת וביותר כשהוא רבתי עם וגבורי כח ואנשי חיל ובעלי תחבולה כמו שהם כ"ז האומה הישראלית מי ומי יעמוד כנגדן משא"כ כשיש ביניהם מחלוקת בטבע לכנוס אוחס וגם מלך יושע ד' כבר אחז"ל לא מלא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום ועי' המחלוקת גורמים שיסתלק השגחתו מהם כגודע וז"ש פרעה הנה עם בני רב ועלום ממנו ר"ל שהמה רב מרובים באוכלוסין בכ"ז ועלום שהמה כעלם אחד חיבור והתאחדות החלקים יהי' לעלם אחד וז"ש הבה נחממה לו לחושיטן של ישראל לטכס עלה להפרידם זה מזה שלא יחול עליהם הישועה מהשמים שהיא רק עי' השלום ולז"א פרעה שהתחממותו יהי' פן ירבה אולי נוכל להמליא להם שיהיו בגדר הריבוי שיהיו נקראים בשם רבים ויהי' ביניהם פירוד הלבבות ואמר הטעם כ"א יהי' אחדות ביניהם והי' כי תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שנא' ר"ל גם השי"ת יושיע אוחס ג"כ צרכות האחדות ע"כ נחנו עלה לעניותו בסבלותם וישימו עליו שרי מסים ועינינו הרואות בעו"ה עי' משא וארגנותי ממשא מלך ושרים גורם להם לישראל מחלוקה רבות ואיז עיר זו עם עיר אחרת ובתוך העיר רבו המתפרצים ואה"כ כי הללית מעשי שטן וכאשר יענו אוחס כן ירבו ר"ל היו צבתי ריבוי ולא צבתי אחדות וכן יפרוץ ר"ל פירוד הלבבות והדיעות והמחלוקה נקראת פרץ כמ"ש להיפוך בהיות השלום בינינו אין פרץ ואין יולאת ואין לוותה וז"ש וכן יפרוץ שהיתה פרלה ולווחה ברחובותיהם ונעשו כחות כחות:

ובהגדה ריח דודאים במ"ש הבה נחממה ול"ב מהו ההתחממות והנה רש"י פי'

בפסוק וחרד בת פרעה לרחוק על היאור ופירש"י שהלכה לרחוק מגילולי בית אביה שהוא עפי"מ המ"ר שמות פ"ט דפרעה הי' עובד ז"אור והוקשה לר"ל דהול"ל לרחוק ז"אור ע"כ פירשו שחזרה מגילולי בית אבי' כלומר שהלכה לרחוק על שטבה היאור וידוע שטע"ז הי' מקריבים בניהם לע"ז כמא"כ ה שט זובחי ארס ולפי"ז א"ש דלכאורה איך נשא פרעה פניו לאמר להשליך בילדים היאור וביותר משאחז"ל שביום שגולד משה ליום שכל מלרי ישליך בנו היולד לאור ואיך יתגלו המלריים לזה אמנם זאת הי' התחממותו כיון שהיו עובדים את היאור אמר שכוונתו להקריב קרבן מילדים זכרים שגולדו ביום זה ובלבו ישים ערמה להשליך ילדי העצרים ובחוסם גואלם

גואלם אבל בת פרעה חזרה מגילולי בית אבי שהוא אמר להשליך קרבן ליאור והיא הולאה הילד הנכבד מהיאור. עוד הביא עפ"י הידוע כי השעבוד התחיל אחר מיתת כל השבטים ולוי האריך ימים מכולם ובזואו למלרים הי' בן מ"ג שנים ושנותיו היו קל"ז נמלא דלוי חי במלרים ל"ד שנים ובמלרים הי' רד"ו שנים נמלא מיתת לוי עד ילימ הי' קט"ז שנים ובאלחם ממלרים הי' מרע"ה בן פ' שנים נמלא מיתת לוי עד לידת מרע"ה הי' ל"ו שנים ומבואר במ"ר שמות שעד יום לידת משה התחכמו וז"ש הבה נתחכמה ל"ו כמנין ל"ו דהוא ל"ו שנים וחז"ל אמרו הבה נתחכמה לו לבטל את השבת ויובן עפ"ימ"ש במ"ר פ"א ויברך את יום השביעי ברכו בלור ומחלית היום ושבת ומולאי שבת המה ל"ו שעות וז"ש הבה נתחכמה לו לבטל אלו ל"ו שעות של ש"ק ט"ט:

וַיַּעֲנוּנוּ בְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר וַיְשִׁימוּ עָלֵינוּ שְׂרֵי מַסִּים לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלוֹתָם וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכָּנוֹת לְפָרְעָה אֵת פֶּתָם וְאֵת רַעְמֶסֶס׃ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה בְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר וַיַּעֲבֲדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ׃

יִרְקוֹשׁ שְׂמַעוֹנִי

וַיַּעֲנוּנוּ כמ"ש וישימו עליו שרי מסים למען ענותו בסבלותם ויבן ערי מסכנות לפרעה את פיתוס ואת רעמסס. ויתנו עלינו עבודה קשה כמ"ש ויעבדו מלרים את בני צפרך. בלוא"ח פ' שמות (דל"ב) מה חכמה נתחכמו המלריים ואיך בתחילת השעבוד שמו עליו שרי מסים למען ענותו וחז"ל אמרו צפה רך ולבסוף צפרך אכן נראה שהתחכמו עליו להשתעבד בו בד"ז כי מן הסתם הי' לפרעה בונים ועובדים הרבה מאוד והמלריים עלמם ומהזולת לבנות ערים רבים לשבת עבודות הגלרכות למלכות ועבודת המלכות נקרא מס כמ"ש ויעל המלך שלמה מס מכל ישראל ויתיעלו לשם על ישראל שיהיו שרי מסים היינו ממונים על עובדי עבודת המלך ובתחילה הי' בכבוד וכוונתם הי' בערמה למען ענותו בסבלותם של המסים היינו עבודות קשות כי מה שלא ישימו העובדים את עבודת המפריכות כגוף בתוספות מרובה ממה שיוכלו שאת ילטרכו השרים היהודים להלטרף עממם לעבוד עבודתם כי המלריים לא הכירו רק את השרים הממונים ומהם דרשו להשלים את העבודה ובאלמעות ערמה זו הכניסום בסבלות קשות והוא שחז"ל צפה רך שהיו לשרים ואח"כ לעבדים:

ואמר ויעבדו מלרים את בני צפרך וכ' בפנים יפות שכל עיקר גלות מלרים הי' נשמתם וכמ"ש וימדרו את חייהם ר"ל נשמתם והוא גרם להם לשעבד ג"כ את גופם והיינו דכתיב את כל עבודתם שהוא ג"כ עבודות גופם והי"ט של"ה להם כח לשעבד בשבט לוי מפני שחזו במדת אבותיהם וקיימו מלות מילה ועסקו בתורה שקבלו מאבותיהם כמ"ש הרמב"ם משא"כ ישראל שפרקו על תורה ומלות ואחז"ל בלבות כל הפורק מעליו על תורה נותנין עליו עול מלכות וזה העצם שליג על הנקיבות לפי שהנשים אינם בני ברית ותורה ולא חלה עליהם הגזירה משמים:

ואמר אח"כ את כל עבודתם אשר עבדו בהם צפרך כפל תיבות צפרך כי פרך בל"ה ג' ש"ס ג' ש"ס ג' כי עבדו המלריים עם ישראל בכל ל"ט מלאכות וא"י

ואי' בירושלמי פ' כלל גדול כי יש לכל אב מלאכה לִיט חולדות ולזי'א ויעבדו מזרים את בני' בפרך בכל לִיט אבות מלאכות ואח"כ אמר את כל עבודתם כי לא די בכל לִיט אבות מלאכות אלא גם החולדות של לִיט אבות שהוא לִיט חולדות מכל אב עבדו עממם וזהו כפל בפרך. הגדה אמרי אש:

ובארבנאל כי ויתנו עלינו עבודה קשה כמ"ש ויעבדו מזרים את בני' בפרך כי מלבד העינוי שהיו עובדים למלך נתנו עליהם עבודה קשה והוא שכל מזרי הי' משעבד בישראל כאלו הי' עבדו ולזה מביא ויעבדו מזרים את בני' לפי שהי' השתעבדות ההוא באכזריות גדול בלתי מסודר כאמר עליו עבודה קשה כי המון עם בהיות כאז"ל שורר על היהודי לעבודתו זו הייתה עבודת פרך יותר מעבודת המלך שהיתה מסודרת:

ובאחרית לשלום כי דהוא לדמיון כשלוקחין איש לעבודת המלך לזבא חילו נחשב בעינוי לעבודה קשה מאוד וכאשר אסירי המלך הנשלמים לארץ גזירה לעבוד שמה עבודת פרך מולאים חן בעיני המלך פוטר אותם מעבודתם ולוקח אותם לעבודת זבא חילם וזוהי ישמח לבדם כולאים מאפילה לאורה יען כי נגד עבודה הקודמת נחשב עבודת הזבא לחירות. והנה מליצת בפרך מורה עבודה היותר כבדה בעולם שמפרכת הגוף והי' המלריים מעבדים אותם בפרך ולפעמים כשהיו מעבדים בהם עבודה קשה אך לא הייתה עבודת פרך הי' נחשב להם כאלו נתנו להם מחנה להקל מעליהם הפרך וזהו שדייק ויתנו עלינו עבודה לשון ויתנו לשון מחנה לפי שנאמר ויעבדו מזרים את בני' בפרך ונגד בפרך נחשב העבודה קשה למחנה ע"כ נאמר ויתנו:

ובסוטה (ד"ד) עה"פ ויבן ערי מסכנות כו' פיתום ורעמסם רב אמר פיתום שמה ולמה נקרא שמה רעמסם שראשון ראשון מתרוסם וח"א רעמסם שמו ולמה נקרא שמו פיתום שראשון ראשון פי תהום בלעו ול"כ לענין מה נעשה בהם הזה וכי הי' לטובת ישראל וגם ל"כ למה קורא בעל הגדה מלאכה זו עינוי הרי כל המלכים בונים להם ערי מבצר ורבים מעמי הארץ באים בשכרם לעסוק בבנין ול"ש בזה כ"א טורח ולא עינוי והכתוב אומר למען ענותו בסבלותם אך באמת אין במלאכה זו שום עינוי אבל פרעה התחכם בדבר ולא כוון כלל במלאכתו לתיקון המדינה לעשות ערי המבצר להגן עליהם משונאיהם רק שיהי' בזה התחכמות נגד ישראל כמשה"כ הבה נתחכמה לו וכאשר ראו כי בני' רבי עד מאוד התכוון להטיל עליהם עול העבודה והעינוי לכל יפרו וירבו ולזה כאשר ראה שטם בני' רבו למעלה מס' ריבוא וחזרה מלאכה יוכל להטיל עליהם אשר לא יכלה בזמן מועט בשנה או בשנתיים בפרט ישראל שהיו גבורים כמ"ש במ"ר ע"כ התחכם בדבר להטיל עליהם עול מלאכה אשר לא יוכלו ללאחז ממנה כל ימיהם ויכלה הזמן והמלאכה לא תכלה כי ל"ה חפלו אל תכלית העבודה לתיקון מלכותו כ"א אל העבודה והעינוי שיהיו ישראל עוסקין בה כל ימי חייהם הגם כי לא יהי' לו שום תועלת מהעבודה ע"כ בחר לבנות הערים האלה בעמק עכור מקום שהיטוד רעוע אשר בלתי אפשר לבנות שם ערי חומה מחמת הרפס והטיט הנמלא ביסודם כי באמת על יסוד רעוע כזה ראשון ראשון פי תהום בלעו ועוד כי ראשון ראשון מתרוסם ועי"ז יכלו ימיהם והמלאכה איננה כלה ורו"ש משמעות דורשין אי"ב ובאמת הי' ראשון ראשון מתרוסם וגם ראשון ראשון פי תהום בלעו וח"ש המגיד ויענונו כמ"ש למען ענותו בסבלותם כי ל"ה העבודה לשום תכלית כי אז הי' בונה במקום הראוי וא"ל עינוי גדול מזה אם אין אדם רואה שום ברכה בעמלו והכל עומד על מקומו אף אם עליהם ל"ה המלאכה לגמור עכ"ז הי' להם לעינוי ועדות הנאמנה

הנאמנה הוא שמות הערים אשר נקרא ע"ש שראשון ראשון מחרוסם כו'. בהגדה תולדת משה :

ולדעת הגר"א עבודה קשה הנאמר כאן הוא עבודה שלא הורגלו בה כמו עבודת נשים לאנשים וכן להיפוך וא"י במד' ריו"ג אומר שהיו מחליפים משוי גדול על קטן ומשוי קטן על גדול ול"כ משוי קטן על גדול טיבותא הוא וכ' בהגדה מטעם המלך דא"י בפ"ד דביצה הנהו נשיי דמל' חלבי' צו"ט בלא שינוי ואנ' ל"א להם מידי ומשני היכא נעבדו דמליין ברבה למליין צו"ט מפשי בהילוכי דמליין צו"ט לימליהו ברבה מפשי במשא וע"כ המלריים היו נותנין משאוי גדול על קטן שישא צבת אחת ולגדול ל"ה מניחין שישא צבת אחת אלא מעט בכל פעם כדי לענותו צריבוי המהלך :

ובחסד לאברהם ביאר דברי המגיד ויתנו עלינו עבודה קשה כמ"ס ויעבדו מלרים את בני' בפרך דמה הולך לרא' כיון דכתיב ב' בפירוש עבודה קשה אך דזה כלל ידוע אשר מאמר נתינה יתכן בדבר אשר אלל המקבל יושב בדבר לנתינה כמשאחז"ל חולין (קל"ה) ראשית גז לאך תחן לו שיה' בו כדי נתינה וא"ך אה"כ ויתנו עלינו עבודה קשה כי א"ך יתכן בעבודה קשה ומאמר נתינה המורה שהמקבלו קיבלו בראון טוב לא באונם עז"א כמ"ס ויעבדו מלרים את בני' בפרך ואחז"ל בפה רך ר"ל שהיו נותנים להם מחילה שכל בעבור עבודתם וא"כ ה' הדבר אללם מחילה ע"ד נתינה כי היו עובדים בראון במחילה :

ובהגדה זרע יהודא דל"כ צמ"ס ויתנו עלינו עבודה קשה כמ"ס ויעבדו מלרים אב"י בפרך דלמה הביא רא' מפסוק תורה אל התורה ועוד דיותר הול"ל רא' ממ"ס וימרוו את חייהם בעבודה קשה אך דק"ל להמגיד לשון ויתנו דנתינה חלה על דבר שהוא בחליאות לא על איזה פעולה והול"ל ויעבדו אותנו כו' וע"כ פ' שהוא מלשון ולא נחן סיחון כו' שענינו לא הניח כמו שתרמו ולא שנק וכן כאן הראון שעבודה קשה שהיתה עלינו כבר הניחו כמות שהיתה ולא הקילו מעלינו והוא עפ"מ חז"ל בשעה שאמר הבה נחמכמה לו קיבץ פרעה את כל ישראל וא"ל בבקשה מכס עשו עמי היום בטובה וה"ד בפה רך נטל סל ומגריפה וכל מי שה' רואה פרעה נטל סל ומגריפה עושה בלבנים ה' עושה . מיד הלכו ישראל בצריזות ועשו עמו כל היום לפי כחן לפי שהיו בעלי כח וגבורים כיון שהחשיך העמיד עליהם גושים א"ל חשבו את הלבנים עמדי ומנו אותם ואמר כזה אחס מעמידים לי בכל יום ולזה יאמר המגיד ויתנו עלינו עבודה קשה פירוש שהניחו אותנו בעבודתנו הקשה של יום הראשון וכמ"ס ויעבדו מלרים אב"י בפה רך ודא גרמה בפריכה אח"כ וכמו שמחילה היו עובדים בכל כחם מרלונם הטוב למלא חן בעיני פרעה יעו שחשבו שיעבדו רק יום אחד :

ונצַעַק אֵל יי אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינו וַיִּשְׁמַע יי אֶת קוֹלֵנו וַיֵּרָא אֶת עֲנֵינו וְאֶת עֲמָלֵנו וְאֶת לִחְצֵנו : וַנִּצְעַק אֵל יי אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינו כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֵּאָחֲזוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבֹדָה וַיִּזְעֲקוּ וַתַּעַל שׁוֹעֲתָם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֲבֹדָה : וַיִּשְׁמַע יי אֶת קוֹלֵנו

קולנו כמה שנאמר וישמע אלהים את נאקתם ויזכר
אלהים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב:

יִרְקוּ שְׁמֵעוֹנִי

ונצטק אל ד' אלקי אבותינו כו'. והנה מ"ש המגיד ש"ש ונצטק אל ד' א"א הוא
כמ"ש ויהי צימים הרבים ההם כו' ל"ב כי חין להמדרש להביא רא"י אלא
היכא דדרש מיד וכאן לא דרש כלום ומה זה שאמר כמ"ש ויהי צימים הרבים כו'
וכי ילערך להחזיק פסוק בפסוקים אחרים שבמורה בפרט בד"ז שתשצ"ר יודעים מאנקת
אבותינו במלרים וששמע ד' בקולם. ובהגדה זרע יהודה כ' שנחקקה להמגיד במ"ש ונצטק
אל ד' אבותינו וישמע ד' את קולנו היותו מקרא קלר כי לא פירש מה ה' לעקתם
והגם דממילא מובנת בכ"ז הול"ל בקיצור ונצטק אל ד' א"א להושיענו מיד מענינו וכי"ב
מהלשונות ע"כ ישר בעיניו לפרש הפסוק שהכוונה כאן במ"ש ונצטק כמ"ש להלן ויהי
צימים הרבים ההם כו' וכמ"ש המפ' שזה שזכרה התורה ממיסת מלך מלרים עם כי
זה לא מעלה ומוריד בענין השעבוד והגאולה הוא כדי להורות שעי"ז באו ישראל לאגח
מן עבודתם כ' הגם אמנם היו ישראל סובלים עולם של המלריים בספי' לעיני המלרים
ולא חללו לבס' לזעוק ולצעוק ולא אפי' לאגח עי"ז כי היו יראים מהמלרים וכל עוד
שילעקו יוסיפו לענותם אבל כאשר מה מלך מלרים והי' אבל כבד למלרים שנאגחו על
מלכם ולעקו וספרו עליו אז גם בני' מלאו מקום לאגח ולצעוק על לרחס כי היו
מלרים למלרים כאלו גם המה נאנחים עמם על מיסת המלך אבל באמת לא עליו נאגחו
רק על עבודתם אשר עבדו בהם בפרך וז"ש ויהי צימים הרבים ההם וימת מ"מ ויאגחו
ואה"כ כי עבדו ימים רבים קרס נאגחו ישראל על לרחס והיו סובלים השעבוד מחמת
מורא בלי נשוע קולם עד שמת מ"מ ויאגחו בני' מהעבודה בלי דאגה מהמלריים
כאמור ואי' בזה"ק פ' בשלח דמאן דללי ללותא בעי לפרשא מילי דקא יאות כר"א
הלילי נא מיד אחי מיד עשו מ"מ מחמת חמת המליך ל"ה ישראל רשאים לפרש דברי
זעקתם שיושיעם ד' ויילס מהשעבוד אבל כאשר מלאו שעת הכושר ע"י מיסת המלך
לזעוק ולצעוק היחה לעקתם אל ה' בסתם קול קורא אגח ד' הושיעה כו' וכי"ב לא יותר
וזאת מלאנו גם כאן ונצטק אל ד' א"א וישמע ד' את קולנו ולא פירש מה היחה
הלעקה שפי"כ טוב לפרש ונצטק אל ד' ואלה דברי לעקתנו אלקי אבותינו שלעקנו אהה
ד' אלקי אבותינו ולא יותר כי לא עלרנו כח להוליא מילין כביר כאשר עם לבבינו ועכ"ז
וישמע ד' את קולנו כאלו דברנו צפה ולא בדברים שבלב כי הוא ית' יודע חלומות
וכן יאמר המגיד ונצטק אל ה' ודברי שאגתנו ל"ה כ"א מילין חרין ותלת והיינו אלקי
אבותינו ואמר שהטעם שלא פירשו ללותהון כדקא יאות הוא שהיו ישראל יראים מהמלריים
פן חגדל חמתם בזה כמ"ש ויהי צימים הרבים ההם וימת מ"מ כו' כי היו לריכים
להמתין ימים רבים עד שמלאו שעת הכושר לזעוק על לרחס בסתם עוד לא ולמד מה
כחוב בחר' וישמע אלקים את נאקתם ויזכר כו' את אברהם את יצחק כו' הרי ששמע
אלקים את קולם עם שהסתירו לדברי זעקתם וגם זה רא"י שזכרו בלעקתם זכות
אבות ואמרו אהה אלקי אבותינו וע"כ נאמר ויזכר אלקי' את אברהם כו' וזה"כ ראה
ראיתי את עני עמי אשר במלרים ואת לעקתם שמועתי מפני נוגשיו יאמר ואת לעקתם
עם היותה לעקה גרידא בלי בקשה ותפלה שמועתי כי אמנם כן הוא מפני נוגשיו
שאינם רשאים להחלל ולבאר דברי שאגתם וע"כ שמועתי לעקתם בסתם כי ידעתי
את מכאוביו ודבריהם שבלב הגם כי לא פירשום בפהם:

והמפוי כ' דנלעקע נאמר אלקי אבותינו ובשמיעה כתיב וישמע ד' את קולנו אך דאחז'ל התולה בזכות אחרים תולין לו בזכות עלמו והתולה בזכות עלמו תולין לו בזכות אחרים וישראל היו רואין עצמם בשפל המלכ כאלו איל זכות רק בזכות אבותיהם וע"כ נאמר ונלעק אל ד' אלקי אבותינו והתולה בזכות אחרים תולין לו בזכות עלמו ע"כ נאמר וישמע ד' את קולנו :

ובגנזי יוסף כ' ע"ד שאמר דהע"ה בלר לי אקרא ה' ואל אלקי אשוע ר"ל כשאדם מובקש מהקב"ה ללכודו אין לו לעזוב בקול גדול רק אדרבה תפלתו בלחש אבל כשאדם מובקש מהקב"ה על כבודו ית' המחולל בעמים נכון לעזוב בקול גדול וז"ש ואל אלקי מה שנוגע לכבודו ית' אשוע וזשה"כ ותעל שועתם אל האלקים מה שנוגע לכבודו ית' עכ"ל ונלעק אל ד' א"ל וישמע ד' את קולנו ע"ד שכתב הרמ"ם בפסוק ותשובו וחבדו לפני ה' ולא שמע ד' בקולכם ולא האזין אליכם ע"ד שאח"ל מ"מ הראשונים מהפללים ונענין מפני שמהפללים בשם ר"ל שכוונתם ראו' עבור כבודו ית' וזשה"כ ולא שמע ד' בקולכם ר"ל שיהי' תפלתכם בשם וע"כ לא האזין אליכם ע"כ אבל כאן כתיב וישמע ד' את קולנו שתפלתנו היתה בשם ע"כ וישמע כו'. ובהגדה חיים לראש עפ"מ"ם במג"ע דכל הפלה שמזכירין בה זכות אבות א"י' המה נענים ור"ם גאון כ' דאפי' אדם שאינו הגון לשמוע ד' בקול תפלתו אם הוא מתפלל לזורך גבוה בעבור כבודו ית' מיד הוא נענה וזה שרמזו הכ' ונלעק אל ד' דלעקתו הי' בעבור כבוד ה' לא לנו ועוד בה דבתפלתנו אמרנו וזכרנו בה זכות אבותינו אלקי אבותינו ע"ז וישמע ד' את קולנו :

ובהגדה מרבה לספר דאחז'ל ב' וימת מלך מלרים שנלטרע והי' שוחט ק"ן ילדי ישראל בבוקר וק"ן בערב לרחוק בדמם ודע שכל אותן קטנים שנהרנו ליה ראויים שימגדלו כדאי' במדרש שאחד הליל מרע"ה והי' מערב רב וזהו רמז אל תסתכל בק"ן ק"ן אלא מה שיש בו. ובפרשת דרכים כ' עפ"מ"ם המפ"י דישראל היו לריבין להיות במלרים ד' מאות שנה ול"ה כ"א רד"ו יען דריבוי העם השלימו הזמן ועבדו ברד"ו שנים כפי שהי' ראוי בטבע לעבוד ד' מאות שנה אם ליה מתרבים למעלה מהטבע וע"כ אה"כ באשר וימת מ"מ ר"ל שנלטרע ושחט בכל יום הילדים ויאנחו בנ"י מן העבודה שלא יהי' ריבוי העם וילטרכו לעבוד יותר והמפ"י כ' במאחז'ל שנלטרע דהוכחתם הוא עפ"מ"ם הזוה"ק במה דלי"כ וימת המלך דוד מכאן שאין שלטון ביום המות ולא נקרא ביום המיתת מלך וכאן דכתיב וימת מ"מ והרי בשעת מות ל"כ מלך ע"כ דלא מח רק נלטרע :

ובהגדה קול דוד וירא את ענינו עפ"מ"ם בפ"ב דקדושין עשרה קבין עניות ירדו לעולם כו' מהו עניות עניות דמורה ואחז'ל בעירובין (דס"ה) יכולני לפטור את כל העולם מדין הפלה מדכתיב ושכורה ויהי' דיכולין לבטור מדין ת"ת דזיל בחר טעמא משום דעניות מעביר את האדם ע"ד קונו אי"כ מ"ל הפלה מ"ל תורה וז"ש וירא את ענינו דהוא עניות של תורה אולם הוא רחום יכפר בעצור שראה את עמלנו ואח' לחלינו זהו הדחק וזה דוחק העניות כמ"ס בזוה"ק פ' בא :

ובחנוכת התורה במה דמפרש המגיד וירא את ענינו זהו פרישות ד"ל ואת עמלנו אלו הבנים ואת לחלינו זהו הדחק דאי' ג' טעמים על של"ה ישראל במלרים ד' מאות שנה כ"א רד"ו. אחד יען שעבדו בהם גם בלילות ע"כ הלילות השלימו הזמן. ב' מחמת שהיו פרים ורבים שלא בטבע ועשו ברד"ו מה שהי' עליהם לעשות בר' מאות שנה. ג' דקושי השעבוד השלים הזמן ועכ"ל אחר דאמר מקודם וישמע ד' את קולנו וקשה הא לא נלסל הזמן ומחרץ הפסוק הג' תירוצים וירא את ענינו זהו פרישות ד"ל

ד"א ועבדו גם בלילות וזה השלים הזמן. שנית ואח עמלינו אלו הבנים ר"ל שפרינו ורבינו מאוד וזה השלים הזמן גם ואח לחלינו זהו קושי השעבוד מה"ט גאלס מקודם ובהרי בשמים פי' הפסוק ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה ר"ל דה"י שועתם אל האלקים מה שנוגע לכבודו ית' ושאינם יכולין לעבוד את השי"ת זאת ה"י שועתם יותר מן העבודה עלמה שעבדו להמלריים:

ובתולדת יי במשה"כ ויזכור אלקי את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב דל"ב לשון את בכו"א וכי עפ"י הש"ס ב"מ (דפ"ז) דכל יום א"י מוקים לאברהם ומללי בו וכן ליצחק וליעקב ופר"ך ולוקמינהו בהרדי בנת אחת ומשני דא"כ אתי משיחא בלא זמני' ורש"י פי' בפסוק את ידיהם ואת רגליהם בנת אחת ה"י מקדש וזה שקשה דכאן ה"י קודם הזמן כי ל"ה רק רד"ו שמה ועכ"ל את אברהם ואת בו' דאוקמינא לכולם כהרדי וע"כ כל הנאולה קודם הזמן:

ובהגדה תולדת משה במשחחז"ל עה"פ וימת מ"מ שנלטרע דבזה יובן הגמרא סוטה אר"י משום רשב"י עה"פ ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור שירדה לרחוץ מגילולי בית אביה וצילקוט בשם פדרי"א שהיתה מנוגעת בנגעים קשים ע"כ ירדה לרחוץ ב"אור וע"כ י"ל דגם הגמרא נתכוין לזה דל"ב דכיון שה"י מי היאור מסוגלת לרפואה ללרעה וא"כ פרעה שנלטרע למה לא רחץ במימי היאור אך לפימ"ד במפ"י שה"י פרעה ומלרים עובדים ליאור וא"י במס' ע"ז (דמ"ד) שהשיב ר"ג להגמון אם נותנין לך ממון הרבה א"א כנכם לבית עבדים שלך ערום וצ"ק וע"כ לא רחץ פרעה במימי היאור מחמת שהוא דבר קלון ולזה ל"ה באפשרי לרחוץ בו וה"י מוכרת לשמות הילדים ולרחוץ בדמם מעתה כאשר אנו רואים לבת פרעה שהלכה לרחוץ על היאור עכ"ל שהלכה לרחוץ מגילולי בית אביה ר"ל שכפרה בעבודה אבי' ע"כ נהגה קלון ב"אור ורחלה בו:

ובל"ב אר"י עה"ת ובשמחת הרגל דישראל היו לריכים להיות במלרים ת"ל שנה כנגד ה' פעמים אלקים שגמטרי' ת"ל ולפה והביט שלא יוכלו ישראל לסבול גלות המד ויהיו נשקעים ח"ו שם ע"כ ריחם עליהם ולי"ה בשעבוד קשה כ"א פ"ו שנה פעם אחת אלקים ונשחרו ד"פ אלקים. ובז"פ ולא שמעו אל משה מקולר רוח ר"ל שסבדו שיהיו שמה מנין מקלר ת"ל שנים. ובז"פ ותעל שועתם אל האלקים וישמע אלקים בו' ויזכור אלקים בו' וירא אלקים את בני' וידע אלקים שיש כאן ה' פעמים אלקים והראשון כתיב האלקים והכוונה ותעל שועתם אל ה' אלקים פי' אל ה"פ אלקים שגמטרי' ת"ל שצריכין להיות בגלות ת"ל שנה כמנין ה' פ אלקים אבל ברחמי ה' נמחקו ד"פ אלקים ויאמר ד' ברחמי ראה ראיתי בו' וזה הענין ד' לשונות של גאולה וכנגדן ד' כוסות כנגד ד"פ אלקים שהיו צריכין לישב עוד ונילוו כי כוס גמטרי' אלקים ונתהפכו לרחמים ד' היות:

ובהגדה שנחא דמאחר במ"ס וישמע ד' את קולנו כמ"ס וישמע אלקים את נאקתם ויזכור אלקים בו' את אברהם בו' ר"ל דבאמת אם היו לועקים להשי"ת ועשו תשובה בלב ונפש בודאי ה"י שומע להם אבל כיון דל"ה לעקתם כ"א מחוץ עיניו ומשא העבודה והעפ"כ ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה ועכ"ל דלכך שמע ד' את קולנו כמ"ס וישמע אלקים את נאקתם יען שזכר להם ברית אבות אי"י אבל לולי זה ל"ה שומע להם כי לא שבו באמת להשי"ת:

ובנמפי מים כ' מ"ס ויהי בימים הרבים ההם דא"י בגמרא ובמ"ר אסתר וכי ימים רבים ה"י אלא לפי שה"י ימים של לער קראוהו ימים רבים והכ"נ הכא דבאמת ה"י ראוי להיות ישראל במלרים ד' מאות שנה אלא דקושי השעבוד השלים הזמן וכיון דה"י ימים של לער קושי השעבוד ממילא נעשה בזה ימים רבים:

ומ"ש ויאנחו בני מן העבודה כי אל האלקים מן העבודה כפל העבודה להודיע שכל תפלתם שימלאו מנוח מן העבודה כמו שכתלה העבודה מאבותיהם שלא נטלו חלק בעבודה אבל הגירות בארץ לא להם סברו וקבלו עליהם עד כלות הזמן שנאמר לאברהם במחזה. מעשה בר"א :

ובקול אלי להגרא פ' שמוס ב'אר הדבר מפני שמת מ"מ ויאנחו בני מן העבודה יען כי אין מדרכי המלוכה הנם שיהי המלך אכזר ודול מאוד בכ"ו אין בידו וברשותו ללאת מחק המשפט ולעשות עולה מפורסמת ובגלוי מפני החשש שלא תעלה מריבה מאנשי מדינתו בראותם כי עשה עולה בחנם על לא דבר ע"כ לריך המלך להתנהג במשפט כמ"ש מלך במשפט יעמיד ארץ וזוה יובן מ"ש פרעה למילדות וריתם על האבנים אם בן הוא והמיתן אותו ואם בת היא וחי' ואחז"ל דנתן להם סימן להבחין בין זכר לנקיבה זכר פני' למטה נקיבה פני' למעלה ולכאורה ל"ב למה הולך סימן להבחין בין זכר לנקיבה ועוד מה הוא התשובה שהשיבו המילדות לפרעה בטרם תבוא אליהן המילדת וילדו הלא אח"כ ג"כ היו המילדות יכולות להמיתם אבל תוכן הדבר הוא שזאת ל"ה בידו להגיד להם עפ"י משפט להמית את הזכרים בלא מעש כי בודאי יבואו לעוק לפני המלך והשרים על מה ולמה יתרגוהו לכן אמר להמילדות בלשון בקשה ורכה בעוד שהולד יהי בפנים בטרם לאתו מרחם. אמו יתרגוהו ומסר להם סימן להבחין בין זכר לנקיבה ולהמית אותו בפנים בטרם לאתו מרחם אמו ולא תבין אמו מזה ותהי סובבת אמו שהולד נולד מת והשתא שפיר השיבו המילדות בטרם תבוא אליהן המילדת וילדו ואח"כ טוב א"ל להם לעשות ר"חיה מפורסמת בחלם אבל אחר שמת מלך מצרים וליה עדיין מלך במצרים וכל איש הישר בעיניו יעשה אפי' בלא משפט כמ"ש בפסע ארץ רבים שרים וסי' גם העבודה בלא משפט. לכן כיון שמת מלך מצרים משו"ה ויאנחו בני מן העבודה ויזעקו :

ובמש"ל דריבוי העם השלים הזמן דהיינו ששברו ברד"ו שנים כמה שהיו עובדים בד' מאות אם ל"ה פרים ורבים למעלה מהטבע וכו"פ בשמן הטוב הפסוק וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ דאם ל"ה מענים אותם יותר מהראוי היו ישראל במצרים ד' מאות שנה להשלים הזמן אבל כיון שעינו אותם כ"כ של"ה יכולין לסבול ע"כ פרו ורבו למעלה מהטבע שיושלם הזמן ברד"ו שנה. עוד כ' לפרש הכ' כי האומות היו מויליאים לעז על ישראל ואמרו אם בגופן שלטו בנשותיהם לא כ"ש וחי' בני זנונים המה אך שקר צפיהם והראי' כי ריבויים של ישראל הי' למעלה מהטבע אלא דרך כח ולא עבד קוציה ניחא לשקרא וז"ש וכאשר יענו אותם אי"כ יוכלו לחסוד אותם אם בגופם שלטו בנשיהם לכ"ש ע"כ כן ירבה למעלה מהטבע. ובלקוטים יקרים שמוח כ' בפסוק וימת מ"מ עפ"י מאחז"ל בתענית (כ"ט) גמירי אי מית חד מינייהו בטלי לגזירתא ע"כ כשראו שאף לאחר מיתתו לא נתבטלה הגזירה לכן ויאנחו בני ולמ"ד שהקם מלך חדש ממש והדרך הוא כשיקום מלך חדש הי"ה מוליד לחפשי כל האסורים ואחרי שראו שלא עשה לעובתם מאומה ע"כ ויאנחו בני :

ורפימ"ש"ל דקושי השעבוד וכן ריבוי העם השלים הזמן של ת' שנים וזוה פ"י המפוי הפסוק פ' שמוס ויאמן העם וישמעו כי פקד ד' את בני ישראל פקד מלשון מנין כלומר להכי לא עבדו כל ד' מאות שנים יען כי מנה ה' את בני וסי' ריבוי העם וגם וכי ראה את עניי קושי השעבוד לפיכך האמינו בהגאולה אף שהי' קודם הזמן :

ובב"ל דרוש ס"ב דל"ב דהול"ל ותעל שועתם מן העבודה אל האלקים אך יאמר כי כאן ב' דברים אשר לכל אחד מהם הי' מקום לעורר רחמי על ישראל האחד כובד

כבוד העבודה עלמה שבראוחו ית' את עניס ולחלם יתמלא עליהם רחמים להלילם והב' לעקתם ותפלתם שבבקשם רחמים יתעשת להם והנה ראינו כי כבר הי' עבודה קשה והוא ית' רואה ושוחק ואין עושה כלום אך כשנאמרו בננו ולעקו אליו מפני העבודה אז נתעורר השי"ת להלילם ולפי"ז ותצל שועתם אל האלקים עלתה שועתם וועקתם אליו ית' יותר מן העבודה עלמה כי העבודה לא עלתה לעשות שום רושם והתעוררת והשועה כלה בכחה לשישמע ויזכור בריתו וירחמם :

וַיֵּרָא אֶת עֲנֵינוּ זֹו פְּרִישוֹת דֶּרֶךְ אֶרֶץ כְּמָה שְׁנֵאמַר
וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּדַע אֱלֹהִים: וְאֵת
עַמִּלְנוּ אֱלֹהֵי הַבְּנִים כְּמָה שְׁנֵאמַר כָּל הַבֶּן הַיְלֹוד הַיָּאֲרָה
תִּשְׁלִיכֻהוּ וְכָל הַבֵּת תַּחֲיוֹן: וְאֵת לַחֲצֵנוּ זֹו הַדַּחַק כְּמָה
שְׁנֵאמַר וְגַם רָאִיתִי אֶת הַלָּחֶץ אֲשֶׁר מִצָּרִים לִוְחָצִים
אוֹתָם:

יִרְקוּשׁ שְׁמַעוֹנִי

וַיֵּרָא את ענינו כו'. לדעת הגר"א נרמז כאן ג' דברים המשיצין נפשו של אדם שהמה אשה. בנים. דירה נאה מורוחת. שהמלריים מנעו מהם. הראשון פרישת דרך ארץ. השנית אלו הבנים. הג' לחינו זהו הדחק ר"ל למלום המקום כי היינו במקום לך (איינגעקלעמט) כמו שכתוב ולחלם אוהו בדלת מלכים. הגדה ר"ל ע"מ. עוד ס' דפרישות ד"א נלמד מהוראת מילת עינוי שהוא מניעת התשמיש במדרש רבה פמ"ה עה"פ ותעני' שרי כו' ובמ"כ כמ"ש אם תענה את בנותי ולש"י הגר"א נלמד מן וידע אלקים שהוראתו בזאת שהי' להם דבר עינוי שאין יודע אותו חלל אלקים והוה פרישות ד"א ועוד כ' כי נלמד מן וירא את בני ישראל שזה להוראה שראה עניס שעבדו ולחלם או מיתת בניהם כ"א וירא את בני ישראל שזה להוראה שראה מה שהם בעלמם חסרים והוה פרישת ד"א. ובהגדה מרבה לספר דר"ל דלית יען דא' במדרשים דנשים לרקניות נעלו ב' קדירות אחת של חמין ואחת של דגים ומוליכות אותן אלל בעליהן בשדה ומרחילות אותם וסכות אותם ומאכילות אותם ונוקקות להם בין שפטים א"כ שמשו ח"ו בפרהסי' לז"א דהי' לניעות גמור בשעת ד"א וירא אלקים הי' בשעת תשמיש וכן פירש"י בין שפטים בין מלרי השדות מקומות לטופים גבולי השדה גבוה מכאן וחבירו גבוה מכאן וחרץ באמצע ולא ידע שום ברי' מזה רק אלקים :

וּבַהֲגָדָה מגיד לרק כ' כמ"ש ואת עמלנו אלו הבנים משום דדריש וירא את ענינו זהו פרישת ד"א שהי' פורשים אותם מנשיהם וליה מניחים אותם להזדקק להם ונמלאו שבאו להם לידה הבנים בעמל ויגיעה כמד"א תחת התפוח עוררתך שהיו נזקקות להם בשדה בין מלרי השדה ותחת האילנות. ועי"ל שכל מי שקובר את בניו נשאר עמל לעולם ואין מוליד נופש כמ"ש שהע"ה זו רעה חולה כל עומת שבה כן ילך ופירש"י בלא בנים ומה יתרון לו שיעמול לרוח כי מאומה לא ישא בעמלו וז"ש כאן ואת עמלנו אלו הבנים כמ"ש כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו ונמלא שפמלו לרוח: **וּבַהֲגָדָה** חיים לראש פי' הפסוק וגם ראיתי את הלחץ אשר מלרים לוחלים אותם דרש"י

דרש"י פ' משפטים יכסוק וגר לא תלחץ בגזילת ממון ותל ידי המסים שנתנו על ישראל נעשו עניים וע"כ אה"כ ועתה הגה לעקת בני' בזה אלי על משא גופם כמ"ש הכלעקתה כו' על עסקי ריבזה וגם ראיתי את הלחץ אשר מלרים לוחלים אותם בממונם ומה"ט לקו המלרים ג"כ מ"מ בגופם ובממונם:

ובהגדה ברכת השיר פ' המאמר וירא את ענינו זהו פרישות ד"ר דהענין דב' דברים השלימו הקץ ריבוי העם וקושי השעבוד אבל כאשר וימת מ"מ ודחיל שנלמדה ולויה לשחוט ק"ן ילדים בבוקר וק"ן בערב ע"ז שוב נחיראו מן העבודה דשוב לא יהי ריבוי עם להשלים הזמן ע"ז וידע אלקים כי לפניו ית' נגלה כמה נפשות ה' ראויים ללאת לולי שביטלו אותם מפ"ו ולירף הקב"ה כמה בניס ראויים להוליד שיהיו בני עבודה וכמה יעמוסו עליהם עבודה וחשב להם ית' מן החשבון זה אין ביד כל נברא רק הוא ית' יודע זאת לכן אמר וידע אלקים כי לו לבדו ית' נגלו כל העולמות מימות עולם ועד סופו עבר ועתיד וז"ש המגיד וירא את ענינו זהו פרישות ד"ר שנאמר וירא אלקים את בני' הבאים הראויים להוולד לולי מענם מד"א וידע אלקים שבירוקף אלו ראוי שיושלם השעבוד אלו ה' נולדים:

ועפ"ז א"ש מ"ש ואת עמלינו אלו הבנים כמ"ש כל הכן הילוד כו' לפימח"ל דע"י ריבוי העם ה' סיבה להקדים הגאולה וכשזרקו הבנים ליאור גרם עמל ביותר כי לריקים להשלים השעבוד ע"י זמן או קושי השעבוד ומה שסיים וכל הבת חחיון דאלו גזר על הנקיבות היו מגרשין נשותיהם ופרעה חפץ להרע לישראל וללערן בהשלכת הבנים ליאור לכ"א וכל הבת חחיון שעי"ז לא יגרשו נשותיהם כמ"ש מרים לאבי' אבא גזירתך קשה משל פרעה שפרעה לי"ג אלא על הזכרים:

ובמעשה דר"א פ' וירא את ענינו זהו פרישות ד"ר כי עינה אותם בפרישות ד"ר כמה שעבד עמם בלילות ומה מאוד ה' קשה עליהם עינוי הזה כי אין דרכו של איש לכבוש מעין ההוטבע בטבע של הברואים ימן העינוי הכבד זה במחשך ולא נראה ולא נודע לעיני כל בלתי ד' לבדו הוא רואה וידע ולכך מציא ראי' כמ"ש וירא אלקים וידע אלקים:

ובהגדה נספי מים פ' וירא את ענינו זהו פרישות ד"ר כמ"ש וירא אלקים את בני' וידע אלקים היינו בני' היו פרושים מנשותיהם והיו צפני עולמן ולכן כתיב בני' ע"ד בני' אהרן ולא בנות אהרן היינו שהאנשים היו צפ"ע והנשים צפ"מ וידע אלקים לשון התחברות ע"ד וידע האדם היינו שהקב"ה ה' חפץ לזווגם:

והמפ' כ' הטעם של גזירת פרעה להשליך הזכרים ולהחיות את הנקיבות כדי שלא יהיו זכרים שיטאו הנקיבות ויותר משהאיש רוצה לישא אשה רוצה להנשא ובמ"כ הנשאנה למלרים ויעמעו ח"ו כלל ישראל ביניהם. ועפ"ז י"ל במשאחז"ל דנשים חייבות בד' כוונות מפני שאף הן היו באותו הנס והיינו דגדול המחטיא לאדם יותר זו הסורגו כדפירש"י פ' תלך וכיון שהיו מתכוונין להחטיא את הנקיבות ומה"ט שירתן ה' עוד קודם להאנשים כדא"י במ"ר בשלח. ובדברי שאל הגדה במ"ש ואת עמלינו אלו הבנים דמלת עמל הוא אם האדם עמל ואין מגיע לו תכלית מזה זה נקרא עמל וכמ"ש עמל ורעות רוח וכן הרה עמל וילד שקר וכאן שהשליכו הבנים ליאור וע"כ נקרא בשם עמל שהי' ללא תכלית:

ובהגדה שנחא דמרא כי פרעה ה' יכול להחלל ולהלדיק עמלו כי רק לטובתו מכביר עולו עליהם למען יבנו לו ערי מסכנות אבל השי"ת הבוחן כליות הוא ראה כי כל עבודתם ליה להנחתו רק לענותם במסכותם כמח"ל וז"ש ואת לחינו וכו' דמק ר"ל לא למען טובתו כ"א למען לדחוק אותנו היתם מקרה חפלו כמ"ש וגם

וגם ראיתי את הלחץ אשר מזרים לוחלים אותם רק אנכי לבדי החופש כל חדרי בטן
ראיתי את הלחץ אשר מזרים לוחלים רק אותם ולא למעני ולטובתי :

ובאו"י פ' שמיני ציריעות האוהל פ' המאמר וירא את ענינו זהו פרישות ד"א
עפ"י משל המכבד את השר בדבר שהוא משתמש בו תמיד יהי זכרנו בלב
השר זכרון תמיד ולהפיץ מי שמויק ושיבד לו כלי שהוא משתמש בה כפי שמושה כן
זכרונה לפניו בכל עת בא דבר שמושה יפקוד אותה . כן פרעה הרשע אם הי' מבטל
את ישראל באיזה עבודה אשר לפני ה' כמו אם הי' מבטל אותם מחפלה הי' זכרון
קלקלתו בא למעלה בעת הקבוצ אל הרינה ואל התפלה הי' הקב"ה זוכר פעולתו הרע
אבל במה שביטל מהן פור' כמאחז"ל א"כ כ"ז שהי' הקב"ה רואה את אחד מישראל
שגולד עפ"י כס גדול כמבואר במ"ר עה"פ אם תשכבון בין שפתים כו' עד תחת
החפוח עוררתך כו' הי' הקב"ה זוכר רוע מפעליו אשר לולי הגם שנעשה עם זה ל"ה
ישראל זה בעולם וזה דבר שא"ל הפסק וז"ש וירא את ענינו זהו פרישות ד"א כמ"ש
וירא חלקים את בני יודע חלקים כי בראותו אותם ובהביטו בהם ובפרטיהם ויזכור
כל הנסים הנעשה להם אל מלאותם בעולם אשר בזולת הנסים הי' פרעה מונע אותם
מן המלאות :

ובהגדה תולדת אדם לבטל חיי אדם וירא חלקים אב"י וידע חלקים וידע הוא
לשון יללה כמ"ש בסוטה (ד"ה) כל אדם ש"ב גסות הרוח הקב"ה מילל עליו
שנאמר וגבוה ממרחק ידע ופירש"י ידע הוא לשון יללה וז"ש וירא חלקים את בני
שראה לרות של בני יודע חלקים ר"ל שהקב"ה הי' מילל עליהם כמשה"כ עמו
אנכי בל"ה :

עוד מ"כ ואת עמלנו אלו הבנים כו' וכל הבת תחיון היינו מה שהשליכו הזכרים
ליאור והנקיבות נשארו בלי זיווג וא"ל עמל יותר מזה ואחז"ל בתך בגרה שחרר
עבדך וכן לה ומה יעשה בהגיע פרקה לנשואין ואין עם מי לזווג ולכן גם כל הבת
תחיון הוא לעמל גדול ושפיר מביא סיפא דקרא :

ובחסד לאברהם ביאר מ"ש וירא את ענינו זהו פרישות ד"א כי במזרים הי' לבב
בנ"י דוי על ב' ענינים אחד הי' יכולים לפרוט בשפתותיהם היינו העבודה
קשה עלי' הי' זועקים וגונחים לעקה מזכרת אכן עוד הי' להם מה של"ה יכולים
להוליא אותו מכח אל הפועל והוא מה שסיבב להם פרעה פרישות ד"א של"ה ישנים
בבתיים ואם כי הי' מתאוננים עליו עכ"ז ל"ה יכולין לזעוק ולהתלונן עליו בדבר
שפתים ועל ב' סיגים הללו המשיך המגיד דבריו ואמר ויאמרו בני מן העבודה
ויזעקו היינו על עבודה הי' זעקה מזכרת ותמל שועתם וישמע כו' אולם הקב"ה
בהשקפתו עליהם ראה כי יש עוד בלבם דבר המעיק אותם ואינם מעלים אותו על דל
שפתם וזה וירא חלקים את בני יודע חלקים ר"ל כי ידע כי יש אחס מה שלא הגידו
ולא הוליאו מפייהם ויפה דרש כל הפרשה על הסדר דגם מאמר ונלעק כו' בפי' חבוא
הכפיל ואמר ונלעק כו' וישמע ד' את קולנו וירא את ענינו גם שמיטה גם ראי' לכן
דרש ונלעק כו' כמ"ש ויאמרו בני כו' ויזעקו כי על העבודה זעקו בקול וירא את ענינו
זהו פרישות ד"א כי ד"ז ראה בעלמו הגם שהם לא זעקו . וזו כמ"ש וירא חלקים את
בני יודע חלקים :

ובהגדה זרע יהודא פ' ואת לחינו זהו הדחק כמ"ש וגם ראיתי את הלחץ כו'
ד"כ ומי לא ידע דלחץ הוא לשון דחק ונראה שענין לחץ של מזרים
נאמר על קטני בני ישראל שהי' המלריים דוחקין ומתקנים אותם בבנין כדאי' בסנהדרין
פ' חלק וכיו"ב במ"ר שמות כ"ה שהיו משקעין ישראל בבנין ובפרד"א אי' שהיו ממקין
את

אח ישראל בקירות בתיכם לבנין ודרשו בן מוכתב נאקתם וליכ לעקתם כמדת ונאק נאקת חלל וכאן שאהיכ ראה ראיתי את עמי כו' הנה לעקת בניי באה אלי וגם ראיתי את הלחץ אשר מלרים לוחלים אותם מזה מצואר שהלחץ הזה לא נאמר על השעבוד והעינוי בדבר מלאכת עבודה שכבר הוזכר זה פעמים ושלש בכאן ומה בא להוסיף במ"ש וגם ראיתי את הלחץ ומ"כ דהפ' על בניי שהיו המלריים דוחקין וחונקין אותן בבנין אמר בן שמחילה הזכיר שעבודם ולערס בעבודות קשות והוסיף עוד שלא זה לבד ענויים ושעבודם הקשה ראיתי אלא גם הלחץ אשר מלרים לוחלים אותם וחונקים בקירות הבנין ראיתי ומ"ש מלת גם כאלו הלחץ הוא פחות מענין השעבוד והעבודות עם שהוא דבר אכזרי יותר בכ"ז יטן העינוי והשעבוד הוא נזירה כללית משא"כ זה שהיו משקטין אותן בבנין ליה עושין אלא למיעוטא דמיעוטא ועד"ז יאמר המגיד ואח לחינו זהו הדחק ר"ל הדחק הידוע שה' לוחלים ודוחקים אותם בבנין כמ"ש וגם ראיתי את הלחץ כו' :

ובאהבת יונתן פ' וארא הטעם שגזר כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו ולא לזיוה שיברגו אותם דא' בגמרא פ"א הלך אחד אל מלרים ליקח סוס ונחמו לו דף באחיזת עינים וגדמה לו שהוא סוס ולעת ערב ביקש להשקות את הסוס אלל המים וראה שהוא דף לפי דבמים אין כיסוף שולט וזו היתה ערמת פרעה שאמר כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו יטן דישראל היו ג"כ בקי"ח בעינים אלו וע"כ אם יחליפוהו באחיזת עינים לא יעמוד במים :

ובנפתלי ש"ר פ' שמות כ' עפ"מ"ש בשו"ע אורח סי' ר"מ דבכל עת לרה אהור לשמש מטתו אי"כ מה זה שהיו פרושין מד"א הרי ה"י אסור להם אך לפי"מ"ש החוס' בהעניית דלכך לוי שימש מטתו בשנת רעבון משום דלא ה"ל בה ולי"מ פ"ו וכאן דגזרו דכל הבן הילוד היאורה תשליכוהו שוב היו מותרין בתה"מ רק דפרעב גזר עליהן שלא ישנו בבתיים למעטן מפ"ו וז"ש המגיד וירא את ענינו זו פרישות ר"א כמ"ש וירא כו' וידע חלקים דידע דפרעה הפרישן מד"א לא מלך שאסור להם בתה"מ אלא כדי לענות אותם והשנית שאל תללו ואח עמלינו אלו הבנים כמ"ש כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכיו שזרקו הזכרים ליאור שוב היו חסוכי בנים דמותרין בתה"מ גם בעת לרה ר' :

ויצאנו יי מצרים ביד חזקה ובזרוע נטויה ובמורא
נדר ובלאות ובמופתים: ויצאנו יי מצרים
לא על ידי מלאך ולא על ידי שרף ולא על ידי שליח.
אלא הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו. שנאמר
ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה והפיתי כל בכור
בארץ מצרים מאדם ועד בהמה ובכל אלהי מצרים
אעשה שפטים אני יי: ועברתי בארץ מצרים בלילה
הזה אני ולא מלאך. והפיתי כל בכור בארץ מצרים
אני ולא שרף. ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים

אָנִי יְיָ אֲנִי הוּא וְלֹא הִשְׁלִיחַ אֲנִי יְיָ אֲנִי הוּא וְלֹא אַחֵר:

יִרְכּוּם שְׂמֵעוּנִי

וַיִּצְיֵאֵנוּ ר' ממלרים כו'. בהגדה ברכת השיר דהענין דלחז"ל אני הוא שהבחנוני בין טיפה של בכור לטיפה שאינה של בכור והיינו שאם בלו על האשה עשרה רווקים ואחר רווק שלימה לו עוד בנים והשאר כבר הי' להם בנים והאשה גי' כבר הי' לה בנים א"כ אם גולר הוולד מטיפה של רווק שלימה לו בנים הרי הוא בכור לאב ואם גולר מטיפה מן אלו שכבר הי' להם בנים כוולד דאינו בכור לא לאב ולא לאם וזהו הכוונה בין טיפה של בכור לטיפה שאינה של בכור אין מבחין רק הוא ית' ולא מלאך ולכך אחר והביתי כל בכור כל דייקא שלא נותר כלל מהם ואין בזה מבחין רק השי"ת לבד שמן עשרה טיפין מעשרה אנשים גולר הוולד מהטיפה של רווק שלימה לו בנים אבל הבכורים הידועים יוכל להיות שגולו למשחית וא"ש דקאמר ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם לנגוף:

ובהגדה מעשי ה' לרש"ק ביאר הלשון בכבודו ובעלמו דא"י במדרש פ"א כתיב כי לא יקוש ד' אה עמו בעבור שמו הגדול ופי' כי לא יקוש כו' בעבור עמו ונחלתו ומשני כשישראל עושין רלש"מ הוי בטבור עמו ונחלתו וכשאין ערלש"מ הוא בעבור שמו הגדול והנה אם ישראל ערלש"מ והישועה בעבורם ע"ש המלות כי הכל נקרא על שם הסיבה כמאחז"ל במדרש עה"פ איש מלרי הלילנו מיד סרועים יטן דהמלרי הי' כיבה לברית מרע"ה אבל אם א"ל מלות נקרא הישועה רק ע"ש הקב"ה שמו הגדול למטן כבודו ית' ובתנחומא וישב אחר הקב"ה לישראל כבוד את המלות למה שהן שלוחי והמכבד שלוחי כאלו כיבד אותי ע"ש ולכ"ז במלרים בלחמא ל"ה לישראל זכות להגאל וכמ"ש ואעבור עליך כו' ואת ערום ועריה וא"כ הוי הגאולה רק למטן שמו הגדול וז"ש אני ולא השליח שלימה בזכות המלות שהם שלוחי של חקים רק אני לבדי עשיתי ואת למטן כבודי שלא יתחלל בין הגוים ולכ"ז אלא הקב"ה בכבודו דהיינו למטן כבודו ית' ולא עבור מעשינו הטובים וגם הוי בעלמו לא ע"י מלאך ולא ע"י שרף:

ובמגיד זרק ביאר לשון אני הוא ולא אחר דא"י במס' ע"ז דשאל ארון לזקנים אם הקב"ה שונא ע"ז למה אינו מוצלה והשיבו לו אלו הי' עובדים לדבר שאין להעולם לזרז בו הי' מוצלה אבל המה עובדים לחמה ולבנה א"כ יאבד עולמו מפני השוטים א"ל יבטל השאר ויניח אלו אמרו לו שלא יאמרו אלו שהניח י"ב ממש וכן כאלו אחרי אומרו ובכל אלהי מלרים אעשה שפטים אל יעלה דעפחך ח"ו כי הנחתי השאר אולי יש בהן ממש לא כן הוא ח"ו כ"א אני הי' אני הוא ולא אחר כי אין זולתו ית':

ובממעמי מלך דקדק בכפילת הלשון אני הוא ולא אחר דעיקר הטעם שהי' ע"י הקב"ה בעלמו ולא ע"י שליח דא"י בפ"ק דברכות דאמר הקב"ה אהם עשיתם לי חטיבה בעולם שאהם אומרים ד' אחר אף אני אעשה לכם חטיבה אחת בעולם שנאמר ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ וא"י בפסחים פט"ז דרל"ה יורקמי שר של מים להליל לא"י מכבשן האש אחר הקב"ה הוא יחיד ואני יחיד בעולמי נאה ליחיד להליל היחיד וז"ל המגיד שנתן טעם למה אני ולא שליח יען כי אני הי' יחיד באלקות ולא אחר משותף עמי באלקות וע"כ נאה ליחיד להליל את ישראל שהמה מיוחדים. עוד כי דל"ב החיך הלך הקב"ה למקום עומאת מלרים כמבואר במ"ר ובפירש"י פ' ארזא

וארץ שהיתה מלא גלולים ומהיט הולך מרעה לילך ולהחפץ חוץ לכרך ועליל כחש הזהיך דהיכא דנכנסה הקדושה בורחת הטומאה חלפניו וא"כ מצי עייל קוב"ה למלרים תיכף ומיד ברח הטומאה חלפניו וז"ש המגיד אני ה' אני הוא ולא אחר כלומר שכאשר אני כאן לא תמלא הסט"א מכות לכף רגלה ותיכף בורחת משם :

ובהגדה חיים לראש עפ"מ"ש בזה"ק פ' וילא משם הזהיך דהנהגת הטבע הוא ע"י שם אלקים והנהגה הניסית הוא ע"י שם הוי' המסדר הטבע ואלקים גימטרי' הטבע ולכך המלאכים המשותפים בשם אלקים אין פועלין לעשות דבר כ"א בדרך הטבע משא"כ כשהוא על ידו ית' הוא שולט על הטבע וזהו ההפרש בין בעלי מלות למי שזוכה לכתר חורה דלבעלי מלות הוא מתנהג עמהם בשם אלקים דהוא הטבע ותלמידי הכמים העוסקים בחורה הנהגתם על ידי שם הוי' למעלה מהטבע וידוע מהזאת הקדוש בדרך הטבע ליה יכולין ישראל ללאת ממלרים כ"א מה שהקב"ה סידר מערכת הטבע בי"מ ולפי"ז ליה אפשר לעולם ללאת ממלרים כ"א דוקא ע"י הקב"ה וע"כ דרש המגיד ויוליאנו ד' ממלרים לא בשם אלקים כ"א בשם הוי' וזהו סיבה דל"ה ע"י מלאך ושליח כ"א ע"י הקב"ה בעלמו וז"ש פסקא ג' ואלו לא הוליא הקב"ה את אבותינו כו' ר"ל בעלמו אז היינו משועבדין כו' ועכ"ל אלא הקב"ה בכבודו ובעלמו ר"ל שם העלם הוי' ב"ה דהנהגתו למעלה מהטבע וזה שמהיים אני ה' אני ולא אחר ר"ל שליה יכולת בשם אלקים שהוא הטבע כ"א אני ה' שם העלם :

ובאפ"י דרוש נחל מלרים בסופו האריך דר' המגיד באומרו אני ה' בא לשלול דעת פרעה כי יש פועל טוב ופועל רע ואלקי ישראל הוא הפועל הרע ע"א אני ה' שולל אלוה אחר כלומר גם מושיע אין זולתו כי הוא הפועל טוב ורע : **ובמעשה** דר"א כמה דחשב כאן למעט שליח מלאך שרק דהנה שם שליח נופל על שליחות מנכבד לנקלה אבל לא מנכבד לנכבד אבל שם מלאך הוא ליר מיוחד גם נביאים גם משרתי עליון נקראים בשם זה ולמעלה מאלה השרפים העומדים מחטל גם המה שלוחי דרחמנא ונשתלח מהם לישעי' הנביא כדכתיב ויעף אלי אחד מהשרפים והמגיד מפרש לא זו אף זו ובקטן החל לא זו ע"י שליח שהוא פחות ערך אף זו לא ע"י מלאך שהוא נכבד ממנו ולא זו ע"י מלאך אף זו לא ע"י שרק שהוא יקר ערך וסיים דרך כלל אני ה' אני הוא ולא אחר :

ובעבודת ישראל כ' דמ"ש אני הוא ולא אחר ר"ל דכל הדברים שבעולם רק בראונו ית' וכשירלה יעבור רוח הטומאה מן הארץ וזה אני הוא פ' אפי' כשהוא בבחינת הוא ונסתר כבודו וקדושתו אעפ"כ ולא אחר שאין זה בחי' אחר ח"ו רק הכל חד כי כבודו בגלוי כן הוא אפי' בשעת הסתר :

ובשם הגר"א כתבו כיון דדרשו אני ולא מלאך מהו זה דכתיב ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם לנגוף ואמר כיון שהיו ישראל ס' ריבוא לא ימלט שלא יקרה שאחד מהן ימות מיחה טבעיות בדרך כל הארץ ע"י מה"מ ולו"א שבליה הוא לא יתן המשחית לבוא אל בתיכם כלל ולא מת אחד מישראל אפי' מיחה טבעיות וחיו כולם :

ובהגדה רל"ה ע"מ דמ"ש ולא יתן המשחית לבוא כו' המכה עלמה קרוי משחית שנאמר בתחילת הענין ולא יהי' בכם נגף למשחית . ובפסגת רזא הובא בהגדה מרבה לספר דמכות בכורים עלמס ליה נעשה ע"י שליח וע"י שום דר' כדכתיב והכיתי כל בכור אבל גדול שבבית במקום שאין בכור דג"כ ניגף זה הי' נעשה ע"י שלוחים ומלאכי רעים ע"ש . ובחסד לאברהם הגדה כ' כי מלרים היו שטופי זימה והי' שם ב' מיני בכורים אחד בכורים מזד האם פטר כל רחם והבכורים האלה היו גלויים וידועים

יודעים אולם ה' ג"כ צבורים מלך אז כי אשה אחת ילדה מרווקים הרבה והצבורים האלה היו נעלמים כי אין מי בעולם שיוכל להכיר אותם אם הוא צבור ואי' במדרש שהמלכיים היו מטמיינים בצבורים שבתו ישראל שלא יסלחו בם המשחית ולא יכלו להטמין רק הצבורים מלך אם היודעים אכן הצבורים מלך אז הנעלמים היו בניהם ובצ"מ (דס"א) כי רק הקב"ה בעלמו מבחין בין טיפה של צבור לטיפה שאינה של צבור ול"ה באפשר לשלוח מלאך המשחית להמית הצבורים הנעלמים והי' מוכרח מכחם להיות רק ע"י הקב"ה בעלמו אולם הצבורים היודעים מלך האם שהטמינו אותם בבתו ישראל עליהם שלח השי"ת מלאך המשחית לכן יפה נאמר ולא יתן המשחית לבוא אל צחיקם צחיקם דייקא ששם היו הצבורים היודעים מאם אבל באח"ל עלמה שהי' צבורים בלתי נודעים שם הי' ע"י הקב"ה :

ובהגדה אשל ברמה כי דלא הי' מכת בכורות מסיבה טבעיות מד' יסודות ארמ"ע אשר באלו ימות האדם בפגשו בהם אף באחת מד' רבעיו ואף כי בכולם והנה נפש כל בשר העמוד בנוף כלהבה הנאחזת בפתילה באחלצית השמן והכלי המטמין כמ"ש נר ה' נשמת אדם כי החוס הטבעי הוא מיסוד האש והוא השלהבת והרוח הנושא אותו הוא הפתילה והליחות השרשי שהוא מיסוד המים הוא כמו השמן והיסוד העפר שהוא רוב בנין האדם הוא הכלי הנושא את הכל וכאשר יוכרח שהנר יכבה אם יקרה פגע באחד מד' חלקיו כן יקרה מות האדם כשיגיע פגע באחד מאלו אם בהפסד הרוח או בהרבות החוס או יבשות הליחות או בפרוק חבור בשר ואברי הנוף ולזאת ביאר המגיד כי המכות בצורות ל"ה בו אחת מהנה ואומר אני ולא מלאך ירמוז אל פגע הבא ליסוד הרוח כד"א עושה מלאכיו רוחות אני ולא שרף ירמוז אל יסוד האש אני ולא השליח ירמוז אל יסוד המים כד"א ושולח מים על פני חולות והנה לא נשאר רק יסוד העפר ע"י אומר אני ולא אחר הרומוז על יסוד העפר כמ"ש ועפר אחר יקח וטח את הבית ולהפליג פלאי ה' כי עשה נגד סיבה הטבעיות :

עוד כי מדרך ב"י הרולה לפעול איזה פעולה ואינו לפי כבודו לפעול בעלמו ופועל ע"י שליח יתייחס התואר בשם הוא כי יאמר לא אני העושה רק הוא והוא השליח אבל כשאנו חס על כבודו ופועל בעלמו יתייחס התואר בשם אני כי יאמר אני בעלמי הוא העושה נמלא כי כבודו ועלמו המה דברים ההפכיים כי במקום שחס על כבודו פועל ע"י שליח ובמקום שיפעל בעלמו לא זהו כבודו והנה ביצי"מ כ' האר"י ז"ל אשר לפי עומאת מלרים ל"ה אפשר שיפולח שם לא מלאך ולא שרף כי גם המה יתגשמו מטומאת ערות מלרים לזאת הי' ההכרח שפעולת יצי"מ יהי' רק ע"י הקב"ה בעלמו אבל אינו לפי כבודו כביכול ית' ובזו הבחינה הי' התואר עליו יכונה בעלמו אבל לא בכבודו אולם אם הי' הקב"ה חס על כבודו והי' בחי' יליאתם ע"י שליח הי' התואר בכבודו ולא בעלמו וגילה לנו המגיד וממקרא כתוב כי בחי' יליאתם ממלרים הי' בבחי' אלקות אשר ילאה השכל להשיגו והיינו שהי' מקובץ בכבודו ובעלמו כי ר"ל בחי' הגבוהה מכל המלאכים ותחתונה ממחותו ית' (ורמוז בשם מלאך מט"ט אשר שמו בקרבנו ושמו כשם רבו) ואשר יהי' נופל עליו תואר בעלמו ועם זה ישאר בכבודו וז"ש אלא הקב"ה בכבודו ובעלמו אשר יקובץ אלה ב' בחינות יחד וביאר ע"י בסוף המחבר אני הוא ולא אחר ר"ל שיפול בו התואר אני על בחי' עלמו וגם תואר הוא אשר נופל בו על השליח וישאר הוא ית' בכבודו אבל ולא אחר ר"ל אלא לשום אחר שיקובץ בו אלה השתי בחינות יחד :

ובהגדה מר דרור מציא בשם הזה"ק דלקך הי' הגאולה ע"י הקב"ה בכבודו ובעלמו לפי שהיו משוקעין בטומאה כי כן עד שהגיעו סמוך לשער הכי

ש"ע וע"כ ל"ה יכול להיות ע"י שליח אלא בכבודו ובעלמו שהוא יודע לכין את הדגע ע"ד שכתב בלחמי חודה בפסוק מי יתן טהור מטמא לא אחד תיבת טמא גימטרי' כ' וז"ש מי יתן טהור מטמא ר"ל כשכבר משוקע בנש"ט אין תקנה לטהר לא אחד ר"ל כשעדיין נחמר אחד והוא שער הכ' אזי י"ל טהרה ומבאר בזה מה דא"י ביומא אמר ר"ע אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים דל"ב תחילה אמר אתם מטהרים ולבסוף אמר אביכם שבשמים אך ר"ע מפרש דרך רמז אשריכם ישראל לפני מי אתם ר"ל כשעדיין לא באתם למספר מי היינו שער הכ' יוכל לטהר עלמו ע"י תשובה ומי ר"ל כשכא סמוך למ"י לשער החמשים אזי אין לכם טהרה רק ע"י אביכם שבשמים עש"ב. ובמטה אהרן פי' מ"ש אני הוא ולא אחד משום דאחז"ל בקדושין הרב שמחל על כבודו אין כבודו מחול ופריך והכתיב וה' הולך לפניכם כו' ומשני שאני הקב"ה דכו"ע דילי' ומלי מחיל ליקרי' וז"ש ועברתי בא"מ אני ולא מלאך כו' וקשה ג"כ איך מחל על כבודו והלך בעלמו למלרים לכ"א אני ה' אני הוא ולא אחד וכיון דכו"ע דילי' שפיר מלי למחול על כבודו :

ע"ר במה דמסיים אני ה' אני הוא ולא אחד לאחר לפימ"ש בילקוט פי' וארא דבעל לפון נשתייר מכל היראות כדי לפתוח לבן של מלרים עכ"כ משניא לגוים ויאבדום ע"ש וע"כ אחרי שאמר וכל אלהי מלרים אעשה שפטים ובכ"ז נשאר ע"ז של בעל לפון עכ"כ אני הוא ולא אחד :

ובחנוכה המורה לר"ר העשל ז"ל פי' וישמע ד' את קולנו וירא את ענינו ואת עמלינו ואת לחלינו דהנה ג' דברים השלימו ק"ד' מאות שנה אחד קושי השעבוד ז' ריבוי העם כמ"ש ובנ"י פרו וישרלו ג' שהיו עובדים עמכם גם כלילות והלילות השלימו וזה"ש וישמע ד' את קולנו ושלא יקשה הא לא נשלם הזמן עכ"כ הכתוב וירא את ענינו כמו שמפרש פרישות ד"א שהיו עובדים עמכם גם כלילות והב' ואת עמלינו אלו הבנים דריבוי העם השלים הזמן שהיו עובדים הסכום כמו שהי' ששים ריבוא עובדים זכ' מאות שנה ואח"כ אמר ואת לחלינו זה הדחק הוא קושי השעבוד עכ"ד. ועפ"י יל"פ הסמיכות ויולחנו ד' ממלרים לא ע"י מלאך כו' לפימ"ש בשמ"ש פי' שמות לפרש המדרש עה"פ למה הרעות וא"מ מאי איכפת לך למה זה שלחתי דמרע"ה טען הרי הבטחת הקב"ה ואנכי אעלך כו' איכ' ה"י הגאולה ל"ל ע"י הקב"ה ולא ע"י שליח וא"מ שלא נשלם עדיין הזמן א"כ למה הרעות בקושי השעבוד ע"ש אבל באמת נשלם הזמן והגאולה ה"י ע"י הקב"ה וע"כ אחרי שאמר וישמע ד' כו' ענינו ועמלינו ולחלנו וכבר נשלם הזמן ע"כ הסמיך המגיד הפסוק שאחריו ויולחנו ד' ממלרים לא ע"י מלאך כו' כ"א ע"י הקב"ה בכבודו ובעלמו כיון שכבר נשלם הזמן :

בְּיַד חֲזָקָה זֶה הַדָּבָר כָּמָה שֶׁנֶּאֱמַר הִנֵּה יָד יי הוֹיָה בְּמִקְנֶה אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בַּסּוּסִים בַּחֲמֹרִים בַּנְּמֻלִּים בַּבָּקָר וּבַצֹּאן דָּבָר כָּבֵד מְאֹד: וּבְזָרַע נְטוּיָה זֶה הַחֶרֶב כָּמָה שֶׁנֶּאֱמַר וַחֲרָבוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ נְטוּיָה עַל יְרוּשָׁלַּיִם: וּבַמּוֹרָא גָּדוֹל זֶה גִּלְוֵי שְׂכִינָה כָּמָה שֶׁנֶּאֱמַר אִזְּ הַנֶּפֶשׁ אֱלֹהִים לָבָא לְקַחַת לוֹ גּוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי בְּמִסּוֹת בְּאֵתָת וּבַמּוֹפְתִים וּבַמִּלְחָמָה וּבְיַד חֲזָקָה וּבְזָרַע נְטוּיָה
ובמוראים

וּבְמוֹרָאִים גְּדוּלִים כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם יי אֱלֹהֵיכֶם
בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ: וּבְאַתַּת זֶה הַמַּטָּה בָּמָה שֶׁנֶּאֱמַר וְאַתַּת
הַמַּטָּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בּוֹ אֶת הָאֵתָת:
וּבְמוֹפְתִים זֶה הָדָם בָּמָה שֶׁנֶּאֱמַר וְנָתַתִּי מוֹפְתִים
בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ:

תשמוך מהכוס לתוך כלי ג' פעמים כשעה שנאמר ג' דברים הללו:

דָּם. וְאֵשׁ. וְתַמְרוֹת עֶשֶׂן:

יִדְקוּשׁ שְׁמַעוֹנִי

בִּיד חזקה זו הדבר כו'. ובהגדה שבה פסח דליב כיון דמפרש ויולאו ד' ממלרים
לא ע"י שליח דמיירי במכות בכורות שהי' ע"י הקב"ה בעלמו ואח"כ מפרש ביד
חזקה זו הדבר שהי' מקודם ואילו לא נעשו ע"י הקב"ה בעלמו ועוד במ"ש ובזרוע
נכו"י זו החרב שלא מלינו מכת חרב ביו"ד מכות וכתב דכוונת המגיד ליישב במה דקשה
במ"ש מקודם ויולאו ד' לא ע"י מלאך ממה שאחז"ל בבב"ק (ד"ס) ואתם לא תלואו איש
מפסח בידו עד בקר כיון שניתן רשות למשחית לחבל אין מבחין בין לדיק לרשע והרי
כיון שהי' ע"י הקב"ה ל"ש לומר שאין מבחין והרמב"ן פ' בא כ' שטעם סכנת יליאחס
מביחם היחה מלד המלאכים הגלויים עם הקב"ה כשבא להשחית בכורי מלרים אשר
חרבם שלופה בידם לבלע ולהשחית לפי שכבודו של הקב"ה לבוא במורא גדול וכל פמליא
שלו עמו ע"ש ועוד חירץ עפ"י הילקוט חהלים ס' ע"ח אריב"ל כל מכה ומכה שהיתה
בא עליהם היחה מכת הדבר שפה שנאמר ותייחס לדבר הסגיר וא"כ מה"ט הזהירם
ולא תלואו איש מפסח בידו לפי שנתנה רשות להשחית במכת הדבר וח"ש המגיד ויולאו
ה' כו' לא ע"י שליח ול"ק כיון דהי' ע"י הקב"ה למה הזהירם לית מפסח בידו כו'
עכ"ל ביד חזקה זו הדבר הכרמזת במלת יד כמ"ש הנה יד ד' הוי' כו' וכיון שכלל
מכת בכורות הי' ג"כ הדבר בשאר המלרים ע"י המלאכים המשחיתים וע"כ הולך
להזהיר שלא ילאו מביחם ואמר עוד ובזרוע נכו"י זו החרב ובמורא גדול זו גילוי שכינה
כו' והיינו כחירון ראשון שבא ד' עם המלאכים כו' דהיינו חרב של משרתיו שהיו
כולם שנויים בצואם אחו ית' לכבודו להקיל מורא ופחד ואימה גדול לפי שכבודו ית'
לבוא עם פמליא שלו:

ובמרבה לספר אמר לשון גילוי שכינה שהקב"ה בעלמו הי' מגלה מי המה הבכורים
מאז או מאז שהוא יודע במסחרים כדכתיב היסתר איש במסחרים ואני
לא אראנו ובסיבה זו נכנס מורא גדול בלב כל אדם לבדתי יחטאו בסתר ואם אדם עובר
עבירה בסתר הקב"ה מפרסמו בגלוי וזהו מורא גדול זו גילוי שכינה שמגלה מה שבמסחרים.
יבשה"ל מביא בשם חז"ל בפסיקתא שהבכורים הרגו במלרים באבותיהם הרג רב וח"ש
למכה מלרים בבכוריהם שהבכורות הרגו בהם וזו מכת חרב שהי' במלרים. ובהגדה
ר"ה ע"מ הביא בשם חז"ל לפי שיד האדם הוא תמיד אללו מתוחה למטה או יבדינה
למעלה כפי עת הולך לעמים ואין מטבע האדם להיות ידו פשוטה ונכו"י כ"א
בשאומו חרב בה וממה שמלינו כאן לשון נכו"י הוא לעדות שהמוכן זו החרב ומביא
לראי'

לראי' ע"ז ממה שמלינו הוראה זו במקרא מפורש ומרבו שלופס בידו נטוי' כו'. ובהגדה זכר לפסח כ' מ"ט חרב ואש ה' במלרים עפימ"ש חז"ל דפרעה ה' רולה לרונס באש ויעלוהו יועליו דא"א ה' ניול מכתשן האש וע"כ יעמוד להם זכותו וכן רלה לרונס בחרב א"ל יועליו כי יעמוד להם זכות ילחק שפסט לווארו לחרב ע"ג המזבח וידוע דאזה"ע המה נידונים גם על המחשבה לבד וע"כ נתקיים בהם גם חרב ואש :

ובמעשה ברא הביא ד' הזה"ק וארא הנה יד ד' הוי' במקנך אחאי בכלהו ליכ יד ד' אלא יד ד' איבו ידא בחמשה אלבעאן דהא בקדמייתא כתיב אלבע אלקים הוא והזהר ס"ל י' מכות הביא הקב"ה על המלריים במלרים וי"ד על הים ולא כהנהו תלת תגלי שהביא המגיד והנהו תלתא תגלי ס"ל מ"ש במכת דבר הנה יד ד' ר"ל שגלמה כל היר כי מכת דבר ה' מכה החמישית וכל מכה ומכה שהביא על המלריים היחה באלבע אחת ולכך במכת דבר שהכה באלבע החמישית קרא למכה זו בשם יד :

ובשמחת הרגל כ' עפימ"ש בברכות (ד"כ) מ"ש הראשונים דאחרתים להו ניבא משום דמסרו נפשיהו אקדושת השם. ובאלשיך מפרש וימדרו את חיייהם בעבודה קשה חיייהם הוא נשמתם והמה מרו ועלבו רוח קדשם בעבודה קשה ע"ז וז"ש ולא שמצו אל משה מקלר רוח שנתקלר רוחם ונפשם הקדושה מגילולי עמים ומעבודה קשה ע"ז שהיו עובדים וליה להם הכנת קדושה לשמוע למשה ואמנם היו אנוסין כמאחז"ל במדרש שמה אתה דן אונס כרלון אך עכ"פ כיון שלא מסרו נפשם על קדושת השם ליה ראויים לגשום וזה הפלא באמ"ל שה' גוי מקרב גוי עע"ז ואעפ"כ נעשו להם נסים ונפלאות וז"ש או הניסה אלקים לקחת לו גוי מקרב גוי כו' ובמופתים היפוך הנהוג דמי שאין מוסר עלמו על קדושת השם דאין עושין לו נס :

ובשער השמים להשלה"ק פ"י ובמורא גדול זו גילוי שכינה כו' ככל אשר עשה ד"א כו' לעיניך והמורא ה' כי המדה"ד קטרג ג"כ על ישראל ואמר אשר עשה ד' לעיניך כלומר ולא כמ"ש בלוט אל תבט אחרך ופירש"י כי די לך בטללת עמוך ואיך כדאי לראות אחרים נלקים אבל כאן לעיניך :

ובארשיך כ' עה"פ הנה יד ד' הוי' דא"י בזה"ק כי בהיות השם בדי' אלהיות כסדרן הוא רחמים ובהיותן מהופכות יורו דין וז"ש הנה יד ד' הוי' שהוא בהיפוך משם הוי' שמורה דין ורוגו במקנך אך לישראל והפלה ה' שהוא ביושר וזה בין מקנה ישראל ובין מקנה מלרים כי לזה ברחמים ובמקנה מלרים ברוגו דין היפוך הוי' :

ובהגדה שפת הים פ"י המאמר ובזרוע נטוי' זו החרב בא להורות כי מיתת מלרים וכן הבכורים ה' ע"י חרב מה"מ ולא כמו שה"י במחנה סנחרב שריפת נשמה וגוף קיים כמ"ש חז"ל וי"א במס' סנהדרין ששמו שירה מפי חיות הקודש ומחו והשמיטנו שמיתת מלרים ה' ע"י חרב מלאך המות ויליך גוש נטוי' נטוי' מה התם חרב מה"מ אף במלרים חרב מה"מ וכוה פ"י הגה"ק ר"ר שמעלקא ז"ל מאחז"ל בקשו מה"ש לומר שירה אמר הקב"ה מעשי ידי טבעו בים ואתם אומרים שירה ר"ל שרנו לומר שירה ועי"ז ישמעו המלרים קול שירתם ותלא נשמתם ע"כ א"ל הקב"ה כיון שהם השליכו הזכרים ליאור וז"ש מעשי ידי טבעו בים איכ מניע להם מכת שיתבעו בים ולא שתלא נפשם ע"י שירה :

ובהגדה שכתא דמרא כ' בהבנת הדבר דיד חזקה קאי על הדבר דהוא עפימ"ש התום ב"מ (דל"י) ד"ה אין רלוני דלכך שומר שמסר לשומר חייב משום שפסע במה שמסר לשומר הכ' דיכול לחלות דהאי ביחא קטלה ואלו היחה בבית

בבית שומר הראשון ליה משה דאזירא דבית שומר הראשון בריא יותר משל השני. והנה בפסוק כתוב והפלה ד' בין מקנה ישראל ובין מקנה מזרים כו' משמע שהי' מקנה ישראל ומקנה מזרים רועים יחד במרעה אחד וע"כ הי' לריך הקב"ה להבדיל ביניהם ול"ה יכולין המזריים לתלות הדבר במקרה לאחר שינוי האזיר גרם להם דבמרעה ישראל האזיר בריא יותר וע"כ הוכרחו להודות כי יד ד' עשתה זאת וז"ש המגיד ביד חזקה זו הדבר כמ"ש הנה יד ד' הוי' במקדך אשר בשדה ולא חוכל לתלות באזירא דבתי מזרים ומה חדש כי יד ד' חזקה עליך :

ובשמחת הרגל כ' במ"ש ובמורא גדול זו גילוי שכינה עפ"י הקדמה שהביא דתכלית השראת השכינה בחתונות הוא לעזר ולהועיל ליראה את ד' כי אע"פ דאיהו לא חזי נשמת' חזי וירא לחסוד ומשוי' השרה כביכול שכינתו בארץ ע"כ וז"ש ובמורא גדול זו גילוי שכינה עפ"י מד' במ"ס גדול מכלל דאיהו קטן והיינו דהשראת השכינה בהעלם גורמת ליראה את ד' דנשמת' חזי והשתא דהוי עוד גילוי שכינה ודאי יש יראה רבה וגדולה :

והגרא"א פי' ביד חזקה זו הדבר ובזרוע נטוי' זו החרב ד"ש ב' מיני מכות. אחד שהקב"ה מסלק השגחתו הטובה ויופסד הדבר ההוא מעלמו כי הקיום של כל דבר הוא השגחתו. ב' שנותן כח לדבר רע שינקום מזה אשר לריכים לנקום ממנו ואלו הב' המה דבר וחרב שהדבר הוא כילוק השגחתו וכשאר הדבר בלתי חיות ומת וזו דין החזקה מאוד שאין דבר חזק בעולם דוגמתו שברגע אחד יופסק כח החיות ויופסד הדבר ההוא לגמרי אך הדבר הזה הוא בהעדר והעלם מאוד שאינו ניכר רק שידו החזקה שיכול ליקח מצעלי כחות רבים כח חיותם ברגע אחד מה שאין גבור בעולם יוכל לעשות לכן אמר ביד חזקה זו הדבר ובזרוע נטוי' זו החרב כי זרוע נקרא סיוע כמ"ש אף זרועי תאמלנו וכמ"ש באדר"נ ונטוי' הוא באחגלי' כמ"ש וזהו בחרב שניכר ונגלה לעיני כל שנותן כח להחרב לבוא בארצו לנקום נקמתו באחגלי' והוא היפוך היד החזקה :

ובחיים לראש כ' דקאי אמה דסיים מקודם אני ולא אחר והוא לפימ"ש בפרשת דרכים דרוש כ"ג דהפרש בין המכה שבה ע"י הקב"ה בעלמו הוא חזק מאוד משא"כ מה שהוא ע"י שליח אינו חזק כל כך ועכ"ל דהטעם דהי' ע"י הקב"ה בעלמו ולא ע"י שליח היינו משום דעיי' יהי' ביד חזקה זו הדבר כדי שיהי' משפט חזק לכלותם מהר וא"ל ע"י שליח :

ואמר ובמורא גדול זו גילוי שכינה כ' בצרכה השיר עפ"ד האר"י ז"ל עה"פ ועברתי באמ"ל דלכך הקב"ה בעלמו הי' עובר שהמלאך הי' יכול להתפגס בקומאח מזרים וזו גילוי שכינה ש"כ גדול כח קומאח מזרים עד שהולך להיות גילוי שכינה גלוי גמטרי' מ"ט שכבר היו במ"ט שפ"ט לכך אפי' מלאך הי' יכול להתפגס עד שנגלה עליהם ממהקב"ה :

ובהגדה חיים לראש למה הי' הדבר דוקא בה' מיני בהמות בסוסים בחמורים בגמלים בבקר ובלאן וכן בכולם ל"כ וי"ו העיטוף רק אלל לאן כתיב ובלאן וגם סמך לאן לדבר להורות שהוא העיקר דהיו עובדים לטלה ולהורות דהשם עשה באלהיהם שפטים ואגב האלן נלקו כל מיני בהמות ומי' ועוף אינו בסוג מקנה דומה ללאן ועוד לפימ"ש במ"ר וארא דלכך הי' הדבר מפני ששמו ישראל רועה לאן ובקר וכל בהמה בהרים ובגבעות אבל לחיות ולעופות לא שמו ישראל לרועים וע"כ לא בא הדבר עליהם :

ובהגדה יפה נוף כ' בפסוק ועבר ד' לנגוף את מזרים בעלמו ולא יתן המשמית לבוא אל בתיכם כי ירא כשיתן רשות למשחית יבוא גם אל בתי בניי כיון שנתנה

שנחנה רשות אין מבחין כו' ולכן לא ניתן לו רשות אף על בכורי מזרים :
ובהגדה זרע יהודא כ' במ"ש ובמורא גדול זו גילוי שכינה כמ"ש או הניסה מפרס
 מורא מלשון ראי' ולא מלשון חימה כמ"ש בתרגום ובחזונוא רבא ול"ב כיון
 שאנו רואים שהמגיד חושש פן יתעסק איש נגד פירושו לומר דמורא גדול פירוש
 באימה ופחד שע"כ הולך לראי' ממה דכתיב או הניסה ובמוראים גדולים כו' ויקסה
 מאי אולמא לישנא של במוראים מהך לישנא דלמא התם נמי הכוונה באימות יתירות
 אך דהמגיד כיון למ"ד במ"ר פ' לך וז"ל וגם את הכני בשתי אופיות שהבטיח הקב"ה
 לא"ה שהוא גואל את בניו ושאל יעשו תשובה גואלן בע"כ אופיות דא"ר יודן מלבא
 לקחת לו גוי מקרב גוי עד ובמוראים גדולים אמה נוולא ע"כ אופיות של הקב"ה כו'
 ר' אבין אמר בשמו גאלן ששמו של הקב"ה ע"כ אופיות פ"כ מבואר שמנין האופיות
 ע"כ מורה שנגלה עליהם הקב"ה בשמו הגדול של ע"כ וגאלן וז"ש ובמוראים גדולים
 ותרגומו ובחזונוא דרבין היינו שס של ע"כ ולפי"ז יאמר המגיד ובמורא גדול זו גילוי
 שכינה שנגלה עליהם הקב"ה בחזונוא רבה בשם של ע"כ וזה כמ"ש או הניסה כו' דמיניא
 דאופיות מורה לנו פירוש של ובמוראים גדולים שנגאלו ישראל בשם של ע"כ וכן הוא
 המכוון כאן במ"ש ובמורא גדול . דפח"ח . ובאמרי נועם ר' במ"ש המגיד ובזרוע נטוי'
 זו החרב כמ"ש וחרבו שלופה בידו נטוי' על ירושלים דישאל היו לריבין להיות בגלות
 ת"ל שנים וליה כ"א רד"ו יען שהי' גלוי לפני הקב"ה כי אהנו לריבין להיות עוד
 בד' גליות הוליא אותנו קודם הזמן ויושלמו בגליות אחרות וז"ש ובזרוע נטוי' זו החרב
 ר"ל דהי' ל"ל בזרוע נטוי' ובע"כ מחמת כי ליה ישראל במלרים רק כמנין חר"ב
 הוא רד"ו והטעם כי חרבו שלופה בידו נטוי' על ירושלים ר"ל כי יהי' עוד גליות
 ושמעתי שזה טען שר של מזרים תמלאמו נפשי למלאות לו מנין נפ"ש שגימטרי' ת"ל
 שנים ואמר אריק חרבי אנה רד"ו שנים כמנין חרב שהיו במלרים :

ובמעשה ה' ביאר הטעם שאמר משה במכת דבר הנה יד ד' הוי' יתר משארי
 המכות יען כי החרטומים הכחישו ב' מכות ראשונות דם ולפרדע באמרם
 כי משה עשאה דרך להט וכישוף אולם במכה הג' כינים הודו כי אלבע אלקים הוא
 וממכה כינים הוא התחלה בכה אלקי לכן משה כאשר הביא עליהם מכה החמישית
 והוא דבר היטב אשר דיבר הנה יד ד' כו' ר"ל אתם טועים בתשבון אתם מתחילים
 למנות ממכות כינים ה"כ הוא כעת מכה שלישית ולא נשלם עדיין היר שהוא חמש
 אלכצות אבל דעו כי ממכת הדם התחיל הכח אלקי ונוה' נהייתה זאת וא"כ דבר הוא
 מכה החמישית ולזאת אמר הנה יד ד' הוי' כלומר חמישית ולא שלישית :

ובמעשה נסים פ"י מ"ש ובמורא גדול זו גילוי שכ נה והיינו שדורש מדכתיב לעיניך
 וכמו שדחז"ל בגמרא גבי שצירה לוחות שהי' אופיות פורחות מדכתיב
 ואשכרם לעיניכם ופי' מהרש"א שדורש מדכתיב לעיניכם ול"כ לפניכם מוכח שהי' דבר
 רוחני והי' דורש כן מדכתיב לעיניך ול"כ לפניך מלמד שהי' בגילוי שכינה והי' דבר
 רוחני ע"כ כתיב לעיניך . ובאלשיך כ' דא' בזה"ק כי בזה שם הוי' בד' אופיות
 כסדרן הוא רחמים ובהיות מהופכות הוא דין וז"ש הנה יד ד' הוי' במקך נעשה הוי'
 בהיפוך דין בהיפוך אחרון שמורה רוגז במקך אך לישראל והפלא ד' כו' שהוא ביושר
 וזהו בין מקנה ישראל כו' כי לזה ברוגז לישראל ברחמים :

ובאותות זה המטה כו' . בשמחת הרגל כ' עפימ"ד בילקוט שמות דהמטה הי'
 תקוקין בו עשר מכות דל"ך ער"ש באח"כ ובהגה"מ סוף ה' חמץ כי דל"ך
 ער"ש באח"כ גימטריא תק"א וזהו כל המחלה אשר שמתי במלרים אש"ר גימטרי' תק"א
 וז"ש ובאותות זה המטה שהמטה הי' תקוק בו עשר מכות ואמר המגיד כמ"ש ואת
 המטה

המטה הזה תקח בידך אשר כו' ורמז בחיבת אשר עשר מכות דל"ך עד"ש באח"כ וז"ש
אנכי ד"א אשר הולאתיך אשר דייקא וכן זאת אותותי אשר שמתי בם אשר דייקא :
ובהגדה מעשי ה' לרש"ק עפ"מ חז"ל בחולין (דק"ב) אין מניחין כלי סתת בשם
עד שיכלה כל מראה ארומות שבו מנא ידעין מר זוטרא משמי' דר"פ
אמר משתעלה תמרותו ופירש"י שהי' הגחלים מעלין עשן שר"ז שהדס שותת עליהן
אין אלא כבין והולכין כו' וזהו ה"י הנס אע"פ שהי' דם ואש אעפ"כ ותמרות עשן
שהי' מעלה עשן :

ובהגדה מעשה בר"א כי במכת דם שהי' בכל גבולם וגם ליה להם מים לשמות
וילתה נפשם בלמח כאלו אש חוקד בקרבם ואשם לא יכבה וגם באש היאור
ותפל לחנתו ונתפס האויר והי' חולים על ערשותם אמור מעתה שהי' נידונים בדם
ואש וחמרים עשן דם במשמיו בכ"מ מושבותם ואש ע"ש לחמין וקיסור המעופש מכנס
בשם ותמרות עשן :

ובנטפ'י מ"כ בשם ג"א דבנס הדם הי' שני דברים דמה שאבזו ישראל הי' מים
ולמלרים הי' דם וזהו שני פלאות ולכן אמר ובמופתים היינו שני מופתים
שנתפך המים לדם והדם למים לישראל והי' ב' מופתים ומביא ראי' מפסוק דדם
נקרא מופת שנאמר ונתתי מופתים כו' :

ובמגיד לדק פ"י ובאותות זה המטה גז"ש נאמר כאן באותות ונאמר להלן
וזאת המטה הזה תקח בידך אשר תעשה בו את האותות מה להלן מטה אף
כאן רמז על המטה וכן ובמופתים זה הדם ג"כ גז"ש נאמר כאן מופתים ונאמר להלן
ונתתי מופתים בשו"א דם כו' מה להלן דם אף כאן מ"ש ובמופתים רמז על מכת דם .
ובמעבר יבוק מאמר ג' פ"ט כ' חרבו של הקב"ה הוא יו"כ מלאך הממונה על הנקמה
ויולא מפסוק כי מלאכיו ילוה לך סו"ת יו"ה"ך ובו הי' יו"ד מכות במלרים ולכן זרקין
ט"ז זריקות כשיגיע לדם ואש ומ"ע ובעשר מכות ונדל"ך עד"ש באח"כ והסך סך ט"ז
דבזה הך ומכה הרשעים יו"ה"ך ולכן חרבו הוא ט"ז פיות ולזה נתקן ט"ז עולין לס"ת
בכל שבוט והמפטיר אינו מהמנין וז"ש המגיד היא שמורה לנו מנין ט"ז כמנין היא .
ובשו"ע אור"ח ס"י תפ"ג ובמג"א ס"ק כ"ח דבר"מ כ' לזרוק באלבע ע"ש הקרא אלבע
אלקים הוא ובהגדות מנהגים כ' לזרוק בזרת קטן ויש מנהגין לזרוק בקמילה . ובהגדה
מרבח לספר מביא בשם ג"א דפליגי בהנהגה הנ"ל דמ"ד באלבע סובר כר"ה"ג ואלבע
כמשמעו הוא ומ"ד בקמילה סובר כר"א דכל מכה הי' של ד' מכות וקמילה הוא אלבע
רביעית וא"כ לקו בד' אלבעות ומ"ד בזרת הוא סבר כר"ע דכל מכה הייתה של ה'
מכות והכה בכל ה' אלבעות דזרת הוא אלבע חמישית . ובפרקי דר"א ובילקוט ואר"א
שבקמילה הכה הקב"ה למלרים וע"ז נאמר אלבע אלקים הוא משום דר' אליעזר לשיטתו
דכל מכה הייתה של ד' מכות וכוונתו שבקמ"ל התחיל להכות המלריים :

ובהגדה זרע יהודא פ"י ובמופתים זה הדם כו"ש ונתתי מופתים כו' עפ"מ
חז"ל למה לקו המים תחילה בדם מפני שהמלרים עובדים ליהודא אמר
הקב"ה ילקה אלוה תחילה ואח"כ עמו כמ"ש יפקוד ד' על לבא מרום כו' ואח"כ על
מלכי האדמה וכיו"צ מובאר בפסוק ונתתי מופתים בשו"א דם ואש כו' השמש יהפך
לחשך והירח לדם לפני בא וס' ד' כו' ואי' בתנחומא ע"ז אמר הקב"ה במה שאני
ראוי לקלם האומות מכעיסים אותי כו' וזה אומר לשמש וירח אני עובד לפיכך אני
מרעיש אותן שמכע רין אותי בהם לפיכך אף הם לוקין עמהם שנאמר השמש יהפך
לחשך והירח לדם וז"ש ובמופתים זה הדם שהתחילה באלוה של מלרים הוא למופת
חוקך כי יד ד' עשתה זאת וזהו כמ"ש ונתתי מופתים בשמים וארץ בשמים ממעל כל
לבא

בבא מרוס ובארץ על מלכי ארמה והיינו השמש יהפך לחשך וירח לדם על שצובדים
האומות וכן ה' כאן בילימ:

וכן מ"ש ובאותות זה המטה פי' דהענין טפיומ"ש בפדר"א עה"פ ואת המטה אר"י
בר אחי המטה משקל מ' סאה ושל סגפירון ה' ויו"ד מכות חקוקות עליו
ובנוטריון דל"ך עד"ש באח"ב א"ל הקב"ה המטה הזה יביא עליו את המכות הרי
שאותיות דל"ך עד"ש באח"ב היו חקוקות על המטה בנוטריון ולי"ה מלתא פסיקתא
שחרמנה האותיות דוקא דם לפרדע כי אפשר שהיינה רומזות על זולתן מהמכות כאלו
האמר בדרך משל דל"ך מרומזת דלקת לרעת כליון עינים ונ"מ לן מזה שיו"ד מכות
דם לפרדע כו' היות רשומות באותות ר"ת שלהן בכח בלבד עד בא שעתן ע"י מרע"ה
שהולין לפועל ועפ"י יפה נדרש הפסוק ואת המטה הזה חקק בדרך אשר תעשה בו את
האותות ולי"ב מה זה האותות בה"א הידוע ועדיין לא נאמר לו דבר מהמכות שיעשה
אך נאמר על האותות דל"ך עד"ש באח"ב החקוקות על המטה ותעשה הוא לשון
חיקון מלשון וימחר לעשות אותו ור"ל שתעשה ויחחקן בהמטה את האותות מהאלפא
ביתא הנרשמים עליו שהן עדיין סתומים ונעלמים למה מרמזים ואתה תולין לפועל
ותודיע באורן לכל אדם וזה עשייתן וחקוקן וזהו שהקשה להמגיד הנה הכתוב אומר
ויולאו ר' ממלרים שפירשו לא ע"י מלאך כ"א ע"י הקב"ה בעלמו ופרט ג"כ מכת
חרב דבר ודם שנעשו ע"י ית' א"כ מה זה שאמר ובאותות הנאמר על שארי מכות
שנעשו ע"י משה ואהרן לכך מפרש ובאותות זה המטה ר"ל שאין פירושו של ובאותות כאן
מכות וגם כ"א אותות מהאלפא ביתא וזהו המטה שחקוקות עליו אותות דל"ך עד"ש
באח"ב כמ"ש ואת המטה כו' אשר תעשה בו האותות ותחקן בו האותות אשר
נרשמים עליו וכוונת הכתוב לומר שהקב"ה בעלמו הולאו ממלרים בין מכת דבר
וחרב ודם שנעשו על ידו ית' ובין שארי מכות שנעשו ע"י משה ואהרן כי כן הולאו
מאל"ל באותות דל"ך עד"ש באח"ב אשר חקק הוא ית' על המטה משי"ב ואז גזר
ולוה שיבאו י' מכות על מלרים אלא שחסרה יליאתן לפועל עד בא זמנן:

ומ"ב דאותות נקראים כל הדברים אשר הם שינוי טבע ואינו מציק לשכנגדו
כענין הפיך המטה לנחש ומופתים קרא לאותן הנסים שמוציא לשכנגדו וי"ש
ובאותות זה המטה כו' ובמופתים זה הדם:

ובבהמ"ז לר"ג שפירא הטעם שאנחנו נוהגין בליל פסח כשאומרים בהגדה דם ואש
ותמרות עשן שכל אחד זורק טיפה אחת יין מכוסו לחוץ באמרו כל חיבה
ותיבה משלשתי וכן כשאומר העשר מכות דם לפרדע כו' וכן כשאומר דל"ך עד"ש
באח"ב ס"ה י"ו פעמים כנגד חרבו של הקב"ה ש"ל י"ו פיות האומרות הן האויבים
וה"ש מרע"ה אש שותי ברק חרבי ותאחז כו' סמך יו"ד של חרבי אל וי"ו ותאחז לרמוח
חרב של י"ו ובחרב זו רשעים נידונין בה ומחסרת לידי לדיקים כמ"ש רוממות אל
בגרונו וחרב פיפות בידם קרי ב"י וחרב של י"ו פיות בידם נמסר וזו שתמלא י"ו
פסוקים בעה"ד וששה עשר קולות בחורה כו' וששה עשר לשון חיים בתהלים בתמיני
אפי וששה עשר אנשים קורין בתורה בשבוע בשבת ובמנחה עשרה ובשני ובחמישי
ששה הרי ט"ז וכן תמלא ט"ז חיות בפסוק ויושע וכן ט"ז פעמים לשון יפה בש"ש
להורות שישראל המה יפין במעשיהם כמה שמחשקין בתורה הכלולה בששה עשר
נאלו ממלרים וזהו תורה עץ חיים ה"א עולה ט"ז רמו דע"י התורה נמסר בידם
החרב של ט"ז פיות ואנחנו מתפללין שילינו מן אותו החרב ומן אותן י"ו מכות ומס"ט
מוכנין לכסות הסכין בשעת בהמ"ז והוא כאלו מתפללין להקב"ה שילק ממנו חרבו של
מה"מ ש"ל י"ו פיות:

**דָּבָר אַחֵר בְּיַד חֻזְקָה שְׁתֵּימָה, וּבְזִרְעַ נְטוּיָה שְׁתֵּימָה.
וּבְמִזְרָא גָדוֹל שְׁתֵּימָה. וּבְאֹתוֹת שְׁתֵּימָה. וּבְמוֹפְתִים
שְׁתֵּימָה: אֵלֶּיךָ עֲשֵׂר מִכֹּחַ שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
עַל הַמַּצִּירִים בְּמַצִּירִים. וְאֵלֶיךָ הֵן:**

דלוי להסביר ולהכניס לכני ביתו גדול הכאב של כל מכה ומכה כידוע כ"פ הנמרא הקדושה ומדרשים
ומחזאים כספורי נפלאות :

משפך מן הכוס לכלי בכל תיבה :

**דָּם. צִפְרִיָּה. כְּנִים. עֲרֹב. דָּבָר. שְׁחִין. בָּרָד. אֲרָפָה.
חֶשֶׁד. מַכַּת בְּכוֹרוֹת:**

יסביר לכני ביתו ענין מכת בכורות. שהלילה האירה ככוס בתקופת חמז וראו כל העם דין ה'.
ובעת שיצאו ישראל ממצרים ראו המצרים מהם בשוק ואין קובר. והמצרים ראו ישראל ונאסם
נגד זה וראו מהיהם בלד הכ' ונ' מיתות היו. א' שהמיתו בכורי מצרים כל הבא בידם. ב' מיתת
הבכורים. ג' שהמית פרעה להשרים שיעשוהו לעבד את ישראל (רי"ע) :

משפך מן הכוס ג"פ כשחאמר לנ"ך. ער"ש. באח"ב :

רַבִּי יְהוֹדָה הָיָה נוֹתֵן בָּהֶם סְמָנִים: דָּבָר עַד"ש. בְּאֲחִ"ב:

יִרְקוּשׁ שְׂמַעוֹנִי

ד"א ביד חזקה שמים כו'. בהגדה ברכת השיר דקוק במ"ש המגיד אלו י' מכות
כו' ואלו הן דזה מיותר ויל"פ עפ"מ"ש בעשרה מאמרות במה שהקשו הסופ'
דזרי"ה מן ארבעה ראשי שנים הם ובמס' ב"ק בארבעה אבות מ'קין ל"ק הן ותי'
דבדבר שבקדושה קהני הן אבל בד' אבות מ'קין שהן נגד הקליפות ל"ק הן שלא ליהן
הוי' לקליפות ולזה י"ל שהמגיד פי' ואלו הן שלית שבאו ע"י מלאכי משימה ולי"ה ראוי
ליתן להם הוי' אבל אמרו ואלו הן בקדושה שילאו מן ספירות הקדושים שהבי' לקליפות
כדאי' בסידור האר"י ז"ל שמשודרין על סדר הספירות מלמטה למעלה. ובאזכור אל"י
אות כ"ט דקוק בלשון המגיד על המלריים במלריים ועוד למחז"ל בכוונת למכה מלריים
בבכוריהם וכן כוונת אומרו מכות בכורות ר"ל שמלבד המכה שהיתה בבכורים היתה
עוד מכה שהבכורים היו הורגים למלריים וגמלאו שבמכות בכורות ה"י ב' מכות ואיך
אמר עשר מכות הרי י"א הם ועוד למה נהן ר"י סימנים אך לפי שיש מהלוקה י"א
שהמכה ה"י באה על המלריים אע"פ שהי' במקום אחר וגם אם ה"י מאומה אחרת
במלריים ג"כ היו נלקים עמם וי"א שאם היו המלריים במקום אחר מן המלריים ל"ה
נלקים עמם וגם אם אומה אחרת ה"י במלריים ג"כ ל"ה נלקים עמם ורק מלרי
במלריים דוקא ה"י נלקה וזה אומרו כאן אלו עשר מכות שהביא הקב"ה על המלריים
במלריים דוקא על המלריים ודוקא במלריים עמם ועכשיו מקשה דמאחר שאמר מכות
בכורות משמע שהי' ב' מכות אי"כ המה ולא עשר ולתת זאת אמר ר"י ה"י נותן
בהם סימנים כו' באח"ב ולפי הסיומן הזה לא קמני מכת בכורות רק בכורות וכיון
דל"ק

הגדה של פסח

דליק מכת בכורות משמע שהבכורים שהכו לאחרים בכלל המכות וגמלאו עליה כי מכות ולכיה אלו יו"ד מכות ולא י"א מכות שהרי ר"י נמן בהם סימנים כי באח"כ שר"ת ברד ארצה חושך בכורות:

ובהגדה מרבה לספר כמה דאמר תיק מכות בכורות ור"י אמר רק בכורות וגרסה

כי כל ט' מכות דליך עד"ש בא"ח נקט שם המכה עלמה ולא המוכה וגבי הבכורים נקט שם המוכה דהמה היו הבכורים והוליל מגפה או מיתה ומטעם זה נקט הח"ק מכה בכורות דעיקר השם הוא מכות אמנם ר"י ס"ל דיותר הרגו הבכורים במלריים ממה שהרגו הבכורים אי"כ בכורים נמי שם המכה וע"ז נמן ר"י סימנים דליך עד"ש בא"ח כי מלא מכת בכורות רק דהמה הי' המכה למלרים כמ"ש המפ"י בפסוק למכה מלרים בבכוריהם כי ובהגדה מיימוני סוף ה' חזן בשם חכ"א שמעתי כל המחלה אשר בו כמין אשר נמטר' דליך עד"ש באח"כ שהוא חק"א. ובשם הגר"א כתבו דא"י במדרש אי"ר יהודה המטה משקל מ' סאה הי' ושל סנפירין הי' ועשרה מכות חקוקות עליו נוטריקון דליך עד"ש באח"כ אי"ל הקב"ה בטכס"ס הזה הביא עליו את המכות. ויילקוט כ' אמר הקב"ה המטה הזה יביא עליו את המכות והשתא הי"פ בהגדה ואת האותות זה המטה פי' שכתוב על המטה המכות האלו שנאמר ואת המטה הזה תקח בידך אשר תעשה בו את האותות ואלו הן דס' לפרדע כי והם דברי חכמים שסברו שהמכות כחובים על המטה כמו שכתוב בחורה בפירוש דס' לפרדע כי ר"י הי' נותן בהם סימנים פי' במטה הי' נותן סימנים פי' סימנים הוא נוטריקון שכתב במדרש דליך עד"ש באח"כ בר"ת היו חקוקות על המטה:

ובאיזור

אלי' אות רי"ד שר' יהודה בא' ללמדך חידוש גדול להפריד המכות באופן זה דליך הם מכות קשורות זכ"ו שהם גם בחוץ גם וכן עד"ש וכן באח"כ אמנם כינים ערוב אינן קשורות וכן שחין ברד ולכך הפריד דליך לב"ד עד"ש במלכ אחת ובאח"כ במלכ אחד והטעם כי אחר מכת דס' הי' נמנע שיהי' מכת לפרדע דכתיב ושרץ היאור לפרדעים משום דבמכת הדם מחו הלפרדעים כדכתיב והדגה אשר ב"אור מחו וכן הלפרדעים וגמלאו שצבא לפרדעים אחר מכת הדם הי' גם בחוץ גם אחד שמלא כל אח"ל לפרדעים והגם הב' היות הלפרדעים אחר מכת הדם שכתב מחו ובראם הקב"ה מתחילה גם אחר מכת לפרדעים דכתיב וילצרו אותם חמרים חמרים ותבאש הארץ ובהיותה כל הארץ קשה מסיבת דס' הלפרדעים אי"א להיות אחר מכה זאת כינים דכתיב וקח את עפר הארץ כי כבר יבשה הארץ מים סרחון של לפרדעים וגמלאו גם בחוץ גם אחד היות הארץ כינים וגם ב' היות כינים מארץ שאינה עפר ונעשה עפר עד"ש המה ג' כראשונים והפרידס ר"י משום שאחר כינים אינו גם בחוץ גם שיבוא מכות ערוב משום שהוא דרך הטבע שבהיות הארץ כינים כל תחום מלרים היות השדה ברחו וקרבו לשוב העיר בהיות עפר השדה כינים לכן הפריד ר"י עד"ש שהם גם בחוץ גם שאחר הערוב ששיכל להם מציניהם והמית רובם ככולם אי"א להיות אח"כ דבר לפי שהדבר בא מריבוי העם שהריבוי גורם השחתת האויר ומרבה העיפוש כמ"ש הפילוסופים וגמלאו בהיות ערוב תחילה שהמית רובם אי"א להיות אח"כ דבר וגמלאו גם בחוץ גם. גם אחד שנפתח פתאום הביא דבר וגם שני שהביא בזמן שאין טבעה לבוא כיון שנחמטט העם גם אחר הדבר ל"ה אפשר שיהי' שחין לפי שאחר עבור המגפה נזדקך האויר שכבר במיעוט העם אשר המית המגפה הוור האויר לזכותו וא"כ אי"א להיות אח"כ שחין שהשחין הוא מסיבת השחתת הדם מסיבת עיפוש האויר וז"ל לפי שכבר נזדקך האויר וגמלאו גם בחוץ גם האחד שבא השחין בדבר משה וגם ב' דבא השחין אחר המגפה. באח"כ הפרידס ר"י לפי שכבר אחר השחין אינו

אינו גם משום שהשחין הוא מסיבת חמימות האויר והכרד והמטר הוא מסיבת חמימות האויר לכן הפרידס שהם גם בחוך גם בלד אחר הכרד איז להיות מכת הארבה לפי שהכרד אחר בואו מקרר האויר והארבה איז לבוא בימי החורף וזו אשר לא ראו אבותיך כלומר היום הארבה בחורף לפי שהכרד הי' בחודש ניסן והארבה בשבט ומלא גם בחוך גם הגם האחד שבא בדבר משה גם ב' בהיות הכרד שהי' בימי החורף שהוא נגר הטבע אחר ארבה מושך הוא גם בחוך גם לפי שבארבה כתיב וכסה את טין הארץ שהוא השמש ולא יוכל האדם לראות את הארץ כי הארבה יפסיק באויר ויכסה השמש וכיון שהורגלו המלריים בחושך בימי הארבה הי' רחוק שיחגלל בעיניהם החשך שבא אחי' ומלא גם בחוך גם הגם הראשון שבא החשך וגם ב' שאעפ"י שהורגלו בחשך בימי הארבה עכ"ז כשבא החשך ליה להם המכה נקל כי החשך עליהם הקב"ה בחשך של גיהנם הרי הג' ג' מכה הי' קשירתם וז"ל גם בחוך גם לבד ערוב אחר כינים שאינו גם בחוך גם גם ברד אחר שחין אינו גם בחוך גם ולכן ג' ג' שהם גם בחוך גם חבין יחד והפריד בין שניהם ומכת בכורות אינו בכלל אלו המכות לפי שהי' ע"י הקב"ה ולרמוז שהוא מיוחדת אחר בכורות וליז מכת בכורות :

ובמעשה ברא' כי דקדק לומר על המלריים במלריים לומר כל נגע וכל מחלה אשר שם במלריים לא הגיע לשום אחד מישראל לא נזק ולא חלי נזק

היום כל מכה ומכה מיוחדת במלריים. ומלאתי בהגדה ישינה במה דר"י נחן סימנים כו' דהוא נגר כל הדיעות לריוס"ג חמשים מכות ולר' אליעזר מאתים מכות ולר"ע מאתים וחמשים מכות בס"ה ה' מאות מכות וזאת גימטרי' דל"ך ערש באח"ב :

ובהגדה חיים לראש כי דם לפרדע כנס ברד ארבה חשך ערוב דבר שחין בכורות המה ל"ו אותיות וז"ש למען שחי אותותי אליה אלה דייקא כמנין אלה

דכוא ל"ו אותיות. והנה חז"ל אמרו שאלל כל מכה שחשו ג"כ קלה ומשארי המכות וקשה הרי אחר ארבה הי' מכת בכורות וכתיב לא נשאר ארבה אחד ושבו לא שימש מכת ארבה במכות בכורות ושמעת' מחכ"א עפ"מ שפירש"י ז"ל בפסוק לא נשאר ארבה אחד בכל גבול מלרים אפי' המלוחים והמבושלים שהי' להם קודם בא המכה הלכו להם נמלא דגם במכת בכורות הי' להם מכת ארבה במה של"ה להם לאכול המלוחים והמבושלים שקודם מכת ארבה :

ובכתנות פסי' כי בדברי המגיד ד"א ביד חזקה שמים כו' אלו עשר מכות כו' ר"י הי' נוחן בהם סימנים כו' דיש פלוגתא אי החורה כסדר נאמרה

או שלא כסדר ותליא בזה דלמ"ד דדרים סמוכין בע"כ דהחורה על הסדר נאמרה אבל לר' יהודה דלא דריש סמוכין ס"ל דהחורה לא נאמרה על הסדר והנה בסדר דעשר מכות מלינו בפי' וארא תחילה מכת דם ואח"כ דבר ולפי פי' קמא דמפרש המגיד ביד חזקה זו הדבר כו' ובמופתים וכו' הדם איז קשה למה נאמרה שלא על הסדר הכתוב בחורה ועכ"ל דפי' קמא ס"ל דחורה לא נאמרה על הסדר אבל ד"א שמפרש המגיד חולק אר"י וס"ל דהחורה נאמרה כסדר איז איז לפרש ביד חזקה זו הדבר ובמופתים זה הדם שהרי מתחילה הי' דם ואח"כ דבר עכ"ל דבר אחר ביד חזקה שמים ולכך אמר רא"י לזה דפי' ביד חזקה שמים שהרי אלו עשר מכות שהביא הקב"ה כו' דם כו' דבר ר"ל כלשון ובסדר זה והי' דם קודם איז איז לומר ביד חזקה דבר ובמופתים זה הדם אבל ר' יהודה חז"ל לשיטתו דלא דריש סמוכין ע"כ ס"ל לעולם כפי' קמא דביד חזקה זו הדבר ובמופתים זה הדם ולעולם דלא על הסדר נאמרה אלא דלא ידעין באמת הי' מינייהו הי' תחילה אי הדם קודם לדבר כמ"ס בפי' וארא או תחילה הדבר ואח"כ דם כמ"ס בפי' תבוא ויוליאנו ה' ממלרים ביד כו' ובמופתים כפי' המגיד ביד

בד חזקה זו דבר ובמפתים זה דם ע"כ נתן סימנים דל"ך עד"ש באח"כ אי"כ ממ"נ
 ילא ידי שניהם אי דם החילה ואח"כ דבר אי"כ ד' מדל"ך קאי אהם וד' מעד"ש קאי
 ארבר ואי דבר תחילה ואח"כ דם ממילא ד' מדל"ך קאי ארבר וד' מעד"ש קאי אדם
 ע"כ נתן רק סימנים והפירוש נידע אנהנו ממ"נ :

ובהגדה חיים לראש הביא העהק מכ"י ר"ש מאוסטריפאלע ז"ל וז"ל מי שמעיין
 הסוד הנפלא והנורא הזה על מכונו אפי' פ"א בשנה וביותר בע"פ מובטח
 לו שיגלל בזה שנה מכל מכשול וממיתה משונה ושום אדם לא ימשול בו וכל אויביו
 יפלו תחתיו והוא על במוסדו ידריך וכל אשר יפנה ילחץ ובכל עסקיו ירויח עבה"ג
 אי"כ וזאת השאלה אשר נשאל מרבנו שמעון ז"ל וזאת החשובה אשר השיב שלום לרבני
 ארץ גורני גדר ועומדים בפרץ ילחם ה' מכליון וחרץ כולם קדושים אשר המה בארץ
 כל חד לפוס חורפי' מקשה ומחרץ אי"כ בחלית הענין שכתב כח"ר אלי מה שרשמתי
 הסימנים דל"ך עד"ש באח"כ ושאל מר הא"ך נרמז הגאולה באלו הסימנים עכשיו אגלה
 הדבר מ"ש האר"י ז"ל בקו' שלו הנקרא פלאות רבות בשער ט"ו פ"ג הנקרא ילי"מ
 (דמ"ב ע"א) וז"ל הגה כבר השמעתיו שפרעה נלקה בעשר מכות אלו ע"י שלשה אלפים
 ומאתים ושמונה מלאכי חבלה הממונים המסבבים בשלשה רקיעים של טומאה אחד נקרא
 שר"ע ואחד נקרא תמו"ך ואחד נקרא בישה"א ועליהם הש"ר הנקרא דלפק"ט ועליהם
 ועל כולם הש"ר הנקרא תק"א בראשית חסר מן השלישי עשרה וחסר מן הרביעי ששה
 וחסר מן החמישי ששה ככתוב . והנה מה שלקו המלריים במלרים עשר מכות ועל הים
 לקו חמשים מכות השם שפ"ו שבו אחז דוד בן ישי והשם אמר והכה ומלך השם
 תק"ל לקו המלריים בזמרים ארבעים מכות ועל הים לקו מאתים מכות והשם אמר
 והכה ומלך השם אש"ה לקו המלריים במלרים חמשים מכות ועל הים לקו חמשים
 ומאתים מכות ובמה שהקב"ה מכה בו מרפא הגלות מה פשעו ומה חטאו ומה המעל
 אשר מעלו אבותינו להיות בזכור הכרזל הזה עד שגאלם בשמות דע"ב לר"א כשח"ב
 עכ"ל . והנה מו"ר קדוש ישראל כתב הדברים פלאים הם סתומים וסתומים סיגר ואין
 פורש אותם וכבר שאלוני גדולי ישראל לבאר להם דברי האר"י ז"ל ולא הגדתי ומגודל
 אהבתי למר אגלה רז זה שכתבתי לי בחלום בחזיון לילה ועכשיו אגלה הדבר ברמז
 לפני כח"ר והוא רחום יכפר וזאת הענין מ"ש האר"י ז"ל שפרעה נלקה במלרים עשר
 מכות וכו' כוונתו כך כי אמרו בעלי קבלה מעשיות שיש ג' אלפים ומאתים ושמונים
 מלאכי חבלה הממונים להכות את הרשעים ולהענישם בגיהנם ולטהרם מעוונותיהם
 ועז"ג להכות באגרף רשע כי אגרף רחז ג' אלפים ר"פ ועל ידם נלקה גם פרעה
 הרשע ואומר אני הכותב שזהו סוד נפלא כאשר הוא נכתב במנין ובמספר דם לפרע
 כנס ערב דבר שחין ברר ארבה חשך מכת בכורות אלו עשר מכות כאשר כתבתי אות
 באות עולים שלשה אלפים ומאתים ושמונים מלאכי חבלה הממונים לטהר את הרשעים
 והוא פשע נפלא עין לא ראתה והנה החשבון מכוון כאשר נכתב כנס חסר יוד
 גם ערב חסר ויו גם חשך חסר ויו ואז החשבון מכוון ממש לא פחות ולא יותר
 משלשה אלפים ומאתים ושמונים מלאכי חבלה שמענישים את הרשעים והיינו מ"ש האר"י
 ז"ל ככתוב פירוש ככתוב בחזרה בספר החזרה ולא כאשר כתוב בסיפורים ובעלי הגדה
 כי שם נכתבו כולם מלאות רק כמו שכתוב בחזרה הגם דר' יהודה לא כתב כולם
 רק ר"ת דל"ך עד"ש באח"כ כמ"ש הרב יצחק אברבנאל ז"ל וכמו שכתבנו לעיל והיינו
 מ"ש האר"י ז"ל בראשית חסר מן השלישי עשרה פירוש ממכה שלישית כנס חסר יוד
 וחסר מן הרביעי ששי שהוא מכת ערוב שהוא מכה רביעית חסר ויו וחסר מן החמישי
 ששי שהוא מכת חשך ג"כ חסר ויו ומה שכתב ככתוב ר"ל שכן כתובים בס"ת חסר
 כנזכר

כזכר לעיל וזהו סוד מאלו מכות מכון ממש שלשה אלפים ומאתים ושמונים מלאכי חבלה שהכו את פרעה ואת המלריים במלרים הממונים באלו שלשה הרקיעים אחד נקרא שמו שרע ואחד נקרא תמוץ ואחד נקרא בישא גם כזה יש סוד גדול ונפלא דהיינו אלו השלשה אלפים ומאתים ושמונים מחנות שהכו את פרעה ואת המלריים במלרים כאמור שממונים באלו השלשה רקיעים של טומאה ואחר לנו הכתוב סוד נפלא ונורא ותיקן המגיד במש' אלו עשר מכות שהביא נרמוזים השלשה רקיעים של טומאה וג' אלפים ומאתים ושמונים מלאכי חבלה שהכו את פרעה ואת המלריים במלרים במנין עשר מכות והיינו עשר הכה מכות הם אותיות תמוץ שהביא הם אותיות בישא רמו לאלו השלשה רקיעים של טומאה שבהם יש ממונים כמנין ג' אלפים ומאתים ושמונים מלאכי חבלה ממש כמנין עשר מכות דם לפרדע כו' והם שהכו את פרעה ואת המלריים במלרים כי מלאכי חבלה ממונים להכות את הרשעים לטהרם מעוונותיהם כאמור ועל כן הכה את פרעה ואת המלריים במלרים מנין עשר מכות אלו והוא פלא גדול :

ומ"ש ועליהם השר דלפק"ט כוונתו הוא ששם זה שורשו יולא ממילות המלרים והיינו שהשלשה רקיעים הם עשר מכות שהביא כפי' הגאון וכמשך על המלרים שהוא השם דלפק"ט באותיות הקודמות לאותיות המלרים והמ"ס אחרונה הוא מ' הריבוי ואינה מן השורש ורמז לזה המגיד במאמר אלו עשר מכות שהביא הקב"ה על המלרים במלרים כלומר האותיות שהם קודמות על אותיות המלרים והבן כך קבלתי וז' העוב יכפר ומ"ש עליהם ועל כולם השר הנקרא תקי"א כוונתו כי ר"ת של אלו עשר מכות דל"ך עד"ש באח"כ בגימטרי' תקי"א כמנין השר ממש וכמנין אשר :

וזהו סוד הכתוב בפי' בא ולמטן חספר באזני בן ובן בןך את אשר התעללתי במלרים וכיו"צ הרבה פסוקים אלף שמורים פי' לסוד אשר כמנין ר"ת של עשר מכות כמו שביארנו ויש לנו כזה סודות נפלאים וכבוד אלוקים הסתר דבר. ומ"ס האר"י ז"ל השם שפי' שבו אחז דוד בן ישי והכה המלריים עשר מכות ועל הים לקו חמשים מכות והשם תק"ל אמר והכה אותם במלרים ארבעים מכות ועל הים לקו מאתים מכות והשם אש"ה אמר והכה במלרים חמשים מכות ועל הים לקו מאתים וחמשים מכות כוונתו לסוד נפלא ונורא ורמז פלוגתא דר"א וריוה"ג ור"ע המוזכר בהגדה כו' ריוה"ג אומר מניין כו' ר"א אומר מניין כו' ר"ע אומר מניין כו' וזהו שכתב האר"י ז"ל והשם שפי' אמר והכה אותם במלרים עשר מכות ועל הים לקו חמשים מכות רמז לריוה"ג חושבנא רבי יוסי הגלילי שפי' חושבנא דר"א כחושבנא דר"א בגימטרי' שפי' ומ"ס שבו אחז דוד בן ישי רמז ג"כ בגימטרי' שפי' הוא גימטרי' דו"ד בן ישי שבאותו השם דוקא בא דוד בן ישי ורמז ג"כ מ"ס בסודי רזא שריוה"ג נילון דוד בן ישי וזה השם הכה אותם ומלך השם תק"ל לקו המלריים במלרים ארבעים מכות ועל הים לקו מאתים מכות רמז לסוד רבי אליעזר בגימטרי' תק"ל והיינו רבי אליעזר אומר דייקא שהוא שם תק"ל לקו המלרים במלרים מ' מכות ועל הים לקו מאתים מכות ומ"ס השם אש"ה לקו המלרים במלרים חמשים מכות ועל הים לקו חמשים ומאתים מכות רמז לרבי עקיבא שהוא בגימטרי' אש"ה שהשם הזה אמר שיוכו המלרים במלרים חמשים מכות ועל הים ילקו מאתים וחמשים מכות. הרי מרמזים אלו שלשה שמות שפי' תק"ל אש"ה באלו ג' תנאים ריוה"ג גימטרי' שפי' רבי אליעזר גימטרי' תק"ל רבי עקיבא גימטרי' אש"ה וזהו סוד נפלא רזא דרזין סתרא דסתרון היינו כאשר כתבתי למעכ"ת והוא רחום יכפר עון :

ומ"ש רבינו במה שהקב"ה מכה בו מרפא הגלות מה פשעו ומה חטאו אבינו כו' כוונתו

כוונתו באלו עשר מכות שהם דל"ך עד"ש באח"ב נרמזים באלו אותיות מיד קטס ירידה אבותינו למלרים כמו שכתבתי למעכ"ת והנה באלו המכות הכה אותם וריפא אותם הקב"ה והכה בהם מכה רבה אלנע אלהים הוא ומן המכה עלמה בא הרפואה לישראל שמתוך המכות בא הרפואה לישראל שגאלם הקב"ה כמ"ש ומ"ש מה חטאיו ומה פשעו וכו' ר"ל באלו המכות נרמז החטא של אבותינו שגרם ירידה מלרים ויש לנו סוד נפלא ונורא לתרץ קו' מה שהקשה מעכ"ת עלי אבל גם זה נוחא מה שכתבתי למעלה ופלאים מחוה"ק והטהורה ומ"ש האר"י ז"ל שהקב"ה גאל אותנו בשמות אלו דע"כ לר"א כשח"ב כוונתו כי אותיות הראשונות של דל"ך עד"ש באח"ב הם אותיות דע"כ ואותיות שניות הם אותיות לר"א ואותיות אחרונות המה כשח"ב ונרמזים באלו הג' שמות הרפואה שריפא הקב"ה לישראל שגאל אותנו בהם הרי באותן המכות שהוכו בהם המלריים נרמזים הגאולה והרפואה לישראל ויהי' לפני הקב"ה שיראנו ביאת המשיח ב"ב עם המלאכים השייכים לגאולה יק"ס בנו מקרא שכתוב כימי לאתך מאח"ל אראנו נפלאות אס"י :

ובהגדה אשל ברמה ביאר ד' המגיד ביד חזקה שמים הפליג המגיד גודל פלאותיו

של יולר בראשית כי בוד' כשיענים לאחר שונש לא נראה ממעשהו רק דבר אחד מדת דינו ולא זולת אולם אללו ית' בכל מכה ואותות ומופתים אשר נתראה בהם מדת דינו ית' נתראה בהם ג"כ מדת הרחמים כמוזכר בזוה"ק על כנפי נשרים הוא ברחמים לגבי בניו ודינא לגבי אחרינא גם בכל מכה שהביא נתראה עיקר מעקריו אם מזלוחו ויכלתו והשגחתו והי' לימוד נפלא למדע להודיע אמתו הרי בכל מכה הי' ב' כוונות אם להעניש לרשע וגם לרחם לאוהביו ולהשכיל למיודעיו וז"ש ביד חזקה שמים כו'. ובקהלת ילחק פ' וארא כי רכאן סידור המכות כנים קודם ערוב ודהע"ה אחר בתהלים ק"ה אחר ויבוא ערוב כנים בכל גבולס הזכיר תחילה ערוב ואח"כ כנים וביאר ע"פ הל"ה קלת ע"ד משל עשיר גדול עשה משתה לעניים ז' ימים קודם חתונת בתו והיינו ביום אחד עשה משתה לעניים המחזורים על הפתחים ויום ב' לבני הישיבות ויום ג' ללומדי תורה ויום ד' לעניי קרוביו וילו הבטח"כ למשרתיו כי ישגיתו לכל יבוא איש אחד פעמיים ויהי היום ויכר אחד מהמשרתים לאיש אחד שהי' כבר פה באיזה משתה וישאלהו הלא כבר היית פ"א ומוכרת אתה ללאת עכשיו כי בעה"כ פקד עלי לכלי אתן לאיש ב' פעמים וישיב לו העני אחת כי הייתי פה ביום ג' שהי' הסעודה בעבור לומדי תורה ואנכי הוא מלומדי התורה והיום הוא הסעודה לעניי קרוביו ואנכי עם בעה"כ שני בשלישי לכן יש לי הדק לבוא פעמיים אל המשחה . כ"כ הענין פה דתן אחת דלכנים כבר נעשה משתה מיוחד בפ"ע דמכת כנים הי' עומק אחת בארץ אך אי' במד"ר פ"א דמכת ערוב הי' חיות ועופות ומיני לרעין ויתושין מעורבבין וכ"כ בס' הישר שכל המינים שבעולם באו למכות ערוב כל חיות השדה נחש ועקרב העכבר החלד והלג עם כל זוחלי עפר זבוב ולרעה פרעוש ופשפש ויתוש וכו' לכן הי' גם להכניס הדקה לבוא עוד הפעם למכת ערוב וזשה"כ אחר ויבוא ערוב כנים בכל גבולס כי באו עוד הפעם בגבול מלרים למכת ערוב :

ובדב"ש לפי פ"י המאמר אלו עשר מכות שהביא הקב"ה על המלרים במלרים דאחז"ל דשר של מלרים הי' קיים עד קיים וזהו הפלא כי הדרך הוא שחלילה לוקה השר ואח"כ האומה וז"ש אלו י' מכות שהביא הקב"ה על המלרים בעוד השר קיים והי' במלרים רומז לשר שנקרא מלרים כמ"ש והנה מלרים נוסע אחריהם ואחז"ל זה שר של מלרים :

ומ"כ דר"י נתן סימנים רמז לנו בעת שאנחנו בגלות ואנו שמחים לאיד ומפלת מעבירנו

מעבדנו המלריים שמחמך מה' בשמיקה וזהו כוונתו (דל"ך) לשון רינה (עד"ש) לשון עדשה שמחמך מה' בשמיקה כעדשה זו שאין לה פה וכלל כלילה זה שמושין ג"כ סימני אבילות ואסור לנו למלאות שחוק פינו בעו"ז עד שהגיע העת הגאולה שליחה או ימלא שחוק פינו אך עתה (באח"ב) באהבה וחיבה תסבול עול גלות ותקיים מלות ה' כחובה עליך:

ובירקום פ' וארא י' מכות דל"ך עד"ש באח"ב ח"ל הקב"ה למשה בדבר שנהגה זו ואמר לו יאורי זו אחתיל פורענותא דכתיב וימלא ז' ימים אחרי הכות ה' את היאור אחר הכה לפרדעים אחר הקדוש ברוך הוא יבוא דבר שגדולו ומחיתו במים ויפרע ממלרים שבקשו לאבד אומה שהיא עתידה לקבל תורה שמשולה למים שנאמר כל נחל לכו למים אח"ז כנים אחר הקדוש ברוך הוא יבוא דבר שנברא מעפר ויפרע ממלרים שבקשו לאבד אומה שנמשלה לעפר שנאמר ושחתי את זרעך כעפר הארץ אח"ז ערוב אחר הקב"ה יבואו נחשים ואריות כו' ויפרעו ממלרים שבקשו לאבד אומה המשולה לחיות גור אר"י יהודא כו' אח"ז דבר אחר הקב"ה יבוא דבר שממית ויפרע מהמלרים שבקשו לאבד אומה המוסרת עצמה למיתה על יחוד שמו שנאמר כי עליך הורגנו כל היום אח"ז שחין מלא חפניכם פ"ח כבשן אחר הקב"ה יבוא העולה מהכבשן ויפרע מ לרים שבקשו לאבד אומה שמסרו עצמן למיתה אברהם באור כשדים חמו"ע בכבשן האש אח"ז ברד אחר הקב"ה יבוא ברד שהוא לכן כשלג ויפרע ממלרים שבקשו לאבד אומה שאני עתיד להלבין את עוונותיהם שנאמר אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו אח"ז ארבה אחר הקב"ה יבוא ארבה שנקרא סילי הגדול ויפרע ממלרים שבקשו לאבד אומה שנקראו חיילות שנאמר והולאתי את לבאותי אח"ז חשך אחר הקב"ה יבוא מושך שהוא מובדל מהאור ויפרע ממלרים שבקשו לאבד אומה המובדלת מן האורות (עמ"ש בסדר הבדלה ויקרא חלקים לאור יום אלו מעשיהם של לריקים ר"ל ישראל ולחשך קרא לילה אלו מעשיהם של רשעים וזו האוה"ע) אח"ז מכת בכורות אחר הקב"ה אני עובר בחוך מלרים בחלי הלילה ואפרע ממלרים שבקשו לאבד בני אברהם אוהבי שחלק לילה לאבד אויבי כו' ע"ש ובשכ"ר פ' וארא פ' הטעם למה הביא ה' מכת כנים על מלרים אחר מכת דם ולפרדע דאח"ז בגיטין פ"ו בטיטוס הרשע אחר שמירף וגידף ואמר אי' אלוהימו כו' כשחזר למדינתו בספינה עמד עליו נחשול שבים לטובעו אחר כמדומה אני שאין כוחו וגבורתו אלא במים דור המבול המית במים וכן דור אנוש הליפס במים וכן לפרעה אם גבור הוא יבוא ליבשה וילחום עמי ילחם ז"ק ואמר רשע ז"ר ברי' קלה יש לי בעולמי יחוש כו' ונכנסה בחוטמו ונקרה במוחו עד שמת. כן פרעה מירף וגידף ואמר מי ה' אשר אשמע בקולו והענישו ד' במכה ראשונה במים במכת דם ולפרדע כי הלפרדעים באו מהמים ואמר ג"כ כמו טיטוס שאין כוחו וגבורתו אלא במים וא"ל ה' אותו תשובה שהשיב לטיטוס ברי' קלה יש לי ביבשה והיינו הכנים ילחם עמכם לכן מיד אחר מכת דם ולפרדע שהיו מהמים הכהו במכת כנים שהוא מיבשה עד שהודה ואמר אלבע חלקים הוא:

ובקור אלי' להגרי' וארא מה דבמכת ברד כתיב כי בפעם הזאת אני שולח את כל מגפותי אל לבך דהנה ג' לגיונות הם ביד הקב"ה לפרוע בהם בעוברי דלונת והם אש רוח מים בסודם באש דור המבול במים ודור הפלגה ברוח להפילם ע"פ כל הארץ ובמלרים בשלשון דם ולפרדע במים ארבה ברוח כמ"ש ורוח קדים נשא את הארבה שחין באש כמ"ש קחו לכם מלא חפניכם פ"ח כבשן כו' ובברד ה"י שלשון ביחר הוא עלמו מים ואש מחלקת בחוך הברד כו' ויהי קולות הוא ברוח ח"ש במכת ברד אני שולח את כל מגפותי:

ועמ"ש בסמוך פסקא כ"ז בענין סימנים שנתן ר"י ובהגדה ילקוט הרועים במה דר"י נחן בהם סימנים והוא כי סימן דל"ך נעשה במטה ע"י אהרן. דם אהרן אל אהרן נטה את מטה כו'. לפרדעים אמור אל אהרן נטה את ירך במטה על הנהרות כו'. כנים אמור אל אהרן נטה כו'. והך את עפר הארץ כו'. עד"ש ע"י הקב"ה. ערוב הנגי משליח כך כו'. דבר הנה יד ד' הוי' במקדש. שחן משה ואהרן מוסכמים עם השם קמו לכם מלוא חפניכם פית כו'. באח"כ ע"י משה לבדו. בדר ויאמר ד' אל משה נטה את ירך על השמים. ארבה ויאמר ד' אל משה נטה את ירך על ארמ"ל. חשך ויאמר ד' אל משה נטה כו' ויהי חשך הרי בא"ח ע"י משה ב' שהוא רומז על מכות בכורות מכה עשירית הוא ע"י הקב"ה בעלמו נמלא בסימנים הללו שאמר ר"י עקרים גדולים לתת הבדל בין עשר מכות:

ובמ"ת למה הביא עליהם דם לפי של"ה מניחין בנות ישראל לטבול מטומאתם כדי שלא יהיו פריין ורביין ובאות י"ג כ' דממכת דם העשירו ישראל ויל"פ עפימ"ש בצנין אריאל בהגדה במ"ש הקב"ה ואח"כ ילאו ברכוש גדול דמי איכא גדלות לפני הקב"ה הרי הכל כאין לפניו אך לפימ"ד בשבת דלכך קהני כלל גדול משום דבעי למחני כלל אחר שאינו כולל הרבה כזה תנא כלל גדול אבל היכא דל"ב למחני כלל אחר הקטן ממנו לא תני כלל גדול ע"ש. ולפי"ז י"ל דשפיר אמר הקב"ה ואח"כ ילאו ברכוש גדול כיון שנתן להם מקודם רכוש קטן מזה במכת דם שהעשירו בני יתכן לקוראו ביזת מלרים רכוש גדול וע"כ בהכרח הולך הקב"ה להעשיר ישראל מקודם שילאו שיקיים אח"כ ואח"כ ילאו ברכוש גדול יותר מהרכוש שרכשו במכת דם וא"ש מה שהקשה בורע שמשון דמה לורך שיחששו בזכות דם דהא הכעשת ואח"כ ילאו ברכוש גדול הוא בשעת יליאה. ע"ל דבאמת גאולה ישראל ממלרים הי' ע"י ב' דברים או ע"י ריבוי העם או ע"י לדקה שמקרבת הגאולה וכ"ל במדרשים דבזכות הלוקה שעשו זע"ז קרבה גאולתן וכ"כ בשם משמואל פ' שמות דהנה פרעה חשב למטטן מפיו של"ת גאולתן ע"י ריבוי העם וכן נתן עליו שרי מסים למטן לא יהי' ביכלתם ליתן לדקה ע"ש ולפי"ז במה שהביא עליהם מכת דם בשביל שלא הניחום לטבול ולמטטן מפיו לעומת זה העשירו בני ממכת דם כדי שיהי' להם ליתן לדקה וע"ז תתקרב הגאולה:

עו"ר עפימ"ש בבב"ע דרוש כ"ו דהמלריים היו באים על ישראל כדי דברים אחד לחסר ממנוס כמ"ש וישימו עליו כו' למטן עומתו לעשותם עניים הב' לשבר ולפרך גופם הג' הציון הד' שיסורו מאחרי המקום ע"ש וע"כ נ"ל יטן דהגזירה הראשונה הי' לחסר ממנוס ע"כ המכה הראשונה של דם מזה העשירו בני ישראל והשנית לפרך ולשבר גופם הי' הלפרדעים שנכנסו לגופם ומקרקר בס ומשבר גופם ואח"כ בשביל הציון הי' מכת כינים שזזה האדם מבזוה כמובן ואלל ערוב המכה הד' נאמר למטן חדע כי אני ה' בקרב הארץ ושמתי פדות בין עמי ובין עמך ויהיו ע"ז מגיעים לשלימות. ובמ"ד בא פט"ו והלפרדע היו קשים כמו שעברו עומס בעבודה קשה כנ"ל:

וברבינו בחיי בפסוק ויך המים אשר ביאור מטה ויבאש היאור. דהנה כל דבר ניכר או במראה או בטעם או בריח והמים אשר ביאור נהפכו לדם בכל אלו ג' דברים לכן נגד המראה אמר לעיני פרעה ולעיני עבדיו שמראה הנהר הי' דם גמור ונגד הטעם אמר והדגה אשר ביאור מטה כי גם בטעם נעשה דם ממש ולכך ממו כל הדגים שביאור כי טעמו הדגים רק טעם דם ממש ונגד חוש הריח אמר ויבאש היאור כי דם כשעומד איזה ימים מסרית מאוד והמים נעשו דם בפועל לכן ויבאש היאור:

רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי אוֹמֵר מִנֵּין אַתָּה אוֹמֵר שְׁלָקוּ הַמִּצְרִים
בַּמִּצְרִים עֲשׂוֹר מִכּוֹת וְעַל הַיָּם לָקוּ חֲמִשִּׁים מִכּוֹת.
בַּמִּצְרִים מָה הוּא אוֹמֵר. וַיֹּאמְרוּ הַחֲרָטָם אֶל פֶּרַע
אֲצַבֵּעַ אֱלֹהִים הִיא. וְעַל הַיָּם מָה הוּא אוֹמֵר. וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל
אֶת הַיָּד הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יי בַּמִּצְרִים וַיֵּירָאוּ הָעָם
אֶת יי וַיֹּאמִינוּ בַּיְי וּבְמִשָּׁה עֲבָדוֹ: כִּמְהָ לָקוּ בְּאֲצַבֵּעַ עֲשׂוֹר
מִכּוֹת. אָמור מַעֲתָה בַּמִּצְרִים לָקוּ עֲשׂוֹר מִכּוֹת וְעַל הַיָּם
לָקוּ חֲמִשִּׁים מִכּוֹת:

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר. מִנֵּין שְׁכָל מִכָּה וּמִכָּה שֶׁהֵבִיא
הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִים בַּמִּצְרִים הִיתָה
שֶׁל אַרְבַּע מִכּוֹת שֶׁנֶּאֱמַר יִשְׁלַח בָּם חֲרוֹן אָפוֹ עֲבָרָה
וְזַעַם וְצָרָה מִשְׁלַחַת מִלֵּאכֵי רָעִים. עֲבָרָה אַחַת וְזַעַם
שְׁתֵּים וְצָרָה שְׁלֹשׁ מִשְׁלַחַת מִלֵּאכֵי רָעִים אַרְבַּע.
אָמור מַעֲתָה בַּמִּצְרִים לָקוּ אַרְבָּעִים מִכּוֹת וְעַל הַיָּם
לָקוּ מֵאַתֵּים מִכּוֹת:

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר מִנֵּין שְׁכָל מִכָּה וּמִכָּה שֶׁהֵבִיא
הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִים בַּמִּצְרִים הִיתָה
שֶׁל חֲמִשׁ מִכּוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר יִשְׁלַח בָּם חֲרוֹן אָפוֹ עֲבָרָה
וְזַעַם וְצָרָה מִשְׁלַחַת מִלֵּאכֵי רָעִים. חֲרוֹן אָפוֹ אַחַת.
עֲבָרָה שְׁתֵּים. וְזַעַם שְׁלֹשׁ. וְצָרָה אַרְבַּע. מִשְׁלַחַת
מִלֵּאכֵי רָעִים חֲמִשׁ. אָמור מַעֲתָה בַּמִּצְרִים לָקוּ חֲמִשִּׁים
מִכּוֹת וְעַל הַיָּם לָקוּ חֲמִשִּׁים וּמֵאַתֵּים מִכּוֹת:

יִדְקוּם שְׁמַעוֹנִי

רִיבּוֹהֲג"א מִנֵּין אַתָּה אוֹמֵר כו'. וְלִיב כְּמֵה פְּלִיגִי ר"א ור"ע שְׂרָא"א שְׁלָקוּ כְּמִלְרִים
מ' מִכּוֹת ור"ע סוֹבֵר נ' מִכּוֹת וכו' בְּאִזְוֹר אֵלֵי לְפִימ"ש חֲכָמֵי הָאֻמָּה
שְׁמוֹתֵיהֶם מְנַלְפִּיךְ הֵמָּה בְּסוֹד חֲמִשָּׁה אֲלֻכּוֹת כִּי כָל אוֹת כְּנֶגֶד אֲלֻכּוֹת חֲמִשׁ ע"כ וידוע
שְׂכַמְלָרִים לָקוּ בְּאֲלֻכּוֹת ופ"ו חֲלָקוּ ר"א ור"ע שְׂרָא"א שְׁמוֹתֵיהֶם מ' סוֹבֵר שְׂכַמְלָרִין אוֹתֵיהֶם
מְנַלְפִּיךְ כָּל אוֹת כְּנֶגֶד אֲלֻכּוֹת אֶחָד עַל סֹדֶר שֶׁהֵמָּה סְדוּרוֹת בְּאֲלֻפָּא בִּיתָא כ' מִנְפִּיךְ
וּכְשֶׁנֶּחֱמַל לְסֹדֶרם מִכְּגוֹל שְׁהוּא הַגְּדוֹל כ' כְּנֶגֶד גּוֹל נּוֹפֵל אוֹת מ' בְּאֲלֻכּוֹת וכוֹיִן שְׁלָקוּ
בְּאֲלֻכּוֹת

באלבץ לקו מ' מכות ש"ה מ' שהוא ארבעים נופל באלבץ ור"ע שאמר חמשים סובר שמסודרין האותיות באלבצות אות כנגד אלבץ שסדרום חז"ל מנלפ"ך וכפי זה כשנחמיל לסדר מ' באגודל שהוא הגדול נופל אות נ' באלבץ ובמלרים לקו באלבץ לכך ס"ל שלקו בנ' משום שכפי הסדר הזה נ' שהוא חמשים נופל באלבץ עכ"ל. ובהגדה קול דוד כ' דה"ט דר"ע דלקו נ' מכות דכל חממת פניהם להחטיא את ישראל ולהכניסם לנ' שערי טומאה ואז לא ילאו מהטומאה לעולם ויהיו משועבדים להם לעולם כמש"ל בפסקא ג' ואז לא הוליא כו' וכיון דבעכו"ם מחשבה רעה הקב"ה מלרפה למעשה ע"כ כמו דהם רלו להכניסם לנ' ש"ט ע"כ לקו מדה כנגד מדה בחמשים מכות. ובהגדה אור ישראל כ' דהנהו תנאי פליגי בפלוגתא דתנאי סנהדרין (ד"ג) אי דורשין תחילות למנינא דר' יאשי' דריש תחילות ור' יוחנן אומר ראשון תחילה נאמר ואין דורשין תחילות וכן כאן ר"א ס"ל אין דורשין תחילות למנין לכך ל"ח אפ"ו ור"ע ס"ל דדורשין תחילות ע"כ חשב אפ"ו לאחת. עוד כ' דר"א ור"ע לטעמייהו אם לחשוב חרון אפ"ו בין המכות של מלרים דא"י בצבחים (דק"ב) ויחר אף ה' במשה ריב"ק אומר כל חרון אף שבתורה נאמר בו רושם חוץ מזה ר' שמעון אומר אף זה נאמר בו רושם שניתלה הכהונה משה למדנו שיש מחלוקת אם חרון אף מוכרח להמשך ממנו רושם או לא ובה נחלקו ר"א ור"ע דר"א ל"ח חרון אפ"ו למכה ורושם בפ"ע ור"ע ס"ל דחרון אפ"ו נמי עושה רושם ולדעת ר"א יתפרש המקרא ישלח בם חרון אפ"ו עברה כו' ר"ל חרון אפ"ו של הקב"ה שלח בהמלרים וזהו עברה וזעם כו' והם היו שלוחי חרון אפ"ו וארבעים פעלו מכות ב' במלרים אבל חרון אפ"ו ל"ע בהם רושם ור"ע מפרש לקרא הכי ישלח ה' בם חרון אפ"ו עברה כו' כי גם חרון אפ"ו ה"י מהגשמים ועשה בהם רושם כי הכה בהם נ' מכות ואזלו לטעמייהו דפליגי במ"ר פכ"ג נחית כלאן עמך ר' אליעזר אומר נסים עשית עמהם. חיים נחת להם. ים קרעת להם. חורה נחת להם. ור"ע אומר נורמות עשית בשונאיהם. חרון אף שלחת בהם. ידך הלחמה אותם. תהומות כסית עליהם. מפורש דר"ע דריש משלחת חרון אף לדבר וענין בפ"ע דס"ל חרון אף עושה רושם ור"א דריש מטריקון בענין אחר ולא מוכח כלל:

ובחיים לראש עפ"מ"ש ריב"ה פ' פקודי וז"ל כל הבה ה' מיני זהב חת וזנב וטבעת וכומז כל כלי זהב כנגד העשוי להם חמשה מיני עינוין. פרך. מרור. עינוי. למן. עבודה קשה. וכנגד החמשה עינוים הללו הם לקו בחמש מכות על כל מכה ומכה: **ובאיזור** ישראל אות רס"ו דלא פליגי ר"א ור"ע אלא כוונתם של שלימים אלו לגלות אותם כוונתן של מלרים שה' לעכב לישראל במלרים כדי שלא יקבלו התורה שניתנה למ' יום וע"י התורה"ק האמורה בסיו' אנכי ד"א ה' ניכר שם הוי' ולכן מדה כ"מ כל מכה היתה של ד' מכות שכפרו בשם הוי' שהוא ד' אותיות והי' כוונתם לעכב ישראל מלקבל מפי הקב"ה שם הוי' ב"ה ולכן כל מכה היתה של ד' וכולם עלו למספר ארבעים שהוא מנין הימים שקבלו התורה ור"ע סובר שחלית כוונתם של מלרים לעכב לישראל שם להכניסם לנש"ט ובהיות נכנסים בשער נ' דקומאה אפ"י שם אלקים שהי' מורגל בפיהם מימי יוסף ה' נעקר מהם לכן כל מכה ה' של ה' מכות כנגד ה' אותיות של שם אלקים ועלו למנין נ' כנגד כוונתם להכניסם בנש"ט:

ובמעשה רוקח במ"ש דבמלרים לקו מ' מכות ועל הים לקו ר' מכות דל"ב אם נחתיבו ר' למה לא לקו במלרים ר' מכות אך דידע דב"ב נלסו על ו' מלות ואפשר דכלול כל ו' מלות בכלל ויו מלות לענין עונשין ובכלל שם מלות ב"ב הוא ע"ז ועריות ומליו לחז"ל במדרש שהשר של מלרים ה' טוען הללו עע"ז והללו עע"ז

עצ" ומסתמא ל"ה נזהרין גם בשאר מצות אבל בענין גילוי עריות מלינו שהיו נזהרים כמ"ש בן נעול אחותי כלה כ"י וכתיב דבר אל בני ישיבו ויחננו לפני פי החירות ולמה דוקא לפני פי החירות אבל ידוע שהקב"ה א"ל שישיבו מעון ע"ז שהי' בידם וידוע כי תשובה ל"ל באתו מקום ולכן אמר דבר אל בני ישיבו שלריכין לעשות תשובה ולכן ויחננו לפני פי החירות שהי' באתו מקום ואח"ל שכל הכופר בע"ז כאלו מודה בכל התורה כולה וידוע דעונש מכות של תורה הוא מ' רק דאחי רבנן ובזרי מדר ואוקמי אל"ט אבל מדאורי' ארבעים ולכן במלרים של"ה כביכול יכול להעניש את המלריים רק על עון ג"ע שהיו ישראל נזהרים בכדי שלא יהי' מקום לשטן לקטרג מה נשחנו אלו מאלו כמו שהי' מקטרג הללו עצ"ז כ"י וליה מקום להעניש להמלריים רק על עון ג"ע ועונש לאו מה"ט ולכן נלקו מ' מכות משא"כ על הים שכבר עשו תשובה גם על כל חמשה מצות שלהם ומגיע להענישם ה' פעמים ארבעים שהוא בין הכל מאחים :

ובהגדה ילקוט הרועים משם האכרנאל דלכך הי' כל מכה של ד' מכות לפי שכל מכה הי' בדבר מורכב מד' יסודות אם בהפסידים ואם בהתהוותם ואחרי שלא נעשה הדבר כפי הטבע כ"א בדרך גם יתחייב שכל אחד מהיסודות סובו באתו מכה וזכה האופן היתה כל מכה של ד' מכות אחד שנעשה ביסוד האש של אותו מורכב ואחד שנעשה ביסוד האויר שלו ואחד שנעשה ביסוד הארץ ואחד ביסוד מים שלו ור"ע דס"ל דהיתה של ה' מכות לא בא לחלוק אר"א וקיבל מר"א שכל מכה היתה מורכבת מד' יסודות והוכו כל אחד כנ"ל אמנם הוא הוסיף בחינה אחרת מפאת המורכב שהמורכב י"ל כח נוסף על כל אחד מהפשוטים אשר בו ולכן סובר ר"ע שהי' בכל מכה ומכה ה' מכות ד' כנגד ד' היסודות. ובמדרש בחידוש בשם תולדת יחזק ב' במכת דבר הוא מכה והחמש מכות שבה הי' שהמים ה' מיני בהמות סוסים חמורים גמלים בקר ולאן ואפשר שזאת בואח"ז ולפיכך לחמש מכות יחשבו ולזה כתיב במכה זאת הנה יד ד' הוי' דקשה מאחר שכל יו"ד מכות אינם אלא אלבע אחד איך מכה זו כתיב בה יד אלא לפי שהכה ה' מינים אלו לחמש מכות יחשבו :

ובהגדה מרבה לספר כ' דפליגי ר"א ור"ע דר"א ס"ל משום שהגמבל חייבים לו לער רפוי שבה נזק בושט וכאן ל"ש ריפוי דישאל לא תרפאו על ידם רק רופא חנם ריפא להם ור"ע סובר דאף על ריפוי מחוייבים המלריים לכך ס"ל דהיתה של ה' מכות :

ובקור אלי' מהגר"א דל"ב למה דחקו א"ע איש איש לפי דרשנו להרבות במספר המכות שלקו המלריים אך יען דהשי"ת הבטיח לנו טובה גדולה כמ"ש בפ' בשלח אם שמוע תשמע לקול ד"א כ"י כל המחלה אשר שמתי במלרים לא אשים עליך כ"י וכן בפ' עקב והסיר ה' ממך כל חולי וכל מדוי מלרים הרעים אשר ידעת לא ישימם בך וע"כ התאמנו התנאים להרבות במספר המכות שהי' במלרים כדי שיהיו בכלל כל המחלה אשר שמתי במלרים סכום מרובה והשי"ת לא ישימם עלינו ויילך אותנו מכל חולי המתרגשות לבוא לעולם דהכל הוא בכלל מ"ש והסיר ד' ממך כ"י וכל מדוי מלרים הרעים לא ישימם בך א"ס. ובאפי' דרוש יו"ד פי' כי בהיות ישראל במלרים והתרטומים נחנקו לאחר כי היד החזקה אשר עשה משה לעיניהם הוא עלמו אותו המעשה אשר יעשו גם המה בערמת לסיים זאת שמרע"ה נבה באחיות האילטגנינות ובעלי התולדות היומו פועל חדשות בעולם ביתר שאת וביתר עוז ממה שהמה יכולים לעשות ושיערו זה ממה שהשתדלו להוליא הכינים ולא יכולו אבל עכ"ז לא תארו את מרע"ה ופועלתו במושל כללי רק הבינו כי אלה המכות נמשכו מאיזה פועל

פועל נכרא מכוני המזלות מושל חלקי אשר שם בארץ משטרו ולזה אמרו אלכב
אלקים הוא כלומר לא יד כי הכוונה במלת יד הנהגה כוללת כמו שהיד כולל כל
האלכבות ומלת אלכב רומז על מושל חלקי כמו שהאלכב חלק מהכל במלך היד וכן
הבינו גם מעם בני ישראל בהיוסם במלרים אולם בבואם אל הים והשייה הולך לפניהם
לאור ולמכסה ויגער כו' ויהם כו' אז הבינו למפרע כי לא מושלים חלקיים רבים את
יריבם רק הפועל הכללי ית"ש מנן בעדם ע"ז אמרה התורה וירא ישראל את היד
הגדולה רמוז על הנהגה הכוללת אשר תארוה ביד לפי שהיא כוללת הכף והאלכבות
ואבזירייהו ויאמינו אז בה' ובמשה עבדו :

ובס' ברכות בחשבון כ' במ"ש אלכב אלקים הוא עפימ"ש רש"י בעירובין (דכ"א)
דשמים בזרת חכן היינו דהעולם הוא חלי אמה על חלי אמה של הקב"ה
ואמה הוא ששה טפחים וטפת הוא חמש אלכבות כדא' במנחות (מ"א) נמלא דאמה
של הקב"ה הוא שלשים אלכבות ולפי"ז העולם שהוא חלי אמה הוא ע"ז אלכבות
וכיון דהעולם הוא שמה אלפי פרסה נמלא מגיע לכל אלכב ת' פרסה וידוע דמלרים
הוא ת' פרסה על ת' פרסה נמלא שהוא אלכב על אלכב במכוון וז"ש אלכב אלקים
דמדה"ד הוא על מלרים שהוא במדת אלכב :

ובהגדה ריח דודאים כי מלינו שבר' מכות נתפעל פרעה לבקש מחשה בלפרדע
ערוב. בדר. ארבה. וביקש שיטתיר בערו וזהו ר"ת אלכב"ע ארבה
לפרדע בדר ערוב וזהו אלקים עשה שיראו מלפניו ע"ש. ובנפתלי ש"ר כ' במ"ש מנין
אמה אומר שכל מכה כו' שהביא הקב"ה על המלרים במלרים דא"י במדרש דכל המכות
שהי' במלרים הי' ע"י הקב"ה בענמו אמוס מה שנידונו בים הי' זה ע"י ב"ד של
מעלה וזה שדקדקו מנין שכל מכה ומכה שהביא הקב"ה בעלמו על המלריים זה הי'
במלרים אבל מה שלקו בים ל"ה ע"י הקב"ה אלא עפ"י ב"ד של מעלה :

ובס' פורת יוסף ביאר דברי ר"י שנתן הסימנים דל"ך עד"ש באח"כ דא"י ברש"י
מנין שאף בכורות מלרים שהיו במדינות אחרות שגם הם לקו ת"ל למכה מלרים
בבכוריהם אמנם יש עוד לימוד אחר ע"ז הפסוק במדרש שהיו הבכורים מכים את
המלריים כששמעו מכות בכורות שיתנו רשות לישראל ללאת והנה מהסימנים שנתן
ר"י מוכח זה הפירוש שהבכורים הכו את המלרים כי הסימנים שנתן ר"י הם על
המכות גופם ר"ל שנתן סימנים ע"י מה הוכו המלריים ונתן סימן דל"ך ר"ל שהדם
הי' המכה עלמה שע"י דם הוכו המלרים וכן כל שאר המכות באופן שהסימנים קאי
על המכות גופא ולא על המוכים שהם המלרים א"כ קשה לפי"ז למה ניתן על מכת
בכורות סימן אות ב' שהוא בכורות שהרי הבכורים הם המוכים וכל הסימנים דברו
ממכה עלמה ולא מהמוכים אלא ע"כ שהבכורים הכו את המלרים א"כ הבכורים עלמם
הן מכה עלמה כי על ידם הוכו המלרים וז"ש אלו עשר מכות שהביא הקב"ה על
המלריים במלרים דייקא לא הי' המכות רק במלרים ולא במדינות אחרות וקחשיב גם
מכות בכורות ויקשה הא מכת בכורות הי' באמת אפילו במדינות אחרות דכתיב למכה
מלרים בבכוריהם לומר שאפי' בכור מלרים שהי' במדינה אחרת שגם שם לקה ועל"ל
דבאמת לא לקו במדינות אחרות רק דהפירוש שהבכורים לקו המלרים אמנם עז"ק מנ"ל
זה עכ"ל ר"י הי' נותן בהם סימנים דל"ך כו' באח"כ ומוכח דהבכורים הכו
לאבותיהם ולא שהוכו הבכורים במדינות אחרות א"כ שפיר אמר מקודם אלו עשר מכות
שהביא הקב"ה על המלריים רק במלרים ולא במדינה אחרת :

כִּמְהָ מַעֲלוֹת טוֹבוֹת לְמָקוֹם עָלֵינוּ: אֱלֹהֵי הוֹצִיאֵנוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא עָשָׂה בָּהֶם שְׁפָטִים דִּינֵנוּ: אֱלֹהֵי עָשָׂה בָּהֶם שְׁפָטִים וְלֹא עָשָׂה בְּאֱלֹהֵיהֶם דִּינֵנוּ: אֱלֹהֵי עָשָׂה בְּאֱלֹהֵיהֶם וְלֹא הָרַג אֶת בְּכוֹרֵיהֶם דִּינֵנוּ: אֱלֹהֵי הָרַג אֶת בְּכוֹרֵיהֶם וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת מָמוֹנָם דִּינֵנוּ: אֱלֹהֵי נָתַן לָנוּ אֶת מָמוֹנָם וְלֹא קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם דִּינֵנוּ: אֱלֹהֵי קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם וְלֹא הִעֲבִירָנוּ בְּתוֹכוֹ בְּחֶרֶב דִּינֵנוּ: אֱלֹהֵי הִעֲבִירָנוּ בְּתוֹכוֹ בְּחֶרֶב וְלֹא שָׁקַע צָרֵינוּ בְּתוֹכוֹ דִּינֵנוּ: אֱלֹהֵי שָׁקַע צָרֵינוּ בְּתוֹכוֹ וְלֹא סָפַק צָרָנוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה דִּינֵנוּ: אֱלֹהֵי סָפַק צָרָנוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה וְלֹא הֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמֶּן דִּינֵנוּ: אֱלֹהֵי הֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמֶּן וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַשֶּׁבֶת דִּינֵנוּ: אֱלֹהֵי נָתַן לָנוּ אֶת הַשֶּׁבֶת וְלֹא קָרַבָנוּ לִפְנֵי הָרַם סִינֵי דִינֵנוּ: אֱלֹהֵי קָרַבָנוּ לִפְנֵי הָרַם סִינֵי וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה דִּינֵנוּ: אֱלֹהֵי נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה וְלֹא הִכְנִיסָנוּ לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל דִּינֵנוּ: אֱלֹהֵי הִכְנִיסָנוּ לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלֹא בָנָה לָנוּ אֶת בֵּית הַבְּחִירָה דִּינֵנוּ: אֱלֹהֵי בָנָה לָנוּ אֶת בֵּית הַבְּחִירָה וְכִמְהָ טוֹבָה כְּפֹלֶה וּמִכְפֹּלֶת לְמָקוֹם עָלֵינוּ. שְׁהוֹצִיאֵנוּ מִמִּצְרַיִם. וְעָשָׂה בָּהֶם שְׁפָטִים. וְעָשָׂה בְּאֱלֹהֵיהֶם. וְהָרַג אֶת בְּכוֹרֵיהֶם. וְנָתַן לָנוּ אֶת מָמוֹנָם. וְקָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם. וְהִעֲבִירָנוּ בְּתוֹכוֹ בְּחֶרֶב. וְשָׁקַע צָרֵינוּ בְּתוֹכוֹ. וְסָפַק צָרָנוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה. וְהֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמֶּן. וְנָתַן לָנוּ אֶת הַשֶּׁבֶת. וְקָרַבָנוּ לִפְנֵי הָרַם סִינֵי. וְנָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה. וְהִכְנִיסָנוּ לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל. וּבָנָה לָנוּ אֶת בֵּית הַבְּחִירָה. לְכַפֵּר עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ:

עד כאן אומרים בשבת הגדול

יִרְקוֹשׁ שְׁמַעוֹנִי

כמה מעלות טובות כו'. אמר כמה מעלות טובות הוא כנגד ד' לריבין להודות וסימנס מייס. חולי. יס. יסורין. מדבר. יסורים היינו בית האסורים וע"כ

וע"כ חשב אלו הולחנו ממלרים הוא כנגד בית האסורים כמ"ש ויוליא אחכס מחור
הברזל ומוסדר כל הנסים מיל"מ וק"ס. נגד ים אלו קרע לנו את הים ומוסדר כל
הנסים שאירע בשעת ק"ס עד ביאת מדבר. נגד מדבר אלו סיפק לרכינו במדבר
הוא הליכות מדבר ומוסדר והולך כל הנסים שאירע לנו במדבר עד שבת שניתן לנו
במרה. נגד חולי אלו קרבנו לפני הר סיני שע"כ נתרפאו כל החולאים כמ"ש במ"ד
והוא מסדר והולך כל הנסים והטובות שעשה עמנו עד שהכניסנו לא"י. הגדה מר"ט
באגרי פפד"מ. ובהגדה פרי חיים להמגיד מזלזלשאו ז"ל ד"צ דהול"ל כמה מעלות
טובות ממקום עלינו אך דהשי"ת ברא הכל רק להיטיב לבדואיו כי מדרך הטוב להיטיב
ויותר ממה שהעגל רולה כו' הפרה רולה להניק ויש להשי"ת נח"ר כשמשפיע טובות
לישראל כי הכל נבראו בשביל ישראל ובגין דיתקרי רחום וחנון וז"ש כמה מעלות
טובות למקום עלינו כלומר בשבילנו יטן שאנחנו מקבלים ממנו טובות גדולות והשי"ת
מחשבה מזה :

ובהגדה חוספת בנימין כ' לתרץ כמה דכמה דברים הולרכו בע"כ להיות וליה
אפשר בענין אחר אך רקאי אדלעיל שאמר אני ולא מלאך ועכ"א אלו
הולחנו ממלרים הוא בעלמו ולא עשה בהם שפטים הוא בעלמו דיינו ועד"ו יתפרשו
כולם ובה כ"ל לתרץ דלמה חשב דוקא המן ולא חשב נמי הבאר אך לפימ"ד חז"ל
דכל מה שעשה א"ל בעלמו שילס לבניו ע"י עלמו וכל מה שעשה א"ל ע"י שליח
כגון יוקח נא מטע מים שילס הקב"ה ע"י שליח וכיון דהבאר ה' ע"י שליח לא יוכל לחשוב :
א"ל עשה בהם שפטים וליע באלהיהם. ול"צ דהול"ל ולהזכיר מכות בכורות תיקף
אחר עשה שפטים ואח"כ משפט אלהיהם כדכתיב בקרא והכיתי כל בכור ובכל
אלהי מלרים אעשה שפטים ונראה דעשה באלהיהם קאי על גם דשבת הגדול ביו"ד
לחודש כמ"ש התום' שבת (רפ"ו) בשם המדרש שלקחו כאל"ה מבית ישראל שה לבית
אבות וקשרו בכרעי המטה ושאלו המלרים על מה זה והשיבו ישראל כדי לשחטו וה"י
זה לער גדול למלרים כי טלה זה ה' יראתם ונעשה גם שלא פלו פיהם ומכת זה
ככש השר שלהם דוהו מול טלה וזהו עשה באלהיהם וזה קדמה ד' ימים קודם מכות
בכורות. כ"כ בהגדה מרבה לספר. ובמעשה בר"א דר"ל אלו עשה בהם שפטים ממילא
ידעינן דאלהיהם של אלו הכל מעשה תענועים וא"צ ממשה דאם אלקים הוא יריב
ריבם ולמאור רפואה לכל נגע ולכל מחלה. ע"ל עפ"ד חז"ל אין הקב"ה נפרע מן
האומה עד שגפרע משרה תחילה ואמר אף אם לא נזבח תועבות מלרים לעיניהם
ג"כ היינו יודעים של אלו א"צ מועיל אחרי שעשה בהם שפטים וגפרע מן
האומה ע"כ שגפרע משרה תחילה וממילא אלהיהם של אלו א"צ ממש :

א"ל עשה באלהיהם ולא הרג את בכוריהם. ובמעשה בר"א כ' הנה בכורי מלרים
וראשית חוגם היו משמשים לע"ז וכומרים לאלהיהם כמ"ש במדרשים ואחרי
שאלהים בטלים כעפרא דארעא משמשים ממילא בטלים ומבטלים וה"ד אלו עשם
באלהיהם שוב ל"ה לריך לנקום נקמת המשמש דאי לא הא לא קיימא הא עכ"ז
וביער שניהם יחדיו. ובעיר דוד דקשה דכאן אמר אלו עשה באלהיהם ולא הרג את
בכוריהם כו' ובפסוק כתיב להיפוך וה' הכה כל בכור ובכל אלהי מלרים והרג
בכוריהם תחילה אך דאי' במדרש שהבכורים היו משמשי ע"ז ובחם' ע"ז אי' ביטל
ע"ז א"ל לבטל משמשיו ביטל משמשיו ל"ע כלום וז"ש אלו עשה באלהיהם תחילה
ולא הרג בכוריהם דיינו דמבטל ע"ז א"ל לבטל משמשיו עאכ"כ שהקב"ה רלה לעקור
הכל ע"ז ומשמשיו אך כי דיניו אחת ע"כ הכחים הקב"ה והרג המשמשין תחילה שלא
יעשו פעולה ועפ"י הכרח עשה אח"כ באלהיהם שפטים :

אָלֵנוּ הרג את בכוריהם ולא נתן לנו את ממונם דיינו. במעשה דר"ח כ' הנה שלשה אהבים וחשובים בעיני האדם מכל קניני עולם. הראשון אלוהיו השני בניו אשר יוליד השלישי כספו וזהבו ומבניו חביב עליו הבכור אשר יולד ופחת המגיד החשוב חשוב קודם ואמר אלו עשה באלהיהם אשר חשוב בעיניהם מאוד ולא הרג את בכוריהם אשר למטה בחשיבות דיינו ואלו הרג את בכוריהם שחביבים עליהם יוסר מכספם וזהבם ולא נתן לנו את ממונם דיינו:

וּבִאֲרֵי פ' שמות דהנה הפיגע באתר גזול מעות מיד הגנב ויקח הכסף מידו לאחר מה לך כי העשוק עכ"ז לא ישיב הכסף ליד הגנב משא"כ אם יהי' הגנזל הזה נקי ולדיק הלא ודאי ישיב הכסף לבעליו כי"כ אם הי' משפט פרעה אך ע"ד הנקמה והכעס כי מה להם חזקתו עמי וכנ"ל אי"כ הכסף של מזלרים גם לנו גם להם לא יהי' אולם אחרי כי נתן לנו את ממונם הוא המופת על אהבתו ית' אוחנו עד שנתן פניו בנפשות החטאים האלה ועשה בהם שפטים בהשגחה פרטיות וזהו אגילה ואשמחה בחסדך אשר ראית את עניי ידעת בלרות נפשי ר"ל בהשגחה פרטיות והעד ע"ז העמדת במרחב רגלי ר"ל שנתת לנו את ממונם:

אָלֵנוּ נתן לנו את ממונם ולא קרע לנו את הים. משום דמתחילה נטלו את הכסף דרך שאלה וכ' הר"ן הטעם שיסברו המלריים שיחזרו לאחר ג' ימים וכיון שלא חזרו נתנו לבם לרדוף אחריהם כדי לשלם להם מדה כ"מ שגזרו כל הבן הילוד ביאורה תשליכוהו וע"כ הטבעו המלריים ב"ם וא"כ אלו נתן לנו את ממונם שלא כדרך שאלה ואז ל"ה קרע לנו את הים ולהטבע את המלריים כי ל"ה רדפו אחריהם. הגדה אגדת מרדכי:

אָלֵנוּ קרע לנו את הים ולא העבירנו בחוכו בחרבה ול"כ דאם לא נעבור קריעת מאי אהני וכ' בהגדה מטעם המלך לפימ"ש במכילתא ובאבות י"ב נסים שנעשו על הים והמים הי' מיימים ומשמאלם וגם על ראשיהם ועברו בחוכו כעובר בקופה ותחת אוהל וזהו נקבת במטיו ראש פרצו כלומר נעשה הים כנקב גדול וזה"ש ויבואו בנ"י בחוך הים בחוכו ממש וז"ש המגיד ולא העבירנו בחוכו ממש ול"ה כ"כ פלא כמו שהפליא יותר עמנו שעברנו בחוכו ממש כמו אוהל. ובעת לדבר כ' במה ששינה המגיד ואמר קרע לנו הים ולי"א בקע לנו הים כמ"ש ויבקעו המים י"ל עפימ"ש חז"ל במדרש וישב הים לאיתנו א"ת לאיתנו אלא לחנאו לחנאי הראשון שהתנה הקב"ה עם הים לקרוע לפני ישראל נמלא שהים הי' חוב עליו כמו אדם ש"ל חוב על חבירו בשטר ובשעת פריעה קורע השטר וא"ל שטר גדול מזה בחנאי שהתנה הקב"ה עם הים לכך אמר המגיד קרע לנו את הים לשון קריעת שטר ופרע חובו בקריעתו:

וּבִהְגֵדָה מחזה אברהם כ' עפימ"ש באע"ז פ' בשלח דכופר אחד אחר דמרע"ה ידע עת רדת הים ועת בואו והביא ישראל בחוכם בעת רדתו ולהמלריים עת העלתו והביא סתירות גלויות לדבריו ואחד מהם שבעת רדת הים לא יהי' יובש לגמרי ולא יעלה אלא אחר ימים ידועים וכאן בני ישראל הלכו ביבשה לגמרי ותיקף נשחקו המלריים בחוכו וז"ש אלו קרע לנו את הים ולא העבירנו בחוכו בחרבה דייקא שק"ם הי' רק להליל לישראל ואפי"ה העבירנו בחוכו בחרבה לגמרי שלא יאמרו כדעת כופר הג"ל שהי' יודע שעת רדת הים וגם שיקע לרינו תיקף בחוכו ואיכא ג"כ סתירה לדבריו:

אָלֵנוּ העבירנו כו' ולא שיקע לרינו בחוכו. ל"כ לשון שקע ולי"א נשקעו לרינו נחטיו המגיד למה שאחז"ל דה"י במלריים מכשפים ורלו לפרות ופרתו באויר ע"י כישוף שלהם והקב"ה תפס אותם בלזרוחיתן והשליכם לים וז"ש שיקע לרינו בפועל שחפסן והשקיע אותם. בהגדה עת לדבר.

הגדה של פסח

אָלֵךְ סיפק לרכינו במדבר ולא האכילנו את המן. סיפוק לרכינו במדבר כחש שמלחך לא בלחה מעליך כי ענני כבוד היו מחשטפין בכן ול"ה בלין וגם השמלות גדל עמם וענני הכבוד היו מנהלין אותן ול"ה ריח הזיעה כי היו מחלכלין בדשאי הבאר וזהו סיפק לרכינו דהיינו לרכי הנפש. הגדה מרבה לספר. ובהגדה אחרית לשלום לבצל חיי אדם כי המן הי' לו סגולה ההסתפקות וזהו אלו לא סיפק לרכינו שלא הי' לו למן מדת ההסתפקות רק ככל המאכלים דיינו ובמעשה ברא עפימ"ד ביומא (דע"ה) לחם אבירים אכל איש לחם שמה"ש אוכלין אותו דברי ר"ע וכשנאמרו הדברים לפני ר' ישמעאל א"ל עקיבא טעיה וכי מה"ש אוכלין לחם והנה לקיים ד' ר"ע י"ל עפימ"ד במ"ר בשלח כל מה טעשה האשה"ש למה"ש בעלמו טעה הקב"ה לבניו במדבר הוא אמר יוקח נא מטע מים ע"י שליח והקב"ה נתן מים ע"י שליח כו' הוא אמר וקחה פת לחם והקב"ה אמר הנני ממטיר לכם כו' וז"ש דהע"ה ולחם שמים ישיבם פתח לור ויזוב מים כו' כי זכר את דבר קדשו את אברהם עבדו ר"ל דוגמת שנגזר אברהם בקיבו עם מלאכי מעלה והן הן דברי ר"ע אותו לחם שאכלו מלאכי מעלה אלל אברהם בזכות זה המטיר להם השי"ת לחם מן השמים ואמר אלו סיפק לרכינו במדבר ע"י שליח ולא נתן לנו את המן שהי' ע"י הקב"ה בעלמו דיינו:

אָלֵךְ האכילנו את המן ולא נתן לנו את השבת דיינו דאי' ביומא (דע"ה) דהמן הי' לחם אבירים שמה"ש אוכלין אותו ובחגיגה (י"ב ע"ב) וילו שחקים ממעל שבו ריחיים עוחנין מן לגדיקים לעוה"ב והיו מטעימין מעין עוה"ב וז"ש אלו האכילו את המן שהוא מעין עוה"ב ואפי"ה נתן לנו את השבת שהוא ג"כ אחד מששים לעוה"ב. במפ"ר: **עו"ר** אלו האכילו את המן ולא נתן לנו את השבת ול"ב הרי שבת ניתן במרה ואח"כ נתן להם המן וא"כ איפכא מבט"ל ומ"כ בש"ר פנחס מקארין ז"ל עפימ"ש דש"י בפי' בשלח בפסוק לקטו לחם משנה אותו היום נשתנה בריוח וטעמו נמלא שמדבר כאן הכל בשבת בבחינת המן ור"ל אלו האכילו את המן כאשר הי' בטעמו בחול ולא נתן לנו את השבת שישתנה בשבת טעמו לשבת דיינו:

אָלֵךְ קרבנו לפני ה' ולא נתן לנו את התורה. בהגדה ברכת הסיר עפימ"ש בזכות דרש ר' שמלאי תרי"ג מלות נאמרו למח"ס כו' דכתיב תורה ליוה לנו תורה גימטרי' תרי"א ואנכי ולא יהי' לך חפי הגבורה שטעמו וז"ש אלו קרבנו לפני ה' ולא נתן לנו את התורה ר"ל תרי"א מלות רק אנכי ולא יהי' לך כו'. ובהגדה ילקוט הרועים כ' עפימ"ש חז"ל ויתלבו בתחתית ההר מלמד שכפה עליהם ההר כגיגית והוכרחו לקבל התורה ובמ"ת פ' נח כ' דעל תורה שבכתב אמרו נעשה ונשמע והכפי' הי' על תורה שבע"פ וז"ש אלו קרבנו לפני ה' לפני דייקא ולא תחתית ההר ולא כפה עלינו הר כגיגית נמלא של"ה לנו רק תורה שבכתב ובאמת מה מאוד יפה וחביבה עלינו תורה שבע"פ שפי' כרת הקב"ה ברית עם ישראל וז"ש ולא נתן לנו את התורה את דייקא שהיא התורה שבע"פ שהוא מחובר לתורה שבכתב וכח"ש הגר"י עמדין ונתן לנו את תורתו את הוא תורה שבע"פ אע"כ שנתן לנו ג"כ תורה שבע"פ: **ובמדבר** שמואל אבות פיג במשנה חביבין ישראל פי' אלו קרבנו לפני ה' ולא נתן לנו את התורה כי לשני דברים זכו ישראל אחד שקרבנו לפני ה' והוא קבלת התורה כי מבלעדה אין חובלת בקריבה ועוד שנתן לנו את התורה לפרשה ולדרשה וזה שתיקנו לנו אכ"ג ונתן לנו את תורתו שנתנה לנו במתנה גמורה לפרש ולדרוש בה כרלונינו ורק לנו נתנה ולא לעם אחר ע"ש:

אָלֵךְ נתן לנו את התורה ולא הכניסנו לא"י דיינו. דהשי"ת הכניסנו לא"י מלות התלויות בה ואח"ל כל הקורא פרשת עולה כאלו הקריב עולה וכן בכל התורה כולה

כולה העוסק בחריג מצותיו כאלו קיימם ו"ש אלו נתן לנו את התורה ולא הכניסנו לא"י דיינו שהיינו מקיימים כל המצוות ע"י התוס"ק. הגדה קול דוד. ובהגדה חיים לראש דבמר פ' מסעי א"ל הקב"ה למשה הארץ חביבה עלי וישראל חביבין שנאמר כי מאהבת ד' אחכם אני אכנים ישראל שחביבין עלי לארץ שחביבה עלי ע"כ ואחז"ל באבות חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה שבו נברא העולם ו"ש אלו נתן לנו את התורה ולא הכניסנו לא"י דיינו דהרי מעלת א"י הוא להורות שאנחנו חביבין לפניהם וכבר השמיטנו לנו כזאת במה שנתן לנו את התורה דהורה דחביבות"י גבן מאז ומקדם. ע"ל אלו נתן לנו את התורה ומי שעוסק בתורה אפי' בחול' הו"ל כאלו דר בא"י דהוא עצמו קדושת הארץ ואפי"ה נתן לנו א"י:

אלו הכניסנו לא"י ולא בנה לנו את בית הבחירה. דאחז"ל בילקוט תהלים עה"פ רל"ת ד' ארלך מי נושא העון הארץ אשר הם יושבים עלי' שנאמר העם היושבים בה נשוא עון הרי החיים ומניין אף המתים שנאמר וכיפר אדמתו עמו אשריהם יושבי א"י שאין להם לא חטא ולא עון לא בחייהם ולא במיתתם ע"ש ו"ש א"כ בשביל זה הכניסנו לא"י ושוב למה בנה לנו ביהמ"ק כדי להביא קרבנות ולכפר וכמ"ס במדרש אר"י בר סימון מעולם לא לן אדם בירושלים ובירו' עון הא כיצד תמיד של שחר מכפר על עבירות הלילה ותמיד של בה"ע מכפר על עבירות של יום הה"ד לזך ילין בה ולז"א אלו הכניסנו לא"י שג"כ מכפר ולא בנה לנו ביהמ"ק ג"כ דיינו. בהגדה קול דוד. ובהגדה חיים לראש דהרמ"ע כ' דאל"י מקריב תמידין גם עתה בביהמ"ק החרב א"כ יפה אמר אלו הכניסנו לא"י ולא בנה לנו ביהמ"ק דיינו דהרי לעולם אל"י מקריב קרבנות אך דאל"י מהני רק לק"ל אבל בחטאות ואשמות דיחיד ליתא בתקנתא ולכך אמר דביהמ"ק נוסף לכפר על עוונותינו:

ובאחרית לשלום לבצל חיי"א דבאמת ה' בנין הבית עפ"י גם כמשאחז"ל הבית בהבנותו מאליו הוא נבנה ו"ש ולא בנה לנו את ביהמ"ק ר"ל הוא ית' בעלמו רק שאנחנו היינו הבונים דיינו:

ובהגדה חולדת משה דל"ב הרי מעת שהכניסנו לא"י עד בנין הבית ה' יותר מד' מאות שנה וכמה נסים ונפלאות שעשה עמנו באלו השנים בימי השופטים ושמואל ושול ודוד ודליג כולם רק מה ששייך לז"מ ולמה לנו להזכיר בנין הבית אך דא"י במ"ר בא עה"פ החודש הזה לכם ר"ח משל למלך שה"ל בן והשליטו האב על כל נכסיו ואמר הבן לאביו אם אין אתה נותן לי הכסף שלך אין הכל יודעים שאתה מחבבני אלא כשהחן לי מקום הכסף שלך הכל יודעים הכל נותנים לי קילום. כך נתן הקב"ה לאדע"ה העולם כולו כו' א"ל אם אין אתה נותן לי ביהמ"ק ה' מאות אמה על ה' מאות אמה לא נחה לי כלום ולזה אחרי שאנו מספרים מה שעשה הקב"ה עמנו שהולחנו ממלכים ונתן לנו את ממונם וסיפק לרכינו במדבר עדיין אין בידנו כלום כמ"ס א"א עד שבנה לנו בית הבחירה ונתן לנו מקום הכסף שלו והכל בידנו **ואמר** והכניסנו לא"י ולי"א ונתן לנו א"י כמ"ס ונתן לנו המן י"ל כי א"י לא ניתן לנו לחלוטין וכמ"ס דהע"ה ויתן להם ארצות גוים ועמל לאומים ירשו בעבור ישמרו חוקיו וכשלא שמרו התורה גירשם משם וכמ"ס בפ"ד דעל א"י ל"ש טענת מודעה מה"ט כיון דלא ניתנה להם רק באופן שיקיימו התורה וע"כ ל"א לשון נתינה דה' משמע מהנה החלטית ועכ"א רק והכניסנו. מהרב ר' מיכאל הורוויץ כ"י. וברבש לפי במאמר עאכ"כ דחשב ט"ו מעלות כנגד ט"ו שיר המעלות שבהלים ובשם ר"י החסיד כי ט"ו שנים חיו ביחד אבות העולם ובזכות ט"ו שנים הללו שלמדו תורה והיו דבקים בהש"ת

הגדה של פסח

בהש"ת נחמייס העולם ובזכותם ריחם ד' על ישראל ועשה להם ט"ו מעלות הללו
וכנגדן יסד דהע"ה ט"ו שהמ"ע :

**רֶבֶן גַּמְלִיאֵל הָיָה אוֹמֵר כָּל שְׁלָא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים
אֵלּוּ בַּפֶּסַח לֹא יֵצֵא יְדֵי חוּבָתוֹ וְאֵלּוּ הֵן פֶּסַח
מִצָּה וּמָרוֹר :**

מסכת כל במכשיל של המרוס :

**פֶּסַח שֶׁהָיוּ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִים בְּזֶמַן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ
קָיָם עַל שׁוּם מָה. עַל שׁוּם שֶׁפֶסַח הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ
הוּא עַל בִּתְּי אֲבוֹתֵינוּ בַּמִּצְרִים שֶׁנֶּאֱמַר וְאִמְרַתֶּם זִכֹּר
פֶּסַח הוּא לִי אֲשֶׁר פֶּסַח עַל בִּתְּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּצְרִים
בְּנִגְפוֹ אֶת מִצְרַיִם וְאֵת בִּתְּיֵנוּ הִצִּיל וַיִּקַּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲוּ :**

יִדְקוּשׁ שְׁמֵנוּ

ר"ג ה"י אומר כו'. במעשי ה' כ' לא נאמר כאן ר"ג אומר לפי שר"ג ה"י אומר כן
בלילי פסח שכל כו' ולכן אמר דבריו בלשון שית' ע"ש מה וכן מלה זו בהיות מלה
ומרוס לפניו וכמו שאמרס הוא גם אנו אומרים אותו כן ולי"א חייב אדם לומר ג'
דברים אלו שא"כ ה"י המוכן שאין שום חיוב אחר זולתו ואינו כן שחייב אדם להשיב
להבנים אבל אמר שמי שלא אמר לא ילא יד"ח ר"ל אפי' באין שואל אלא הוא חייב
לאומרס. ובחיים לראש כ' דאחז"ל על ג' דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה
ועל גמ"ח והיינו פסח נגד עבודה דהוא קרבן וכתיב מה העבודה כו' ואמרסם זכר
פסח כו' מלה נגד ג"ח כי הוא לחם עוני ואומרין עליו כל דכפין ייתי ויכול מרוס
כנגד התורה כי אין התורה מתקיימת אלא מי שממית עצמו עלי' והתורה תחילה לריך
לקיימה מעוני ולכן מרוס גימטרי' מות וע"י תורה ועבודה וג"ח נילול מע"ז וג"ע
וש"ד כי ע"י התורה נילול מג"ע כמ"ש מו"מ תשמוד עליך כדא"י במס' ע"ז (ד"ז)
ואה"כ קרבו רודפי ז"מה מנורחך רחקו עבודה כנגד ע"ז כמ"ש הרמב"ם במורה ג"ח
נגד ש"ד דהרי להליל את חבירו ילפי' מלא תעמוד על דם רעך וע"כ לזקו דברי ר"ג
דכל שלא אמר ג"ד לא ילא יד"ח לריך לאומרס כדי שיזכור הרמזים שבו :

והנאון בעל נוב"י נחן טעם על קפידת ג' אמירות אלו מכה"ת ואם לא אמרס לא
ילא יד"ח לפי דלי"מ הוא אות לחידוש העולם ומליאותו ויכלתו ית' והוא
זכר למעשי בראשית שנברא העולם רק במאמר ובטערה מאמרות נברא העולם והוא
ואמרסם זכר פסח וזה טעם הקידוש בליל שבת :

ובדרשות סמא דח"י ג' דקדק למה שאל דוקא על פסח דורות ולא על פסח
מלרים ות"י דבחדרס א"י טעם לעשיית הפסח וז"ל א"ל הקב"ה למרע"ה
חיך אין ישראל יולאין מכאן עד שיטחטו אלהי מלרים לעיניהם שאודיע להם שאין אלהי
הגויס כלום ואמנם זה ל"ש כ"א בפסח מלרים אבל לפי הטעם של המגיד אשר פסח
ד' וזה ה"י בזכות המלוה של הפסח שהי' הדם לאות וחל עלינו להודות להש"ת שלא
שלט

שלט בנו מדיד טעם זה שיך לפסח דורות ג"כ וזה ששאל המגיד פסח שהיו אבותינו אוכלים בזמן שביהמ"ק קיים על שום מה דבשלמא על פסח מזלים י"ל כמ"ש המדרש שידעו שאין באלהיהם ממש אבל על פסח דורות ל"ט טעם זה ומשני משום שפסח :

ובהגדה דובר שלום דקדק בכפילות הלשון אשר פסח על בתי בניי במזרים ואח בתינו הליל דאי' במדרשים שהמזריים היו מוליכים בכוריהם לבית ישראל כדי להלילם מן המכה אך לא הועיל להם זאת שמתו ג"כ שמה וז"ש אשר פסח על בתי בניי היינו אותם הבתים שהי' בהם רק ישראלים לבדם ואח בתינו הליל היינו אותם הבתים שהי' בהם בכורי מזרים שנכנס המשחית בתוך בתינו גם שם הליל את בכורי ישראל :

ובכתונת פסים כ' דבמרגוס יונתן הקשה איך אכלו ישראל פסח במזרים הא היו שחטו חוץ ותי' דלק"מ דהא במזרים היחה השכינה שם י"ל דין קדושה איי וביהמ"ק ואי ובערתי באמ"ל אני ולא מלאך וכל מקום שהשכינה שם י"ל דין קדושה איי וביהמ"ק ואי בזה"ק למה באמת ירד הקב"ה בעלמו לשם ולא עיי' מלאך ותי' לפי שהקב"ה לריך להבחין לטיפה של בכור לטיפה שאינה של בכור וזה ל"ה יכול להיות עיי' המלאך דאינו מבחין וז"ש ר"ג פסח שהיו אבותינו אוכלים בזמן שביהמ"ק קיים ע"ש מה קיים דייקא דלמה אכלו דוקא בזמן שביהמ"ק קיים הרי במזרים ל"ה ביהמ"ק ואפי"ה אכלו ותי' המגיד דבמזרים פסח הקב"ה על בתי בניי להבחין בין טיפה של בכור כו' וזה ל"ה יכול להיות עיי' מלאך וכיון שהקב"ה בעלמו הי' הו"ל כקדושה ירושלים וביהמ"ק :

ובצל"ח פסחים (קט"ז) דל"ב מה נשחנו ג' מזות אלו מכל מזות שצחורה שא"ל לפרש בשעת עשייתן וגם מ"ש לא ילא יד"ח ולי"א לא ילא אך דבאמת נגזר על ישראל שיעבדו ד' מזות שנה ולי"ה שמה כ"א רד"ו ותי' אחד כי קושי השעבוד השלים הזמן וי"א שעבוד זה נחתם ד' גלויות שאנחנו עתה בגלות הרביעי וכ"ז להשלים גלות מזרים אך אז הי' קושי השעבוד משלים הזמן ועתה להיפוך שאריכות הזמן משלים קושי השעבוד. והנה יש להוכיח כמ"ד דקושי השעבוד השלים ובזמנם ילאו דסדר הפסח מלא ואח"כ מרור שמלה רומז לגאולה ומרור רומז לשעבוד ולכאורה הי' להקדים מרור למלה שהרי השעבוד הי' קודם לגאולה אבל באמת המרור הוא הגאולה שעי' שמררו חייהם השלים הזמן ונגאלו לרד"ו שנים וז"כ ר"ג כל שלא אמר ג' דברים אלו בפסח והיינו לפרש טעמם לא ילא ידי חובתו וי"ל שילאו קודם הזמן ועדיין חייבין אנו להשחטבד ולא היחה כיילא כדן וז"ש לא ילא ידי חובתו פי' שלא ילא ממזרים בכדי חובתו כדן אבל עיי' שמפרש הקשה יקשה למה מרור אחר המלה ול"ל כנ"ל וא"כ בזמנו ילאו והיתה גאולה אמיתית :

ובקדושת לוי פי' הפסוק ואמרתם זבח פסח הוא לה' דהעוסק בתורת עולה כאלו הקריב עולה אי"כ אף בזה"י שאין לנו ביהמ"ק בכ"ז ואמרתם בזכות האמירה הוא כמו זבח פסח רק לה' שיהי' רק לה' לבדו כמו הק"פ שפסול שלא לשמה :

ובהגדה חולדות משה הטעם על אשר ליוה לנו השי"ת מזות סיפור יזי"מ צפה דוקא וכמו שא"ר גמליאל כל של"א ג"ד אלה לא יי"ח מחמת שעיקר הגלות הי' על אשר אמר אברהם במה אדע ודיבר שפת יתר בפיו לריבין אנו לחקן הדבר צפה ולזה אחז"ל שבא על בניי קושי' השעבוד בפרך ודרשו צפה רך וכ"כ במג"ע שהיו משועבדים אלל פרעה ואותיות פה רע ועכ"א מרע"ה אכן מודע הדבר אחר שמה מ"מ המה נשתעבדים יותר מכל האומות שיש בעולם ואחר אשר מודע לו שיש בישראל דלטורין וידע שהגליה של ישראל ממה שנגא אברהם והוליא שפת יתר וחטא צפה והי' ראוי לישראל

לישראל בגלל לחמן הפה ולא די שלא חקנו כ"א קלקלו ביותר דילטורין ולזה ח"ל הקב"ה במדין לך שוב מלרים כי מהו כל האנשים המבקשים את נפשך ובישר לו אותן האנשים שהי' בהם דילטורין כבר מהו וקם דור אחר חביב שא"כ דילטורין וע"כ אחז"ל בזכות ג"ד נגאלו ישראל שלא שינו שמם ולי"ש לשונם ולי"ה בהם דילטורין ולזה הי' גאולה מלרים בפ"פ כדאי' בפדר"א הי' אותיות מנלפ"ך אותיות כפולות כולם לשם גאולה כ"ך בו נגאל אברהם מאור כשדים שנאמר לך לך מוס חס בו נגאל יחזק מיד פלשים שנאמר כי עלמת ממנו מאור נ"ן בו נגאל יעקב מיד עשו דכתיב הלילי נא פ"ה פ"ה בו נגאלו ישראל ממלרים שנאמר פקד פקדתי ולכ"א שקושי השעבוד הי' מלידת יחזק ע"ש וימררו את חייהם נקראת מרים ומלידתה עד שילאו ממלרים הי' פ"ו שנים ושנה האחרונה נידונו מלרים י"ב חודש ע"כ המכות אכן פ"ה שנים הי' ימי הקושי והמירור לחמן את הפה ולואת המלות שנתן לנו השי"ת לזכרון הגאולה נקראין ע"ש הפה מלה נקראת לחם עוני ואחז"ל ע"ש שעובין עליו דברים הרבה פסח נקרא ג"כ ע"ש פה סח ולז"א ר"ג כל שלא אמר ר"ל בפה ג' דברים אלו לא י"ח ולר"ך לאומרו בפה פסח זה מלה זו מרור זה ולזה לז"ה השי"ת מלות ילי"מ לספר בפה והגדת לבנך :

ובהגדה מלבי"ם ראיתי שנוסח חייב אדם לראות ח"ע כו' ולפי"ך אנחנו חייבין אין זה מסוג לשון הנוסח ולא נזכר במשנה חיוב לומר כן רק כמליה בפ"ע ואין זה מדרכי המשנה אך כי מה שנאמר במשנתנו ר"ג הי' אומר כל שלי"א ג' דברים אלו בפסח לא י"ח ומפרש ואלו הן וכו' אין הכוונה כי פסח ומלה ומרור הן הג' דברים רק פסח ומלה ומרור זה אחד. חייב אדם לראות ח"ע כו' זה הדבר הב' לפי"ך אנחנו כו' זה הדבר הג' ויתבאר עפ"י לשון הי' אומר כלומר שהי' רגיל לומר כן כל הנוסח עד אחר לפי"ך :

ובכנפי נשרים ובלקוטי ריב"א פ' בא בפסוק ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם לנגוף דל"ב הלא מכה בכורות הי' ע"י הקב"ה בעלמו וגם מהו לשון לנגוף דוקא הול"ל להמית או להשחית אכן מכה בכורות הי' ע"י עד"ז תחילה שלח הקב"ה מלאך משחית אחד ונגף כל המלרים אף שאינם בכורים בחולי המגפה וכולם נעשים חולים והי' כמו מגפה גדולה לכן לטקו המלרים כולנו מתים כי חולי הנגף חטף כולם וזה הי' ע"י מלאך המשחית אך אח"כ הולך להבחין מי הבכור וימות ומי אינו בכור ויחי' וזה ל"ה יוכל להיות ע"י מלאך כי אינו מבחין בין טיפה של בכור לטיפה שאינה של בכור לזה הולך הקב"ה בעלמו להבחין שנאמר והכתי כל בכור אני הי' ולא שליח וכאשר ר"ה השי"ת להל"ל את ישראל אף מחולי הנגף שזה הי' ע"י מלאך המשחית והוא אין מבחין בין טוב לרע לכן כתיב ואחס לא תלואו ח"ש מחמת ביתו עד בקר אכן המשחית הי' יכול לנגוף את בני' בבתיים לכן לז"ה השי"ת שזרקו מדם הפסח על הפתחים כדי שיראה המשחית שכאן ח"ל רשות לכנס וזה"כ ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם לנגוף דייקא בחולי הנגף שלא יחלה שום אחד מישראל ע"ש וג"ל דז"ש המגיד דק"ל למה מלות פסח לנו בני' ל"ה להיות מלות פסח רק על בכורי ישראל שהל"ם והפרישם מבכורי מלרים עכ"ל שנאמר ואמרתם זבח פסח לה' אשר פסח על בתי בני' במלרים כנגפו את מלרים כנגפו דייקא ואת בתינו הל"ל ולי"ה נגיפה בשום אחד מישראל בחולי המגפה ע"כ חיוב פסח לכל ישראל :

ובהגדה שלחן העבוד מביא בשם מוח"ז רי"א מזידטשוב זל"ל ואמר בשם ר"ה זל"ל שפסח מוסרין לו המפחחות של בני חיי ומוזני מוסריקין פסח פ' פרנסה ס' בניס עש"ה בניך סביב לשלחך מ' חיים ופי' מוחזל עפ"י"ש בזה"ק תרומה דהל"ך נקרא כל ח"ש כל שלא אמר ר"ל את הל"ך אינו משפיע כדיבורו

ג' דברים אלו בפסח פסח היינו בניס פה סח שנאמר והגדת לבנך. מלה הוא חיים
מיכלא דאסוותא כמ"ש בזה"ק. מרור הוא מזוני כמ"ש היונה יהיו מזונותי מרורין
כזית בידך כו' לא ילא ידי מוכחו המוטל עליו להשפיע להם כ"ט סלה.

הגנה הפרוסה, אשר איננה מכוסה, להראותה להמסובין ואמור:

מִצָּה זו שָׁאֲנוּ אוֹכְלִין עַל שׁוּם מָה. עַל שׁוּם שֶׁלֹּא
הַסְפִּיק בְּצִקַּת שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לְהַחְמִיץ עַד שֶׁנִּגְלָה
עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וּגְאֻלָּם.
שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּאפּוּ אֶת הַבֶּצֶק אֲשֶׁר הוּצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֲגוֹת
מִצּוֹת כִּי לֹא חָמֵץ כִּי גֹרְשׁוֹ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יִבְלֶוּ
לְהַתְמַהֲמֶה וְגַם צִדָּה לֹא עָשׂוּ לָהֶם:

הגנה המרורים, להראותם לאחרים:

מְרֹר זֶה שָׁאֲנוּ אוֹכְלִין עַל שׁוּם מָה. עַל שׁוּם שֶׁמְרָרוּ
הַמִּצְרַיִם אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם שֶׁנֶּאֱמַר
וַיִּמְרָרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבוּדָה קָשָׁה בַּחוּמָר וּבִלְבָנִים וּבְכָל
עֲבוּדָה בַּשָּׂדֶה אֶת כָּל עֲבוּדָתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָּהֶם בַּפֶּרֶךְ:

יִדְקוּ שְׁמַעוֹנִי

מִצָּה זו שָׁאֲנוּ אוֹכְלִין כו'. בהגדה יפה נוף פי' הפסוק ויאפו את הבצק כו' דמשמע
משום דגורשו ממלרים ע"כ לא נחמץ ות"ל דנלטוו קודם היליאה לאכול
מלות וכי' דהכוונה דאפו מלות כי לא חמץ ר"ל שעדיין לא נחמץ אף ששבו כ"כ אך
מ"ט לא אפו במלרים בכדי שלא יתחמץ ולכן נחן הכחוב טעם כי גורשו כו' ולא יכלו
להתמהמה ולהתעכב ולאפות שם ולכן ל"ה להם שהות לאפות שם אך הי' גם שלא
נחמץ אף ששבו כ"כ ולכן אפו בדרך עגות מלות והא דאמר המגיד על שלא הספיק
בליקם להחמץ ל"מ דלולי שהספיק הי' מניחים אותו להחמץ אלא ה"פ דמקודם ל"ה
שהות בכדי להחמץ כי היו עסוקין בו וכל שמתעסקין עם העיסה אינו נחמץ ובחור
כך שרצו לאפות נגלה עליהם ממההקצ"ה וגאלס ול"ה שהות לאפות אח"כ ואפו בדרך:
ומה דקט המגיד מלה זו הול"ל מלה שאנו אוכלים כו' וכי' בחיים לראש עפ"מ"ש
המפוי' דמלה רומז על מליאותו יח' ואחרותו שהיא עיסה לבד בלא שום עירוב
שאר ושום שיתוף ולכ"א מלה זו זו גימטרי' אחד דמלה רמז על אחרותו שהוא אחד
ושמו אחד:

ובארבנאל הקשה בלשון המגיד שלא הספיק בליקם ש"ל להחמץ עד שנגלה
עליהם כו' דמשמע שזה"כ נחמץ ונראה עפ"מ"ש בפסקא י"ד והיא
שעמדה לאבותינו ולנו כו' אלא שכל דו"ד עומדים עלינו כו' דע"ז ים לנו קיים בגלותינו
ומתחזקים בקיום העורה ובודאי אם היינו במדרגה זו שאפי' אם הי' לנו כל הטובות
שבעולם אחת מהם לא נעדר בודאי ל"ה השי"ת מונע מאתנו אך הרי אין לנו במדרגה

וּמוֹכְרֵחֵינִי הָאוֹמוֹת לְהִיּוֹת פְּרִנְדִּירִים שֶׁלֹּנוּ וְעַל יָדָם יֵשׁ קִיּוֹם לְהַחְיֶה וּמְלוּחֵי וְכֹאשֶׁר שָׁאֵל אִיֵּא לְהַשִּׁיחַ בָּמָה אֲדַע כִּי אִירְשֶׁנָּה שִׁהְיוּ בְּנֵי מַחְזִיקִים בְּאַמוֹנֵת הַשִּׁיחַ וְלֹא יִבְעֻסּוּ אֶרְחֻסֵּם אִלֵּל הַשִּׁיחַ דַּעִיז יְהִי לָהֶם קִיּוֹם כֹּאשֶׁר יִהְיוּ גֵרִים בְּאַרְץ לֹא לָהֶם וְעַבְדּוֹם וְעִינוּ אוֹתָם עִיז יִתְחַזְקוּ בְּאַמוֹנָתָם וְעִיז מוֹרֵה הַמֶּלֶךְ לֹא חֲמַץ שֶׁאִינוּ עוֹלֵה לַמַּעֲלָה וְכֹאשֶׁר מַהִיט שֶׁהִיוּ נִדְחָקִים תַּחַת פְּרַעַה כְּמִיֵּשׁ וְאֵת לַחֲלִינוּ זֶה הַדְחָק עִיז נַחְקִימֹנוּ בְּאַמוֹנָתָם וּמַהִיט בְּשִׁבוּעוֹת הַמֶּלֶךְ בְּשִׁתִּי הִלָּחֵם חֲמַץ תִּאֲפִינֶה יֵעַן דַּעִי הַחוּרָה יוֹכֵל לִהְיוֹת וּלְהַתְעַנֵּג מִטוֹב הַעוֹהִיז כְּמִיֵּשׁ מַהֲרֵשׁ אֵל קְדוֹשִׁין (דל"ב) כִּי שֶׁהֲרֵטִי עִיג מִכַּתֵּךְ אֲכוֹל מָה שֶׁהִנָּחֵךְ וְאֲחֻזֵּל גְּלוֹי וְיִדְוֶה לַפְּנִיךְ כּוֹ' וְמִי מַעֲכָב שְׁאוֹר שֶׁבַעֲסִיָּה הִרִי דִּהְנוֹף מְכוּנָה בָּשֶׁם עִיסָה וְזֶשׁ הַמַּגִּיד מֶלֶךְ זֶה שֶׁאִינוּ אוֹכְלִים כּוֹ' עִיֵּשׁ שֶׁלֹּא הַסְפִּיק בְּלִיקָם שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לְהַחֲמִיץ כְּמִיֵּשׁ הַמִּפְּוֹ דִּהִינּוּ הַגּוֹפִים שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ יוֹלָאִי מַלְרִים שֶׁלֹּא נַחֲמָנוּ בְּחוֹטְבוֹת מַלְרִים וְלֹא נִכְנָסוּ לְמִיֵּט שַׁעִיט כִּי הִיוּ נִדְחָקִים שֶׁם וְלֹא הִנִּחוּ אוֹתָם לַעֲלוֹת רַק כְּמֶלֶךְ זֶה שֶׁאִינָה מַגְבִּהָת עֲלֶמָה כְּחֲמֵץ וְזֶשׁ עַד שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם מִמַּהֲקִבָּה וְנָחַן לָנוּ הַחוּרָה וְאִזּוּ יוֹכִלִים אָנוּ לַעֲלוֹת לַמַּעֲלָה עִי הַחוּרָה שֶׁהִיא תַּחְזִיק בִּידֵינוּ שֶׁלֹּא נִבְעֵט אֶרְחֻסֵּינוּ כֹּאחֻזֵּל אֵם פִּגַּע בָּךְ מַגּוּל זֶה מַשְׁכָּה לְבִיהֶמֶד כּוֹ' וְכִי שֶׁהֲרֵטִי בִּידֵינוּ אֲכוֹל מָה שֶׁהִנָּחֵךְ :

וּבִדְבַשׁ לִפִּי כִי לִפִּיֵּשׁ בְּפִסְקָא מָה נִשְׁתַּחֲוֶה דְמֶלֶךְ הוּא כְּנֶגֶד לַחֲמִי חוּרָה וְעִיזֵא מֶלֶךְ זֶה שֶׁאִינוּ אוֹכְלִים עִיֵּשׁ מָה דִּאִיֵּא כְּמוֹ לַחֲמִי חוּרָה הִרִי בְּלַחֲמִי חוּרָה אִיכָא חֲמֵץ וְהַלִּילָה זֶה כּוֹלֵל וְהַשִּׁיב עִיֵּשׁ שֶׁלֹּא הַסְפִּיק כּוֹ' וְשִׁפְרִי הוּי כְּמוֹ לַחֲמִי חוּרָה אֵךְ דְּבִפְסָח אִיֵּא בְּחֲמֵץ וְלַעֲלוֹם דִּהְיוּ כַּעֲיֵן לַחֲמִי חוּרָה לְהוֹדוֹת לִשְׁם ה' :

וּבִפְסוּק הַקּוֹדֵם כְּתִיב וְגַם עֵרַב רֶבַע עֵלָה אֶחָד וְלֹאֵן וּבִקֵּר מִקְנֶה כְּבֵד מֵאוֹר וְאֲחִיכ כְּתִיב וַיֹּאפּוּ אֵת הַבֶּזֶק כּוֹ' כִּי גִוְרָשׁוּ מִמַּלְרִים וְכוֹ' וְגַם לָדָה לִיֵּעַ לָהֶם וּבִשְׁבִיר

כִּי הַמִּשְׁךְ הַכְּחוּבִים כִּי מִדְּרַךְ בִּיֵּא שֶׁהַדְּבַר הַיּוֹתֵר נַחֲמֵץ לוֹ הוּא מַחְזִיקוּ בִּידוֹ לְהִיּוֹת מוֹכֵן לַחֲמוּ מִיד כְּמִיֵּשׁ יַעֲקֹב לִנְכִיז וְאֵת הַכֶּסֶף הַמוֹשָׁב בְּפִי אֲמַחְמוּתִיכֶם תַּשִּׁיבוּ בִּירְכֶם דִּיִּיקָא כְּדִי שֶׁבְּזוֹאֲכֶם יִרְאֶה שְׂרִיגְכֶם לְהַשִּׁיבוּ מִהֶרָה וְכֵן עָשׂוּ כְּדִכְתִּיב וְגַשְׁבֵּי אוֹתוֹ בִּידֵינוּ וְלִזֶּה יִקְרָה כֹּאשֶׁר נֹסְעִים כְּמָה בִּיֵּא בִּיחָד וְהִנֵּה בְּבוֹקֵר בְּזִמְנֵי הַתַּפְּלָה אֶחָד מֵהֶם יֵאָמֵר לַחֲבִירוֹ שֶׁאֵל נָא לִי הַטְּלִית וְתַפְלִין שֶׁלֶךְ לְהַתְּפִלָּה וְיֵעַן רַעְיוֹ הֵאֵל לָךְ הַטְּלִית שְׁלִי כִי כְּבֵד הַתְּפִלָּתִי גַם לַמַּדְחִי בְּמַשְׁנִיּוֹת וּבַחֲלָמוֹד אֲשֶׁר לִקְחָתִי עָמִי אֵךְ לָחֵם לֹאֲכוֹל שִׁכְחָתִי לִיקַח עָמִי לֵכֵן חֲגִי וְתַנֵּה לִי מִלְּחֲמֵךְ לֹאֲכוֹל וְהַשִּׁיב לוֹ אֶתֵּן לָךְ כִּי בַּעֲזָהִי לִקְחָתִי עָמִי הִרְבֵּה לֹאֲכוֹל . נַחֲבֹנֵן מָזֶה כִּי הִרְאִשׁוֹן הוּא לָדִיק וַיֵּשׁ וּבְבִיתוֹ עִיקֵר אֲלָלוּ חוּרָה וְעַבְדָּה וְרַחֲוִק הוּא מַחֲמוֹת עוֹהִיז וּלְפַעֲמִים יִתְעַנֶּה כֹּל הַיּוֹם וְגַם יִסְפִּיק לוֹ לָחֵם יֵבֶשׁ לֵכֵן לֹא שֶׁם לְבוּ לִקְחָת עָמִי לָחֵם לֹאֲכוֹל אֲבָל הִרְאִשׁוֹן אֲשֶׁר שָׁכַח אֶת הַטּוֹרָה בְּבִיתוֹ וְלֹא שָׁכַח מִזְמֹנוּ הוּא הַגְּבֵר אֲשֶׁר בְּבִיתוֹ כֹּל יִשְׁעוֹ וְתַפְּלוֹ רַק תֹּאוֹת הַעוֹהִיז וְהַתְּפִלָּה הוּא טַפֵּל אֲלָלוּ עִיכ לֹא שָׁכַח הַעִיקֵר אֲלָלוּ וְהִנִּית הַטַּפֵּל אֲלָלוּ כִּיכ בְּלֹאֵת יִשְׂרָאֵל מִמַּלְרִים כְּתִיב וְגַם עִיר עֵלָה אֶחָד מִסְפֵּר הַכְּחוּב הַבְּדִל חֲכוּמוֹתֵיהֶם כִּי הַעִיר עֵלָה אֶחָד לֹאֵן וּבִקֵּר מִקְנֶה כְּבֵד מֵאוֹר דִּיִּיקָא הַעִיקֵר אֲלָלִם גַּשְׁמִיית עוֹהִיז עִיכ לִקְחוּ מִקְנֶה כְּבֵד מֵאוֹר וְלַהִיפּוֹךְ בְּנִיֵּי הַכַּשְׂרִים שֶׁכֹּל מַחֲשָׁבוֹת לְמִוֹת ה' לֵכֵן וַיֹּאפּוּ אֶת הַבֶּזֶק כִּי עִיז נִלְטָווּ מֵאֵת ה' אֲבָל עֲנִינֵי הַנוֹף לֹא עֲלָתָה כֹּלֵל בְּמַחֲשַׁבְתָּם שֶׁהִרִי וְגַם לָדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם כְּפִירֵשׁיִי שֶׁלֹּא לִקְחוּ עִמָּהֶם לָדָה לְדִרְךְ מָזֶה חֲבִין גּוֹדֵל לְדַקְתָּם וּבְטַחוֹנָם בַּהֲשִׁיחַ וְזֶשׁ בְּמִכִּילָתָא מִשְׁאֲרוּסֵם אֲלוֹ שִׁיּוּרֵי מֶלֶךְ וּמִרְוֹר לְרִירוֹת בְּשִׁמְלוֹתָם עַל שִׁכְמָם וְכִי לֵהִל חֲמוּרִים אֲלֵא שֶׁהִיוּ מַחֲבִצִּין אֶת הַמֶּלֶךְ עִיכ נִשְׁאוֹם עַל שִׁכְמָם כְּדִבֵּר הַחֲבִיב מֵאוֹר לְאֲדָם שֶׁדָּרְכוּ לְהַחְזִיקוּ בַּחֲקִיו עִיכ :

וְאָמַר מִרְוֹר זֶה כּוֹ' וַיִּמְדְּרוּ אֶת חִייהֶם כּוֹ' וְלִיכ דְּהוֹלִיל וַיִּמְרִרוּ לָהֶם כְּמִיֵּשׁ בְּנַעֲמִי כִי הִמָּר שְׁדִי לִי וּבְכָלִי חֲמִדָה כִּי כִי הִמִּיָּה נִקְרָא מִר כְּמִיֵּשׁ אֲכֵן סָר מִר הַמּוֹת אֲבָל

אכל ישראל בעבדם בגלות מלרים בעבודה קשה מאסו בחייהם והי' רע להם כי כ' עד שהחיים הי' מר להם והמות הי' מתוק להם וכלו במוק יומם ומנחתם וז"ש וימרו את חייהם כי החיים הי' להם מר ממיתה ר"ל :

וביפה נזף כ' עפ"מ בפכ"ט רבינא אשכח' לר' אחא דהוי מהדר אמרימא כו' אל מאי דעפק דמריקן טפי והא חזרת חנן וא"ר הושע' מלוא בחזרת מה חזרת זו תחילתו רך וסופו קשה כך עשו המלריים לאבותינו בתחילה במיטב הארץ הושב את אב"ך כו' ואח"כ וימרו חייהם בעבודה קשה וז"כ המגיד מרור זה שאנו אוכלין ר"ל חזרת ע"ש מה דאי משום המרידות שבו יותר מלוא לנו להדר אחר מרימא טפי ולא חזרת שהוא תחילתו מתוק וסופו מר והשיב ע"ש שמררו המלריים את חיי אבותינו חיי דייקא היינו בתחילתו הי' להם חיים טוב ותחילתו מתוק ואח"כ מררו חייהם סופו מר ולכן מלוא בחזרת וזה שמסיים את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך ר"ל בפה רך תחילתו מתוק וסופו מר :

ובפרי חיים להמגיד מולאטשאו וימרו את חייהם ולי"א וימרו אותם וה"ד וירעו אותנו המלרים דר"ל שעשו אותנו רעים לפני השי"ת מחמת עבודה קשה שעבדו בהם בפה רך ומחמה זה לא לעקו אל השי"ת בתחילתו העבודה עד שהתמידו אותם בעבודה קשה ושכחו שם השי"ת והכניסום למ"ט ש"ט וזה התחכמות פרעה וז"ש שמררו המלריים את חיי אבותינו ר"ל החיות שלהם שהוא הנשמה המרירו בעבודה קשה בהתמדה עבודה ובפה רך עד שהכניסום למ"ט ש"ט וז"ש וימרו את חייהם כו' בעבור כי כל עבודתם כו' בפה רך ולא לעקו אל השי"ת בתחילה עד שהתמידו ושכחו השי"ת :

ובאגרת מרדכי כ' דהראב"ע כי דחכמי ספרד אומרים כיון דמלרים שותין מהיארור הליחות מרובין ואוכלין מרורים לחםך הליחות ושלל חלמך במרור נמי חטעם זה לכן דייק מה שאנו אוכלין ומחרץ על זכר וימרו כו' . ובגדה אשל ברמה דל"ב בשאלתו ע"ש מה הרי כבר מפורש על שמררו את חייהם אך דשאלתו מאין ילד לחכמי המשנה ששנו במשנה (פסחים ל"ט) שאין יולדין רק באלה השנים שם בחזרת ובחרתבינא כו' ולא זולת הרי כל השנים שם כולם א"ר לאכילת אדם כי המה עשבי השדה והלא בכל המלות לריך הידור טוב הי' לזה מאכל יפה העשוי ממני מרים' כמו חלבים המרים או משקים יקרים שמרור מעורב בו פלפלין ובשמים חדים אבל מרור זה שהוא עשב השדה שאנו אוכלים כפי קבלת חז"ל ע"ש מה יבא החשיבה כי חז"ל קבלו כי דוקא אלו עשב השדה מטעם שנאמר בו וימרו כו' ובכל עבודה בשדה הרי העבודות והמרירות העיוני הי' בשדה לכן ההכרח במלוא זו ליקח עשבי השדה :

בבב' דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים שנאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה יי' לי בצאתי ממצרים. לא את אבותינו בלבד גאל הקדוש ברוך הוא אלא אף אותנו גאל עמיהם. שנאמר ואותנו הוציא משם למען הביא אתנו לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו :

בבלי דו"ד חייב אדם כו'. בהגדה הפלאה דקדק בפסוק והגדת לבנך ביום ההוא לאמר דמהו מלח לאמר אך דאחי' למטן חספר באזני בנך ובי"ב אף דהאב אין מחויב לספר אלא לבנו ופשיטא דהבן חייב לספר לבנו אלא דהוא כמ"ש חז"ל בפסוק כי השבע השביע את בניי שהשביע אותם שישיביעו לבניהם וכן היא בסיפור לבנו יודיע אותו שמונה עליו ג"כ לספר לבנו וז"ש והגדת לבנך לאמר שבלשון זה ששומע מאביו כן יאמר הוא ג"כ לבנו וכיון שבנו אינו מיוצא מלרים והוא אומר ג"כ בעבור זה עשה ד' לי ע"כ מוכח שכל דו"ד חייב לומר כאלו הוא יצא ממלרים :

והמפור' הקשו דהפסוק והגדת לבנך כו' הוא תשובה לבן הרשע גם ל"ב לשון לראות את עלמו מהו הכוונה וי"ל לפימ"ש המפור' בפסוק כי בחפזן יצאת מא"מ למטן חזכור את יום לאחך מאמ"ל כו' דמה יום לאחך הול"ל את לאחך אולם במה שילאו ישראל בחפזן בלי שום שאלה אנה הלך למדבר לא מקום זרע לא מים לשמות ובלי הכנת מזון וטרף לקטנים ולקטני קטנים רק באמונה לבד ילאו כמ"ש הפסוק זכרתי לך חסד נעורך כו' לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה וכשאל מרע"ה בליווי השי"ת שילאו ממלרים בטחו בה' ובישיעתו זכות אמונה זאת גרמה להם שילאו כמ"ש הפייטן אמנה גדולה היתה בעם והרמזים בפתיחת האגדה כ' לאמר צבילנו ילאנו ממלרים כי לא חקרו ולא שאלו כלל אנה הלך וזשה"כ למטן חזכור את יום כו' יום לאחך דייקא אמונה גדולה שהיתה להם אז ולהיות ג"כ בנו אמונה השי"ת והבטחון והקיווי אליו ע"כ וי"ל שזכה"כ בעבור זה עשה ד' לי ומפרש בלאתי ממלרים ר"ל בזכות האמונה שילאתי ממלרים בלי שום חקירה ודרישה אנה הלך בעבור זה האמונה הושיע ה' לנו ללאת ממלרים וז"ש המעשה חייב אדם לראות את עלמו ר"ל להסתכל על עלמו אם הוא ג"כ בגדר האמונה והבטחון הזה כאלו הוא ג"כ ה' יולא ממלרים בלי שום שאלה ופקפוק רק באמונתו ית' לבד :

ומה שאמר בכל דו"ד וליא סתם חייב אדם לראות א"ע כו' וממילא ידעין שהחיוז בכל דו"ד כמו לשון חייב הנאמר בכל מקום כ' במעשה דר"א דסובב והולך אחה שאמר למעלה בכל דור ודור עומדים עלינו ללכותינו וישאל השואל מדעת וכו' גם בדורו של אחשורוש וכדומה מחויב לראות א"ע כאלו הוא ילא מעבדות לחירות ואמר הדור ההוא אחתי עבדי אחשורוש אכן ולכך אמר בכל דור ודור אפי' בימי אחשורוש כו' כי אין שום גלות דמחה לגלות מלרים שהיתה כנ"י משוקעת ונטבעה בטומאת גלולי מלרים ואלו התמהמה עוד כמעט רגע נפלה ולא חוסף קום והיתה אסורה איסור עולם :

ובגבורות ה' למחר"ל פס"א דיש מקשים מה הועיל לנו היליאה הרי אנו משועבדים לשאר מלכויות ומ"ש מלכות מלרים משארי מלכויות ודברי הבאי הם כי כאשר ילאו ישראל ממלרים קבלו הטוב בעלם עד שהיו ראויים בעלמם להיות בני חורין מזר עלם מעלמם וזאת המעלה עצמיות לישראל שהם ראויים להיות בני חורין מזר עלם מעלמם ודבר מקריי לא יבטל דבר עלמיי כלל כי עדיין על ישראל המעלה הזאת שהמה בני חורין בעלם עם השעבוד במקרה כי אחר שהוליאם הקב"ה ממלרים ונתן אותם בני חורין ולא עוד אלא אף מלכים שנאמר ואחסם יהיו לי ממלכת כהנים זה השם הוא לישראל בעלם והמעלה והחשיבות שיש בזה לא נהבטל בגלותם שהוא במקרה ולפיכך אחז"ל כל ישראל בני מלכים הם אף בגלותם וזה מזר המעלה והחשיבות שקמו ישראל בעלם לא נהבטל במקרה כלל ואין ספק שכמה זכרים הם נמשכים אל ישראל

ישראל מן המעלה והחשיבות אחר שהם בני חורין בעולם ולא יגרע כחם מה שהם עבדים במקרה :

והמפור' כ' צפ' בא בפסוק היום אחס יולאים נכתב לשון הוה יולאים לרמז כי בכל דור חייב אדם לראות א"ע כאלו הוא יאל ממלרים נמלא דגם היום יולאים אנחנו ממלרים . וברבינו בחיי בפסוק החודש הזה לכם ראש חדשים דל"ב איזה תועלת בזה שנקרא ראש חדשים אך הענין כמו שימי השבוע אין לכאורא שום שם צפ"ע בחורה רק כל אחד נקרא על שם יום שבת קודש היינו יום א' נקרא ראשון בשבת יום ב' שני בשבת וכן כולם וזוהו אנו זוכרים בכל יום את יום השבת לקדשו ק כל החדשים לא נכתב להם שום שם צפ"ע בחורה וזה שאנו קורין עתה ניסן אייר כו' אלו השמות עלו אחנו רק מבבל אבל בחורה א"ל שום שם רק ניסן נקרא חודש הראשון אייר נקרא חודש השני פי' שני לניסן סיון נקרא חודש השלישי פי' שלישי לניסן וכן כולם ועי' זכור חמיר הכנס של יל"מ שהי' בניסן שנאמר למען תזכור את יום לאחר מאמ"ל כל ימי חיך וז"ש החודש הזה לכם ראש חדשים פי' כל החדשים יקראו כולם ע"ש זה החודש ע"ש :

כסה המצות וקה הכוס בידך ואמור בקול רם ובשמחה עצומה :

**לְפִיכָךְ אֲנַחְנוּ חַיִּים לְהוֹדוֹת לַהֲלֵל לְשַׁבַּח
לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְהַדָּר לְבָרֵךְ לְעֲלֶה
וּלְקַלֵּם לְמִי שֶׁעָשָׂה לְאֲבוֹתֵינוּ וּלְנוּ אֶת כָּל
הַנִּסִּים הָאֵלֶּה. הוֹצִיאָנוּ מֵעֲבָדוֹת לְחֵירוֹת. מִיָּגוֹן
לְשִׁמְחָה. וּמֵאֵבֶל לְיוֹם טוֹב. וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹר
גָּדוֹל. וּמִשְׁעָבוֹד לְנִאֲמָה. וְנֹאמַר לְפָנָיו שִׁירָה
חֲדָשָׁה הַלְלוּיָהּ:**

יִלְקוּשׁ שְׂמֵעוֹנִי

לפיכך אנחנו חייבין כו' . והתוס' בפסחים פ"פ כ' שיש ז' לשונות של שבת נגד ז' רקיעים וזנוסחתיו יש ט' לשונות של שבת ובהגדה אמרי אש כ' דהוא פפ"ד הנמ" סוף המוכר פירות על הא דא"י שם ז' מעמדות ומושבות כנגד ז' העלים שאמר קהלת וכ' הנ"י דנכון דהן ז' דברים שימי העולם נפסקים בהם כדכתיב זרע וקליר קור וחוס קין וחורב יום ולילה ויום ולילה נחשבין אחד וכוונתו העלים המה נגד ז' חלקי הזמן שבעולם ואולם ז"ד לאותן הרודפין אחר העלי הזמן כמ"ש וילכו אחרי העבל ויהבלו אבל אלו אשר ה' לנגד פניהם אין חייבין העל וע"כ לנוסחת התוס' ז' מיני שבת נגד ז' ימי העולם כי בכל עת ועונה עלינו לשבת את חלקי העולם ולנוסחתיו ירמזו גם לימות המשיח ולעוה"ב יתנו לרקת ד' על שהולאים לגאולה .
ובאור ישרים כ' דחשב ט' מיני קילום נגד תשעה זמנים שישראל אומרים הלל .
הלל

הלל דשמיטת הפסח ראשון ושני הלל דאכילת פסח הלל דראשי חדשים הלל דפורים דאחזיל במגילה קריאתה זהו הילולה הלל דת' ימי חנוכה הלל דיו"ט של פסח הלל דעצרת הלל דחג הלל דשמיני עצרת דהוא רגל בפ"ע. וביסוד האהבה בשם האברבנאל דזכר צה"ז' לשונות של שבת אפשר נגד ז' מעלות שקנו בילי"מ אחד החירות ב' הנקמה מאויביהם ג' ממון ושלל ד' כבוד ומעלה ה' אמונה שלימה וי"ו התורה האלקית ז' ירושת הארץ וביאר כמעט כולם באומרו הולחנו מעבדות לחירות מגלות מזרים משעבוד לגאולה מגלות בכל מיגון לשמחה מגלות פרס ומדי ומאכל ליו"ט מזרות יון ומאפילה לאור גדול בכל יום ויום בגלות זה לפי שכ"ז קנו באמצעות הנסים בילי"מ ועיין באוה"י פ' בראשית :

ובהגדה מעשי ה' לרש"ק עפ"מ"ש במ"ר שמתחילה נתאזהר הקב"ה שיהי' לו דירה בתחתונים בא אהר"ר וחסד נסתלקה השכינה לרקיע ראשון בא קין כו' עד שעתה לרקיע הו' וכנגדן ז' לדיקים בא אברהם והוריד השכינה משביעי לשני כו' עד שבת מרע"ה והורידה לארץ ולזה בא המגיד ליתן קילום ושבת על כל הורדה והורדה מכל רקיע ורקיע עד לארץ מחויבין אהנו לתת שבת והודי' חדשה להקב"ה ע"ז מה שמשפיל עצמו להשגיח ולהשרות השכינה בתחתונים :

ואמר מעבדות לחירות מיגון לשמחה כו' הזכיר ה' מיני נסים וכ' במעשי ה' לרש"ק שהוא כנגד ה' דברים שנגאלו ישראל ממזרים דאחזיל בשביל ד' דברים נגאלו ישראל שלא שינו בגדיהן ולא שינו לשונם ולא ה' בהם דלטורין ולא פרץ אחד מהם בעריות ובמ"ד שמות דנגאלו ישראל בזכות שיקבלו התורה ביליאתם ולפי"ז ה' לישראל חמשה דברים שבעבורן נגאלו ולכן זכו להני חמשה טובות. ובמעשי ימים כ' דחשב ה' דברים דגאולת מזרים הוא שורש לכל הגאולות וכיון שהי' לנו ד' גאולות מד' מלכיות חוץ מגאולת מזרים לכן חשב כנגדן ה' דברים נגד גאולת מזרים אמר מעבדות לחירות דאחר גאולת מזרים וקבלת התורה לא נקרא שוב על ישראל שם עבדות כדל"י במ"ר אסתר עה"פ והתמכרתם לעבדים כו' ואין קונה כי אין בכס קנין לפי שקבלתם התורה"ק ועבדי הם ולא עבדים לעבדים. ואמר ומיגון לשמחה יען שבחורבן בית ראשון נאמר במגילת איכה כ"פ לשון יגון כי ה' הוגה כו' וכיו"ב ולזה אמר על הגאולה העתידה מיגון לשמחה ונגד מלכי מדי ופרס אמר מאכל ליו"ט שצמגילה נזכר שהי' אכל גדול ליהודים ואח"כ נהפך ליו"ט ונגד מלכות יון עם השמונאים אמר מאפילה לאורה שרצו להשכיחם התורה לכן אמר לאורה דאורה זו תורה ונגד גלות אחרון אמר משעבוד לגאולה דשעבוד הוא לשון מוחלט וכיון ששקועים אהנו זה זמן רב שנתאה ח"ו כאלו מוחלטין אהנו ואח"כ תהי' בעה"י גאולה שלימה לז"א משעבוד לגאולה :

ובחי' אגדה כ' דודע דגלות מזרים ה' לזורך ג' מחנות טובות שנתן הקב"ה לישראל תורה וא"י ועוה"ב ועוד שפ"י יליאת מזרים נחפרסם גבורות השי"ת ואחדותו ויכלתו ית' וביטול כל ע"ז נמלא מיגיע לנו בכלל ד' טובות ע"י גלות מזרים ועם הטובה דגאולה עצמה הוי חמש טובות ולכן חשב ה' לשונות נגד הגאולה עצמה אמר מעבדות לחירות ונגד מה שנחפרסם אחדות השי"ת בביטול כל האילנים ומה שהיו עד אז עפ"י אמר מיגון לשמחה לפי שמלינו בפ"ז לשון יגון ועלכ דנקראו ע"ז עלבים שמעליבים את עובדיהם ונגד עוה"ב אמר מאכל ליו"ט לפי שיום המיתה הוא יום אכל לעולם ועכשיו שניתן לנו עוה"ב יום המיתה יו"ט והילולא ללדיקים ונגד התורה אמר מאפילה לאור גדול שהתורה נקרא אור כמ"ש ותורה אור ונגד א"י אמר משעבוד לגאולה אף שגם עתה בגלות אהנו אך אם ל"ה אז הגאולה לא היינו יכולים

יכולים להיות בשום זמן בא"י כח"ש ואלו לא הוליד הקב"ה ממלרים כו' משועבדים היינו לפרעה ועסה נקוה שנבוא בצי"ח בשמחה לארצנו :

ובהגדה שבחא דמרא דעכ"א מאלל ליו"ט עפ"ד הנ"א במו"ק אשר האב לרי"ך להחאבל על כפירת בנו רח"ל ובמלרים היו עובדי ע"ז והיו לריכים להחאבל איש על בנו אביו ואחיו כי כולם היו כאבלים וריחם ד' עליהם וקיער אותם מטומאת ע"ז והנחילם החוה"ק אשר על ידה זוכים לחיי העוה"ב הנקרא יום טוב כח"ש סוף פ"ק דקדושין דעבדין ל"י יום טוב :

ובהגדה חכם לב עפ"י ח"ס' וילקט יוסף ס' י"ח ח"י יש לחקור כיון שבעינינו ראינו את כל מעשי ה' לישראל עמו וכולם היו חוץ למעט וא"כ למה לא נתן לישראל ארץ חדשה ולא יוריש את הכנעני כדי לתת לישראל את ארצו ובי ה"ד ד' חקלר אבל הטעם הוא כי הקב"ה ר"ה להכריח את ישראל שיקיימו התורה והמלות ואם ה"י נותן להם ארץ חדשה אשר לא עבר בה איש למה מקום להכריחם שיהיו אומרים הרי הכנעני י"ל ארצות וא"ל חיוב לקיים התורה ואנו למה נגרע וע"כ הקב"ה כוריש הנוים והביא את ישראל על ארצו ועל נחלתם ובה להכריח אותם שיקיימו התורה והמלות וכ"כ בפ"ד דרוש כ"ד דלכך א"ל טענת מודעה משום דלא נתן להם ארצות גוים ועמל לאומים רק בעבור ישמרו חוקים ותורות וע"כ אחרי דמסיים ואותנו הוליד משם למטן הביא אותנו לתת לנו את הארץ כלומר מדהביא אותנו אל הארץ ולא נתן לנו ארץ חדשה ע"כ אנחנו חייבים להודות ולקבל עלינו עמ"ש א"ס. ובשכ"ר יגש בשם אפריון פ' תבוא בח"ש ומאפילה לאור גדול דר"ל כ"א הרופא ירפא איש עיור ונפקחו עיניו לראות הנה אם יעמידנו מיד לפני השמש הלא זיק לו גודל האור ויתעוור כבתחילה אלא מרגילו לקבל האור מטע מטע אבל כאשר השי"ת עושה עמנו נסים הוא למעלה מהטבע אז אין שטן ופגע רע וכמו שהשי"ת נותן לנו תמיד כח החיוני כח"ש כל הגשמה תהלה י"ה על כל נשימה ונשימה כן בעת הגם פתאומי הוא נותן לנו כח לקבל רב טוב וז"ש ומאפילה לאור גדול :

הַלְלוּהָ הַלְלוּ עַבְדֵי יְיָ הַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ יְהי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מִעַתָּה וְעַד עוֹלָם: מִמְזִרְחַ שֶׁמֶשׁ עֹד מְבֹאז מְהַלֵּל שֵׁם יְיָ: רַם עַל כָּל גּוֹיִם יְיָ עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ: מִי כִּי אֱלֹהֵינוּ הַמְּגַבִּיהוּ לְשִׁבְתָּ: הַמְּשַׁפִּילֵי לְרִאזוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ: מְקִימֵי מַעֲפָר דָּל מְאַשְׁפֹּת יָרִים אַבְיוֹן: לְהוֹשִׁיבֵי עִם נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ: מוֹשִׁיבֵי עֶקְרֵת הַבֵּית אִם הַבָּנִים שִׁמְחָה הַלְלוּהָ:

יִרְקוּט שְׂמֵעוּנִי

הַלְלוּהָ הללו עבדי ד' כו'. בשלה"ק ובמפ"י פ"י דהנה האוה"ע אומרים דאין כבוד להשי"ת להשגיח בתחתונים כ"א על העליונים אבל באמת שקר דימינס דאדרבה המה מקטינים כבוד השי"ת דאומרים דכבוד השי"ת להשגיח בעליונים והעליונים בדומה לו וראוי לו להשגיח עליהם ובאמת גם העליונים אינם ראויים שיהי' השגחתו עליהם רק מלד ענותנותו הגדולה אי"כ שוב אין הפרש בין עליונים לתחתונים והנה בהבדל

ההבדל בין רס לגדול דרס פירושו בדבר שהוא רק למעלה ולא למטה אבל גדול משמעותו שהוא למטה ולמעלה וזהו רס על כל גוים ד' דאללס השי"ת בנח' רס יען שאומרים דרך על השמים כבודו ואין כבודו להשגיח בארץ בשפלים אבל אנחנו אומרים מי כה"א המגביהי לשבת המשפילי לראות בשמים ובארץ שגם בשמים לריך להשפיל עלמו להשגיח עליהם אי"כ משפיל עלמו לראות גי"כ בארץ כיון שהכל רק מלד ענותנותו ית"ש :

בַּצֵּאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בֵּית יַעֲקֹב מַעַם לַעֲזוֹ: הִיְתָה יְהוּדָה לְקִדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מִמִּשְׁלוֹתָיו: הַיּוֹם רָאָה וַיִּגַּם הַיִּרְדֵּן יָסֹב לְאַחֹר: הַהָרִים רָקְדוּ כְּאֵילִים גְּבָעוֹת כְּבָנֵי צֹאן: מָה לָּךְ הַיּוֹם כִּי תִגֹּם הַיִּרְדֵּן תִּסָּב לְאַחֹר: הַהָרִים תִּרְקְדוּ כְּאֵילִים גְּבָעוֹת כְּבָנֵי צֹאן: מִלִּפְנֵי אֲדוֹן חוֹלֵי אֶרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: הַהִפְכִי הַצֹּר אָגִם מַיִם חֲלָמִישׁ לְמַעֲיָנו מַיִם:

יִרְקוּשׁ שִׁמְעוֹנִי

בצאת ישראל ממלרים כו'. במהרי"ט פ' חולדות ובפ"ד דרוש ב' דתמהו דמי התיר לאחשה"ש למסור עלמו על קידוש השם הרי ב"כ אין מלווה על קה"ש ומבואר ברמב"ם דמי שאין מחויב למסור עלמו על קה"ש ומוסר עלמו על קה"ש ה"ז מחתייב בגפשו. אך התידוך שאברהם ורעו המיוחסים אחריו יש להם דין ישראל שמווין על קדה"ש ונחשון בן עמינדב משבט יהודה קידש ש"ש שקפץ לחוך הים ומי התיר לו למסור עלמו וז"ל היתה יהודה לקדשו וקשה מי התיר לו זאת עז"א ישראל ממלותיו שה"ל להם דין ישראל. ואמר מלפני אדון חולי ארץ מלפני אלקי יעקב. ובהגדה נטפי מים דאי' במ"ר בשלח פכ"א רב אמר בזכות אברהם נבקע להם הים שנאמר ויבקע עלי עולה ר"ע אומר בזכות יעקב נבקע הים שנאמר ופרלם ימה וקדמה ובמ"כ מלשון פריאה ובקיטה ולפי"ז י"ל דמחמו לנו הפסוק מלפני אדון חולי ארץ ר"ל בזכות אברהם כמחשח"ל בפ"ק דברכות מיום שברא הקב"ה עולמו ל"ה אדם שקראו להקב"ה אדון עד שברא אברהם וקראו אדון שנאמר אדני אלקים במה אדע כו' (ומה"ט מחתילין בתפלת שחרית אדון עולם לפי שאברהם חיקן תפלת שחרית ואחשה"ש קרא להקב"ה אדון) ואף דניאל לא נענה אלא בזכית אברהם ודרשו הפסוק והאר פניך על מקדשך השמש למען אדני שקראך אדון זה אברהם וגם מלפני אלקי יעקב שבזכות יעקב ג"כ נקרע הים וכדעת רע"ק. ובמחזה אברהם הגדה ובחומת אריאל דאח"ל אוה"ע נמשלו לחמה וישראל נמשלו ומויין ללבנה וז"ל ההופכי הוור כשאנו מחליפין תיבת הו"ר למפרע ר"ת ראה והתקין לורת הלבנה אז אג"ס מי"ם ר"ת אבדו גוים מארלו מגדיל ישועות מלכו. ובזוי העמודים פי"א מביא בשם אביו השלח"ק דקשה דתחילה אמר הים ראה ויטם הירדן יסוב לאחור ההרים רקדו כו' ומה מורה אח"כ אריכות הלשון מה לך הים כי תטום כו' ומפרש דענין הניסה והשיבה אחור מורה על החרדה ועבודה מיראה והרים וגבעות שרקדו מורה על עבודה בשמחה והו שפארך בלישני' מה לך הים כי תטום כו' ההרים תרקדו כאילים ממ"ג חס ראויס חסם לעבוד את ד' בשמחה

קשה

קשה מה לכם היום והירדן שהראיתם יראה במעשיכם ונאם ראויים אתם לעבוד ביראה מה לכם הרים וגבעות כי הראיתם שמחה ונאם התשובה מלפני ארון חולי ארץ כי אי' במדרש דהים לא רלה לקרוע ולא השגיח במרעיה עד שנגלה הקב"ה והטעם שהים לא רלה לקרוע עלו מפני שעדיין לא הגיע עת הגאולה כי ל"ה בגלות אלא רד"ו שנים ולא נחלה להם מפי עליון שימוש וימחר הקץ אבל להרים וגבעות נחלה להם כבר שהקב"ה חשב הקץ כמ"ש קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים ומקפץ על הגבעות והטעם שגילה להרים וגבעות ולא גילה לים כי להרים וגבעות ה' גילוי הקץ בשורה טובה כי נשתנו למעלותא עלו מחומר עכור שהוא יסוד עפר ליסוד שהוא יותר דק הוא יסוד המים כי נבקעו זורים לישראל במדבר וילא מים מחלמים לור אחנס להים וירדן הוא להיפוך כי נבקעו ונחפכו ליבשה מחומר דק לחומר גס נמלא מלפני ארון חולי ה' תשובה הים והי"ק מלפני ארון שהוא חלקי יעקב קרע עלו ולא בשביל יעקב כי לא חשתי ליעקב שנתן סימן רד"ו לכן גם הים והירדן השיב לאחר מחמת יראה והרים וגבעות שהיו רוקדים ושמים השיבו הטעם מה זו שמחה עושה משום ההופכי הלא אגם מים וגשתנו למעלותא ויתורן בזה למאי נ"מ הזכיר כאן הפיכת לור לאגם מים ל"ה להזכיר אלא הפיכת ים ליבשה:

ובהגדה אשל ברמה כי יש כאן ד' שאלות אל הים ואל הירדן ואל ההרים ואל הגבעות והתשובה לכל אחד הים משיב מלפני ארון כי בעת הבריאה אשר נעשה ארון על העולם גזר הוא ית' יקוו המים כו' ומראה היבשה וה' תנאי מפורש שהים יקרע בעת ישראל יעברו והיבשה תתראה לכך חולי ארץ רעדה ורגזה הארץ לקיים מאמרו ית' וליא חולי הים כי פיקר הלווי ה' על הארץ שישראל יעברו עליו ברגל. הירדן משיב מלפני חלקי יעקב כי מעת עבר יעקב במקלו את הירדן גזר הוא ית' שהירדן יה' לעולם משועבד לבניו שיקרע בעת לרכס. ההרים והגבעות משיבין ההופכי הלא כי מעת עברו ישראל בגזרי הים ושם הוליא להם מים מחוקים מלודים אשר ה' בקרקע הים ולואת רקדו הרים וגבעות כי אמר השי"ת אשר הפך בים הלאר לאגם מים כן יהפוך ג"כ במדבר חלמים למעיני מים ולואת רקדו ושמוחו. ולע"ד י"ל הפירוש מלפני ארון חולי ארץ מלפני חלקי יעקב עפ"מ"ש בילקוט וישלח (קל"א) בתנ"כ מליו של"ע ישראל את הירדן אלא בזכות יעקב. בחורה כי במקלי עברתי את הירדן. בנביאים ביבשה עבר ישראל את הירדן. בכחוצים דכתיב הירדן חסוב לאחר כו' מלפני חלקי יעקב ע"ש והנה הים נבקע בזכות אברהם כמ"ל ולפי"ז א"ש דשאל מ"ל הים כי תנום הירדן חסוב לאחר ומשיב על ראשון ראשון מלפני ארון חולי ארץ ר"ל הים נקרע בזכות אברהם שקראו להקב"ה ארון מלפני חלקי יעקב קאי על הירדן שזה ה' בזכות יעקב וא"ש:

ובקהלת יחזק פ' בשלח במדרש הים ראה ויטם מה ראה ברייתא דר' ישמעאל ראה והיינו דל"ל הפסוק דכתיב הים ראה ויטם בלשון עבר הירדן יסוב לאחר בלשון עתיד והול"ל הירדן נסב לאחר ג"כ בלשון עבר אך הפירוש בקרא הוא כן הים ראה ויטם משום דהירדן יסוב לאחר ר"ל דהים ראה שהירדן עתיד לסוב לאחר מפני יהושע ונשא הים קו"ח בעלמו (ע"ד שאמז"ל בחולין ד"ס ע"א נשאו דשאים קו"ח בעלמן) ומה אם לפני יהושע חלמידו כך לפני משה רבו עאכ"כ שר"ך לבקע מפניו וז"כ המדרש מה ראה ברייתא דר' ישמעאל ראה דר' ישמעאל חשב קו"ח ב"ג מדות שהחורה נדרשת בזה והים ג"כ נשא קו"ח:

ואמר בית יעקב מעט לעז והוא לשון לעז כי האומות היו מוליאים לעז על ישראל מה אחס מחייחמים על שבעיכם אם בגופם שלטו בנשותיהם אעכ"כ ועז"א

בית יעקב דהם הנשים כמסאחז"ל עה"פ כה תאמר לבית יעקב אך הקב"ה הטיל שמו עליהם החנוכי כו' שם י"ה כמסאחז"ל שבטי י"ה עדות לישראל להעיד כי הם כולו קודש ועז"א היתה יהודה לקדשו השבית הוא ית' להעיד כי הם קודש ישראל.
בהלולא דרבנן:

אחוז הכוס כידו עד גאל ישראל ואומר בשמחה עלומה:

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר גָּאֲלָנוּ וְגָאֵל
אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם וְהִגִּיעָנוּ הַלֵּילָה הַזֶּה לְאַבְרָ
בֹּ מִצָּה וּמָרֹר. כֵּן יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יִגִּיעָנוּ
לְמוֹעֲדִים וְלִרְגָלִים אֲחֵרִים הַבָּאִים לְקִרְאָתֵנוּ לְשָׁלוֹם
שְׁלֵמִים בְּבִגְדֵי עֵירֶךְ וְשִׁשִּׁים בַּעֲבוּדָתְךָ. וְנֹאכַל שֵׁם מִן
הַזִּבְחִים וּמִן הַפֶּסַחִים (במִצְוַת מִן הַפֶּסַחִים וּמִן הַזִּבְחִים)
אֲשֶׁר יִגִּיעַ דָּמָם עַל קִיר מִזְבִּיחֶךָ לְרִצּוֹן. וְנוֹדֶה לְךָ שִׁיר
חֹדֶשׁ עַל גְּאֻלָּתֵנוּ וְעַל פְּדוּת נַפְשֵׁנוּ: בְּרוּךְ אַתָּה יי
גָּאֵל יִשְׂרָאֵל:**

הִגִּיעַ מוֹכֵן וּמוֹמֵן לְכֵס מִצְוֹת בּוֹס שְׁנֵי מֵאָרְבַּע בּוֹסוֹת לְשֵׁם יְחִיד קוֹדֶשׁ
בְּרִיךְ הוּא וְשִׁכְנִיתִיהָ עַל יְדֵי הַהוּא טָמִיר וְנַעֲלָם בְּשֵׁם כֶּל יִשְׂרָאֵל:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן: וְשׁוֹמֵן בַּהֲסִיבַת שְׂמֵאל

יִרְקוּשׁ שְׂמֵעוֹנִי

בְּרוּךְ אַתָּה ד'א מה"ע אשר גאלנו כו'. בהגדה אחרית לשלום דקדק במ"ש אשר
יגיע דמם על קיר מזבחך ומסמן מקום נתינת הדם לפי שבפסח מלרים נתן
הדם על המשקוף ועל ב' המזוזות לכן מצאנו דבפסח שנקריב כעת לא יהי' על המשקוף
ועל ב' המזוזות רק על קיר מזבחך לרלון אך מ"ש לרלון ל"ב כוונתו בזה דוודאי חנו
רולין שיהי' הכל לרלון לפניו ית'. ובהגדה אור ישרים כ' כי הזבחים שלמים ופסחים
רלוים לפניו ית' כמסאחז"ל חגיגה פ"א כתיב הוקר רגלך מבית רטך וכתיב אבוא ביתך
בעולות כאן בנחלות ואשמות הוקר רגלך כאן בעולות ושלמים המה לרלון ולדעתי נכון
עפ"מ"ש בזבחים (דכ"ו) ומי איכא זריקה דלא מכפרת ושריא בשר לאכילה ע"ש כרי
דלהתיר בשר לאכילה לריך שיהי' זריקה רלו' וכשנתן הדמים במקום שאין ראוי דס"ל
לשמואל דמ"מ הכשר אסור לאכילה ע"ש וע"כ אמר כאן ונאכל מן הזבחים ומן
הפסחים רק אשר יגיע דמם על קיר מזבחך לרלון הא איכא דל"ה לרלון אף שהקרבן
בשר בכ"ז אי' לאכול ממנו אך ק"ל דמשמע דנאכל מן הזבחים ופסחים אחר זריקת
הדם על קיר המזבח והרי קי"ל דאסור לאכול הכשר קודם הקטרה ואולי ראי' מכאן
למ"ש בל"ה ב"ה (ד"ט) ובש"ס מאיר נתיבים דדוקא הכהנים במ"ש הוא דאסורים
באכילה קודם הקטרת האומורין אבל הבעלים יכולין לאכול קודם הקטרה. ובהגדה מרבה
לספר ולכך אמר על קיר מזבחך משום דפסח הוא בשפיכה ולא בזריקה ופי' רשבים
פרק ע"פ שפיכה מקרוב עומד על היסוד ושופך הדם וי"ש שגיע דמם של זבחים כגון

צבור ומעשר ופסח על ר"ל בסמוך וזהו על קיר מוזנח ר"ל בסמוך כמ"ס בפסחים (דס"ג) דעל משמע בסמוך. עוד כ' כמה ד"ס גורסים איפכא מן הפסחים ומן הזבחים דבסוף ע"פ בירך על הפסח פטר את של זבח ותמחוהו הא חגיגה נאכל קודם הפסח דהא הפסח נאכל על השובע אבל בכל זו כ' דפסח נאכל על השובע כמ"ס בירושלמי שלא יבוא לידי שבירה עלם והא דתנן בירך על הפסח פטר של זבח מוכח שמחילה ה"י מברך על של פסח במחילה הסעודה כמו שאנו עושין במלה ואח"כ אנו אוכלין אותו על השובע כמו שאנו אוכלין כזית מלה באחרונה שישאר הטעם בפיו דהיו אוכלין מפסח ב' פעמים ויש לקיים הגירסא ישנה מן הפסחים ומן הזבחים דקאי על מחילת הסעודה:

עוד כ' במ"ס במחילה יגיענו למועדים ולרגלים כו'. המפוי' כ' דלמועדים היינו ר"ס יוהכ"פ ולרגלים היינו שבועות סוכות דמחויב לעלות לרגל. ע"ל דקאי על ק"פ שנאמר (דברים ט"ז) שם תזבח הפסח מועד לאחר ממלרים ולרגלים היינו חג המלות עלמו:

ובפרסומי ניסא כ' במ"ס אשר גאלנו וגאל את אבותינו ולכאורה הול"ל להיפוך אשר גאל את אבותינו ואותנו דגם אנחנו חייבין לראות עצמינו כאלו יאלנו ממלרים אבל העיקר ה"י אבותינו וכתב עפ"י שפירש"י פ' חוקה בפסוק וירשו לנו מלרים ולאבותינו מכאן שהאבות מלמערים בקבר כשהפורעניות בא על ישראל וז"ל אשר גאלנו קאי על כללות ישראל וגאל את אבותינו ר"ל האבות ממש שגם המה היו בלעז עליו:

ובב"ס פ"י הפסוק זבחי אלקים רוח נשברה ר"ל אלו הלדיקים שנאספים בשון הדור דאחז"ל דא"א שאל להקב"ה כמה יתקיימו בניו א"ל הקב"ה כבר תקנתי להם סדר קרבנות א"ל חינוח בזמן שביהמ"ק קיים בזמן שאין ביהמ"ק קיים מה יהי' א"ל הקב"ה אני לוקח לדיק אחד ומכפר על הדור וע"כ התפלל דהע"ה הטיבה ברעון את ליון תבנה חומות ירושלים אז יעלו על מוזנח פרים דייקא ולא נפשות הלדיקים ובמחשק פ' בזה הפסוק שאלו שלום ירושלים אז ישליו אוהבין כי לא יאספו בשון הדור וזאת שמדייק המגיד וגאל שם מן הזבחים ומן הפסחים אשר יגיע דמם על קיר מוזנח לרעון דמם דוקא ולא דמינו ונפשינו כי"ר א"ס. ואמר ונודה לך שיר חדש דא"י במדרש כשילאו ישראל ממלרים ירשו כנקיבה הזאת שנוטלת עישור גכסים כך ירשו ישראל ו' אומות שהמה עישור שבעים אומות לפיכך אמרו שירה בלשון נקיבה כמ"ס אז ישיר משנ' את השירה הזאת לשון נקיבה אבל לע"ל שירשו הכל כזכר יאמרו שיר בלשון זכר ובתום פסחים (דקט"ז):

ובכתונת פסים כ' דלעיל פליגי רבא"ב ורבנן דרבא"ב דריש ימי חיך הימים כל ימי חיך הלילות ורבנן דרשו ימי חיך עוה"ז כל ימי חיך לימות המשיח והנה למאי דדרשינן לעיל מקראי דבעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מלה ומרור מונחין לפניך דהיינו להורות שמזכירין דוקא בלילה אי"כ לא מזכירין כל ימי חיך אלא לדרשא דרבנן וז"ל המגיד והגיענו הלילה הזה דייקא לאכול מלה ומרור וכיון שאכילת מלה ומרור אינו רק בלילה הזה ע"כ גם סיפור ילימ' ג"כ אינו אלא בלילה דהא בעבור זה אחי לדרשא דאין מזכיר ילימ' אלא בשעה שיש מלה ומרור מונחין וא"כ ע"כ כל ימי חיך בא לדרשא דרבנן דמזכירין ילימ' לעמיד לז"א כן ה"א יגיענו למועדים כו' ויהיו שמחים בזבין עירך וששים בעבודתך לעמיד בימות המשיח ואף שם נאכל מן הפסחים דייקא כרבנן ולא כר"א דאין מזכירין ילימ' לע"ל:

ובאו"ר בפתיחה ס' ויקרא עפ"י הפסוקי' זכור ה' מה ה' לנו כו' שבת משוש לבנו

לבינו כו' אחת ה' לעולם תשכ משל לסוחר נסע בדרך עם בעל עגלה ובא
נגב ונגב העגלה עם כל הסחורות והבע"ג ה' לו מעט חפלים ובעדים וגם אלו נגנבו
וה' הבעל העגלה מרבה לבכות יותר מבכיות הסוחר ושאלו אותו על עילת בכיותו כ"כ
ויענה ויאמר הנה הסוחר העשיר מפאת טוב מזלו יתמלא הפסידו בל"ס אם לזמן קרוב
אם לזמן רחוק עכ"פ לא יפסיד אבל הפסד שלי לא יזכר ולא יפקד. וזה שקבל ואומר
זכור ד' מה ה' לנו כו' כי אנחנו נשארנו ערומים מכל אבל אחת ד' לעולם תשכ
וזכרך לדו"ד כי אחז"ל כל העוסק בתורת עולה כאלו הקריב עולה ולא נחסר להשי"ת
כ"א לנו כמו שהמליך הגרש"ם ז"ל בריש ברכות במאמרו ז"ל כשאנו עונים אמן יה"ש
רבה כו' אשרי המלך שמקלסין בביטוי כך וזה לא ששגלה את בניו וא"ו להם לבנים
שגלו מעל שלחן אביהם ור"ל בלשון בחמי' מה חסר להאב העליון יח"ש ששגלה את
בניו כיון שגם בגלות מקלסין אותו ואומרים איהש"ר אבל אוי לבנים שגלו מעל שלחן
אביהם וי"ש אחת ד' לעולם תשכ אבל אנחנו אשר ימינו כלל עובר למה תעזבו וי"ש
כאן אשר גאלנו כו' כן יגיענו למועדים ולרגלים אחרים כו' וגאל כל שם מן הזבחים ומן
הפסחים כו' כי אין חסר כ"א שלנו כי להשי"ת גם אמרנו לרגלן כאלו הקרבנו אבל
החלק שלנו נעדר ואיננו :

רחצה נוטל הידים ומברך ענמי' :

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדִים :

מוציא יקח המלות כסדר שהניחם הפרוסה בין שתי השלימות ויאחו שלשם בידו
סה"כ לחם משנה ופרוסה מוסיף לחם עוני ויברך ומקודם יאמר :

הִגְנִי מוֹכֵן וּמוֹמֵן לָקִים מִצּוֹת אֲכִילַת מִצָּה לְשֵׁם יְחִיד קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא
וּשְׁכִינְתָּיה עַל יְדֵי הַהוּא מְמִיר וְנַעֲרָם בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל :

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמוֹצִיא לָחֶם מִן הָאָרֶץ *

מצה יניח מיד את המלה החתונה מידו ויאחו בהעליונה ויברך על אכילת מצה (ויכו)
בברכה זו על אכילת הכריכה ואכילת אפיקומן) ויבלע כזית מכל אחד ואיחלס בי"ז
בהסיבה ואם אינו יכול לאכול שתיים בבת אחת יאכל תחלה כזית מהעליונה ואח"כ
כזית מהפרוסה (שיעור כזית חלי בילה בינונית) וימחר באכילת שלא ישהה מר
מכדי אכילת פרס ויזהר שלא ישיח בין הברכה לאכילת הכריכה. וראוי להיות זהיר
משיחת חולין עד אחר אכילת אפיקומן כי אכילת מלה קאי גמי על אפיקומן :

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת מִצָּה :

סרור יקח כזית מרור ויטבול בתרומה וינער התרומה מעליו ויברך ויכוין לפסוק זה התרור
שכריכה ומקודם יאמר :

הִגְנִי מוֹכֵן וּמוֹמֵן לָקִים מִצּוֹת אֲכִילַת מְרֹר לְשֵׁם יְחִיד קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא
וּשְׁכִינְתָּיה עַל יְדֵי הַהוּא מְמִיר וְנַעֲרָם בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל :

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת מְרֹר:
ברוך

ברוך אתה יי' מהי' המוליד לחם מן הארץ. בכחונת פסים נחן טעם למה על הפרוסה אומרים המוליד לחם ועל השלימה אומרים על אכילת מלה דהחם מענינא דקרא והבא מענינא דקרא משום דפרוסה ילפין מקרא דלחם עוני דדחיל מה עני דרכו בפרוסה כו' לכך מזכרין ג"כ לחם אבל מלה השלימה ילפין מקרא דעל חלות ומרורים יאכלוהו להכי מזכרין גם אלישנא דקרא על אכילת מלה:

ובברכות (דליח) ס"ל לתק המוליד לחם מן הארץ ולר"נ ז"ל מוליד דלכ"ט לשעבר והלכתא לומר המוליד ולי"ב כיון דמוליד לכ"ט לשעבר והמוליד לר"נ להבא משמע נ"ט לא מוליד דלכ"ט לשעבר כ' בנפחלי ש"ר עפ"ד המיר דקודם שחטא אדה"ר ה' הארץ מוליד פת ממש ולי"ה לריך שום מלאכה כמו טחינה ואפי' וכדומה ולע"ל שיתוקן החטא הוליד ג"כ גלוסקאות כמו שה' קודם החטא וע"כ קיי"ל דאמרינן המוליד לחם דמשמע לשעבר שכבר הוליד לחם כזה מן הארץ ומשמע ג"כ להבא שיוצא לחם כזה מן הארץ היינו לע"ל אבל חלת הוליד משמע לשעבר לבד ולי"ה מרמו על לע"ל:

מצות מלה קראוהו חכמי האמת מיכלא דאסוותא ובוה"ק פ' מלה וז"ל אלמלא הו' נטרין ישראל חרין סטרינ דנהמא חילין לא הו' עיילין לדינא לעלמין ביומי דראש השנה דאיהו יומא דדינא דלאו איהו אלא לאינון דלא נטלי מיכלי דאסוותא כו' :

בשול"ת אבני נזר חו"מ ס' שפ"ג כ' בענין מי שא"י לאכול כזית מרור לרווחא דמלתא בעת שילך לאכול המרור ילמד קודם אכילה הדין ברמב"ם שכתב כשאוכל מרור יברך ברוך אתה ה' אלהי כו' על אכילת מרור ומיכא יאכל עכ"ל. והנה ברמב"ם באמת ליתא לשון זה עיין רמב"ם ה' חו"מ פ"ח ה"ו ע"ש ועיין במג"א ס' רט"ו סק"ה גדול בשעה שלומד הברכות בגמרא אומר בלא הזכרת השם וע"ש במח"ש ובפרמ"ג ובאמת שכ"כ ג"כ בדרך פקודין מ"ע ז' בשם הה"ק מלובלין וז"ל דאס לא נראית הלבנה עד אחר זמנה יאמר המימרא בגמרא בסנהדרין מ"ב מאי מזכר אר"י ברוך אתה ד' אלהי כו' אשר במאמרו כו' ובאמת גם בגמרא ליתא לשון זה :

עוד כ' בס' הג"ל ס' שפ"א אות ה' דלמ"ד דהפסח אינו נאכל אלא עד חלות הה"ד רחין מחויב שישאר טעם מלה בפיו לאחר חלות כיון דאז ל"ה זמן חלות מלה ופסח כלל וע"כ יש תקנה למי שרואה שלא יוכל לאכול כזית אפיקומן קודם חלות יאכל כזית מלה קודם חלות על חנאי אם הלכה כראב"ע דהפסח אין נאכל אלא עד חלות י"ה" זה לשם חלות אפיקומן וימתין עד אחר חלות ויאכל סעודתו ואח"כ בסוף הסעודה יאכל האפיקומן וילא חמ"ג אם הלכה כראב"ע ה' הו"ה הראשון לשם אפיקומן ואז ל"ה איסור כלל מה שאכל סעודתו אחר חלות ואם הלכה כר"ע דנאכל כל הלילה י"ה" הכו"ה אחרון לשם אפיקומן. כ"ז העתיק לי הרב ר' מנחם קירשנבויס נ"י :

בענין אכילת מלה כ' הפנ"י פסחים (דכ"ח) דלר"ש חלות מלה כל ז' ימים מדכתיב ז' ימים האכל חלות ומשמתי משם ג"א שחמה עליו מפסחים (דלי"א ע"ב) מלה ומרור בראשון חובה מכאן ואילך רשות ר"ש אומר באנשים חובה בנשים רשות הרי דר"ש מודה לת"ק דמלה ומרור רק בראשון חובה ולע"ד הגם דס"ל לר"ש דהמלה כל ז' ימים בכ"ז הוא רק בימים ולא בלילות מדכתיב ז' ימים האכל חלות ובכ"מ דרשינן ימים ולא לילות ושם בפסחים דקאי על הלילה ש"ק מכאן ואילך רשות. ועפי"ז יל"פ בסוכה (דמ"ז ע"א) דפריך הש"ס דנימא זמן צו' ש"פ כיון דחלוק באכילת מלה דאמר מר לילה הראשונה חובה מכאן ואילך רשות ומשני החם מלילה חלוק נמיס אינו חלוק הכא אפי' מיום נמי חלוק ופירש"י מיום אינו חלוק דאף יו"ט ראשון רשות רבינא אמר זה חלוק משלפניו וזה חלוק משלפני פניו ולי"ב אחאי לא ניחא לי' לרבינא תי' הראשון

דמיוס אינו חלוק דהוורך לומר תי' משום דזה חלוק משלפניו ולהגיל יל דרבינא בל
 לחרץ אפי' לריש דסיל דמלות מלה כל ז' ימים ולא בלילות איכ לריש נימא זמן בוי
 שיפ ליל דמיוס אינו חלוק דאף ביוט ראשון רשות הרי באמת ביום החיוב כל ז'
 ימים אף בחוה"מ ושבו ליל כניסת יו"ט דז' שיפ חלוק מליל יו"ט הראשון ועכליל גם
 לריש דעכ"פ אין חלוק משלפניו. ובשד"ח מאריך בזה דאף דאין חיוב במלה כל ז'
 בכ"ז אם אוכל יש מלה ע"ש :

בורך. יקח כזית מהמלה השלישית וכזית חזרת וכורכן יחד ואוכלן יחד בהסיבה וכלא ברכה ומקודם יאמר:

זכר למקדש ביה"ק. בן עשה ה"ל. בזמן שבית המקדש היה
קיים היה בורך מצה ומרור ואוכל בייחד לקיים מה שנאמר
על מצות ומרורים יאכלהו:

ידקוט שמעוני

זכר למקדש כהלל כו'. בכ"ס כי בל לרמו כי פסח הוא מ"ע שי"ב כרת ומחורה הוא
 ומלה ומרור הנה המלה מ"ע ככל המלות ומרור בזמן שאין ביהמ"ק קיים רק
 דרבנן וג' אלו לריכין להיות שקולים מרור כמו מלה ומלה כמו פסח דאחז"ל הוי
 זהיר במלה קלה כבחמורה ולכוונה זו ה' כורך פסח מלה ומרור ואוכלם ביחד להראות
 כי כולם כאחד נחשבים לו. עוד מ"כ עפ"מ"ש בסוף ברכות גבי הלל שה' בל בדרך
 וה' שומע קול לווחה בעיר ואמר מובטח אני שאין זה בחוך ביתי וכי המהרש"א
 שה' מלמד לב"ב שאם ח"ו יארע להן רעה לא ינטקו ויאמרו דגם זה לטובה וע"י
 זה עלמו נהווה הכל לטוב וידוע דפסח מורה על הגאולה וטובה ומלה מורה על
 לחם עוני כמאמר הא לחמא עניא והמרור בודאי מורה לרעה ולכך מי שאינו אומר
 דגם הרעה היא טובה הוי שינוי בין הזמנים דזמן הרעה לחוד וזמן הטובה לחוד אבל
 המאמין דהשי"ת עושה הכל לטובה והוי הכל חד ולכך אמר שה' כורך פסח מלה
 ומרור ואוכל ביחד כי הכל חדא כוונה לטובה וז"ש על מלות ומרורים יאכלוהו דעבור
 המלה ומרורים שקבלו באהבה זכו לאכול הפסח דמורה על הגאולה ולולי זה ל"ס
 זוכין לכך כמ"ש פ"ב דשבת גבי רשב"י דאמר למהנו רפב"י אלמלא שהייתי כך לא
 מלאת בי כך ולכ"א על מלות ומרורים יאכלוהו. והג' בעל מעשה רוקח כ' הענין
 של מלה ומרור וגם מה שה' הלל כורך כו' ואוכל ביחד עפ"מ"ש חז"ל טעם לר'
 מינים שבלולב שהמה רומזין נגד לדיקים ובימונים ורשעים אמר הקב"ה יאגדו יחד
 כדי שיכפרו אלו על אלו כן הטעם כאן שה' כורכן יחד כי הפסח מרמו על הלדיקים.
 וראי' כשתכתוב פסח מלא כזה פ"ה סמ"ך ח"ת עולה כמנין תרי"ג ומלה מרמו לבימוני
 שהוא לחם עוני כן הבימונים נקראים דלים בפסוק דלותי ולי יהושיע כמשאחז"ל אבל
 הבימונים רב חסד מטה כלפי חסד ומרור מרמו על הרשעים שמעשיהם מרורים ורמו
 לדבר לחם עוני עם האומות גימטרי' כמנין כלפי חסד עם התיבות ומרור גימטרי'
 מות דרשעים בחייהם קרוים מתים לכך לוי' השי"ת לכרכן יחד שיכפרו אלו על אלו
 ולזה הטעם הפסח נשחט בג' כחות אלו לרמו שגם הרשעים יבחו ילרם הרע ויעשו
 חסובה (ושמעתי שז"כ ר"י במשנה פסחים דס"ד מימיהם של כח שלישיית לא הגיעו
 לאהבתי כי ישמע ד' שלא היו מגיעין למדרגת אהבתי כו' ולהגיל כל עפ"י חז"ל
 אימתי אני אהובה לפניך בזמן שאתה שומע קול תחנוני דלותי ולי יהושיע אע"פ
 שדלה אני מהמלות וקאי על הבימונים) ולפ"מ"ש בזוה"ק שזכיית הפסח. מרמו על
 שחיתת

שמיעת הס"ס דלעמיד וא"י בסוכה דלע"ל מביא הקב"ה ליצ"ר ושוחטו ללד"קיס
נדרמה להם כהר ולרשעים כחוט השערה וכ"ז מרומז ב' תיבות מלה ומרור סו"ת
הר וגם כשתחשוב מלה ומרור עולה כמנין השערה ע"כ ולדברינו ניחא שכל לרמו
לכת הרשעים שאם ירלו לכבוש ירם הוא רק כחוט השערה :

ובמנחם ל"ן בטעם דה"י כורך כ"י כי ליל פסח הוא עת רל"ן גאולה וישועה
שחור לדורות אל גאולתנו ואל פדות נפשינו ואת זה לעומת זה עשה
אלקים ליל ט"ב הלילה ההוא כולו מרור וחלה כליל שחל ליל פסח וטעם הדבר שאם
יתחזקו הדינים חלילה כליל ההוא יומתקו ע"י הרל"ן והחסד המחגלה כליל פסח והלל
ה"י יודע לעשות המיתוק הזה ע"כ ה"י כורך מלה ומרור שהיא כינוי לבי' הלילות
והמתיקה מרור במלה :

ובמחזה אברהם כ' ידוע כי המלה נקרא לחם עוני וזכר לאברהם שאמר ואנכי עפר
ואפר מרור זכר לילחק שהוא מדת גבורה אף שהוא מרור בכ"ז לריך
להתגבר על טבעו וילירו והק"פ בא מהכשבים בח"י יעקב שנאמר והכשבים הפריד
יעקב ולכך לוקחין ג' מלות בסדר זכר לג' אבות ואמלעים יחז' לשנים זכר ליעקב שהוא
קו האמלעי ונקרא בשם יעקב וישראל לכך אוכלין מלה חמילה רומז לאברהם מדת
חסד ואח"כ מרור רומז למדת ילחק גבורה ואח"כ כורך מלה ומרור להמתיק הגבורות
רומז ליעקב בחיר שבאבות כלול מחסד וגבורה מדת תפארת :

והנה ענין הכריכה כי פליגי הלל וחכמים דחכמים ס"ל לריך לאכול המלה בפ"ע
ומרור בפ"ע אבל בבת אחת לא דמלות מבטלות זא"ז והלל ס"ל דמלות אין
מבטלות זא"ז ולריך לכורכס יחד כדכתיב על מלות ומרורים יאכלוהו דמשמע ואפי'
לשיטות אלו דהלכתא כהלל בכ"ז מבוחר בגמרא דעכשיו בזה"ז דמרור דרבנן ומלה
דאורייתא לכ"ע אסור לכרוך מלה ומרור יחד כי המרור דרבנן מבטל למלה דאורייתא
ובכ"ז אנו עושין הכריכה זכר למקדש ובזה פ"י הר"ר יסונגן ז"ל המדרש השביעי
במרורים כליל א' של פסח הרוני לענה כליל ט"ב בזמן שביהמ"ק קיים ה"י די שיאכל
מרור פ"א אי"נ דהלכתא כהלל ועוד דגם לרבנן יוכל לכרוך כח"ש הכוס' פסחים
(דקט"ו) אבל בזה"ז צע"כ לריך לאכול מרור ב' פעמים אחד בפ"ע ואחד זכר למקדש
ו"ש השב עני במרורים ב' פעמים יען דהרוני לענה כליל ט"ב ואין ביהמ"ק קיים :
ובכתונת פסים כ' דמלינו ב' פירושים על האי קרא דמלות ומרורים יאכלוהו
האחד כמו שפירש הלל להורות שריך לכרוך מלה ומרור ביחד ובה' כמו
שפ"י האלשיך בשעה שחאכל מלה תזכיר מעשה מרורים היינו חורבן הבית ו"ש
המגיד כן עשה הלל בזמן שביהמ"ק קיים אז ה"י כורך מלה ומרור לקיים מ"ש על
מלות ומרורים יאכלוהו ובזמן שביהמ"ק קיים ל"ה יכול לקיים כפ"י הב' שחזכור
המרורים היא חורבן הבית וה"י מוכרח לקיים כפ"י הראשון :

והמפ"י הקשו דמביא הקרא על מלות ומרורים יאכלוהו דכתיב בפ"ש ולא הביא
הפסוק דפ"י בא ומלות על מרורים יאכלוהו ובש"ו"ת חת"ס או"ח סי' ק"מ
דילד"ק בפסח ראשון כתיב ואכלו את הבשר כו' ללי אש ומלות על מרורים יאכלוהו
ובפ"ש כתיב על מלות ומרורים יאכלוהו אך דבפסח ראשון איכא מ"ע בפסח בפני
עלמו ובאכילת המלה בפ"ע אך מרור אין מ"ע בפני עלמו אלא טפל לפסח ע"כ
כתיב מ"ע של אכילה על שניהם פסח ומלה ואמר על מרורים יאכלוהו ב' אלו
אמנם בפ"ש גם המלה טפילה לפסח ומי שאינו אוכל פסח שני אינו אוכל מלה ע"כ
כתיב על מלות ומרורים יאכלוהו לפסח ול"כ אכילה אלא אפסח ולא אמלה ומרור
וע"כ מביא בזה דהלל ה"י כורך קרא דבהעלוהך ולא קרא דפ"י בא משום דרבנותא
קמ"ל

קמ"ל דאפי' ב' טפלים היינו מלה ומרור אינם מצטלים כזית אחד של פסח שהוא עיקר טפי וקמ"ל דמ"מ מלות אקרי ומלות אין מצטלין זה את זה :

שלחן עורך. אח"כ יאכל וישתה כדרכת ה' אשר נתן לו ונוהגין לאכול החלה בימים מבושלות. ויסב בכל הסעודה ויכול לשחות יין בחור הסעודה. ולא יאכל יותר מדי שלא תהא עליו אכילת האפיקומן אכילה גסה ויזהר בענייני על שולחנו :

כתב מהריטב"ן ז"ל וז"ל למוד על השולחן העהור לפני ה' כלילה הזה רח"י להיות נסרף אכילת פסח אחר שבעו"ה א"א לקיימו בפועל ז"ל דוגמא וזכר לדבר בשלש שפתינו. בדרך שאנו עובדין בגלות בקריאת פרחות קרנות וסדרי עבודות. שחשלה קריאתנו לרצון לפני ה' אלהינו על כן ינהיג כך גם כזו ויוציא בשפתיו ויאמר כך :

אכילת בשר הפסח כליל חמשה עשר של חודש האביב מלות עשה מן הסורה שנאמר ואכלו את הבשר כלילה הזה ללי אש ומלות על מרורים יאכלוהו. מלות מן המובחר לאכול בשר הפסח אכילת שובע. לפיכך אם הקריב שלמי חגיגה בארבעה עשר איכל מהן החלה. אח"כ אוכל בשר הפסח כדי לשבוע ממנו. ואם לא אכל אלא כזית יצא י"ח. וסניגין אינן נאכלין אלא ללי אש. ולריבין ברכה לכל א' בפ"ע. על הפסח אומר אשר קדשנו במלותיו ולונו לאכול הפסח ועל חגיגה לאכול הזבח הפסח טעון הלל באכילתו. וא"ר משום ר"ח כזיתא פסחא והלולא פקע איגרא. אין לולין את הפסח על גבי כלי אבן או כלי מתכת ולא בשפור של מתכת. כיצד לולין אותו מביאין שפור של רמון תוחבו מחוך פיו עד בית נקובתו. ותוחב כרעיו ובני מעיו בשפור למעלה מפיו של טלה. ותולוהו לחוך החמור והאש לנטה. אין הפסח נאכל נא ומבושל ואינו נאכל בשתי חבורות ואין מוליאין מחבורה לחבורה. ולא האוכל ראשי לאכול משני פסחים. שאין נוהגין על שני פסחים כאחת. ואינו נאכל אלא למנויו (בשעת שחיטה) ישראל מהול טהיר בן ברית. וכשם שמילת בניו ועבדיו מעכבתו מלשחוט הפסח כך מעכבתו מלאכול בו. השובר עלם בפסח העהור לוקה. ואפילו שלא כליל פסח. לפיכך שורפין עלמות הפסח בכלל הנותר מצשרו כדי שלא יבואו בהן לדי תקלה. אין רשאין לאכול מגדי הרך אלא מה שנאכל בשור הגדול. הפסח אינו נאכל אלא עד חלות הלילה הזה. בשר חגיגה שעלה עם הפסח על השולחן. וכן כל החבשילין העולין עמו מתבערין עמו. ואינן נאכלין אלא עד חלות כפסח. חלוק פסח דורות מפסח מזרים בג' דברים. שהוא היה מקחו מבעשור. ובעון הגעת דם באגודת אוזב על המשקוף ושתי המזוזות. ושנאכל בחפזון. זו היא מלות אכילת הפסח. הרחמן יזכנו לאכלו בעיר מקדשנו במהרה בימינו ויקיים בנו מקרא שכתוב כי לא בחפזון תלכו ובמוססה לא תלכו. כי הולך לפניכם ה' ומאספכם אלהי ישראל. כימי לאחנו מארץ מזרים יראנו נפלאות. ודבר אלהינו יקום לעולם ימינו רוממה עושה נוראות :

יטוב לקרות מאמר מס' הוזהר (פ' בא) מעניני יציאת מצרים אך יזהר לאכול האפיקומן קודם חלות :

צפון. לאחר הסעודה יקח את האפיקומן ויאכל ממנו כזית. ויתן לכל בני ביתו לאכול ויזהר לאכול קודם חלות לפי שקרבן פסח זמנו עד חלות. ואם שכח ולא אכל אפיקומן ולא זכר עד אחר שבירך ברהמ"ז אם זכר קודם שבירך בפסח יטול ידיו ויברך המוליא ויאכל אפיקומן ויחזור ויברך ברהמ"ז ובפסח וישתה הכוס ואם לא זכר עד אחר שבירך בפסח לא יאכל אפיקומן. ויסמוך על מלה שאכל בחלה. (וי"ח שלעולם חוזר ואוכל כזית ומברך ברהמ"ז על הכוס רביעי שגומר עליו הלל והגאון חק יעקב פסק דיאכל אפיקומן ויברך בלי כוס) אכל במקום שנהגו לעשות שימור למלה מלות

מלוא משעת קלירה אפי' לא נזכר עד אחר ההלל. יכול ידיו ויברך המוליד ויאלל אפיקומן ויחזור ויברך על הכוס אף שהוא כוס חמישי ואין לחוש במה שמוסיף על הכוסות. אם נאבד האפיקומן יאלל כו' ממלך שמורה אחרת ואחר אכילת אפיקומן אין לאכול שום דבר אלא יברך מיד ברהמ"ז. מי שיטן בתוך הסעודה והקץ דהיינו שינה שבחך אכילת אפיקומן הוי הפסק ואינו חוזר לאכול. וי"א דגם קודם לזה הוי שינה הפסק ויש לחוש להתחלה שלא לישן בסוף הסעודה. וקודם אכילת האפיקומן יאמר זה:

הגני מוכן ומזמן לקיים מצות אכילת אפיקומן לשם יחוד קידושא בריך הוא ושכינתיה על ידיו ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל:

אחר אכילת האפיקומן אין לאכול שום דבר ואין לשמות השקה:

ברך. מוזגין כוס שלישי ויטול ידיו למים אחרונים ויטול הכוס בידו ומברך ברכת המזון בכוונה ובנעימה קדושה. ומלוא לחזור אחר ג' לזימון ודוקא לזמנא מהחלה סעודה אבל לא לקרות חזירו שיפסיק סעודתו ויבוא ללירוף לזימון ואח"כ יחזור לסעודתו. והבא לזימון לא יאלל אפיקומן בביתו אלא כאן. ונהגו שבעל הבית יברך אף אם יש לו אורח:

יברך שבענו

במשנה פ' ג' שאכלו דאם המה עשרה אומרים נברך אלקינו שאכלנו משלו ומה שחקנו להזכיר זה השם ובברכת התורה אומרי' ברוך ה' המבורך כ' בתי"ט פ"ו בברכות דהטעם דמליאות המזון לבדיוטיו הוא מלך הדין שאחר שהמליא מעשי' ונתן להם מליאות וחיים מחויב לתת להם מזונות שאל"כ מליאותם לרעה והי' טוב להם ההעדר אבל התורה שהיא מלך החסד מברכין ברכו ה' שהוא מלך החסד ורחמים אבל שם אלקים הוא בדין וע"כ בבהמ"ז אומרים אלקינו ע"ש:

ואי' שם סדר בהמ"ז ברכה א' ברכת הון שני' ברכת הארץ שלישי' בונה ירושלים והמה מה"ת והטוב והמטיב ביצנה הקטנה ויש רמז לג' ברכות אלו ממה שכתוב בשלחן ולפית אותו זהב טהור מלת זהב נוטריקון מן "הארץ" בונה ירושלים. בביהמ"ז דר"ג שפירא:

בהגדה שלחן הטהור בשם הר"ר אברהם ז"ל מסמיעטין טעם על הסרת הסכין מהשלחן בשעת ביהמ"ז כי על השלחן יש סכין. מלח. ארס. לחם. ור"ת סמא"ל שם הבי"ט וע"כ רמזו חז"ל שעת אכילה שעת מלחמה שלא יתגבר ח"ו חלק הרע לפיכך חסירין הסכין כדי לפגום זה השם לפי"ז נכון להסיר הסכין גם בשעת וי"ט מעל השלחן בשעת ביהמ"ז:

ברוקח ס' שלי' ותשכ"ך ס' שט"ו שכל האותיות של א"ב יש בביהמ"ז חוץ מן ק' אחרונה להודיענו שאין מלאך אף שלף קלף אקף זעף ננף רשף שולף בסעודה במקום שמברכין בהמ"ז בשעת ובכוונה:

בהגדה זרע יהודה וי"ל ונוהגים באשכנז שהמזמן קודם שיאמר נברך אומר בלשון לשו (רבותי מיר וועלין בעגשין) וכ"כ בסידורים ובקלחם כתוב בלשון שאלה (רבותי מיר בעגשין) ולריך ליתן טעם לזה דהפוכי מטרסא למה לי לומר כן בלשון לשו ואח"כ בלשון הקודש נברך ונראה שזה שאומר כן בלשון אשכנז לאו משום זימון והסתלת הברכה אלא משום גמר האכילה בכדי שידעו שיגמרו מלאכול וכן משיבין בלשון פסוק יהי שם ה' מבורך וכו' כלומר שגמרו מלאכול ויאה לבדך ואז המברך מוזר

חוזר לומר מה שנלמד להזימון ואומר נכרך ולאחר שאומר המזמן נכרך שאכלנו משלו
 הן ענין כרוך שאכלנו משלו וכו' וחוזר המכרך ג"כ לומר כרוך שאכלנו כו' להורות
 להם שכן גם דעתו ורלונו לכרך כדרך שאמרו הן ולא עוד אלא שמוסיף ב"ה וכרוך
 שמו וכו' הכל זו והאבודתה וז"ל וענין הזימון הוא רבוי שבה וגדולה לבזר ית'
 שמזמין ומחרין זה את זה ומתעדין יחד להודות לו ולשבחם ולפארו על שפע טובתו
 כמ"ש ונרוממה שמו יחדיו עכ"ל :

ובזוה"ק כי הטעם שמזמין שפ"י הזמנה זו שאומר להם נכרך עי"ז מתישין הכח
 של הסט"א ובנפחלי ש"ר הגדה כי עפ"י שפ"פ דכל זוגות הוא סכנה
 ואי שפה זוגות וילא לחוץ אי שמע דאמר אנא ואתה הא תרי לימא אנא ואתון הא
 סלחא נשמע מזה כשהם שנים יכול ליוזק וכשיש ג' אין שליטה לסט"א והטעם מאחר
 שהמה מורכבים מב' יסודות אש ורוח ע"כ י"ל שליטה ג"כ על זוגות שהם ב' אבל
 על ג' א"ל שליטה וברכת הזימון ילפינן מקרא גדלו לה' אחי ר"ל משום דמלת גדלו
 משמע שאומר לב' אחים שנים לגדלו לה' אחי ואני אחי הג' והוי כאלו אומר אתון
 ואנא הא סלחא ממילא מתישים כחו של הסט"א שאל עוד שליטה :

הגני מוכן ומזמן לקיים מצות עשה של ברכת המזון שנאמר ואכלת ושבעת
וברכת את יי אלהיך על הארץ הטובה אשר נתן לך לשם יחיד קדושא
ברוך הוא ושכינתיה על ידי ההוא ממיר ונעלים בשם כל ישראל :

המכרך אומר רבותי מיר ווידען בענטשין :
 וענין המסובין יהי שם יי מבורך בעתה ועד עולם :
 ואומר המכרך ברשות סרגן ורבנן ורבותי נכרך שאכלנו משלו :
 וענין המסובין כרוך שאכלנו משלו ובטורכו חיינו :
 יחיד אינו אומר ברוך הוא וברוך שמו :

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם הן את העולם כלו
בטובו בן בן בחד וברחמים הוא נותן לחם לכל
בשר כי לעולם חסדו. ובטובו הגדול תמיד לא חסר
לנו ולא יחסר לנו מזון לעולם ועד. בעבור שמו הגדול
כי הוא אל זן ומפרנס לכל ומטיב לכל ומכין מזון
לכל בריותיו אשר ברא: ברוך אתה יי הן את הכל:

ירקוש שמעוני

הן את העולם כולו בטובו כו'. בשב"ר פ' בשלח במקומו היינו העשירים שהם
 נותן להם כל טוב. בן היינו האיש אשר ניוון עפ"י חן כי מלא חן בעיני רעהו
 ויקחהו לפקיד ומשרת בבית מסחרו. בחסד היינו האיש הגיוון ע"י חסד כי י"ל חנות
 קטנה והוא לזה תמיד מעות על גמ"ח. וברחמים היינו העניים הגיוונים ע"י רחמי
 הזולת הכלל רק בהשגחתו ית' נותן לחם לכל בשר. או ר"ל בן כי חן הוא ענין
 רוחני הנשפע משמים על דבר גשמי וכשהש"ת רואה שירויח כס"ל מה למכור משפיע
 עליו הש"ת חן על הדבר שיראה הקונה לקנותו למען ירויח זה על ידה ע"ס. ובפ"י
 בהמ"ז לר"י שפירא דבחן ר"ל בחן שנושאים לפניו כמ"ש ומנתי את אשר אתון
 ובחסד

ובחמץ כמ"ש כי לעולם חסדו שמתנהג עם בריותיו וברחמים כמ"ש ורחמיו על כל מעשיו ומה שחקנו לומר וברחמים ולא ברחמים רבים כמ"ש בחפלה שמו"ע מחי' מתים ברחמים רבים לפי שחיי האדם נחלקים לג' חלקים שני העלי' ושני העמידה ושני הירידה וג' זמנים הללו הקב"ה זן האדם ומעמידו בחיים חיותו וג' לשונות בזה ובחמץ וברחמים כנגד ג' זמנים הללו כי בשני העלי' שהתמורה הנעשית מן המזון רבה ויותר מן ההכחה אל חסד גדול להעמידו בחיים לפי שהתמורה אינו דומה מכל וכל ללחות השרשי לריך עזר אלקי וע"כ יספיק חן האל ית' ובשני העמידה שהתמורה שזה אל ההכחה או קרוב לה ילטרך עזר יותר גדול והוא חסד להעמידו בחיים ובשני הירידה שההכחה מרובה מאוד מהתמורה הבאה מהמזון לריך האדם רחמים להעמידו בחיים אבל לאחר המות לא יספיק להחיות את האדם לא חן ולא חסד ולא רחמים אבל לריך רחמים רבים כמ"ש מחי' מתים ברחמים רבים ועי"ל שחקנו לומר ג' לשונות הללו שידוע שהקב"ה זן את כל העולם הן לריקים הן בינונים הן רשעים והנה הלקחים ראויין לקבל פרס מבית המלך שזון אוסר וא"ל לזה חסד גדול וע"כ יספיק להן חן האל ית' והבינונים לריכין עזר יותר גדול והוא חסד האל והרשעים שאינם ראויים כלל לקבל פרס מבית המלך ית' לריכין רחמים :

הוא נותן לחם לכל בשר כל"ה ול"ב מלח הוא דמיותר דהול"ל נותן לחם כו' ובנפתלי ש"ר כ' עפ"מ"ש חז"ל בנענית דג' מפחחו' בידו של הקב"ה ואחד מהן הוא מפתח של פרנסה ובר"ף דהטעם משום דמדתו של הקב"ה וחנותי א"ל אחין ורחמתי כו' אע"פ שאינו כדאי בכ"ז נותן לו הקב"ה מזל החסד משא"כ המלאך א"ל בכח ליתן לבלתי ראוי מזל מעשיו וע"כ לא נחסר המפתח של פרנסה למלאך וז"ש הוא נותן לחם ור"ל מאחר שהוא נותן לחם הוא בעלמו ע"כ נותן לכל בשר הגם שאין ראוי רק מזל החסד ורחמים :

נותן לחם לכל בשר אותיות שניות מן נותן לחם לכל הוא שם חת"ך שהוא מסוגל לפרנסה וזשחמז"ל כל האומר חלה לדוד בכל יום כו' ופריך אלימא משום דאי' ב"י פותח את ידך נימא הלל הגדול דכתיב נתן לחם לכל בשר כו' ור"ל משום דאית ב"י פותח את ידך דרס"ת חת"ך נימא הלל דכתיב נתן לחם לכל כו' דג"כ יש בו שם חת"ך . בשמחת הרגל . והש"ס משני משום דיש בה תרתי . ובהגדה מרבה דברים כ' דבאמת קשה מ"ש דפריך מהלל הגדול הרי יש כמה פסוקים בתהלים ש"כ בקשה אחזונו אתם להג"ל א"ש דעיקר הקו' מנותן לחם לכל בשר ד"כ שם חת"ך וע"ז משני משום ד"כ תרתי דתיבת ומשביע עולה גם כן שם חת"ך ויש בו שם חת"ך ב"פ :

זן ומפרנס לכל זן שנותן מזון לאכול ומפרנס הוא שאר לרכים וכן הם משמשים בלשון חז"ל בגמרא . ובבהמ"ז דר"ג שפירא דפסוק נותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו דר"ל דנותן לחם לכל בע"ח ש"ל בשר וגו' כגון לאדם ולבהמה ולחי' ולעוף ולדג ולשקץ ולרמש והמה ז' מינים נגד ז' תיבות שנפסוק זה ובפסוק פותח את ידך ומשביע לכל חי רלון ואמר כי לעולם חסדו דר"ל דמהפרנסין מזל חסדו הגדול התמיד שחינו פוסק לעולם כי חסדי ה' לא תמו ואמר זן ומפרנס לכל פי' זן באכילה ומפרנס בשאר לרכיו כדפירש"י בפי' התקבל כל לשון פרנסה לשון עשיית לרכים כמו לפרנסה שמין באב :

נוֹדֶה לָהּ יי אֶלְהֵינוּ עַל שְׁהַנְחִילָהּ לְאַבְוֵתֵינוּ אֶרֶץ חֲמֻדָּה מְבֹרָה וְרַחֲבָה וְעַל שְׁהוֹצֵאתָנוּ יי אֶלְהֵינוּ מִן הָאֶרֶץ מִצְרַיִם וּפְדִיתָנוּ מִכַּפִּית עֲבָדִים וְעַל בְּרִיתָהּ שֶׁחֲתָמָהּ

שְׁחַתְמָתָם בְּבִשְׁרָנוּ וְעַל תּוֹרַתָּה שְׁלֹפְמִדְתָּנוּ וְעַל חֻקֶּיךָ שְׁהוֹדַעְתָּנוּ וְעַל חַיִּים חַן וְחֶסֶד שְׁחוֹנְנֵתָנוּ וְעַל אֲכִילַת מַזֶּן שְׁאַתָּה זָן וּמִפְרֵגֶם אוֹתָנוּ תִּמְדַּר בְּכָל יוֹם וּבְכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה:

יִרְקוּ שְׂמֵעוּנִי

גוּדָה לֵךְ דָּא כו' אֵרֶךְ חַמְדָּה טוֹבָה וְרַחֲבָה. נִקְטַ ג' תּוֹאֲרִים אֵלּוּ עֲפִימָשׁ חוֹל וְלֹא אֹמֵר אֲדָם לַחֲבִירוֹ לֹר לִי הַמָּקוֹם שְׁאֵלִין בִּירוּשָׁלַיִם וּפִירְשִׁי לִפִּי שְׁכָל הַדְרִים בְּחֻכּוֹ הִי' הַקְבִּיָּה מִזְמִין לֵהֶם פְּרָנְסָתָם וְלֹא הוֹלֵךְ אֶחָד מֵהֶם לֵאמֹר מִשֶּׁס עִיב וּרְבִינוּ יוֹנָה פ"י שֶׁהִי' הַמָּקוֹם רַחֵם שְׁכָל יִשְׂרָאֵל יִכְלוּ בָּהּ וּשְׁאֵרֵי הַמָּפוֹ' פ"י כִּי לַפְעָמִים בְּהִיּוֹת הָאֲדָם יוֹשֵׁב בְּאוֹיֵר שְׁאֵין טוֹב לוֹ וְלֹר לוֹ אוֹתוֹ הַמָּקוֹם מֵלֵךְ עֵיפּוֹשׁ הָאוֹיֵר עִיב לֶכֶן בָּאוּ ג' תּוֹאֲרִים אֵלּוּ בְּאִי אֶרֶץ חַמְדָּה שְׁאִינָה לָרָה וּמִלִּיקָה לֵב הָאֲדָם אֵלּוּ אֲדָרְבָּה הִיא חַמְדָּה מֵלֵךְ הָאוֹיֵר שֶׁהוּא טוֹב וְגַם טוֹבָה שֶׁהִיא זִכָּה חֶלֶב וּדְבַשׁ וַיֵּשׁ מִזְמִינִת בְּרִיּוּת וְאֵין לָרֹא אֲדָם מֵלֵךְ לַמָּלוֹם הַמִּזְמִינִת וְגַם רַחֲבָה כַּפְשׁוֹטוֹ שֶׁמְכִיל כָּל יִשְׂרָאֵל בְּחֻכּוֹ וְלֹא אֲדָם לֹר לִי הַמָּקוֹם. בְּהַגְדָּה חַיִּים לְרֹאשׁ. וְאֹמֵר וְעַל שֶׁהוֹלַחְנוּ מֵאֲמָ"ל וְעַל בְּרִיתְךָ שְׁחַתְמָת בְּבִשְׁרֵינוּ הַסְמִיכּוֹת יִי"מ עִם מִילָה כִּי בְּהַגְדָּה עַתָּה לְדַבֵּר עֲפִימָ"ד בִּילְקוּט וּבִרְשִׁי בֹא דְרָא הַקְבִּיָּה בִּישְׂרָאֵל שֶׁהִן עֲרוּמִין מִן הַמִּלּוֹת נַחֵן לֵהֶם דָּם מִילָה וְדָם פֶּסַח שְׂבֻכּוֹתָם יִגְאֻלוּ וְעִיב יִי"מ וּבְרִית מִילָה נִסְמְכוּ יַחַד:

וְאֹמֵר אֲחִיב וְעַל חוֹרֶךְ שְׁלֵמִדְתָּנוּ וְנִסְמְכָה לְבְרִית הוּא עֲפִימָשׁ בְּמִ"ר מִשְׁפָּטִים דְּלוּלֵי הַמִּילָה אִי"ל לְלִמּוּד חוֹרָה כְּמִ"שׁ מִגִּיד דְּבָרֵינוּ לִיעֻקֵּב מִי שֶׁהוּא נִימּוּל כִּיעֻקֵּב וְכְמִ"שׁ וְעֵימִדִּי לִיעֻקֵּב לַחֵק עוֹד כִּי עֲפִימָשׁ חוֹל דִּהְעוּסֵק בְּחוֹרָה נְעִשָּׂה שׁוֹחֵף לַהֲקִבָּה בְּנִעְשֵׁי בְּרָאשִׁית כְּמִ"שׁ אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וּלְיָלֵה חוֹקוֹת שָׁמַיִם וְאֶרֶץ לֹא שְׁמַתִּי עוֹד אֲחִיב לְדִמְקִיִּים מִלּוֹת מִילָה גִיב נְעִשָּׂה שׁוֹחֵף לַהֲקִבָּה בְּנִעְשֵׁי כְּמִ"שׁ אִם לֹא בְרִיתִי זֶה בְּרִית הַמִּילָה כו' וְעִיב דִּהְמִילָה הוּא קִיּוֹם הָעוֹלָם וְעִיב עוֹנֵשׁ כְּרַח לְהַמְצִילָה שִׁיכְרָת מִן הָעוֹלָם וְכִיּוֹן דְּמִלּוֹת מִילָה וְעַסֵּק הַחוֹרָה הוּא קִיּוֹם הָעוֹלָם עִיב נִסְמְכוּ יַחַד: **וּבִזְרָע** יְהוּדָא וְחִי' וְרַחֲבָה עִיב ת' פִּרְסָה עַל ת' פִּרְסָה וְאֲחִיב פ' הַנּוֹקִין אֶרֶץ לְבִי כְּחִיב מֵה לְבִי אֵין עוֹרֵר מִחֻזֵּק בְּשֵׁרוֹ אֵף אִי בְּזִמְן שִׁיּוֹשִׁיִּים עֲלֵי רוּחָה וְלֶכֶךְ אֲנוּ מִזְכִּירִין יִי"מ שֶׁלֹּא לַתְמוּהָ מֵה זֶה שֶׁאֲנַחְנוּ שְׁמַחִים עַל שֶׁנִּחְלַל לְאֲבוֹתֵינוּ אִי כִיּוֹן שְׁנַחֲלָתֵנוּ נִהְפַּכָּה לְזָרִים עִיב אֲנוּ מִזְכִּירִים יִי"מ וְנוֹתְנִין הוֹדָא לַהֲשִׁי"ת עַל יִי"מ כִּי כֵּן תַּחֲלִית יִי"מ הִיָּתָה לְהַבִּיא אוֹתָנוּ אֵל הָאֶרֶץ וְנוֹדָה לֵךְ דָּא עַל שֶׁנִּחְלַת לְאֲבוֹתֵינוּ אִי"מ כִּי בִּזְמַת אֲנוּ בְּנִיִּים שְׁעוֹד תִּשׁוּב לָנוּ כְּשֵׁנִים קְדָמוֹנִיּוֹת וְגַם עַתָּה שֶׁאֲנַחְנוּ הַרְחַק מִן הָאֶרֶץ וְאֵין אֲנוּ נִהְיִים מִמֶּנָּה מִ"מ זְכִינוּ עַל יְדֵה שְׁהוֹלַחְנוּ מֵאֲמָ"ל וְעִיב מוֹדָה לֵךְ עִיב כְּמִ"שׁ שֶׁלֹּא אֵת אֲבוֹתֵינוּ בְּלִבְד גָּאֵל כו' אֵלּוּ אֵף אוֹתָנוּ גָּאֵל עַמָּה:

וְאֹמֵר כָּל עַתָּה וּבְכָל שָׁעָה עַתָּה נִקְרָא רֹבֵעַ מַעֲלִיעַ שֶׁהִם שֶׁשׁ שְׁעוֹת כְּמִ"שׁ לַעֲתָ עֵרֵב וּבְחַפְלָה אוֹמְרִים נִפְלְאוּתֶיךָ שְׁכָל עַתָּה עֵרֵב וּבִקֵּר וְלֹהֲרִים וְרִמָּ"ל בְּדִי"מ כִּי כִי עַתָּה קָאֵי עַל עַתְמוֹתֵי הַשָּׁכָה כְּמוֹ קוֹר וְחוּס וְקִין וְחוֹרֶף כו' וְשִׁעָה הוּא אֶחָד מִכִּיד בְּמִלִּיעַ מִלְּשׁוֹן וְשִׁעָה ה' נִרְדָּף מִפְּעַל פִּנָּה וּשְׂבִחֶשֶׁךְ זִמְן זֶה הַשֶּׁמֶשׁ פּוֹנֶה מִכְנֶגֶד מוֹל זֶה לְמוֹל מוֹל הַב' וְזוֹ בְּכָל עַתָּה וְלֹא זוֹ אֵף בְּכָל שָׁעָה. בְּחַבְלִין לְמַלְוָה. וּבְנִפְתָּלִי שִׁ"ר דְּקֶדֶק בְּמָה שֶׁמִּחְלֵק וְאֹמֵר וְעַל חוֹרֶךְ שְׁלֵמִדְתָּנוּ וְעַל חוֹקֶיךָ שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ כִּי חוֹקִים בְּכָלל חוֹרָה וְיִ"ל עֲפִימָשׁ בְּאִפִּי לְפָרֵשׁ הַפְּסוֹק רַחוּם מִרְשָׁעִים יְשׁוּעָה כִּי חֻקֶּיךָ לֹא דְרָשׁוּ דִּישׁוּעָה הוֹנָח עַל דְּבַר שֶׁהוּא לְמַעַלָּה מֵהַטְּבַע וְיִשְׂרָאֵל שְׁמוֹמְרִים הַחוֹקִים שֶׁהוּא לְמַעַלָּה מֵהַשְׁכָּל כְּכֹה הִשִּׁי"ת עוֹשֶׂה לֵהֶם כִּסִּים לְמַעַלָּה מֵהַטְּבַע וְשִׁ"ר רַחוּם מִרְשָׁעִים יְשׁוּעָה יִמֵּן כִּי חֻקֶּיךָ לֹא

וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמִכְרָכִים אוֹתְךָ יִתְפַּרֵּךְ שְׁמֶךָ כְּפִי כָל
חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וְעַד כְּפָתוּב וְאִכְלִית וּשְׂבַעְתָּ וּבִרְכָתָ אֶת יִי אֱלֹהֶיךָ עַל
הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ: עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמְּזוּן:

ועל הכל ר"א אנחנו מודים. בשם לדיק אחד דר"ל דעל כל הטובות שנתה לנו יש לנו טובה כפולה ומכופלת על הכל במה שזכינו לכך שאתה הוא ד' אליקינו ואנחנו מודים לך וז"כ ועל הכל ר"ל על כל הטובות הטובה זאת עלתה על הכל מה שאנחנו מודים לך וכ"כ הרמ"א לפרש הפסוק כי טוב חסדך מחיים שפתי ישבחוך כי לכתורה בכלל החסדים שעושה המקום עמנו החסד הגדול הוא החיים אבל באמת החסד הגדול שבוכל הוא מה שזכינו להודות ולהלל לפניו וכמ"ס ר"י ברכות מודים אנחנו לך על שאתה מודים לך על שזכינו להודות לך וז"ש כי טוב חסדך מחיים ר"ל יותר מן החיים במה שזכיתי אשר שפתי ישבחוך. מודים מספר מאה כלומר אנחנו מודים לך בכל יום במאה ברכות. ר"נ שפירא:

ואכלת ושבעת וברכת את ד'א כו'. בהגדה פרסומי ניסא עפ"מ"ש חכמי המוסר דאם אדם נזהר לברך בנהמ"ז כראוי מובטח לו שיהיו מזונותיו מלאים ואין צד לירי רעבון כלל וז"ל אימותי ואכלת ושבעת בזמן שתברך כראוי וזהו וברכת את ד'א כו'. ואומר יתברך שמך בפי כל מי וליא לשון אחר כגון בפי כל בשר או בפי כל ברייתו והכוונה כאלו אמר יתברך שמך בפי כל לדיק כי הלדיק יקרא חי כמ"ס בשמאל ז' בן איש חי שדחז"ל בברכות שה' ל"ג ולדיקים אפילו במיתתם קרוים חי וכן תקנו בשחרית של שבת ובשפת לדיקים תתברך והטעם לפי שגלדיק שיך ברכה כמ"ס בשלי זכר לדיק לברכה ועוד יכלול פה בנהמ"ז טעם אחר שהוא מיוסר על הפסוק פותח כו' ומשביע לכל חי רצון לפיכך יתברך שמך בפי כל חי על שאתה משביע אותם. בנהמ"ז דר"ג שפירא.

רַחֵם יי אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמָּךְ וְעַל יְרוּשָׁלַּיִם עִירְךָ
וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדְךָ וְעַל מַלְכוּת בֵּית דָּוִד
מְשִׁיחֲךָ וְעַל הַבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שְׁמֶךָ עָלָיו.
אֱלֹהֵינוּ

אֱלֹהֵינוּ אֲבִינוּ רַעֲנוּ זִוְגְנוּ פִּרְנָסְנוּ וְכִלְכְּלָנוּ וְהַרְוִיחֵנוּ
וְהָרוּחַ לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ מַהֲרָה מִכָּל צָרוֹתֵינוּ. וְנָא אֵל
תַּצְרִיכֵנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לֹא לַיְדֵי מַתָּנַת בֶּשָׂר וָדָם וְלֹא לַיְדֵי
הַלְוָאתָם כִּי אִם לַיְדֵךְ הַמַּלְאָה הַפְתִּיחָהּ הַקְדוּשָׁה
וְהַרְחֲבָה שְׂלֵא נָבוֹשׁ וְלֹא נָפֹלִים לְעוֹלָם וָעֶד:

יִרְקוּ שְׂמֵעוּנִי

רחם נא כו'. יתבאר עפ"ד חז"ל בצרכים (ד"כ) דשאלו מה"ש לפני הקב"ה מ"מ אחת
נושא פנים לישראל ח"ל אני כחבתי בחורה ואכלת ושבעת וצרכה כ' והם
מדקדקין עד כזית ועד כבילה ע"כ ראוין הן לנשיאות פנים וז"ש מקודם ועל הכל ד"א
אנחנו מודים לך אפי' על כזית ועל כבילה וליתא בחיובא אלא ואכלת ושבעת אז
וצרתי את ד"א כמלא צדין מגיע לנו נשיאות פנים ולרחם עלינו ואמר על הבית
הגדול כו' אלקינו אבינו רענו כו' ובחיים לראש עפ"מ"ש במ"ר תרומה אמר הקב"ה
לישראל אחס בנים ואני אביכם עשו בית לאב שיבוא וישרה אלל בניו שנאמר ועשו לי
מקדש ושכנתי בתוכם לכן אמר ועל הבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו אבינו כו'
ר"ל שמכא ביהמ"ק שיש שם השראת השכינה הוא רח"י שנקרא הקב"ה אבינו:

ואמר אבינו רענו זוגנו כ' בפרסומי ניסא עפ"מ"ש בזה"ק פ' בשלח כשואל האדם
פרנסתו ומזונותיו מהקדוש ברוך הוא נקרא ברא מהימנא ולכן אמר אבינו
רענו זוגנו דהיינו מכא שאלים הפרנסה מהש"ת לזון ולפרנס אותנו אזי נקראים
אנחנו לך בנים ואחא אבינו:

ובהגדה זרע יהודא וז"ל ומ"מ התפלה שעל הבית ל"ב כי איך תחול התפלה
על דבר שכבר בטלה מליאותו כולו יען הביהמ"ק כבר חלף הלך לו ולא
נשאר ממנו רשם ולורת הבית לשיאמר עליו רחם עלינו כאשר יאמר על הבית שחרב
מקלטו והגם שנשאר ממנו כותל המערבי מ"מ אין שם בית עליו וכ' שהענין כמ"ש
בזה"ק פקודי ת"ח אינון אבנין דיסודי ליון וירושלים חיו דשליטו עליהו שאר עממין
ולא אוקיד לון ולא אחוקדו אלא כלהו אחגניזו וגניז לון הקב"ה וכל אינון יסודי ביתא
קדישא כלהו אחגניזו ולא אחאבדו מינייהו אפי' חד וכד יסדר קוב"ה ויוקיס לה לירושלים
אינון אבנין קדמאין יהדרון לאתרייהו כו' והנה תפלתנו על ליון וירושלים וביהמ"ק
דאחגניזו לעילא ירחם ד' וישיבם לנו ולפי הפשט הכוונה על הבית הגדול והקדוש אשר
יעדת לבנות והוא אשר שמך נקרא עליו מאז כמ"ש יאע"ה אין זה כ"א בית אלקים
זה בנין של עתיד כמ"ש במ"ר. עוד הביא בשם מהר"ן שפירא שלפי דקדוק הלשון ראוי
שיקרא משינתו משוח בזיו ולא משיח ביד ועכ"כ שלכך אנו קוראים משיח מפני שנכללו
בו כל שמותיו שחולקים בו ר"ל והיינו "מנחם" "שילה" "ינון" "מנונא" מורא ד"ה משיח וע"ש
שדחה זה. ובמטה אהרן כ' דנוע דבזמן שביהמ"ק קיים היו ישראל ניזונים מהעיקר
והתמלית והשיריים היו ניזונין אה"ע משא"כ עכשיו בגלות הוא להיפוך שישראל ניזונים
מהשיריים של אה"ע והוא בושא גדולה לישראל וז"ש כשתרחם עלינו כו' ועל ליון
משכן כבודך יי' אבינו רענו זוגנו ר"ל נה"י ניזונים על ידך ולא ע"י האה"ע ז"ש
יאל תצריכנו ה"א לירי מחנת בור' שנאכל מן האה"ע מה שמשיירים לנו וז"ש שלא
נבוש ולא נכלם שאל בושא גדולה מזו אם אנו ניזונין מתמליתן של האה"ע משיורי מאכלם:
ובנפתי

ובנפתלי שיר כי עפ"מ"ד חז"ל שלשה נקראו על שמו של הקב"ה ירושלים שנאמר ושם העיר מיום ה' שמה א"ת שמה אלה ה' שמה. לדיקים יקראו ע"ש של הקב"ה שנאמר כל הנקרא בשמי וא"י במ"ר דמשרה לא נזכר שם המיוחד על מעשה בראשית מפני שכולם נפסדין והולכין ואין כבודו של מלך להזכיר שמו על דבר הנפסק אבל על בריאת שו"א שהם קיימין לעולם יחד שמו וז"ל ועל הבית הגדול והקדוש שנקרא שמו עליו דייקא מוכח שלא נשרף שהרי אין הקב"ה מיוחד שמו על דבר כלה ונפסד ומוכרח הדבר שנגזר בלבד זעדיין הוא קיים כמ"ש הוזה"ק הג"ל:

וא"ל תלריכו ד"א לא לירי מתנת בור"ד ולא לירי הלואה. בהגדה אור ישרים עפ"מ"ש חז"ל כחובות (דס"ז) והעבט תעביטנו זה שאין לו ואין רולה להסתפרנס דרך מתנה נותנין לו דרך הלואה וז"ש שאנחנו מתפללין לה' שלא תלריכנו לירי מתנת בור"ד וגם לא לירי הלואה שיתנו לי בדרך הלואה:

ובבהמ"ז דר"ג שפירא ענין כלכלה הוא כנחת ולא בלער בכבוד ולא בבזוי. רענו זוננו פרנסנו ר"ת הם אותיות פז"ר ע"ש שנאמר פזר נתן לאביונים כו' להורות שהשלחן במקום מזבח מה מזבח מקפר אף שלחן מקפר כשנותן שם לאביונים: **שלא** נבזש ולא נכלס לע"ז. בשב"ר פ' לך כי לקבל מתנה מבור"ד יש ב' חסרונות אחד שמחביים בעת שמקבל המתנה והשנית אפי' אח"כ מאן דאכיל דלאו דירי' בהית לאסתכלי באפי' לעולם אך במתנת ידך יתברך לא נבזש עתה בעת הקבלה ולא נכלס לעולם ועד להסתכל כך. ובהגדה זרע יהודה כי עפ"מ"ש חז"ל בפ"ק דברכות כיון שנלמדך אדם לבריות פניו משהנות לברום ונראה שלא לבד כשנלמדך אדם לבריות ליטול לזקה אלא אפי' כשנלמדך אדם לחזירו ללות ממנו וכיו"ב פניו משתנות ע"כ בא הכפל שלא נבזש ולא נכלס:

ובישמח משה פ' וישב פ"י עפ"מ"ש חז"ל כל העולם ניזון בשביל חגיגה בני וחגיגה בני די לו בקב חרובין מע"ש לע"ש ופי' דעי"ז דחגיגה בני די לו בקב חרובין ומסתפק בדוחק עי"ז כל העולם בריוח שהוא מקבל מדה"ד של העולם והם מקבלים מדה"ר וגמלא דהלדיקים והת"ח דנלרכין לבריות הוא לטובת ישראל וזה החילוק דמי שנהנה מבריות בהגרמחו בעוט לקפח פרנסתו ביד"ש ולריך לבריות איכא ב' לגריעותא ש"ל בושח בעוה"ז שמקבל מבריות וי"ל בושח ג"כ בעוה"ז שגרס זאת בעוטו אי"כ הבושח גלחיות משא"כ הת"ח הלדיקים שמל"ע ראויים שלא יחסר להם פרנסתם רק זה הוא לטובת הדור אי"כ ש"ל בושח רק בעוה"ז לא בעוה"ב ואדרבה מקבל שכר ע"ז שסבל לער הזה וז"ש ואל תלריכנו ר"ל מלך עלמינו לירי מתנת בור"ד דהיינו שתשמרנו מן החטא כו' כ"א לידך המלאה כו' ר"ל בשביל ידך הפתוחה ומלאה לכל העולם וע"כ אנחנו כפופי' לרלוך בזה והגם שעכ"פ אנחנו בוש"ס בעוה"ז עכ"פ ולא נבזש ולא נכלס לעולם ועד בעולם הנלחי:

והרד"ק פ"י בשורש כלם שטנין כלימה הוא יותר מהבזות כמ"ש בושח וגם נכלמו ובשב"ר פ' לך כי חושב ה' מעלות בניזון ממנו ית' ולהיפוך בניזון מבור"ד יש ה' חסרונות אחד כי מתנת בור"ד הוא חסירה כי בחתו משלו לאחרים עי"ז יחסר לעלמו לכן מתנתו מעוטה נגד זה אמר המלאה ירו ית' מלאה חמיר אף שנותן לכל העולם ב' מביע בור"ד שידו סגורה וכשרולה ליהן לחזירו קשה לו לשנות טבעו לפתוח ידו ועכ"ל הכתוב לא תקפין כו' כ"א פתוח תפתח את ידך כו' נגד זה אמר הפתוחה ואינה סגורה לעולם. ג' לפעמים אדם נותן רק לשם איזה פני' להועלת עלמו נגד זה אמר הקדושה רק ע"ל החסד והרחמים. א"י הקדושה כי לפעמים יש איסור במתנת בור"ד אבל ירו ית' קדושה וא"ב שום איסור כלל. ד' כי בור"ד הנה ירו קלרה ואם יתן לאחר

לאחד הרבה ימן לאחרים מעט אבל ה' ידו רחבה עלי שום קמלנות והוא זן ומפרנס לכל העולם. ה' הניזון ע"י ב"ד הכה בושחו ממנו גדול בעוה"ז וגם בעוה"ב כמו יששכר וזבולון שיששכר עסק בחורה וזבולון מפרנסו בעוה"ז שה"י שוהף עמו בעוה"ב וכד' בזיון להחליף עולם עומד בעולם עובר ל"כ הניזונים ממנו ית' לא נבש בעוה"ז ולא נכלם בשבת
רשבת

רצה והחליצנו יי אלהינו במצותיך ובמצות יום השביעי השבת הגדול והקדוש הזה כי יום זה גדול וקדוש הוא לפניך לשבת בו ולנוח בו באהבה במצות רצונך וברצונך הניח לנו יי אלהינו שלא תהא צרה ויגון ואנחה ביום מנוחתנו. והראנו יי אלהינו בנחמת ציון עירך ובבנין ירושלים עיר קדשך כי אתה הוא בעל הישועות ובעל הנחמות:

אלהינו יאלי אבותינו. יעלה ויבא ויגיע ויראה וירצה וישמע ויפקד ויזכר וזכרוננו ופקדוננו וזכרון אבותינו. וזכרון משיח בן דוד עבדך וזכרון ירושלים עיר קדשך. וזכרון כל עמך בית ישראל לפניך לפליטה לעושה לזון ולחסד ולרחמים לחיים ולשלום ביום חג המצות הזה: זכרנו יי אלהינו בו לעושה. ופקדנו בו לברכה. והושיענו בו לחיים טובים. ובדבר ישועה ורחמים חוס וחנונו. ורחם עלינו והושיענו. פי אריך עינינו. פי אל מלך חנון ורחום אתה:

יִרְקוּשׁ שְׁמֵעוֹנִי

רצה והחליצנו. בשמחת הרגל בשם מהריק"ש דלכך מזכירין יעלה ויבוא בפ"ע ול"ד לחפלה שמזכיר שניהם שבת ויו"ט בצרכה חמלנית יען דשבת ויו"ט מחפלי שבע לבד וא"ל להחפלה שמונה כח"ש במד"ר מקרא דשבע ביום הללתיך לפיכך מחפלי של יו"ט דחביבא דאחי' מזמן לזמן ומזכיר בה שבת אבל בהזכרה בבחמ"ז אל ברכה כ"ל הזכרה לבד לפיכך מזכיר שניהם כל אחד בפני עצמה ואמר לשבות בו כמלות רלוקך על פי מה שכתבו חז"ל באבות בטל רלוקך מפני רלונו ור"ל במלות כאלו שי"ב ג"כ הנאות הגוף לריך לבטל רלונו שיש לו בהדבר ולעשותו רק מחמת רלונו ית' וכח"ש בבלי"ע לפרש הפסוק רק חזק לבלתי אכול הדם ר"ל שמלריך לחזק ולבלתי אפול הדם רק מחמת שליוה כן השי"ת וע"כ לריך חזוק לקיים רק מחמת רלונו ית' יען כי הדם הוא הנפש ובטבעך לא תאכל הנפש עם הבשר ע"ש והנה מלות שבת המנוחה ומתרגום הוא הנאות הגוף וגם כל העמים שובתים יום אחד בשבוע ועכ"ל לשבת זו ולנות באהבה רק מחמת כמלות רלוקך שזה הוא רלון השי"ת ולא מחמת רלונינו ואנו לריכין לבטל רלונינו מפני רלונו ית':

כי יום זה גדול וקדוש הוא לפניך. תיבת לפניך ל"ב וזכרונות פסים לפימ"ש חכמי אמת דבשעה שמקדישין השבת השכינה יורדת למטה ועומדת למעלה משולחנו והטעם דכל ימות החול משרה אדם אשתו ע"י שליח חזן משבת ויו"ט שלריך להיות עמה בעלמו ובי"ר

ובי"ר ויקהל דלכ"כ בשבת לדרתיכם חסר לשון דירה כשנכנסם שבת השכינה נאה ואם ערוך ביחו כו' אמרה השכינה זו הוא דירתי וז"ש כי יום זה גדול וקדוש הוא לפניך לפניך דייקא לפני הקב"ה בעלמו:

ובמטה אהרן כ' דנוע דכל ימי השבוע הם תחת שליטת המזלות משא"כ יום השבת הוא תחת הקב"ה ולמופת זה עשה הקב"ה בשבת להיפוך מה שממשש כוכב שבתאי בשבת שמורה על רעש ויגון ואנחה וע"כ האו"ע מתענים בו כמבואר ביע"ד והוא אלילנו יום תענוג ושמחה להורות שהוא תחת הקב"ה וז"ש כי יום גדול וקדוש הוא לפניך ולא נתתו תחת המזלות והא' רא"י לשבת בו ולנוח בו באהבה ובזיוך הניח לנו שליט לרה ואנחה ביום מנוחתנו היפוך המזל להורות שיום זה הוא תחת הקב"ה:

עוד כ' בכתובת פס"י עפ"מ"ש במעשה ד' הענין שהקב"ה ליוו אותנו על השבת יותר משארי או"ע משום דאנחנו עבדיו של הקב"ה וכמו שהקב"ה שבת בשבת והעבד שעושה מלאכה ע"ד רבו עושה ולכך לריכין גם אנחנו לשבות ולזה אחר שאמר ר"ה והחליטנו כו' ובמלות כו' השבת הזה ולמה ליוו רק אותנו על השבת לז"א כי יום גדול וקדוש הוא לפניך דייקא לכך ליוו גם לנו דאנחנו עבדיו ועבד ע"ד רבו עושה וז"ש ג"כ הרחמן הוא ינחילנו יום שכולו שבת ולמה ינחילנו דוקא ולא לעכ"ס לז"א משום דהוא יום מנוחה לחיי עולמים ואנחנו עבדיו:

ובבני יששכר כ' כי כשהשורש והזריעה בשלימות אז תמילא יולאי הענפים ג"כ בשלימות כן יום השבת שהוא השורש ועיקר לכ"י החול כשהוא יהי' בשלימות ב"י שום חסרון ע"ז יבואו כל ימי החל ג"כ בשלימות:

ובג'ה ירושלים עיר הקדש במהרה בימינו: פרוך אתה יי בונה
ברחמי ירושלים. אמן: פרוך אתה יי אלהינו מלך העולם
האל אבינו מלכנו אדירנו בוראנו גואלנו יוצרנו קדושנו קדוש
יעקב רוענו רועה ישראל המלך הטוב והמטיב לכל שפכל יום
ויום הוא המטיב. הוא מטיב. הוא ייטיב לנו. הוא גמלנו הוא גומלנו
הוא יגמלנו לעד לחן ולרחמים ולרחמים ולרחמים ולרחמים ולרחמים
ברכה וישועה נחמה פרנסה וכלכלה ורחמים וחיים ושלום וכל
טוב ומכל טוב לעולם אל יחסרנו: הרחמן הוא ימלך עלינו
לעולם ועד: הרחמן הוא יתברך בשמים ובארץ: הרחמן הוא
ישתבח לדור הדור ויתפאר בנו לעד ולנצח נצחים ויתהדר בנו
לעד ולעולמי עולמים: הרחמן הוא יפרנסנו בכבוד: הרחמן
הוא ישבור עלינו מעל צוארנו והוא יוליכנו קוממיות לארצנו:
הרחמן הוא ישלח לנו ברכה מרבה בבית הזה ועל שלדן זה
שאכלנו עליו: הרחמן הוא ישלח לנו את אליהו הנביא ובור
לשוב ויבשר לנו בשורות טובות ישועות ונחמות: הרחמן הוא
יברך את ישראל ואת אבי מורי בעל הבית הזה ואת

אָמִי מוֹרְתִי בַעֲלֵת הַבֵּית הַזֶּה. וְאִם הוּא נָשׁוּי יֹאמֶר אוֹתִי וְאַתְּ אֲשֶׁתִּי
וְאַתְּ זֹרְעִי וְאַתְּ כָּל אֲשֶׁר לִי. אוֹתָם וְאַתְּ בֵּיתָם וְאַתְּ זֶרְעָם וְאַתְּ כָּל
אֲשֶׁר לָרֶגֶם אוֹתָנוּ וְאַתְּ כָּל אֲשֶׁר לָנוּ כָּמוֹ שֶׁנִּתְּבָרְכוּ אֲבוֹתֵינוּ אֲבָרָהֶם
יִצְחָק וְיַעֲקֹב בְּכָל מָקוֹם כָּל בֶּן יִבְרָךְ אוֹתָנוּ בְּלָנוּ יַחַד בְּבִרְכָּה
שְׁלֵמָה וְנֹאמַר אָמֵן:

יִרְכּוּשׁ שְׂמֵעוֹנִי

ובנה ירושלים ט' אמן. ל"ב למה לא בשום ברכה אמן כ"א בברכה זו ובמטה אהרן
כ' דהנה במלת אמן שיאמנו דברך כמו שאמרת ובזוה"ק ח"י דשאל ה"א מינא
שנבין ה"ג המקווה לא נמלא בתורה והשיבו דכתיב מכן לשבחך פעלת ה' מקדש ר'
כוננו ידיך ד' ימלך לעולם ועד וזהו כנין השלישי שב' מקדשות נעשו ע"י אדם
שמעסיהם כלים אך ביהמ"ק ה' המקווה יקום לעולם כי השי"ת נלחץ ומעשיו נלחיים
וזהו ובנה ירושלים ר"ל שאהה בעלמך חבנה ואז אמן יאמנו דברך שאמרת מכן
לשבחך פעלת ה' שאנו מוכרחים לומר שקאי על כנין ה' המקווה א"ס:

בקהלת ילחק פ' ויחי הטעם שמקנו אה"ג לומר הטוב והמטיב בבהמ"ז על
הרוגי ביתר ולא תקנו בברכת הודאה בחפלה כמו על הנסים והוא
משום דכשהאדם רעב אז יחלוש כוחות גופו ונפשו ושכלו יתבלבל והרגשותיו יאבדו
כשאחז"ל קודם שיאכל אדם י"ל ב' לבבות (בבב"ב ד"ב ע"ב) ונוכל ח"ו לחשוב ולשפוט
מזה שכתוב הנפש אחוה ונקשר בכחות הגוף וכשיכלה הגוף יכלה גם הנפש וילא ח"ו
משפט מעוקל להסתפק בהשאלת הנפש ע"כ תקנו ברכת הטוב והמטיב בבהמ"ז משום
דגם דהרוגי ביתר שלא הסריחו י"ל יסוד ושורש בהשאלת הנפש משום דא"ל לחתיכה
בשר לעמוד ג' ימים בלא מלח ואינה מסרחת כדא"י בחלק (ל"א ע"ב) ע"כ תקנו זאת
אחר האכילה בבהמ"ז לזכור מזה השאלת הנפש:

הטוב והמטיב. אחז"ל הטוב שלא הסריחו הטוב שנתנו לקבורה מזוהר דנוסח
הברכה מורה ב' טובות דיד"י המצרך ודאחריו ומצרך הטוב על דיד"י
חחילה ועכל"ל שמ"ש הטוב שלא הסריחו ה' בזה טובה להחיים המצרכים והמטיב
לאחריו נאמר על הרוגים באשר נתנו לקבורה וטעם הדבר שה' בזה חרפה גדולה
לישראל שיהיו הרוגיהם במספר גדול ועלום כזה מושלכים כדומן ע"פ השדה אכן אסף
אלהים את חרפתינו בזה שלא הסריחו כי אז נתגלה רשעת אדרינום הפורג ולדקת
ההרוגים שגם במיתתם חיים יקראו והמה כעודנם חיים לא ירקבו ולא ישלחו רימה
בבשרם וזהו הטוב לדיד"י המצרך כי לא אויב יחרפני עוד והמטיב לאחריו שנתנו
לקבורה דא"י קבורה משום בזיוני פשיטא דלריכי קבורה ואי משום כפרה אמרינן התם
פ' נגמר הדין דגם הרוגי מלכות מיתה וקבורה בעינן. הגדה זרע. יהודא:

ובאמרי ר'נו ד"ג הביא בשם רמב"ן ב"ב (קכ"א) דא"י במדרש איכה כ"ס גדול
ה' לאדרינום והקיפום מהרוגי ביתר ולא הסריחו ולמדנו טעם הדבר למה
תקנו אותן בבהמ"ז על היין משום כרמו של אדרינום זכר לדבר ע"כ והוא כ' עפמי"ד
בכתובות (ק"א) ג' שבעות השביע הקב"ה את ישראל שלא יעלו בחומה ושלא ימרדו
באוי"ע וחורבן ביתר ה' ע"י בר כוכבא שהשיאם למרוד ברומיים וא"י בירושלמי ובראש
פ"ז דברכות כשהרבה ביתר נגדעה קרן ישראל ואין עמיד לחזור עד שיבא ב"ד ולכך
סמכה לבונה ירושלים ע"ש וע"כ לזכר הדבר הזה שלא לעבור על השנועה שהשיענו
הקב"ה

הקב"ה שלא ימרדו באוה"ע חקנו שאחר ברכת בונה ירושלים שאנו מתפללים להשיב שבותינו ושלא תתרגש נפשנו למרוד באוה"ע בע"כ ע"כ חקנו להזכיר ברכת הטוב והמטיב שנתקנה על הרוגי ביחר לזכור ע"ז אחריתם הנורא ולא נשוב עוד לעורר את האהבה עד שתחפץ :

ובבהמ"ז דר"י שפירא דבנוהג שבטולם המאכל מביא האדם לידי גסות הטבע וגובה הלב כמ"ש פן האכל ושבעת ורס לבבך ושכחת כו' ע"כ חקנו להזכיר הרוגי ביחר שזכור יום המיתה ויעליב עלמו ולא יבוא לידי גסות :

רחן ולחסד ולרחמים חיים ושלום וכ"ט ומכ"ט לעולם אל יחסרנו. ודקדק בזרע יהודה הן לרחמים מיותר מאחר שכבר הזכיר ולרחמים וג"ל עפ"מ"ש במס' ביצה כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים שנאמר ונתן לך רחמים שחרתם על אחרים ע"ז ורחמן ועמש"ל בהלל חנון ד' ולדיק ואלקינו מרחם ר"ל זו החנינה מהש"ת שנותן בלבו ש"ל לרחם על הבריות וז"ש ואלקינו מרחם שנותן בלבו ש"ל לרחם על אחרים וע"כ בתחילה מבקשים שהש"ת לא ימנע רחמנותו מעלינו ועתה אנחנו מבקשים שאל יחסרנו הש"ת מדה זו של רחמים מאתנו והיינו שנתחם תמיד על הבריות כרי שנה' תמיד מרחמים מהש"י ואמר וכל טוב ומכל טוב הראשון בחולם והב' במלאפוס ופירושם טוב בחולם ר"ל דבר טוב וכל טוב ר"ל כל הדברים הטובים אבל גם הדברים הטובים בעלמם יש בהם טובים קטן ובערך ממוצע ובערך מופלג למשל א"י נקראת ארץ טובה והנה בה בטובה עדות וביטויים וזיכרית והעדיות נקרא טוב במלאפוס כמ"ש פרעה ליוסף ואמנה לכם את טוב אמ"ל וכתב ויתן להם אחוזה כו' במיטב הארץ ואנו מבקשין הללחה וכל טוב ומוסיפין ומכל טוב מהם מהחלק היותר מובחר שבהם :

הרחמן הוא יפרנסנו בכבוד הרחמן הוא ישבור עול גליות מעל לוארנו. בנכחלי ש"ר כ' עפ"ד הוה"ק עה"פ תחת ג' רגזה הארץ תחת עבד כי ימלוך ותחת שפחה כי תירש גבירתה דבומן שביהמ"ק קיים ה"י השפע יורד לא"י וישראל קבלו המיבחר והמופת קבלו ע' שרים ש"מ ומשפיעין לאוה"ע ועכשיו בשעת החורבן השפע יורד לשרי האוה"ע ואנו מקבלים השיריים וז"ש תחת עבד כי ימלוך כו' וזה חרפה לישראל ועכ"ל הרחמן הוא יפרנסנו בכבוד ולא ע"י העבד והשפחה כנ"ל ולכ"ל הרחמן הוא ישבור עול גליות כו' ויוליכנו קוממיות לארצנו וע"ז שנה' בא"י יחזור השפע לנו כבתחילה וז"ש ג"כ ולא נבוש ולא נכלם לע"י והיינו שיפרנס אותנו מידו הפתוחה ולא ע"י עבד ושפחה ועכ"ל ובנה ירושלים עיה"ק ב"ב אז תהי' השפע יורדת לנו ואז לא נבוש ולא נכלם :

וכל טוב ומכל טוב לעולם אל יחסרנו. יתיר אומרו ומכ"ט כ' במחזה אברהם עפ"ד המ"ר לך עה"פ אנכי מנן לך שלא יחסר ע"י הטוב שיש לנו בעוה"ז מכל טוב המתוקן לנו בעוה"ב שכולו ארוך רק טוב העוה"ז ה"י בחסד ומנן ע"ש וז"ש הגם שהי' לנו כל טוב בז"ז אנחנו מבקשים שלא ינוכה לנו מכל טוב המתוקן לנו לעוה"ב :

במו שנחברנו אבותינו חיו"י בכל מכל כל. יתבאר עפ"ד הנמרא פ"ק דב"ב ת"ר ג' הטעמן הקב"ה מעין עוה"ב ואלו הן אברהם יצחק ויעקב אברהם דכתיב ב"י בכל דכתיב וה' בריך את אברהם בכל יצחק דכתיב ב"י מכל ואוכל מכל יעקב דכתיב ב"י כל וכי יש לי כל וילפו עוד מזה שלא שלט בהם יתה"ר ושלא שלט בהם מה"מ ושלא שלט בהם רימה ותולעה :

ובבמטה אהרן כ' כי מדת רע עין נחלקת לג' דברים אחד שדואג שמה יחסר מזונו מתוך שנותן פתו לעניים והב' על שאין לו כדי סיפוקו וא"י לפרנס אחרים

אחרים והג' שמא יחמוד הבטח"ב בעלמו לאותו מאלל שנותן לעני לפיכך מצרכין לבטח"ב
בג' ברכות כי מלד שידאוג שמא יחסר מזונו אומרים הברכה בכל שיה" לו עושר
כאברהם שלא נחסר קילורין שלו פי' פרנסתו והב' שיחמוד הבטח"ב לחלק העני אחר
מכל פי' מה שאכל הבטח"ב יהי' מכל הטעמים כמ"ס בילחק ואוכל מכל ודחז"ל מכל
מה שנברא בעולם והג' שא"ל כדי סיפוקו אומרים כל כמ"ס אלל יאע"ה וכי"ש לי כל :

**בְּמָרוֹם יִרְמְדוּ עַצְיוֹ וְעַלְיוֹ זְכוֹת שֶׁתְּהֵא לְמִשְׁמֶרֶת שְׁלֹם וְנִשְׂא
בְּרָכָה מֵאֵת יי וְצִדְקָה מֵאֵלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ וְנִמְצָא חַן וְשִׁכָּר
טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם:**

ישנה הרחמן הוא ינחילנו ליום שפלו שבת ומנוחה לחיי העולמים:
הרחמן הוא ינחילנו ליום שפלו טוב ליום שפלו ארוך ליום צדיקים יושבים
ועמרותיהם בראשיהם ונהגים מזיו השכינה ויהיה חלקנו עמהם:
הרחמן הוא ינחילנו לימות המשיח ולחיי העולם הבא: מגדול ישועות מלכו
ועושה חסד למשיחו לדרך ולזרעו עד עולם: עשה שלום במרומו
הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

יִרְכֹּם שִׁמְעוֹנִי

במרום ילמדו עליהם. נראה עפ"מ"ס חז"ל לא מלא הקב"ה כלי מחזיק ברכה
לישראל אלא השלום ובנין אריאל פי' דברים כמ"ס ישראל למרע"ה אתה
נוחן קננה לברכתיו א"ל זה משלי וכי יען דברכת השי"ת אין שורה כ"א במקום
השלום וע"כ אני נוחן לכם משלי ג"כ ברכה הגם שלא יהי' שלום ביניכם רק איכה
אשא לבדי ערעכס משאכס וריבכס ע"ש ויודע דברכתו של אדם שאינו נלחיי ככה
ברכותיו אינן נלחיות שיחיימו לעולם אבל ברכותיו של הקב"ה כשם שהוא נלחיי כך
ברכותיו נלחיות כמס"ל וז"ש ל"מ הקדוש ברוך הוא כלי מחזיק ר"ל שיהי' מחזיק וקיום
נלחיי זה רק ע"י השלום וז"ש במרום כו' זכות שתהא למשמרת שלום בינינו אז ונשא
ברכה מאת ד' ולא נלטרך לברכת בור' :

ובהגדה זרע יהודא ונשא ברכה מאת ד' פסוק בתהלים כ"ד ישא ברכה כו' וכן
ונמלא חן כו' פסוק במשלי ג' ומלא חן ושני פסוקים אלו מיחיד לרבים
דבורך תפלה ובקשה מותר לשנות כדכתבו הפוסקים גבי ברכת רפאנו וזדרשת
מהר"ל ה' ר"ה בהג"ה ע"ש מהר"ש שרבותיו ל"ה אומרים ונשא ברכה שהיו חוששין
פן תבולע האלף בחיבות מאת ויהי' חילול ח"ו כלפי מעלה וי"א מעם ה' ולי נראה
לעם שיש להנהיג הנשים וע"ה וטף לומר מעם ה' מ"מ לא יאה להחכמים ומביני מדע
לשנות אבל המשכילים יזהרו בכאן כמו שזכרו בקוראם בתהלים ע"ש :

מגדול ישועות מלכו פסוק בשמואל כ"ב ושם נאמר מגדול המ"ס בחיריק והדל"ת
בחולם ובוי"ו ושני בתהלים י"ח מגדיל ישועות מלכו המ"ס בפסח והדל"ת
בחיריק ושניהם מפעל הכבד הנוסף המורה על הריבוי וההפלגה אלא שהראשון בחיריק
תחת המ"ס הוא תואר כהשג' בפסח הוא בינוני ובאבודרהם כי קיבל מרביתו דבשבת
י"ל מגדול בוי"ו ובחול מגדיל בוי"ד והוא עפ"מ"ס חז"ל עירובין (דמ"ג) שאין בן דוד
בא בשבתות ויו"ט והנה החילוק שבין התואר לבינוני ידוע שהבינוני הוא שם נופל על
הפועל בשעת הפעולה אבל שם התואר יתאר הפועל גם שלא בשעת פעולתו ולכן לא
יאה

יאה לומר בשבת מגדיל בשם בינוני שהוא הוראה לפועל בשעת הפעולה ובשבת ויו"ט אין עת הפעולה וע"כ יאה לומר בשם החומר מגדול שהוא נופל על הפעולה בכל העתים גם בלא שעת הפעולה משא"כ בחול שהוא עת ראוי שיפעול ד' ויגדיל ישועת מלכו נאה לומר מגדול. בהגדה זרע יהודה:

ובאבודרהם כ' דהטעם כי מגדל חסד כתיב בחיריק קטן ומגדול מלא ויו"ט ושבת הוא מלך גדול נגד ימי החול ועוד כי מגדל הוא בזהלים ועדיין ל"ה דוד מלך ומגדול בנביאים שכבר ה' מלך ויש להוסיף כי מגדיל הוא פעל ומגדול שם אחר שכבר גמרה הפעולה להגדיל והנה אנו אומרים זה אחר הרחמן יום שכולו שבת ועכ"ל מגדול כלומר הוא יזכנו לימות המשיח כו' שאז כבר יהי' מגדול ישועות מלכו בנוי לתלפיות ובחול אנו מבקשין הרחמן יזכנו וכו' מי אשר הוא עוסק להגדיל ישועות מלכו. בהגדה חבלין למנוח. ובזהמ"ז דר"ג שפירא נתן סימן לדבר שבת וחודש קרא מקרא ר"ל בשבת וחודש יש לקרות פסוק מגדול ישועות מלכו הכתוב בנביאים שמואל סי' כ"ב שקרוי מקרא ולא מגדיל הכתוב בכתובים תהלים י"ח מגדיל ישועות מלכו:

עושה שלום במרומיו כו'. הטעם שתקנו חז"ל שחז"ל בהמ"ז חותמת בשלום למדו ממ"ש בתורה ונחתי גשמיים בעתם וכתיב אח"כ ונחתי שלום בארץ וא"י בתי"כ שמה תאמרו הרי מאכל הרי משהה אם אין שלום אין כלים ת"ל ונחתי שלום בארץ מכאן שהשלום שקול כנגד הכל. ע"ל טעם וכן מה שכתפילה חותמין בשלום לפי שילא להם מפרשת הקרבנות דתפלות נגד תמידים תיקנום וכן השלחן מכפר כמזבח ובקרבנות חתמה התורה בקרבן שלמים זאת התורה לעולה ולמנחה כו' ולזבח השלמים ודחז"ל למה נקראו שלמים שמטילים שלום בעולם:

יִרְאוּ אֶת יְיָ קְדוֹשֵׁיוּ בִּי אֵין מַחֲסוֹר לִירְאָיו: בְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעִבוּ ודוֹרְשֵׁי יְיָ לֹא יַחֲסְרוּ כָּל טוֹב: הוֹדוּ לַיְיָ בִּי טוֹב בִּי לְעוֹלָם חֲסִידוֹ: פוֹתַח אֶת יָדָהּ וּמַשְׁפִּיעַ לְכָל חַי רִצּוֹן: בְּרוּךְ הַגִּבּוֹר אֲשֶׁר יִבְטַח בִּי וְהָיָה יְיָ מִבְּטָחוֹ: נֶעַר הָיִיתִי גַם זָקַנְתִּי וְלֹא רָאִיתִי צָרִיד נִעְזֵב וְזָרְעוֹ מִבֶּקֶשׁ לָחֵם: יְיָ עוֹ לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם: הִגֵּנִי מוֹכֵן וּמִזְמֵן לְגַם מִצֻּת כּוֹס שְׂרִישֵׁי מֵאֲרֶבֶע כּוֹסוֹת לְשֵׁם יְחִיד קִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׂכִינְתִּיהָ עַל יְדֵי הַהוּא טָמִיר וְנִעְלָם בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְרִי הַגֶּפֶן: וישתה בהסיכת שמא

יִרְקוּ שְׂמֵעוּנִי

יִרְאוּ את ד' קדושו כו'. עפ"מ חז"ל כל העולם ניזון בשביל חנינא בני וחנינא בני די לו בקב חרובין מע"ש לע"ש נמלא שהלדיקים אין להם עוה"ז וכשהלדיק רואה ש"ל טובה בעוה"ז אז הוא רואה שמשלמין לו שכרו בעוה"ז וכדא"י באדר"ג ואי נתעורר ליראה את ד' וז"ש יראו את ד' קדושו דהם יראים מהשי"ת בעת אשר לא יחסר להם כל טוב אבל כפירים ר"ל הרשע ירא בעת אשר רשו ורעבו אז כשזא עליהם לרה הם ירא"י מהשי"ת כהירא מעבדי פרעה אבל ודושי ה' יראים מהשי"ת כאשר לא יחסר להם כ"ט. ובבולגנא דנהורא פי' יראו את ד' קדושו כי אין מחסור לירא"י

ליראיו ר"ל דאין החומר בא מחמת היראה מהשי"ת כי אנו רואים כי גם כפירים
הרשעים רשו ורעבו ואנו רואים ג"כ כי דורשי ה' לא יחסרו כ"ט :

נער הייתי גם זקנתי כו'. בשם החת"ם עפימ"ד חז"ל לדיק וטוב לו לז"ל לדיק ורע
לו לדיק בן רשע וזה"ש ולא ראיתי לדיק בעצב וגם זרעו יהי' מבקש לחס
כי אפי' רשע בן לדיק טוב לו בעוה"ז והגם כי אביהם הלדיק יהי' בעצב מחמת כי
אביו ליה לדיק אבל זרעו לא ראיתי שיהי' מבקש לחס :

הר"ל. ימזוג כוס רביעי ונוהגין לפתוח הדלת להודיע ולזכור כי ליל שמורים הוא ובזכות אמונה
זו יבא גואל זדק ב"ב ונוהגין למזוג כוס יפה לכבודו של אליהו הנביא שיבא לנשרינו :

ענין מה שאנו אומרים שפוך ב' שאנו מתפללין על אותן שיתקבלו על ה' ועל משיחו במלחמות
גוג ומגוג שישפוך ה' קובעת כוס חמתו עליהם ולכן אנו אומרים אח"כ לא רגו. אף
שאמרנו כי אכל את יעקב אין כוונתנו בשבילנו רק לשמך תן כבוד. על חסדך. על שכופרין
בחסדך שמלאה הארץ. על אמתך. על שכופרין בתורתך שנקראת אמת :

שְׂפוּךְ חֲמַתְךָ אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יִדְעוּךָ וְעַל מַמְלָכוֹת
אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ לֹא קָרְאוּ: כִּי אָכַל אֶת יַעֲקֹב וְאֶת
גִּוְהוֹ הַשְּׂמֹנוֹ: שִׁפְךָ עֲלֵיהֶם וְעַמְּךָ וַחֲרוֹן אַפְּךָ יִשְׁיִגֶם:
תִּרְהוֹף בְּאֵף וְתִשְׁמִידֶם בַּתַּחַת שְׁמִי יי:

ירקום שמעוני

שפוך חמך כו'. להבין מה ענין הפסוקים האלה אלל הלל המלרי כי במעשי ה'
שאחרי שהמגיד סיפר יל"מ וכי היתה ירידתם שם ויליאתם משם בכוונה
מכוונת לפרסם חלקותו ית' וסיפר כל האותות שטעה עכ"א אלו הב' פסוקים כו'
לומר שאחרי שהי' כל הפרסום הזה ועכ"ז יש עכ"ס שלא ידעו שמו ית' ואפילו יל"מ
לא הועילה לעשות הפרסום בהחלט גמור לכן אמר שישפוך עליהם חמתו :

ומה שפתח בגוים לשון רבים וסיים בלשון יחיד כי אכל כו' יתכן לפי"מ שפירש'י
ז"ל פ' יתרו ויתן שם ישראל שנעשו לב אחד ונפש אחד ובפירש"י פ' בלק
והלא מואב ומדין תמיד שונאים זא"ז אלא שטעו שלום ביניהם נגד ישראל וז"ש כאן
כי נעשו לב אחד ונפש אחד וטעו שלום ביניהם להרע לישראל ועכ"א כי אכל את
יעקב ר"ל להרע לישראל נעשו כנוף אחד ולב אחד אבל לשארי דברים המה רבים
כי שונאים זא"ז. מהרב ר' מיכאל. הורוויטץ כ"י. ומה שנוהגין לפתוח הדלת בזילי הפתח
לזכור שהוא ליל שמורים י"ל עוד טעם עפ"י"מ שהביא הרמב"ם במאמר קידוש השם
וז"ל וידוע הוא מה שקרה לישראל במלכות יון הרשעה מגזירות רעות שגזרו עליהם
ומכללם שלא יסגור אדם פתח ביתו כדי שלא יתייחד לעשות שום מצוה עכ"ל וע"כ
אנו פותחין הדלת להראות תשועה ה' כי יכולים אנחנו לעשות המצות בפתיחת הדלת
מבלי שום פחד ח"ל. מהג' בעל חיי אר"י ז"ל. ובנשיא פ' פנחס כ' דאח"ל עה"פ אישה
הפרס וה' יסלח לה במה הכחוב מדבר באשה שנדרה בזויר ושמע בעלה והפר לה
והיא לא ידעה ושחתה יין וקמאה למתים ומה מי שנחכין לאכול בשר חזיר ועלה
בירו בשר טלה לדיק סליחה כו' ואי' בפסיקתא דלע"ל יאמר הקב"ה לעכו"ם למה
נשתעבדתם

נשתעבדו צבני אמרו אחת מסרת בידיו ובאמת לא נחכונו לקיים מצות ד' רק להרע לישראל והיו כמו נחכין לאכול בשר חזיר ועלמה בידו בשר טלה דרך וה' יסלה לה מדת הרחמים אבל לפי מדת הדין חייב בנחכין לאכול חזיר הנס דעלה בידו בשר טלה ועכ"א שפוך חמץ אל הגוים אשר החריבו ביהמ"ק והרגו לדיקים אף שהקב"ה מסרם בידם לז"א על אשר לא ידעוך ועל הממלכות אשר בשמך לא קראו כי אכל את יעקב ר"ל שלא עשו לשם הבורא רק להנחתן והיו מחכונין לאכול בשר חזיר לכך שפך עליהם זמך זמך דייקא דמלך מדה"ד עונשין על נחכין לאכול בשר חזיר ועלמה בידו בשר טלה ע"כ וחזון אפך ישיגם :

ובהגדה אור לישרים דמוסב על מחריבי הבית כמו שאחז"ל מציב של המן ומסיסרל למרו תורה ברבים ואף מציב של ג"כ ביקש הקב"ה להכניסם תחת כנפי השכינה אמרו מלה"ש לפנינו בני חדם שהחריבו את ביתך ושרפו את היכלך תכניסם לתחת כנפי השכינה וה"ד רפאלו את בבל ולא נרפאה וז"ש כי אכל את יעקב ואח נוכו השמו ע"כ תרדוף באף ותשמידם מתחת שמי ד' ולא יהי להם שורש וענף בהקדושה :

ובפרסומי ניסא כי דאחז"ל שפך ד' חמתו וילא את בליון ששפך השי"ת חמתו על עלים ואבנים ועי"ז נילולו ישראל וע"כ אה"כ כי המה עשו תרתי כי אכל את יעקב וגם את נוכו השמו ע"כ שפך עליהם זמך דכיון דנויהם השמו אי"כ כבר שפך הקב"ה חמתו על עלים ואבנים ושוב מ"ט הרגו מישראל . עיליפ הפסוק שפוך חמך כו' עפי"מ"ש הפסוק פ' האזינו אחרתי אפאיהם אשביהם כו' לולי כעס אויב כו' פן יאמרו ידינו רמה ולא ד' פעל כל זאת וז"ש שפוך חמך אל הגוים אשר לא ידעוך ולא אמרו כי הוא מן השמים ועל ממלכות אשר בשמך לא קראו בעת כי אכל את יעקב לחלות הדבר בהקב"ה רק יאמרו ידינו רמה ע"כ דין שמשפך עליהם זמך :

ומ"ש כי אכל את יעקב לשון יחיד הנה מלינו ג"כ אלל פרעה שאמר הבה נתחכמה לו ודקדק בהגדה ריח דודאים דאמר בלשון יחיד ולי"א בלשון רבים כמו דכתיב הבו לכם אנשים כי יעץ אוחס להיות כאיש אחד להרע לישראל ע"ש ועכ"א ג"כ כאן כי אכל כו' . ובקהלת ילחק פ' בא טעם מה שניהגין לפתוח הדלת אלל שפוך חמך דכפסחים (דק"ט ע"ב) פריך הש"ס הא"ך תקנו רבנן ד' כוסות מידי דאמי בה לידי סכנה שכן זוגות אך דא"י שם (דק"י) שותה כפלים זוגות דמו בראשו אחר רב יהודא אימתי בזמן שלא ראה פני השוק בין כוס לכוס אבל ראה פני השוק ברשות בידו ע"כ משו"ס עתה שלריך לשחות כוס רביעי שהוא גמר הכוסות ישארו זוגות ואמי לידי סכנה לזאת נוהגין לפתוח הדלת לראות פני השוק :

ובנפתלי שיר פ' בשלח פי' דא"י במס' יומא ירמי' לי"א הגבור משום שראם גוים משעבדין צבניו ושותק אחר אי' גבורתו . דניאל לי"א הנורא אחר גוים מקרקרין בהיכלו אי' גוראותיו וז"ש שפוך כו' אשר לא ידעוך ועל ממלכות אשר בשמך לא קראו ואחר הטעם משום דאיה"ש רואין כי אכל את יעקב ומשעבדין צבניו והוא שותק וגם רואין את נוכו השמו ר"ל גוים מקרקרין בהיכלו והקב"ה שותק ע"כ חושבין שהקב"ה אין משגיח כלל אלל משר העולם ח"ו למזלות :

עוד כי עפי"מ"ד במ"ר איכה ד' מלכים מה שחבט זה לא חבט זה דוד אחר ארדוף אויבי ואשיגם ולא אשוב עד כלותם אסא אחר אין בי כח להרוג אלל לרדוף בלבד יהושפט אחר אין בי כח לא לרדוף ולו להרוג אלל אני אומר שירה כו' וא"י במ"ר בזכות שירת הלל שאמרו בליל פסח בזמן יחזקי' נעשה להם נס במחנה של סנחריב וע"כ

וע"כ אנו אומרים אלו הפסוקים באמצע השירה של הלל שכבר אחרנו מקלח הלל קודם האכילה ור"ל כשם שאלו המלאכים שאחרו שאלו כח להרוג ולא לרדוף ונעשה להם גם ע"י שירת הלל גם אנו כמוהם א"ל כח לא לרדוף ולא להרוג ותעשה לנו ג"כ גם ע"י שירת הלל שגם ארובינו יפלו לפנינו וע"כ שפוך תמוחך כו' ואמר תרדוף באף מאחר שאין לנו כח לרדוף ע"כ תרדוף אותה אותם וגם א"ל כח להרוג אותם ע"כ תשמידם אותה כו'. ומה שנהגו להעמיד כוס ה' ונקרא כוס של אלי' מ"כ לרמוז כי על פסוק וזכרתי את בריתי יעקוב פירש"י ז"ל ה' פעמים כתיב יעקוב מלא וכנגדם אליה חסר וא"ו שלקח יאע"ה אות אחת משמו של אלי' למשכון שיבוא לבשרו גאולה בניו לפיכך הכוס החמישי נקרא על שם אליהו ז"ל:

מוזגין כוס רביעי וגומרין הלל:

לֹא לָנוּ יי לֹא לָנוּ כִּי לְשִׁמְךָ תָּן כְּבוֹד עַל הַסִּדָּר עַל אִמְתְּךָ:
לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אֵיךָ נָא אֱלֹהֵיהֶם: וְאֵלֵהֶינוּ בַּשָּׁמַיִם כָּל
אֲשֶׁר חָפֵץ עָשָׂה: עֲצִיבֵיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם: פֶּה לָהֶם
וְלֹא יִדְבְּרוּ עֵינֵיהֶם לָהֶם וְלֹא יֵרְאוּ: אֲזִינוּם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ אֶף
לָהֶם וְלֹא יִרְחֻקוּ: יִדְּיוֹהֶם וְלֹא יִמְשִׁיחַ רִגְלֵיהֶם וְלֹא יִדְּבֹכוּ לֹא יִהְיוּ
בְּגִרוֹנָם: כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֲשִׂיהֶם כָּל אֲשֶׁר בּוֹטָה בָּהֶם: יִשְׂרָאֵל בְּטַח
בְּיָ עֲזָרָם וּמִגֹּנָם הוּא: בֵּית אַחֲרָן בְּטַחוֹ בְּיָ עֲזָרָם וּמִגֹּנָם הוּא:
יֵרְאִי יי בְּטַחוֹ בְּיָ עֲזָרָם וּמִגֹּנָם הוּא:

יִרְקוּ שְׁמַעוֹנִי

שַׁעַם למה אומרים הלל כליל פסח כי באיזור אלי' אות רמ"ב כדי לשלם מה שנתבטלו המלאכים מלומר שירה כלילה שנתבטלו המלאכים כמשאח"ל מעשי ידי טופטים צים ואתם אומרים שירה לפני וכיון שהיציאה גרם ביטול השירה אומרים ההלל כליל היציאה ולא בשביעי של פסח:

לֹא לנו ה' כו'. בהגדה לחה"פ פ"י פה להם ולא ידברו כלומר הם צ' רעות אחד שפה להם ולא ה' לו להיות לו פה כי האלקים א"ר להיות לו פה כי לא ישיגוהו משיגי הגוף וא"ל גוף ותמונה ועוד לא די ש"ל פה אף לא ידברו וכן עינים להם ולא יראו:

וּבִשְׁם ה' ר"ש סופר ז"ל ראיתי כי הם ישאלו אי' נא אלקיהם הגם שאלקינו בשמים כל אשר חפץ עשה בכ"ז יחלפו וישאלי אי' נא אלהיהם אבל מה שעלציהם כסף וזהב ופה להם ולא ידברו ולא יראו ולא ישמעו ולא ירחיקו מזה לא יבגו בגרונם ולא ידברו כלל מגנות הע"ז שלהם:

וְאָמַר כמוהם יהיו עושיהם כי במעשי ה' דר"ל כמו שהע"ז א"ל פה ככה עובדיהם א"ל פה להשיב למה תעבדו לזה העץ ואבן וכן אם לא ירנו לשמוע טענת המלשינים עליהם אי"כ יהיו כע"ז אשר אומרים להם ולא ישמעו. ובחיים לראש כי דא"י ביוה"ק נשפטים מאן דאשכח חב"ר כוונת דעב"ד כעובדי' בעלמא רח"ס ל"י ואתרביק בכה"י ועב"ד עמ"י טיבא אבל סע"א לאו הכי כיון דאשכח מאן דשביק בטרם דקדושה דקוב"ה ישב"ד כעובדיו ואחדב"ק בה דין בעי לשיאלה ולאשקא ל"י מעלמא ונשה"כ

כאן כמובן דלריך לבטלם ולאבדם מן הדין יהי' עושיהם ככה ג"כ כל אשר בוטח בהם דהסטי'א מבקש להומם ולאבדם מהעולם על אשר בטחו בהם ולעומתם עשה אלקים בישראל דבטחו בו אהני להו דעזרם ומגינם הוא היפוך הסטי'א דבעי לשללה ולחפוקי להו מעלמא :

ובפרסומי ניסא בשם חולדת יעקב יוסף פ' משפטים דכשרוים לפרע מן האדם שראוי לעונש אזי נטלין ממנו מדרגת הבטחון ע"כ ראוי להחפול לפניו ית' שיתחזק בבטחון (וי"ל שז"ס בחפלת שמו"ע הטוב כי לא כלו רחמין וחסדיך ר"ל דזה החסד לנו מה שיש לנו בטחון וקיווי כך) וז"ס ישראל בטח בה' ועי"ז עזרם ומגינם הוא ואין נענשים אפי' שראויים לעונש יען שהמה בטחו בו ית' . ובהגדה פרסומי ניסא כ' במה דילדיק במ"ש למא יאמרו הגוים אי' נא מלת נא ל"ב וכחב עפי"מ"ש חז"ל בצרכות (ד"ט) אין נא אלא לשון בקשה והאזהרה מענינים עלינו הלא תמיד הי' תפארת ישראל ומפארים את עצמם שאם יתפללו לאלהיהם המה נענים משמים כשאחז"ל עה"פ הקול קול יעקב דילחק הורים לבניו כ"ו שלועקין לפני השי"ת המה נענים וכמו שפירש"י פ' חוקת ועכשיו המה מחרפין אותנו שהשי"ת אין שומע תפלתנו וכדאי זה לבד לרחם עלינו וז"ס למא יאמרו הגוים אי' נא אלהיהם ר"ל תחינתם ובקשתם שמכונה בשם נא שמתפללים לאלהיהם ואין נענין ויאמרו כי עוז אותנו ד' ח"ו :

ובהגדה אשל ברמה כ' עפי"מ"ש בירמי' ב' בהמיר גוי אלהים והמה לא אלהים ועמי המיר כבודי ור"ל כי הגבי'א בא ליתן טעם מדוע הוא מקנא על ישראל עע"ז יתר מכל האומות עע"ז (ובעקידה ביאר כי עיקר הקינוי נופל על איש המקנא על אשתו כי חזנה ולא על פילגשו כי חזנה ובישראל נאמר וארשתיך לי לעולם ואזה"ע בגדר הפילגשים) אך דכל ענין עע"ז אשר ירשו מדור אנוש הי' באשר הכירו כי יש אלוה עליון גבוה מעל גבוה ולדעתם לגדול רוממותו לא ישיגת על השפלים לזאת עשו לזרות לכוכבים אשר בשמים והמה יהיו כמו אמלעים והם יהיו מקבלים השפצ מוא"ם וישפיעו להם כמבואר ברמב"ם ה' עכו"ם ועי"ז הקשו מדוע יקנא ית' ע"ז ומה לי בזה אם אנשים עלי ארץ יחלקו כבוד למשרתיו אשר במרום הלא מגדולת עבד ניכר גדולת רבו אולם הענין בדוגמא אם איש מאנשי חיל המלך עומד בבית ולבוש מלבוש ההדיוט ואחד משרי המלך עובר לפניו מחויב להשתחוות ולכרוע לפניו אולם אם הוא לבוש מלבוש המלך וחותם המלך בראשו אז אפי' אם יעבור המשנה לפניו ויפול לפניו ארצה או יסיר הכובע אשר חותם המלך בו ויכניעם ארצה לפניו הלא דמו בראשו כי יאמרו לו שוטה מי תמיר לך להשפיל ולהכניע החותם המלך לפני המשנה . ככה האומה הקדושה הלא יש בהם גר"כ אשר חלוצה חלק אלקי מא"ם ודיוקן המלך הלאם אלקים על פניו ומלכם בראשם הלא אם ישתחוו ויכניע נגד הכוכב הגדול או השר הגדול אשר בשמים הלא מכניע את חלק אלקית ודיוקן המלך לפני הכוכב והשר אולם יתר האומות אשר א"ל חלק אלקית בקרבם ואם יעברו לכוכב ושר אשר בשמים מתחמת כי הם משרתי המלך הכבוד ועושה אותם אמלעים מה לו בזה כי ניכר גדולת רבו מגדולת העבד אשר מכניע אליו והוא טענת הגבי'א אתם עם ה' עליכם יש לי לקנאות יותר מאזה"ע כאשר תעבדו ללזא השמים כי אם ההמיר גוי אלהים ר"ל אם המלא ימלא כי הגוים ממירים את אלקי אמת ועובדים ללזא השמים מה לו בזה אין לקנאות עליהם יען והמה לא אלהים ר"ל אין בקרבם חלק אלהית אבל ועמי המיר כבודי החלק אלקית אשר בקרבם קדוש ומשפיל כבודו ית' ומכניע לשר וכוכב וע"כ ראוי לקנאות קנאה גדולה (ונ"ל שזכה"כ כי אל קנא

45

לֹא הַמֵּתִים יִהְיֶה וְלֹא כָּל יְרֵדֵי דִימָה: וְאַנְחֵנוּ נִבְרָךְ
יְהי מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם תִּלְלוּהָ:

יִרְקוּ שְׂמֵעוֹנִי

ד' זכרנו יברך כו'. בהגדה אמרי אש עפ"ד הגמרא דהקשה כתיב פ"א והי' מספר כנ"י כחול הים וכתיב אשר לא ימד ולא יספר ומשני כאן בשאין ערלש"מ כתיב והי' מספר כאן בשעושין רלש"מ דכתיב והי' במקום אשר יאמר להם לא עמי אחס יאמר להם בני אל חי דמלינו דאיש אחד שקול כנגד כמה אנשים כמו דא' אלל יאיר בן מנשה דאחז"ל שקול כנגד רובו של סנהדרין וכן מרע"ה דשקול נגד ס' ריבוא וזהו בעושין רלש"מ איש אחד שקול באיכות כנגד כמה אנשים נמלא אף דבכמות י"ל מספר אבל באיכות אין לו מספר וזהו כו' מספר כנ"י כשאין ערלש"מ אבל כשיעשו תשובה יהי' אשר לא ימד ויהיו באיכות אחד נגד כמה אנשים ועמש"ל בפסקא י"ז מזה. והנה הברכה בכמות דריבוי אנשים הוא הברכה על הארץ מרובה באוכלוסין אמנם הברכה באיכות הוא ברוחניות בשמים וז"ש מרע"ה יוסף ד' עליכם עליכם דייקא שסביו מרובין באיכות וז"ש דהע"ה יוסף ד' עליכם עליכם דייקא באיכות כי יהי' אחד שקול נגד כמה בני אדם וגם על בניכם כי יוסף ד' עליהם בכמותם כי יפרו וירבו. ואמר ברוכים אתם לה' עושה שמים וארץ כי יהי' ברכתם בן מלך השמים ברוחניות וגם מלך הגשמיות בארץ ויהי' הברכה כפילה דכמות ואיכות:

ובהגדה חיים לראש עפ"מ"ש הרוקח דמי שזוהר מאיסור חמץ בפסח הו"ל שותף להקב"ה במעשי שמים וארץ לכן בא בשו"ת עושה שמים וארץ מלה דמי שאוכל מלה ולא חמץ הו"ל כשותף לשמים וארץ:

ובס' חילוקא דרבנן כי כבר הבטיח לנו הקב"ה בכ"מ אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך תיכף לזכירה ברכה וז"ש ד' זכרנו יברך כו' ר"ל תיכף כששם ד' מזכיר תיכף יברך אותנו:

אהבתי כי ישמע יי את קולי תחנוני: כי הפה אָזְנוּ לִי וּבִימִי
אֶקְרָא: אֶפְפוֹנִי הִבֵּלִי מוֹת וּמִצָּרֵי שְׂאוֹל מִצְאוֹנִי צָרָה
וַיִּגּוֹן אֶמְצֵא: וּבִשְׁם יי אֶקְרָא אָנָּה יי מַלְטָה נַפְשִׁי: חֲנוּן יי וְצַדִּיק
וְאַלְהֵינוּ מִרְחָם: שׁוֹמֵר פִּתְאִים יי דְּלוֹתֵי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: שׁוֹבֵי נַפְשִׁי
לְמִנוּחֵיכִי כִי יי גַּמֵּל עֲלֵיכִי: כִי חֲרַצְתָּ נַפְשִׁי מִמוֹת אֶת עֵינֵי מִן
דְּמָעָה אֶת רַגְלֵי מִדְּחִי: אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יי בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: הֵאֱמַנְתִּי
כִי אֲדַבֵּר אֲנִי עֲנִיתִי מְאֹד: אֲנִי אִמְרַתִּי בְּחַפְזִי כָּל הָאָדָם בֹּיָב:

יִרְקוּ שְׂמֵעוֹנִי

אהבתי כי ישמע ד' כו'. בהגדה מרבה לספר כי דכתיב הקל קול יעקב והקל ראשון חסר וי"ו דא' במדרש בזמן שנשמע קולם בבתי כנסיות ובבתי מדרשות והנה בעסק התורה לריך להרים קולו כדא' ביו"ד ס' רמ"ד אמנם תפלה ל"ל בלחש כדא' בסוטה פא"ג נמלא גבי תפלה הקל חסר דל"ל בלי נשמע קולו אבל לגבי תורה הקול מלא וזה שרמזה הסוה"ק במ"ש הקל הראשון חסר דרומז על התפלה שלא

שלא ישמע קולו וזה"כ אהבתי כי ישמע ד' את קולי תחנוני לא בקול גדול כ"א בקול תחנוני כמו שהי' מדבר על לבו שאין האדם עומד אללו יוכל לשמוע ויש קולי קולי דייקא דהקול הוא לי לבדי ואין אחר יכול לשמוע אם לא שמטה אזנו אלי כן אני מתפלל בלחש עד כי נראה כי ד' הטע אזנו לי :

ועיין בבכור שור סוטה דלרעתו מותר כשעומד בסמוך ושומע קולו ע"ש ובשמחת הרגל כי עפ"י דחז"ל בפסחים עה"פ אהבתי כי ישמע ד' אימתי אני אהבה לפניך בזמן שאתה שומע קול תחנוני לפי"ש בזה"כ דלא לשמעי קלי' בללותא ודייקי רבנן דמדאמר קלי' ולא קלא היינו דאפי' הוא בעלמו לא ישמע קולו וזהו לריכא רבא להוליא הדברים מפיו בחיתוך אופיות ותיבות כחוקן בלחש עד שהוא לא ישמע בעלמו קול תפלתו ויש אימתי אני אהבה לפניך בזמן שאתה שומע קול תחנוני אתה דייקא ולא המתפלל עלמו ולזאת יקרא כוונה שלימה :

ובהגדה אמרי את דאחז"ל מס' תענית פ"א גזרו תענית ליבור על הנשמים וירדו נשמים כשלא היו מתפללין עדיין והיו סוברים שזה שבת הליבור וא"ל ר"א כי המה דומין לעבד שמבקש פרס מרבו ואומר רבו שיתנו לו כי אינו רוצה לשמוע קולו והכי דמי' שבת ליבור אמר משיב הרוח נשיב זיקא מוריד הגשם ואמי מטרא וזאחז"ל אימתי אני אהבה לפניך בזמן שאתה שומע קול תחנוני שומע דייקא :

ובהגדה פדיין שבויים פ"י דהנה אם איש עשיר ינחם את העני ומדוכא לא ינחם העני בזה כי יאמר אתה יש לך כל טוב ואני עני ומדוכא ואיך תנחמי הכל אך מי יוכל לנחם את העני מי שהי' ג"כ עני ומדוכא וה' הושיעו מתוך לרעותו זה יוכל לנחם ולומר כשם שנושעתי אני כן גם אתה תושע במהרה ואל תעורר דין עליך וקבל בזהב וסוף הכבוד לבוא ועכ"א דהע"ה האמנתי דהוא פועל יולא לשלישי ר"ל אנכי האמנתי את השי"ת בפי הכל ומפרש בא"זה אופן כי אדבר אני עניתי מאוד שמפדתי להם גם אני עניתי מאוד וכי' הייתי מעונה עד שאמרתי בחפזי לנחם מפני שאול ותשבתי כל האדם כוזב אף נבואת שמואל שניבא עלי להיות מלך גם הוא חי' שקר כי אין אדם נחפס על לערו ואעפ"כ עזרני השי"ת בזה האופן דברתי על לב כל מעונה ומדוכא להאמין ולבטוח בהקב"ה :

ובפרסומי ניסא כי עפ"י"ש השלי"ק לפרש הפסוק שפת אמת תכון לעד ועד ארגיעה לשון שקר דאם אדם חייב מעות לחבירו וקובע לו זמן לשלם הוא אדם אמיתי וכוונתו לשלם אמנם אם אומר המתן לי עד רגע זהו לשון שקר ויש שפת אמת כיבר שמכין זמן עד יום פלוני וזהו תכון לעד אמנם אם אומר עד ארגיעה דהיינו עד רגע זהו לשון שקר ויש האמנתי כי אדבר אני נאמן בדיבורי כשאני עניתי מא"ד ר"ת "מועד" אפרע "דמים" אבל אני אמרתי בחפזי דהיינו לשון מהירות כפי' המלודות דהיינו שאומר עד רגע אז כל האדם כוזב :

ומ"כ במשה"כ חנון ה' ולדיק ואלקינו מרחם עפ"י"ש חז"ל כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים וזה"כ ואלקינו מרחם ר"ל שנותן בלבו של אדם לרחם על הבריות ועי' מרחמין עליו מה"ש וזהו חנון ה' ולדיק :

ובס' הורח חיים במשאלחז"ל תפס הקב"ה לירבעם בבגדו וא"ל חזור בך אני ואתה ובן ישי נטייל בג'ע א"ל מי בראש א"ל בן ישי בראש א"ל לא בעינא נמלא דהע"ה ילך בג'ע לפני הקב"ה ובדוגמא למלך שר"ס לפניו לכבודו ויש אשה"ל לפני ה' באריות החיים לפני דייקא :

ובחסד לאברהם דקדק דבחבלי מות ומלרי שאול אמר אפפוני מלאוני ואלל לרה ויגין אמר אמלא אך דכבר החליטו הפילוסופים שאין לגנות את המות אם הוא

הוא הכרחי בטבע כמ"ש ויום המות מיום הולדו אבל יגונה בזואו אל האדם בעוורו
באבו רענן בכהו וז"ש יבוא יומו כלומר יום המות מקדים ובה אליו ולא ימתין עד
שיבוא הוא בעלמו אל יום ההוא וז"ש אפפוני חבלי מות ומלרי שאל מלאוני שהם
מלאו אותי ליכ על שאר פגעי הזמן אחר לרה ויגון אחלה כי כל יום ויום זמנו ר"ל.
והג' מליסא פי' אהבתי כי ישמע ד' את קולי תחנוני כי סרם המקרא דהפעה אחר
דזהו תחנוני שאני מוחתן לפניו ית' תמיד שישמע ד' את קולי בעת אחלל לפניו כי
אף שלא אזכה להיות מואתן שנאמר והי' טרם יקראו בו' עכ"ז אהבתי עכ"פ שישמע
את קולי בעת אחלל לפניו וזהו תחנוני תמיד. וכע"ז שמעתי לפרש מה שכחב
ותערב לפניך עתירחיו כעולה וכקרנן ר"ל שכל עתירחיו שתערב לפניך עבודתיו
כנ"ל. ובלוית חן פי' קדושים הביא בשם התו"ח דא"י בסנהדרין פי' חלק גוף וגשמה
יכולין לטפור עלמן מה"ד א"ל אמשול לך משל לחיגר וסומא בו' הרכיב חיגר ע"ג
סומא ודן אותם כאחד בו' והמשיל הגשמה לחיגר שאין לו הרגלים רק יש לו העינים
שהוא השכל והגוף לסומא ש"ל רגלים וכלי המעשה אבל א"ל עינים השכל לראות וכ"כ
בשמי"ש בסופו ועז"א כי חללת נפשי ממות אה עיני מן דמעה את רגלי מדחי רמו
לגוף ש"ל רגלים וא"ל עינים ולגשמה ש"ל עינים וא"ל רגלים ונתן דוד הודאה על
שהל"ל השי"ת נשמתו וגופו מן גיהנם ע"ש. ובמד"ש פי"ד דאבות מ"ד פי' האמנתי כי
אדבר אני עייתי מאוד ר"ל כי הוא ה' מאמין באמת התהלכו בארצות החיים כמו
שה' מדבר בפיו לא כשאר האנשים שאינם מאמינים בזה שידברו והביא רא"י נלחיות
אני עייתי מאוד שהי' אפשר לי להתענג בזה העולם ובכ"ז לא פניתי אל רהבים
ושטי כוז :

ובשמן המור (דס"ח ע"ב) ביאר דהנה בג' דברים נבדלו מדותיו של הקב"ה ומדותיו
של ב"ד כי ב"ד כאשר ישמע קול זולתו תהי' אך עם תנאים אלו אם יבוא
אחד לפניו בקול רינה ותודה יהללוהו ישבחוהו יאבה בו וישמע אליו ליכ אם יתן קולו
דרך תחנונים ידבר רש אז יסתיר פניו ממנו. ב' גם אם יזדמן קול תחינה לפניו ויתגדב
לעשות עמו חסד עכ"ז לא כ"כ מהרה יפנה עלמו לזה בלתי אם כבר הגיע קול העני
אליו וקול העני דופק בזאניו והוא לא ילך אל העני להטות אזנו אל דברי פיו. ג' גם
בהמלא מתגדב כזה אשר ילך ויטה אזנו אל העני הנה יהי' זה רק ע"ד מקרה ליכ אם
יבוא האומלל הזה גם ביום מחר וביום שלאחריו ודאי ישפוך עליו אפו ואלל הקב"ה
הכל בהיפוך וז"ש כי ישמע ד' את קולי עם היותם רק תחנוני ב' כי הטא אזנו לי כי
ממעון קדשו כביכול הוא ממליא עלמו אל תפלת הערער וזה כי הטא אזנו אלי
למטה ג' ובימי אקרא ר"ל בכל ימי חיי אקראנו בתמידות :

ובפסחים (דקי"ח) דרש רבא מ"ד אהבתי בו' דלותי ולי יהושיע אמרה כנס"י
לפני הקב"ה רבש"ע אע"פ שדלה אני במלות לך אני ולי נאה להושיע
ופירש"י לי נאה להושיע יותר מכל אה"ע שהרי ישראל ייחודך. ובא"י הים כי שדבריו
סתומין וכ"ל עפ"מ"ש באפ"י ד"ו ובפנינים יקרים פי' וישלח דההפרש בין עזר להושיע
דמושיע הוא בלי שיחוק אבל עזר היא בשיחוק דהנעזר מסייע ג"כ להעוזרו משא"כ
גדר מושיע הוא כשמושיע לאחר והוא בלבד יעשה לכל הישועה וכתבתי יען דישאל
עובדים ג"כ להשי"ת בלי שיחוק דאסור לישראל השיחוק בלתי לה' לבדו וע"כ השי"ת
להם ג"כ בגדר מושיע בלי שיחוק ועזר הטבעי אבל אה"ע דנמסרו עליהם ע' שריה
שלמעלה והמה מותרים בשיחוק כ"כ אין ראוי להם גדר הישועה משא"כ ישראל דנפלו
לחלקו של הקב"ה כמ"ש כי חלק ה' עמו כמש"ל אלל אחד מי יודע ע"ש וז"כ רש"ס
ז"ל לי נאה להושיע יותר מכל אה"ע ר"ל בגדר מושיע שהרי ישראל ייחודך ור"ל
שאומרים

שומרים שמע ישראל ד"א ד' אחד ובילקוט משפטים שני' והלא כבר נאמר ד' אלקינו ומת"ל ד' אחד אלא עלינו לייחד שמו ביותר וכיון שאנו מייחדין שמו בלי שום שיתוף שפיר מגיע לנו גדר הישועה ח"ם וז"ש לך אני ר"ל אנו נמסרים רק לך דנפלטו בחלקו של הקב"ה בלי שום שיתוף כלל. וז"כ המכילתא בשלח פ"ג ישראל אומרים שמע ישראל ד"א ד' אחד ורובק"ק לזוהר ואומרת אשריך ישראל מי כמוך ר"ל ע"כ מסיים הפסוק ישראל נושע בה' נושע דייקא:

וז"כ המ"ת פ' תשא בשעה שאמרו ישראל אלה אלהיך ישראל פתחו מה"ש ואמרו שכתו אל מושיעם ר"ל אחד דהשי"ת הוא מושיעם והוא יען שעובדים להקב"ה נ"כ בלי שיתוף וא"ך אומרים עכשיו אלה אלהיך אשר העלוך ר"ל בשיתוף כדא"י בסנהדרין (דס"ג):

מָה אָשִׁיב לַיְי פֶּלַ תְּגִמּוּלוֹתַי עָלַי: כּוּם יִשְׁוּעוֹת אִשָּׁא
וּבִשְׁם יְיָ אֶקְרָא: נִדְרֵי לַיְי אֲשַׁלֵּם נִגְדָה נָא לְכָל
עַמּוֹ: יִקָּר בְּעֵינַי יְיָ הַמּוֹתֶה לְחַסִּדָּיו: אֲנֵא יְיָ כִּי אֲנִי
עֲבָדְךָ אֲנִי עֲבָדְךָ בֶּן אֲמִתָּה פִתְחַת לְמוֹסְרֵי: לֵךְ אֲזַבַּח
זֶבַח תּוֹדָה וּבִשְׁם יְיָ אֶקְרָא: נִדְרֵי לַיְי אֲשַׁלֵּם נִגְדָה נָא
לְכָל עַמּוֹ: בַּחֲצֹרוֹת בֵּית יְיָ בְּתוֹכֵי יְרוּשָׁלַיִם הִלְלוּהָ:
הִלְלוּ אֶת יְיָ כָּל גּוֹיִם שִׁבְחוּהוּ כָּל הָאֲמִים: כִּי גָבַר עָלֵינוּ חֲסִדוֹ וְאַמֵּת יְיָ
לְעוֹלָם הִלְלוּהָ:

הוֹדוּ לַיְי כִּי טוֹב
יֹאמְרוּ נָא יִשְׂרָאֵל
יֹאמְרוּ נָא בֵּית אַהֲרֹן
יֹאמְרוּ נָא יִרְאִי יְיָ
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

יִרְקוּשׁ שִׁמְעוֹנִי

מָה אָשִׁיב לַה' כו'. בחסד לאברהם פ' ע"ד אחד שלוש מחבירו סך ידוע וזבא זמן פרעונו לקח את כסף הלואה בידו וזא אלא המלוה וקרא נתן לו הכסף מזכיר עלמו מאיזה עסק טוב שהלוינו לפניו ונמוך לו המעות עוד על עשרה ימים וביקש מהמלוה לתת לו המעות ולהוסיף לו עוד מעות על עשרה ימים ונתעשת לו המלוה ויהי לעשרה ימים וזא שנית בדמי הפרעון להשיב מעותיו ובתוך כך נזכר עוד מאיזה עסק נמוך וביקש עוד הפעם מהמלוה שישוב לו המעות ועוד יוסיף לו על סך הקודם ועד"ז ממש עשה דהע"ה חשבון עם עלמו ואמר מה אשיב לה' כלומר במה אוכל לשלם לו הקפותיו וכל חגמוליו עלי וביאר דבריו ואמר כום ישועות אשא ר"ל גם באותו פעם אשר אשא כום ישועות לבוא לפניך בתורה על מה שעבר ובשם ה' אקרא הנה גם אני אז קורא ומבקש על העתיד כי הנני לריך תמיד לטובתו וכן חוזר חלילה וא"כ במה אוכל לשלם כל חגמוליו:

וְאָמַר אֲנִי עֲבָדְךָ בֶּן אֲחִיךָ וּבַהֲגִידָה אֹר יִשְׂרָאֵל דִּהֲנָה הַעֲבָדוֹת בְּתוֹרַת יִקְרָא עַל צ' פנים

פנים אחד עבד יליד בית שנוול משפחה כ־כתיב בקרא פ' משפטים האשה וילד' הה' לארזוי' כו' ב' עבד קנין כסף שקנהו מעלמו שזכר לעבדות ובשניהם יש לכאז' חסרון ומעלה העבד שהוא יליד בית למור הוא מנוער לעבדות אבל התמרמר נפשו עליו כי קללת אבותיו עליו ומלך עלמו ותהלוכות עניני' איננו ראו' להיות עבד וכן העבד קנין כסף מלך תהלוכות ענינו ראו' לו להשתעבד שהרי קנין כסף ארזוי' הוא אך אין עבדותו שלימה כי לא נתחנך לה מתולדתו אולם אם ילזיר שיהיו בעבד ב' הפכיים שנוול לארון משפחתו ויהי' יליד בית וגם נשבה ופדאו רבו הרי הוא יליד בית וקנין כספו הלא עבודה תמה יעבוד את ארזוי' כי הוא ארון לו מלידה וקנין כספו כהוליו' אותו ממאסר לטובתו ודהעי' התגפל לפני ה' אלא ד' כי אני עבדך משועבד וגרע לעבודתך וביאר מאיזה ענין עבדות ישוב נפשו אמר אני עבדך בן אמותך יליד ברשותך וגם פחתת למוסרי הולאתי מצית השבי הלא ברלון גמור. הגני עבדך וכן הוא בכלל ישראל אנתנו עבדיו מלידה זרע אברהם יי' עבדי השי' וגם פדא' ממלרים ויפתח ממוסרותיהם :

ובהגדה מרבה לדבר בשם מהר"ש חסיד דא' בפסחים (דק"א) דלעיל יהי' דוד מצדך על הכוס שנאמר כוס ישועות אשא ובימא' (דע"ו) אי' כסא דדוד לעלמא דאתי מחזיק רכ"א לזיון שנאמר כוסי רוי' גימטרי' רכ"א וקשה הא לריך להגביה הכוס מעל שלחן טפה והאריך יכול להגביה כוס גדול כזה אך דא' בזה"ק בזה"י יטקא דהי' מצדך בזה"י ונתעלף שלא יכול להגביה והזכיר השם ובא לו כח בידו שיכול להחזיקו וזהו כוס ישועות אשא ואיך יכול להגביה כוס כזה לז"א ובשם ה' אקרא ויתן לי אומן וכה להחזיקו. ואמר במלכות בית ד' בחוככי ירושלים הא דכתיב ביוז' הנוספות ול"א בחוכך ירושלים להורות על יוד קדושות שהי' בירושלים וגם יוד ניסים שנעשו בזה"מ שצירושלים ע"ס :

ובשם המגיע מ"כ בפסוק מה אשיב כו' כל תגמולוהי עלי ע"ד שאה"כ יוסף איננו כו' עלי ה' כולנה כי יאע"ה הדריק עליו את הדין על שאיחר נדרו כמ"ס וידר יעקב נדר ואמר בלשון הרי עלי כמשאחז"ל מה בין נדר לנדבה נדר הרי עלי נדבה הרי זו וזה"כ עלי אלקים נדריך כשאני מדבר בלשון עלי אז הוא נדריך וכל נדרי הוא בלשון עלי וז"ש יאע"ה ממה עלי רחל ע"ס שאמרתי בלשון עלי וכן רבקה אמרה ליעקב עלי קללתך בני כי כל קללתך ולרתיך בעוה"ז בשביל שאמרתי עלי וזהו גרם קלקול חטא אדה"ר כי המאחר נדרו כאלו ע"ז ג"ע ש"ד ובג' לקה יעקב. ע"ז אמר הסירו את אלהי הנכר. ג"ע עינה שכם את דינה. ש"ד שהרגו בשכם כ"ד אלף וע"ז אמר דוד אני אמרתי בחפזי כל האדם כוזב שנחקלקל חטא אדה"ר ובמה נתקלקל ולזה מפרש מה אשיב לה' כל תגמולוהי עלי מחמת שאמרתי לשון הרי עלי ומתי הוא הזמן איחור נדרו הוא כשעבר חג הסוכות לז"א כוס ישועות אשא הוא כשמגיע חג הסוכות שבו מנסכין מים ולוקחין ד' מינים שבלולב ובשם ד' אקרא אז נדרי לה' אשלים וכן יעקב לא ממה רחל רק אחר אשר נסע בוכותה ועשה חתים וכתיב בחרתי ותקש רחל בלדמה לז"א יעקב עלי ה' כולנה כל עניני הלכות מחמת שאמרתי בלשון עלי :

ואמר הללו את ד' כו' כי גבר עלינו חסדו ואמת ד' לעולם וכ' במעשי ה' רבאמת כל האופ"ע מודים ומהללים לשם ד' אלקינו אבל החילוק בין ישראל לעמים דישראל כשהם מתפללים מתפללים על הכלל וכשרואין הללחה בפרט"ם אע"פ שהללחה אין נוגע לעולם ג"כ המה מודים ומשבחים להשי' אבל האופ"ע כל היולס לה' רק כשרואין הללחה עולם ולא על כלל העולם וז"ש הללו את ד' כל גוים שבחוהו כל האומים רק בעת שיוכלו לומר כי גבר עלינו חסדו עלינו דייקא אבל ואמת ד' לעולם הללו

הללו' פי' לפי האמת צריכין להודות על כלל העולם וז"ש הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו להודות לה' על כלל העולם יאמר נא ישראל פי' רק ישראל יש להם שכל להודות על כלל העולם להשי"ת אבל ליכ כל אומה ולשון ולפי"ז י"ל לדעת' בשאלת הרשע מה העבודה הזאת לכם ר"ל הקי"פ יש להם להזכורים לעשות ולא לכם ישראלים פשיט' כמ"ס המפ"ו ועז"א ולפי שהול"א א"ע מהכלל ועיין לעיל בפסקא רשע מה"א בשם המדרש שמואל :

עוד מיכ' במ"ס הללו את ד' כל גוים כי הילול לשון התפארות ושייכה אפי' במי שאין מקבל הטובה לפאר לאחר כמה שמטיב לזולתו משא"כ לשון הודאה אין טפל רק למקבל טובה לתת הודאה להמטיב לו והנה אזה"ע אין מקבלין טובה רק מחמת ההשפעה היורדת לישראל וז"ש הללו את ד' כל גוים כי גבר עלינו חסדו ועי"כ יש אללם עכ"פ להלל משא"כ אנו ישראל אומרים הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו ולהם הטובה ביחוד וחייבין לתת הודאה על קבלת טובתם ועד"ז אמר יאמר נא ישראל שאיתן אשר בשם ישראל יכונה י"ל יותר להודות כי עליהם גבר חסדו וכן בית אהרן שנבר חסדו עליהם יותר להגדילם והגדילם לקדשם וכן ירא' ה' שהמה במעלה גדולה :

ואי' במדרש דשאל ר"ש את רבו מאי גוים ומה אומים והשיב דאלו משתעבדים עם ישראל נקראו גוים ושאינם משתעבדים עם ישראל המה אומות והטעם ורמז לזה כי גוים מלא גימ'ל וי"ו יו"ד מ"ס מספרם בכל מדי יון ארזם . בהגדה מרבה לספר . ובאמרי אש כי לפרש מה אשיב לה' כל תגמולוהי עלי ע"ד משא"כ אם לרקת מה חתן לו וכל מעשינו ועבודתנו רק להשלים עצמינו בגופינו ובנפשנו וז"ש מה אשיב לה' דהיינו מה אשלם לו תמורת חסדיו הלא כל תגמולוהי עלי כל אשר אוסיף כשרון ומע"ט הוא רק עלי :

ובווי' העמודים פט"ו פי' הפסוקים לך אזבח זבח תודה ובשם ה' אקרא נדרי לה' אשלם נגדה נא לכל עמו בחלרות כו' ולי"ב הלשון נגדה נא כו' ויתבאר עפ"מ"ד ברי"ה (ד"ו) מולא שפתיך זהו מ"ע כו' כאשר נדרת זה נדר לה' אלקיך אלו חטאות ואשמות עולות ושלמים נדבה כמשמעה אשר דברת אלו קדשי בדק הבית בפ"ך זו לרקת וירמוז כל הני מלות בפסוקים אלה תחילה הזכיר נדבה במ"ס לך אזבח זבח תודה ואח"כ הזכיר נדרי מה שנדרר ומשו"ה מזכיר אח"כ לה' רמז על חטאות ואשמות המרמוז במלות לה' אלקיך שהזכיר ג"כ לשון זה ולבסוף מזכיר בחלרות בית ה' זה ענין קדשי בדק הבית ועל הכל אמר נגדה נא לכל עמו כי כל הני ענינים אשלם לעין כל נדר כל עם ה' לאפקוי לרקת המרמוז בפ"ך ז"ד חתן בסתר יכפה אף ואמר ובשם ה' אקרא עפ"מ"ש חז"ל במנחות בא וראה מה כתוב בפ' קרבנות לא אל ולא אלקים אלא לה' כדי שלא ליתן פתחון פה כו' וז"ש לך אזבח זבח תודה ובשם ד' אקרא אינני מזכיר שם אחר רק שם ה' :

ובמעשי' ה' פי' הפסוק הללו את ד' כל גוים כו' כי דהע"ה זירז לאומה ישראלית שהם לא יתנהגו בהילול לה' כאשר מתנהגים כל האומות כי מדרך האומות אשר יהללו את ד' הוא בהיותם בהללחה וברוחה ואז יהללו ויאמרו כי גבר עלינו חסדו קבלנו החסד ממנו אולם בימי הרעה המה בועטים ולא יהללו כלל (כאשר אומרים הפי' בפסוק ההמיר גוי אלהים והמה לא אלהים ועמי המיר כבודי בלא יועיל דלשון ההמיר ר"ל הילול ושבח כמ"ס יתאמרו כל פועלי און ור"ל וכי העמים יהללו שם אלהיהם כאשר והמה לא אלקים כשאניס רואים ההללחה שיאמרו שאלהיהם הלייחוס אבל ועמי המיר כבודי מפארים אותי גם בלי יועיל כאשר ג"כ אינם רואים לפי מראות עיניהם תועלת בכ"ז יהללו לשם ה') ולי"ז דרך האמת כי ואמת ה' לעולם הללו'

הלוי כי לריכין תמיד להללו ית' וכשם שמברכין על הטוב כך לריכין לברך על הרע ולקבלינהו בשמחה ע"כ אומר לכם הודו לה' כ"ט כי לעולם חסדו בכל מדה ומדה ובכל זמן תמיד תהללו את ה' כי באמת לעולם חסדו וכן בני ישראל ובית אהרן כולם תקבלו זה הלימוד דחסד לעולם ותמיד תהללו את ה':

ובכתנות אור פ' וילא עפימ"ש בנדרים (ד"ט) דאסור לנדור ואף נדבה נמי דלמא אתי בה לידי תקלה בגיזה ועבודה רק בכה"ג מותר דעושה כהלל דמביאה כשהיא חולין בעזרה ומקדישה וסומך עלי' ושוחטה מיד ותו לא אתי בה לידי מעילה וז"ש דהע"ה נדרי לה' אשלם אך שלא תאמר דלא שפיר עשיתי שנדרתי כיון דקיי"ל טוב מזה ומזה שאין נודר כל עיקר דלמא אתי לידי תקלה לכך אמר בחלרות בית ה' כו' ר"ל שהבאתי לחלרות בית ה' תחילה ואח"כ הקדשתי לשלם נדרי דאז אין חשש כלל ומלוא קא עבידנא:

ובהגדה ריח דודאים כי דהנה מן שנתן מתנה לחבירו כי שלא גמר הנותן נתינתו אין מהדרך להודות רק אחר גמר הנתינה ולכן בלאה שאמרה הפעם אודה את ד' ותעמוד מלדת ע"י שנתנה הודאה על חלקה שנתן לה יותר מהראוי לחלקה וז"כ הפסוק אודך ד' כי אגפת בי ישוב אפק ותנחמני כי יסורים המה טובים לכפר אמנם אחרי הודאה ישוב גא אפק כי הודאה מורה ש"כ די אבל קשה איך נוכל להודות לה' אי"כ יפסוק ח"ו הרחמים אך באמת לריכין להודות כיון שאין מונעת הקב"ה כמתנת ב"ד שנמתין עד אחר הנתינה מלהודות כיון שטובת השי"ת בלי הפסק לא בעוה"ז ולא בעוה"ב וא"כ אי"א להמתין וז"ש הודו לה' כי טוב יטן כי לעולם חסדו אי"כ שפיר מחויבין. אנו להודות. ועפ"י יל"פ מ"ש כי לך טוב להודות כו' וא"ת דע"י ההודאה יפסוק ח"ו הטובה עז"א כי מעולם וע"ע אתה אל דהוא מדת הרחמים אי"כ שפיר טוב להודות כי לא יופסק מדה"ר:

ובמר"ש אבות פ"ב מ"ט בפי' מה אשיב לה' כו' כלומר כל מה שאשיב ואשלם לה' על מה שהטיב עמי עדיין כל תגמולוהי עלי לחוב כי הלוי שאפרע החוב הראשון שילרנו ולכן אל תתגאה ותחזיק טובה לעלמך:

ובאו"י פ' נשא כי עפימ"ש בבילה עה"פ ונתן לך רחמים ורחמך כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים וזה"ל כי גבר עלינו חסדו ר"ל כי נטע המדה הזאת בחובינו לכן ואמת ד' לעולם הוא עוזר לנו בישועה אמתית:

ושמעתי עוד דהנה באם אחד עושה פעולה שחברו יסרג על ידו ועשה השי"ת גם עס זה וגילל מהריגה ובכ"ז לא ידע כלל מכל הדבר איך שהלילו הקב"ה עפ"י גם אבל הרשע שחשב להרוג לחבירו הוא יודע מאוד מהגם שנעשה לחבירו וכ"כ אהנו בני' אין יודעין כ"כ מה שחושבין האוה"ע רעות להפילנו בכל יום לבאר שחת אבל האוה"ע יודעין מאוד הנסים שעושה עמנו השי"ת כי המה יודעין המחשבות הרעות שחושבין עלינו ואיך הקב"ה מפיר מחשבותם ועכ"א הכחוב הללו את ד' כל גוים כו' כי אחס יודעין מאוד איך גבר הקב"ה עלינו חסדו יותר ממה שאנו בני ישראל יודעין:

מן המיצר קראתי יה ענני במרחב יה: יי לי לא אירא
מה יעשה לי אדם: יי לי בעוזרי ואני אראה
בשנאי: טוב לחסות ביי מבמות באדם: טוב לחסות
 ביי

בִּי מִפְטוֹחַ בְּנִדְיָבִים: כָּל גּוֹיִם סָבְבוּנִי בְּשֵׁם יי כִּי
 אֲמִלֵּם: סָבְבוּנִי גַם סָבְבוּנִי בְּשֵׁם יי כִּי אֲמִלֵּם: סָבְבוּנִי
 כְּדָבָרִים דַּעְכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יי כִּי אֲמִלֵּם: דָּחָה
 דְּחִיתָנִי לְנֶפֶל וְיִי עֲזָרָנִי: עֲזִי וְזִמְרַת יְהוָה וְיִהְיֶה לִי לְיִשׁוּעָה:
 קוֹל רָנָה וְיִשׁוּעָה בְּאֶהְלִי צְדִיקִים יָמִין יי עֲשֵׂה חֵיל:
 יָמִין יי רוֹמְמָה יָמִין יי עֲשֵׂה חֵיל: לֹא אֲמוֹת כִּי אֲחִיה
 וְאַסְפֵּר מַעֲשֵׂה יְהוָה: יִסּוֹר יִסְרָנִי יְהוָה וְלִמּוֹת לֹא נִתְּנִי:
 פִּתְחוּ לִי שַׁעֲרֵי צֶדֶק אָבֹא בָם אוֹדָה יְהוָה: זֶה הַשַּׁעַר
 לִי צְדִיקִים יָבֹאוּ בּוֹ: אוֹדֶה כִּי עֲנִיתָנִי וְתָהִי לִי
 לְיִשׁוּעָה: אוֹדֶה אֲבֵן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הִיתָה לְרֹאשׁ פְּנֵה: אֲבֵן
 מֵאֵת יי הִיתָה זֹאת הִיא נִפְלְאָת בְּעֵינֵינוּ: מֵאֵת זֶה הַיּוֹם
 עֲשֵׂה יי נְגִילָה וְנִשְׁמָחָה בּוֹ: זֶה

אָנָּה יי הוֹשִׁיעָה נָּא: אָנָּה יי הוֹשִׁיעָה נָּא:
 אָנָּה יי הַצְלִיחָה נָּא: אָנָּה יי הַצְלִיחָה נָּא:

בְּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יי בְּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יי: בְּרוּךְ אַל יי וַיֵּאָר לָנוּ
 אֲסִרוּ חֵג בְּעִבּוּתֵיהֶם עַד קִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: אֵל אֱלֹהֵי אֲתָה וְאוֹדֶה
 אֱלֹהֵי אֲרוֹמְמֶךָ: אֵלֵי הוֹדוּ לִי כִּי טוֹב כִּי לַעֲוֹלָם חֲסִדוֹ: הוֹדוּ

יִרְקוּ שְׂמֵעוּנִי

מִן הַמֶּלֶךְ קִרְאֵתִי יֵה כו'. אַחֲרֵי מִן הַמֶּלֶךְ קִרְאֵתִי יֵה רִ"ל כֹּל הַמֶּלֶךְ שֶׁלִּי אִינוּ רַק
 מֶה שֶׁנֶּעַת אֵין אִנִּי קוֹרֵא הַשֵּׁם בְּשִׁלְמוֹת רַק חֲלֵי הַשֵּׁם יֵה כְּמִשְׁאֲחֹזֶל אֵין הַשֵּׁם
 שֶׁלֹּם וְאֵין הַכֶּסֶף שֶׁלֹּם עַד שִׁמְחָה שְׂמוֹ שֶׁל עֲמֶלֶךְ כְּמִשֵּׁ כִּי יֵד עַל כֵּם יֵה וְעִיכ הִי
 מִחֲפֻלָּה עֲנִי בְּמִרְחַב יֵה שִׁתְּרַחַב הַשֵּׁם וְיֵה: הַשֵּׁם שֶׁלֹּם וְהַכֶּסֶף שֶׁלֹּם וְיֵה ד' לִי לֹא
 אִירָא רִ"ל כֹּאשֶׁר הַשֵּׁם בְּשִׁלְמוֹת וְכְמִשֵּׁ לִפְרֵשׁ כִּי בְּחֵר ד' בְּלִיּוֹן אוֹהֵ לְמוֹשֶׁב לוֹ
 דְּאוֹתוֹת אוֹרֵה מַשְׁלִים שֶׁ הוּי' וּמַשְׁלִים הַכֶּסֶף וְיֵה הוּא קִיִּים וְשְׂמוֹ קִיִּים וְכִסְאוֹ נִכּוֹן
 רִ"ל כֹּאשֶׁר אוֹתוֹת הוּי' קִיִּים אִזּוּ וְשְׂמוֹ קִיִּים שֶׁהֵם בְּשִׁלְמוֹת וְגַם וְכִסְאוֹ נִכּוֹן שֶׁהַכֶּסֶף
 שֶׁלֹּם. מִסֵּהִי. וּבְמִחְזָה אֲבִרְהָם כִּי מִן הַמֶּלֶךְ קִרְאֵתִי יֵה כֹּאשֶׁר קוֹרֵא לֵה' אִפִּי' מִן הַמִּילָר
 מִחֲמַת שֶׁמִּקְבִּלִין בְּהִלְכָּה אִזּוּ יֵה' בְּטוֹת שֶׁהִשִּׁית יַעֲקֹב לוֹ בְּמִרְחַב כְּמִשְׁאֲחֹזֶל כֹּל הַמִּקְיִים
 הַחֲרוּה מַעֲוִי סוּפֵה לְקִיָּיִם מַעֲוֶשֶׁר וְאַחֲרֵי ד' לִי לֹא אִירָא מֶה יַעֲשֶׂה לִי אָדָם עִפְיִיִּשׁ
 הַלְשִׁיךְ בְּפִסּוֹק וַיִּירָא יַעֲקֹב מֵאוֹד וַיֵּלֶךְ לוֹ כִּי הַמִּבְחָן אִם הָאָדָם שֶׁלֹּם בְּנִטְחוֹנוֹ מִשְׁמוּעָה
 רַעִה לֹא יִירָא נִכּוֹן לִבּוֹ בְּטוֹת בֵּה' אֲבָל אִם הָאָדָם יֵרָא לְנַפְשׁוֹ סִימָן הוּא מֵאֵן
 דְּמִפְחִיד חוּטָא הוּא לֵכָן יֵאֵרֵעַ כֹּאשֶׁר יֵרָא מַעֲשׂוֹ חֲשָׁב עֲלָמוֹ לְחוּטָא חִי' מִחֲמַת הַמִּירָא
 שְׁעֵלֶה

שפלה על ראשו לכן וילך לו בשביל המורה וזה"כ כשהשם לי לא אירא אז מה יעשה לי אדם כי ודאי לא תמלא ידו לעשות לי רעה ח"ו:

אמר ד' לי בעוזרי ואני אראה בשונאי ופי' בלב אר"י דרש"י פי' וירא בפסוק אל חבט אחריך כ' משום דאין אתה יכול אלא בזכות אברהם ע"כ אין אתה כדאי לראות במפלתן של רשעים וזה"כ אם ד' לי בעוזרי ר"ל בזכותי וזה לי בשבילי ולא בזכות אחרים אז אני אראה בשונאי במפלתן משא"כ אם יעזרני בזכות אבותי אז אין ראוי לי להסתכל במפלתן. ובעוללת אפרים פי' דיותר לר"ך לזהר מאדם שמראה לו לאוהב מאדם שיודע שהוא שונאו יטן מזה השונא נזהר מלהתרחק ממנו משא"כ ממי שמראה לו לאוהב וז"ס ד' לי ר"ל ישמרני מעוזרי מאלו שמראים עלתם לעוזרי חבל ואני אראה בשונאי ואיני לר"ך גם גדול כ"כ:

ואמר טוב לחסות בה' מבטוח באלים ופי' הגר"א כי חסיון הוא במי שלא הבטיח לו מאומה ובטחון הוא מי שהבטיח לו לתת לו מתנה ובטוח המקבל שלא ישנה דבריו וז"ס טוב לחסות בה' אפי' לא הבטיח לו מאומה מבטוח באלים אפי' שהבטיח לו על הטובה שיעשה לו. עוד כ' דהנה האלשי"ך כ' במחז"ל אם אין תורה אין קמח אם אין קמח אין תורה דזה הויכוח שבין השי"ת עם ישראל דהשי"ת אומר אם אין תורה אין קמח לא אוכל לתת לכם קמח כי אינכם ראויים כ"א ע"י החושי"ק וישראל אומרים להיפוך אם אין קמח לא נוכל לעסוק בתורה יתן לנו קמח ונעסוק בתורה וזה"כ טוב לחסות בה' שאם נעסוק בתורה בודאי יהי' לנו קמח וכ"ס מבטוח באלים מזה שהקב"ה יהי' לו בטחון על האדם שאם יתן לו כל טוב אז יעסוק בתורה:

ובשמן המור הביא בשם ג"א לפרש הפסוקים אלו כי ירמזו על מאמר חז"ל באיכה עה"פ לא האמינו מלכי ארץ ד' מלכים היו מה שחבצו זה לא חבצו זה דוד אסא יהושפט חזקיה דוד אמר ארדוף אויבי ואשיגם א"ל הקב"ה אני עושה כן עמד אסא ואמר אני א"כ כח להרוג אלא אני רודף אותם ואתה הורגם א"ל הקב"ה אני עושה כן שנאמר וירדפם אסא והעם אשר עמו כו' כי נשכרו לפני ד' לפני אסא א"כ"כ אלא לפני ה' עמד יהושפט ואמר אני אין בי כח לא להרוג ולא לרדוף אלא אני אומר שירה ואתה עושה א"ל הקב"ה אני עושה כן אין בי כח לא להרוג ולא לרדוף ואני עושה כן עמד חזקיה ואמר אני א"ל הקב"ה אני עושה כן להרוג ולא להרוג ואני עושה כן והמזה א"ך ירדפו עוז בנפשו לדבר כדברים האלה לפני הקב"ה אך דהענין דהלדיקים האלו אמרו ע"ד שמלינו מאמר השי"ת אל גדעון (שופטים ז') רב העם אשר אתך מחתי את מדין בידם פן יתפאר עלי ישראל לאמר ידי הושיעה לי וע"כ דהע"ה ידע בנפשו ובטח בעלמו גם כי יפלו שונאיו בידו עכ"ז לא יאמר ידי הושיעה לי לכן אמר ארדוף אויבי ואשיגם ולא אשיג עד כלותם אמנם אסא בענוותנותו הגדולה לא החזיק עלמו במדרגת דוד והי' דואג על עלמו פן כאשר יהרוג בידיו יאמר כחי ועולסי ידי עשה לי זאת לכן שאל מאת הקב"ה אני אין בי כח להרוג להם ר"ל אין בטחוני חזק כ"כ ודואג א"כ כנזכר אלא אני רודף אותם ואתה עושה ויהושפט בענוותנותו הגדולה הי' ירא ודואג על הרדיפה ג"כ לכך אמר אין בי כח לא להרוג ולא לרדוף אלא אני אומר שירה וחזקיה בענוותנותו הגדולה דאג ג"כ על השירה ע"כ אמר אני ישן על מטתי ואתה עושה. והנה באפי' ביאר ההבדל בין לשון עזר ללשון מושיע כי עזר הוא בשיחוק הנעזר ומושיע הוא הפועל התשועה בעלמו לא בהלטרפות כח הנעזר כל מאומה לכן אמר דהע"ה על עלמו דחה דחיתני לנפול והי' עזרני היינו שהי' הקב"ה אללו בגדר עזר ללכת המלחמה כמ"ס ארדוף אויבי ואשיגם ולא אשיג עד כלותם ואסא אמר עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה וליא לעזרה רק לישועה כי אסא

אחא השיג כל התשועה מאת הקב"ה בעלמו כי אמר אין בי כח להרוג כדכתיב כי נשברו לפני ה' ולא לפני אחא. קול רינה וישועה בזהלי לדיקים רמז על יושפט שאמר אין בי כח לא להרוג ולא לרדוף אלא אני אומר שירה וזהו קול רינה וישועה בזהלי לדיקים ומאמר ימין ד' רוממה ימין ד' עושה חיל אמר חזקי אין בי כח אפי' לומר שירה אלא אני ישן על מטתי ואחא עושה:

ובנועם אלימלך בלקוטי שושנים פי' הפסוק פתחו לי שערי דהנה מרת הלדיקים כך הוא בכל מה שעובדים יותר להקב"ה הוא מבין יותר שאין יכול להגיע לחלית העבודה וזה"ל פתחו לי פי' הלדיק מתפלל שיפתחו לו שערי העבודה לבוא בס לעבוד הבורא לפי שסובר שלא עשה כלום עדיין ולא פעל בעבודתו כלל עדיין ומשיבין לו זה השער לה' זה הוא עיקר העבודה לידע זה שאפי' לגמור כי דבר שאל סוף ותכלית ולדיקים יבואו בו שמבקשים תמיד פתחו לי כאלו לא עשו כלום עדיין (ואמר לא אמות כי אחי ר"ל דהתפלל דהע"ה שלא ימות בעה כי אחי דהרשעים בחייהם קרוים ממים והתפלל שיהי' בגדר לדיק שנקרא חי. שמעתי) וכ"כ בעבודת ישראל שהי' דושה"כ אשר אין בה מום אשר לא טלה עליו עול שמי שסובר שאין בו מום בודאי לא טלה עליו עדיין עול מלכות שמים:

ובכ"ס פי' ימין ד' רוממה ימין ד' עושה חיל עפ"מ"ש בשלה"ק לפרש מאחז"ל עתידין לדיקים שיאמרו שירה לע"ל ר"ל הגם כי לא השיגו עדיין התשועה אבל בגדול בטחונם שבדאי יושיעם ה' אומרים חיקף שירה כאלו כבר השיגו התשועה וז"ש קול רינה וישועה בזהלי לדיקים גם אם עוד ימין ד' רוממה עומד למרחוק והוא עוד בגבהי מרומים בכ"ז אומרים ימין ד' עושה חיל כאלו כבר השיגו התשועה: **ואמר** אודך כי עניתני ותהי לי לישועה ובהגדה חיים לראש עפ"ד חז"ל ד' לריבין להודות דנקט לריבין כי ע"י שנותנים הודאה על הגם יוסיף ה' שנית ידו להושיעם בכל דבר וז"ש אודך כי עניתני על מה שעבר וההודאה עצמה הוא לי לישועה לפעם אחרת שיעשה לי גם כבדראשונה כשם שעתה אותי ביום לרתי כן על העתיד יזוה יצועות חסדו:

ואמר אבן מאסו הבונים כו' מאת ה' היתה זאת היא נפלאה בעינינו ובהגדה מטעמי מלך הביא עפ"מ"ש חז"ל בסוכה דלע"ל יביא הקב"ה לילה"ר ושוחטו לפני הלדיקים כו' ללדיקים נדמה להם כהר ויאמרו איך יכולנו לכבש ההר הזה וע"כ דה"י הכל מהשי"ת וא"כ אין מגיע לנו שום שכר בעד המלות וזה"ל אבן מאסו הבונים הילה"ר שהוא מכונה בשם אבן כמשאחז"ל אם אבן הוא נימות מאסו הבונים ר"ל הת"ח שנקראו בונים כמשאחז"ל א"ת בניך אלא בוניך ולע"ל יהי' לראש פינה שיהי' נדמה להם כהר ויאמרו אז דרך מאת ה' היתה זאת לכבש הר הגדול הזה ולא מכוחינו שהרי היא נפלאה בעינינו איך יכולנו לכבש ההר הגדול הזה אעפ"כ זה היום עשה ד' נגילה וכשמחה בו ויגיע לנו שכר מלוא בשביל השמחה שעשינו המלוא בשמחה כמ"ש המהרש"א. ובפנים יפות פי' וישלח כי בשכר הבטחון הוא הסללה כמ"ש ברוך הגבר אשר יבטח בה' והי' ד' מבטחו כי בזה שהוא בוטח בה' הוא הגורם להתקיים הבטחתו וז"ש ה' יהי' לי שלא אירא ואז ממילא מה יעשה לי אדם:

ובא"י פי' וישלח דקרק במ"ש דחה דחיתי לנפול הול"ל ליפול תמורת לנפול שהוא לשון נפעל אך הענין כמשאחז"ל כל הגדול מחבירו ילדו גדול הימנו כן גם האיש הגדול אשר יתן מחוד שפעתו לרבים מישראל ואשר יקבלו ערובתם על ידו עליו טופה השטן ביותר להפילו בזממוריו ומבקש המיתו למען יהרוס היסוד וממילא יפול הבנין אחר ומללים רבים יפיל ל"כ לאיש ההמוני עליו לא יגבר היצר כ"כ כי גם בשיפול

בטיפול הוא האִישִׁים זולתו יהיו נקיים ואחר אשר כל תגבורת הילר ומלחמתו על אִישׁ היסודי הוא עבד המוני האנשים הגלויים אליו הוא לוחם אחו אך מלחמת אחרים ובכמו זה מהראוי שיעזרהו ה' לכל ידחו פעמיו וז"ש דהע"ה דחה דחיני לנפול לשון נפול כי רוב התגבורת הילר עליו כי מסיבת מה שיפול הוא יפלו רבים אחו וע"כ ה' המשפט וה' עזרני וזה"כ פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי כלומר ה' יעשה לי שלום לשמרני מכל רעה ע"ז כי הטובות אשר לאנשים רבים המה היו עמדי ובסיבתי ע"ס. ואמר ד' לי לא אירא מה יעשה לי אדם עפמי"ס בשב"ר פ' וישלח ד' חוה"ב פ"ו מאהבת ה' כי חסיד אחד ה' לן במדבר ושאלו אותו איך לא יראת מחיות רעות א"ל מתב"ש אני לירא מפני שום נבדא חוץ מהבדוא ית' והטעם כי יראה הגדולה תבטל את היראה הקטנה למשל העומד לפני הארי הרולה לטרפו לא יירא אז מפני הדבורה הרולה לעוקלו ואחז"ל בברכות כ"ח אלל ריב"ז שאמר שאם ה' מוליכין אותי לפני מלך בור' שאם חוסרני אין איסורו איסור עולם קו"ח לפני הקב"ה שאם יאסורני איסורו איסור עולם א"כ יראת הקב"ה הרבה יותר מיראת בור' וכ' בריה דרוא"ס עפמי"ס במ"ר ובילקוט הרומה כ"ח שנאמר לי קיים לעד ולע"ע וז"ש ד' לי כמאה"כ ואחס תהיו לי א"כ הוא לעולמי עולמים א"כ מה יעשה לי אדם שאם יסרני אין איסורו איסור עולם א"כ יראת המקום הרבה יותר ומבטל יראת אדם :

ואמר כל גוים סבבוני בשם ד' כי אמילם מלת כי ל"ב דהול"ל ואמילם וכ' בהגדה הנ"ל דמלינו גבי סיחון ועוג שנחאכפו יחד עם כל חילם כדי שלא להעריח את ישראל ללחום על כל עיר ועיר בפ"ע כדא"י במ"ר וברש"י פ' חוקת וז"ש כל גוים סבבוני גם זה בשם ה' כי אמילם למען אמילם ואכריחם בפ"א. ואמר סבוני כדבורים כו' כי לפעמים מתלבשים האוה"ע בדרך אהבה ורועים להרע לישראל כמו אהשורוש שעשה סעודה לישראל כדי להכשילם במאכלות אסורות והוא דמיון לדבורה שנתנת דבש ומטלת עוקץ בחוכו כן האוה"ע מסבבים להרע לישראל בדרך שיה" מחוק כדבש וארס בחוכו ע"ס ואמרתי שז"כ רש"י ז"ל גבי בלעם שאמר לו הקב"ה לא מדובשך ולא מעוקלך דפרעה וכל האוה"ע היו באים להרע לישראל אבל בלעם ה' הראשון להרע לישראל ע"י אהבה להחתן בהם ולהיות לעם אחד והשיא ע"ה להפקיר בנותיהם לזנות עם ישראל כמבואר במ"ר שפיתו אותם וזקנה בחן וילדה בפנים כו' וע"כ א"ל השי"ת לא מעוקלך ר"ל קללה עלמיות וגם לא מדובשך שלא חתן להם דבש להכשילם בזנות ובאהבה. וז"ש לך איעלך אשר יעשה העם הזה לעמך ר"ל דיען אותו אשר ע"י ש"כשילם בזנות יעשה מהעם הזה ישראל לעמך היינו כעכו"ם כי ישראל הבא על העכו"ם וילדה כמותה. בדבש לפי. בלק. ובפנים יפות מפרש לא אחות כי ר"ל לא אחות שא"צ עוד בעוה"ז בגלגול כ"א אחות פ"א וע"י מה אוכה לזאת אמר ואספר מע"י יה אספר נאמנה כל מה שזיוה הקב"ה לעשות בעוה"ז היינו כל חרי"ג ממות ולבלי לעבור על הלאוין ולקיים כל העשין וע"ז אבוא עם כל הימים :

ובתפארת יונתן פ' ויקרא עפמי"ד בתמיד דב' פשפשין ה' בשער הגדול כו' וכן במרכבה עליונה ב' שערים המה שער אחד אשר בו נכנסים כל הלדיקים ושער הב' הוא לבבלי תשובה אשר הקב"ה חותר חתירה מתחת כה"כ והוא השער הקטן לכל ישטינו המלאכים עליו וז"ש דהע"ה פתחו לי שערי לך היינו שער החשובה שער הקטן דזה השער לה' היינו שער הגדול לדיקים יבואו בו היינו כל הלדיקים נכנסים בו אורך כי עניתי ע"י דחיקת פתח קטן והבי לי ליטועה כי אכן הוא היל"ה"ר שיחוקאל קראו אכן והיינו אכן שחמא מאסו הבונים הם המלאכים לכל לקבל תשובה אכל

אבל באמת היטה לראש פניה דבמקום שבעית עומדין אין ליג יכולין לעמוד בו . ובלבי
ללדיק פי האזינו בשם החץ מפרש הפסוק לא אמות כי אחי ואספר מעשי יי דאי
בחדש עה"פ ספרה גא הגדולות אשר עשה אלישע מיד והנה השוכמית לעקה אל המלך
אם הילד אשר החי' אלישע ופריך המדרש אחורי תרעא הוה קיימא אלא אפי' היטה
בסוף העולם הטיסה הקב"ה והציאה לכאן כדי שתספר היא בעלמה הנם שגעשה לבנה
פי' אלישע ולא יספר אותו רשע גחזי בגדולת מעשה ה' וגפלאותיו כי לרשע אמר
אלקים מ"ל לספר חוקי וידוע דהרשעים בחייהם קרוים מתים ולזה אמר דהעי' לא
אמות כי אחי ר"ל לא אמות בעודני בחיי כרשעים שבחייהם קרוים מתים וא"ת מה
יתרון ללדיק על הרשע בעוה"ז שזה נקרא חי וזה מת ועי"א ואספר מעשי יי בזה
חדש שאני בגדר חי מדבר והוא מת בהעדר הדיבור שלו כי לרשע משתקין אותו פיו
לבלום כל יספר מעשה ה' כדרך שאירע לגחזי הרי שחסר אללו כח הדיבור השלם ולזה
יתכן שיקרא מת באופן מה עודהו בחיי הכל :

הודו ליי פי טוב	בי לעולם חסדו:
הודו לאלהי האלהים	בי לעולם חסדו:
הודו לאדני האדנים	בי לעולם חסדו:
לעשה נפלאות גדולות לבהו	בי לעולם חסדו:
לעשה השמים בתבונה	בי לעולם חסדו:
לרוקע הארץ על המים	בי לעולם חסדו:
לעשה אורים גדולים	בי לעולם חסדו:
את השמש למשלת ביום	בי לעולם חסדו:
את הירח וכוכבים למשלות בלילה	בי לעולם חסדו:
למפה מצרים בבכוריהם	בי לעולם חסדו:
ויצא ישראל מתוכם	בי לעולם חסדו:
ביד חזקה ובזרוע נשמה	בי לעולם חסדו:
לגזור ים סוף לגזרים	בי לעולם חסדו:
והעביר ישראל בתוכו	בי לעולם חסדו:
וגער פרעה וחילו בים סוף	בי לעולם חסדו:
למוליך עמו במדבר	בי לעולם חסדו:
למפה מלכים גדולים	בי לעולם חסדו:
ויהרג מלכים אדירים	בי לעולם חסדו:
לסיחון מלך האמרי	בי לעולם חסדו:
ולעוג מלך הבשן	בי לעולם חסדו:

בִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ :
בִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ :
בִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ :
בִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ :
בִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ :
בִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ :

וַנִּתֵּן אֶרֶצָם לְנַחֲלָה
נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ
שֶׁבִשְׁפָּלָנוּ זָכַר לָנוּ
וַיַּפְרֶקֶנוּ מִצָּרֵינוּ
נוֹתֵן לָחֶם לְכָל בָּשָׂר
הוֹדוּ לֵאלֹהֵי הַשָּׁמַיִם

יִדְקוּט שְׂמֵעוּנִי

לְעוֹשָׂה נִפְלְאוֹת גְּדוּלוֹת לַבְּדוֹ כְּלִיח. בְּסִידוּרֵי שָׁשׁ כ' דִּהְנִפְלְאוֹת הֵן גְּדוּלוֹת מִזְכוֹת
הָאֵדֶם רַק הָמָּה לַבְּדוֹ דִּהְשִׁיחַ לַבְּדוֹ הוּא שְׁנוֹר כִּי הִטְבַּח לָבוּ וְרוֹב
שִׁמְחָתוֹ וְאִין מִדְּקָרָק עִם צְרִיתוֹ לְהַעֲמִיד הָדִין עַל חֵלוֹ. וּבִמְחֻזָּה אֲבֵרָהָם כ' עִפְיִד
הַמְּקוֹבִלִים דִּהְשִׁתְּלִשּׁוֹת הַכֹּסִים עִי שֶׁסֶּל מִצִּב לַבְּדוֹ בְּגִימְטְרִי מִצִּב. וּבְדִבְשָׁא לִפִּי כ'
בִּמְחֻזָּל דְּעוֹשָׂה לָנוּ נִסִּים וּנְפִלְאוֹת וְאִין אֲנוּ מְרַגְּשִׁים וְזֵהוּ לַבְּדוֹ וְאִפְשָׁר דְּמִשׁוּ"ה קְרִי
לָבוּ גְּדוּלוֹת כִּי כִשְׂאֵדֶם מְרַגֵּשׁ בְּלֶרָה וְאִחִיכָּא נַעֲשֶׂה לוֹ כֵּס וְשִׁמְחָה בְּסוּפּוֹ בְּכִיז מִתְחִילָה
נִלְטַעַר עַל הַלֶּרָה אֲבָל כִּשְׂאִינוּ מְרַגֵּשׁ לֹא בְּלֶרָה וְלֹא בִּנְסָא לָלוּ קְרִי גְּדוּלוֹת כִּי לֹא יָדַע
מִהֲלֶרָה וְכִילֵל בְּרַחֲמֵי יוֹת :

לְעוֹשָׂה אֲוִירִים גְּדוּלִים כו' אֵת הַשֶּׁמֶשׁ כו' אֵת הַיָּרֵחַ כו' לַמַּכָּה מַלְרִים בְּצִבּוּרֵיהֶם
כו'. בְּדִבְשָׁא לִפִּי פִי הַסְּמִיכּוֹת עִפְיִי מִלְּחֻזָּל דִּהְיָרַח קְטֶרְגָּה אִי"ל לָב' מַלְכִּים
שִׁשְׁתִּמְשׁוּ בְּכֶתֶר אֶחָד וְאִ"ל הַקְּבִי"ה לְכִי וּמַעֲטִי אֵת עֲלֻמְךָ וְהַשֶּׁמֶשׁ שִׁתְקָה וְנִשְׁאַרָה בְּגְדוּלָתָהּ
לִפִּי שֶׁהַקְּבִי"ה אֲוִירֵה עֲנוּה וּוִי"ש לְעוֹשָׂה אֲוִירִים גְּדוּלִים כִּי צִרְאָם שׁוֹיִם בְּגְדוּלָה וְאִחִיכָּא אֵת
הַשֶּׁמֶשׁ וְאֵת הַיָּרֵחַ כו' לִפִּי שֶׁקְטֶרְגָּה הַיָּרֵחַ וְזֵה טַעַם לַמַּכָּה מַלְרִים הוּא הַשֶּׁר שֶׁהִי שֶׁר
רִאשׁוֹן מַע' אֲוִמוֹת וְהִי מִתְגַּבֵּה וְהָכּוּ מַכָּה גְּדוּלָה :

לַמַּכָּה מַלְרִים כו' וְיִוֵּלֵא יִשְׂרָאֵל כו' בִּיד חֻזְקָה כו'. וְלִצִּב מַה חֲסֵד הוּא בִּמְכַת
בְּכוֹרוֹת דִּלֵּל שֶׁהַחֲסֵד שְׁעִיז יֵלְאֵנוּ מִמַּלְרִים הוֹלִיל לַמַּכָּה מַלְרִים בְּצִבּוּרֵיהֶם
וְיִוֵּלֵא יִשְׂרָאֵל כְּלִיח וְגַם מִ"ש וְיִוֵּלֵא יִשְׂרָאֵל מִחוּכְסָא לְמַה לֵּא וְיִוֵּלֵא יִשְׂרָאֵל מִשֶּׁס גַּם בִּיד
חֻזְקָה לִצִּב מַה רִּמָּה. וְכִהְגֵּדָה שְׂבַח פֶּסַח כ' עִפְיִימָ"שׁ הַלְשִׁיךְ פ' בֹּא דְלִכְךָ הִי מַכַּת
בְּכוֹרוֹת עִי הַקְּבִי"ה יַעֲן דְּבִנְיָ לִי לְרִיקִים כִּמְשִׁלְחָל עִפְיִי גוֹי מִקְרֵב גוֹי מַה אֲלוֹ
עִפְיִי כו' וְאִם הִכָּה בְּכוֹרוֹת עִי שְׁלִיחַ הִיוּ גַם יִשְׂרָאֵל נִלְקִים עִמָּהֶם וְעִיכָּא הוֹכֵרַת
לְהִיּוֹת עִי הַקְּבִי"ה בְּעֻלְמוֹ עִי וּוִי"ש לַמַּכָּה מַלְרִים בְּצִבּוּרֵיהֶם כְּלוֹמַר מַה שֶׁהַקְּבִי"ה בְּצִבּוּרוֹ
וּבְעֻלְמוֹ הִכָּה בְּכוֹרֵי מַלְרִים הִי חֲסֵד גְּדוֹל דִּלֵּל כִּי יִשְׂרָאֵל נִלְבָּדִים וּמִפְרָשׁ הַחֲסֵד וְיִוֵּלֵא
יִשְׂרָאֵל מִחוּכְסָא דִּיקָא שֶׁהִי גוֹי מִקְרֵב גוֹי מְטוּמָעִים בְּגִלּוּלֵי מַלְרִים וְאֲלוֹ בֹּא מַכַּת בְּכוֹרוֹת
עִי שְׁלִיחַ לִי נִשְׁאֲרִים עִיכָּא הוֹלֵךְ לְהוֹלִיחֵם בִּיד חֻזְקָה נֶגֶד הַמְּקַטְרִגִּים :

וּבִתְחִילֵם לְרֵאשׁ מִקְשָׁר כָּל הַיָּל גַּם מִ"ש לְגוֹזֵר יִם לְגוֹזֵרִים כו' וְהַעֲבִיר יִשְׂרָאֵל בְּחוּכוֹ
עִפְיִימָ"שׁ הַלְוִיחָה פ' יִתְרוֹ דְּלִצִּב דְּלִמָּה הוֹלִיחֵנוּ הִי מִלְּחֻזָּל הִי יוֹתֵר טוֹב הִי
שִׁגְדִיל חֲסֵדוֹ עֲמָנוּ וְהִי מִשְׁלִיל לְיִשְׂרָאֵל שֶׁם בְּמַלְרִים צֶלְרֵךְ אֲוִיבִיחָם וְיַעֲבִירוּ בְּצוּבֵיהֶם
וִי"ש בְּזֵה נַחַת רוּחַ לְיִשְׂרָאֵל וְהַגֵּדָה עוֹלָם הַיְכּוֹלָה וְחִי דַעֲכִי"ל אֲנִיכָּא דִּלֵּא אֲשֶׁר הוֹלֵאחֵךְ
מִלְּחֻזָּל דְּכָל הָאֲוִמוֹת לֹא הִאֲמִינוּ בְּכָל מוֹעֲשֵׂי מַלְרִים כִּי יָד ה' עֲשֵׂתָה זֹאת אִם לֹא בְּקִרְיַעַת
יִם סוּף וְכִמוֹ שִׁלְחָל מַה שְׁמוּפָה שְׁמַע וְכֹא קִי"ה כו' וְכִמָּ"שׁ הַכְּחוּב אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ד'
אֵת

את מי יס סוף ולא הי' עוד רוח באיש וז"כ הפסוקים למכה מזרים בזכוריהם וע"ז
 תפול החקירה דהי' עדין טפי שלא יוליאם להורות חוקק הנם והי' כיכר יותר ביד
 חזקה ובזרוע נטויה כי ישתררו עליהם ישראל ויהיו משועבדים תחת ידם וגז"ז תי' לגזור
 י"ם לגזרים והעביר ישראל בתוכו ונער פרעה וחילו ואי לאיה ליה נחפרסם לכל אומה
 ולשון נפלאותיו אשר עשה דאפילו ישראל כשראו קי"ם העיד עליהם הכתוב ויחמיו בה' כו' :
לגזור י"ם לגזרים . בשמחת הרגל כ' עפ"מ"ש חז"ל בשכר ויבקע עלי עולה נבקע
 הים וז"ש לגזור י"ם בעבור הגזרים גזרי עלים אשר בקע א"א עלי העולה
 וזהו לגזרים :

ואמר ונער פרעה וחילו בים סוף דל"ב דהול"ל בתוכו וי"ל לפימ"ש בפיוט אחרון
 ש"פ ומתחיל מפה ומפה ערימות פנו כאן וכאן שליש רום מימות וכו' המפרש
 דגובה המים נחלק לג' חלקים חלק העליון פנו לכאן ולכאן משני הצדדין מימינם
 ומשמאלם והלכו ישראל ביניהם וזהו נלבו כמו נד בחלק הב' שתחתיו נקרא ונעשה
 כגשר והלכו עליו והחלק התחתון נשאר נוזלים וגזרים תחת הגשר וזהו קפאו תהומות
 בלב ים והטעם דנקרע כך הים ולא נקרע מכל וכל עד קרקעית הים כמו שנבקע
 הירדן משום דאחז"ל בפ"ק דטועה שאמרו גדונוס במים שכבר נשבע הקב"ה שאינו מביא
 מבול לעולם והם אינם יודעים שהוא אין מביא מבול עליהם אבל הם נופלים לחוך המים
 אי"כ הולך שיקרע הים בענין זה בשביל המלריים שרדפו אחריהם ובאם הי' נקרע מכל
 וכל והיו הולכים בניי ביבשת הארץ אי"כ כששבו המלריים שצאו אחריהם הי' בא המבול
 עליהם וכבר נשבע הקב"ה ע"ז לכן נקרע הים במקלה רום והשאר נקרא ונעשה גשר
 שהלכו בניי עליו ותחתיו מים דהשתא כשחזר הים לאיתנו נפלו המלריים למים שתחתיהם
 ובאו הם למבול ולא המבול עליהם . בלויית חן פ' בשלח . וז"ש כאן ונער פרעה וחילו
 בי"ם בים עלמו לא ששבו המים עליהם רק בי"ם עלמו :

ובשב"ר בשלח בשם באמ"ח לפימ"ש בזה"ק פ' וירא דבשעה שנקרע הים ונעשה
 יבשה לישראל הי' טביעת מזרים ברגע אחת וזה הי' עיקר הנס מה
 שעשה הי' ב' הפכיים ברגע אחת וז"ש לגזור י"ם לגזרים בלד האחד העביר ישראל
 בתוכו ובלד הב' ונער פרעה וחילו מחלה נעשה יבשה ומחלה הב' הי' מים למלרים .
 וז"ש כי בא פרעה ורכבו כו' בתוך הים באותה רגע אשר בניי הלכו ביבשה בתוך הים :
למכה מלכים כו' ויהרגו מלכים כו' ונתן ארלם כו' . בהגדה שבת פסח פ"ה ההמשך
 לפימ"ש בש"ך פ' חוקת דלכך כתיב בסיחון ועוג לפי חרב לפי שזהו מלחמה
 הראשונה שעשו ישראל וכדי לחזק לבם של ל"א מלכים שלא יחריבו את ארלם ויברחו
 לזה נלחמו עמו דרך הטבע לפי חרב וע"כ הל"א מלכים נקבלו בידה על ישראל לומר
 הווא"ל והם באים בדרך הטבע נעשה עמהם מלחמה משא"כ אם ישראל היו נלחמים
 עם סו"ע בדרך נס היו ל"א מלכים מתיאשים והיו מחריבים ארלם והיו ישראל מולאים
 אותה חריבה וז"ש למכה מלכים גדולים שהם ל"א מלכים ולא חרבו את ארלם וזה הי'
 ע"י שהרג מלכים אדירים לסיחון כו' ולעוג כו' לפי חרב וז"ש שהרג דהריגה הוא בסי"ף
 ועי"ז ונתן ארלם לנחלה כל"ח :

ובשמחת הרגל דקדק דל"ב מאן נינהו מלכים גדולים מלכים אדירים אי המה
 סיחון ועוג הרי נאמרו בפירוש ואי המה ל"א מלכים הו"ל לאקדומי סו"ע
 ותי' עפ"מ"ש חז"ל ליתי סיחון וליפוק ממואב וליתי ישראל וליפוק מסיחון וה"ד ר"פ
 עמון ומואב טהרו בסיחון וז"ש למכה מלכים גדולים ויהרגו מלכים אדירים שהמה
 מלכי עמון ומואב שהרגו אותם סיחון ועוג ונתן ארלם לנחלה לסיחון ועוג שיזכו
 בנחלת עמון ומואב כדי שיהי' אח"כ נחלה לישראל עבדו :

ובנועמ"ג פ' חוקת ביאר הכפל למה והוא ונתן ארלם לנחלה ושזב שנית נחלה לישראל עבדו אך דאלל עובדי ה' וחושבי שמו ית' אין כסף וזהב ומיטב קרקע ונחלת בית נחשב למאומה רק כל נחלתם החשוב והחשוב להם ד' אלקינו קדושינו לעבדו זה טוב וגעים ויפה להם מכל חמדת עוה"ז כמ"ש באהרן בחיר ה' בארלם לא תנחל כו' אני חלקך ונחלתך כו' וזה"כ ויהרזו כו' לסימון כו' ונתן ארלם לנחלה והיינו לישראל עמו כי למי יחפץ המלך לעשות נסים גדולים להרזו מלכים אחרים וליתן ארלם לנחלה זולת לישראל עמו ובכחזב הב' פירש כי זהו לסתם עם קרובו אבל נחלה לישראל הם הלדיקים הגדולים כמודע כי שם ישראל המה אנשי המעלה הוא עבדו מה שהוא עבדו דה' אלקינו זהו נחלתו נחלת שפרה לו מכל נחלת ארמה :

שבשפלתנו זכר לנו כל"ח. בשב"ר פ' בחקותי כ' ברלות ה' להטיב עם ישראל אז לא יזכור להם מעשי אבותיהם הקדושים לכל יהי להם למזכרת עון רק זוכר מעשה עולמם לבד וזה שבשפלתנו בזמן שאני בתכלית השפלות ח"ו הוא זכר לנו לבד לנו דייקא והטעם כי ל"ח כמו שה' בגאולה מלרים דא"י במדרש כשבא משה לגאול ישראל ממלרים א"ל הלא ת' שנה גזר ה' ועדיין לא שלמו א"ל משה הואיל וה' חפץ בגאולתכם מדלג על ההרים אלו האבות כו' שלא להסתכל במקור אשר חולצתם ואז תהי' ראויים לגאולה מיד :

ויפרקנו כו' נותן לחם כו'. בהגדה חיים לראש עפימ"ש חז"ל בסוף כתובות יהי פיסת בר בארץ דלע"ל עתידה א"י שתוליד גלוסקאות וכלי מילת וז"ש בזמן ויפרקנו מלרינו מגלות החל הזה דהיינו לע"ל כפי' החווה ליון דנקט לשון עבר על האמיתיות כלשון הנביאים אז אנו בטוחין דנותן לחם לכל בשר לחם ממש כמו הנני ממעיר לכם לחם כו' וה"ט דהודו לאל השמים :

למכה מלרים בצבוריהם כל"ח. ברש"י פ' בא מנין שאף בכור מלרים שהי' במקום אחר שגם שם לקה ח"ל למכה מלרים בצבוריהם ול"ב מנ"ל. ובפסוק יוסף בא דרש"י כ' בפסוק כי אין בית אשר אין שם מת אם הי' בכור בבית מה הבכור ואם ל"ה בבית בכור מה הגדול שבבית נמלא אם הי' הבכור במקום אחר עי"ז מת הגדול שבבית שנקרא בכור אבל אם הי' הבכור בבית הי' הגדול שבבית נמלט והנה א"כ שגם הבכור שהי' במקום אחר ג"כ מת שם א"כ לקו שנים הבכור וגם הגדול שבבית אבל א"כ שהבכור שהי' במק"א לא מת א"כ לא לקו אלא אחד או הגדול שבבית או הבכור והנה משמעות הפסוק למוכה מלרים בצבוריהם שלקו הבכורים וגם המלרים וקשה ממ"ז אם הי' הבכור בביתו א"כ לקה הבכור לבד ולא הגדול שבבית וא"ל של"ה הבכור בביתו אלא במק"א הרי לא לקה אלא הגדול שבבית ולא הבכור כי ל"ה במלרים וא"ך אה"כ למכה מלרים בצבוריהם אע"כ שגם הבכור שהי' במק"א לקה והשתא א"ש למכה מלרים בצבוריהם דתרווייהו נלקו :

נותן לחם לכל בשר כל"ח. בשער השמים ובקינטרם האר"י דיש כ"ו פסוקים כנגד שם הוי' ויכוין בהם מהודו עד ויולא ישראל ביו"ד של שם הוי' ומפסוק ויולא ישראל עד למוליך באות ה' של השם ומפסוק למוליך עד נחלה לישראל באות ויו של השם ומפסוק נחלה עד הודו לאל השמים ה' אחרונה שבשם ע"כ :

נְשַׁמֵּת כָּל חַי תְּבַרְךָ אֶת שִׁמְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְרוּחַ כָּל בָּשָׂר תְּפָאֵר וְתִרְוָמָם זְכָרְךָ מְלַכְנוּ תְּמִיד. מן העולם

העולם ועד העולם אתה אל ומבֿלֿעדיך אין לָנוּ מֶלֶךְ
 גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ. פּוֹדֶה וּמַצִּיל וּמַפְרֵנֶם וּמַרְחֵם בְּכָל עֵת
 צָרָה וְצוּקָה. אין לָנוּ מֶלֶךְ אֱלֹהֵי אֶתְּהָ. אֱלֹהֵי הָרָאוֹנוֹת
 וְהָאֲחֵרוֹנוֹת. אֱלֹהֵי כָל בְּרִיּוֹת. אֲדוֹן כָּל תּוֹלְדוֹת. הַמְהַלֵּל
 בְּרוֹב הַתְּשַׁבְּחוֹת. הַמְנַהֵג עוֹלָמוֹ בְּחֶסֶד וּבְרִיּוֹתָיו
 בְּרַחֲמִים. וַיֵּלֶא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן. הַמְעוֹרֵר יְשָׁנִים וְהַמְקִיץ
 נִרְדָּמִים וְהַמְשִׁיחַ אֱלֹמִים וְהַמְתִּיר אֲסוּרִים וְהַסּוֹמֵךְ
 נוֹפְלִים וְהַזּוֹקֵף פְּפוּפִים לֵךְ לְבִדָּה אֲנַחְנוּ מוֹדִים. אֱלֹהֵינוּ
 מְלֵא שִׂירָה בָּיִם וְלִשׁוֹנֵנוּ רִנָּה בְּהַמּוֹן נִלְוִי וְשִׁפְתוֹתֵינוּ
 שִׁבְּח בְּמִרְחַבֵּי רִקִּיעַ וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת בְּשֶׁמֶשׁ וּבִיָּרֵחַ
 וַיְדִינוּ פְּרוֹשׁוֹת כְּנִשְׂרֵי שָׁמַיִם וְרִגְלֵינוּ קָלוֹת כְּאִילוֹת.
 אין אֲנַחְנוּ מִסְּפִיקִים לַהֲדוֹת לָךְ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי
 אֲבוֹתֵינוּ וּלְבָרְךָ אֵת שְׁמֶךָ עַל אֶחָת מֵאֲלֹהֵי אֱלֹהֵי
 אֱלֹפִים וְרַבֵּי רַבּוֹת פְּעָמִים הַמְּזוּבוֹת שְׁעֵשִׂית עִם
 אֲבוֹתֵינוּ וְעַמָּנוּ. מִמַּצָּרִים גָּאֵלְתָּנוּ יי אֱלֹהֵינוּ וּמִבֵּית
 עֲבָדִים פָּדִיתָנוּ. בָּרַעַב זָנַתָּנוּ וּבְשֹׁבֵעַ כִּלְכַּלְתָּנוּ. מִחֶרֶב
 הִצַּלְתָּנוּ וּמִדָּבָר מִלְּטָתָנוּ וּמִחַלְלִים רָעִים וּנְאֻמָּנִים
 הִלִּיתָנוּ. עַד הִנֵּה עֲזָרוֹנוּ רַחֲמֶיךָ וְלֹא עֲזָבוֹנוּ חֶסֶדְךָ. וְאֵל
 תַּשְׁנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְנִצָּחַ. עַל כֵּן אֲבָרִים שֶׁפִּלַּגְתָּ בָּנוּ
 וְרוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁנִּפְחַתָּ בְּאַפֵּינוּ וְלִשׁוֹן אֲשֶׁר שָׁמַתָּ בְּפִינוּ.
 הֵן הֵם יוֹדוּ וַיְבָרְכוּ וַיִּשְׁבְּחוּ וַיִּפְאֲרוּ וַיְרוֹמְמוּ וַיַּעֲרִיצוּ
 וַיִּקְדִּישׁוּ וַיִּמְלִיכוּ אֵת שְׁמֶךָ מִלְּכָנוּ. כִּי כָל פֶּה לָךְ יוֹדֶה
 וְכָל לָשׁוֹן לָךְ תִּשְׁבַּע. וְכָל בֶּרֶךְ לָךְ תִּכְרַע וְכָל קוֹמָה
 לִפְנֶיךָ תִּשְׁתַּחֲוֶה. וְכָל לִבָּבוֹת יִירָאוּךָ וְכָל קָרֵב וּכְלִיּוֹת
 יִזְמְרוּ לְשִׁמְךָ. כִּדְבָר שֶׁכָּתוּב כָּל עֲצָמוֹתַי תִּאֲמַרְנָה
 יי מִי כְמוֹךָ. מַצִּיל עָנִי מִחֶזֶק מִמָּוֶה וְעָנִי וְאֲבִיוֹן מִגּוֹזָלוֹ.
 מִי יִדְמָה לָךְ וּמִי יִשׁוּה לָךְ וּמִי יַעֲרֶךְ לָךְ. הֵאֵל הַגָּדוֹל
 הַגָּבוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֲלִיוֹן קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ. נְהַלְלֶךָ

וַיִּשְׁבַּחְךָ וַיְפַאֲרֶךָ וַיְבָרֶךְ אֶת שֵׁם קְדֻשְׁךָ בְּאֲמוּנָה. לְדָוֶד
 בָּרְכֵי נַפְשִׁי אֶת יי וְכָל קָרְבִי אֶת שֵׁם קְדֻשְׁךָ:
 הָיֵאל בְּתַעֲצוּמוֹת עֲזָךְ. הַגְדוֹל בְּכַבּוֹד שִׁמְךָ. הַגָּבוֹר
 לְנִצָּחַ וְהַנּוֹרָא בְּנוֹרְאוֹתֶיךָ. הַמֶּלֶךְ הַיּוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא
 רָם וְנִשְׂא:

יִרְקוּ שְׁמַעוֹנִי

נִשְׁמַת כל חי חֲבֵרְךָ כו'. בהגדה חכם לב בשם בל"ע וחזוה דוד דהאזה"ע בכללם
 אין להם כח אלא להלל ולהודות לה' חכם א"ל כח לבדך לה' כי
 הברכה הוא להוסיף כח בפמליא של מעלה והמה א"ל חלק ממנו ית' משא"כ ישראל
 שנפשם הוא חלק אלקי ממעל לכך י"ל כח לבדך וז"ל נשמת כל חי חֲבֵרְךָ אם שמוך
 ר"ל נשמת ישראל שהם נקראים חיים כי ועמך כולם לדיקים הנה י"ל כח לבדך
 מה שאין כן אומות העולם שהמה רק ורוח כל בשר תפאר ותרום דוקא ולא
 לבדך. וכ"כ בילקוט יחזקאל שם"ז עשרה דברים נקראים חיים כו' ישראל שנאמר
 ואחס הדבקים כו'. ע"ל דבס"י ה' באו"ח כשזכיר השם יט"ן פ"י קריאתו באדמות שהוא
 אדון הכל ויכוין בכתיבתו בשם הוי' וכ' המפ"י שז"ש דהע"ה ממעמקים ר"ל במחשבה
 קרחתך ה' ר"ל כוונתי שם הוי' אבל אד' שמעה בקולי ואחז"ל עה"פ זה שמי לעלם
 וזה זכרי לא כמו שאני נכתב אני נקרא נכתב אני ביו"ד ה' ונקרא אני בא"ר הרי דשמי
 הוא שם הוי' וזכרי היינו שם אד' וז"ש נשמת כל חי ר"ל המחשבה הנשמה שהיא במוח
 וכמ"ס בשמ"ש בסנהדרין (ל"א) דהנשמה דומה לחיגר ש"ל עינים לחשוב מחשבות ע"ש
 חֲבֵרְךָ את שמוך שמוך דייקא דהוא שם הוי' והנה בתרגום עה"פ ויהי האדם לנפש חי'
 לרוח ממללא וגמלא מתייחס הדיבור לרוח ועכ"ל ורוח כל בשר תפאר ותרום זכרך
 זכרך דייקא דהוא שם אדני והיינו בפה כמ"ס בפי ישרים תתרום וז"ש תפאר ותרום
 בפה זכרך כמ"ס וזה זכרי לזו"ד. ובקהלת ילחק דליה פ"י כע"ז באופן אחר ולע"ד
 כפשוטו וזכרה מלינו בלב כמ"ס ברכי נפשי כו' וכל קרבי כו' והתבדך בלבבו לאחר:
בכ"ל עת לרה ולוקה א"ל מלך עוזר וסומך אלא אחת. בס' ילקוט דוד עפ"מ"ש
 הכתוב כל הנחלה כו' כי אני ד' רופאך ור"ל כי עליהם היו היסורין בבחי'
 נקמה בגוים אבל עליכם אפי' אם אביא יסורים הוא בבחי' רפואה כי אני ד' רופאך
 בהיסורין כהרפוא המקיז דם וחומר אבר להמליא תרופה לכל הגוף ואם השי"ת מביא
 עת לרה ולוקה לעמו ישראל בזה עלמו הוא עוזרם וסומכם וז"ש בכל עת לרה ולוקה
 א"ל מלך עוזר וסומך ר"ל מלך זו"ד שיה' עוזר וסומך להנענשים מאתו אלא אחת
 אבינו עוזרנו וסומכנו בהלכה עלמה. ע"ל עפ"מ"ש באו"י אחרי כי משפט גם הטוב
 שברפואים לתת עינו ולבו על הללחת מעשיו לרפא החולי אבל סבל המירדות אשר
 יסבול החולה בעת עסקו ברפואות לא יעלה על לבו מאומה ל"כ המרפא את בנו הוא
 חומל עליו ותישב מחשבות שלא לענות נפשו גם בעת עסקו עמו ברפואות ע"ש וזש"כ
 ועונה ומרחם בכל עת לרה ולוקה גם בעת הלכה עלמה שהיא עלמיות הרפואה לאדם
 גם בעת ההוא נותן הסמים האלו ברחמנות שיסבול. השי' ישמרנו מכל לרה ולוקה אס"ו:
פודה ומליל בכל עת לרה ולוקה. בהגדה חיים לראש וז"ל וקבלה בידינו מאת ר"י
 החסיד ז"ל שגם זה מסובל על כל לרה שלא תבוא לקבל על עלמו כשיליה:

ה' מהגדה לומר נשמת כל חי בתודה וקול זמרה בפני עשרה יצי נפולו וניולו רבים והוא ברוך ומנוסה. עוד כי ראחזיל לעולם יקדים אדם תפלה לזרה ושלח תאמר דאין השי"ת עוננו בעת הזרה כדמיון צו"ר שחטא לחבירו ובעת זרה בא להחמק לו שהדרך שלא לרחם עליו אבל השי"ת עונה ומרחם בכל עת אף שעת זרה הוא ליעקב ממנה יושע. ואמר גואל ומושיע. פודה ומליל. ומפרנס ומרחם ששה לשונות. גואל ומושיע היינו גואל מלרים ומושיע אותנו לכנוס לארץ. פודה מגלות בכל מליל מיון מפרנס בגלות זו ומרחם עלינו בגאולה האחרונה או שגאמר גואל כמו משעבוד לגאולה ומושיע בימי חוליו פודה אם הוא שבוי ומליל מיד הרודף ומפרנס אם הוא עני ומרחם אע"פ שאין ראוי לכך. ובשמחת הרגל כי במ"ש מלך גואל ומושיע פודה ומליל בכל עת זרה ולוקה עפי"מ חז"ל דבישראל מקדים הרפואה למכה משא"כ לאהי"ע גנוף ורפוא וז"ש גואל ומושיע דכבר נבראת הגאולה והישועה ואח"כ פודה ומליל ועונה ומרחם בכל עת זרה ולוקה כי ישנה הגאולה כבר קודם המכה :

המהולל ברוב התשכחות. באו"י פ' ויקרא עפי"מ במ"ר דברים ג' בר' שמעון בן שטח שלקח חמור אחד מישמעאל אחד הלכו תלמידיו מלאו בו חבן טובה אחת הלך והחזירה לו וקרא עליו אותו הישמעאל ברוך ה' אלקי של שמעון בן שטח. מאמונתו של צו"ר אחת יודע אמונתו של הקב"ה כי מליאות המדה הזאת בר"ש בן שטח בעבור היותו חלק וחבל נחלת ה' וגאמר עליו ישראל אשר בך אתפאר כי ע"י שלימות מדותיו ופאר מעשיו יתהלל שם הבורא ית"ש אשר ממנו נאללו הכחות והמדות הטובות האלה וגם המדות אשר בשארי הנבראים המה מוטבעים מיוולד הכל אשר זרע ואשר נטע חסדיו בעולם ונתן רחמים אל האב ולרחם על בנו ואיש על רעהו ועל עניים מדוכאים וכל מקבל טובה מוכרח וחייב להודות אל מי אשר עשה עמו הטובה ועכ"ז יתעורר להודות להשי"ת המאליל הכוחות החמודות האלה וא"כ כל השבחים אשר המקבל יודה וישבח את הנותן כולם נמשכים ופונים למעלה אל המאליל המדות האלה וזהו המהולל ברוב התשכחות כלומר כי כל התשכחות אשר בפי המהללים ומודים אל המטיבים עמהם כולם אך כבודו ית' מהולל בהם כי הוא המנהג עולמו בחסד ובריותיו ברחמים ויתן הכוחות האלה בנפשות :

המעורר ישנים. בהגדה מרבה לספר עפי"מ צבט יהודה דה"י מעשה דהמלך ל"ה יכול לישון והשקיף בעד החלון בלילה וראה ששונאי ישראל השליכו הרוג בבית יהודים להעליל עליהם ואמר המלך מה דכתיב הגה לא יגוס ולא יישן שומר ישראל ר"ל דהקב"ה אין מניח לישון את השומר ישראל ר"ל המלך וכה"א בלילה ההוא נדדה שנת המלך וז"ש הגה לא יגוס ולא יישן המעורר ישנים ר"ל שאין מניח לאחרים לישון. ובהגדה חלוקא דרבנן גאמר כאן ויו טובות. מעורר ישנים. מקין נרדמים. משית אלמים. מחיר אסורים. סומך נופלים. זוקף כפופים. כנגד זה אנו משבחים להקב"ה בזיו שבחים אילו פינו מלא בו' ולשוננו רינה בו' ושפחותינו שבת. וידינו פרושות בו'. ועינינו מאירות כשמש. ורגלינו קלות כחילות. ובבאר משה מביא בשם ר"ר שמעלקא ז"ל דשם אלקים הוא חמשה אותיות נגד ה' מולאות הפה וכשארם אומר לה"ר מסלק שם י"ה ונשאר תיבת אלס וא"י לדבר וכאשר עושה תשובה השי"ת ברחמיו מחיר לו שם י"ה וז"ש ומשית אלמים :

אלו פינו מלא שירה כים א"א מספיקין בו' ע"כ איברים שפגת בנו בו'. ולכאורה סותר א"ע דמתחילה אמר שאין ביכלתנו להודות על אחת מאלף ואח"כ אמר על כן איברים שפגת בנו הן הם יודו והביא בחסד לאברהם כי הגה אם ילוא המלך לאחד מעבדיו בלתי עשיר להכין בעבורו סעודת הלהרים יגיע הדבר עד נפשו וילטער מאד

מאוד כי יכנו לבו לאחר איכבה אוכל ללאת יריח המלך כמשפט הנאות לו אמנם
 חס המלך יקדם פניו וישלח אליו מביט מלכותו מאכלים ומטעמים אז ידיו לו רב
 להתנול לפני המלך אתה ידעת כי עמדי אין דבר רק מה ששלחו לי מחלר המלך
 ועתה הגה משלך אהן לך ולא יחרה אפך כי אם לא יבוש מי לך וזהו ממש מאמר
 אילו פינו מלא כו' אין אנו מספיקין ע"כ איברים שפגלה בנו אתה ורוח ונשמה שנפחת
 אתה באפינו הן הם יודו. ואמר הן הם יודו ויברכו כ' הרד"א הן הם עולה מגין מאה
 לרמו שמזכרים אותו במאה ברכות בכל יום :

ובדעת זקנים פ' עקב דהע"ה תיקן לאחר ק' ברכות בכל יום יען שכל יום
 ה' מחים ק' מישראל עמד ותיקן להם ק' ברכות שנאמר נאום הגבר הוקם
 ע"ל בגימטרי' ק' ומיד המנפה נעלמה ומוכן הפסוק הגה כי כן יבורך גבר כי כן
 עולה מאה ואמרינן אל תקרי יבורך אלא יברך ע"ש ומגין למד דהע"ה זאת ג"ל מדרכתי
 ואחם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום. ובצעה"ט ואחחנן יש חגין על ק' של
 הדבקים רמו למאה ברכות שלריך לברך בכל יום ע"כ כתיב חיים כולכם היום ולפימ"ש
 הכל בו בחמילתו דהא דהקב"ה רלה שיברכו ישראל מאה ברכות בכל יום כדדחז"ל
 מה ד"א שואל מעמך א"ת מה אלא מאה יען דהקב"ה רלה שישראל ירויחו בכל יום
 אלף זהובים וכל ברכה שוה עשרה זהובים ע"ש וזהכ"כ א"ת יבורך אלא יברך ר"ל
 ע"י שיברך ק' ברכות ע"י יבורך וירויח בכל יום אלף זהובים ומה"ט חם הקב"ה על
 ממונם של ישראל דהוא ממונם ע"י הברכה שמזכרין ק' ברכות. ובשפט טל ובחשבה
 רוקח פ' בא פ' דהן הם הוא כנגד שם הוי' ב"ה ומיבת הן המה כנגד ב' אותיות
 ו"ה שבשם ומיבת הם המה כנגד ב' אותיות ו"ה שבשם. והיינו דה' פעמים ו"ה יש
 בא"ב ו"ה ז"ד ח"ג ט"ב י"א בגימטרי' הן וג"פ ו"ה יש בא"ב ו"ה ט"ו ח"ז
 בגימטרי' ה"ם וג"ל שז"כ דהע"ה יודוך ד' כל מעשיך אכל וחסידך יברכוכה י"ל כח
 לברך כמו שפ' הכל"ע כן וע"כ יברכוכה הוא ו"ה ו"ה שהוא כנגד מחשבה מעשה
 כמ"ש בבב"י ו"ה הוא המחשבה ו"ה הוא נגד מעשה :

מחרב הללנו ומדבר מלכותו. בהגדה עת לדבר דמלינו בחרב לשון הללה שנאמר
 וייללי מחרב פרעה והמלטה בדבר כענין שנאמר בעת הדבר ב"מ לך עמי
 נא בחדריך חבי כמעט רגע עד יעבור זעם וגאמר פ' וירא המלטה נא שמה וענ"א
 על הדבר המלטה ועל החרב לשון הללה :

ובהגדה חולדות משה במאמר אילו פינו מלא דאפשר דמה שאנו כותבים השירה
 פיסקא פיסקא ועושין אריח ע"ג לבינה ונוהגין ריוח בין פסקא לפסקא
 אפשר הוא מלד מי ימלל גבורות ה' שאין בידינו לגמור לכולא שבחא דמרא כמ"ש כאן
 אין אנו מספיקין להודות לך ע"כ אנו מניחים ריוח בין הדבקים להבין שיש עוד להוסיף
 הוד' ושבח ויותר ממה שכתוב כאן יש להוסיף רק מלד מי ימלל גבורות ה' כמו
 שבאמת אף לדברי חכמים לא יתבטל סיפור ילי"מ לעתיד כ"א לטפל יחי' :

ולא עזבונו חסדיך ד"א ואל תטשינו ד"א לנלח. בהגדה רל"ה עד"מ דנטישה הוא
 עזיבה החלטיות שלא נשאר שום דביקות והתקשרות כבשביעית תשמטנה ונטישה
 שהפירות מופקדין לגמרי ועזיבה איננה רק עזיבה חלקיית שנשאר עוד התקשרות
 ודביקות מה ביניהם כי אף שיעזב האדם לאור"א וידבק באשמו לא יתבטלו כל יחסי
 דביקות בינו וביניהם והנה לטוהר מעשי אבות זכו למדרגה גדולה שלא עזבונו חסדי
 ה' גם עזיבה חלקיית אמנם אהנו דלי מעש בלתי ראויים לבקש על מעלה מיניעות
 עזיבה חלקיות רק על מדרגה פחותה ממנה והוא מיניעות הנטישה וזהו אל תטשינו על
 עזיבה חלקיית :

והגרא"א פי' עד הנה עזרונו רחמיך כו' ואל תטעינו ד"א לנלח כלומר מה שעד הנה הוא מלך רחמיך ולא למענינו ומה שלא עזבתנו הוא מלך חסדיך ולכן אגחנו בוסמים שאל הטעינו לנלח כי אם ה' כ"ז בשבילנו היינו מטייראים פן יגרום החטא אבל כאשר הוא למען חסדיך אין לנו מטייראים כלל כי חסדיך הנה קיימים לעולם :

וכר קומה לפניך תשתחוה . בעבודת ישראל להכוונה לא כמלך ב"ד שלריך השתחוואה בפישוט ידים ורגלים אבל לפניך רבש"ע אפי' וכל קומה לפניך יחשב כהשתחוואה אם הלב של אדם נכנע מאוד מלפני השי"ת . ובמחזה אברהם דנודע דכל מי שהוא גדול יותר ביראת הרוממות הוא נכנע יותר כמ"ש כולם עומדים ברום עולם ומשמיעים ביראה וז"ש וכל קומה שכל מה שהוא יותר גדול בקומה בשיעור ההשגה לפניך תשתחוה : **כר** עלמותי תאמרנה ד' מי כמוך . ובזה"ק פ' ותחנק מאן חמי גרמי דאמרי שירה אלא האי קרא בזמנא דקוב"ה זמין לאחיי מתים ויאמרו השירה ד' מי כמוך ובכתנות אור פ' וימי פ' דבגדרים (ד"י) אי' שלא יאמר אדם לה' קרבן משום שמה ימות מחילה קודם שיאמר קרבן ויזכיר שם שמים לבטלה לכך יקדים ויאמר קרבן לה' ובזמן החי' דאחז"ל נדיקים שעתיד הקב"ה להחיותן אינן חוזרין לעפרן אז שפיר יאמרו מקודם ה' מי כמוך ויקרימו השם לא כנו בים שאמרו מי כמוך ה' :

שועת עניים אחת תשמע לעקת הדל תקשיב ותושיע . בהגדה פרכומי ניסא דהמפוי כ' דלעקה הונח על לעקה בלב כמ"ש מה תלעק אלי ופירש"י מכאן שמרע"ה עומד ומתפלל וז"ש שועת עניים כי העני דרכו לחזור על הפתחים בלתי בוש ונראה לכל לכן אמר בלשון שועה וגם נאמר בו שמיצה שהוא צפרה"י אמנם הדל שמתב"ש ואינו רגיל לחזור על הפתחים והוא לועק בלב לכן אמר תקשיב ותושיע :

שוכן עד מרום וקדוש שמו . וכתוב רגנו צדיקים ביי
לישרים נאווה תהלה : בפיישרים תתהלה . ובדברי
צדיקים תתברך . ובלשון חסידים תתרום . ובקרב
קדושים תתקדש :

ובמקהלות רבבות עמד בית ישראל ברגה יתפאר
שמה מלכנו בכל דור ודור שכן חובת
כל היצורים . לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו להודות
להלל לשבח לפאר לרומם להדר לברך לעלה ולקדם
על כל דברי שירות ותשבחות דוד בן ישי עבדך משיחך :
ישתבח שמה לעד מלכנו האל המלך הגדול והקדוש
בשמים ובארץ . כי לה נאה יי אלהינו ואלהי
אבותינו שיר ושבחה הלל וזמרה עוז וממשלה נצח
גדלה וגבורה תהלה ותפארת קדשה ומלכות . ברכות
והודאות מעתה ועד עולם :

לדעת הגר"א ז"ל הוחס ברכת ישתבח בברכה וא"ל יהללך כלל :

**יְהַלְלוּךָ יי אֱלֹהֵינוּ (על) כָּל מַעֲשֵׂיךָ וְחִסְדֶּיךָ צְדִיקִים
עוֹשֵׂי רְצוֹנְךָ וְכָל עַמּוּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרָנָה
יִדְּוּ וַיְבָרְכוּ וַיִּשְׂבְּחוּ וַיִּפְאֲרוּ וַיְרֻמְמוּ וַיַּעֲרִיצוּ וַיִּקְדְּשׁוּ
וַיְמַלִּיכוּ אֶת שְׁמֶךָ מְלֻכָנוּ. כִּי לָךְ טוֹב לְהוֹדוֹת וּלְשַׁמֵּךְ
נָאֵה לְזַמֵּר כִּי מַעֲוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל : בְּרוּךְ אַתָּה
יי מֶלֶךְ מְהֻלָּל בְּתַשְׁבְּחוֹת :**

קודם שיברך יאמר כפה מלא :

הֲגִנִי מִכֶּן וּמִזֶּמֶן לָקִים מְצוֹת בּוֹם רְבִיעִי שֶׁל אֲרָבַע בּוֹסוֹת לְשֵׁם יְחִיד קוֹדֶשׁ
בְּרִיךְ הוּא וְשִׁבְיָתִיהָ עַל יְדֵי הַהוּא טָמִיד וְנִעְלָם בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל :
בְּרִיךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְרִי הַגֶּפֶן :

יִדְּקוּשׁ שְׁמֵנוּ

בפי ישרים תתרום כו'. ושמעתי בשם ג"א שכל הגדול מחזירו מסתיר מעשיו ביותר וע"כ אמר בפי ישרים תתרום שהם מרוממים כפה מלא ובשפתי לדיקים שהמה גדולים מישרים תחברך רק שפתותיהם נעות ובלשון חסידים תתקדש רק בלשון הנחבא כפה אבל בקרב קדושים תתהלל שמסתירים דרכם מאוד ובמס' ברכות ד"י עה"פ הנה איש קדוש עובר עלינו מנא ידעה דר"ל כיון דאמרה קדוש והם מסתירים מעשיהם מאוד ע"כ פריך הש"ס מנא ידעה :

ובחיים לראש כ' ידיע דברית הלשון וברית המעור המה אחד וכשפוגם בברית הלשון פוגם ח"ו בברית קודש וכמשה"כ אחרתי אשמרה דרכי מחטוא בלשוני דרך כינוי לג"ע כמ"ש דרך גבר בעלמה וז"ש אשמרה דרכי מחטוא ג"ע עיי' שלא אחטא בלשוני וזה"כ לא אחלל בריתי ר"ל ברית המעור כאשר מולא שפתי לא אשנה ואחז"ל כ"מ שאתה מולא גבר ערוה אתה מולא קדושה ועכ"ל בפי ישרים תתרום ובשפתי לדיקים כו' ובלשון חסידים כו' ולא פגמו כלל בברית הלשון זה הוא סימן דבקרב קדושים תתהלל דקדוש יאמר לו דלא פגם בברית המעור :

וראיתי בשם ג"א לפרש בהג"ל הפסוקים פ' וישב ויתן כו' ביד יוסף את כל האסורים אשר בבית הסוהר ואת כל אשר עושים שם הוא ה"י עושה אין שר בית הסוהר רואה את כל מאומה בידו באשר ד' אתו ואת אשר הוא עושה ד' מלית דהכוונה דיוסף הלדיק ה"י נסתר במעשיו הקדושים מחלסל בשעריו ומושמע בעיניו עד שלא ידע שום אדם שהוא עובד ד' וה"י עושה כל עניני עובדיו כאחר האסורים בבית הסוהר וז"ש ואת כל אשר עושים שם היינו אכילה ושת"י וסיולים הוא ה"י עושה ג"כ כמעשיהם אין שר בית הסוהר שה"י רגיל עמו תדיר בכל עת ובכל שעה אף הוא לא ראה כל מאומה בידו שום עובדא שיה"י גורם שיה"י ה' אתו שיה"י השכינה עמו רק זאת ראה שכל אשר הוא עושה ד' מלית בידו וזה ה"י לפלא בעיני שר בית הסוהר ובנועמ"ג פ' פקודי מפרש בזה הפסוק וענן ד' על המשכן יומם ואש תה"י לילה בו לעיני בניי בכל מעשיהם עפ"י מאחז"ל בכמוצות ד"ה גדולים מעש' לדיקים

לדיקים ממעשי ש"א מיתבי השמים מספרים כבוד אל ומעשי ידיו מגיד הרקיע
ה"ק מעשי ידיהם של לדיקים מי מגיד הרקיע והוא מטר פירש"י שהרקיע מעיד
עליהם שהם לדיקים שמחפלים על המטר והוא יורד והכוונה על בני עלי'
המסתירים מעשיהם ובפני בני אדם מחירים אחד העם הפשוטים מדברים ומספרים
עם בני אדם ולא יראו החולה בשום תנועה של קדושה ולבם כאש בוערת אל השי"ת
ולדיק כזה לריך לעדות על מעשי קדשו המאומים וזה"כ השמים ר"ל הלדיקים
שמכונים בשם שמים שכל מעשיהם לשם שמים בלבד מספרים כבוד אל גם בסיפורים
עם ז"א גם כזה הוא כבוד אל יחודים וכבוד השכינה לז"א ומעשי ידיו מי מגיד
שזה דבר הסמוי מן העין ואמר הרקיע הוא מטר מעיד על לדקות וז"ש וענן
ד' ור"ל המטר כי ירים לעב קולו ובתקופת חמוז יתקשרו שמים בעבים ע"י תפילתו
על המשכן יומם ר"ל שהוא עדות על לדקתו ויום הוא לשון ברור כמו מכרה כיום
זה הוא עדות וביור כשמש על לדקת הלדיק ואמר הטעם שגיד לעדות זה משום
ואש תהי' לילה בו יען שאש הקדושה הוא בו כלילה שמכסהו כלילה ולעיני כל בית
ישראל ידמה בכל מסעיהם שהולך בדרכיהם ובמסעיהם:

ובכן ישתבח כו' כי לך נאה דאורי' כו'. בהגדה חיים לראש עפי"ש המפ' בפסוק
הודו לה' כ"ט כי לעולם חסדו דהתואר אשר נותנים לאדם חכם בחכמתו
עשיר בעשרו גבור בגבורתו וכיו"ב שהוא נותן לדקה וכדומה מעותד שיטתה האדם
ממדרגתו ואז התואר חרפה לו וללצר ומוכרח להסתלק ממנו דא"כ נקרא גביר למי
שהעני ומקבץ נדבות או חכם למי שמסתלק ממנו החכמה אכן בהקב"ה התואר והשבח
שלו אין לו תמורה וז"ש הודו לה' כ"ט כי לעולם חסדו וע"כ יקרא בשם טוב כי
לא ימנע ממנו טיבו ולכוונה זו אמר ישתבח שמך לעד מלכנו דא"כ כמלך צו"ד
דמעותד להנלח ויהי עבד למלך אחר והיינו דאמר כי לך נאה דאורי' יען הוא לעולם
ואין הפסק למלכותו ומעולם וע"כ אהה:

כי לך טוב להודות ולשמך נאה לומר כו'. באמת ליעקב כ' צביאור הכפל טוב וגאה
כי הנה המוכר מוזן בהקפה יש משלם לו אח"כ בעבור היות נאה לשלם שלא
יהי' לוה רשע ולא ישלם ואחר משלם בעבור שהוא טוב לשלם כי עי"ז יטיב עמו
עוד הפעם לתת לו בהקפה והג"מ אם החנוני המוכר מוזן עוזב מסחרו לגמרי הנה
אוחז שמשלם בעבור שטוב לשלם הוא לא ישלם עתה כי אין לו מוזן עוד לחזור
שיתן בהקפה לא כן המשלם מלד כי נאה לשלם ישלם גם עתה אמנם אם החנוני
זהו מסחרו לעולם ולא יעוזב מסחרו כל ימי חייו הנה יש בו ב' הסוגים גם יחד
גם טוב גם נאה שמשלם לו הקונה בעבור כי טוב וגאה וזהו שהפליג ואמר הודו
לה' כי טוב כי ראוי להודות לה' עכ"פ יען כי טוב להודות אליו והטעם כי לעולם
חסדו ואז ייטיב עמו בכל פעם ועמש"ל בפסוק אודך כי עניתני וזהו ג"כ יהללך
כו' כל מעשיך מוסב על אנשי ההמון וגם ומסידך לדיקים כו' והטעם כי לך טוב
להודות ולשון נאה לומר יען כי מעולם ועד עולם אהה אל העושה חסד וא"כ גם
אוחז שלא יודך מפני כי לך נאה להודות עכ"ז יודך משום כי לך טוב להודות:

ובהגדה מחנה לוי כי במ"ש יהללך ד"א כל מעשיך כו' וכל עמך בית ישראל
ברינה יודו ויברכו עפמי"ש בבלי"ע לפרש המדרש שו"ט עה"פ עולם
חסד יבנה כך ה' העולם חוהו וזוהו עמד וברא את האדם והשליטו בכל הטוב
ומסיים ועלינו מה לעשות לקלם ולברך וכו' צביאור הכפל לקלם ולברך דכל מה
שברא הקב"ה בעולמו לא ברא אלא לכבודו להללו ולקלסו ועכ"א המדרש ועלינו מה
לעשות המה דברי ישראל במה יודע איפוא יתרונינו על כל האומות וזלתינו לז"א
לקלם

לקלם ולברך ע"ד משאחז"ל דהקב"ה אחר ישמעאל בני ברנכי שהוא באלו כנ"י מוסיפין כח בפמליא ש"מ ו"ש לישראל כח הברכה לשמו ית' משא"כ כל אומה ולשון שנמצא בהם רק הקלום אבל לא יגיעו לכלל הברכה ועמ"ש'ל בתחילת נשמת כל חי תברך כו' ו"ש יהללך ד"א כל מעשיך יוכלו להלל להקב"ה אבל בעיני הברכה רק חסידך כו' וכל עמך בית ישראל יודו ויברכו י"ל הכס ג"כ לברך :

ומסיים בא"י מלך מהולל בתשכחות. בהקדמה לבנין אריאל כ' עפ"מ"ש חז"ל אל יספר אדם בשבחו של חבירו שמחוך שבו בא לירי גנותו ד"ש כמה דברים אשר יאה ונכון הוא לאדם פשוט אבל לאדם גדול המעלה הוא עולה גדולה כמשאחז"ל בספ"ו דכ"מ דה"ל דינא הכי א"ל אין לדיך דינא הכי לאדם גדול מוכרח לילך לפמשה"ד נמצא מחוך השבח שהוא אדם גדול בא הגנות דה"י לריך להיות נזהר יותר לילך לפמשה"ד אבל אלל הסי"ת מחוך השבח חינו בא ח"ו הגנות ו"ש מלך מהולל בתשכחות :

ברכה אחרונה

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם על הנפן ועל פרי הנפן ועל ארץ חמדה טובה ורחבה שרצית והנחת לאבותינו לאכול מפריה ולשבוע מטובה. רחם יי אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן בבורך ועל מזבחה ועל היכלה. ובנה ירושלים עיר הקדש במהרה בימינו. והעלנו לתוכה. ושמחנו בבנינה. ונאכל מפריה. ונשבוע מטובה. ונברכה עליה בקדשה ובטהרה (בשבת ורצה והחליצנו ביום השבת הזה) ושמחנו ביום חג המצות הזה. פי אתה יי טוב ומטיב לכל ונודה לך על הארץ ועל פרי הנפן: ברוך אתה יי על הארץ ועל פרי הנפן:

אם שנה (מעד) ושאר משקין חוץ מיין אומרים ברכה זו.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא נפשות רבות וחסרון על כל ביה שברא להחיות בהם נפש כל חי. ברוך חי העולמים:

ואחר כוס ד' אסור לו לאכול ולשתות כרי שיאחר טעם המלה בפיו דכמו שהאכילה מפיק טעמא מפיו כך השתיה ג"כ ולא יקשה לך דבלאו הכי איכא ב' כוסות לאחר האכילה שאני החס דמזות הם וכן כוס חמישי (ש"ש נוהגין לומר הלל הגדול על כוס ה') בודאי יש בו מזה וכיון דהוי מזה שפיר דמי אבל שאר שתי אסור דהכל מפיק טעם המלה חוץ המים שהמים אין בהם טעם כלל וכיון שאין בהם טעם אין מוליחין טעם מזה ומותר וכך פסק רב אלפס שאסור לשתות יין ואין לומר דוקא אכילה מבטל הטעם ולא שתי דוודאי אין חילוק דאם המשקה בר טעם הוא בודאי מבטל טעם המלה שכל טעם מבטל טעם וכך הוא המנהג וכך הוא ראוי : ומצוה גדולה לספר ביציאת מצרים כל הלילה ולעסוק בהלכות פסח כמו שעשו הזקנים בבני ברק שעסקו ביציאת מצרים כל הלילה עד זמן ק"ש של שחרית כך יש לו לעשות לכל אדם לעסוק ביציאת מצרים כל הלילה אם הוא אדם שאפשר לו להיות בלא שינה ויחשוב בלבו כאילו הוא ילא ממזרים וכן כל הדברים אשר נעשו בליל זה יעשה בשמחה גדולה כאילו הוא ילא ממזרים ומכל שכן הלל ושירה ישורר לו יתברך בשמחה ובשפה ברורה על הגאולה שנאלנו :

ונאכל מפר"י וגשבע מטובה. להבין חפלה זו וכי לאכול מפר"י אנחנו לריכין כ"פ לבקש מה' ית' ובילקוט הרועים כ' עפ"מ"ש המקובלים דבעת שהי' א"י בקדושתה ומוצח בנוי על חילה קדושת פירות א"י וטעמה הי' גדול מקדושת המן וטעמו ובשביל זה לא ירד המן לא"י רק במדבר כי ל"ה לריכין בא"י לקדושת המן וממילא מובן גדול קדושתינו באכלינו פירות של א"י הקדושה ולזה כוונתנו בבקשתנו ושמחנו בבנינה ונאכל מפר"י לשבוע מקדושת טובה וזוהי רמזו חז"ל סופ"ק דסוטה שהקשו על מרע"ה שהפליר בחפלה לכנס לא"י וכי לאכול מפר"י הוא לריך וכי חפלה על דעתך כזאת לאמר כדברים האלה אבל זאת רמזו חז"ל בלשונם הוך וכי לאכול מפר"י הי' לריך להסתקד בקדושת טובה הלא חומרו הי' נודק מכל וכל וכי בשמים בלי אכילה ושתי' כלל וכנאמר פא"פ אדבר בו ואיזה מעלה וקדושה ימוספו בו באכילתו מפירותיו ותירלו דרלנו לקיים מצות התלויות בה:

נרצה. אם עשה כסדר הזה יהיה רצוי לפני האל וכן יהי רצון. וכל המקיים מצות פסח כהלכתו. לעד עומדת לדתו. ומנן ה' בעזרתו. אמן:

**חֲסֵל סִידוֹר פֶּסַח בְּהִלְכָּתוֹ. כָּבֵל מִשְׁפָּטוֹ וְחֻקָּתוֹ. בְּאִשְׁרֵי
זָכִינוּ לְסִידֵר אוֹתוֹ. בֵּן גְּזֵפָה לְעִשְׂוֹתוֹ: זֶךְ שׁוֹכֵן
מְעוֹנָה. קוֹיָם קָהֵל עֲדַת מִי מָנָה. בְּקָרוֹב נִהַל נְטִיעִי
כְּנָה. פְּדוּיִם לְצִיּוֹן בְּרָנָה:
לְשָׁנָה הַבָּאָה בִּירוּשָׁלַיִם:**

יִרְקוֹשׁ שְׂמֵעוֹנִי

חֲסֵל סִידוֹר פֶּסַח. ברית דודאים דקדק דכל המאמר בליק ומלת חסל הוא לשון הרגום וכ' דאחיות חס"ל במילואס חיות סמך למ"ד עולה חרי"ב שהס אחיות ברית שלריך לשמור ברית באכילת פסח שיהי' נימול ולכן בן נכר לא יאכל בו וג"ל ג"כ יטן דאמר כאשר זכינו לסדר אותו כן נזכה לעשותו וע"כ חסל סידור פסח ר"ת למפרע פסח שעי' מצות סידור פסח נזכה שיהי' פסח בפועל:

לְשָׁנָה הבאה בירושלים. אחז"ל גדולה לזקה שמקרבת את הגאולה ובערבי נחל פ' בשר עה"פ כי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו ופירש"י אל תניחבו שירד ויפול לגמרי אלא חזקוהו משעת מוסות הויד מלה"ד למשאו ש"ג החמור עודהו על החמור אז אף אחד חופס בו ומעמידו אבל נפל לארץ אז אף חמשה אין מעמידין אותו וע"כ א"ש מ"ש גדולה לזקה שמקרבת הגאולה שגאור שמו משפט ועשו לזקה כי קרובה ישועתי לבוא ולדקתי להגלות דהנה כל חפלתינו על הגאולה אינה על הקץ שבעתה כי הקץ של בעתה בודאי יבוא אף בלי חפלתינו רק אנו מחפלים שימחר ויחיש לגאלינו קודם הזמן בעתה ויהי' הקץ של אחישנה וקודם שנהי' מופלים לגמרי לארץ יקומינו השי"ת ויגאלנו וי"ש אומרים בסיבות הרחמן הוא יקים לנו סוכת דוד הנפלת ר"ל לא תניח ח"ו לפול סוכת דוד עד לארץ רק תקימה בעודה נופלת קודם שחפול לגמרי לארץ ולכן אם אנו נקיים מצות לזקה כדת שדוקא כי ימוך אחיך ומטה ידו עמך באמלע כפילתו אז והחזקת בו ולא תניחבו לפול לגמרי לארץ אז גם השי"ת יתנהג עמנו מכ"מ ויקרב לנו הגאולה קודם כפילתנו לגמרי עד קץ בעתה וי"ש חז"ל גדולה לזקה כזאת כשחקיים מצות לזקה והחזקת בו קודם כפילתו לגמרי

לגמרי זו מקרבת הגאולה של אחישנה שנאמר שמר משפט ר"ל לשמה משפט ז"ל שמר משפט ואביו שמר את הדבר ולהיות מחושים בדך אבל ועשו לדקדק גריד לעשות הדקדק היקף קודם נפילת העני לגמרי ובזכות שהקרב זה הדקדק מהי קרובה ישועתי לבוא הקץ של אחישנה קודם בעתה ולא יניחנו השי"ת לפול עד הקץ של פסחה רק יקרב לנו ישועתי להיות לשנה הבאה בירושלים א"ם ועממ"ל סוף פסקה כהא לחמא דגאולה העתידה יהי ע"י כ" ש"ב וע"י הדקדק זוכה לשער י" וצ"כ סו"ת לשנה הבאה בירושלים עולה כ' כמנח כ' ש"ב:

בליל ראשון חומרים זה ובבן ויהי בחצי הלילה:

אז רוב נסים הפלאות בלילה. בראש אשמורות זה הלילה. גר צדק נצחתו פנחלק לו לילה. ויהי בחצי הלילה: הנה מלך גר בחלום הלילה. הפחדת ארמי באמש לילה. וישר ישראל למלאך ויובל לו לילה. ויהי בחצי הלילה: זרע בבורי פתרום מחצת בחצי הלילה. חילם לא מצאו בקומם בלילה. טיסת נגיד חרושת סלית בכוכבי לילה. ויהי בחצי הלילה: יען מחרק לנופף אוו

אברבנאל

אז רוב נסים הפלאות בלילה. שנאמר ליל שמורים הוא להי' וגו' הוא הלילה להי' לילה המסומר ובא משנה ימי בראשית ללורך גאולתם של ישראל וסרבה נסים נעשו לאבותינו בזה הלילה ואומר ומונה והולך: בראש אשמורות. קאי על ויהי באשמורת הבקר: גר צדק. אברהם נקרא גר לך והיה מנלח את נמרוד שהשי' הלילו מכבשן האש שנאמר אשר הולאחך מאור כשדים: נצחתו. ע"ש לשון המדרש אי אברהם נלח מן דאברהם אלא וזה נעשה באותו לילה שרדף את המלכים ונחלק לו לילה שנאמר ויחלק עליהם לילה ואמר במדרש מאי ויחלק יולרו חלקו אחר הקב"ה אברהם פעל עמי בחי' הלילה אף אני אפעול עם כניו בחלות הלילה ואימתי במלכים שנאמר ויהי בחי' הלילה וגו' וזה היה בליל פסח וכן זה נעשה באותו לילה כי בפסח נולד אברהם ולסוף ג' שנים הושלך לכבשן האש ולפי שאז נעשה גר לך חפס האי ליטא או אחר נלחתו על הריגת המלכים ונקט גר לך ע"ד האלפ"א ב"ת: מ"ך גר. זה אבימלך: בחלום הלילה. שנאמר ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה וזה היה בליל פסח כי ענין זה כתוב בחר הפיכת סדום והפיכת סדום היה בפסח שכן כתיב בלום ומלות אפה וכמו שאומר אח"כ: ארמי לבן הארמי: באמש לילה. שנאמר ויבא אלהים אל לבן הארמי בחלום הלילה ולמד ג"ש מאבימלך: ישראל. יעקב ישר לאל ע"ש שנאמר וישר אל מלאך ויוכל (הושע י"ב): ויובל לו לילה. ודכתיב לעיל מיניה ויקם בלילה הוא וגו' ויעבור את מעבר יבוק וכתיב ויומר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר וזה היה ליל של פסח מגו"ש דלילה: פתרום. מלכים שנאמר ומלכים ילד את לודים וגו' ואת פתרוסים: חילם. פירוש כחם או ממונם: לא מצאו. כי בני ישראל השאילו מהם כלי כסף וכלי זהב ושמלות דכתיב וינללו את מלכים: טיסת נגיד חרושת. חיל ומחנה של סיסרא שהיה שר וגיד ושב בעיר שמה חרושת שנא' והוא יושב בחרושת הגוים ושר לבא של יבין מלך כנען היה ופי' טיסת פריחת ועפירת אשר חשוף פי' דעים והוא כינוי לחילו ע"ד כאשר ידאה הנשר או לשון דגל ע"ש שטם ופורח: סלית בכוכבי לילה. שנאמר מן שמים נלחנו הכוכבים מוסלוחם: מחרק. זה סחריב ששלח רבשקה לחרק אלהים

אָווי הובֿשֶׁת פֿגֿריוּ בִּצִיָּה. פֿרע בֿר וּמִצְבוּ בִּאִישׁוֹן צִיָּה. צִיָּה חֲמִידוֹת
גִּבֹּהֶה רַז חֲזוֹת לִיָּה. וַיְהִי בַחֲצִי הַדִּילָה: מִשְׁתַּכֵּר בִּכְלִי קֹדֶשׁ נִהְרַג בּוּ בִּצִיָּה.
נוֹשַׁע מִבּוֹר אֲרִיֹת פּוֹתֵר בַּעֲתוֹתֵי צִיָּה. שְׁנָאָה נִמֵּר אֲנִי וְכָתַב סִפְרִים
בִּצִיָּה. וַיְהִי בַחֲצִי הַדִּילָה: עוֹרֶרֶת נִצְחָה עָלָיו בְּגֵד שְׁנֵת צִיָּה. פּוֹרָה תִּדְרוּךְ
לְשׁוֹמֵר מֵה מִצִּיָּה. צֶרֶת בְּשׁוֹמֵר וְשָׁח אֶתָּא בִּקֵּר וְגַם צִיָּה. וַיְהִי בַחֲצִי הַדִּילָה:
קָרַב יוֹם אֲשֶׁר הוּא לֹא יוֹם וְלֹא צִיָּה. רָם הוֹדַע פִּי צִיָּה הַיּוֹם אֵף צִיָּה
הַצִּיָּה. שׁוֹמְרִים הִפְקֵד צִיָּה בִּלְחֵם וְכִי הַצִּיָּה. תִּמְאִיר בְּאֹר יוֹם חֲשֻׁכָת
צִיָּה. וַיְהִי בַחֲצִי הַדִּילָה:

אברבנאל

חי: צנופה אורי. היה מחלוא להניף ידו על ירושלים שנאמר ימנע ידו הר בת ליון
או ירושלים נקרא אורי: הרבשת פגריו בציצה. שנאמר ויהי בחצי הלילה ההוא
וילא מלאך ה' ויך במחנה אשור וגו' וישכימו בבקר והנה כלם פגרים מחים ופי'
הובשת כמו ובאש היאור שהיו הפגרים מהריחים או הוא לשון צושה כמו הובשת היום
את פני כל עבדיך (שמואל ב' י"ט): צאיש חמדות. דניאל וחזות לילה החלום שראה
בזכרונר: משתכר בכלי קדש. בלשאלר שליו והילא כלי בהמ"ק ושם בהם נהרג
בו בלילה ע"ש שנאמר ביה בלילא קטיל בלשאלר: נושע. דניאל מצור אריות הפותר
חלומות שרואין בעת הלילה או פי' בעמותי חלומות המזכילים ומציעים את האדם
בלילה: נמר. שמו אגני המן: עזר. על המן: בגדד שנת ציצה. שנאמר בלילה
ההוא נדדה שנת המלך: פורה. לי גת: צשומר. לזאת שנאמר בה משא דומה אלי
קורא וגו' שומר מה מלילה שומר מה מליל או ע"ש שהיו שומרים לעשות לנו גלות הדומה
ללילה: צרת. לעק: בשומר. הוא הקב"ה שהוא שומר ישראל: ושח. דיבר: אתא
בקר. ישועה לצדיקים: קרב יום. כמו שנאמר והיה יום אחד וגו': שומרים הפקד.
ע"ש על חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים כל היום וכל הלילה: באור יום. ששת ימי
בראשית כה האיר עכשיו: חשבת. הגלות:

ירקון שמעוני

ובכן ויהי בחצי הלילה. מ"כ בהגדה אחת דכתיב ליל שימורים לה' דהנה הא דילאו
ישראל קודם הזמן הוא מפני ששעבדו בהם ימים וילות דכתיב כי משנה
שכר שכיר עבדך מכאן שרבו מוסר לו שפחה כנענית ונחשב לעבודה כפילה שמלטר
גם בלילה להוליד וולדות והוללות לרבו וכן כאן שליערום בלילה יותר מביום בפרישה
ד"א לפיכך נחשבו גם הלילות לימים וז"ש ויהי בימים הרבים ההם פירוש שאותן
ימים היו רבים מיעוט ימים שנים שכל יום נחשב לב' ימים ופירש למה לכן אמר
וירא חלקים את בני יודע חלקים זהו פרישות ד"א וז"ש ליל שימורים הוא לה' פי'
ששומר הקב"ה גם את הלילות כמו ואביו שמר כו' וכן ויהי בחצי הלילה פי' שהלילה
נחשב לחצי השעבוד:

אז רוב נסים הפלאת בלילה בראש אשמורות זה הלילה. בס' בית אהרן דידוע שחלי
לילה ראשונה נקרא ליל וחלי לילה שני' נקראת לילה כדאי' בזה"ק עד לא
קבילת דבר נקרא ליל וחלי לילה שני' מדקבילת דבר נקראת לילה ובעת יל"מ הי'
החגלות כזה שאפי' בחלי לילה הראשונה הי' היחוד הגמור ונקראת לילה וזה הפי'
בראש

בראש אשמורות זה הלילה היינו בתחילת האשמורה הראשונה הי' ג"כ בחינת לילה ונקראה זה הלילה. ובתפארת יונתן פ' תלוה דהענין דביום הקב"ה פועל נסים בכל יום כי חסד אל כל היום אבל בלילה דמדה"ד מתוה קשה לפעול כס ואס יקרה בו כס הוא פלא ולכך יסר הפייטן אז רוב נסים הפלאת בלילה פלא דייקא:

גר לך נלחתו כנחלק לו לילה. בסנהדרין (דק"ח) ארי"ה בר לואי אמר שם רבא לאליעזר כי אתו עליכו מלכי מוצת ומערב אחון היכי עבדיכו א"ל אייתי הקב"ה לאברהם ואותב"י מימינ' והוי שדין עפרא והוי חרבא וגילי והוי גירא שנאמר נאום ה' לאדוני שב לימיני ע"ש ולי"ב למה תמה שם רבא אחון היכי עבדיכו האם מפאור לה' להושיע בלתי ההמור הכה שמחון אלק איש ועדנו העלני ח' מאות חלל בפ"א והלא את אברהם הי' ש"ח אנשים כפשוטו של מקרא ואינו כ"כ מהתימה שצורו הקב"ה בהם אבל הנראה דשאלתו הי' מלך אחר מאחר שידוע שמדתו של אברהם הי' חסד ורחמים כדכתיב מתן אמת ליעקב חסד לאברהם לגמול חסד עם כל איש אך לבלות את הרשעים אין זה ממדתו ולזה שאל מאי עבדיתו ע"ז בא תשובת אליעזר כי אברהם לא סר ממדתו והקב"ה א"ל כן עמוד במדך שהוא מדת החסד שהוא ימין רק שמלך המקבלים הוי חרבא שדי גילי ובודאי בזה ג"כ אין שום מדת אכזריות ומלך המקבלים הוי גירא אכן אברהם לא זו. ממדתו שהוא מדת החסד:

וישראל ישר לאל ויכול לו לילה. בהגדה מרבה לשפר לפימ"ש בזה"ק דשם"ה גידין המה נגד שם"ה ימים בשנה וגיד הנשה הוא כנגד ט' באב ולפי סימן דא"ת ב"ש כמו שחל ליל א' דפסח חל ליל ט"ב ורמז המלאך וירא כי לא יכול לו מפני שהוא ליל שימורים ויגע בכף יריכו דהוא גיד הנשה שהוא לעומת ליל פסח והיינו ליל ט"ב:

ראיש תמודות נגלה רז חזות לילה. המפ' פ"י דקא' על שגלה לדניאל חזיון החלום ופסרי' דנבוכדנצר וזה הי' בליל שימורים. בהגדה מרבה לספר:

משתכר בכלי קדש נהרג בו בלילה. בילקוט ישע"י כיון ששמע בלשאלר מה שאמר דניאל שלח בשביל אפרכ"י שלו אחר להם לכל אומה ואומה נבוא עלי' וגבשה אחר הקב"ה עליהם אמה בוטח ועלי לא השגחת לית פורעניות דההוא גברא אלא מגב"י שלח וקבץ גייסות ולזה שישמרוהו ואמר להו כל מאן דמתחמי הכא בהדין לילא אפילו אחר לכו מלכא אנא ארמוהון רישא ואין דרך מלכות לפנות חוץ מטרקלין שלהם ואותו הלילה נחרזו בני מעיו ונפק ל' מדנפק לא ארגישו ובמיטול ארגישון ב"י אמרו ל' מאן את א"ל אנא מלכא אמרו לא כדון פקד מלכא נטלו המגירה ופלטו למחוז הד"ד ב"י בלילא קטל בלשאלר:

שנאה נטר אנגי וכתב ספרים בלילה. עפימ"ש הכל"י בפסוק שמרו משפט ועשו לך דקה לך דקה לריך ליתן לאלתר שלא יחמץ המלוח אבל משפט ל"ל במחיות וזהו שמרו משפט להמתין עם המשפט כמשאחז"ל ד"נ גומרין למחר וכמשה"כ דינו לבקר משפט וע"כ מחרעם הנביא לך ילן זה דבלדקה היו ממתינין למחר אבל לענין דליחה תיכף ועתה מרחמים וו"ש כאן שנאה נטר אנגי ולא המתין עד למחר רק באותו יום תיכף בלילה שלח הספרים. מפי הרב ר' מיכאל הורוויץ כ"י:

קרב יום אשר הוא לא יום ולא לילה רס הודע כי לך היום אף לך הלילה. בהגדה חולדת משה לפרש הסמיכות דהמינים אומרים מי שברא היום לא ברא הלילה וראייתם מדכתיב ויקרא אלקים לאור יום ולחשך קרא לילה ולחשך קרא אלקים לילה אמנם חז"ל אמרו דלכך ל"כ ולחשך קרא אלקים לילה משום דאין הקב"ה מייחד שמו על הרעה והמינים אינם מודים בפירוש זה משום דכתיב ליל שימורים הוא לה' הרי

הרי דהזכיר שמו על הלילה ולמה ל"כ ולחשך קרא חלקים לילה מוכח דמי שצרא יום לא צרא לילה והם אינם מאמינים בטעם שכתב הזה"ק בקרא ליל שימורים הוא לה' כהיר האי לילה כחקופת תמוז ולזה אנו מחפלים קרב יום אשר הוא לא יום ולא לילה אלא יהי האור בין ביום ובין בלילה ובוה ידעו שגם בנאולה מזרים לה' חושך אומה לילה שהרי כתיב שימורים לשון רבים גם לדורות ששני הלילות יהיו שוין וע"כ קאמר שפיר רס הודע כי לך היום אף לך הלילה שבוה יתודע שאתה צראת בעלמך יום ולילה ויבטל דעת המינים שמי שצרא יום לא צרא הלילה :

ובזה כי בהגדה עת לדבר לפרש הפסוק לך יום שיצאת שמך רק על היום דכתיב ויקרא חלקים לאור יום וקשה אף לך לילה דמלינו ג"כ שיחד שמו על הלילה דכתיב ליל שימורים לה' ותי' משום דאז הכינות מאור ושמש והי' הלילה מאירה כבחקופת תמוז :

ובכתנות אור פי' בשלח להבין זה מה הוא זה יום אשר לא יום ולא לילה והנה בזכרי' פי' יד והי' יום אחד הוא יודע לה' לא יום ולא לילה והי' לעת ערב יהי אור והוא עפ"מ"ש במ"ר פי"ח דלע"ל יהי' הלילה כאור היום של עכשיו ואור היום יהי' שבעתים כאור החמה ויהי' כאור שצברא קודם החטא וגנוז ללדיקים לע"ל ע"ש וז"ש הנביא והי' יום אחד הוא יודע לה' לא יום ר"ל שהיום לא יהי' כאור היום של עכשיו ולא לילה ר"ל שהלילה לא יהי' כלילה של עתה רק והי' לעת ערב יהי' אור ר"ל הלילה שלעתיד יהי' כמו אור היום של עכשיו וז"ש קרב יום אשר הוא לא יום ר"ל שהיום לא תהי' כאור היום של עכשיו וגם לא לילה ר"ל שהלילה ג"כ לא יהי' לילה כלילה שעתה רק תאיר כאור יום חשכת לילה שהלילה יהי' כאור היום של עכשיו. ובנפתי ש"ר פי' וישלח פי' בזה מ"ש אח"כ רס הודע כי לך היום אף לך הלילה דידוע דחז"ל תקנו להזכיר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום להוליא מדעת המינים שאומרים מי שצרא יום לא צרא לילה וכיון דבימות המשיח יהי' אור הלבנה כאור החמה של עכשיו שוב אין מקום להמינים לומר מי שצרא היום לא צרא הלילה מאחר שאותה הלילה תהי' כמו עכשיו ביום ולז"ל רס הודע כי לך יום אף לך לילה עי"ז שיקרב ימות המשיח עי"ז יהי' הודעה מפורסמת כי לך יום אף לך לילה ושניהם צראת ע"ש. ובשם הפ"ק ר"י מראדוויל לך יום אף לך לילה דר"ל לך אם הכוונה בעשיות מזה רק להשי"ת בלתי לה' לבדו אז הוא יום מאיר המזהר כיום אבל אם כוונתו גם להנאות עלמו ורק אף לך שמשהק הנאות עלמו ג"כ עם המזהר להשי"ת אז הוא כלילה ח"ו :

בליל שני אומרים זה **ובכן ואמרתם זבח פסח:**

אומץ גבורותיך הפלאות בפסח. בראש כל מועדות נשאת פסח. גפית לאזרחי חצות ליל פסח. ואמרתם זבח פסח: דלתיו דפקת פחם היום

אברבנאל

אומץ גבורותיך הפלאות. לאבותינו בפסח: בראש כל מועדות נשאת פסח. כי הוא ראשון למועדים אחר שבת הוא נכתב צפ"י אמור והטעם מרוב כל נסים שגששו בו: לאזרחי. אברהם שנאמר משכיל לאיחן האזרחי: חצות ליל פסח. שנאמר ויחלק עליהם לילה וכמו שפירשתי לעיל ופירושו גלית לאזרחי מה לעשות לבניו בחגי ליל פסח שעמיר לפסוח עליהם: דלתיו דפקת. שנאמר וירא אליו ה' באלוני

היום בפסח. המעיד נוצצים ענות מצות בפסח. ואף הבקר רץ זכר לשור
 ערך פסח. ואמרתם ובה פסח: זו עמו סדומים ולוהמו: באש בפסח. חלץ ליום
 סהם ומצות אפה בקץ פסח. מאמאת ארמת מוף ונוף בעברך בפסח. ואמרתם
 ובה פסח: יה ראש כל און מחצת בליי שמור פסח. בביר על בן בכור פסחת
 בדם פסח. בבלתי תת משחית לבא בפתיחי בפסח. ואמרתם ובה פסח: מסגרת
 סגרה בעתותי פסח. גשמרה מדין בצליי שעורי עומר פסח. שורפו משמני
 פול ולוד ביקר יקור פסח. ואמרתם ובה פסח: עוד היום בנזב לעמוד עד געה
 עונת פסח. פס יד בתבה לקעקע צור בפסח. צפה הצפית ערוך השחון
 בפסח

אברבנאל

באלו וגו' זה היה בפסח: המעיד נוצצים. האכיל המלאכים שכחזב בכן ונוללים
 כעין נחוש קלל (יחזקאל א') ע"ש שהם נילולי אש: זכר לשור ערך פסח. שנאמר
 וזבחם פסח לה' אלהיך לאן ובקר מלמד שהחגיגה בזה עם הפסח או רוצה לומר
 לכך אנו קורין ביום שני דפסח שור או כשב או עז כי יולד כדי לזכור לנו זכות
 אברהם שערך שור למלאכים בפסח וכן יסד הפייטן ביום ב' דפסח רץ אל בקר אב
 בזה מועד בכן זכרון שור אהג בזה מועד: חלץ. נפרס וסר מהלרס: מאמאת.
 פסוק בישעיה י"ד וטאטאמיה במטאטא השמד והוא הכלי שמכבדין בו הבית ופירושו
 טאטאם הכבדת וענין זה מזכר בנבואת יחזקאל: מוף וגוף. שם ערים בארץ מלרים
 ביחזקאל: ראש כל און. בכור כמו ראשית אוני: מחצת. זה פרעה שנאמר מחץ
 ראש על ארץ רבה: בביר. הקב"ה שהוא כביר כח ועוד כביר ענין עולם ורבויו:
 מסגרת. יריחו שהיתה מסוגרת שנאמר ויריחו סוגרת ומסוגרת מפני בני ישראל אין
 יולא ואין בא (יהושע ו'): סגרה בערותי פסח. נמסרה לישראל בעת פסח דכתיב
 לעיל מיניה ויעשו את הפסח ב"ד יום לחדש בערב בערבות יריחו. סגרה לשון חסירה
 כמו לא תסגיר עבד אל אדוניו. היסגירוני בעלי קעילה: גשמרה מדין. ע"י גרעון
 כלילי שעורי עומר פסח בזכות העומר נלח גרעון את מדין שנאמר ויאמר הנה חלוס
 חלמתי והנה לליל לחם שעורים מההפך במחנה מדין (שופטים ז') מהו לליל רבץ אחרי
 הלליל עליהם אותו הדור מן הכריקים לשון מים ללולים ובזכות מה נלולו בזכות לחם
 שעורים איזו זו מלות העומר והעומר קרב ביום ב' דפסח ופי' לליל עונת לחם
 שעורים ונקראת כן לפי שהיא נאפית על גבי גחלים כמו הלל: שורפו משמני פול
 ולוד ביקר יקור פסח. פול ולוד הם גבורי חיל של סנחריב מלך אשור שנאמר
 בא פול מלך אשור על הארץ (מלכים ב' ט"ו) וכתיב ישלח הארון ה' לבאות במשמיו
 ריון ותחת כבודו יקד יקור כיקוד אש (ישעיה י') וכתיב בתריה והיה אור ישראל
 לאש וקדושו ללהבה. אור ישראל זה ליל ט"ו בניסן שהוא שמור לנסי ישראל ובאותו
 לילה נשרפו. וקדושו ללהבה זה אש של גבריאל שנאמר ויהי כלילה ההוא וילא מלאך
 ה' ויך במחנה אשור: עוד היום בנזב לעמוד וכו'. לפי שאמרו לו חזוי כוכבים
 שלו אי אולת האידנא יכלת להו ואי לא יכלת להו מה עבד אורחא דבעי לסגויי
 בעשרה יומין כגי בחד יומא כי מטא לירושלים אמר מה לי לטרוח על מקום קמן
 כזאת אמהין עד לאחר ואכבוש אותו כמו פת שחרית ולן אותו לילה בנזב מיד ויהי
 כלילה ההוא וילא מלאך ה' וגו' שהיתה מפלחו בפסח ופי' געה הגיע: פס יד. כף
 היד: בתבה. לנלשר: לקעקע צור. לעקור שרשה של בבל שנקרא לולה שנאמר
 האומר

בַּפֶּסַח. ואמרתם זבח פסח: קָהַל בְּנֵי הָרֶפֶה צוּם יִשְׁלַשׁ בַּפֶּסַח. ראשׁ מִבֵּית
רָשָׁע מִתְצַת בְּעֵץ חֲמִשִּׁים בַּפֶּסַח. שְׁתֵּי אֵלֶּה רְגַע תָּבִיא לְעֹצֶיז בַּפֶּסַח. תִּעֲזוּ
יָדָךְ וְתָרוּם יְמִינְךָ כְּלִיל הַתְּקֵנָה שֶׁנֶּחַ פֶּסַח. ואמרתם זבח פסח:

אברבנאל

האומר ללולה חרבי (ישעיה מ"ד): צפה הצפית (שם כ"א). אמר ישעיה על
בלשאלר ערוך השלחן לפה הלפית אכול שמה קומו השרים משחו מן כלומר כשישב
על השלחן שהיה ערוך מכל מיני מעדנים והיו מעמידים הלופה לראות אם יראה
אדם בא לפי שהיה ירא מכורש ודריוש ובעוד אכול ושוחה וטוב לבו ביין עד שזה
להביא כלי בהמיק לשמות עם אלף גבוריו כמו שנאמר בדניאל בלשאלר מלכא עבד
לחם רב וגו' אמר הלופה קומו השרים משחו מן כי בעוד שהיה אכול באו כורש
ודריוש עליו ובזיר לפה הלפית סדר מנחתא היה אחרא דלווחין למנחתא לפיתא:
הדרסה. אסתר: צום יִשְׁלַשׁ בַּפֶּסַח. דכתיב ויעבור מרדכי מלמד שעבר יו"ט
ראשון של פסח בתענית: ראשׁ מבית רשע. זה המן:

ירקון שמעוני

בראשׁ כל מועדות נשאת פסח. בנעמ"ג פ' משפטים דהפשוט ע"ד שבו פתח
הכתוב תחילה אך הכוונה כי התחלת העבדות להשי"ת לריך להיות בפסח
כי אז הזמן ללאת מהטומאה אל הקודש פנימה ואח"כ מנייח לדכיותא ועל יסוד קדושת
הפסח במי"ס כל קדושת המועדים שאחר כך וחג הפסח הקדוש הוא ראשׁ כל המועדות.
ועפ"י יובן בפסחים (ק"י) כל המבזה את המועדות כאלו ע"י שנאמר אלפי מסכה
לית לך וכתב צהרי" את חג המלות תשומר וה"ם לכל המועדים דחה"מ הוא ראשׁ
כל המועדות:

מסוגרת סוגרה בעמותי פסח שקלי על חומת יריחו שכבשה יהושע בפסח שליל
פסח נקרא ליל שימורים שמשומר מן המזיקין וידוע דחומת יריחו סוגרה
בשמות הטומאה ולכן דוקא כליל פסח כבשה יהושע הואיל שמשומר מן המזיקין ואין
כח בטומאה לכן בעת פסח פתח הכישופים וגפל החומה כמבואר בתרגום ונעשה הנם
בפסח שבטלה שליטתם אלל ישראל וכ"כ צ"ר בא דמכשפים וקוסמים היו עושין השבועות
להשגית המשחית מבתיהם לכך הולך אני ולא מלאך וע"כ ליל שימורים הוא לה'
ואין כח בכל המזיקים לכן נעשו כמה נסים כליל פסח. בהגדה אגדות מרדכי:

בי לו נאה. בי לו יאה:

אדיר במלכותה. בחרור בהלכותה. גדודיו יאמרו לו. קדו וקדו. קדו
בי קדו. קדו אף קדו. קדו יי הממלכות. בי לו נאה. בי לו

יאה

אברבנאל

בי לו נאה כי לו יאה אדיר במלכותה. לפי שביצאת מלרים ראו כולם שהמלוכה
שלו ית' ולא לפרעה מלך מלרים ושאר מלכים שהרי הוליא ישראל ממלרים ומלרים
נעבדו בים ונמיוגו כל יושבי כנען מפניהם. ואמר נאה ויאה נגד שמים וארץ. ואמר
יאה

יָאָה: דְּגוּל בְּמַלּוּכָה. הָדוּר בְּהַלְכָּה. וְתִיקּוּ יֹאמְרוּ לוֹ. לָךְ וְלָךְ.
 לָךְ בִּי לָךְ. לָךְ אַף לָךְ. לָךְ יִי הַמַּמְלָכָה. בִּי לוֹ נָאָה. בִּי לוֹ יָאָה:
 זָכָאֵי בְּמַלּוּכָה. הָסִין בְּהַלְכָּה. טַפְסָרִי יֹאמְרוּ לוֹ. לָךְ וְלָךְ. לָךְ בִּי
 לָךְ. לָךְ אַף לָךְ. לָךְ יִי הַמַּמְלָכָה. בִּי לוֹ נָאָה. בִּי לוֹ יָאָה: יְחִיד
 בְּמַלּוּכָה. בְּבִיר בְּהַלְכָּה. לְמוֹדִי יֹאמְרוּ לוֹ. לָךְ וְלָךְ. לָךְ בִּי לָךְ.
 לָךְ אַף לָךְ. לָךְ יִי הַמַּמְלָכָה. בִּי לוֹ נָאָה. בִּי לוֹ יָאָה: מוֹשֶׁל
 בְּמַלּוּכָה. נוֹרָא בְּהַלְכָּה. סְבִיבִי יֹאמְרוּ לוֹ. לָךְ וְלָךְ. לָךְ בִּי לָךְ.
 לָךְ אַף לָךְ. לָךְ יִי הַמַּמְלָכָה. בִּי לוֹ נָאָה. בִּי לוֹ יָאָה: עֲנִי
 בְּמַלּוּכָה. פּוֹדָה בְּהַלְכָּה. צַדִּיקִי יֹאמְרוּ לוֹ. לָךְ וְלָךְ. לָךְ בִּי לָךְ.
 לָךְ אַף לָךְ. לָךְ יִי הַמַּמְלָכָה. בִּי לוֹ נָאָה. בִּי לוֹ יָאָה: קְדוֹשׁ
 בְּמַלּוּכָה. רַחוּם בְּהַלְכָּה. שְׁנֵאֲנִי יֹאמְרוּ לוֹ. לָךְ וְלָךְ. לָךְ בִּי לָךְ.
 לָךְ אַף לָךְ. לָךְ יִי הַמַּמְלָכָה. בִּי לוֹ נָאָה. בִּי לוֹ יָאָה: תִּקְוָה
 בְּמַלּוּכָה. תּוֹמֵךְ בְּהַלְכָּה. תְּמִימִי יֹאמְרוּ לוֹ. לָךְ וְלָךְ. לָךְ בִּי לָךְ.
 לָךְ אַף לָךְ. לָךְ יִי הַמַּמְלָכָה. בִּי לוֹ נָאָה. בִּי לוֹ יָאָה:

אברבנאל

יאה על שם שהוא רך לרעות. כי יאה ל' רך כמו ועיני לאה רכות ותרנומו יאין.
 או אמר יאה על שם הכתוב כי לך יאסה. ואמר לו נאה ל' נסתר ולא אמר לך נאה
 לנוכח לרמוז נגד ל' נתיבות שבהם נברא העולם. ונגד תורה שבכתב ול' מסכתות
 שעליהם חלמוד: אדיר במלכות. כלומר נאה ויאה לומר עליו שהוא אדיר במלכות:
 בחור בהלכה. גם מה שאומרים עליו שהוא נבחר מכל שאר אלהות הוא כדן וכדת
 וכהלכה: גרודיו. אלו המלאכים: לך ורך. כלומר לך נאה לשבח שהודעתנו גדלך
 במלרים ולך גם לאותן שהם אחך כגון המלאכים הודעת חיבתן של ישראל שלא הנחת
 אותם לירד לעשות נקמה במלרים אלא אחת בכבודך ובעלמך והזכיר ז' פעמים לך
 נגד ז' רקיעים שירד הקציה מהם לגאול ישראל שהם כלים והוא מלך על כולם ועל
 כל אשר בהם או נגד ז' כוכבי לכת או ז' ימי השבוע. אמר ז' פעמים לך נגד ז'
 פסוקים שכתוב בהם לך. לך ה' הגדולה. לך ה' הממלכה. כי לך יאסה. לך זרוע
 עס גבורה. לך יום אף לך לילה. לך שמים. אף לך ארץ. ולך יום ולך לילה חשוב
 כחדא. יום ולילה אחד הוא: ותיקיו. ישראל והוא ענין חסידות כמו ותיקין היו
 גומרין וכו': חסין. ענין חוזק: טפסריו. מלאכיו והוא ענין קלן ושר: בביר. לשון
 חוזק וכן: למודיו. ישראל: גאור. עשיה נאור אחת אדיר (תהלים ע"ו) וביים
 נורא: סביביו. מלאכים: צבאיו. ישראל: שנאניו. מלאכיו כמו אלפי שגן
 (תהלים ס"ח):

ירקוש שמעוני

אדיר במלכות כו' לך ולך לך כי לך אף לך. כפל הלשונות בהגדה יד חזקה
 דענין כח' השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם דר"ל שהוא ית' י"ל
 עולמות

עולמות עליונים שהמה מיוחדים רק אליו ית' לבד (ועמ"ש במעשה רוקח ובפנינים יקרים עה"פ הן לה' חלקיך השמים ושמי השמים כמנין ה"ן עולמות שאין רשות לשום נברא להגיע לשם) משא"כ יתר העולמות והארץ וכל אשר בה נתנם ג"כ לבני אדם אבל שכינתו ית' ג"כ מלאה בכ"מ כמ"ש מלא כל הארץ כבודו וגמלא שהארץ מיוחדת אליו ית' ולברואיו לז"א הפייטן לך ולך ר"ל ב' דברים המה לך ית' ומתחלקים לב' מדריגות האחת לך כי לך ר"ל מה שהוא לך לבדך ואין לברואים השנה מהם כלל והב' ולך חף לך ר"ל מיוחד לך וגם לנבראים מלד חסדו ית' שלמלא כבודו בארץ שיהי' מקום דירה לתחתונים ואעפ"כ אין מוח"ל מבדלת נגדו ית' והמה ב' בחינות מלדו ומלידיו ורמוז בששה פעמים לך נגד ששה קלוות של העולם והו' מ"ש לך ה' הממלכה הוא נקודת היכל הקודש באמלע והוא כלל כל העולם כמ"ש בס' יצירה :

אֲדִיר הוּא יִבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקָרוֹב. בְּמַהֲרָה בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ בְּקָרוֹב.
אֵל בִּנְיָה. אֵל בִּנְיָה. בִּנְיָה בֵּיתָךְ בְּקָרוֹב: בָּחֹר הוּא. גְּדוֹל
הוּא. דָּגוּל הוּא. יִבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקָרוֹב. בְּמַהֲרָה בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ
בְּקָרוֹב. אֵי: הָדוֹר הוּא. וְתִיק הוּא. וְפֹאֵי הוּא. חֲסִיד הוּא. יִבְנֶה
בֵּיתוֹ בְּקָרוֹב. בְּמַהֲרָה בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ בְּקָרוֹב. אֵי: מְדוּר הוּא.
יְחִיד הוּא. פֶּבֶר הוּא. לָמוֹד הוּא. מִלֶּךְ הוּא. נוֹרָא הוּא. סָבִיב
הוּא. עֶזְזוֹ הוּא. פּוֹדֶה הוּא. צַדִּיק הוּא. יִבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקָרוֹב. בְּמַהֲרָה
בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ בְּקָרוֹב. אֵי: קָדוֹשׁ הוּא. רַחוּם הוּא. שְׂדֵי הוּא.
תַּקְיָה הוּא. יִבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקָרוֹב. בְּמַהֲרָה בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ בְּקָרוֹב.
אֵל בִּנְיָה. אֵל בִּנְיָה. בִּנְיָה בֵּיתָךְ בְּקָרוֹב:

יִרְקוּט שְׁמַעוֹנִי

יִבְנֶה ביתו בקרוב כו' אל בנה כו'. משום דבניסן עתידין לגאל וכן אנו אומרים לשנה הבאה בירושלים וגם בנין ביהמ"ק יהי' כליל ט"ו והגם דאין בנין ביהמ"ק דוחה שבת ויו"ט וכן אין בנין ביהמ"ק כלילה אבל חוס' ורש"י ברי"ה (ד"ל) ובסוכה (ד"מ) דבנין העתיד היורד מן השמים יוכל להיות בשבת ויו"ט ויוכל להיות כלילה וז"ש במהרה בימינו בקרוב ומתפללין שאנו מלפין שיוכל להיות בנין אפי' כלילה הזה שהוא ליל שימורים אך קשה הא אין בנין ביהמ"ק בשווי"ט וכלילה ע"ז אמר אל בנה כיון שאתה הוא הבונה יוכל להיות גם בשבת ויו"ט וכלילה. בהגדה מרבה דברים. ובהגדה חוספות בנימין דמתחילה אמר אל בנה כו' בנה משמע מיד ואח"כ אמר בנה ביסך בקרוב ולא מיד וגרסא משום דפלגי ר"א ור' יהושע אי בניסן עתידין לגאל או בחשרי דאי בניסן א"כ עדיין לא ילא ניסן והרי זמן המוכשר עדיין עומד לז"א אל בנה מיד בחודש זה דהוא זמן גאולה ולמ"ד בחשרי עתידין לגאל א"כ בחודש זה עדיין ל"ה הזמן עכ"ל עכ"פ בנה ביתך בקרוב ונקט אליבא דב' תנאים :

ובהגדה מעשה בר' אליעזר כי בכל הגאולות שנגאלו בניי ל"ה גאולה שלימה כי נשאר שעבוד עליהם שישבו לאחר זמן אבל בגלות מצרים ה' נפקע שעבודם לגמרי והטעם כיון שהקב"ה בעלמו גאל אותם היחה גאולה נלחית כי אין כבודו

כבודו ית' שלים הגאולה ע"י עלמו גאולה נלחיות וז"ש אדיר הוא יבנה ביתו בקרוב
ר"ל שאדיר יבנה ביתו הקב"ה בכבודו ובטלמו אז יהי בנין עדי עד :

ובנפתלי ש"ר כ' בחיבת אדיר הוא יבנה עפ"מ"ש רש"י בר"ה אע"פ דקיי"ל
דאין בנין ביהמ"ק דומה שבת ויו"ט ואיך אפשר שיבנה כליל ט"ו ה"מ
בנין ע"י אדם אבל בנין דלעמיד ביד"ש שהקב"ה יבנה אותה ואפשר כליל יו"ט וז"ל
הפייט שאל חתמה מה שאנו מתפללין עכשיו כליל יו"ט ש"פ שיבנה לנו ביהמ"ק והרי
אין בנין ביהמ"ק ד"ש ויו"ט ועז"ח הוא יבנה ביתו הוא דייקא ואפשר להיות גם ביו"ט
וא"י במדרש משל לחלך שנשבע שלא יבואו בניו לפלטין שלו מהו עושה סותר הפלטין
ובונהו מחדש כך הקב"ה נשבע שנאמר אשר נשבעתי באפי אס יבואון אל מנוחתי
למנוחה זו ח"ן באין אבל באין למנוחה אחרת וז"ל הפייטן דקשה למה אנו מתפללין
על בנין ביהמ"ק מה תועלת בבנינו הרי נשבע כנ"ל שלא יבואו בניו לפלטין שלו לז"א
הוא יבנה יבנה דייקא מחדש ושפיר יש היסר לשבועה :

למוד הוא ז"ב דכול"ל לומר הוא אך לפימ"ש בשם ר"ר דובנר ז"ל לפרש הפסוק
וכל בניך למורי ד' שישראל המה בגדר חלמדים להקב"ה כביכול ע"ד מי
חושל כי לדיק והלדיק גזר והקב"ה מקיים וכמאחז"ל נלחוי בני וז"ש למוד הוא . מהרב
ר' מיכאל הורוויץ כ"י :

אָחַד מִי יוֹדֵעַ. אָחַד אֲנִי יוֹדֵעַ. אַחַד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאַרְצָן :
שְׁנֵים מִי יוֹדֵעַ. שְׁנֵים אֲנִי יוֹדֵעַ. שְׁנֵי לְוַחוֹת הַבְּרִית. אַחַד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים
וּבְאַרְצָן :

שְׁלֹשָׁה מִי יוֹדֵעַ. שְׁלֹשָׁה אֲנִי יוֹדֵעַ. שְׁלֹשָׁה אֲבוֹת. שְׁנֵי לְוַחוֹת הַבְּרִית. אַחַד
אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאַרְצָן :

אַרְבָּע מִי יוֹדֵעַ. אַרְבָּע אֲנִי יוֹדֵעַ. אַרְבַּע אֲמָהוֹת. שְׁלֹשָׁה אֲבוֹת. שְׁנֵי לְוַחוֹת
הַבְּרִית. אַחַד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאַרְצָן :

חֲמִשָּׁה מִי יוֹדֵעַ. חֲמִשָּׁה אֲנִי יוֹדֵעַ. חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה. אַרְבַּע אֲמָהוֹת.
שְׁלֹשָׁה אֲבוֹת. שְׁנֵי לְוַחוֹת הַבְּרִית. אַחַד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאַרְצָן :

שֵׁשָׁה מִי יוֹדֵעַ. שֵׁשָׁה אֲנִי יוֹדֵעַ. שֵׁשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה. חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה.
אַרְבַּע אֲמָהוֹת. שְׁלֹשָׁה אֲבוֹת. שְׁנֵי לְוַחוֹת הַבְּרִית. אַחַד אֱלֹהֵינוּ
שְׁבַשְׁמִים וּבְאַרְצָן :

שִׁבְעָה מִי יוֹדֵעַ. שִׁבְעָה אֲנִי יוֹדֵעַ. שִׁבְעָה יָמֵי שַׁבָּתָא. שֵׁשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה.
חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה. אַרְבַּע אֲמָהוֹת. שְׁלֹשָׁה אֲבוֹת. שְׁנֵי לְוַחוֹת
הַבְּרִית. אַחַד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאַרְצָן :

שְׁמוֹנָה מִי יוֹדֵעַ. שְׁמוֹנָה אֲנִי יוֹדֵעַ. שְׁמוֹנָה יָמֵי מִלָּה. שִׁבְעָה יָמֵי שַׁבָּתָא.
שֵׁשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה. חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה. אַרְבַּע אֲמָהוֹת. שְׁלֹשָׁה
אֲבוֹת. שְׁנֵי לְוַחוֹת הַבְּרִית. אַחַד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאַרְצָן :

תְּשַׁעָה מִי יוֹדֵעַ. תְּשַׁעָה אֲנִי יוֹדֵעַ. תְּשַׁעָה יְרֵחֵי לָרָה. שְׁמוֹנָה יָמֵי מִלָּה.
שִׁבְעָה יָמֵי שַׁבָּתָא. שֵׁשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה. חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה. אַרְבַּע
אֲמָהוֹת. שְׁלֹשָׁה אֲבוֹת. שְׁנֵי לְוַחוֹת הַבְּרִית. אַחַד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאַרְצָן :

עֲשֶׂה מִי יוֹדֵעַ. עֲשֶׂה אֲנִי יוֹדֵעַ. עֲשֶׂה דְּבָרֶיָּא. תִּשְׁעָה יְרַחֵי לָדָה. שְׂמוֹנֶה יְמֵי מִלָּה. שְׁבַע־יְמֵי שְׁבֻתָּא. שֵׁשֶׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה. חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה. אַרְבַּע אִמְהוֹת. שְׁלֹשָׁה אָבוֹת. שְׁנֵי לְיוֹתוֹת הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאַרְבָּן: אֶחָד עֶשְׂרֵי מִי יוֹדֵעַ. אֶחָד עֶשְׂרֵי אֲנִי יוֹדֵעַ. אֶחָד עֶשְׂרֵי כּוֹכְבֵּיָא. עֲשֶׂה דְּבָרֶיָּא. תִּשְׁעָה יְרַחֵי לָדָה. שְׂמוֹנֶה יְמֵי מִלָּה. שְׁבַע־יְמֵי שְׁבֻתָּא. חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה. אַרְבַּע אִמְהוֹת. שְׁלֹשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה. חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה. אַרְבַּע אִמְהוֹת. שְׁנֵי לְיוֹתוֹת הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאַרְבָּן:

שְׁנֵים עֶשְׂרֵי מִי יוֹדֵעַ. שְׁנֵים עֶשְׂרֵי אֲנִי יוֹדֵעַ. שְׁנֵים עֶשְׂרֵי שְׁבַמִּיָּא. אֶחָד עֶשְׂרֵי כּוֹכְבֵּיָא. עֲשֶׂה דְּבָרֶיָּא. תִּשְׁעָה יְרַחֵי לָדָה. שְׂמוֹנֶה יְמֵי מִלָּה. שְׁבַע־יְמֵי שְׁבֻתָּא. חֲמִשָּׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה. חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה. אַרְבַּע אִמְהוֹת. שְׁלֹשָׁה אָבוֹת. שְׁנֵי לְיוֹתוֹת הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאַרְבָּן:

שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֵי מִי יוֹדֵעַ. שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֵי אֲנִי יוֹדֵעַ. שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֵי מְדִיָּא. שְׁנֵים עֶשְׂרֵי שְׁבַמִּיָּא. אֶחָד עֶשְׂרֵי כּוֹכְבֵּיָא. עֲשֶׂה דְּבָרֶיָּא. תִּשְׁעָה יְרַחֵי לָדָה. שְׂמוֹנֶה יְמֵי מִלָּה. שְׁבַע־יְמֵי שְׁבֻתָּא. חֲמִשָּׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה. חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה. אַרְבַּע אִמְהוֹת. שְׁלֹשָׁה אָבוֹת. שְׁנֵי לְיוֹתוֹת הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאַרְבָּן:

יִרְקוּ שִׁמְעוֹנִי

אחד מִי יוֹדֵעַ אֶחָד אֲנִי יוֹדֵעַ אֶחָד אֶלְקִינוּ בְּשִׁמְסִים וּבְאַרְבָּן. יִלְכּ דְּחֵי בְּפִרְרֵיָּא וּבְפִרְרֵיָּא דִּי כִּיב וְחֵי בְּשִׁפְטָה שְׁכִפִּין דִּי אֶחָד הַעֲמִים בְּדוֹר הַפְּלָגָה הֵבִיא עִי שְׂרִים שֶׁל מַעֲלָה וְנָתַן לְכָל שָׂר וְשָׂר אֲוֹמָה אֶחָת שְׁחֵיָּא חֲחַת הַשָּׂר וְיִשְׂרָאֵל נָפְלוּ בְּחֻלְקוֹ שֶׁל הַקְּבִיָּה שְׁנֵים עֶשְׂרֵי בְּהִנָּחַל עֲלֵינוּ גּוֹיִם כּוֹי כִּי חֲלָק הֵי עֲמוּ וְנוֹדַע דְּלוֹהֵיָּא מוֹחֲרִים לַעֲבֹד בְּשִׁיחּוֹף אֲבָל לֹא חֲסוֹר הַשִּׁיחּוֹף כִּיָּא בְּלַתִּי לֵה־ לְבָדוּ וְחֵי בִּלְקוּסִיָּא פִי מַשְׁפָּטִים שְׁנֵים עֶשְׂרֵי אֶחָד פְּנֵי הָאָדָם הֵי אֶלְקִי יִשְׂרָאֵל מַחֲלֵי אֶלְקִי יִשְׂרָאֵל אֲלָא עַל יִשְׂרָאֵל יִיחָד שְׁמוּ בְּיוֹתֵר כִּי־בִּשְׁמֵי יִשְׂרָאֵל דִּי אֶלְקִינוּ דִּי אֶחָד וְהֵלֵךְ כְּבֵר כְּחֵמֵר הֵי אֶלְקִינוּ וּמַחֲלֵי דִּי אֶחָד אֲלָא עֲלִינוּ לִי־יִחָד שְׁמוּ בְּיוֹתֵר וּבְקִיָּא לְהַגְרִיָּא וְאֶחָתֵן דְּפִרְשָׁה אֵי שֶׁל קִיָּם הוּא כְּנֶגֶד עֵהִיד הֵי אֶחָד הוּא נֶגֶד לֹא יְהִי לָךְ וְהַמְּפֹיָּא כִּי חֲסוֹר שִׁיחּוֹף לִי־יִשְׂרָאֵל נִלְמַד מִן לֹא יְהִי לָךְ אִפִּי בְּשִׁיחּוֹף שִׁשׁ וְדִיָּא וְחֵי הַפִּיִּטֵּן אֶחָד מִי יוֹדֵעַ עֲכִיָּא אֶחָד אֲנִי יוֹדֵעַ שְׁאֵלֵנוּ אִינֵנוּ חֲחַת שׁוּם שָׂר מַעֲיָ שְׂרִים רַק חֲחַת אֲחֵדוֹת הַשִּׁיָּת וְהוּא אֶחָד אֶלְקִינוּ בֵּין בְּשִׁמְסִים בֵּין בְּאַרְבָּן. וְלִפִּיָּא יִלְכּ הַפְּסוּק בִּי חֲשָׁא כֵה אֲמַר דִּי אֶלְקִי יִשְׂרָאֵל שִׁימוּ אִישׁ חֲרִבּוֹ דְּלִיב דְּלֵמָה אֲמַר כֵּאֵן אֶלְקִי יִשְׂרָאֵל אֲךָ דְּרִשִּׁיָּא הֵבִיא הַמְּכִילָתָא וְהִיכֵן דִּיבֵר זִבְחָ לְאֶלְקִים יִחְרַם וְהוּא עֲפִימָס בְּסִנְהֶדְרִין (דְּסִיָּא) אֲלַמְלָא וְיִי שְׁבַחֲעֹלֹךְ לֵאלֹהֵי עֲבָדוֹ יִשְׂרָאֵל הַעֲגֵל כִּיָּא בְּשִׁיחּוֹף וְעִיָּן בְּכִלִּי פִי בִּלְק וְעִכִּיָּא הִיכֵן דִּיבֵר דְּעַל הַשִּׁיחּוֹף גִּיָּא חֲיִיבִין מִיָּתָה עֲכִיָּא דְּכִתִּיב זִבְחָ לְאֶלְקִים יִחְרַם בְּלַתִּי לֵה־ לְבָדוּ וְהֵיכֵן דְּעַל יִשְׂרָאֵל יִיחָד הַקְּבִיָּה שְׁמוּ בְּיוֹתֵר וְעִכִּיָּא כֵה אֲמַר דִּי אֶלְקִי יִשְׂרָאֵל דִּי־יִחָד עֲלִיהֶם שְׁמוּ בְּיוֹתֵר דְּאֲסוּרִין בְּשִׁיחּוֹף:

וְלִפִּימִיָּא הַפִּיִּטֵּן דְּלֵאלֵה מוֹעֲדֵי דִי נֶגֶד אֱלֹהֵי אֱלֹהֵיךְ יִשְׂרָאֵל וְעֲלִיוֹת גִּיָּא רַגְלִים מְכַפְּרִין עַל מַעֲשֵׂה הַעֲגֵל וְעִיָּן בְּכִיָּא בִּלְק וְעִכִּיָּא אֲלָא עֲלִיוֹת גִּיָּא רַגְלִים גִּיָּא בְּשִׁנָּה יִרְאֵה כֹל זְכוּרֵךְ כֹּי אֶחָד פְּנֵי הָאָדָם הֵי אֶלְקִי יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד הַשִּׁיָּת בְּלִי שִׁיחּוֹף כִּי־ן שְׁעַל יִשְׂרָאֵל יִיחָד שְׁמוּ בְּיוֹתֵר:

חמשה מי יודע כו' חמשה חומשי תורה. בהגדה גאולה עולם דא' במקובלים דשורש קדושת כני' בה כלולה ה' קדושות והם בסוד ה' בתראה של הוי' ב"ה והוא אחד קדושת ליון כי שם לוח ד' את הברכה שער השמים מכון נגד ליון העליזות ששם מקור הנשמות הקדושים. ב' קדושת מועד אשר נלעטו לראות לפני ג"פ בשנה ואה"כ ג"פ בשנה יראה כל זכורך את פני האדון ר"ל להתראות האם פני האדון ה' עליכם בשלימות ולא נפגם. ג' קדושת שבת כי בעת הגלות הוא נקראת שבת של חול כמ"ש במדרש מעולם לא זזה שכינה מישראל אפי' בשבת של חול כי עלם קדושת שבת הוא בארץ החיים במקום המקדש וקדושת שבת וקדושת המקדש אחוים זב"ז ובתיקונים בראשית ירא שבת וכן נאמר מורא במקדש. ד' קדושת מלך הנמשח בשמן הקודש. ה' קדושת כ"ג והנה ג' מהם נוגעים בכבודו ית' קדושת ליון כי בחר ה' בליון וכן שבת הוא שבת ממלאכתו אשר ברא וכן קדושת מועד מועדי ה' כי בהם פעל ניסיו ונפלאותיו אולם יתר הב' קדושות הם כבוד האומה הישראלית הם מלך וכהן וא"י בזה"ק כי בכל פלגות דלילא מרעיש עולמו כי ישראל אבדו כל אלה ושלל יעלה ח"ו על הדעת כי לכבוד עלמו הוא דורש כי נחסר ג' קדושות הנוגע לכבודו ע"ז בא הכתוב ואומר שבת ה' בליון מועד ושבת ר"ל כי הקב"ה שבת והשכית אחרים מעיני ג' קדושות הנוגע לכבודו והמה. בליון. מועד. ושבת. כי כבודו לעולם במקומו מוכח אבל וינאץ בנפש אפו מלך וכהן ר"ל כי עיקר הזעם והלעקה ביהיכלי ליון על אלה הב' קדושות הנוגע לכבוד ישראל והם מלך וכהן כי נשארו ישראל באין מלך ואין כהן וכשה תועה. ועכ"ל חמשה מי יודע ר"ל החמשה קדושות שנאבדו מאתנו מי יודע מה תקנה יש לזה החשובה חמשה אני יודע התיקון כי כל אלה ה' קדושות הלא המה כלולים בה' חומשי תורה וכל העוסק בה' חומשי תורה משיג ה' קדושות:

ששה מי יודע ששה סדרי משנה. מבואר בתיקונים דשש כנפי החיות המה נגד ששה סדרי משנה והוא כנגד ששה תיבות אשר אבינו יעקב יסד ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד רזא ריחודא (כי רבי ה' נילון נשמחו מיעקב אבינו ולכך נקרא ר"י הנשיא נשיא ר"ת נשמה של יעקב אבינו) והנה בגלות המר נתמעט מלימוד המשנה שני סדרים והמה קדשים טהרות אשר אינו נוהג בזה"ז ולעומתם נתמעט ג"כ בנפים מוכנפי החיות כמאחז"ל בחגיגה (ד"ב) כי לאחר החורבן נאמר ארבע כנפים והנריא ביאר כי המה נגד ב' תיבות כבוד מלכותו כי בגלות אין נראה כבוד מלכותו ונתמעטו ב' סדרים וב' כנפים וע"ז אנו מתפללין גלה כבוד מלכותך עלינו להחזיר הכל כבראשונה ובשבת (דנ"ו) רבי דאחא מדוד מהפך בזכותא דדוד ופי' ברמון פרץ בהקדמה דארז"ל שבת (דל"א) אר"ל מ"ד והי' אמונת עתך חוסן ישועות חכמה ודעת אמונת זה סדר זרעים עתך זה סדר נשים ישועות זה סדר נזיקין חכמה זה סדר קדשים ודעת סדר טהרות ופירש"י ישועות זה סדר נזיקין מזסיר לפרוש מההיזק ומהתחייב ממון חכמה זה סדר קדשים ול"ב הלא טפי ה"י לן לומר חכמה זה סדר נזיקין כמאחז"ל הרולה להכחיס יעסוק בדיני ממונות וישועות שייך ג"כ לסדר קדשים שכולם חלון בביהמ"ק ומליון תשועה ישראל וא"כ באמת הו"ל לרבי לסדר מקודם סדר קדשים ואח"כ נזיקין אמנם יש טעם כדריש ר"ל דא' בירושלמי פ"ק דברכות כשאמר הקב"ה לדוד אתה לא חבנה הבית ה"י דוד מתיירא ואמר שמא נפסלתי מלבנות ביהמ"ק א"ל הקב"ה כלום שלמה בנך בונה ביהמ"ק אלא להקריב קרבנות חביב עלי משפט ולדקה שאתה עושה יותר מכל הקרבנות וע"כ כיון דכולהו סדר נזיקין הוא המשפט ולדקה מוקדם הוא לסדר הקרבנות וזה שארז"ל רבי דאחא מדוד מהפך הסדר נזיקין קודם לקדשים הוא בזכותא דדוד לומר שלא חטא ולא נפסל מבנין ביהמ"ק ומה שלא בנה הבית הוא לשבח ומהפך בזכותו:

שבעה מי יודע שבעה ימי שבתא. בהגדה ברכת השיר דירמוז למ"ש חז"ל בביבא פ"ב אמר ר"י משום רשב"י כל מלוה שנתן להם הקב"ה לישראל נתן להם בפרהסי' חוץ משבת שנותן להם בלינעא ומסיק דמתן שכרן לא אודעינכו או נשמה יתירה לא אודעינכו וז"ל שבעה מי יודע שבעה אני יודע זאת ולא אחר:

תשעה מי יודע תשעה ירחי לידה. ותמוה הרי גם בלוח"ע יש ט' ירחי לידה ושמימי מוקיני הרה"ג בעל מחנה ישראל ז"ל עפ"מ"ש הירושלמי והובא בטו"ז ה' נדה עה"פ לאל גומר עלי דאס הב"ד עיברו את השנה ועדיין ליה ג' שנים לקמנה ובתול"י חוזרין וליה בעולה ע"ש ולפי"ז כיון דוולד בן ח' חדשים א"י לחיות אבל אם קדשו ב"ד את החודש ואח"כ ילדה הוולד שפיר יכול לחיות כיון דכבר נכנס חודש ט' ויכול לחיות וע"כ דהכל היא בכה הב"ד ככה מתנהג העולם וז"ל ט' מי יודע מי יכול לעשות ט' ירחי לידה רק ישראל יוכלו לעשות ט' ירחי לידה אבל אוע"ם אין בכחם לעשות ט' ירחי לידה:

אחד עשר מי יודע כו'. בזרע גד דא"י במדרש דשבתו של לוי לא נשתעבדו כמלא נשתעבדו רק י"א שבטים והם נגד אחד עשר כוכבים שאמר יוסף והנה אחד עשר כוכבים משתחווים לי כי הכוכבים רמוז להשבטים וע"כ לקו המלריים י' מכות לבד מה שנטעמו בים שהיא המכה י"א וזה אמרו למה לקו המלריים י"א כנגד י"א כוכבים שנשתעבדו בהם היינו י"א שבטים. ואמרתי במאחז"ל פסחים (דנ"ז) ביקש יעקב לגלות הקץ נסתלקה הימנו שכינה אמר דלמא יש ח"ו פסול במעתי כאברהם שילא ממנו ישמעאל וכילחק שילא ממנו עשו א"ל בניו שמע ישראל כו' כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבינו אלא אחד פחה ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד וגוף המאמר ביארתי בפנינים יקדים החדש בלקוטים ז"ל אך מ"ש ברוך שם כו' לעולם ועד ז"ל וג"ל לפי"מ במ"ר במדבר ב' לע"ל משלן בכוכבים כו' כך הם מזהירין לעתיד לבוא שנאמר ומלדקי הרבים כוכבים לעולם ועד ולמה נמשלו בכוכבים ולא בחמה ולבנה אלא אברהם נמשל בחמה וילחק בלבנה ויעקב בכוכבים לע"ל החמה ולבנה בוש"ס שנאמר וחפרה הלבנה ובושה החמה כו' והכוכבים אינם בוש"ס כך אברהם וילחק פניהם מתכרכמות לע"ל בשביל בניהם אברהם בשביל ישמעאל ילחק בשביל עשו הכוכבים א"ל בושה כך יעקב א"ל בושה שנאמר לא עתה יבוש יעקב כו' כי בראותו ילדיו כו' שכולם לדיקים ע"ש. ולפי"ז כיון שיעקב בתחילה חשב שיש ח"ו פסול במעטו כאברהם וילחק שילאו מהם רשעים ויהי' בוש לע"ל אבל עכשיו שאמר שאין בלבם אלא אחד וראה שכולם לדיקים ולא יבוש בהם לע"ל שהמה כוכבים שנאמר ומלדקי הרבים כוכבי' לעולם ועד עכ"ל ברוך שכי"מ לעולם ועד די"קא:

חד גדיא. חד גדיא. דזבין אבא בתרי זוזי. חד גדיא. חד גדיא:
ואתא שווגרא. ואב"ל גדיא. דזבין אבא בתרי זוזי. חד גדיא. חד גדיא:
ואתא בל"א. ונשך שווגרא. דאב"ל גדיא. דזבין אבא בתרי זוזי. חד גדיא.
חד גדיא:
ואתא חומרא. והבה בל"א. ונשך שווגרא. דאב"ל גדיא. דזבין אבא
בתרי זוזי. חד גדיא. חד גדיא:
ואתא נזרא. ושרף חומרא. דהבא בל"א. ונשך שווגרא. דאב"ל גדיא.
דזבין אבא בתרי זוזי. חד גדיא. חד גדיא:

וְאֵתָא מִיָּא וְכֵבֶה לְנוּרָא. דְּשִׁרְף לְחוּמְרָא. דְּהִכָּה לְכַלְפָּא. דְּנִשְׁךָ לְשׁוּנְרָא.
 דְּאִכְלָה לְגִדְיָא. דְּזִבִּין אָפָא בְּתַרִּי זַוְיָ. חַד גִּדְיָא חַד גִּדְיָא:
 וְאֵתָא תוּרָא. וְשִׁתָּה לְמִיָּא. דְּכֵבֶה לְנוּרָא. דְּשִׁרְף לְחוּמְרָא. דְּהִכָּה לְכַלְפָּא.
 דְּנִשְׁךָ לְשׁוּנְרָא. דְּאִכְלָה לְגִדְיָא. דְּזִבִּין אָפָא בְּתַרִּי זַוְיָ. חַד גִּדְיָא חַד גִּדְיָא:
 וְאֵתָא הַשְׁחַט. וְשִׁחַט לְתוּרָא. דְּשִׁתָּה לְמִיָּא. דְּכֵבֶה לְנוּרָא. דְּשִׁרְף לְחוּמְרָא.
 דְּהִכָּה לְכַלְפָּא. דְּנִשְׁךָ לְשׁוּנְרָא. דְּאִכְלָה לְגִדְיָא. דְּזִבִּין אָפָא בְּתַרִּי
 זַוְיָ. חַד גִּדְיָא חַד גִּדְיָא:

וְאֵתָא מִלְּאֵךְ הַמָּוֶת. וְשִׁחַט לְשׁוּחַט. דְּשִׁחַט לְתוּרָא. דְּשִׁתָּה לְמִיָּא. דְּכֵבֶה
 לְנוּרָא. דְּשִׁרְף לְחוּמְרָא. דְּהִכָּה לְכַלְפָּא. דְּנִשְׁךָ לְשׁוּנְרָא. דְּאִכְלָה לְגִדְיָא.
 דְּזִבִּין אָפָא בְּתַרִּי זַוְיָ. חַד גִּדְיָא חַד גִּדְיָא:

וְאֵתָא הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא. וְשִׁחַט מִלְּאֵךְ הַמָּוֶת. דְּשִׁחַט לְשׁוּחַט. דְּשִׁחַט
 לְתוּרָא. דְּשִׁתָּה לְמִיָּא. דְּכֵבֶה לְנוּרָא. דְּשִׁרְף לְחוּמְרָא. דְּהִכָּה לְכַלְפָּא.
 דְּנִשְׁךָ לְשׁוּנְרָא. דְּאִכְלָה לְגִדְיָא. דְּזִבִּין אָפָא בְּתַרִּי זַוְיָ. חַד גִּדְיָא חַד גִּדְיָא:

חייב אדם לעסוק בהלכות הפסח וצניעות מצרים ולספר בנסים ונפלאות שעשה הקב"ה לאבותינו
 עד שחטפונו סינה וכל דין ליל ראשון נהג ג"כ ליל שני ונוהגים שלא לקרוא על מעמו רק פרשת
 שמע ולא שאר דברים שקורין בשאר לילות כדי להגן כי ליל שמורים הוא מן המזיקים. ונוהגים
 לומר שיר השירים:

יִרְקוּם שְׂמֵעוֹנִי

חד גדיא חד גדיא כו'. בהגדה גאולה עולם וז"ל. הגאון מוויילנא דעתו כי דרשו
 במדרש על פסוק קח לך שני גדיי מזים טובים. טובים לך וטובים לך וטובים לך
 שחירש את הברכות ע"י. וטוב לבניך. שזכו להביא שני שעירים לכפר ביוהכ"פ.
 והנה נחגלגל הדבר כי כל הברכות האלה מסר יעקב ליוסף ויקנאו בו אחיו ומכרו
 אותו למצרים גם הברכה מסר לו. לזאת צעת צירך יעקב לבניו בכל השבטים לא
 נאמר לשון ברכה. וביוסף כתיב ברכת אביך תהיינה לראש יוסף. כי אחס הברכות
 בעלמס מסר ליוסף. וידוע כי כל האותות נעשו במטה. וכן עניי כבוד וכל המעצות
 שהיו בבית נקרא ע"ש המטה. ומשה מסר ליהושע. הוא שרמו חד גדיא חד גדיא
 על אלה הב' גדיים. ואחא שורא כו'. בצבע השורא היא מתקנאת. וזהו קנאת
 השבטים שחנקאו ביוסף ונחגלגלו למצרים. ואחא כלבא. זה פרעה במדרש משה
 הכה לפרעה ככלב. ואחא חוטרא כו'. זה המטה שהכה לפרעה. ואחא נורא כו'.
 זה הילח"ט שרף לחוטר. ר"ל זכות המטה שהכה כו'. ואחא מיא כו'. כנ"י הדומים
 כמים המוגרים ארזה וכבה לנורא. כי ציטלו לילה"ט שילא מבית ק"ק כמו נורא
 יומא (ס"ט ז'). ואחא תורא כו'. זה אדום ושחא למיא כו' כי לקח כנ"י ללילות כו'.
 ואחא השוחט. זה משיח בן יוסף. ושחט לתורא. ישרו את אדום. ואחא מלאך המות
 ושחט. כי משיח בן יוסף ישרו ע"י ארמילוס. ואחא הקדוש ברוך הוא. הוא היום האחרון
 ולכך חוזר לראש בכל פעם כי מיד שגבר יד ישראל. חוזר לנו כל הברכות וכשגבר
 יד העכו"ם נהפך להם כל הברכות ולבסוף יפכו לנו כל הברכות ב"ב אמן:

אורם לדעתי הקלושה. כי זה השיר מיוסד הכל על הדרכים שבארנו בשירי'
 הקודמים. והוא כי כבר בארנו שהמלך ה' לבאות בעולמו העליון שם שופט'
 עלי

עלי ארץ. והם על ב' בחי' אם במרכבה הקדושה כי סדר ע' קתדראות לכסא. אלו מימינים לזכות ואלו משמאלים לחוב כפי שבארנו בשיר אדיר במלוכה. או בבחי' מרכבה הטמאה אשר זה לעומת זה עשה אלקים. כמבואר בזוהר על פסוק כי יגלו אנשים דא ס"ס ומיכאל. וכשזה קם זה נופל והנה על בחי' ב' יתחמץ לבב אנוש. מה זאת עשה אלקים כי סדר הכל בשוה כטהור כטמא. וכמבואר לייח נגד י' ספירות בקדושה עשה כתרין דמסאבותא. והכל זה לעומת זה בשוה בלי גרעון ויתר זולת לבני בחי'ו עלי ארץ להם נמסר אם להגביר הקדושה או חלילה להיפך. ע"ז ביאר המגיד הקדמה כוללת בפתיחתו. כי לדיק ה' ישר פעלו. והוא כי אית שעיר בקדושה. ואשר יובא מדמו לכפר בכל שעירי חטאות קודש לה'. ואית שעיר בקליפה כד"א לשעירים אשר הם זוחים. (שעיר בגי' תק"ף והוא אשר שלח הדורון יעקב אבינו תק"ף מספר הבהמות לפיים שעיר סטרא דיליה הן עשו אחי איש שעיר ויש ותק"ף בקדושה). והנה בעצודת עם קדוש אמר השם לתת שני שעירים גורל א' לה' וגורל א' כו' ומלוותן שיהיו שניהם שוים במראה כו' ואף בלקיחת דמים יהיה שוה. כך גזר עליון ית' כל העולה לשם עולה לעזאזל. הרי רלונו ית' היה שיהיה הכל בשוה טוב לעומת רע רע לעומת טוב בלי גרעון ויתר רק בחילוף הבחי'. עונ'ג נג'ע רש'ע עוש'ר ח'ס מ'ת כמבואר בס"י. וחז"ל רמזו זה הסוד שע"ר בשע"ר מחלף. והוא אומר בפתיחתו. דע חד גדיא חד גדיא. ר"ל אית גדיא בקדושה והוא סוד מרכבה הקדושה. ואית גדיא בטומאה והכל עשה ית' על פלס שוה והרריה דזבין אבא בתרי זוזא כי אותם התרי שנלטו ביום הכפורים לקנות אותם. אבא שנשמים ליוה לקנות אותם בתרי זוזי ר"ל בלקיחת דמים בשוה זוז לזה וזוז לזה לא יעלה בדמים זה על זה רק הכל במקח שוה. עתה ראה כי כוחם שוה כשזה בקדושה כן לזה בטומאה רק נחלפו בבחי' חד גדיא חד גדיא זה בקדושה וזה בטומאה. עתה בא המגיד לסדר סדר המאורעות ומי נתגבר ונתרומם המרכבה הקדושה וגפילת הטומאה ומי היה להיפך והתחיל לחשב מזמן מתן תורה. אומר ואתא שוגרא ואכלה לגדיא. דע בפרק שירה כי יסד ר"א הגדול. נאמר שם חתול אומר ארדוף אויבי ואשיגם ולא אשוב כו'. ופרשו המקובלים האמיתים כי חתול בקדושה. על סוד וערפל חתולו. והוא המלביש הידוע ונגלה במ"ת בערפל. ושוגרא הוא שירה נאה. והוא הרודף לג' קליפות המתדבקות בקליפת נוגה ולא מלינו שהקדוש ברוך הוא ישכון בערפל לעיני כל רק ב' פעמים במ"ת ובגין בית עולמים כי אז ה' התגברות הקדושה בכל ובאותו הזמן נחלש כח הגדי של קליפה. ואתא כלבא. אולם בעת מעשה העגל אז נחלש כח הקדושה והתגברו כח הקליפות המכונים בשם כלבים עזי נפש והוא כח הס"ס וביאר המגיד הטעם כי כמו גדול בקליפה כמו שכנגדו בקדושה והר"י דובין כו' בתרי זוזי כמדובר:

אולם משה ברדחו מן ההר שיבר כח הטומאה וטחן את העגל ומבואר במקובלים כי בכח מטה האלקי אשר בידו החליש כמו וזהו ואתא חוטרא והכח לכלבא כו'. ודע כי בעת מחלוקת קרח נחרשלו גם ידי משה שזה סרחון רביעי וענין יד'י משה באורו הכח ועוז שלו ואז אש יללה מאת ה' ותאכל כו' וגברה כח הס"א מזהם ואתא נורא הוא האש של מחלוקת קרח. והחליש כח המטה כי גם ידי משה נחרשלו: **אולם** כל זה ה' נמשך בימי משה עד בא יהושע והעביר ישראל את הירדן ושם הקימו ברית חדשה ונתגדל שמו ית' ונתגבר כח המרכבה הקדושה עד כי נפלו ל"א מלכים פגרים מתים וזהו ואתא מיא וכבה לנורא הוא ירדן של יהושע כבה לנורא הוא האש התגברות בימי קרח ונתגברה כח הקדושה כמאז: אולם

אולם בימי השופטים אחר מות יהושע אז נתגבר כח מרכבה הטמאה ובפרט פסל מיכה שהיה דמות שור נתעורר כח מרכבה הטמאה כמקדם ודע כפי מלות הענין בקדשים יש ב' הכשרים היינו עופות במליקה וממול ערפו. בחורים ובני יונה. ובנהמה שור ועז בשחיטה. וב' סימנים לכתחלה. ולדעתו כי חקוני' שהם (ה) בפרטיות עבודת הבורא ית' (ב) אשר ישראל ליונה אימחילי והם נתנו עורף ולא פנים והחיקון ע"ז מליק' תורים ובני יונה ממול עורף. אולם לפגם העגל שעשו בדמות שור אוכל עשב והוא כי גבשו ממרכבה עליונה מארבעה פנים פני שור ועשו עגל כדאיחא במדרש ובכלי הנשימה לעקו אלה אלהיך כו'. ע"כ חיקון קרבנות ע"ז בזמן הבית שהשמיטה קרבן יהי' בכלי הנשימה בשור ולפי שקלקלו ב' סימנים נעשה ונשמע החיקון יהי' ב' סימנים ג"כ וזה החיקון נעשה בשמיטה קדשים ולפי שכל שבת לוי לא טעו בעגל רק יתר השבטים לכך השמיטה כשרה בזר המקלקל הוא יהי' המחקן וזהו ואתא השומע ושחט לתורא בשמיטה קרבנות כי ישחט שור הוא החיקון לשור העגל וכן שמיטה גדי ושעיר הכל על שנתנו כח לשעיר של קליפי' כדאי' במקובלים אבל זה החיקון הי' נמשך עד צנין הבית ראשון ושני והקרבנות הי' מובג. אולם אחר המורבן בית שני בגלות ארום כי גבר שרו והוא הסיס והוא המלאך המות כידוע וביטל החיקון שמיטה קרבנות והוא ואתא מלאך המות ושחט לשומט כו' ולעמיד אי"ה מביא הקב"ה יל"מ ושחטו והוא חיקון הרע שיליח ממנו וישאר מלאך הקדוש כולו טוב כי אות מ"ם יומתק ויוליח ממנו וישאר שמו הא"ל והוא יולא מן פסוק 'אתה 'סמך 'לי כי הוא יהי' סמרינו ופדות נפשינו בגאולת עולם :

ובם' מים יחזקאל ביאר דידוע שדהע"ה כשקנה גורל ארונה לביהמ"ק גבה המעות מכל השבטים מכל אחד חצי שקל שהוא חצי סלע שהוא ב' זוזים ומקום ביהמ"ק נקרא גדי כדכתיב בכרמי עין גדי וז"ש חד גדיא כו' דזבין אבא בחרי זוזי כו' וביהמ"ק נחרב ע"י כ"ג ואי' במ"ר שוגרא זה מלך בבל שונא רע וז"ש ואתא שוגרא כו' וכורש נקרא כלב כדאי' בגמרא ר"ה וביסופין שינק מן כלבתא וז"ש ואתא כלבא ואכל לשוגרא שכורש הרג לבשאלר מלך בבל ומן פרס לקח יון ואי' במדרש מקל שקד אני רואה זה יון שרודה כמקל וז"ש ואתא חוטרר והכה לכלבא ומן יון לקחו החשמונאים ואי' במדרש דהכהנים נקראים אש לכך הי' גם חניכה על ידי כרות עיין ברמזין וז"ש ואתא גורא ושדף לחוטרר ומן חשמונאי' לקחו ארום ואי' במדרש קול מים רבים זה ארום שקולו מסוף העולם ועד סופו וז"ש ואתא מ"א וכבה לגורא ומן ארום לקחו ישמעאל ואי' במ"ר ובפיוט תור וגזול תור זה ישמעאל והמ' מפרש תור בלשון שור וז"ש ואתא תורא ושפה למיח ומן ישמעאל יקח לעתיד משיח בן יוסף כדאי' בזוהר ויוסף בשם שוחט ע"ש הפסוק וטבוח טבח וסכן וז"ש ואתא השוחט ושחט לתורא ומשיח בן יוסף יכרג ע"י מהימ וז"ש ואתא מהימ ושחט לשוחט והקב"ה יכרוג לאותו רוח שיהרוג למשיח בן יוסף כדאי' במדרש בפסוק בחרבו הקשה על החנין וגומר וז"ש ואתא הקב"ה ושחט למימ : והוא קרב לאמת עכ"ל :

סדר קצירת העומר

לאומרו בליל שני של פסח. ע"ש ונשלמה פרים שפתינו :

וידבר יי אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם כי תבא אל הארץ אשר אני נתן לכם וקצרתם את קצירה ויהבאתם את עמר

עֹמֵר רֵאשִׁית קִצִּירְכֶם אֶל הַבֶּהֱן: וְהִנִּיף אֶת הָעֹמֶר לִפְנֵי יי' לְרִצְוֹנְכֶם מִמִּחֲרַת
הַשָּׁבֹת יִיפְּנֹה הַבֶּהֱן: וְעֲשִׂיתֶם בַּיּוֹם הַזֶּה אֶת הָעֹמֶר כְּבֶשֶׂת תָּמִים בֵּין שְׁנֵתוֹ
לְעוֹלָה לִי: וּמִנַּחְתּוֹ שְׁנֵי עֲשָׂרִים סוּלָת בְּלוּלָה בַשָּׂמֶן אֲשֶׁה לִי יֵית נִיחַח
וְנִסְכָּה יין רְבִיעִית הַהֵינן: וְלַחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה
עַד הִבִּיאֲכֶם אֶת קָרְבֶּן אֱלֹהֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכָל מִשְׁבְּתֵיכֶם:

מצות העומר להקצר בליל ששה עשר בניסן. בין בחול. בין בשבת. מצותו לבא
מן הקטף ומן הלח. ואינו בא אלא מארץ ישראל. ומן המוכחר. עומר זה מן
השעורים. בערב יום טוב יוצאין שלוחי בית דין. ועושין כריכות במחובר לקרקע כדי
שיהא נוח לקצור. כל העירות הסמוכות לשם מתכנסין לשם כדי שיהא נקצר בעסק
גדול. וקוצרין שלש סאין שעורין בשלשה אנשים. ובשלש קופות. ובשלש מגלות.
כיון שחשכה אמר להם הקוצר לכל העומרים שם בא השמש. אומרים לו הן (נ"ט). מנל
זה. אומרים לו הן. מנל זה. אומרים לו הן. מנל זה. אומרים לו הן. קופה זו. אומרים
לו הן. קופה זו. אומרים לו הן. קופה זו. אומרים לו הן. (נשנת לומר הקולר) שבת
היום. אומרים לו הן. שבת היום. אומרים לו הן. שבת היום. אומרים לו הן. אקצור.
אומרים לו קצור. אקצור. אומרים לו קצור. אקצור. אומרים לו קצור. שלשה פעמים
על כל דבר ודבר. קצרוהו ונתנוהו בקופות. הביאוהו לעזרה וחבטוהו. וזורין אותו
ובוררין. ולוקחין השעורין ומהבהבין אותו באור באבוב מנוקב. שנאמר אביב קלוי
באש. אחר כך שוטחין אותו בעזרה. שתהא הרוח מנשבת בו. ונותנין אותו ברחיים
של גרוסות. וטוחנין את השלש סאין ומוציאין מן הכל עשרון מנופה בשלש עשרת
נפה. והוא מצות קצירת העומר לבית אלהינו. יהי רצון שיכנה במהרה
בימינו אמן:

סדר ספירת העומר

לְשֵׁם יְחִיד קֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׁכִינָתָהּ בְּדַחֲלֵי וּרְחִימֵי לִיחַד שֵׁם יי' בְּרִיָּה בִּיחֻדָּא
שְׁלִים בְּשֵׁם בְּל יִשְׂרָאֵל: הַגְּנִי מוֹקֵן וּמִזְמֵן לְקִיִּים מִצּוֹת עֲשֵׂה שֶׁל סְפִירַת הָעוֹמֶר
כְּמוֹ שֶׁתּוֹב בַּתּוֹרָה וּסְפִירָתָם לָכֶם מִמִּחֲרַת הַשָּׁבֹת מִיּוֹם הִבִּיאֲכֶם אֶת עוֹמֶר הַתְּנוּפָה שֶׁבַע
שָׁבָתוֹת תְּמִימוֹת תִּהְיֶינָה: עַד מִמִּחֲרַת הַשָּׁבֹת הַשְּׁבִיעִית תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה
חֲדָשָׁה לִי: וַיְהִי נֹעֵם וכו'

**בְּרוּךְ אַתָּה יי' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קָדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל סְפִירַת הָעוֹמֶר:** הַיּוֹם יוֹם אֶחָד לְעוֹמֶר: חֲסֵד שְׂכַחְתָּ

וְהִי רֵאזֵן מִלְפָּנֶיךָ יי' אֱלֹהֵינוּ וְאַלֵּהֵי אֲבוֹתֵינוּ שִׁיבָנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ וְחֵן חֲלָקֵנוּ
בְּתוֹרָתְךָ: וְשֵׁם נֶעְבְּדְךָ בִּירְאָה יִמִּי עוֹלָם וְכַשֵּׁים קְדָמוֹנִיּוֹת:

לְמַנְצַח בְּגִיגִיּוֹת מִזְמוֹר שִׁיר: אֱלֹהִים יִחְגְּנוּ וַיִּכְרְבוּ יָאֵר פָּנָיו אֶתָּה סֵלָה: לְדַעַת בְּאֶרֶץ
דְּרָכָךְ בְּכָל גּוֹיִם יִשׁוּעָתְךָ: יוֹדוּךָ עַמִּים אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים כָּלָם: יִשְׁמְחוּ וִירְנְנוּ
לְאֵמִים כִּי תִשְׁפּוֹט עַמִּים מִיִּשְׂרָאֵל וְלְאֵמִים בְּאֶרֶץ תִּנְחַם סֵלָה: יוֹדוּךָ עַמִּים אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים
כָּלָם: אֶרֶץ גִּתָּהּ יִבְלֶה יִכְרְבוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ: יִכְרְבוּ אֱלֹהִים וְיִירָאוּ אוֹתוֹ כָּל אֲפִסֵּי אֶרֶץ:

סדר ספירת העומר

אָנא כַּכּ. גְּדוּלַת יְמִינָה. תַּתִּיר צְרוּרָה. קָבַל רֶנֶת. עֲמֵה שְׁגָבֵנו. מְהֵרֵנו נֹרָא.
נָא גְבוּר. דּוּרְשֵׁי יְחוּדָה. כְּבֻבַת שְׁמַרִים. בְּרַכּוּם מְהֵרָם. רַחֲמֵי צְדָקָתָה.
תַּמִּיד נְטִלָם. חֲסִין קְדוּשׁ. בְּרוּב טוֹבָה. נִהַר עֲדָתָה. יְחִיד נָאָה. לַעֲמָה פָּנָה.
זוֹכְרֵי קְדוּשָׁתָה. שְׁנֻעֵתֵינוּ כָּפֵר. וּשְׁמַע צַעֲקָתֵנוּ. יִדְעַע תַּעֲלוּמוֹת.
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

רְבוּנו שֶׁ עוֹלָם אֵתָה צִוִּיתָנוּ עַל יְדֵי מִשָּׁה עֲבָדָה לְסַפּוֹר סְפִירַת הָעוֹמֶר כְּדִי
לְטַהֲרֵנוּ מִקְלִפוֹתֵינוּ וּמְטוֹמָאוֹתֵינוּ כְּמֹו שִׁכְתָּבָת בְּתוֹרָתָה וּסְפָרָתָם לְכֶם
מִמַּחֲרַת הַשָּׁבַת מִזֶּם הַבִּיאָכֶם אֶת עוֹמֶר הַתְּנוּפֶה שִׁבְעַת שָׁבָתוֹת תְּמִימוֹת
תַּהֲיִינָה עַד מִמַּחֲרַת הַשָּׁבַת הַשְּׁבִיעִית תִּסְפְּרוּ תַּמָּשִׁים יוֹם כְּדִי שִׁמְהֵרוּ גִפְשׁוּחַ
עֲמָה יִשְׂרָאֵל מְזוּהָמָתָם וּבָבֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
שְׁבוּכּוֹת סְפִירַת הָעוֹמֶר שֶׁסְּפָרְתִּי הַיּוֹם יִתְּנֵן מֶה שֶׁפָּנַמְתִּי בְּסִפְרָהּ (סֻלְזִי חֲשִׁיד
לְאוֹתוֹ הַלֵּיל): וְאֶתְהַר וְאֶתְקַדַּשׁ בְּקְדוּשָׁה שֶׁל מַעֲלָה אֲמֵן סְלָה:

שיר השירים

א שִׁיר הַשִּׁידִים אֲשֶׁר לְשִׁלְמוֹה: ב יִשְׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ כִּי מוֹזִיִּים דוּדִיךְ
מִיָּין: ג לְרִיחַ שְׁמִנֶיךָ מוֹזִיִּים שְׁמֵן תוֹרֶךְ שְׁמָה עַל בֶּן עֲלֻמוֹת
אֶהְבֶּךָ: ד מִשְׁכְּנִי אַחֲרֶיךָ גְּרוּצָה הַבִּיאֵנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו נִגְלִיהַ וְנִשְׁמַחַת
בְּךָ גּוֹפִירַת דוּדִיךְ מִיָּין מִיִּשְׁרִים אֶהְבֶּךָ: ה שְׂחֹרָה אֲנִי וְנָאוֹה בְּנוֹת
יְרוּשָׁלַם כְּאֶהֱלִי קָדֵר בִּירְעוֹת שְׁלֹמֹה: ו אַל תִּרְאוּנִי שְׂאֵנִי שְׂחֹרָחוֹת
שֶׁשׁוּפְתֵנִי הַשֶּׁמֶשׁ בְּנִי אִמִּי נִחְרוּ בִּי שְׁמֵנִי נוֹטְרָה אֶת הַכְּרָמִים כְּרָמִי
שְׁלִי לֹא גִמְרְתִּי: ז תַּגִּידָה לִּי שְׂאֶהְבָה גִּפְשִׁי אֵיכָה תִרְעָה אֵיכָה תִרְבִּין
בְּצֹחֲרִים שְׁלֹמֹה אֶהְיֶה כְּעוֹשִׂיהַ עַל עֲדָרֵי חֲבָרִיךָ: ח אִם לֹא תִדְעִי לָךְ
תִּפְתָּ בְּנָשִׁים צְאִי לָךְ בְּעֶקְבֵי הַצֹּאן וְרַעֲי אֶת גְּדֻזֹּתֶיךָ עַל מִשְׁכְּנוֹת
הַרְעִים: ט לִסְתִּי בְּרַכְבִּי פִרְעָה דְּמִיתִיךָ רַעֲיָתִי: י נָאוֹה לְחִיךָ בְּתוֹרִים
צוֹאֲרֶה בְּתוֹרִים: יא תוֹרִי זֶהָב גַּעֲשֶׂה לָךְ עִם גִּקְדוֹת הַכֶּסֶף: יב עַד
שְׁחַמְלֶךָ בְּמִסְכּוֹ גְּדִדִּי נָתַן רִיחֹו: יג צְרוּר הַמּוֹר דוּדִי לִי בֵּין שְׂדֵי־יִלִּין:
יד אֲשׁוּבֹל הַכּוֹפֵר דוּדִי לִי בְּכֶרְמִי עֵין גְּדִי: טו הִנֵּה יִפְתָּ רַעֲיָתִי הִנֵּה יִפְתָּ
עֵינֶיךָ יוֹגִים: טז הִנֵּה יִפְתָּ דוּדִי אֶף גַּעִים אֶף עֲרִשְׁנִי רַעֲנָנָה: יז קוֹחוֹת
בְּתִינוּ אֲרִוִים רַחֲמֵנוּ בְּרוּתִים: יח אֲנִי תְּבַצֵּלֶת הַשְּׂרָן שׁוֹשְׁנַת הָעֵמֶקִים:
יט כְּשׁוֹשְׁנָה בֵּין הַחֲזִים כֹּן רַעֲיָתִי בֵּין תְּכֵנוֹת: כ תַּתְּפוּחַ בְּעֵצֵי הַיַּעַר כֹּן
חֲדָרֵי בֵּין תְּכֵנוֹת בְּצֹל חֲמֹדִי וְיִשְׁבְּתִי וּפְרִיז מְרוֹק לְחִפִּי: כא תִּבְיֹאנִי אֶל
בֵּית הָיִן וְדָגְלוּ עָלַי אֶהְבָּה: כב סִמְכֹנִי בְּאִשִּׁישׁוֹת רַפְרוּנִי בְּתַפְחוֹתִים כִּי
חֹלַת אֶהְבָּה אֲנִי: כג שְׂמֹאלוֹ תַחַת לְרֹאשִׁי וְיָמִינוֹ תַחְבֵּקֵנִי: כד חֲשַׁבְעָתִי
אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם בְּצִבְאוֹתָיו בְּאֵילוֹת הַשָּׁדָה אִם תַּעֲדִירוּ וְאִם תַּעֲזוּרֵנוּ

שיר השירים

את האהבה עד שתחפץ: ^ה קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים
מקפץ על הגבעות: ^ט דומה דודי לצבי או לעופר האילים הנה זה עומד
אחר פתלנו משגיח מן החלונות מציץ מן החרבים: ^י ענה דודי ואמר לי
קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך: ^{יא} כי הנה הסתו עבר הנשם חלף חלף לו:
יב הנצנים נראו בארץ עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו:
יג התאנה חנטה פניה והנפנים סמדר נתנו ריח קומי לך רעיתי יפתי
ולכי לך: ^{יד} יונתי בחנוי הסלע בסתר המדרגה הראיני את מראיך
השמיעני את קולך כי קולך ערב ומראיך נאווה: ^{טו} אחוו לנו שעלים
שעלים קמנים מהבלים פרמים וכרמינו סמדר: ^{טז} דודי לי ואני לו הרועה
בשוישנים: ^{יז} עד שיפוח היום ונסו הצללים סב דמה לך דודי לצבי או
לעפר האילים על הרי בתר: ^ג א על משכבי בלילות בקשתי את
שאהבה נפשי בקשתי ולא מצאתיו: ^ב אקומה נא ואסובבה בעיר
בשוקים וברחובות אבקשה את שאהבה נפשי בקשתי ולא מצאתיו:
ג מצאוני השומרים הסובבים בעיר את שאהבה נפשי ראיתם: ^ד כמעט
שעברתי מהם עד שמצאתי את שאהבה נפשי אחוזתי ולא ארפנו עד
שהביאתיו אל בית אמי ואל חדר הורתי: ^ה השבעתי אתכם בנות
ירושלם בצבאות או באילות השדה אם תעירו ואם תעוררו את האהבה
עד שתחפץ: ^ו מי זאת עולה מן המדבר פתמרות עשן מקמרת מור
ולבונה מפל אבקת ריכל: ^ז הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב
לה מגבורי ישראל: ^ח כלם אחוזי הרב מלמדי מלחמה איש חרפו על ירכו
מפחד בלילות: ^ט אפריון עשה לו המלך שלמה מעצי הלבנון: ^י עמודיו
עשה כסף רפידתו זהב מרכבו ארגמן תוכו רצוף אהבה מבנות ירושלם:
יא צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום
חתנתו וביום שמחת לבו: ^כ הנך יפה רעיתי הנך יפה עיניך יונים
מבעד לצמתך שערך פערר העזים שגלשו מתר גלעד: ^ב שניך פערר
הקצובות שעלו מן הרחצה שכלם מתאימות ושכלה אין בהם: ^ג פחוט
השני שפתותיך ומדברך נאווה כפלה הרמון רקתך מבעד לצמתך:
ד כמגדל דויד צוארך בנוי לתלפיות אלף המגן תלוי עליו כל שלמי
הגבורים: ^ה שני שדיך בשני עפרים תאומי צביה תרועים בשוישנים: ^ו עד
שיפוח היום ונסו הצללים אלך לי אל הר המור ואל גבעת הלבונה: ^ז כלך
יפה רעיתי ומום אין בך: ^ח אתי מדבנון בלה אתי מדבנון תבואי תשורי
מראש אמנה מראש שניר וחרמון ממעונות אריות מהררי נמרים:

שיר השירים

א לבבתי אחותי כלה ללבבתי באחת מעיניך באחד ענק מצור יניק: י מה
 יפו דודיך אחותי כלה מה טובו דודיך מיין וריח שמניך מכל בשמים:
 יא נופת הטופנה שפתותיך כלה דבש וחלב תחת לשונך וריח שלמותיך
 כריח לבנון: יב גן נעול אחותי כלה גל נעול מעין חתום: יג שלחך פרדם
 רמונים עם פרי מגדים כפרים עם נרדים: יד נרד וכרפוס קנה וקנמן עם
 כל עצי לבונה מור ואהללות עם כל ראשי בשמים: טו מעין גנים באר
 מים חיים ונוזלים מן לבנון: טז עורי צפון ובואי תימן הפיחי גני יולו בשמיו
 יבא דודי לגנו ויאכל פרי מגדתי: ה א באתי לגני אחותי כלה אריתי מורי
 עם בשמי אכלתי יערי עם דבשי שתיתי ייני עם חלבי אכלו רעים שתו
 ושכרו דודים: ז אני ישנה ולבי ער קול דודי דופק פתחי לי אחותי
 רעיתי יונתי תמתי שראשי נמלא טל קוצותי רסיסי לילה: ח פשטתי את
 כתנתי איכבה אלבשנה רחצתי את רגלי איכבה אמנפם: י דודי שלה
 ידו מן החור ומעי המז עקיו: יא קמתי אני לפתוח לדודי וידי נטפו מור
 ואצבעותי מור עובר על כפות המנעול: יב פתחתי אני לדודי ודודי חמק
 עבר נפשי יצאה בדברו בקשתיהו ולא מצאתיהו קראתיו ולא ענני:
 יג מצאני השומרים הסוככים בעיר הכונית פצעוני נשאו את רידי מעלי
 שומרי החומות: יד השבעתי אתכם בנות ירושלם אם תמצאו את דודי
 מה תגידו לו שחולת אהבה אני: ט מה דודך מדוד היפה בנשים מה
 דודך מדוד שפכה השבעתנו: ידודי צח ואדום דגול מרבבה: יא ראשו
 פתם פז קוצותיו תלתלים שחורות בעורב: יב עיניו כוֹזֵנִים על אפיקי
 מים רוחצות בחלב ישובות על מלאת: יג לחיו פערונת הבושם מגדלות
 מרקחים שפתותיו שושנים נוספות מור עובר: יד ידיו גלילי זהב
 ממולאים בהרשיש מעיו עשת שן מעלפת ספירים: טו שוקיו עמודי שש
 מיוסדים על אדני פז מראהו כלבנון בחר פארזים: טז חפו ממתקים וכלו
 מהמדים זה דודי וזה רעי בנות ירושלים: ז א אנה הלך דודך היפה
 בנשים אנה פנה דודך ונבקשנו עמך: כ דודי ירד לגנו לערוגות הבושם
 לרעות בננים וללקוט שושנים: ג אני לדודי ודודי לי תרועה בשושנים:
 י יפה את רעיתי כתרצה נאווה בירושלם אימה בנדגלות: ה הסבי עיניך
 מנגדי שהם הרהיבני שערך פערך העזים שגלשו מן הגלעד: ו שניך
 פערך הרחלים שעלו מן הרחצה שכלם מתאימות ושכלה אין בהם:
 ז כפלח הרמון רקתך מבעד לצמתך: ח ששים המה מלכות ושמונים
 פילגשים ועלמות אין מספר: ט אחת היא יונתי תמתי אחת היא לאמה

שיר השירים

בְּרָהּ הִיא לְיִלְדֻתָּהּ רֵאוּהָ בָנוֹת וַיֹּאשְׁרוּהָ מַלְכוּת וּפִילֹגִשִׁים וַיְהַלְלוּהָ :
 י מִי זֹאת הַנִּשְׁקָקָה כִּמּוֹ שֹׁחַר יָפֶה כְּלָבָנָה בְּרָה כַּחֲמַח אֵימָה בְּנִדְגָלוֹת :
 יא אַל גִּנַּת אֲנֹכִי יִרְדְּתִי לִרְאוֹת בְּאֵבִי הִנָּחַל לִרְאוֹת הַפְּרִיחָה הַגֶּפֶן הַנְּצוֹ
 הַרְמוֹנִים : יב לֹא יָדַעְתִּי נַפְשִׁי שְׁמַתְנִי מִרַכְבוֹת עַמִּי נָדִיב : יג אֲשׁוּבִי שׁוּבִי
 הַשּׁוֹלְמִית שׁוּבִי שׁוּבִי וְנִחֲזָה בְּךָ מִה תִּחְזוּ בַּשּׁוֹלְמִית כַּמַּחְלֹלֶת הַמַּחְתָּנִים :
 יד מִה יָפוּ פַעַמֶּיךָ בַּנְּעָלִים בַּת נָדִיב חֲמוּקִי יִרְכִּיךָ כִּמּוֹ הַלֵּאִים מַעֲשֵׂה יָדִי
 אָמֵן : יו שְׂרָרְךָ אֲנִי הִסְתַּר אֶל יַחַסְרֵי הַמְּזֻג בַּמִּנְּךָ עֲרַמְתַּם חַטִּים סוּגָה
 בַּשּׁוֹשְׁנִים : יז שְׁנֵי שְׂדֵיךָ פֶּשְׁעֵי עֲפָרִים תֹּאמְרֵי צִבְיָה : יח צוּאֲרֶךְ כַּמְגִּדֵּל הַשֶּׁן
 עֵינֶיךָ בִּרְכוֹת בַּחֲשׁוֹן עַל שַׁעַר בַּת רַבִּים אַפְּךָ כַּמְגִּדֵּל הַלְּבָנוֹן צוֹפֶה פָּנָי
 דְּמָשֶׁק : יט רֹאשֶׁךָ עָלֶיךָ כַּכְרֶמֶל וְדֹלֶת רֹאשֶׁךָ כַּאֲרָגְמָן מֶלֶךְ אֲסוּר בְּרֹדְהִים :
 י מה יָפִית וּמִה נַעֲמָת אֶהְבֶּה בַּת־עֲנֻגִים : יא זֹאת קוֹמַתְךָ דְּמַתָּה לְחֹמֶר
 וְשְׂדֵיךָ לֹא־שְׂכוֹלוֹת : יב אֲמַרְתִּי אֶעֱלֶה בַּת־מֶר אֲחֻזָּה בַּסֶּנְסֵנִי וַיְהִי־נָא שְׂדֵיךָ
 כַּאֲשַׁכְלוֹת הַגֶּפֶן וְרִיחַ אַפְּךָ כַּתְּפוּחִים : יג וְהִפֵּךְ בֵּין הַמִּזְבֵּחַ הַזֶּה לְדוֹדִי
 לְמִישְׁרִים רוֹבֵב שִׁפְתֵי יֹשֵׁנִים : יד אֲנִי לְדוֹדִי וְעַלִּי תִשְׁוֹקְתוּ : יו לֵכֶה דוֹדִי
 גִּצָּא הַשֹּׁדֶה גִּלְיָה בַּכְּפָרִים : יז נִשְׁכִּימָה לְכַרְמִים נִרְאָה אִם פְּרִיחָה הַגֶּפֶן
 פִּתַּח הַסִּמְדָּר הַנְּצוֹ הַרְמוֹנִים שֵׁם אֶתָּן אֶת דוֹדִי לָךְ : יח הִרְדּוּ־אִים נִתְגוֹרִית
 וְעַל פִּתְחֵינוּ כָּל מְגִדִּים חֲדָשִׁים גַּם יֹשֵׁנִים דוֹדִי צִפְנֹתִי לָךְ : יט מִי יִתְּנֶה
 כֹּאֵחַ לִי יוֹנֵק שְׂדֵי אֲמִי אֲמַצְאָה בַּחוּץ אֲשַׁקֶּה גַם לֹא יִבּוֹז לִי : כ אֲנִי־הֶנָּה
 אֲבִיאָה אֶל בֵּית אֲמִי תִלְמַדְנִי אֲשַׁקֶּה מִיָּין הִרְקַח מַעֲסִים רַמּוֹנִי : כא שְׁמֹאלִי
 תַּחַת רֹאשִׁי וַיְמִינוּ תַּחֲבֻקֵּנִי : כב הַשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בָּנוֹת יִירוּשָׁלַם מִה תַּעֲדִירוּ
 וּמִה תַּעֲזוּרְרוּ אֶת הָאֶהְבָּה עַד שֶׁתִּהְיֶינָה : כג מִי זֹאת עוֹלָה מִן הַמִּדְבָּר
 מִתְרַפֶּקֶת עַל דּוֹדָהּ תַּחַת הַתְּפוּחַ עוֹרֶרְתִּיהָ שְׁמָה חִבְלָתָהּ אֲמָה שְׁמָה
 חִבְלָה יִלְדָתָהּ : כד שִׁימִנִי כַחוֹתֶם עַל לֶבֶךָ כַחוֹתֶם עַד זְרוּעָהּ כִּי עֲזָה כַחוֹת
 אֶהְבֶּה קֶשֶׁה כִּשְׂאוֹל קִנְיָאָה רִשְׁפִּיהָ רִשְׁפִּי אִשׁ שְׁלֵהֲבַת יְהוָה מִים רַבִּים לֹא
 יוֹכְלוּ לִכְבוֹת אֶת הָאֶהְבָּה וְנִתְרוֹת לֹא יִשְׁטַפֶּיהָ אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן
 פִּיתוֹ בָּאֶהְבָּה בּוֹז יִבּוֹז לוֹ : כה אֲחֻזֹּת לָנוּ קַמְנָה וְשָׂדִים אֵין לָהּ מִה נַעֲשֵׂה
 לְאֲחֻזָּתָנוּ בַּיּוֹם שִׁידְכָר בָּהּ : כו אִם חוֹמָה הִיא נִבְנָה עָלֶיהָ טִירַת כֶּסֶף וְאִם
 דֹּלֶת הִיא נִצּוֹר עָלֶיהָ לֹחַ אֲרִז : כז אֲנִי חוֹמָה וְשָׂדִי כַּמְגִּדֵּל אוֹתִי יִתֵּן
 בַּעֲיֵנִי כַּמּוֹצֵאת שְׁלוֹם : כח כֶּרֶם הִיָּה לְשִׁלְמָה בִּבְעַל הַמֶּן נָתַן אֶת הַכֶּרֶם
 לְנוֹטְרִים אִישׁ יִבְיֵא בַּפְּרִי אֶלֶף כֶּסֶף : כט כְּרָמִי שְׁלִי לִפְנֵי הָאֶלֶף לָךְ
 שְׁלֹמֶה וּמֵאֲתִים לְנוֹטְרִים אֶת פְּרִי : לו הִיוּ־שֹׁבֵת בְּגָנִים חֲבָרִים מְקַשְׁבִּים
 לְקוֹלְךָ הַשְׁמִיעֵנִי : לז בְּרַח דוֹדִי וְדָמָה לָךְ לְצִבִּי אוֹ לְעוֹפֵר הָאֵילִים עַל
 הָרִי בַשָּׁמַיִם :

הגדה של פסח

(מהגריא) שיר השירים. איתא בזוהר חדש. השירים תהיה סימן. והוא פלאי. אכן כי שלמה המלך אמר בחייו ג' ענינים. שירים. ומשלים ודיבורים. שירים. שני ויהי שירו חמשה ואלף. ומשלים. שני וידבר שלשת אלפים משל. ודיבורים. שני וידבר על העלים ועל האבנים. ומכל אלו הג' ענינים בירר שלמה הסולת נקי' ועשה מכל אחד ואחד חיבור בפ"ע. היינו מכל הדיבורים שלו לקט הסולת נקי' ועשה מגילת קהלת. לכן מתחיל ג"כ קהלת בלשון דברי קהלת בן דוד. כי הוא נלקח מהדיבורים שלו. ומכל המשלים שלו לקט הסולת נקי' וחיבר ספר משלים. לכן מתחיל זה החיבור משלים שלמה בן דוד. כי הוא נלקח מכל המשלים שלו. ומהשירים שלו לקט ג"כ הסולת נקי' וחיבר שיר השירים. פי' זה השיר נלקח מכל השירים. אכן מכמה שירים נלקח זה היינו מאלף וחמשה שירים. וזה שאמר הזוהר חדש. השירים. תהיה סימן. פי' השירים כל אות ואות מחיבת השירים במלואו. היינו ה'. שין. יוד. ריש. יוד. מס. עולה מכוון החשבון תהיה. היינו אלף וחמשה. וז"ש שיר השירים. פי'. זה השיר. השירים הוא נלקח ממספר השירים במלואו. לכ"א הו"ו תהיה סימן. שזה השיר נלקח מתהיה שירים. מחמשה ואלף שירים שעשה שלמה. שכן הוא מספר השירים:

(הגרי"ה) ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודך מיין. ול"ל כי פיהו הוא לשון נסתר. פיו שלו. ודודך הוא לשון נוכח. דודים שלך. והענין כי התורה הק' רק פשוטה חלק הנגלה זה עתה מרע לנו. אבל חלק הנסתר שבה. סודות התורה. זה עתה נעלם ונסתר מאתנו. עד שא"ה כשיבוא המנחם ליון אז יתגלה סודותי' ונסתר שבה וז"ש מתי נזכה כי ישקני הש"י מנשיקות פיהו. לשון נסתר שיגלה לנו השי"ת הנסתר והסודות התורה. לכ"א כי טובים דודך מיין הנוכח. כי אפילו חלק הנגלה והנוכח שבחורה היא ג"כ טוב לנו יותר מיין. כש"כ הנסתר והסודות ש"ס. וז"ש להלן. אפילו רק לרית שמניך טובים. זהו הנגלה ופשטיות התורה שזה אנו מריחים. הריח הטוב. גם זה הריח הוא טוב לנו. לכן. איך עלמות אהבך. כש"כ איך נאהב אותך כשהגלה לנו העלמות והסודות שבתה"ק:

(הגרי"ה) הביאני המלך חדריו נגילה ושמחה בך. והענין כי אחז"ל למע דומה ישעיה הנביא. לכן כרך שראה המלך. ויחזקאל דומה לכן כפר שראה את המלך. ולהמחיק דברי חז"ל כי ה' נימוסי המלכים מקדם שביום גיטוסיא שלהם אז היה יום חרות לכל לבוא ולראות את המלך וחזירו וכל אשר בו. ובבוא איש כפרי לראות את כבוד המלך. אז חיקף בבואו בשערי הפלטין של המלך. הוא נשאר עומד ומשתומם להסתכל בפי'ו. כש"כ כשראה מרכבתו אז הוא יותר נחפלא. אבל הבן כרך מעיר המלוכה גופא. ששערי המלך וחזירו ומרכבתו זה הוא רואה בכל יום. לכן עתה ביום גיטוסיא הוא בא לראות המלך גופא. מלך בפי'ו תחזינה עיניו. כן יחזקאל כשניתן לו רשות לראות כבודו ית'. אז היה כל ראיתו בהמרכבה הק'. שסיפר אח"כ הכל מנפלאות כבוד המרכבה. אבל ישעיה הנביא הוא לא סיפר כ"כ מהמרכבה. רק עיקר ראיתו ה' מכבוד המלך מהקב"ה גופא. באור פני מלך חיים. מלך בפי'ו תחזינה עיניו. לכן הוא נדמה לכן כרך שראה את המלך. וז"ש שהע"ה הביאני המלך חדריו. כשניתן לי רשות לבוא חדריו יתברך. אז אין עיקר שמחתי בחדריו. רק נגילה ושמחה בך גופא. כבודו ית'.

(רס"ג) הגידה לי שאהבה נפשי איכה תרעה איכה תרביץ בלהרים שלמה אהיה כעשוי' על עדרי חבירך. והענין. כי מיום שחבר בהמ"ק אין אנו מבינים בהתה"ק. רק הנגלה. אבל סודות התורה וכל השמות הק' המרומז בה אכן

הגדה של פסח

אין אנו יודעים. רק חלק הנסתר היא מעוטף ומלוכש בלבוש חלק הנגלה. ואף הח"ח העוסקים בתורה עתה. ג"כ ח"י להשיג חלק הסוד והשמות הק' המעוטף בחלק הנגלה. רק ח"יה לעתיד אז יולא ח"יה חלק הנסתר מנרתיקה. ויגלה לנו סודותיו. לכן בראות התוה"ק שנתאחר כ"כ קץ הימין והיא עדיין מעוטף בלבוש וכסות הנגלה. לכן היא צאה לפני השי"ת ומתחננת ובוכה. עד מתי ח"יה עדיין מעוטף ומכוסה בנרתק. שאפי' החברים הח"ח ח"י להשיג אותי בשלמות. וז"ש התורה הק' לפני השי"ת. רבש"ע הגידה לי כו' איכה תרעה כו' בלחרים. עד מתי תרעה ותרבין את ישראל בלחרים שהוא עת לרה להלחן. ואי"ת מה נוגע לי. הלא גם עתה לא נשתכח חורב מישראל. לכ"א התוה"ק כי מאוד נוגע לי. כי שלמה ח"יה כעוטי' על עדרי חבירך. כי למה ח"יה מעוטפת כאבילה זהו חלק הסוד והנסתר ש"ש ב"י. אף על עדרי חבירך. אף אלל הח"ח החברים מקשיבים. שאף הח"ח ח"יה יכולי' להשיג סודות התורה והשמות הק' הנרמז ב"י. שאף אללל אני מעוטף ומכוסה:

(הגר"ח) **אם** לא חדעי לך היפה בנשים. והענין כי אחז"ל ח"י ח"יה כשרה שעושה רלון בעלה פ"י אם יזדמן ח"יה דבר שבעלה מוליד אותה. ואף שזה הדבר הוא נגד רלוה. עכ"ז היא מבטלת רלוה ועושה רק רלון בעלה. זהו ח"יה כשרה. וכן אהנו בנ"י. אף שטול התורה והמלות הוא נגד רלוהינו. עכ"ז אנו מחויבים לבטל רלוהינו מפני רלון הבורא ית'. וזהו אנו נחשבים לפניו ית' כאשה כשרה הנ"ל. וז"ש אם לא חדעי לך. אם לא חדע את עצמך גופא. ורלוך חבטל נגד רלון השי"ת. אז היפה בנשים. ח"יה לפניו ית' כמו היפה בנשים. זהו ח"יה כשרה שעושה רלון בעלה ולא רלוה:

(הגר"ח) **שמאלו** תחת לראשי וימינו תחבקני. והענין כי אמרו חז"ל שאל שאל דומה וימין מקרבת. פ"י תחילה ההא שאל דומה. ואחר כך תהא ימין מקרבת. ולכן אחז"ל לדיקים תחילתן יסורין וסופן שלום. וז"ש שאלו זה יסורין. שאל דומה הם תחת לראשי. בהתחלה. אבל וימינו. וימין מקרבת. היא תחבקני. תסובבני כל ימי חיי:

(הגר"ח) **על** משכבי בלילות בקשתי את שאהבה נפשי בקשתיו ולא מלאתיו. והענין כי למה אנו לוועקין זה משך רב מחורבן הבית ועד עתה. ואין אנו נעים. זה רק עבור כי כל בקשתנו הוא רק על לער שלנו ולא על לער השי"ת ושכינתה. לכן לא ענו. וז"ש על משכבי בלילות בקשתי כו'. עבור שרק על זה שאני שוכב בחושך ובלער. רק ע"ז בקשתי את שאהבה נפשי. זה השי"ת. לכן בקשתיו ולא מלאתיו. אכן אם היינו מחפלים על קדושת שמו הגדול. אז היה טרם יקראו ואני אענה:

(רס"ג) **אקומה** נא ואסובבה בעיר בשווקים וברחובות אבקשה את שאהבה נפשי בקשתיו ולא מלאתיו. והענין כי אחז"ל ח"י ח"יה מולא התורה לא בתגרנים ולא בסחרנים הסובבים תמיד בשוקים וברחובות וז"ש אקומה נא ואסובבה בעיר בשווקים וברחובות ב"י אלו הסובבים תמיד בחולות. ושם אבקשה את שאהבה נפשי. שלימות הנפש זה חורה ועבודה. אבל שם בקשתיו ולא מלאתיו. כי ח"י ח"יה מולא לא בסחרנים. הסובבים תמיד בחולות ובשווקים:

(רס"ג) **הנך** יפה רעייתי. הנך יפה עיניך יונים. מהו הכפל ב"פ הנך יפה. ותחילה אמר רעייתי. ולא אח"כ. ובמה נדמה ליונים. והענין כי טבע היונים אחז"ל בבילה כל היכי דחזא לקינה מדדה. אבל אם אינה רואה עוד את קינה אינה מדדה. ומורה לקינה. כן הוא דרך עם בני ישראל אף שזדמן פעם אחת שאלהו מאתנו

הגדה של פסח

מאתנו ח"ו הרחיק קלת מהש"י. אעפ"כ אינו מרחק ח"ו א"ע לגמרי מהשם ית'. ששוב לא ישוב אליו. רק הוא מסתכל תמיד עדיין על עת שישוב א"ע בחזרה להש"י. ויתקן כל חטאיו. כטבע היונים. וז"ש הכך יפה רעיתי. בעוד שאתה עדיין רעיתי. שלא רחקת את עלמך עדיין מהש"י. ואתה עדיין בגדר רעיתי. או ודאי הכך יפה. כי עדיין אתה רעיתי. עוד יותר אפילו אם כבר נכשלת באיזה חטא ונחרתקת קלת מהש"י ואיך עוד בחינת רעיתי. אעפ"כ ג"כ הכך יפה לפני. לכן כאן לא כתיב רעיתי והטעם למה אתה עדיין יפה לפני כי עיניך יונים. כי רעייתך כמו ראיית היונים שמסתכלת תמיד לאחריה. לשוב לקינה. כן אתה כלל ישראל מסתכל תמיד איך לשוב בחזרה להש"י:

(הגרי"ח) שניך: כעדר הקלובות שעלו מן הרחלה שכולם מתאימות ושכולה אין בהם. ופירש"י דקאי על הגבורים שלבאו על מדין. אכן רש"י לא פי' איך הועמד כל הפסוק עליהם. והענין כי אמרו חז"ל כשנכנסו בני ישראל באהלי מדין ליקח השלל שלהם. נכנסו לא ביחדי רק זוג זוג כדי שלא יכשלו עוד בזנות. וז"ש שיך אלו גבורי ישראל שלבאו על מדין הם כולם כעדר הקלובות שעלו מן הרחלה. כן הם עלו כולם וך ונקי מעון זנות. ואיך עשו. לכ"א שכולם מתאימות. שכולם נכנסו לאהלי זנות מדין רק זוג זוג. ולכן ושכולה אין בהם. שום מכשול ועון לא היה בהם:

(הגרי"ח) עוד יל כי התיח כל עיקר הללחתם בחורה הוא ע"י כח הזכרון. וממה בא זה שזוכרין לימודם. זה בא ממה שלומדים תורה ברבים בכופיה. או לא פחות זוג זוג. שנאמר אז נדברו יראי ה' איש אל רעבו. אז ויכתב ספר זכרון לפניו. עוד אחז"ל כל הלומד ושוכח כאלו מוליד וקובר. וז"ש שיך. אלו גבורי תורה. כעדר הקלובות. אם עוסקים בחורה עדרים עדרים ברבים. או אפילו רק שכולם מתאימות. שלומדין זוג זוג. אז ושכולה אין בהם. לא ישכחו לימודם. ולא יהיו כמולדים וקוברים.

(הגרי"ח) עורי לפון ובואי תימן. והענין כי אחז"ל הרולה להחכים ידרים והרולה להעשיר ילפין. ראינו שהפונה לדרום הוא לשמה להחכים. והפונה ללפון הוא שלא לשמה לפעירות. גם אמרו חז"ל לעולם ילמוד אפילו שלא לשמה. שהתחלה יכול ללמוד אפילו להעשיר. כי לסוף שמתוך שלא לשמה בא לשמה. היינו להחכים. וז"ש עורי לפון. ההתחלה והתעוררות לתורה יכול להיות אף ללפון. להעשיר. כי הרולה להעשיר ילפין. ובואי תימן. ולסוף ודאי תבוא לתימן. להחכים ידרים:

(רס"ג) עיניך כיונים על אפיקי מים רוחניות בחלב יושבות על מלאת. והענין כי זה שהמיני' והאפיקורסים כופרים בהשגחה. הוא עבור שרואין שיש לדיק ורע לו רשע וטוב לו. אכן באמת כי הש"י הוא יושב ומלפא עד שיתמלא לכל אור"א הסאה שלו. להלדיק ממחין עד שיתמלא סאתו זכיות אז יהיה טוב לו. וכן להרשע ממחין עד שיתמלא סאתו עונות. אז יהיה רע לו. וזה ידוע כי חכמי המחקר כתבו שכת ראיית היונים הוא גדול כ"כ שאם עומדים אלל נהרות עמוקים מאוד. הם רואים מה שבארץ שחתח המים. וז"ש על הש"י. עיני השגחתו יתבי' על העולם. הוא כיונים על אפיקי מים. שהם רואים מה שלמטה בעומק. כן הוא עיניו ית' רואים מה שלמטה בזה העולם. אכן זה שיש לדיק ורע לו ורשע וטוב לו. זה רק עבור יושבות על מלאת. שיושב וממחין עד שיתמלא סאתו של זה ושל זה:

הגדה של פסח

(כ"ה) עיניך: ברכות בחשבון על שער בת רבים. והענין כי יש שתי סיבות הממנע
הברכה. א' עין של רבים. כי כל מקום שרבים מסתכלים. שם שולט
עין הרע. כמחז"ל ברוך אתה בשרה. שלא יהיה שדוּתִיךְ סמוך לעיר שעין הרבים יחנו
עין הרע. עוד סיבה ב' כשמודרין ומוגים ושוקלים או טוב א"י לשלוט בהדבר ברכת
ס'. אכן עיני הלדיקים בהם יש כל כך כח הברכה. שאף בדבר שכבר בא בחשבון.
שהוא מדוד ומנוי. וגם שכבר שלמו בזה עין הרבים. מ"מ כשהם מסתכלים בזה
הדבר. שורה שם ברכה. שנא' טוב עין הוא יבורך. וז"ש עיניך. הם עיני הלדיקים
שכך. ברכות. הם מברכים. בחשבון. אף בדבר שבא בחשבון שהוא מדוד ומנוי.
וגם על שער בת רבים. ששלט בה עין הרבים. שהיה בזה ב' החסרונות יחד. עכ"ז
עיניך ברכות. הם משפיעים רב ברכות:

(כ"ז) מה: יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים. והענין כי איזה מלוא שאין זה שום
תענוג הגוף. או אין זה רבותא כל כך. זה שעושה המלוא באהבה רבה.
כי אין לו בזה שום כוונה לתענוג הגוף. כמו תפילין לילית ודומיהן. אבל מלוא שיש
בה ג"כ תענוג הגוף. ובזה אם אדם עושה זו המלוא לא לשום הנאה ותענוג הגוף
רק לאהבת הש"י. זהו מה טוב ומה נעים. וז"ש מה יפית ומה נעמת. איך יפה
ונעים הוא אהבה בתענוגים. להיות אהבת הש"י במלוא שיש בה תענוג הגוף. ויכוון
רק לאהבת השם יתברך. זהו מה טוב ומה נעים:

